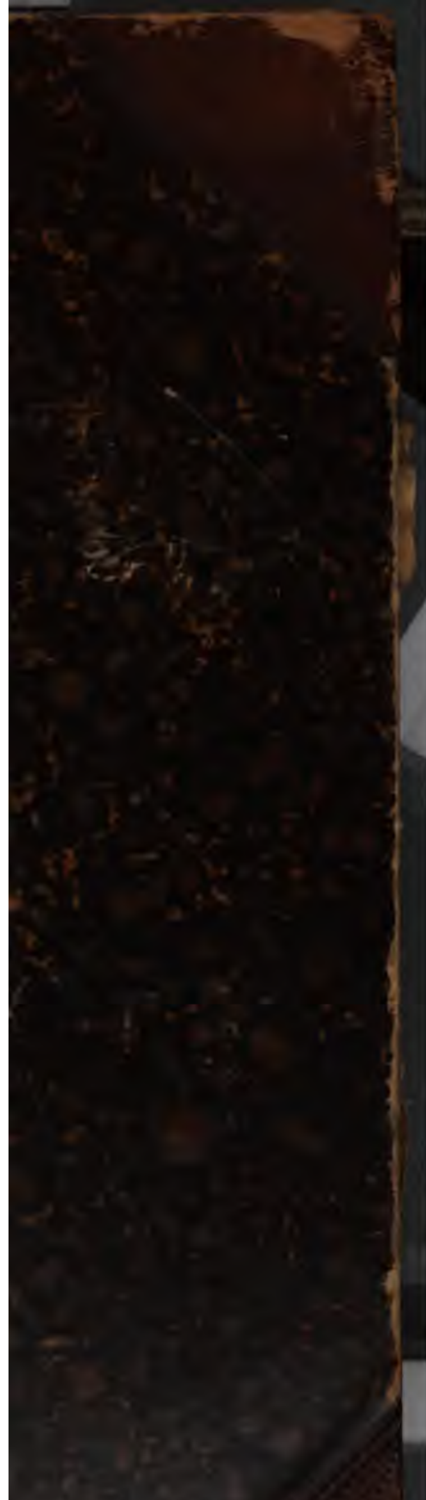

ГРАЂА ЗА ИСТОРИЈУ

КРАЉЕВИНЕ СРБИЈЕ

ВРЕМЕ ПРВЕ ВЛАДЕ

КНЕЗА МИЛОША ОБРЕНОВИЋА

ПРИРЕДИЛИ

Вукашин Ј. Петровић

Др. Ник. Ј. Петровић

КЊИГА ПРВА

ОД 1815 ДО 1821 ГОДИНЕ

ШТАМПАНО У ДРЖАВНОЈ ШТАМПАРИЈИ

У БЕОГРАДУ 1882

САДРЖИНА

ДРЖАВНА УПРАВА

СРПСКЕ ВЛАСТИ

ТУРСКЕ ВЛАСТИ

СУДСТВО

ФИНАНЦИЈСКА УПРАВА

ЦРКВЕНА УПРАВА

БУНА ПОЖАРЕВАЧКИХ КНЕЗОВА

ДОБРЊЦА И АБДУЛЕ

СМРТ МАРАШЛИ АЛИ ПАШЕ

ВЕЗИРА БЕОГРАДСКОГА ПАШАЛУКА

ОБЈАШЊЕЊЕ

Мало је народа у свету, који су живели таквим животом као што је живео српски народ. Од доласка његовог на Балканско полуострво, па до данашњега дана, народ српски проживео је све мене, које се у животу једнога народа замислити могу. Од дошљака, који беше једва примљен, народ српски уздигао се до највеће славе и величине. С те висине исти тај народ сишао је до роба. Из тешкога ропства ослободио се, па ево га данас опет славна у краљевини својој. Историјско развиће српскога народа била би колико интересантна, толико и врло важна студија по целокупну историјску науку.

Да би се, пак, могло приступити таквој студији, потребно је много, врло много историјског материјала; потребно је да се народни живот у свима менама тачно зна. На жалост мора се признати, да је за сазнавање народнога живота у Срба, врло мало споменика сачувано. У бурним временима, које је народ српски проживео, сатрвено је многа успомена на прошлост. Оно што је остало тако је мало, да се још ни један исто-

ричар не сме да усуди, да пише целокупну историју српскога народа: од најстаријег до најновијег времена. То је са свим природно, јер историја може да се пише само на основу докумената, на основу сигурних података. Где тога нема, ту нема ни историје, јер историја без докумената, то је прича.

Полазећи с гледишта које изложисмо, ми смо сматрали за своју дужност, да сачувамо од пропасти ово мало грађе историјске, што још нађосмо у канцеларији кнежевој. Грађа коју у првој књизи приказујемо односи се на време од 1815 до 1821 године. Да прву књигу дотерамо до 1821 године руководило нас је двоје: 1 Што је у августу 1821 умрьо Марашли Али паша, а смрт његова није без значаја за доба о коме је ова грађа. То ће се тек видети у другој књизи. Толико је сигурно, да је Марашлија живео још само годину, Србија би била принуђена да по ново ступи у борбу с Турцима. 2. Што се таман могао обрадити у једној књизи материјал од 1815 до 1821 год., па да књига не буде ни велика ни мала.

Писма, која се у овој првој књизи налазе, сва су писана од стране кнеза Милоша. Та писма нису оригинали, но верне копије. С тога на њима нема свуда подписа кнежевог. Ми нисмо сматрали за потребно да ту празнину допуњујемо, ми смо наштампали писма онаква каква смо нашли. Где је било кнежевог потписа и на копији, ми смо га целог наштампали, где су била само почетна пи-

смена: М. О. (што значи: Милош Обреновић) ми смо оставили т́а два писмена.

Што год није кнежево, то је потписано чије је. Тако има писама и проте М. Ненадовића и проте Р. Жујевића и др.

Већина писама писана је руком многозаслужног Вука С. Караџића. На већини није врли Вук оставио другог трага да је писмо написао, до што се његов рукопис познаје. Само на некима забележио је и своје име са три писмена: В. С К. (што значи: Вук Стефановић Караџић). Та три писмена налазе се као према-потпис кнежевом имену. Ми смо тако наштампали сва писма, која смо нашли са знаком пок. Вука.

Има писама, која су писана и руком других секретара или писара кнежевих.

Разлика између писама Вукових и других, опажа се при читању. Вуков је језик лепши и слађи за читање од онога којим су други писали.

Правопис у писмима нисмо ни у чему мењали. То смо сматрали за дужност према сјени тако великога човека као што је Вук С. Караџић. Где је он писао са ј, или са і у место я, ю, є, и др. ту смо оставили онако као што је написано. С тога ће се наћи у једном писму доста разноликости, да је на пр. једно писмо писано и са я и са іа и са ја. Све смо то без измена оставили.

Измене, или боље допуне, чинилисмо само у пунктацији. Многа писма била су без тачака и запета, бе икаквих знакова. Сматралисмо за корисно

да ту празнину попунимо, иначе тешко би било по неко писмо разумети.

Већина писама писана је у Крагујевцу. И сва она документа на којима није забележено место писања, писана су у Крагујевцу. Ако је које писмо писано из другог ког места, то је забележено.

Толико што се грађе тиче.

Што се тиче обраде те грађе ми смо усвојили, као што се види, следећи начин обрађивања нађеног материјала. Ми смо сав материјал поделили по догађајима и струкама. *На првоме месту иставилисмо спољњу политику* и њу смо крстили именом: **Рад за Народна права**. У спољњу политику рачунамо рад депутација и долазак портиног комесара у Србију.

На другоме месту стављамо унутрашњу политику: **државну управу**.

На трећем месту долази једна засебна појава у животу Србије онога доба, а то је: **Буна пожаревачких кнезова**.

Сваки одсек ми смо поделили на више одељака, према грађи коју смо на расположењу имали.

Пошто смо тако распоредили грађу, приступалисмо обрађивању те грађе, *и то одељак по одељак*. Ми смо се строго држали онога што смо у грађи нашли. Само онде, где би ради подпуности, ради везе догађаја, ради јасности и целине, требало увући какав познат, доказани факат, ту смо се послужили до сад наштампаним књигама покојног Вука »Милош Обреновић, врховни књаз

Србије«, и »Историјом Србије« од пок. Симе Милутиновића.

Кроз целу књигу провелисмо такав систем обрађивања. Најпре дође наш рад у облику монографије, а иза тога документа, која се односе на тај рад. Документа сва су порђана по времену, редом хронолошким.

Докумената има од две врсте: једна су са свим потпуна, заједно с адресама, друга су неподпуна, само забелешке. Подпуних, целих, докумената има 152, а забележака 79. Документа носе своје адресе, а забелешке почињу обично са „*писато*" или «*одговорено*.» Ми смо сматрали за потребно штампати и ове забелешке с тога, што врло често једна белешчица може да објасни читав један појав или догађај, читаву једну установу. Све белешке од вредности ми смо унели у ову прву књигу.

Нисмо одвајали документа од бележака за то, што би се тада кварио у грађи хронолошки ред, а ми смо се решили били, да сва документа штампамо тим редом.

Само први део: **„Србија после пропасти"** остао је без докумената, с тога што у архиви кнежевој нисмо нашли докумената из онога доба. Тај први део био је потребан рад целине и везе догађаја, с једне, а ради разумевања неких доцнијих појава у државној управи с друге стране.

Колико смо год могли објаснилисмо турске речи. У овоме био нам је од велике користи г.

Алекса Пачић, секретар за турски језик у министарству иностраних дела. Нама је врло пријатно захвалити се, на овом месту, г. Пачићу за ту његову доброту и услугу.

У критику нисмо се упуштали. Где где смо исправљали нетачности у Вуковој књизи «Милош Обреновић» и у делу Нила Попова „Србија и Русија." На друге књиге о Србији нисмо се много обзирали, ма да смо пред собом имали све што је до сада писано о новијој историји Србије било у нас, било у странаца. На друге нисмо се обзирали нарочито с тога, што су други већином узимали оно што је Вук писао или причао (као н. пр. Ранке). Но осим тог једног разлога, нисмо се упуштали у критику или упоређивање ни с тога, што смо хтели делу нашем да сачувамо карактер *«грађе»* и што до сад нико није ни писао о унутрашњој државној управи Србије онога доба.

Ми смо истраживали одговоре на писма кнежева. Уверенисмо да би и они били од велике користи. На жалост у ни једнога потомка ондашњих угледних људи, главних или мањих кнезова, нисмо могли добавити ни једнога писма, које би било из времена од 1815 до 1821 године. Помињући ово, молимо све пријатеље, којима лежи на срцу прошлост Србије, да би изволели саопштити нам, ако би се где нашло још какве год грађе за историју онога времена. Ми ћемо то накнадно с благодарношћу корисно употребити, помињући вазда од куда нам је послато писмо.

Пријатно нам је на крају дати још једно објашњење. Кад смо прву књигу грађе за историју Србије стали приређивати, Србија била је независна кнежевина. Кад је штампање те књиге ишло своме крају, Србија уђе у ред независних краљевина. И тако историјска грађа, која се односи на негдашњи београдски пашалук, ево излази пред читаонице као **грађа за историју краљевине Србије.**

Сматралисмо за потребно да ова објашњења дамо у место предговора.

Ми пуштамо мирне душе ову књигу, јер смо се доиста старали, да учинимо што можемо. Нисмо ништа жалили, да би прва књига грађе за новију историју Србије била бар приближно онако светла, као што је та историја у истини величанствена појава у животу српскога народа.

15. марта 1882

У Београду.

Вукашин Ј. Петровић.

Др. Ник. Ј. Петровић.

СРБИЈА ПОСЛЕ ПРОПАСТИ

У Недељу 21. Септембра 1813 год. прешао је у Аустрију Карађорђе, први међу борцима за ослобођење српског народа од 1804. до 1813. Оставио је земљу после великих, деветогодишњих напрезања. Тековине народне, прибране трудом Карађорђевим и његових другова, пропадоше у бојевима на Морави 19. и 20. Септембра 1813. Србија је остављена била на милост и немилост Турцима, који се сада осећаше у толико силнији, што је сва Јевропа била загазила у рат, па је на њих и на њихову владавину слабо пазила. И да није савезничка војска у битци код Лајпцига, која је решена између 16. и 19. Октобра 1813. године, дакле одмах после падења Србије, потукла Наполеона I., наступили би за Србију онако исто тешки дани, као што беху они после 1791. године. Тада су Срби од Аустрије, с којом су се заједнички борили при закључењу мира напуштени Турцима или боље рећи самима себи остављени били. Но срећа је за Србе била, што је пораз Наполеонов код Лајпцига потресао Турску у тој мери, да су се сви њени државници, па и Рушид-паша, везир београдски, зауставили на мисли: шта ће наступити после тога судбоносног дога-

ђаја. У тренутку те изненађености нашли су турски управници београдског пашалука да је мудрије не дражити народ српски насиљама и претеривањима, но уталожавати га и оставити га на миру. С тога је Рушид-паша,[1] одмах, чим је до њега допро глас о догађају на бојишту лајпцишком изаслао у народ свог делибашу Али-Агу Серчесму, да по свима крајевима пашалука прогласи опште помиловање и да позове све знатније људе на предају. Српске старешине, који нису отишли с Карађорђем већ остали у земљи, не видећи другог начина да се спасу од грознога покоља, уклонише се у планине и збегове, чекајући суђени час када ће их турско насиље опет поплавити. Тако су се уклонили у планине: Милош Обреновић, Антоније Пљакић, Лазар Мутап, Арсеније Ломо, Милић Дринчић, Хаџи Продан, Милош Сарановац и др.[2] Када је Серчесма пошао са поменутом мисијом у народ, повео беше собом, ради сигурнијег успеха, два кнеза београдске нахије, који се први предадоше победиоцима: кнеза Аксентија и кнеза Аврама Лукића.

Српски прваци, сазнавши за корак који су Турци предузели, преко ових кнезова, који пре, који после изиђоше турској понуди на сусрет. Ово је управ био једини начин, да се разбијена снага народна прикупи. С тога се сви прваци споразуму с комесаром везировим, који им издаваше и писмена јамства, (бујрунтије) да ће Турци и њих и остали народ оставити

[1] За кога се држи да је српскога порекла био (Симеона Милутиновића Сарајлије, Историја Србије од почетка 1813. до конца 1815. године. У Лајпцигу 1837. стр. 56.)

[2] Симо Милутиновић, на нс. м. стр. 52.

на миру, ако се покоре и престану бунити се. Међу овим првацима налазио се и Милош Обреновић, за чије су име Турци знали још од бојева под Карађорђем. Он се састане са Серчесмом код Таковске цркве[1] и примив од њега бујрунтију о амнестији, предао се победиоцима. Серчесма је млого полагао на предају Милошеву и одмах га наименује за главнога кнеза нахије рудничке, и поведе га собом у Београд, да га престави великом везиру. Рушид-паша, који је знао да је Милош највиђенији од српских старешина који су остали у земљи, потврди га у звању, које му је одмах при предаји дао његов изасланик, а осем тога да му и својеручно писмо, којим наређује свима и свакоме, и то не само у нахији рудничкој него и околним нахијама, да Милоша имају признавати као царева човека, преко кога ће примати све царске заповести, којима ће се покоравати.

Међутим Рушид-паша постане велики везир у Битољу, а у Београд дође Сулејман-паша Скопљак, који се у више бојева сукобљавао с Милошем, од којих су најжешћи били они на Кукутници (у врх Ариља) и на Равњу, (близу Вишеграда) где је Сулејман-паша у руку рањен.

И ако се Сулејман паша привидно измирио с Милошем и чак побратимио са њим, то је измирење било више с политичког гледишта пашиног. Он је ми-

---

1 Вредно је забележити, да се кнез Милош предао Турцима 1813 год. код Таковске цркве, дакле на истом месту на коме је 1815 развио заставу српског ослобођења.

слио, да ће тако стећи у Милошу снажно оруђе за своје намере, с којима је дошао у Србију.

И Сулејману као и свима његовим предходницима беше задатак, да београдски пашалук покоре султановој власти, да га доведу у законити положај према царству.

У пашалуку београдском живели су Срби, народ „невернички", не само по појмовима мусломана, него и по самим изричним наређењима њиховог законодавства. Вредно је напоменути из тога законодавства оне определаје, који су од чести у самом корану а од чести доцније, од калифа мусломанских, прописани и које је сада требао Сулејман у пуној снази да изврши над Србима у покореном пашалуку београдском. Ти определаји налазе се побројани и лепо уређени у књигама Абул Хасан Али Бен Мохамед Бен Халеб Мавердија, вишег судије багдадског, који је умро 450 год. (1058 по Хр.)[1].

Маверди набраја дванаест тачака, у којима су побројане наредбе, којих се имају придржавати победиоци мусломани, да би покорили своје побеђене неверникe. Шест од тих наредаба морају се вршити, а шест су остављене на вољу победиоцу да их врши или не врши.

У оне шест броје се:

1. Да ђаури (неверници, а то су сви, који нису муслимани) не смеју корану да се ругају нити га смеју мењати;

[1] J. v. Hammer. — Ueber die Länderverwaltung unter den Chalifate. — Berlin 1835 — стр. 94.

2. Да не руже пророка и да га не називљу лажовом;

3. Да не псују ислам;

4. Да се не смеју женити с musломанкама;

5. Да не одвраћају мусломане од њихове вере;

6. Да не смеју помагати непријатељима ислама.

Ове наредбе морају вршити ђаури безусловно. Ако их после закљученог уговора наруше, сматра се као да је уговор раскинут.

Оне на вољу остављене наредбе ове су:

1. Ђаури се морају по оделу разликовати од мусломана;

2. Куће ђаурске не смеју бити више од мусломанских;

3. Не сме да се чује ни звук њихових звона, ни глас њихов када читају свете књиге (сигурно свештене); не сме о месији да говоре, а да се чује;

4. Не смеју јавно ни вино да пију ни свињско месо да једу, нити да се крсте или крстове да показују;

5. Своје умрле морају да сахрањују тајно, није дозвољено јавно да их жале (да кукају);

6. Не смеју да јаше ни коње ни камиле, могу јахати само мазге и магарце.

Ове шест заповести нису баш везане за мусломански појам поданства, па с тога ако се и прекрше не повлачи њихово неиспуњење поништај уговора; али опет могу нарушиоци њихови да буду кажњени и силом приморани да их врше.

Пошто се у првих 6 наредаба не тражи ништа друго, него да побеђени народ поштује и не врећа веру победиочеву, то се не може скоро ништа против њих ни приметити, али у толико више заслужују осуду оне друге 6 наредбе, *које су биле корен свима тиранствима којима су мусломани Хришћане понижавали до срамног ропства.* И баш те наредбе мусломанског законодавства ваљало је Сулејману да изврши. Он је одмах у почетку свога везировања и приступио томе послу.

Он је одмах распоредио своју војску по Србији и захтевао од Срба да је хране и да је плаћају. По омањим и већим варошима поставио беше по једнога муселима, који би по правилу требао да заступа извршну власт поред кадије, који би требао да буде представник судства. Ови муселими, све људи из војске, а присталице Сулејманове, нису хтели да знају за законске границе своје власти, него се тако беху осилили, да су и судили и пресуде вршили. Они су, управ, били намесници везирови у народу. Када је тако притискао Србију својом војском и својом влашћу, почео беше да нагони народ да му оправља градове о своме трошку и својим трудом. У зиму 1813 године радило је више стотина Срба на оправци града београдског, који су тиранисани од Турака на најгрознији начин. Није им доста било, што су млатили батинама свакога од Срба кога су хтели и колико им је било воља, него су свакога бољега, виђенијег и чувенијег момка убијали и по казаматима градским мучили и давили. Пошто се све ово дешавало на очиглед Сулејману, мора се ве-

ровати, да су сва та насиља чињена по његовој заповести. Ово се мора веровати у толико пре, што није ни један Турчин ни на одговор узимат а млого мање кажњен за оваква недела.

Пошто се осећао сигуран у добро оправљеном граду београдском, науми Сулејман да и даље пође путем, који му је закон мусломански обележио. Он овласти муселиме, да покупе од народа оружје, и да му га пошљу у Београд. Да би муселими успешно извршили ову заповест, овласти их везир Сулејман, да се у томе послу могу служити свима срествима, да могу Србе тиранисати и против њих сва насиља употребити докле не издаду све своје оружје. Ова муселимима дата власт, у брзо се простре и на све Турке, који су само хтели да се приме посла око скупљања оружја од раје. Разуме се, да се млого Турака нашло, који су се прихватили овога посла, јер им је то била згодна прилика да пљачкају народ. Млоги дошљаци Турци размиле се из Београда по Србији, те разнесу по народу кугу, која је јако беснила по турској царевини. Срби се беху махом повукли у планине, па зато је куга њих мање сатирала но Турке, који су становали само по варошима и крај главнијих друмова. Излазећи у народ муселими и други Турци зарад прибирања оружја, налазили су крај друмова лешине од куге помрлих Турака, нагрђене и раскомадане дивљим зверовима. Овај призор их још већма распали противу раје, коју стапу на нечувен начин тиранисати.

Скоро годину дана трпели су Срби тиранију турску, која је ишла на поништај свега што је могло допринети новом покушају народњег покрета.

Сву управу са Србијом узели беху Турци у своје руке. Никакве власти нису биле у рукама Срба, све беху приграбили Турци, користећи се њима, у свима приликама, да сатру у народу сваку клицу живота јавнога. Турски суд, турска управна власт, турска војска, једном речи, пашалук београдски изравнат беше у свему државном, друштвеном и економном стању, са осталим пашалуцима у османском царству.

Вредно ће бити да на овом месту изложимо, по најбољим изворима, главне црте из појединих државних установа мусломанских. Ово је вредно из два узрока: 1. Што у изворима за нашу историју немамо података о стању државне управе, које је наступило у несрећној, па ваља да зато и тавној, периоди нашега народног живота, од пораза 1813 до устанка 1815 год. и 2. Што у почетку стварања нове државе српске, после сретних успеха на бојиштима, наилазимо не само у званичној архиви нашој, на податке, који несумњиво доказују, да се Србија у почетку свога постања, управљала по основима оних уређења турских, која су се затекла у времену њенога васкрсења[1], него то потврђују и људи који су у томе времену радили на народним пословима[2]). Нарочито је у судству, полицији и финансијској грани

1 Ови подаци налазе се у овом делу, изложени код сваке гране државне управе.

2 Мемоари Проте М. Ненадовића. Издао Љуб. П. Ненадовић. У Београду 1867 год. Стр. 217.

државне управе за дуго остао меродаван дух турских уредаба, које су заведене у добу насиља и варварства, у периоди од 1813. до 1815. год. С тога ћемо им овде мало више места поклонити.

МУСЛОМАНСКА УРЕЂЕЊА

Судство

Основ судству мусломанском налази се у Корану, који се сматра као закон, и у Суни, која се може назвати збирка предања. С тога се све пресуде и сва решења мусломанских судова оснивају или на корану или на суни. Ако би пред судију дошао какав случај, који није предвиђен ни у корану ни у суни, онда је њему остављено да по аналогији (кијас) суди, т. ј. да се придржава при изрицању пресуде онаквих претходних случајева, који би налик били на спор који се суди. Доцније, када је више мусломанско духовенство (имами) присвојило себи власт да се и у државне послове меша, а то је било у VII веку, створен је још један извор за судство мусломанско. Овај беше у сагласном мишљењу вишег духовништва (Иџмар). Из та четири извора црпле су судије мусломанске материјално право. Формално пак право, што ми зовемо „поступак судски“ лепо је, и ако у кратко, изнесен у облику писма[1] калифа-Омара.

Из тога писма вредно је извадити и на овом месту неколико ставова. Омар вели: „Звање судијско

[1] J. v. Hammer. Ueber die Lænderverwaltung и т. д. На стр. 206.

је дужност, која је по вишој заповести постала, а њено вршење оснива се на суни..... Не вреди изрицати правду ако нема силе која ће остваривати оно што је изречено. Кад се изрече пресуда, треба да се гледа да се изрекне тако (правсдно), да богати и бољи (шериф) немају узрока да се отимљу за место судијско, а сиромаси да не морају да сумњају у судијну правичност. Тужилац је обвезан да доказује а право на заклетву припада ономе који одриче. Музломанима је дозвољено да се између себе поравњују, но поравнању не може бити места односно ствари које су забрањене да се дозволе, нити односно дозвољених да се забране. Ако је судија данас изрекао какву пресуду, па би сутра дан, када му душа буде чистија, дошао до уверења да би боље пресудио јучерашњу ствар, слободно му је пресуду преиначити. Јер правда је вечна, па је боље њој се вратити него тврдоглаво остати у заблуди. Ако се у судији роди сумња о нечему што није записано у корану или га нема у суни, онда му је слободно придржавати се аналогије. Ономе који има што да доказује, оставља се рок до кога мора доказе прибавити и правду добити. Не учини ли то до одређеног рока, сматраће се као да није ни било тужбе. На рочишту (или претресу) могу обе стране да престану лично, и тада је поступак усмен или, ако не могу лично да дођу на суд, могу и написмено да се суде.[1] Муслимани могу сведочити један противу другога, осим у три случаја: сведок не може да буде

1 J. v. Hammer, Ueber die Lænderverwaltung unter dem Chalifate стр. 101.

онај, који је осуђен због преступа, онај за кога је доказано да је једном лажно сведочио и онај за кога се насигурно не зна каквог је порекла. Судија мора бити стрпљив, а мора да се чува од свађа и зађевица, када истражује истину правде. Награду за овај посао наћиће судија код свевишњега (Ехлел-Едеб)."

Са изрицањем правде, дакле са суђењем, запимају се *кадије*. Реч кадија значи човек од судијске службе. Под тим изразом обухвата мусломанско државно право све улеме и фукехе, а то су сви законозналци и правници, имами и шејхи, служиоци џамија: *кадије* и *муфтије*, *улеми* (они који се баве науком) Факихи или Фукехи (научењаци-правници), старешине богомоља (Имами) и онај што позива на богомољу (Муезин) беседник са предикаонице (Ћатиб) и свештеник, чувар корана и суне (Мухеџес) — све ове личности бавиле су се изрицањем правде, са законима, молитвом и науком, у времену највеће славе мусломанства, па и сада се, у османској царевини, није изменуло то стање. Они се деле у три врсте: на служитеље права и судства; црквених послова или свештеног реда и на учитеље. Прва од тих врста врши своје послове у суду (мешћеми), друга у богомољи (џамији) а трећа у школи (медерези). Све три ове врсте чиновника: јавнога права, богоштовља и науке, називљу са једним именом: *улеме*, у најширем смислу те речи. Под називом *улеме* у ужем смислу разуму се само законозналци Ово је случај и са *кадијом*. — Кадије, т. ј. људи од судске струке, нази-

вљу се у књигама мусломанског државног права и сви служитељи богоштовља и науке.[1]

У горњему смо нацртали у кратким потезима цео склоп мусломанског судства. Сада ћемо да приступимо ближем објашњењу онога, што у свези стоји са правом и са судством у она времена, када су у Србији владали Турци, њихов суд и њихово право.

Судија се зове *кадија*, он изриче пресуду. *Муфтија* је виши судија и има га само по већим варошима. Преда-њ долазе само случајеви који су сумњиве природе. Он такве случајеве пресуђује фетвом. Услови за муфтију су они исти који и за кадију само што муфтија мора да зна и језик онога народа у чијој средини живи. За судију има седам услова, без којих не може да буде судија, а то су: 1. Мора да је пун муж, т. ј. мора да је пунолетан, не сме да је ушкопљен; 2. Да је при чистој памети; 3. Да ужива грађанску слободу; 4. Да исповеда Ислам; 5. Да је правичан; 6. Да је научен правник, т. ј. да зна све гране законодавства; 7. Да је здравих чула.

Само султану припада право да поставља: кадије, имаме, муфтије, ћатибе, и медеризе. Дужност је калифата да се стара, преко судова, да се спорови расправљају по корану и суни. Па с тога су се судије с почетка и бавиле само пресуђивањем спорова. Но доцније, када су владаоци муслимански имали више посла са другим државним потребама, они су на судове пренели и млоге управне дужности, од којих је

---

1 J. v. Hammer, на друг. месту, стр. 98 п. д.

вредно споменути: управу с имањем душевно болесних, малолетних, и банкрота, надзор над задужбинама, извршење тестамената, масе малолетних када немају старатеља, надгледање друмова и зграда и т. п. Често је остављано судовима да извршују казне над иступницима и мањим преступницима. Осим државних судија има у мусломанском судству и нека врста пороте. Но далеко би нас одвело кад би се упустили у ближе цртање ове установе, која за нас нема вредности ни с тога што је није било у Србији. — Са ових истих разлога, прелазимо ћутећки и ближе објашњавање установе надзорника задужбина, служитеља џамија и учитеља. Колико је нужно било, споменули смо и положај ових лица у судству.

Ове правне установе, које би донекле могле и издржати критику, изгубиле су своју садржину, па по томе и стварну вредност у времену опадања турског господарства. Остале су биле само још по форми. Но ова је била тако снажна, да је оставила трагове своје дуго после правног престанка њиховога у Србији.

Полиција

Главни задатак полиције састоји се у заповедању да се врши оно што је уопште прописано и у спречавању онога што је уопште забрањено. Она је *верозакона дужност*, и као таква баш најопаснија за све невернике. У старија времена била је полиција час саставни део судске власти час опет део султанске. Управа са полицијом захтева шест услова: 1. Ислам,

2. Правичност; 3 Науку; 4. Сталност; 5. Знање онога што је забрањено; 6. Познавање општег покрета у друштву. Дужност полиције је тројака: 1. Да мотри на дужности спрам Бога; 2. Да води надзор над дужностима спрам служитеља цркве; и 3. Да надзирава над заједничким дужностима како на спрам Бога тако и на спрам људи. По сили прве своје дужности, полиција мотри над уредним вршењем законом прописаног читћења, над молитвом, над скупљањем у џамијама у дане Петка; даље, пази да се врше наредбе по којима је забрањено пити ма каква шпиритуозна пића, носити незабрађене оне делове тела, којих би откривено држање врећало стид. Другим опредељајем своје дужности полиција је позвана да се стара за издржавање пророкових сродника и да прикупља оно што им по закону припада, да пази да се врше прописи о разлици у ношњи и осталога између мусломана и немусломана, и да заштити ове од напасти гоњења. По сили треће дужности своје води полиција надзор над мерама и теговима, над разним занатима и вештинама, којима наређује све што се клони њиховој поправци и што би их одржавало на најбољем путу. Овамо спада и надзор над разним пићем, над путевима и каналима, над посредницима и телалима, над трговцима, робом и ценом оних производа који су потребни за живот.

Полицију су, у пашалуку београдском, као што смо напред споменули, вршили муселими, а када су се, услед Сулејман-пашиног овлашћења осилили, присвојили су себи и судску и све друге власти. Ово оси-

љење налазило је свога правдања у одредбама њихових дужности по самом закону мусломанском. Пошто им је, као што смо напред видели, стављено, по самом закону, у дужност, „да прикупљају све што припада пророковим сродницима“ — а то су новци, „да мотри да се одржава разлика у ношњи и осталом између муслмана и немуслмана“, то су муселими, по сили ове власти, а злоупотребом исте, са свим доследно вршили она гоњења на спрам раје, каква се једва могу замишљати, а нарочито у времену, када је ова оружаном руком покорена била.

Финансијско уређење

Као што нису нигде у мусломанском државном праву ни дан дањи у основи промењени опредељаји на којима су разне државне и друштвене установе подигнуте, тако исто остало је непромењено и оно уређење, на коме се развила финансијска управа мусломанске државе. Чињенице овога уређења налазе се у самом верозакону мусломанском. Па као што су сви ставови верозаконски у Турака прелазили с колена на колено, тако су и установе државне, обухваћене у верозаконим правилима, остале у снази кроз сва времена.

Па како су турске установе, после пропасти српске државе, често и пресађиване у Србију и опет из ње истискиване, — како је кад снага народна или била кадра да се одупре поплави непријатељској, или је бивши слабачка морала подлећи — тако су и фи-

нансијска уређења турски пресађивана у Србију. Последњи пут овладаше ове установе српским народом после пораза од 1813 год. и њих затече у Србији време васкрснућа српске кнежевине.

Ево основних црта мусломанске финансијске управе:

Муслomани су новац, још у почетку стварања своје горостасне државе, сматрали за други стуб на који се наслања државна зграда. „Мач је први, новац други, а перо трећи стуб државе“, вели Ибн Калдин. С тога се и највише државно тело, Диван, имао првенствено да стара о финансијској организацији и управи земаљској. Ово старање за финансијска средства тумачи се самим постањем и ширењем мусломанства. Оно је себи крчило пута мачем. Војска и војевање беху узроци, са којих се толика брига поклањала финансијској управи.

Са чисто војеног гледишта дељени су и извори прихода, са тога гледишта чињен је и распоред са државним имањем. Војна (пљачка и намет) доноси држави највећи приход, на војску се скоро све и троши. Само су три главна извора прихода у времену мира и од народа које су муслomани покорили узискати:

1. Мирија (феји), то је оно давање, које се мусломанима даје драговољно, т. ј. онакво, које они не изнуђавају силом оружја.

2. Пореза на земљу и та се звала *харач* и

3. Десетак (ашер).

Сви ови приходи утицали су у државну касу у коју је прибиран и пети део од пљачке војничке.

У Мирију се рачунало:

1. Главница, (џисијет);

2. Десетак;

3. Сав новац који су неверници, морали да плаћају за мир, а то је данак у правом смислу;

4. Онај новац који су неверници музломанима плаћали из страха;

5. Оно што неверници због претрпљене штете и пораза, баце или оставе на разбојишту или напусте;

6. Наслеђа неверних поданика;

7. Имање оних који као одметници умру или погину.

Мирија се састоји из поменутих 7 извора. У њу не рачуна се оно што се од неверника узме оружаном руком. Од тога припада пети део државној каси, а остало све добија онај коме је плен у руке пао.

Од свију 7 наведених извора мирије, у корану је признат мимо главнице још само *харач*. Он је, по корану, једнак за све. *Харач* је онај намет, вели Маверди[1], који се удара на земљишта оних који верују у писмо (Евреји и Хришћани) и различан је од главнице. Харач зависи од имама (владаоца), коме је по корану остављено да удара харач на невернике или да га не удара.[2] Земљишта на која се удара харач разликују се од оних која плаћају десетак. Разлика ова огледа се како у притежању (Мјилк) тако и у власништву (Хукм.) Сва земљишта деле се на четворо:

1 J v. Hammer на д. м. стр. 119.

2 Сура XXIII. став 74.

1. Она која муслимани зирате, на која се не сме ударати харач него само десетак;

2. Земљишта која обрађују потурчењаци. Ни на ова се не сме ударати харач, већ само десетак;

3. Земљишта која су мусломани отели од неверника на сабљи па су задржана као плен. Ни ова земљишта не плаћају харач но само десетак; и

4. Земљишта о којима су се поравнали мусломани и неверници. Ова подлеже плаћању харача.

Ова земљишта могу бити двојака: или су онаква која су неверници без борбе оставили мусломанима у интересу опште као задужбине (Вак'ф), или су таква, која неверници задржавају с обвезом да на њих плаћају харач.

Други извор мирије, као што рекосмо био је у *десетку*. Земљишта која не подлеже плаћању харача, подпадају под десетак. Овај може бити тројак: или се плаћа од оних земљишта која су била пуста (ничија) па их мусломани заузели; или онаква која припадају онима, који су без особитог уговора а и без силе прешли у мусломанство; или најпосле онаква која су силом оружја отета од неверника па их мусломани притежавају као заплењена.

„Мусломани, вели пророк, имају заједнички три ствари: воду, ватру и њиве“ (земљу).

С њима располаже калиф, јер је он заступник свега мусломанства на земљи. И заиста су најпре калифи а после султани давали заслужним људима из народа, а нарочито војницима, у место плате — поклоне у земљишту. Поклањана су, разуме се, она земљишта,

која су муслОмани отели од неверника. Јер, као што знамо, по законима мусломанским, сва земља коју освоје муслОмани, њихова је. Од те земље остављају по нешто оним неверницима, који се обвежу, да ће уредно плаћати харач и главницу. Други део, поклањао је господар муслимански војницима или другим по државу заслужним људима. И најпосле давао је оваквим личностима на уживање извесна државна добра и имања и то или под закуп за све време њихова живота, *(маликане)* или само на краће време, обично на годину дана (мукада). У току времена учињене су неке измене у овом погледу.

У новије време, а то је од почетка овога века, под изразом муката (или мукада) разуме се у опште државни закуп. Султанска мукада то је оно (државно) добро, којим је султан власан да располаже и управља како хоће. Ако би се мукатско добро и дало коме у притежање, опет би притежалац био дужан да се безусловно покорава вољи и наредби султановој или онога коме га је султан уступио како у управи тако и у свему осталом што би се тицало мукадског добра. Има двојаких мукада: у једних су својина султанова и земља и плод с ње (темлик) а у других је султаново право ограничено само на плод (истигхлал.)[1]

Овакво уређење аграрних односаја, као што ћемо видети, остало је у Србији дуго после ослобођења.

Главница (Џисијет) плаћа се по главама, а као накнада за сигурност, коју су муслОмани ујамчавали

1 J. v. Hammer, на п. м. стр. 124. и Маверди стр. 130.

неверницима у својој држави. Ову дацију завели су муслимански владари на основу корана.[1] И ако међу правницима муслиманским стоји спор: колика би ваљала да буде сума, коју би требало наплаћивати у име главнице, опет су сви сагласни у томе, да је треба делити на три класе. Размештање по класама бива према имовном стању оних који се оптерећују овом дацијом. За само размештање вреди начело: да се од средње класе има да наплаћује двојином онолико колико плаћа најсиромашнија класа, а од најбогатијих опет дупло онолико колико се удари на средњу класу.

И ако смо финансијском устројству муслиманских држава посветили у овој књизи мало више места, опет смо га се дотакли само у онолико, уколико има свезе с финансијским стањем Србије пре њенога препорођаја. У првим данима после борбе за ослобођење, у 1815 год., налазимо у пашалуку београдском (а то је била Србија у том времену) дације државне онакве врсте какве беху у целој турској царевини: *Мирију Харач, Главницу, Десетак, Мукаде, Маликане.*[2] Све ове установе задржале су сѐ донде, докле се није организовала српска држава на хришћанско-народним основама. Па и тада и после тога, пресађене су многе од тих установа у кнежевину Србију, где су неке од њих после дужег или краћег живовања изумрле, а неке се (н. пр. главница) и до дан дањи у начелу задржале.

1 Сура IX. став 30.

2 У овој књизи под одељком економн. установе, а осим тога: Вук. Караџића „Грађа“ стр. 201, „Даница“ за 1827 год. стр. 78—83.

УПЛИВ ТУРСКИХ УРЕЂЕЊА У СРБИЈИ

Турске установе, већ саме по себи, нису такве да би се могао са њима измирити, а млого мање изравнати, дух српскога народа. А пошто су оне у примењивању биле по сто пута горе и несрећније него у писаним законима, и како је народ осећао само њихову примену, то је са свим природно, што је у скоро после турске владавипе, почео да се комеша, да оружаном руком протестује противу њих и њиховог насиља.

Није прошла ни година дана, како Турци беху завладали Србијом и у њој завели своја уређења и своје власти, а већ се показаше оружани протести српске раје у облику Хаџи-продановe буне.

Хаџи Продaнова буна

Хаџи-Продан је рођен у Сјеници, повише Новог Пазара, и презивао се Глигоријевић. Он је прешао у Србију мало после Карађорђевог првог устанка и постављен (1806) за кнеза у старовлашкој кнежини „колдихићкој"[1]. Хаџи-Продан се, као што смо напред рекли, предао Турцима у 1813 години када и остали српски прваци, и живео је са њима, особито са муселимом пожешким Латифом, у добрим одношајима. Када је 1814 године, у месецу септембру, овај муселим пошао из Чачка у манастир Трнову[2], колико да се спасе од куге, толико и да обиђе народ у своме крају.

---

[1] Симо Милутиновић. Истор. Серб. стр. 65.

[2] Који се звао и Благовештење, а сада је црква. Лежи под Јелицом, 2 сата од Чачка (Милићевића «Кнежевина Србија» стр. 673.)

У овом послу заузет, кренуо се из манастира по нахији, а своје момке оставио беше у манастиру, с парама и осталим стварима. Муселима је пратио на томе путу и Хаџи-Продан.

Докле су се муселим и Х. Продан с пратњом удалили од манастира, брат Проданов Михаило и игуман Пајсије вежу момке муселимове и отму од њих новце и оружје. За тим јаве Продану шта су учинили и овај се искраде од Латифа и оде у манастир а оданде на Јелицу те убрзо прикупи више у планине одбеглих Срба, с којима науми да се одупре турској тиранији. Продан је позивао и Милоша Обреновића да са њим ступи у друштво. Но Милош, видећи да је и Продан против своје воље пре времена (јер је било под јесен 1814) увучен у борбу, не само што није пристао да подржава тај устанак, него је световао и Продана и другове његове, да се окану буне, јер јој није време. Може се веровати, да је и већина српских првака мислила као и велики кнез руднички, јер осем првака гружанских: Томе Вучића Перишића из Вучковаце, Станка Милчевића из Витановаца и Петра Туцаковића из Честина, који су пристали уз Николу Сукичића из Светлића, ни један од чувенијих људи нису хтели да се придруже Продановом предузећу. Па и ова четворица оперирали су испочетка засебно, за свој рачун, а не са или уз Хаџи-Продана.

Да би сачувао народ од покоља и веће несреће, главни кнез руднички Милош Обреновић јави о овој побуни Сулејман-паши, а у исто време замоли га да се не меша у утишање побуне, већ да то

њему остави. Међутим Милош оде на позив рудничкоме муселиму Ашин-бегу, те овога увери, да је побуна без значаја и да његова (рудничка) нахија не учествује у њој, изјавивши му у исто време готовост, да са њим у друштву умири побуњени народ. И заиста је Милош настао да се побуна утиша[1]. Он је у овоме могао у толико лакше успети, што је, поред свог ауторитета, имао и уверење везирово: да се не ће никоме од побуњеника ништа зло чинити, који се Милошу преда и за кога Милош уложи своју реч. Милош је с Ашин бегом растерао устанике са Јелице. Продан је умакао, а његови се другови разбегли. Докле је свршио Милош са Ашин-бегом, дотле дође и ћехаја Сулејманов у Чачак, одакле упути Милоша и Ашин-бега у нахију крагујевачку, да и њу умире, а сам остане у Чачку да храну од народа прима.

Ћехаја Сулејманов, Имшир-паша[2] не обзирући се на уверење свога старешине, дато Милошу, почео је, из гомиле народа, бирати све боље и виђеније људе, те их сапутати у синџире, под изговором што су се у буну мешали. И пошто им је измамљивао новце на откупе, није их пуштао но тешио обећањем, да ће их тако до Београда одвести па тамо без вреда пустити у слободу. Терајући пред собом, кроз народ у синџире по-

1 У Симе Милутиновића «Истор. Сербији» на стр. 215 стоји, да је Милош ово чинио с тога, што није знао расположење Русије, па се бојао да не стане на пут устанку у Србији.

2 Име овог ћехаје нема забележено у досадањим историјама нашим. Ми смо га нашли у «*Хајрет нума*« («*књига чудноватих догађаја*«) од Рашид-бега, писана на турскоме језику. Рашид бег био је међу прваци турским у Београду у оно доба, и по звању био је главни кизначеј.

невине Србе. Међу њима је било и са свим невиних, који нису у буни ни учествовали. Али ћехаја у Књажевцу пошаље и Ашин-бега и Милоша да иду на Ужице и [illegible] буну утишају. [illegible] се у [illegible] [illegible] пред се Милошу и [illegible] му [illegible] за све које се у [illegible]. [illegible] да [illegible] под [illegible] [illegible] и да их [illegible] на мир. Милош је после [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] на [illegible] те је [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] на [illegible]. Хаџи Продан је био [illegible] у [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] у Аустрију, [illegible] у Русију, а за време буне [illegible] у [illegible]. Био је [illegible] [illegible] [illegible]. Примеру Груже следовала је и [illegible] нахија и тако се сврши Хаџи Проданова буна.

Насиља турска

Ако се сетимо уверавања везировог и обећања његовог ћехаје: да ће се опростити свакоме учеснику у буни који се буде предао кнезу рудничком и умири, морали би, логично мислећи, доћи до убеђења, да су турска господа сада била задовољна и да су одржавши своју реч, задовољили и народ. Један део ове преддпоставке био је испуњен. Турци су били задовољни с исходом побуне, али народ су тек сада ишчекивала страшна искушења и највеће несреће. Ћехаја науми оних по утишању Груже, да је преда пламену а народ њен мачу, но на велико заузимање Милошево одустане од те намере и задовољи се што је у Књажевцу и уз пут похватао многе Србе и везао их у синџире. Број ових несретника, растао је с напредовањем ће-

хајовим у путовању. Умножио се најпре у Крагујевцу, где се нико није био ни бунио, а после у Јагодини и уз пут до Београда. У Београд је дотерао Ћехаја своме везиру до 150 Срба у ланцима сапутане, које све побацају у тамнице, и до 100 женскиња српкиња, које је задржао у своме харему.

Дошав с робљем у Београд, отпочео је ћехаја Сулејманов, са знањем и одобрењем свога везира, да врши најгрознија насиља. Најпре је набијен на колац, испод Стамбол-капије, игуман трнавски Пајсије, који је учествовао у Продановој буни, па после брат његов Димитрије Ристовић, а са њима Василије из Скочића и његова два друга, и још 30 које где похватаних Срба. Страшна је морала бити смрт на коцу, када се мученици по два три дана мучише не могав испустити душе, док их турски стражари, којима се јаук досадио, крадом не убише из пушака! Од оних похватаних и у тамницу бачених Срба, половина је после три месеца робовања, исечена, повешана о градске капије и набијена на коље с обе стране пута који вођаше од Стамбол-капије к Теразијама, а другу половину стигла је та иста злосрећна судбина на други дан. (Вук С. Караџић, у „Грађи за Историју Србије“ вели, да је овај покољ био на Савин дан пред Божић, дакле 5. Декем. 1814, а Сима Милутиновић у „Историји Србије“ тврди, да је била по Божићу на Савин дан, дакле 14. Јан. 1815 год. — Вујић „Путешеств.“ Слаже се с Вуком, само што по новом кален. иставља место 5. Дек. 17., а Нил Попов

1 Стамбол-капија била је онде где је сада Народно позориште.

узимље Св. Саву, просветитеља српског, дакле 14. Јануар 1815.) Сулејман-паша толико је био зверска срца и осветник српски, да је сваки дан, шетње ради, пројахово кроз редове кочева, на којима испуштаху душу ојађени Срби. Да би му тиранско задовољство веће било, китио је бедеме градске српским одсеченим главама, а по угловима од чаршије вешао је лешине јадне раје Сви податци у нашим историјама саглашавају се, да је око 300 душа српских најгрознијим начином погинуло услед Хаџипродановe буне.

Али зулум турски није се ограничио само па оне који су, криви прави, пали под сумњу да су учествовали у буни. Турска зверска нарав, подржавана верозаконим овлашћењима, ишла је и даље. Насилно турчење српских калуђера и људи из грађанског реда, одводење девојака српкиња у хареме, глобе и друге напасти остављамо на страну. Него вредно је да споменемо зулуме, од којих би пропиштало у утроби и мајчино млеко. Када би Турчин пошао кроз вилајет, а обично никада није ишао по један, но више њих у друштву, па би срео на путу Србина, одмах би га натерао да иде преда њ да му казује пута. Па када би срели другога Србина, или када им онај први више не треба, они, уместо да га пусте да иде где је био пошао, везивали су га за грм па су на-њ гађали из пушака, као у нишан. Тако прорешетаног куршумима Србина остављали су везана за грм, а сами одмах ишли у оближње село те глобили сељане окривљујући их за убијство, које су мало час сами, у бесу своме, извршили. Па када би где преноћили у чијој кући на

селу, та би кућа, по одласку њихову, личила на пустош и голотињу. Чим су на бесним хатовима, стизали пред дом, где ће јести со и хлеб, одмах су изазивали домаћина, који им је морао босоног, па ма и по снегу, коње до пола ноћи вадати. А од женске чељади изнуђавали би сакривене лепе хаљине, оружје, а особито онакво, које би било сребром или златом оковано, па би домаћина, још при поласку, измучили, изударајући га батинама или бацив га у кврге.

Мало је било везиру Сулејману свих тих несрећа, него се с ћехајом споразуме, да и по други пут купе од народа оружје, јер је ћехаја, утишавајући буну Проданову, видео, да у народу има још оружја. Купећи оружје, наумили су у исто време да сатру све оне знатније људе, који су остали после сече и покоља свето-савског, а оне што оставе у животу, да опљачкају и на дому и у пољу, те да одузму од народа све, што би га могло храбрити на нов устанак.

СПРЕМАЊЕ ЗА УСТАНАК.

Је ли чудо, што су Срби, а нарочито људи бољи и виђенији, по усамљеним гудурама, дошли до тврдог убеђења, да се овакав зулум не може више трпети и да је боље славно у отвореној борби с душманом погинути, него ли се живи сарањивати у пећинама и чекати ту бесног Турчина, да их са пусте воље на грозан начин раставља од душе. Овакве мисли појављивале су се скоро у свима крајевима Србије, понајвише пак у оним, где су тиранства турска најжешће беснила, а то су били они крајеви, где је буна

Хаџи-Проданова највећег одзива нашла била. Гружа са нахијом крагујевачком, рудничка нахија и нахија јагодинска с једним делом нахије смедеревске и пожешке, као што знамо, најљуће су пострадале после Хаџи-Продановe буне. Са свим је природно било, што се у људима из тих нахија и зачела мисао, да се ваља одупрети душману Српства. С тога се они, а понајпре и највише из Груже, почну кришом прикупљати у село Црнуће, око дома рудничкога кнеза Милоша Обреновића. Да неби Турцима пало у очи њихово прибирање, они су дању радили по баштама Милошевим као надничари: крчили гору, садили воћњакс, ограђивали земљишта и вршили друге тежачке послове; а ноћу се разилазили на све стране, те се састајали и договарали са свима виђенијим људима. Када су већ нашли одзива у довољном броју и када се сви сагласише да у пролеће ваља отпочети борбу, позову кнеза Милоша да се прими да их поведе у бој, а они му од своје и народне стране обећаше послушност и покорност. Милош је прихватио предлог својих другова, али препоручиваше, да до пролећа ништа не предузимљу, до озбиљног договарања, па онда да приступе послу.

Везир Сулејман, који је предвиђао могућност новог устанка, науми да га осујети тако коренито, како се подобан покушај не би могао никада обновити. Он позове себи у Београд све кнезове нахијске, па и кнеза нахије рудничке Милоша, под изговором да се с њима посаветује о разрезу ђурђевске порезе и о другим потребама. И када је с њима посвршавао оно рад шта их је звао, препоручио им је строго, да

чувају народ од буњења, да предусрећу Турке као своје господаре, да им нико не сме судити због зулума до он сам (везир) и т. д.

Докле је Милош с кнезовима седео у граду, као гост сулејманов, дотле овај пошље своје људе да убију Станоја Главаша, кога је сам Сулејман поставио био да чува цариградски пут од хајдука. И ако је Станоје био невин, опет га момци Сулејманови опколе у његовој кући, у селу Кошарњу (у смедер. нахији) где га убију и главу му одсеку и однесу везиру у Београд. Милош, и остали кнежеви, видећи Станојсву главу, нису могли друкчије ни мислити но да је ред дошао и на њихову, а Милошу су у осталом то кавази сулејманови потврдили.

Пошто је Сулејман наредио кнезовима: колико ће му који, од своје нахије, порезе донети, пустио их је да се врате кућама својим, само Милоша задржи при себи, неказујући му рад шта. Више од месец дана седео је Милош код Сулејмана као гост на силу и узаман га је молио да га пусти да оде до куће. Срећом ћехаји Сулејмановом беше понестало новаца, па да би дошао до пара, понуди Милошу српско робље на откуп. Милош прихвати понуду и под изговором да набави 100 кеса (око 4000 дук.) новаца, измакне се из гостбе на силу, ослободив српско робље 60 на броју, за које је у напред дао ћехаји 150 дук., што је добио као капару од продатих волова у Земуну.

Повратак Милошев у Рудник

Када је Милош дошао својој кући у Црнуће, призове к себи своју браћу Јеврема и Јована, Лазара Мута-

па, Симу Паштрмица и остале главније људе, који су се као што смо напоменули, задржавали око његова дома, па пошто им најпре исприча све што му се догодило у Београду и Земуну,[1] где се састајао са Петром Молером, бив. војводом под Карађорђем, изјави им, да се немају чему бољему надати од Турака, а да нема основа очекивати какву год помоћ с друге стране, но да ваља сами да устану на оружје и да ступе у борбу с Турцима. Није им притајао ни савете руске, који су тежили да склоне Србе на мир и упућивали их да се обрате молбом у Цариград, те да тамо потраже олакшање своме бедноме стању. Али им је у исто време изјавио, да не увиђа користи од тога корака. Једини пут да се дође до бољега беше, по нахођењу Милошеву, „оружје за крај“.

Сви који су слушали говор Милошев изјавише да се саглашавају са њим. Но Милош, знајући да за ратовање треба новаца, утишао их је докле брат његов Јеврем претера у Аустрију волове и тамо их прода, па новаца донесе, и докле прибере нешто од народа у име харача, по квитама што су му Турци дали да их наплати. Међутим се распрострео беше глас по народу о повратку Милошевом из Београда и на тај глас дођоше к њему млоги разумнији људи као архимандрит врачевшнички Мелентије Павловић, Јово Добрача, кнез гружански, Никола Луњевица, (главни газда у пашалуку а и сродник кнеза Милоша) и јаве

[1] Нил Попов (Србија и Русија у срп, преводу I. књ. стр. 115) не признаје да је Милош прелазио у Земун; тако исто ни Ранке (стр. 186). Ни Вук у «Грађи» непомиње да је Милош прелазио у Земун (стр. 71) али то и не порече; докле Сима Мил. («Ист. Срб.» стр. 113.) то изречно приповеда.

му, да је по народу узаврела жудња, да се одупре зулуму турском чим сијне пролеће.

Милош им тада исприча, како су му и с других крајева дошле вести о подобном расположењу народа, каза им, да му је Арсеније Ломо јавио како се у селу Рудовцима у кући попа Ранка, пређе скупило млого одабраних људи, (међу којима и Милутин Гарашанин и игуман боговађски Авакум) па су се заклели на крсту и јеванђељу, (које је Авакум донео из манастира) да ће се на ново дићи на Турке, а проклели су свакога, који непристане уз њих. Ови људи су ишчекивали само повратак Милошев, па да са њим на челу, отпочну борбу — дакле мислили су истоветно што и Милош са својим гостима. Како се приближаваше дан сабора код цркве таковске, тако их Милош умоли, да одложе почетак устанка до тога дана, када ће имати прилику да се с народом разговори и да види: е да ли је и он вољан ући збиљски у нову борбу.

Сабор код таковске цркве

У цветну недељу 11. Апр. 1815. беше се искупио народ код Таковске цркве на сабор. Дошао је сваки без страха да ће га Турчин напасти, јер на три дана пре тога, 8. Априла беше Арсеније Ломо сатерао већ рудничке Турке у град, а кнез Милош отпратио муселима рудничког Ашин-бега из Бруснице пут ужичке нахије.[1] Пре него је Милош и почео раз-

[1] Овако но без датума прича Вук у Грађи на стр. 74, а С. Милутиновић у Историја Сербије стр. 131, казује, да је Ломо сатерао Турке у Рудник после цветне недеље, исто тако да је и кнез Милош Ашин-бега испратио после оглашеног устанка Но сва је прилика, да је овде боље казао Вук но Симо.

говарати, изјављиваху му са свију страна из народа жељу, да се устане на Турке. „Овако су, вели Вук, (Грађа стр. 78.) говорили и сами старци кметови, који су обично били против сваке буне, и они сад повичу да нема другога спасења него да се бију с Турцима и да се бране док се узможе“ Милош, који је увек смотрено газио у крупне ствари, није пропустио да објасни народу оне тешкоће и муке које иду уз ратовање. Но када је и поред свега тога, народ остао сталан у захтеву да га Милош поведе у бој противу зулумћара, онда је Милош отишао у своју кућу, обукао се у скупоцене војводске хаљине, узео свој барјак војводски и изговорив пуне значаја речи: „Ево мене, ево вам рата с Турцима!“ даде барјак Сими Паштрмцу, који га пободе у земљу, те се стану около барјака скупљати борци за народно ослобођење. Милош се врати са својим писаром Димитријем Ђорђевићем у собу те расписи на све стране: да и мало и велико устаје на оружје да бију Турке где их год нађу. Како су се на сабору десили многи знатнији људи, то их он одмах распореди и упути на посао.

БОРБА С ТУРЦИМА

Када је Сулејман паша сазнао за устанак таковски, он је одмах опреми војску (омању) на рудничку нахију. Ову војску водили су кнез Аксентије, турска улизица, и Кара Мустафа, бимбаша Сулејманов и Дели-ага Серчесма.

Први сукоб између Срба и Турака био је на граници нахије београдске и крагујевачке, на Рудовцима

и Кљештевици, па пошто овај није срећно испао за Србе, то Турци продреше на Рудник, и 22. априла већ су били у Мајдану, а одатле одоше преко села Коњевића у Чачак. На Љубићу, вису код Чачка, ушанчила се беше српска војска под командом Милошевом. Турску војску водили су, осим ћехаје, још Врања паша и Серез-бег Јусуф, који први и ударише на Љубић, но без успеха, јер их Срби одбију и обране Врања пашу. После ове чарке, отишао је Милош па Палеж (сада Обреновац), да растера Турке спахије, који се ту ушанчили беху, сметајући народу из ваљевске и шабачке нахије, да се диже на оружје. Како Палеж лежи крај Саве, само 4 сахата од Београда уза Саву, то су Турци на лађи извукли из Београда један топ, који је, после срећно одржаног мегдана, Србима пао у руке, и то им је био први топ, који су добавили. Пошто се победом на Палежу очистила обала савска од Шапца до Београда, то су на томе месту вратили се у Србију, одмах после победе на Палежу, млоги од војвода Карађорђевих,[1] који су са њим после пропасти 1813. прешли у Аустрију, но неотишли са њим у Русију (Хотин) већ остали у Аустрији. Са војводама прешло је и доста простих војника, понесав собом доста оружја и џебане. Милош је упутио ове људе са војводама на разне стране, а Молеру и Цукићу наредио беше да иду на Ваљево, где су се Турци били ушанчили. Пошто дође

1 Од знатнијих људи вратили су се: Стојан Чупић, Петар Молер, Павле Цукић, Милоје Тодоровић, Максим Рашковић, Симо Катић, Симо Ненадовић, (брат проте Ненадовића), Бојо Богићевић (син војводе јадранскога Антонија Богићевића) и др.

и Милош на кличевачки вис, Турци и недочекав битке, умакну из Ваљева и ово остане чисто од Турака. Молер остане да чува стражу од Сокола и од Сребрнице, а Милош узе Цукића собом, и са свом војском врати се опет на Чачак, где довуче и два топа, један, што је отео од Турака на Палежу, а други што је нађен из времена Карађорђева закопан. Турака је код Чачка било преко 10.000 и били су надмоћнији од Срба, којих не беше више од 3000. Ту је погинуо јуначки Чарапић, али су и турски редови знатно разређени били. Што је ову борбу одлучило, то беше смрт ћаје Имшир паше, кога убише Срби из заседе. После убиства ћехајиног, главног заповедника турске војске, и после поновог прикупљања српске војске, Турци изгубе духа те се почеше повлачити, напуштајући бојиште. У потери Срби су учинили са Турцима дар мар. Изгинуло их је одвећ млого. „Који Србин нигда Турчина није убио, тај га је дан могао убити“ — прича Вук.[1]

После овог пораза бежали су Турци сами из осталих места где их је било. Побегли су из Крагујевца, а у Карановцу их је држао у опсади брат Милошев Јован.

За тим, око Петрова дне 1815 год.[2], оде Милош с војском на Пожаревац, где су се Турци у три редута ушанчили били. После тродневне упорне борбе Срби заузму два турска шанца и потисну Турке у

[1] Вук. Стеф. Караџић. — »Грађа« Стр. 101.

[2] Чланак Др. Медовића »Округје пожаревачко«, у Гласнику Српског друштва свеска IV, 1852 год. стр. 217.

варош. Ови се утврде око цркве и у њој. Доста је стало и труда и жртава докле се Турци не дотераше до предаје. Понуду њихову приме Срби у толико радије, што им је ваљало ићи на Дрину, одакле су бошњаци навалили да продру у Шабац, а требало им се спремати да дочекају Марашли-Али пашу, који се беше кренуо с војском из Румелије. Осем тога, карановачки Турци поручили беху да би се радо предали Србима, но захтевали су да дође Милош, па њему да се предаду. Знајући да се новопазарски паша Адем спрема да притече у помоћ карановачким Турцима, Милош оде хитно у Карановац, те пропусти Турке до у Ћуприју, узевши им топ и муницију.

Из Карановца крене Милош војску на Дрину, јер је већ био дошао у Бељину босански везир Рушид паша и приближио се беше Бадовинцима, а с другом је војском прешао био у Мачву Али-паша Никшићски, те се утврдио на Дубљу. Срби се прикупише још за времена и решише, да сада отступе од свога обичаја: нападати на Турке ноћу, но, на предлог Милошев, одлуче да их нападну дању, како неби ни један Турчин главе изнео. У три сата по подне 13 јула 1815. године[1] ударе Срби на турски шанац из кога није више од 18 Турака изнело главе, а било их је до 1000. Ибрахим паша, заповедник турске војске у шанцу, буде заробљен и човечно од Срба и Милоша прихваћен и у турски логор преко Дрине, после неколико дана, враћен.

1 Нисмо нашли ни у Милутиновића, ни у Вука обележен дан ове славне битке, но има у »Мемоарима« проте Ненадовића на три места записано, да је његов брат Симо погинуо у боју на Дубљу 13. јула 1815 г.

[illegible] је Милош дошао на [illegible] Мораву, јер [illegible] Дунаву, [illegible] Милош [illegible] Дрину [illegible] да [illegible] Маршал [illegible] је [illegible] Србима [illegible] о миру преговарати.

Милош [illegible] Рушид-паши на Дрину, а спрам Мараш[illegible] Вујица Вулићевић,[1] коме беше препоручено, да [illegible] с Марашлијом у преговоре о миру.

ПРЕГОВОРИ О МИРУ

На Дрини

Дошав са Јадиц[illegible] на Дрину, Милош се саветовао са својима о одласку његову ка Рушид-паши. Сви прваци српски били су противни намери Милошевој да иде, јер немаху вере у турцима. Милош пак, проницући јасније у догађаје, није се дао одвратити од свога намисла и реши се да иде. Много је допринела таквој одлуци Милошевој и та околност, што је Рушид-паша био познат и њему и Србима, и што је у Рушида био онај исти делибаша Али-ага Серчесма, коме се Милош у Такову предао. Узев са собом дванаест пратилаца, и дочекан Али агом Серчесмом, отишао је Милош у пратњи 100 турских коњаника право у логор Рушид-паши.

[1] Бивши војвода Карађорђев, који по [illegible] дошао у Србију, [illegible]

Рушид паша га прими пријатељски и после првих састанака учтивости, изјави му кнез Милош, да се народ није побунио противу Султана и његових законитих власти, него се дигао на оружје да се брани од зулума јаничарског, који је додијао свакоме живоме у царевој земљи.

Рушид-паша је показао млого добре воље да узме на се посредничку улогу између Срба и султанске владе, те да доведе опет све у ред. Он одмах баци одсечно сву кривицу на Сулејмана, за кога рече, да га је у пади преварио. Али како се грдно изненадио кнез Милош, када је из уста везирових чуо два услова, које беше ставио за посредовање. Један од тих услова, тицао се по форми самог Милоша, а тај беше, да Милош остане код њега, а други засецаше дубоко у живац свега народа: да положи оружје своје и народње у руке везирове. Везир правдаше своје захтеве тиме, што је наводио, да би испуњењем тих услова Срби дали Султану доказа за оно што њихов старешина, кнез Милош, говори, и тиме би био олакшан његов посреднички задатак.

Разуме се по себи, да кнез Милош није могао ни из далека помишљати да се одазове условима везировим. Лако је појмити, да му их није могао на просто ни одбити. Морао је, дакле, тражити пута и начина, како ће да одбије понуђене му услове за мир, а опет да не стави на коцку ни своју главу, ни интересе народне. Бистар ум Милошев нашао је тај пут. Он изјави, да, што се тиче њега лично, готов је одмах да да везиру своје оружје, јер је он господар од

њега, али није господар оружја народног, па за то му ваља отићи у народ, те да му саопшти предлог везиров и да му донесе од народа одговор. Везир, а особито његова Србима непријатељски расположена околина, не беху ради пустити из своје средине Милоша, јер су мислили, да ће се народ без њега лакше савладати но са њим. Но пошто им је Милош објаснио, да је народу задао реч, да ће најдуже три дана остати код везира, то не би смео преко тога рока даље задржати се а да не ризикује да народ не изиђе из стрпљења и чуда почини. С тога је предложио Рушид паши, да они између себе закључе примирије на месец дана, па да он (Милош) за то време отиде у народ, да му предложи оно што везир хоће, па да се врати опет везиру и да му донесе одговор народа. Рушид-паша прими у начелу предлог Милошев, само што рок примирију скрати од 30 на 20 дана. Издао је одмах пред Милошем наредбу својој војсци, да поштује уговорено примирије, а по споразуму са Милошем наредио те парламентари турски, са Јанком Црнобарцем (који је пратио Милоша) однесу и у српски логор вест о примирију и о повратку Милошевом у њихову средину. Четвртога дана по доласку у Бељину, порани Милош у пратњи свога побратима Серчесме, да се врати својој војсци, оставив као своје и народне заступнике код Рушида, Аврама Лукића и Оташевића, са једним писаром, како би се могао са њима, ако буде потребе, писмено споразумевати. Значајно је што је Серчесма Милошу при растанку рекао, да се више

неповерава Турцима ни на веру, ни на реч, јер ће главу изгубити.

Када се Милош вратио у српски логор у Китог, испричао је најпре све што је чуо од Рушида, а они њему јавише, да га са нестрпљењем очекује на Белици Марашли Али-паша. Милош се крене, ударив на своју кућу у Брусници, ка Белици, да се састане са Марашлијом.

На Морави и у Београду

Докле се Милош бавио код Рушид паше, дотле је брат његов Јован, по упуству које му је Милош дао, ступио био у преговарања са Марашли Али-пашом. Посредовање у преговорима поверио беше кнезу Милоју Тодоровићу и Никољском калуђеру Неофиту. Српски пуномоћници објашњавали су Марашлији све зулуме турске као и узроке устанку, а он је њима показао овлашћење Султаново, да је власан уклонити сваки зулум из пашалука, па и саме зулумћаре сатрти. Срби су у објашњавању са Марашлијом провели све време до доласка кнеза Милоша на Белицу. А када се он јавио Марашлији, овај га одмах позове по своме ћурчибаши у Ћуприју.

После многога преговарања пристану обе стране на следеће услове примирија: 1. Да Срби пропусте ћехају Марашлијиног с нешто војске (7-8000) на Врачар, и да им уз пут и на Врачару дају храну и дрва; 2. Српски посланици, с препорукама и пратиоцима Марашлијиним да оду у Цариград, а Марашлија са осталом војском турском да седи у Ћуприји, док се

ови посланици не врате из Цариграда, и не донесу ферман, да цар Србима опрашта и прима их у милост своју; 3. Српска војска међу тим да стоји, како стоји; 4. Марашлија да пише Рушид паши на Дрину, да не удара више на Србе. Овај уговор потписан је у почетку месеца августа 1815 год.

Одмах по потпису ових услова, приступе обе стране извршењу њиховом. У Цариград оду, с препорукама Марашлијиним, Кнез Милоје Тодоровић и калуђер Неофит, из манастира Никоља.[1] Ово је прва депутација, коју су Срби, од устанка таковскога, послали у Цариград. После месец дана вратила се та депутација из Цариграда, са повољним одговором. Марашлија је отишао с војском у Београд, а кнез Милош је распустио Србе. Пошто су се извршили услови примирија, Срби пошљу другу депутацију у Цариград, да јаве порти, да је тачно извршено све што је уговорено. У

[1] Ми смо овде изложили ствар по подацима из књиге: »Милош Обреновић« од Карапића (стр. 123). Овако излагање усвојио је и Нил Попов. Но Симо Милутиновић (Историја Србије стр. 375 п. н. д.) одступа од оваквог излагања у многоме. Он казује, у најситнијим појединостима, да су Тодоровића и Неофита послали Срби у споразуму са Марашлијом *пре* него што је Милош дошао на Белицу, а да је по споразуму Милоша и Марашлије, Милош послао »потекар арзовал» од своје стране султану и да са »овако *вторично* написавши прошеније,» одмах потврде и оснаже у Стамболу» и т. д. Милутиновић чак и именује човека, који је ово »вторично» писмо Милошево однео, и вели да је то био Ћира Јовановић из Смедерева. Ми напомињемо ову велику разлику између казивања наших старијих управ изворних историчара; а наше није да на овом месту улазимо у критичко оцењивање тога казивања. — Ранке «Die serbische Revolution» не помиње о времену шиљања депутације ништа. Он само бележи, да су Срби послали депутацију »да у Цариграду моле за опроштење« (стр. 201).

овој депутацији били су кнез Аксентије, који је после остао у Цариграду као српски заступник и арх. студенички Мелентије Никшић.

Када је Марашли Али-паша стигао у Београд, дошао је, по ранијем споразуму, к њему кнез Милош, да утврде услове мира. После безуспешног покушаја Марашлијног, да у тај уговор уђе и тачка о издавању оружја српског, сагласили су се Милош и Марашлија на следеће тачке: 1. Да се Турци не мешају у купљење дација, него кнезови сами да их купе; 2. Код свакога мусселима да седи по један српски кнез, и без овога кнеза да муселим не суди Србима ништа; 3. У Београду да седе 12 кнезова (од сваке нахије по један) у канцеларији, да суде Србима за веће кривице, па кога нађу да је за смрт, да га предаду паши да се погуби; и дацију од кнезова да примају и паши предају.[1] Ови услови мира нису никојом писаном исправом обезбеђени били, они су прост лични споразум између Милоша, у име Срба, и Марашли-Али-паше, у име Турака.

Марашлија је пристао на горње услове мира, више да би се препоручио својој влади што је успео да умири устанак српски, него што је хтео тиме да ода правду српским захтевима. Он је, до душе, поделио власт са Милошем, дозволио је Србима да учествују у земаљској управи, али је ипак све важније послове задржао у своје и турске руке. Имајући у рукама

[1] Ове услове мира вадимо из Вукове »Грађе«. У другим изворним делима нема овако јасно престављених тих услова. По Вуку је писао и Ранке (стр. 203) и остали.

надмоћнију власт, а држећи у градовима своју посаду, стари Марашлија није збиљски мислио, да одржи оно стање, које је уговором мира створено. Богат искуством да уталожује устанке султанових покрајина, мислио је, да свој начин умиравања примени и на Србију. С почетка попуштање, докле се народ не смири, па постепено стезање, — то је онај начин, којим се Марашлија срећно послужио у Азији, угушујући разне устанке тамошњих турских покрајина. Тим путем наумио је био да пође и у Србији. Јер чим је Милош распустио војску одмах му је Марашлија саопштио, да има царску заповест, да покупи од народа оружје. Као што знамо, из напред казатога, Марашлији, као правом турском везиру, није ни требао нарочити ферман, којим би правдао такав захтев. Оправдање за тај корак налазио је и он у духу турских закона. Због тих закона није могла турска влада ни да потврди уговор мира између Милоша и Марашлије, због тих закона наступили су сукоби између преставника српских и турских власти. Но како му драго, тек Марашлија није успео да одузме од народа оружје, а порта опет није дала свој пристанак на уговор мира. Мир је владао само *фактички* а не и *правно*.

РАД ЗА НАРОДНА ПРАВА

ДЕПУТАЦИЈЕ

Прва депутација

После преговора што их је Милош имао на Морави са Марашли Али пашом, о којима смо напред помињали, у главном српском стану на Морави приме предлог Марашлијин, да се српска депутација пошље у Цариград. Још није био са свим повраћен мир, када је ова одлука на Морави донесена. Још се пушила крв на Дубљу, и Рушид-паша чекао је са својим Бошњацима на Дрини само који тренутак, па да пређе у Мачву и Поцерину.

И ако је стање у земљи било још са свим ровито, опет се Срби одлуче да пошљу своје посланике у Цариград. Избор је пао на кнеза Милоја Теодоровића и Неофита, калуђера из манастира Никоља. Њих двојицу пратили су још и људи Марашлијни.

Задатак ове прве српске депутације био је: *да код порте изради ферман, којим би се потврдили они услови мира, што их је Милош с Марашли Али пашом на Морави утврдио.*

У лето 1816 (у првој половини августа) кренула се депутација из Ћуприје у Цариград. Баш у то доба — док је депутација још на путу била — руски посланик у Цариграду стане распитивати о догађајима у Србији и уједно да на знање Порти, како би противно уговору букурешкоме било, ако би Порта према Србији какву силу употребљавала Ово је било довољно да порта српску депутацију лепо дочека. Које зебња од Руса, које лепе препоруке што је Марашлија депутацији дао, учинише, да Порта не само лепо прими кнеза Милоја и Неофита, но одмах и потврди све што је Марашлија на Морави Србима обећао.

Није прошло ни месец дана, а из Цариграда врати се прва депутација и донесе ферман, који је био по вољи и Марашлији и народу — донесе колико толико осигуран мир.[1]

Марашли Али паша оде у Београд, Милош распусти војску, а сâм оде у Рудник својој кући.

И тако је прва српска депутација успешно свршила свој задатак.

Друга депутација

Леп дочек што га је прва депутација нашла у Цариграду и готовост, којом је Порта прихватила жеље српскога народа, окураже Милоша и Србе. С тога одмах пошто Марашлија оде у Београд, одлуче: да се пошље нова депутација у Цариград. Намера Мило-

1 Главне тачке овога првога уговора мира налазе се забележене у овој књизи стр. 39.

шева беше, да беспрекидно одржава свезу с портом или да бар од времена на време своје људе порти шаље.

За чланове друге депутације беху одређени кнез Аксентије Марковић из нахије београдске и архимандрит студенички Мелентије Никшић. И овој депутацији да Марашли Али паша пратиоце и са своје стране писмене препоруке.

Задатак друге депутације био је: *да извести порту, како је све оно што је ферманом њеним заповеђено потпуно извршено, како су Срби пропустили у Београд Марашли Али пашу и уз пут му давали за војску хране. У исто доба депутација требала је да изјави захвалност народа српскога на царској милости.*

Да би Милош могао непрекидне свезе с Портом да одржава, заповеди да кнез Аксентије остане у Цариграду, као заступник Србије, а ахримандрит Мелентије да се врати.

Пошто ова депутација није имала скоро никакве нарочите мисије, то се и не може сумњати у испуњење њенога задатка. Депутација је реферисала Порти шта је у Србији било урађено, изјавила јој захвалност српскога народа и с тиме је свршила свој задатак. Архимандрит Мелентије врати се у Србију, а кнез Аксентије остаде у Цариграду као заступник Србије. Но он није стално седео у Цариграду. Од времена на време мењали су се заступници српски; понајчешће бивали су на тим местима кнез Сава Љотић и Јован Протић.

Трећа депутација

У први мах Срби су били задовољни примирјем, које је у лето 1815 године углављено на Морави. Но чим се Марашлија утврди у Београду, заборави на моравски уговор, па стане попуштати Турцима а гонити Србе.

Јамство које је Србима давао уговор с Марашлијом беше врло малено — незнатно. С тога Милош науми да тражи веће гарантије. Где их је могао на другом месту тражити но код Порте.

Ослањајући се на успех прве депутације и на благовољење, којим је и друга депутација од стране Портине била примљена, он се одлучи да пошље трећу депутацију.

У ову депутацију одреди он свога рођенога брата господара Јована Обреновића и Вујицу Вулићевића, главнога кнеза нахије смедеревске.

Рано у пролеће 1816 године крене се ова трећа депутација у Цариград.

Њен задатак није био ни у колико сличан задацима прве две депутације. Овој, трећој, депутацији беше задатак: *да од порте изиште ферман, којим би се гарантовала Србији она права, која јој је осигуравао букурешки уговор мира или она, која је раније Србија искала и која су позната под именом „Ичков мир.“* Из овога јасно се види, да задатак трећој депутацији беше врло велики, али и врло часан. С тога је Кнез и послао свога рођенога брата.

Турцима није било ни за овај мах у вољи да се завађају са Србима. Одбити их са свим нису могли, дати

им оно што ишту, нису хтели. Најзад и овде им помогне стари шеретлук.

Порта обећа господару Јовану и кнезу Вујици да ће испунити жеље српскога народа. И после некога времена покаже им она писма упућена на Марашли Али пашу и саопшти им, да се у тим писмима налази све што су Срби од Порте захтевали.

Господар Јован и Вујица врате се у Србију с портиним татарином, који је носио писма портина Марашли Али паши.

Жељно су Срби ишчекавали дан кад ће им се објавити та писма, јер су се надали, да ће у њима наћи потврђене своје праведне жеље и захтеве.

Како се изненади Милош и сви Срби кад од Марашлије чуше, да у писмима, која је татарин с кнезовима донео, ни помена нема о српским жељама и захтевима.

И тако трећа депутација беше на са свим прост начин преварена од порте.

Четврта депутација

Неуспех треће депутације наљутио а и забринуо беше Милоша и све Србе. Но они нису имали куд и камо. Све су имали ишчекивати од порте и Султана. Ма колико да су били јетки на цариградску превару од 1816, опет су се морали обраћати Цариграду.

Милош се користио искуством треће депутације. Видевши како Турци цариградлије варају депутате

српске, намисли да замоли порту, да она пошље каквог свога човека у Србију, који би дошао и видео стање Србије и саслушао жеље народа. На тај начин, мислио је Милош, да се сачува од турскога лукавства с једне стране, а с друге, уздао се много и у своју вештину, коју је према Турцима вазда посведочавао. Турчин се није лако извукао из замке, коју му је Милош разапео. Милош је хтео портинога комесара и с тога, што је сумњао у истинитост извешћа Марашлијних, која је у Цариград слао. Марашлија у 1817 није био онај исти који беше на Морави 1815. У 1815 год. он је препоручивао српске депутате, о њима лепо писао, а сада се беше изменуо, и Милош није имао више вере ни у њему, ни у његова извешћа. но је хтео „царева човека."

У то доба када је Милош кренуо мисао о шиљању нове депутације у Цариград, којој би био задатак *да замоли Порту да пошље једног свога нарочитог комесара у Србију*, промени се у Босни валија. Ружди паша беше кренут из Босне. Док је он тамо био, Србија беше с те стране сигурна. Његовим одласком остала је западна граница изложена вољи бесних бегова босанских. С тога кнез Милош не престаде наваљивати да се пошље нова депутација. Своју намеру саопшти он преко Ћелеша Марашли Али паши, а овај му је истим путем одговорио 8. марта 1820 године.

Марашлија у своме одговору бацао је сву кривицу за неуспех српских послова на Милоша, као да Милош није послушао савет његов и није сам лично ишао у Цариград. Најзад, вели Марашлија, ако Ми-

лош није могао сам да иде, требао је ког свог блиског сродника да пошље. Овакве изговоре Марашлијне Милош је с места одбио, јер је у трећој депутацији био не само сродник но рођени брат Милошев господар Јован, и то баш у оној депутацији, коју су Турци највише обманули. Даље се није упуштао у полемику с везиром, но је од њега категорички захтевао: „да или он везир сам, или да позове и мене — вели кнез — у Београд, да заједно представимо од имена народа покорњејше прошеније височајшој порти: да височајша порта или опуномоћи нашега честитога везира или другога од својих људи с ферманом међу овај народ да пошље, који би преслушао сва прошенија овога народа, његова предложенија примио и високоме девлету представио.“ Само под тим условом, ако порта прими предлоге народа српскога и потврди их ферманом, Милош обећава, да ће он и сав народ положити заклетву верности Султану, иначе не. Но ако везир ову ствар олако узме, тада Милош скида са себе сваку одговорност за дела, која се из тога могу развити.

Још оштрије писао је Милош непосредно ћехаји бегу, на грчкоме језику, 12. марта 1820 год. У том писму захтева Милош одсечно од ћехаја бега, да он с везиром врши народне послове по жељи народа, и да га извести како су свршили, да би он могао то саопштити народу и кнезовима. „Ако се ово дело не сврши, завршује Милош, то молим призовите сами кнезове и народ и подајте сами одговор.“

На све ове предлоге Милошеве и везир и ћехаја бег чињаху се невешти, и кривише Милоша што

не беху свршени народни послови и осташе неиспуњене народне жеље, јер као да Милош до тог доба није се за то обраћао ни везиру, ни ћехаја бегу.

Но Милош им на све то није остао дужан. „Зар они се не сећају, да смо, вели Милош, кромје писменог предлагања и зубе говорећи потрли, и неким особито ласкавим начином хтели би мене отсовјетовати не просити у височајшега девлета, да би своје људе међу овај народ послао, за преслушати народна прошенија“.

Милош је тек сада увидео како су га везир и ћехаја бег варали. Они нису ни једну народну прозбу послали у Цариград, но све трпали на гомилу или цепали. Нарочито нису хтели ни чути за захтевање Милошево, да порта пошље у Србију свога комесара, коме би народ могао казати своје жеље.

Није било више могућности даљем преговарању. Милошу беше све познато. Он се реши да захтева последњи одговор од везира. У ту цељ овласти Милош Ћалеша, писмом од 15. марта 1820 године, да захтева од везира одсечан одговор: пристаје ли да он у договору с Милошем узме у руке рад око испуњења народних захтева или да ради на томе, да порта пошље нарочитог комесара у Србију?

Говор Милошев био је са свим јасан. Марашлија га је разумео.

Није прошло неколико дана, а Марашли Али паша јави Милошу, да пристаје на други предлог, т. ј. да потпомогне захтеве српскога народа, да пошље порта једнога комесара у Србију. И већ 2. ап-

рила 1820 јавио је кнез Милош својој браћи Јефрему, Јовану и свима нахијским кнезовима, „да је Марашли Али паша дао препоручително писмо на Девлет.“

Овога пута успео је Милош код Марашлије не молбом но оштрим понашањем. Ово је први пут да су Милош и Марашлија, због тако важних послова, измењали писма, која не беху ни мало пријатељска.

У први мах био је одређен сâм Ћелеш да носи у Цариград препоручително писмо Марашлијно. Но доцније овај план би напуштен и Милош се реши да ову мисију повери нарочитој депутацији. За чланове четврте депутације беху у први мах изабрани кнезови Илија Марковић, Паја Сретеновић и Ђорђе Ћелеш. Но 15 априла 1820 овај је избор у толико измењен, што је на место кнеза Илије Марковића одређен кнез Сава Љотић.[1]

Задатак ове — четврте — депутације био је: да умоли порту да пошље у Србију нарочитог свог комесара, с овлашћењем, да саслуша жеље и захтеве српскога народа и да може примити од народа српскога молбу за Султана, у којој ће народ на писмено све изложити што тражи.

На скоро после тога депутација крене се из Крагујевца и већ у почетку маја стигла је у Цариград, јер 7. маја предала је Султану молбу народа српског.

[1] О овоме има оваква једна белешка у протоколу кнеза Милоша: »Писато господину Јефрему, да се шаљу кнезови у Цариград, то јест, кнез Паја, кнез Сава и Ђорђе Ћелеш« Бр. 419.—14. априла 1820 год.

Захтеви српскога народа били су у главноме ови:

1. Да Србија буде слободна у унутрашњој управи;

2. Да се границе Србије размакну и обележе онако, као што су биле за време букурешкога мира (1812).

3. Србија се обвезује плаћати Султану милијун и по или два милијуна гроша годишње у име свију дација;

4. Да у Београду станује какав нижи турски чиновник, а не паша од три репа.

5. Да Турцима буде допуштено становати само у градовима и већим паланкама.

6. Да султан призна Милоша за наследственог кнеза Србије.

Но ови захтеви нису били тачно формулисани. И то је била највећа погрешка.

Већ у јуну месецу добије депутација нова упуства и налог да формулише своје предлоге. Сад беше већ доцне.

Порта и не узе у озбиљно расматрање молбу српскога народа, но написа ферман по њеној вољи. О овоме извести порта четврту депутацију и упути је, да с њеним комесаром Мехмед Есад бегом, хоџа ћа-ном, пође натраг у Србију. Први глас о овој одлуци портиној стигао је кнезу Милошу у почетку јуна 1820, јер од 12. јуна те године јавио је Ћурчибаши Мара-шлијином, како је добио писмо од Ђелеша из Цариграда, у коме му јавља „да се рјешила височајша порта опредјелити за овамо једнога рицала и до 10 дана доћи ће и да то представи ч. везиру да зна."[1]

[1] Овај акт датиран је 12. јуна 1820 и чува Бр. 364.

Један део своје мисије извршила је четврта депутација. Она је довела у Србију портинога комесара. 11. августа 1820 године кнез Паја Сретеновић с Ћелешом стигли су заједно с Есад бегом у Ћуприју.

На другоме месту описали смо долазак тога портиног комесара.

Пре но што пређемо петој депутацији, треба нам поменути, да су чланови четврте депутације стајали у договору са руским послаником у Цариграду Строгановим. Преко Леонтијевића Строганов је давао савета члановима депутације, а преко Германа упућивао је и самога Милоша како му се према порти владати треба.

У исто доба, када је послата четврта депутација у Цариград, кнез Милош опремио беше нарочитог свога повереника и у Букурешт рускоме конзулу. Да би овај корак сакрио од Турака, он удеси с кнезом Димитријем Ђорђевићем, да се овај разболе и да тражи одобрење ићи у мехадијске илиџе. Кад су се кнезови Сава Љотић, Паја Сретеновић и Ћелеш кренули пут Цариграда, истога дана кренуо се кнез Димитрије Ђорђевић с писаром нахије смедеревске Антом за Букурешт и мехадијске илиџе.[2]

Пета Депутација

Што се порта више устезала да уважи жеље српскога народа и призна права Србији, која су у

2 В. акт државне архиве од 14. априла 1820 Бр. 419. и 15. априла 1820 Бр. 436 и Бр. 428.

букурешкоме миру наглашена, то је Милош све већма навађивао да се та ствар једном сврши. Нарочито су се српски главари забринули, када видеше, да порта не гледа на Србе друкчије но као па негдашњу „рају.“ Ферман што га је Есад бег с четвртом депутацијом у Београд донео јасно казиваше намере портине.

Мисија Есад бегова у Србији остаде без резултата. Његова љутња и управо непријатељско расположење према Милошу и народу српскоме, задавало је, ако ништа друго, оно бриге народним старешинама. Турци београдски, а особито спахије, беху изодавна врло кивни на Србе, па су једва чекали прилике, да и порту непријатељски расположе према Србији. Они су се надали, да је то постигнуто већ тиме, што је Есад бег у непријатељском духу реферисао у Цариграду. Да би колико толико ублажио порту с једне стране, и да би по ново наставио преговоре о српским захтевима, Милош одмах, после распуста народнога збора у Остружници, пошље нарочитога човека у Цариград, да порти претстави стање у правој боји. Христо (или Риста) Дукић био је тај нарочити посланик Милошев.

Баш у то доба, када су Срби највише наваљивали, да порта испуни жеље народне, у Румелији, Влашкој и Грчкој почело се комешати. Још није било формалнога устанка, али по свима знацима могло се предвидети, да неће дуго времена проћи и устанак је готов.

У таквим приликама, порта није ни мислити могла, да јој се треба и са Србијом завадити. С тога

она лепо прими Ристу и саопшти му, да би добро било, кад би Милош пристао, да пошље једну велику депутацију у Цариград, с којом би се дефинитивно свршити могли српски послови.

Изјаву портину саопшти Дукић без одлагања кнезу Милошу. Писмо Ристино добио је кнез Милош 9. Октобра 1820, и он је истога дан.. исао кнезу Вујици Вулићевићу и Илији Марковићу, да су дела народна добар пут узела и да порта жели, да се одреди велика депутација, са којом ће свршити послове српскога народа. После те изјаве пор ине, сматрао је Дукић да је свршио свој задатак у Цариграду, с тога се одмах крене на пут кући. Порта пошље с Дукићем и једнога свога татарина, који је носио писма за Марашли Али пашу.

Христо Дукић дошао је у Крагујевац 12. Октобра 1820 године.[1]

Није било лако за овај мах одредити ко ће ићи у Цариград. Писао је био већи и замашнији, но што су га имале дотадашње депутације.

Порта је преко Дукића захтевала да се пошљу угледни људи, на броју бар осморица.[2] Напротив преко

1 О доласку Дукићевом има у архиви ова белешка: »Кнез Стеви јављено, да је јуче приспео из Цариграда Христа Дукић с татарином и добре гласе донео за наша дела. — 13. Октобар 1820 год. Бр. 1386 «

2 То се види из једне белешке у државној архиви, која носи наслов: »Писато Господар« и више ништа. У тој забелешци на крају стоји: »Сљедователно најскорије послали Христу, да се пошљу полномоћчија депутација и 8 лица Г. Вујица, Димитрије, К. Илија, Архимандрит Каленића, прота из Јагодине, Аврам писар. И оваку царску милост изјавите кнезовима и неким отмјеним«. — Из овога изгледа, као да је порта захтевала оне људе, но то у ствари неће бити.

Марашли Али паше тражила је порта, да се пошљу у име народа владике. Марашли Али паша чим је добио такав налог од порте, одмах заповеди митрополиту београдском Агатангелу да се спрема на пут у Цариград.

Милошу није могло бити по вољи што Марашлија наваљује да се пошљу у Цариград владике. Он се томе нарочито противио с тога, што владике онога доба не беху Срби, но странци (већином Грци). С тога се он обрати 13. Октобра 1820 године Марашлији с писмом у коме му вели: „Мени се ништа не пише, нити је Христи усмено показано, да владике наше због овога дела у Цариград поћу, само два човека од закона нашега брадати из ове земље. Г. Вујица пак говори, и копијом писма вашега сведочи, да обадве владике у Цариград за дела наша поћу." — Ограђујући се противу такве заповести и помињући како владике нису за тај посао спремне, вели кнез: „Владикама нашим као људма страним у овој земљи и само максипчијама, ми смо као од закона нашега старешинама сваку чест и што је њихово одавали; у правленије пак нашега вилаетскога и народњега дела, они се никад помешали нису, будући да се њих ово и не каса. Нити какова поњатија имаду шта народ овај од великога Султана проси. Сљедователно и не могу ништа за дела говорити где надлежи. . . . Не стојим против да владике по каковим другим пословима у Цариград поћу".

С писмом везиру послао је Милош и писмо митрополиту београдскоме, да се не спрема за пут у Ца-

риград, пошто смо, вели кнез, „ми овде опредјелили који ћеду ићи. За сада није нужно да идете.[1]

Милош никако није могао пристати на то, да владике буду тумачи народних жеља, људи страни, који нити су живели у народу, нити су с народом икада посла имали. У овој својој одлуци био је кнез врло сталан. Није он туђим рукама смео поверити животне интересе целога народа, а најмање је то смео дати владикама, који су апсолутно од патријарха цариградскога зависили, а овај опет од порте.

12. Октобра 1820 године стигао је Христо из Цариграда у Крагујевац, а већ 23. Октобра био је свршен избор личности, које ће ићи у Цариград, као пета велика депутација. „И тако, јавља Милош Марашлији, од кнезовскога реда походи Вујица Вулићевић и К. Илија Марковић из Шапца. Ја у место мене и браће моје пошиљем мојего сродника, кнеза Димитрија Ђорђевића, јагодинског кнеза с писаром Аврамом; у име владика, који се ни најмање у ова народња наша дела помешали нису, изабралисмо из свештенства архимандрита Самуила и протопопа Милоја из Јагодине". Јављајући му то, кнез Милош саопштава, да ће ти људи имати пуну власт од њега и народа, да дело народње у Цариграду окончати могу. Уједно га моли, да би дао тој депутацији препоручителна писма.

На избор лица приметио је Марашлија, да треба међу њим да има какав рођак Милошев. Преко кнеза Димитрија, који се у то доба бавио у Београду,

---

[1] Акт државне архиве од 13. Октобра 1820 год. Бр. 1389.

обећано је Милошу Миросављевићу да не [illegible] не јед-ноге до два-[illegible] годишње. Први годишњи [illegible] јесте кнез Димитрије, а други [illegible] [illegible] Са-гутило. Кнез Милош и [illegible] Сагутило јесу од два брата деца. Уједно заповеда Милош Димитрију, да пође у Београд [illegible] пашу на Митровдан од 10 до 12 хиљада гроша.

Избор овај, вели Вук[1], да је био о Митровдану—дне 1820, а Нил Попов[2] да је био на скупштини која је држана 23. октобра, дакле на дан Митровдан. Кад што се на докучивање [illegible] депутација одабрана је пре 22 октобра, јер тога дана већ је кнез Милош известио Марашлију о избору.

Судећи по писму, које је кнез Милош 9. октобра — дакле одмах пошто је [illegible] од Дунђића из Цариграда добио — за кнеза Вујицу, Илију, Димитрија и писара Аврама било је сигурно још тога дана.

Депутација ова била је већа и угледнија но и која пре не што беше. У њој су били три главна кнеза, два светтена лица, кнежев писар и први депутација. Имена њихова ево још једном по старешинству да наређамо:

1. Господар *Вујица Вулићевић*, главни кнез нахије смедеревске:

2. Господар *Димитрије Ђорђевић*, главни кнез нахије јагодинске;

3. Кнез *Илија Марковић*, у нахији шабачкој;

[1] Вук С. Караџић. »Милош Обреновић књаз Сербији.« Стр. 147.
[2] Нил Попов »Србија и Русија« у срп. преводу свеска I стр. 149.

4. *Самуило Јаковљевић*, архимандрит манастира Каленића;

5. *Милоје Вукашиновић*, прота јагодински;

6. *Аврам Петронијевић*, *Стејкић* кнежев писар; и

7. *Риста Дукић*, главни мезулџија.

Као 8 члан депутације, а уједно и да остане у Цариграду за српскога агента, пошао је и кнез *Сава Љотић* из Смедерева.

И кнез и сав народ дао беше пуномоћије овој депутацији, да може свршити народне послове на овој основи:

1. Да се границе Србије рашире донде докле су биле за време букурешког уговора мира (1812. године);

2. Да се одреди сума годишњега данка, што ће га тако увећапа Србија плаћати;

3. Да Султан призна кнеза Милоша за наследнога кнеза Србије;

4. Да Срби могу зидати цркве, школе и манастире и све радити што је за народну просвету корисно;

5. Да ван градова нигде Турци по Србији живети не могу.

С пуномоћијем од кнеза и народа, и с молбом на Султана, која је обухватала горњих пет тачака, депутација се крене пут Цариграда 29. октобра 1820 године, и то из Крагујевца. Од турске стране пратио је депутацију ову сам војвода крагујевачки Изет бег.

Кнез Милош одмах распише владикама београдском и шабачкоме да се депутација кренула на пут

и да се по свима црквама чине молебствија за срећан пут народних депутата.[1]

Порта је ову депутацију лепо примила. Молба народа српског беше предата порти и депутати сад чекаху на њен одговор.

Као што све у Турака полако иде, тако је било и са пословима српским. Тек 7. декембра 1820 године добио је кнез Милош прве гласе од кнезова из Цариграда. Порта је звала српске депутате и с њима се договарала. Карактеристично је, да је порта са свим обишла народну молбу, коју су кнезови са собом понели. У место да преговара с депутацијом на основу народних захтева и пуномоћија, које је народ кнезовима дао, она упита депутацију: каква права Србија жели: да ли као што има Влашка или као што имају нека острва у Архипелагу?

Депутација није имала пуномоћија да у таквоме правцу с портом преговара. Њој беху непозната права Влашке и острва архипелашких. С тога она о томе извести кнеза Милоша и поиште од њега нова упуства.

Кнез Милош с места извести о преговорима цариградским свога брата Јеврема и поиште од њега да му пошље његов печат и печате кнезова, који беху ударени на правоме пуномоћију. То му је требало с тога што је ваљало депутацији послати нова пуномоћија, према измењеним приликама.

Но и кнез Милош није био на чисто шта порта хоће. Права која је Влашка имала, саопштио је и де-

1 Акт државне архиве од 29. и 30. октобра 1820 год. бр. 1435 и 1448.

путацији и кнезу Милошу руски посланик у Цариграду Строганов. Напротив, о правима архипелашких острва кнез Милош није ништа позитивно знао. С тога одмах препоручи депутацији, да се од депутата архипелашких острова, који се у Цариграду налазе, сазна, која су то права што их њихова отаџбина има.

Да би пак писмо депутације саопштио кнезовима и с њима се посаветовао каква упутства треба послати у Цариград, Милош позове у Крагујевац: господаре Јефрема и Јована; кнезове : Милосава Ресавца, Марка Абдулу, Стефана Добрњца, Милоја Тодоровића, Николу Станковића, Васу Поповића, Петра Обрадиновића, Јована Демира, Тајсића, Самајилца и проту М. Ненадовића. Није дакле кнез Милош сазивао никакву скупштину о новој години 1821, но само главне кнезове, да се са њима посаветује.

Извештаји о раду депутације почеше бивати све ређи, и ређи. Депутати нису имали ништа позитивно, а још мање што свршено јавити, јер порта и овога пута нађе излаза у разтезању преговора. При свем том, кнез Милош је о сваком извештају што је од депутата добијао, извештавао све кнезове и народ. Тако је 2. фебруара 1821 год. издао заповест свему народу, да се мирно понаша, а уједно је јавио, да је Султан решио народу дати права, која захтева. *Каква* права, *када* и на *који начин*, то се у тој заповести не помиње, а сигурно ни сами депутати нису знали о томе ништа.

На скоро после тога заћуташе депутати. Никакав глас са Босфора не допираше у Србију.

Неизвесност беше врло тешка. Милош је све своје силе употребио да само мир одржи, јер је знао да ће онога часа одлетети са рамена главе свих 8 депутата, када се чује глас о немирима у Србији. Пазећи на мир у земљи, није пропустио никакву прилику, којом би и најмање што разабрати могао о кнезовима у Цариграду.

Некако у то доба путовала су два Турчина с хаџилука преко Цариграда у Србију. Да би ма што дознао о депутацији, Милош се није либио у Јагодину изићи хаџијама на сусрет. Царскога комесара сретао је у Баточини, а пред просте Турке, који су с хаџилука преко Цариграда ишли за Београд, излазио је у Јагодину, да би само што год дознао о кнезовима у Цариграду.

15. марта 1821 године састао се кнез Милош с ајдук Ибраимом и Сулејманом Рицаловићем, који су с ћабе долазили. Три дана доцније — 18. марта — саопштава кнез брату своме Јефрему, да су хаџије у Цариграду дознали, да ће се српски послови добро свршити и да су сви српски кнезови здрави и весели.

Писмо које су требали хаџије да понесу, беше остало у х. татарина, који беше остао болан у Софији. Истога дана, кад је кнез у Јагодину стигао и чуо од хаџија, да је татарин српских кнезова болан у Софији остао, с места је послао Јованчу татарина, да прими писма од болнога татарина[1] и што пре донесе. То је било 15. марта.

[1] Овај татарин није више оздравио, но је умро у Пироту.

У вече 19. марта стигао је Јованче татарин с писмима, која је примио од хаџи-татарина.

Писма кнезовска била су датирана 25. фебруара 1821 године. У њима саопштавају депутати кнезу Милошу, да су 17. фебруара имали формалну конференцију с бившим влашким кнезом Карлом Калимахом и Есад Амит бејом, који су били од порте опуномоћени да могу преговарати о српским захтевима. То је била прва конференција, коју су српски кнезови имали с турским пуномоћницима. Треба нам се сетити, да је депутација српска пошла из Крагујевца 29 октобра и пре 10. новембра 1820 већ била у Цариграду. Тек 17. фебруара 1820. стигла је порта да одреди са своје стране комесаре. Пуна три месеца седели су српски кнезови залудни.

У првој конференцији, која је била 17. фебруара, турски пуномоћници само су саслушали усмене предлоге српских кнезова, чинили неке омање приметбе и разишли се; управо примили српске захтеве ad referendum. На крају конференције саопштили су турски пуномоћници да је порта одредила, да се држе још три такве конференције, у којима ће се претресати српски захтеви, а у четвртој треба да се дође до закључка. Има и та белешка, да су турски комесари, изјавили како ће се конференције држати сваких 15 дана.[1] Да су се нешто сва обећања турских пуномоћника испунила, српска ствар била би решена

[1] О овоме јавио је кнез Милош народној канцеларији у Београд писмом, које је датирано 20. марта 1821 год. Бр 285.

до краја марта 1821 године — а ми знамо да је пета депутација остала у Цариграду скоро 4 $^{1}/_{2}$ године — а не 40 дана.

Сутра дан, 21. марта кнез Милош, извести о свему шта је из Цариграда добио господара Јефрема и Јована, кнезове: Милосава Ресавца, Стефана Добрњца, Марка Абдулу, Вула Георгијевића, Јоксима Милосављевића, Милету Радојковића и владике: београдскога и шабачкога.

Кнез Милош није пропустио о стању ствари у Цариграду известити и народну канцеларију у Београду и преко Смаил Ефендије, ћехаје везировог, и самога Марашли Али пашу.

Већ 24. марта 1881 године кнез Милош шаље одговор кнезовима у Цариград. Овај одговор однео је портин татарин, а са њиме је отишао у Цариград и Стојан Симић.

У одговору своме кнез Милош заповеда депутатима, да увере порту о верности његовој и народа српскога, да ће они вазда остати у миру и тишини, само порта да потврди права, која народ жељно ишчекује.

На крају марта дошао је трећи извештај од депутације из Цариграда. То беше баш у оном времену, када је буна пожаревачка била у највећем јеку. Кнез Милош одмах — 3. априла — саопштио је браћи својој и кнезовима, који су се тада у Пожаревцу бавили, да су из Цариграда стигли весели гласи, да је порта прихватила српску ствар и да је нада, да ће се све свршити још до Ђурђева дана — 23.

априла. До тог доба и кнезови ће, вели Милош, поћи натраг у отачаство с једним царским човеком.“

Како се у овај мах Милош преварио у рачуну.

Кратко време трајало је овако лепо надање. Ствари у Цариграду изменише се. Порта уђе у траг грчкој завери. Турци су беснили по Цариграду.

„Турци су“, вели кнез у писму Јефремовом, „открили онај велики грчки план, који је био противу самога живота Султанова и истребленија отоманског царства, да се на дан васкрса испуни, и све, који су у овај план били умешани и Турци и Грци исекао је, и сада до Ниша и Јерусалима сеча бесни. Свога Шеих ул Ислама и великога везира отправио је у сургун, а обадва Муруза драгомана, великог и морског драгомана посекао је. Наше кнезове за сахранити од беснила наоружаних преместили су у патријаршију.“ Ово неколико речи довољно јасно карактерише стање у Цариграду. Нема више нй помена о повраћају кнезова, ниги о свршавању српских послова. Живот депутата српских висио је о концу.

Депутати престадоше писати. Кнез Милош се јако забрину за њихову судбину. На границама Србије појавише се паше с великим војскама.

У том тешком времену Милош нађе за нужно писати кнезовима и питати их шта је од њих. Овакво писмо испрати им Кнез 4. маја 1821 године. Уз то писмо послао им беше од народа српскога изјаву, којом увераваше порту о верности и привржености Србије, и о жељи да се мир у народу и на грани-

цама одржи. Кнез им заповедаше да писмо предаду порти, и ако могу, да дејствују, да се војска с граница уклони и Алил алај бег београдски збаци, пошто непрестаје бунити спахије противу народа. На завршетку писма вели Кнез: „Народ у датом своме прошенију проси све милости свемилостивјејшаго цара , да бар једнога од вас пусти за уверење народу, да сте живи. Молите и ви бар један овамо да дођете и народу да се покажете.“ Ова молба кнеза Милоша и народа српског остала је несаслушана. Порта није пустила ни једнога кнеза. Она није више гледала у кнезовима политичку депутацију, но јамце српскога народа за мир.

Стање у Србији беше суморно. Унутра буна пожаревачка, с поља непријатељ нагомилаваше војску, у Цариграду не само што засташе послови, но и живот кнезова народних поста са свим несигуран.

У томе тешком и суморном времену огрејало беше сунце Милоша и народ кад Стојан Симић стиже из Цариграда 11. маја 1821 године у вече. Никада није Милош ни једнога курира тако лепо дочекао као Стојана.[1]

Сутра дан — 12. маја — објави кнез целоме народу , да је Симић дошао из Цариграда и донео

---

1. Неправо чини Нил Попов у своме делу »Србија и Русија св. I стр. 151.» што чисто багателишући бележи овај факат историјски, помињући Симића као »пандура« депутације, и као да је он умакао из Цариграда. Из онога што се види по документима Стојан Симић учинио је овим доласком велику услугу и кнезу Милошу и свему народу, јер он је после 3 месеца први и једини донео гласа , да су српски кнезови уЦариграду живи, те је тиме умирио духове у народу.

веселе гласе „да су благодареније богу наши кнезови у пуном здрављу и миру, и да буна, која се у Цариграду случила, њима никаква вреда нанела није; већ милостивјејши цар их је из њиховог старог конака у свој блистателни сарај довести и сваку почаст и послугу њима заповедио чинити." Уједно саопштава Кнез како цар жели, да народ у миру остане, па чим се мир у целој царевини поврати, одмах ће се дело српско од стране цареве узети у призрење.

Ово је било последње непосредно извешће о депутацији до смрти Марашли Али паше.

Још 23. јула 1821 дошао је из Цариграда Давичо и јавио Милошу, како се видео са српским кнезовима и да су сви живи[1]

О даљем раду ове велике и значанје депутације наставићемо у другој књизи.

*

И Вук[2] и Нил Попов[3] слажу се с овим што је о првој и другој депутацији казато овде. Истина Вук не помиње другу депутацију, али и не вели, да је није било. За трећу депутацију у Нила, ваља да погрешком штампарском стоји, да је Кнез у ту депутацију одредио свога „проту" Јована и кнеза нахије смедеревске Вујицу Вулићевића. Није кнез Милош

1. Акт државне архиве од 23. јула 1821 год. Бр 971.

2 Вук Стеф. Караџић, »Милош Обреновић, књаз Сербији или грађа за историју нашега времена. У Будиму 1828 год. Стр. 129, 140 и 141.«

3 Нил Попов. — »Србија и Русија од Кочине Крајине до св. андрејевске скупштине. У српскоме преводу. У Београду 1870 год. I. свеска стр. 125 и 126.«

одредио свога „проту“ Јована но свога *брата* Јована Обреновића.[1] Ту погрешку треба исправити.

У четврту депутацију, били су, као што знамо одређени: кнез Павле Сретеновић, Сава Љотић и Ђорђе Поповић Ћелеш. Вук на стр. 141 помиње само кнеза Павла и Ћелеша, а Љотића не помиње. Напротив Нил Попов на стр. 140 помиње поред кнеза Павла и Ћелеша још и Леонтијевића. Међу тим то се име не помиње у актима. Откуда га је узео Нил Попов?

Што се тиче четврте депутације за њу смо већ поменули, да Нил Попов. — на стр. 149 — вели, да је она изабрана на скупштини, која је држана на Митров дан — 26. новембра 1820 год. Вук — стр. 148. — такође признаје, да је изабрана на скупштини, која је држана у Крагујевцу о Митрову дне 1820 год. — Из акта види се јасно, да је избор чланова пете депутације извршен пре 22. октобра 1820, јер тога дана датирано је писмо, којим је Милош јавио Марашли Али паши о избору личности за пету депутацију. Помена нема да се *тога ради* или иначе у то доба састајала скупштина у Крагујевцу. Познато је, да су нахијски кнезови били први чланови скупштине, и без њих није било скупштине. О Митрову дну нису били у Крагујевцу многи кнезови нахијски. Зна се, да су кнезови нахије пожеревачке Марко Абдула и Стеван Добрњац и кнез ћупријске нахије

1 Нил Попов. — Србија и Русија. I. свеска стр. 130. На другоме месту — стр. 135. — Нил Попов вели да су од Строганова из Цариграда донели писмо кнезу Милошу Јован Обреновић и Вујица Вулићевић.

Милосав Ресавац, били на граници Црне Реке, откуда се приближаваше 600 коњаника турака да упадну у у Србију.[1] Кнез Димитрије Ђорђевић био је у то доба у Београду код везира.[2] Господар Јован Обреновић бавио се у Брусници, куда му је писато да распише за харач.[3] Писма, која је кнез Милош из Крагујевца писао Парезану, Милутину Гарашанину и Петру Топаловићу, а која су датирана 29. октобра 1820 год. Бр. 1440, сведоче да и ови кнезови нису били у Крагујевцу, а без њих није могло бити скупштине. Истог дана — 29. октобра 1820 год. Бр. 1442. — писао је кнез Милош и своме брату Јефрему. С тога што сви ови кнезови не беху у Крагујевцу ни о Митрову дне, ни на Митров дан, може се као сигурно узети, *да у то доба није било скупштине у Крагујевцу.*[4]

Што се личности тиче у Нила Попова погрешно је забележено *Вучић* Вулићевић, у место *Вујица* Вулићевић.[5] Још помиње Нил Попов да су депутацији додати као секретар Аврам Петронијевић и Ристо Дукић, као рачуновођа. Може се и мислити, да је *писар* Аврам послат ради преписке, али Ристо није био рачуновођа, но татарин и повереник кнежев. Новац је

1 Акт државне архиве од 19. октобра 1820 год. Бр. 1404.

2 Акт државне архиве од 23. октобра 1820 год. Бр. 1414

3 Акт државне архиве од 26. октобра 1820 год. Бр. 1427.

4. Из акта државне архиве од 9. октобра 1820 год. Бр. 1360, који се налази у овој грађи, види се, да је још 9. октобра кнез Милош *одредио* у депутацију кнезове: Вујицу, Илију Марковића, Димитрија Ђорђевића и писара Аврама Петронијевића — дакле 17 дана пре Митрова дне.

5. Нил Попов. — Србија и Русија св. I. стр. 149.

носио са собом кнез Димитрије Ђорђевић, коме је кнез Милош нарочито заповедио, да се постара наћи за Цариград полицу од 10 — 12 хиљада гроша.[1] И Вук помиње Аврама Петронијевића, као члана депутације, као што се и у актима налази, а нигде не вели, да је Ристо Дукић био рачуновођа.[2]

Ово су разлике између ове наше прве књиге и дела Вука и Н. Попова, у овој ствари.

ДОКУМЕНТА

Ђорђу Поповићу

Любезни мой Ђорђе

Изъ писма вашега видіо самъ одговоръ ч. везира Марашли Али паше, на учинѣна наша чрезъ вас оному предложенія, то єстъ како народъ и кнезови наши устрашени промѣнномъ Ружди паше, бившаго на гласу Босна валіе, мене не отступно питаю: е да ли ми што годъ од онога добисмо, што смо отъ свѣтлаго нашего цара преко везира ч. Марашли Али паше просили.

Изъ отговора ч. везира сада видимъ, да он, ч. везиръ, на мене ову сву кривицу обара говорећи: да е онъ мене совѣтовао, да я самъ собомъ у Цариградъ идемъ, увѣравајући ме, да ће сва моя лична великому Султану прошенія учинѣна примлѣна бити; слѣдователно да ћу и желаема народу нашему права скоро получити. Говори нашъ ч. везиръ, да е онъ на послѣ-

---

1. Акт државне архиве од 23 октобра 1820 год. Бр. 1414.
2. Вук С Караџић. — »Милош Обреновић књаз Сербији,« стр. 149.

дакъ мене совѣтовао, да пошлѣмъ кога одъ браће мое; и то ни едно да га послушао нисамъ, бојећи се какове штете мене или брату моему, за коее све он, ч. везиръ, ондай добаръ стаяо и данасъ добаръ стои.

Но я самъ еще ондай ч. везиру одговоріо и сада одговарамъ, да самъ я свагда готовъ и покоранъ слѣдовати совѣту ч. везира за поћи самъ или послати кога одъ браће мое у Цариградъ; но да стара нѣка сербска заведенія поглавару своему изъ граница своихъ никакоимъ начиномъ изићи недозволяваю, кои пакъ ово заведеніе преступи, овога или више у землю не пуштаю, или га живота лишаваю, кое су Серби често засвѣдочили. При томъ и ова заведенія ако неби на путу стаяла; то ч. везиръ добро да разсуди: бы ли непріятельи нашего Цара, улучивъ прилику способну и време моего отсуствія, изъ между овога народа, старали се народъ овай возмутити; и сотимъ више вреда царству нашемъ учинити, а може тя бити и самаго ч. везира у опасностъ поставити.

За посланіе єднога од браће мое, што ч. везиръ мене обвинява, да га послушао нисамъ; я се надамъ да ће се ч. везиръ еще опоменути моћи, да самъ я моего брата Іована по заповѣсти нѣговой съ вама, Ђорђе, и г. Вуицомъ пошиляо у Цариградъ; но и ви потрошивъ тамо до 50.000 гроша сиротински суза, повратилисте се суетни къ нама. И того ради я свакимъ начиномъ промишляваюћи, и кнезовска и народня не отступна захтеваня на сваки начинъ располагаюћи и толкуюћи куда се она клоне, за найболѣ находимъ и вама налажемъ, да представите ч. везиру, ово по-

следнѣ кнезова и народа прошеніе, да или онъ, ч. везиръ, самъ, или да позове и мене у Београдъ, да заедно представимо од имена народа покорнѣише прошеніе височайшей порти: да височайша порта, или уполномощи нашего честитаго везира или другаго одъ своихъ люди съ ферманомъ между овай народъ пошлѣ, кои би преслушао сва прошенія овога народа, нѣгова предложенія приміо, и високому девлету представіо, коя предложенія народня височайша порта, када ферманомъ своимъ потверди; тада народъ и кнезови писменно тверду заклетву вѣрности нашему Цару положити, посланику нѣгову у руке предати и дѣломъ засвѣдочити. Обѣщавајући се въ противномъ случаю, воли народ и кнезови заклетву свою и не полагати, неже ли положену преступити и Цару своему лагати.

Я пакъ видећи како народъ и кнезови непрестанно и неотступно ово отъ мене изискуе, доволну ми сумню како о моемъ положенію, тако и о прочимъ обстоятелствама причинявают, нити зашто добаръ стояти могу.

На ово скора одговора изиштите отъ ч. везира, какови ће се џевапъ кнезовима и народу дати. И ево я пишемъ и ч. везиру за исто дѣло, кое писмо ви предайте му изъ руке, и одговоръ на оно изиштите и къ мени пошалите.

8. Марта
1820 године. У Крагоевцу.

Ћехая бегу

Превод с турског

Одъ четири петъ година како смо се еднако молили тебе и ч. везиру, за оно наше дѣло, да се међу нама соверши; на кое онда далисте ми одговор, да я собомъ у Стамболъ идемъ. Зашто пакъ я тамо отишао нисамъ разумећете одъ моего човека у Београду, но зато послао самъ моего брата са неколико кнезова и тада се тай посао несоверши. А одъ того времена до данасъ сви кнезови и сиротиня за исти посао одъ мене ћевапъ иштy; а я незнамъ како да имъ одговоримъ, и тако молимъ да овай посао ви и ч. везир совершите, и како ће се совершити да ми явите, да и я кнезовима и народу одговорити могу. Ако се ово дѣло несоверши, то молимъ призовите сами кнезове и народъ и подайте сами одговоръ.

12. марта 1820.

У Крагоевцу.

Ђорђу Поповићу

Любезвй мой Ђорђе

Писмо ваше и Ћехая бегово отъ 11-ог марта исправно приміо самъ, изъ коего ко удивленію моему водіо самъ, да Ћехая бегъ и ч. везиръ говоре, аки би ово дѣло наше сада перви путъ нама представляли, а не опоминю се да смо кромѣ писменогъ предлаганя и зубе говорећи потрли, и нѣкимъ особито ласкавимъ начиномъ хотѣли би мене отсовѣто-

вати не просити у височайшаго девлета, да би свое люде меѣу овай народъ послао, за преслушати народня прошенія.

Изъ овога я доволно заключавамъ или сумняти морамъ, да наша толико пута предата ч. везиру прошенія ни послата нису куда су надлежала, и да є нима са свимъ противно да би одъ стране девлета каквъ човек меѣу овай народъ дошао, за довести до знаня височайшему девлету прошенія народня, нити хоће сами овакова да преслушаю, а другому кои би одъ девлета послатъ біо стараю се препятствовати. Тако опомените сами и иштитите на ово одговоръ. Того ради и я одъ сада са свимъ престаемъ непосредствено нима писати или посредствомъ васъ што нибудъ являти; а намѣранъ самъ преко други пріятеля девлету наша прошенія представляти; на судбу Божію и милость великога Султана ослонити се, пакъ како Богу и Цару благоугодно буде съ нама поступити.

15. Марта 1820 године

ЦАРСКОМУ КАПИЏИБАШИ

Хаџи Меметъ аги

Почтеное ваше писмо, съ мени дражайшим вашимъ поздравлѣм отъ 23. маіа исправно приміо єсамъ, у кому и вашу пріятелску къ мени наклоность доволно увудіо самъ, кое и соотвѣтствовати труда моего пожалити неђу, као что сте и сами о томъ веђъ нѣку

частъ дознали. Садъ доходимъ на вашу препоруку извѣстіе вама учинити; какое Арап-Оглу Чоадаръ изъ Стамбола у Београдъ прошао, и я самъ писао одма г. везиру за вашъ посао, да више изговора никакова не чини, но штое обећао да се потруди совершити, и одговору се надамъ кои ћу вама одма явити.

Отъ Цариграда ново то самъ могао одъ приходећа татара чути, да е Девлетъ до 40 хиляда Арнаута изъ Цариграда изгнао наполѣ, будући да се мало не сваки данъ, чини Янгія (пожар) у Цариграду. Друмови су весма опасни за путованѣ, отъ спремаюће се войске Урумелиске на Али пашу Тепеденлію, девлетъ послаое єдну Хазну Шкодри, другу Баба паши, трећу у Румелію, и войске се спремаю, на кое ће се дѣло окончати не зна се, а и започети бой хоће ли се, незна се.

Наши кнезови предали су прошеніе Девлету, но одговора немаю іоште никакова, и ніе извѣсно када ће дoћи они, ни о томъ што пишу.

№ 614.

24. маіа 1820.

ГОСПОДАРУ

Вуіици и к. Илиіи

Являмо вамъ, да смо ютросъ примили писмо одъ Христе мезулціе, у коему явля, да дѣла добри су пут предузели, и щастливи конацъ буду имати; да

га є Девлетъ ћехая къ себи звао и явіо му, за ово да яви нами, да се постараю нову депутацію, коя ће сва дѣла совршити, да оно жребіе пада сада на васъ г. Вуица к. Иліа, Димитріе и Аврамъ писаръ. Того ради препоручуемъ вамъ да одете и к. Иліа кућама вашимъ, да се приготовите, како татаринъ дође да сте готови на путъ поћи.

№ 1360,

9. окт. 1820.

ВИСОКОПОЧИТАЕМОМУ И НАШЕМУ ВЕЛИКОМУ БЛАГОДѢТЕЛЮ

БЕЛГРАДСКОМУ МУАФИЗУ

ч. **Марашли Али-паши**

Нашему везиру белградскому наше особеное высокопочитаніе и поклоненіе.

Цѣлуюћи скутъ и сицаду вашу, великій благодѣтелю, и молећи Бога за продуженіе вашегъ намъ дражайшег живота, доходимъ по дужности моей явити вамъ, да є юче у ютру приспѣо нашъ посланикъ Христо Дукићъ изъ Цариграда и госъ. Вуица послатъ отъ насъ. Они су намъ оба радосни глас єднакъ донели, да всемилостивѣишій нашъ царъ вѣрни нѣму до смрти народъ непушта из своє милости, и рад будући да и ова сиротиня непрестанне молитве на всевишнѣму престолу пошилѣ о продуженію живота нѣгова и щастливому царствованію на премнога лѣта, позива посланике наше, кои би ово дѣло съ высочайшимъ нѣговимъ полномощницима окончати могли. При-

томъ мени се ништа не пише, нити є Христи устмено показанно, да владике наше збогъ овога дѣла у Цариград пођу, само два човека отъ закона нашего Брадати из ове землѣ. Онъ полази тамо и устмено показаће вамъ. Г. Вуица пакъ говори, и копіомъ писма вашега засвѣдочава, да обадве владике у Цариградъ за дѣла наша пођу.

Милостиви Благодѣтелю! Владикамъ нашимъ, као людма страним у овой землы и само Максипчиияма,[1] мы смо као отъ закона нашега Старѣшинама сваку честь и што є ныово отдавали, у правленіе пакъ нашега вилаетскога и народнѣга дѣла, они се никад помѣшали нису, будући да се ныхъ ово и не каса. Нити какова понятіа имаду, што Народъ овай отъ великога Султана проси. Слѣдователно и не могу ништа за дѣла говорити гдѣ надлежи. Но я, у согласію съ прочим кнезовима, за добро судіо самъ друге люде отъ закона нашега, кои су у дѣла ова помешани, съ Народомъ овим отрасли, нѣгово добро познали послати.

Не стоимъ противъ да и владике по каковимъ другимъ пословима у Цариградъ пођу.

За све ово я наставленіа отъ васъ, мой високопочитаеми Отче, просимъ, и све съ вашомъ рукомъ да се сврши желим, и увѣрен самъ, да сте вы онай првыи мои милостиви отацъ и да ћете све клевете неприятеля нашихъ како и ныхъ саме за леђа бацыти, како што самъ и я учиніо, но да ћете еще малій овай трудъ милостиво на себе примити, да ваше

1 Достојанственици, велики чиновници. Реч Максб арапска је и значи достојанство, звање.

високо име, кое веђъ между овимъ Народомъ прослављено, свакій Сербинъ у свое серце запише и потомкомъ своимъ преда га и у будще вѣкове с радостію опомену.

Непропущамъ такођеръ покорнѣише молити, да бы спахіяма, кои по селима неповолне гласове простиру и Народъ къ побуни подижу, налогъ отъ високе ваше власти учиніо се престати отъ тога; и у противном случаю да бы мени дозволено было свакогъ оногъ спахію, кои се тому сопротивіо буде са тврдомъ сведочбомъ представити на отговоръ предъ високо лице.

№. 1391.
13 Октобра 1220.

ЧЕСТИТОМУ ВЕЗИРУ

Марашли Али-Паши

БЕОГРАДСКОМУ МУХАФИЗУ

Цѣлуюђи скутъ и сиџаду вашу, нашъ велики Благодѣтелю, и молеђи Бога за свако ваше благополучіе, доходимо са свакомъ покорностію и униженіемъ явити вашой великой особи, да смо мы, по височайшей заповѣсти отъ Девлета на васъ и вашему налогу къ нама изабрали, изъ круга нашего способне люде, кои ђе с пономощіемъ нашимъ и протчи кнезова, по милости и великодушію великога Султана окончати дѣла Народня у Цариграду. И тако одъ кнезовскога реда походи: Вуіица Вулиђевиђъ и к.

Илія Марковићъ изъ Шабца. Я у мѣсто мене и браће мое пошилѣмъ моего сродника кнеза Димитріа Георгіевића, ягодинског съ писаромъ Аврама, у име владика, кои се ни наймање у ова народня наша дѣла помѣшали нису, изабрали смо отъ свещенства архимандрита Самуила и протопопа Милоя из Ягодине. Ови пописати люди да ће имати пуну власть отъ мене, прочи старѣшина и народа дѣло ово окончати, и да се далѣ отлагати неће, покорнѣише молимъ увѣрите височаиши Девлетъ. Сада унижено молимо за нужна намъ отъ ваше стране препоручителна писма къ светлѣйшей порти и єднога Ичъ-агу[1], кои ће кнезове наше у Цариградъ проводити.

Милостивы отацъ и благодѣтелю! Све мы ово дѣло наше отлажемо управленію вашему, покорнѣйше просећи, да вы ону свећу, кою сте међу народомъ овимъ по великодушію своему запалили, сада у ово найболѣ време, када ю самъ велики Султанъ по препоруки вашей, болѣ свѣтлити хоће да учини, угасили небы. Народу нашему дубокое у срце записано славно име своего благодѣтеля, и онъ ће одъ рода въ роду предавати потомкомъ своимъ, и кромѣ что мы познаемо и познаваћемо нашу дужностъ, и почитаніе, гдѣ би ваша висока особа находила се, престати нигда нећемо, молити великога Бога о продуженію вашегъ намъ дражайшегъ живота на многа щаслива лѣта. За протче к. Димитріе обширніе съ покорностію показаће ва-

1 Ич-аге зову се дворски служитељи, а у она времена и везири су имали такве људе. Они су обично проводили друге људе по дворовима, а били су људи од поверења.

шему високому лицу. Я пакъ съ истинимъ моимъ высокопочитаніемъ и таковомъ приверженостію остаемъ и есамъ

Моего высокопочитаемога Отца и благодѣтеля
Всепокорнѣиши слуга
В. С. К. М. О.
№. 1411.
22. октобра 1820 године.

Кнезу Димитрію у Београд

Овде е дошао Христо Дукићъ, и показа, да е ч. везиръ говоріо, да едан отъ наши сродника у Цариград ићи мора. Но Христо говори, да е онъ показао, да е архимандритъ студенички намъ родъ, кое настоите и покажите, да смо я и онъ отъ два брата дѣца; и тако явите му да я моя два сродника, а не едногъ, пошилѣмъ у Цариградъ.

Постарайте се наћи едну полицу за Цариградъ отъ 10 до 12 хиляда гроша, а я овде да положимъ готове новце трговцу кои полицу да. Ако небы се могло наћи, то молите ч. везыра да да едну полицу на сарафа, а я овде нѣму да положимъ.

№. 1414.
23. Октобра 1820.

ГОСПОДАРУ
Ефрему Обреновићу

Ево синоћ приспѣ татаринъ путуюћи, съ радостнымъ известіемъ, да е се порта почела съ нашимъ

кнезовима разговарати о разним предмѣтима по садержанію нашега прошенія, и напослѣдакъ упитала коя права ми желимо: или по примѣру Валахіе или Архипеларски острова. Овако предложеніе одъ порте сообщили су кнезови нашему пріятелю,[1] онъ имъ написмено отговоріо, да мы садъ имамо прилику онаково право получити какова ни една провинція христіянска подъ правителствомъ турскимъ пособъ не има. нити пакъ порта казати може, да такова права у царству ньовомъ несуществую т. е. ако се изъ сваке провинциіе по нешто шта е за насъ болѣ узме. Сада кнезови наши потребую онаково полномощіе и наставленіе да рѣшити могу права чрез кнезова наши. Валахиска добіо самъ одъ пріятеля, изъ овихъ што буде болѣ извадиѣемо. Архипеларска мени су са свим непозната, и тако намѣренъ самъ писати кнезовима нашимъ, да узнаду они одъ депутата исти острова. Пошальте ми часъ пре вашъ муръ,[2] кои смо пређе ударили, и ваши кнезова мурове, чимъ имате съ Уба муръ.

Кнезу Милосаву Трифуновиђу подаите на полицу 1000 гроша.

№. 1595.

7. Декембра 1820.

Писато верховном господару у Црнуђу.

Имамо част вама Господару явити, да смо си-

---

1 Овде мисли Милош на рускога посланика у Цариграду Строганова.

2. Мехер, арапска реч, и значи печат. Отуда Мехердар, Мујурдар чувар печата. Пређе је сваки везир имао свога мујурдара.

ноћъ добили ова овде приключена писма из Београда, из коихъ моћићете видѣти, да о дѣли наши и друге већ државе започиню говорити. Што мало противно говоре ово су морали дознати из Београда, еще по предложенію хоџаћанову и по нѣговомъ противномъ представленію написали су, и у новина већъ соединявају Росе съ нама, бадява мы таимо. Из писма гъ. мытро. Бел. (митрополита београдског) узнаћете права, коя се у острови Архипелага находе, и како онъ о правама реченимъ и влашкимъ суди. Пошилѣмо и едно писмо отъ нашегъ Христе изъ Петербурга дошло.

Здравко и Белопольацъ, терговци београдски, позвати прећe съ кнезомъ Паіомъ к. Вама уплашили су се и побѣгли у парлаторію земунску. Сада пакъ у прошенію своему моле Васъ за опрощенѣ прегрешенія своего, и да се могу повратити своимъ кућама. Наше е милостиви Господару, грѣшити и поправити се, а кодъ Васъ е судъ и милостъ и ми прилажемо наше молитве къ ньовимъ и просимо за опрощенѣ и да имъ дозволите повратити се ньовимъ кућама.

№. 1620

12. децемврій 1820.

Николаевићъ и Теодоровићъ.

Заповѣстъ

свымъ кнезовом у нахіе

Съ овымъ писмомъ изоставити не могу не явити вамъ радостни гласъ, кои смо овыхъ дана отъ нашіе кнезова из Цариграда добили, да велики Султанъ,

нашъ премилостиви царъ, видећи праведна прошенія наша, коя нѣму чрезъ наши изабрати кнезова представилисмо, смиловао се и рѣшіо, дати народу нашему своя права и у свему сербезлук.[1] Того ради препоручуемъ да о овой височаишей милости и народъ извѣстити непропустите и благодарности сваке спрама нашего цара, великога Султана опомените и научите. Непропущамъ и то острѣйше вама кнезовомъ наложити, да гди бы се годъ какови страни из друга царства или пашалука човекъ трговацъ, калугеръ или кога би реда званіа закона онъ ны біо у кнежини вашой появіо, да га имате сваки призвати и испитати; каковимъ онъ дѣломъ по овому предѣлу походи. Ако ли би се пакъ вама доказало, да онъ какове рѣчи изговара, кое бы овай миръ и покой наш возмущавале, безъ разбора ко онъ ны біо, да га имате къ мени пошиляти на испитаніе. Ово исто што я вама налажемъ, да имате и вы вашим подручнимъ кнезовом и кметовомъ обявити и заповѣдити точнѣише наблюдавати.

У надежди да ће свакій съ радостію ову заповѣсть мою клонящую се къ общему благополучію примити и точнѣйше исполнявати.

№ 71.

2. ферфуарій 1821.

Одговорено кнезу Милосаву Ресавцу на нѣіово писмо, у коему явля да су Џамбаси[2] нѣки ла-

[1] Сербест значи слободан, а сербезлук слобода.

[2] Трговци што купују и продају коње.

жне гласове за наше кнезове у Цариграду изнели. А заръ садъ текемъ ти дознаешъ, у коему явлѣно му да су синоћ хаџиіе у Ягодину на конакъ приспѣли кое и Господаръ се съ нима разговоріо, у коему являду ми за наша дѣла, да ни найболѣ може бити. — Показали су ми хаџіе, да су нашега хаџію татарина у Софію болестна оставили. Сутра рано отправлямъ нашега Јованчу — татарина на пресрещеніе, или ако он не може, то да узме одъ нѣга писма и овамо нама да донесе. Явлѣно му да е Господаръ данасъ у подне приспѣо у Ягодину. Того ради постарайте се и ви дођи.

№ 267
15. марта 1821
У Ягодини.

Одговорено Господару Єфрему на нѣгова писма, да е Господаръ о свему извѣщенъ за сва тамошня обстоятелства.

Препоручуемъ по вашемъ благоразумію, да имате бодро око на све стране. Ново имамъ вама явити, хаџіе идући сада с Ћабе[1] айдукъ Ибраимъ и Соилеман[2] Рицаловићъ явили су ми да су ради самном у Ягодини састати се. Я самъ имъ изашао на сретеніе. Они показаше, да су били позадуго у Цариграду, и разумѣли по ондашнымъ главнимъ капіяма,[3]

1 Место где је Мухамедов гроб и ко оде тамо зове се хаџија.

2 У другом писму упућеном Господару Јовану зове другог хаџију Сулејманом. Ово је друго право име.

3 На меродавним местима и то главнијима, н. пр. код министара, саветника, великодостојника и др.

да ће дѣло наше найуспешній конацъ имати. Бивали су съ нашим кнезовима почесто, и показую да су весели како найболѣ може бити, и при походу поискали каково писмо да донесу отъ кнезова наши. Но они отговорише, да ћеду скоро послати нашега Татар-Аџію. Я еще у Ягодину у разговору съ аџіама находећи се стиже еданъ везиров татаринъ изъ Цариграда, да е нашъ х. татаринъ боланъ у Софію остао, кога на колима вуку. Ово я разумѣвши одма послао самъ нашега татарà Јованчу 15. т. м. изъ Ягодине найскорію руку съ писмомъ на х. татара, ако може да походе съ Јованчетомъ овамо, ако ли не може, да преда писма, коя има кодъ себе Јованчету, а онъ по лагано да путуе овамо.

№ 272

18. марта 1821

Писато г. владики шабачкомъ и явлѣно му, да е сиюћъ татаринъ одъ нашіе кнезова дошао съ писмама. Они су од 25 прошлога февру. и садержаваю извѣстіе, да су кнезови наши 17-ог реченога имали формалну конференцію съ бывшим Валахіе бегомъ Кароломъ Калимахиомъ и Есеидъ Амит бей ефендіомъ[1] полномощнимъ опредѣленимъ отъ порте. У первой овой конференци послушали су и устмено предлагаема прошенія наша, додаваюћи разна примѣчанія, но никакова не показую сопротивленія. Наши кнезови имаће еще три конференціе, а у четвртой да ће се рѣшити. Кнезови наши пишу, подъ истимъ

[1] Биће право име Есад Ахмет бег.

датумомъ, да су били позвати ко патриарху, и явлѣно имъ подъ горнымъ 17 датумомъ, да ни вы ни господъ. Београдски еще ништа отъ миріе послали нисте, за кое обое стояли су наши кнезови добри и моле како еднои тако и другои страни да одговорите за кое и господаръ препоручуе не изоставити имъ, ако до садъ нисте одговорили и явлѣно му, дае господаръ брату Јовану наложіо не само рукопомоћъ давати вашимъ посланицима, но и да извиди умаленія дивнице.[1]

№. 282
20 марта 1821

Ђорђу Поповићу и к. Пани у Београдъ

Ево синоћъ нашъ татаринъ Јованче из Софіе, коего сам послао біо да прими писма отъ кнезова наши отъ болнога х. татарина. Јованче их донесе. Она су датирана отъ 24. 25. февруара и у овим писмима являю, да су 17 истога имали конферецію съ бывшимъ прежде Молдавіе, а сада назначенимъ Валахіе бегомъ, Карломъ Калимахомъ, и Есеидъ Аметъ бегомъ, кои су оба назначени дѣла наша окончати. У первой овой конференци представили су кнезови наши, на предложене имъ вопросе устмено све прошеніе наше и врло добро речени полномощници у нѣкимъ пунктови ни мало нису се сопротивили, у нѣкимъ чинили су примѣчаніе, а у нѣкимъ потребо-

1 Исто оваково писмо испратио је кнез Милош још: Владици београдском, господару Јовану у Бруспицу, Милосаву Ресавцу, кневовима: Стефану Теодоровићу, Марку, Вулу, Јокси и Милети.

валису снажна доказателства, но на све било имъ точно и добро отговорено. Они пишу, да ће имати еще три конференціе и у четвртой даће се имъ рѣшеніе на све отъ 17. фебруара. До данасъ мислимъ да су имали већ две конференціе, ибо явлѣно имъ да ће ихъ сваки 15 дана звати на оваков разговоръ.

№. 285

20. марта 1821

ВИСОКОПЛЕМЕНИТОМУ И ВИСОКОПОЧИТАЕМОМУ МОЕМУ ПРИЯТЕЛЮ

Смаилъ[1] Ефендій

ЋЕХАЯ БЕГУ Ч. НАШЕГЪ ВЕЗИРА МАРАШЛИ АЛИ ПАШЕ.

Непропущамъ по дужности моей и вама, велики мой прйятелю, обзнанити, да самъ по девлет татарину добіо писма отъ кнезова нашіе по палогу и заповѣсти височаишегъ девлета. Ова писма садержавају веселе гласове, да е се всемилостивѣиши Султанъ на народъ нашъ смиловао прошеніа наша приміо, и кои данъ милостиво рѣшеніе дати обѣщао. Само заповѣда премилостиви царъ, да останемо нѣму вѣрни, као што смо ово година были, и онако како до данасъ заповѣсти да исполнявамо. Я самъ данасъ реченога девлетъ татарина съ нашимъ татаромъ еднимъ отправіо, съ препорукомъ на кнезове наше, да они у име мое, цѣлаго нашего народа увѣре височайшу порту о истиной и непоколебимой нашой вѣрности къ премилостивому царю.

---

[1] Право турско име није Смајил но *Исмаил*.

Я овимъ образомъ данасъ увѣравамъ порту кадъ самъ я получио писмо отъ моега брата Єфрема изъ Шабца, да онай Тале за коего самъ єданпут досађивао већъ вама, и нѣкій Бећиръ Ага, забранилису моему већилу[1] уђи на позиванѣ муселимово у град. Потомъ забранилису и селянима улазити. Того ради и муселимъ самъ уклоніо се изъмеђу оних злочинаца у сербску варошъ. Притомъ Бећир Ага явно е у пол ноћи, изъ кафане на мои конакъ у Шабцу пуцао, а нѣки явно говорили, да ће када сви наши люди у церкву буду, или найпосле на воскресеніе ударити юришомъ на сербску варошъ, народ побити, куће поплячкати и попалити, и већъ су расположили по имену кои ће на мои конакъ, кои ли на владичинъ, а кои на терговачке куће ударити. За ово питаое мои братъ старе ерліе[2] зашто се то чини, и съ чіомъ заповешћу. Они су отговорили да зашто не знаду. Изъ овога судите (велилкй нашъ приятелю) што се породити може и кои ће после тай крив быти ?

Изъ тога не двоумимъ, да не ћете вы по заповѣсти нашегъ ч. везира изоставити изъ Шабца уклонити речене коловође буне: Тала и Бећир Агу. У противномъ случаю, я ћу се морати сумняти, да они то по вашой заповѣсти нечине, и тако бићу принужденъ о овому, ибо я се трудимъ народъ у тишини содерживати, а Турци га побунити, тому случаю и самой височайшей порти до зная довести. Но я на-

1 Већил значи намесник, заступник.

2 Ерлија значи мештанин.

дакоћи се у ч. везира правосудіе и ваше содѣиство, увѣренъ самъ да вы допустити нећете, да се я принуђенъ видимъ за два човека високомъ девлету досађивати; но да ће те ихъ и сами, по прећашнѣмъ обећаню вашимъ, изъ Шабца уклонити. И за ово молим скори отговор, да и я мое мѣре спрама тога употребити могу.

Бр. 305
24. марта 1821

Ђорђу Ћелешу у Београду. Явлѣно му, да є юче получіо Господаръ нове гласове отъ кнезова нашіе по девлетскому татарину, нарочито отъ Девлета послатому, у кое му являю кнезови наши, да є премилостиви царъ милостиво приміо наше прошеніе и обѣщао се скоримъ временомъ дати и рѣшеніе, сотим увѣщаніемъ да мы пребудемо у покою, како ово нѣколико година и овако заповѣстъ да исполнявамо. Я самъ ютросъ рано отправіо Девлетъ татарина са Симићемъ у Цариградъ съ препоруком на кнезове наше, да увѣре у име мое и Народа високу порту и т. д.

Я текъ што самъ отправіо девлетъ татарина, получи писмо отъ брата Єфрема, да онай проклети Тале, за коесмо преће ч. везира молили, да га изъ Шабца уклони, соединіо се опетъ съ нѣкимъ Бећиромъ, опетъ бунтъ у Шабцу замеће. нашему већилу, кнезу варошкому, Сломи на позиванѣ муселимово забраніо ући с еднимъ момкомъ у град. Селянима кои соли ради хотѣли су у градъ ући забранили су, и народъ он-

дашный већъ заплашio се сумняти. Потомъ Бећиръ изъ кафане (коя є близу нашегъ конака у Шабцу) пуцао около полноћи на конакъ; договоръ учинили, када савъ народъ у церкви буде, да ударе на сербску варош, народъ да побiю, куће да поплячкаю и попале, и веће по имену определили се кои ће на нашъ, коли ће на владичинъ конакъ, и кои на трговачке куће ударити. — Братъ Єфремъ питао є за ову стваръ муселима, кои се уклонio отъ речени злочинаца у сербску варошъ и питао старе ерлie шабачке съ чимъ знанѣмъ ово све чини и зашто. Муселимъ и ерлie отговорили су да ни съ чiомъ заповешћу и ни зашто кромѣ изъ лудс главе опоменутих двоице бунтовника. Того ради ово приложено писмо предаи ћехая бегу, а потомъ и ти съ ћехая бегом отиди къ ч. везыру и представи редомъ зло поступанѣ речени бунтовника. Моли да би се обоица они оданде истерали, како шта су и обећавали, ако би Тале овай найманѣ што скривio. Ишти рѣшително писмено отговоръ отъ ч везыра, да и ми спрама онога наше мѣре употребити можемо, то єсть самому девлету явити, и питаите напослѣ ч. везира: ако се поводомъ овихъ двоице бунтовника каково зло у Шабцу учини, кои ће кодъ девлета бити кривъ, и кои ће отговарати, а я по дужности моєи являмъ. О станю рѣшително отговор очекујући или ће их истерати или ће оставити.

Додатакъ

По заключенiю овога писма прими ваше отъ 21 овогъ месеца, у коему изъ между прочихъ видio сам, да є ч. везиръ явio девлету, да сам я нѣму за вла-

шку буну како самъ разумѣо явіо и да добро мотримъ, да се неби што и овде породило. Я ч. везиру особито благодаримъ и увѣрите га, да самъ я исто тако написао и по истомъ девлетъ татарину и заповѣдіо кнезовима да яве гдѣ надлежи. Но сада чуемъ, да по прочитанію Адалетъ фермана,[1] опетъ започели су мртви остаяти по чаршни наши люди отъ Турака, и ти ми за то ништа не явлашъ.

№ 307

24. марта 1821.

ГОСПОДАМЪ КНЕЗОВОМЪ У ПОЖАРЕВЦУ

І. Єф. Н. І. М.[2]

Непропущамъ, господо моя, саобщити вамъ радостни гласъ, кои самъ ови часъ из Цариграда приміо, да є дѣло наше порта више, но по желанію нашемъ рѣшила. Кнезови наши очекую кои часъ и ферманомъ царскимъ соутвердити се и обнародуе, и да ће кнезови наши до Стаго Георгіа изъ Цариграда овамо съ царскимъ єднимъ човекомъ поћи. Овай весели гласъ непропустите собратомъ тамо Народу обявити, да онъ молећи свевишнѣга творца за неоцѣненое здравіе всемилостивѣйшаго Султана, и отъ данасъ у свакоме рахатлуку[3] и міру, ни о чему не

1 Адалет значи правда, а адалет-ферман значи праведљив, а може значити и султански ферман.

2 Господару Јовану и Јефрему Обреновићу, проти Матеји Ненадовићу, кнезовима: Јосифу Милосављевићу и Милосаву Здравковићу, Ресавцу. На адреси забележена су само почетна писмена од тих имена. Ови су кнезови били у то доба у Пожаревцу због Абдулине и Добрњчеве буне.

3 Рахатлук значи то исто што и мир. Реч је арапска.

сумњяюћи сваки свое дѣло прилѣжно ради и благоденствуе. И тако поздравите савъ народъ отъ стране наше, да онъ отложивъ свакое попеченіе своє слободе и рахатлука, на согласное провидѣніе и расположеніе мое й прочихъ старѣшина трудившися й труждающихся о оному непрестано да благодарю всевишнѣму промисли.

№ 377
3. априла 1821.

Господамъ кнезовомъ полномощныцима народа Сербскаго.

Овди прилажемо вама истиное израженіе народнѣ вѣрности и привержености ко всемилостивѣйшему цару нашему; отъ коего прилажемъ єдну копію на усмотрѣніе ваше. Изъ овога свега можете видити данашнѣ истиное положеніе народа нашего, и како се удивлява, да ви тамо тако забавите се дуго, особито слушаюћи отъ овдашныхъ спахіа, све ужасе, кои се тамо на бунтовницима чине, увѣравают, да ће се исто и съ нами, не знамо изъ коего узрока догодити Того ради вама препоручуемо, да ви ово писмо предате на высочайшу капію и ако што дѣиствовати можете. Тужите овога проклетогъ Алайбега,[1] кои спахіе наговара да свакояке страшне гласе међу народъ просипаю. Народъ у податомъ своемъ прошенію проси всемилостивѣйшаго цара, да баремъ

[1] Овај бег био је старешина војника, који су били у Београду, али који нису били низами, пошто у оно доба није било низама.

еднога отъ васъ отпусти за урѣреніе народу да сте живи, просите и ви да баремъ еданъ овамо дођете и да се народу покажете.

№ 523
4. май, 1821

Писато народу цѣлога пашалука Београдскогъ на кнезове, да имъ се прочита, како синоћъ, благодареніе богу, приспѣ куриръ изъ Цариграда и донесе писма отъ нашіе кнезова, да су благодареніе богу сви здраво и на миру и препоручую, да би се у свои тишини и миру пребивали и да неби на околне бунтовнике и хрђаве речи слушали, нарушити овай миръ и тишину, но сваки да се стара о своей терговини и землѣдѣлію, а нашъ премилостиви царъ друго не захтева одъ насъ кромѣ тишину и миръ, да покажемо сада нашу вѣрностъ када около насъ толике ватре гору и насъ ће царъ помиловати[1].

№ 564
12. май 1821.

Поштенороднимъ кметовомъ и цѣломy народу овога пашалука

Непропущамъ вамъ, браћо моя, явити и вами страхъ и бригу са серца узети, нашъ куриръ Симићъ естъ синоћъ съ писмомъ од нашіе кнезова из Цариграда приспѣо и радостни гласъ донео, да су, благодареніе Богу, сви наши кнезови у полномъ здравію

---

1 Исто оваково писмо писао је кнез Милош својој браћи Јовану и Јефрему, своме хазнадару Николајевићу, кнезу Пери Вулићевићу и Лази.

и миру; да буна коя се у Цариграду случила, ныма никакова вреда принела ніе; веђ милостивѣйши царъ ихъ є съ тимъ сачувао да ихъ изъ ныовогъ старогъ конака у свои блистателни сарай довести дао и сваку почестъ и послугу ныма заповедіо чинити. Притомъ насъ увѣраваю, да се єго царско величество нашимъ праведнимъ прошеніемъ благонаклонѣнъ показуе, и само одъ насъ милостивно нѣгово рѣшеніе зависи, сада у овимъ возмутителним времену себе вѣрни показати. Зато, браħо моя, стараите се из све крѣпости ваше овай миръ и тишину одержати и свято сачувати, кое ħе намъ и нашимъ потомцима за вѣчиту срећу служити, немоите никакве херђаве речи са стране слушати веħъ свакогъ совѣтуите, да бы у миру своя дѣла гледао, а за проча средства ваше благополучіе утврдити моя ħе брига бити; далше, насъ наши депутати цариградски увѣраваю, да єго царско величество себе изяснити дало, да ħе дѣла наша, таки по примиренію нѣгови несмислени бунтовника предузетъ благоизволити, а одъ насъ се изискуе само єдина приверженостъ и вѣрност поданическа. Желеħи овай мой совет благое намѣреніе мое испунити.

№ 572

12. май, 1821

Хусеинъ паши

у Нишъ

Молеħи Бога за твое здравлѣ ч. девлетіа,[1] доходимъ јавити да су ово дана два девлетъ — татарина

[1] Титула која се даје само великодостојницима, а значи »пресерħни«.

донели височайши Хати Хумай[1] къ ч. везиру нашему — и овай прочитавши га међу београдскимъ Турцима, и разаславши га да се свуда по касабама и паланкама прочита, ніе изоставио и мене едно суре[2] послати отъ истогъ фермана, у коему височаиши Девлетъ изявлюе, да мує драго что се ми у овой тишини миру и рахатлуку находимо, додавајући и ово: ако у овой тишини до конца останемо да ћемо се и више царске милости удостоити.

— — — — — — — — — — —

№ 684
3. юніа, 1821.

1 Хати-Хумајун ферман-царска заповест — на коју има царев потпис. Хат је арапска реч значи писмо, а хумајун: царско.

2 Сурет реч арапска, значи копија или препис.

ДОЛАЗАК ПРВОГА ЦАРСКОГА КОМЕСАРА

МЕХМЕД ЕСАД БЕГА

ХОЏА-ЋАНА

У СРБИЈУ.

ПОРТА ОДРЕЂУЈЕ КОМЕСАРА.

Кад се друга депутациіа 1816 године вратила из Цариграда без успеха, кнез Милош беше изгубио веру у извештаје Марашли Али паше, а уједно и сумњаше да ће се народни послови моћи свршити у Цариграду. С тога стане наваљивати на Марашли Али пашу, да са њим у договору саслушају народне жеље и да их порти на одобрење поднесу. Ако Марашлија на то не пристане, тада да заједнички раде код порте да она пошље нарочитога комесара у Србију. Дужност би овога комесара била: да се на месту увери како су Срби доиста покорни Султану, како се не мисле бунити, а за тим да саслуша жеље српскога народа.

Кнез Милош морао је имати и других виших разлога, који су га гонили да захтева од порте на-

рочитога комесара за Србију. Ти разлози били су у главноме ови: кнез Милош је знао да порта врло мало води рачуна о ономе што јој депутати у Цариграду о Србији и народним жељама казују. По својим традицијама, по основима верозаконским, она није била дужна веровати у речи иновераца. Она је свагда с неповерењем примала изјаве српских депутата. Требало је, дакле, учинити, да musломанин реферише о народним жељама, а да то може учинити, треба најпре у Србију да дође, да види народ и чује жеље његове. С друге пак стране, Милош је био свестан своје вештине, коју је вазда наспрам Турака засведочио. Он је знао да га никакав Турчин надмудрити неће, дакле да тај комесар, па ма који био, неће избећи замке његове. Милош није заборавио ни на „златан кључ", којим је он многа турска врата отворио. Поред тога Милош је опазио како Марашли Али паша полако заборавља на своја обећања што их је дао Србима на Морави 1815. и напушта Турке да чине шта хоће, а сам не миче се да привремено стање утврди сталним одношајима. Залуду га је Милош толико пута молио да потпомогне код порте да се уваже жеље српскога народа.

Захтевање Милошево да порта пошље комесара у Србију, изазвало је међу спахијама велику огорченост. Ову срџбу управо потстицао је и ширио сам Марашли Али паша, негдашњи одлични пријатељ Милошев. Марашлија бојао се доласка комесаревог, бојао се нарочито за свој положај. Он је страховао да се услед доласка комесаровог не уреди стање у Ср-

бији, па ће можда с уређењем тога стања он постати излишан. Треба знати, да је Марашлија по што по то желео остати у Београду. Он је само у Београду могао живети, јер његове огромне издатке могла је подмирити само дубока кеса Милошева и народа српског.

Турци спахије страховали су за своје спахилуке. Ако комесар уреди стање у Србији, тада може лако пресгати све њихово благовање.

Које дакле страховање спахијско за своје неправедно стечене спахилуке, које бојазан Марашлина за свој положај, учине, да се међу Турцима осети општи покрет, нека чисто нервозна раздраженост. Турцима београдског пашалука требало је да докажу, да Срби нису верни поданици султанови но прави бунтовници, којима не треба Султан да чини никакве милости. Да би, пак, то постигли ваљало је створити ванредно стање у земљи пре но што комесар дође.

Што су се више Турци бунили, то је кнез Милош више наваљивао да се што пре пошље комесар у Србију, јер он се надао, да ће то бити човек праведан, и да ће прекратити зулуме које су спахије и Марашлија опет били почели чинити. Зар је и могао кнез Милош друкчије мислити о *царевоме човеку*? Наваљујући да се пошље комесар у Србију, он је утишавао свој народ, како би добио у руке јако оружје за одбрану, а противу бесних Турака. После дугога оклевања Милош стаде категорички захтевати од Марашли Али паше, да или да препоруке члановима четврте депутације, која беше одређена да моли порту за изашиљање нарочитог комесара или ће он послати

своје људе у Цариград и без тога. На ове опоре речи Милошеве Марашлија склони се и да препоручителна писма српским депутатима, који се о Ђурђеву дану 1820 год. крену за Цариград.

Све жеље кнеза Милоша пратила је срећа. Та стара његова срећа није га ни овога пута изневерила.

Баш у то доба, кад је кнез Милош највећма наваљивао на порту да пошље комесара у Србију, пронесе се по Јевропи глас, да ће Русија захтевати од порте, да се састави мешовита комисија, која ће прегледати букурешки уговор мира, те да се види шта је од тога уговора извршено, а шта треба још извршити. Ако би до тога дошло, нема сумње, да би Русија кренула и питање о Србији и њеноме положају у Турској царевини, о чему говори VIII члан букурешкога уговора. Да би дакле избегла ту неприлику с једне, а учинила по вољи кнеза Милоша с друге стране, порта се одлучи да пошље у Србију као свога комесара Мехмед Есад бега, хоџа ћана[1], и да он пође на пут заједно са члановима четврте српске депутације: кнез Павлом Сретеновићем и Ђорђем Поповићем Ћелешом, а трећи члан депутације кнез Сава Љотић да остане у Цариграду, као заступник Србије.

СПРЕМАЊЕ ЗА ДОЧЕК

Чим су депутати јавили кнезу Милошу одлуку портину, он је одмах издао потребне наредбе, да се портин комесар што лепше дочека.

---

1. Хоџа-ћани, билису велики чиновници Султанови, с тога су се звали »царски хоџа-ћани.« Тих чиновника сада нема.

Још из Цариграда поручио је комесар, да жели отсести у вароши, а не у граду. С тога се кнез Милош обраћао и непосредно и преко Марашли Али паше и кнезова народне канцеларије с молбом, да се за царскога човека спреми или конак Алај бегов или конак Али Бега Новљанина.[1] Но кад из ината обојица отказаше ову молбу Милошу, он нареди, да се његов сопствени конак спреми за царева човека.[2] Осим тога изда наредбу, да се у Београд донесе масла, меда, дотера стока за клање, довезе сено, и све што потребно беше. По путу од Баточине до Београда беху на неколико места спремљени по 6 коња са свом колском опремом, јер комесар је путовао на колима (интову).[3] Издата беше наредба, да народ у гомилама излази на сусрет овоме царевоме човеку, и то да сваки обуче том приликом своје најлепше рухо. Није шала први пут долазаше какав царски човек у

---

1. Кнез Милош писао је 6. августа 1820 год. Бр. 1074 Бегу Новљанину: »да се постара конак исчистити за царскога посланика, будући да царски посланик има вољу у вароши себи конак имати и зато Господар нашао за прикладно у бегин конак њега наместити. Тога ради препоручено му, да се постара конак истребити и свој харем у други конак наместити. Потребе све за конак биће Господареве.« — Као што се из писма од 6. августа 1820 год. Бр. 1087 види кнез Милош је и преко Ђурчибаше Марашлиног наваљивао на бега Новљанина да свој конак уступи за царева човека.

2. Но ни кнежев конак није могао бити за то време спремљен. С тога је царски посланик отсео у конаку Асан бега.

3. О томе писао је кнез Милош свима нахијским кнезовима поред друма цариградскога: кнез Милосаву Ресавцу (6 августу 1820 год. Бр. 1079), Марку Теодоровићу Абдули, (Вујици Вулићевићу (6. августа 1820 год Бр. 1082).

ову земљу. Милош је од доласка овога човека много очекивао.

Док су се Срби спремали да што свечаније дочекају портина комесара, дотле је међу Турцима раздраженост противу Милоша и народа све више расла. Спахије нису знале од једа шта да раде. Најзад под протекцијом свога Алај бега саопште Марашли Али паши, да ће се писмено тужити противу Милоша царскоме комесару, како он наговара народ да спахијама њихове десетке не дају, и да се одмеђу од Турака. Неки од спахија стали су чак и претити, да ће и своје берате[1], и своје сабље положити пред царскога човека, под изговором, да Турцима нема опстанка у Србији и да је Србија за Турску церевину изгубљена. Овакве изјаве од стране угледних Турака, могле су доиста наудити народној ствари, и мало слабија човека оне би заплашиле. Но у место страха Милош покаже се и овом приликом вештији од свију Турака. На све њихове претње он им је одговорио, да не само да нема ништа противу тога, да се спахије на њега жале, но он их позива да то непремено учине. За то им оставља рока 15 дана. „А после 15 дана, вели кнез, ја ћу молити царева човека да саслуша и мој одговор на предложене спахијске тужбе, и ако се ја неби могао одговорити, то ћу остати крив.“ Молећи Алај бега да не одговара

1. Берат је царско писмо, као од прилике што је у нас указ, којим се дају приватнима нека ванредна права или повластице. Бератима раздаје Султан спахилуке заслужним људима или војницима јунацима за њихова јунаштва.

спахије од тужбе, пошто би они мислили, да се он њих боји, а то у истини није, вели: „Ја свакој спахији субаша бити не могу, да за њим идем шта он по селима ради са својим сељанима, нити знати могу где кога сврби да га почешем."

Пошто је тако очитао лекцију спахијама завршује с овом изјавом: „Јавите спахијама, да ако они од своје намере и одустану, ја одустати нећу, јер не могу трпети сваки дан такве приговоре, но ћу све представити овоме царевоме човеку."

Из свега овога јасно се види, да је раздраженост између Турака и Срба, пред долазак комесаров била у највишем степену, дошло се тако рећи до раскидања одношаја. Но Милош се није ни мало бојао Турака. Није страховао ни од тога што је знао, да иза спахија стоји сам Марашли Али паша. Он је веровао, да су праведне жеље и захтеви српскога народа, он је био убеђен, да ће праведна ствар најзад победити. С тога је мирном савешћу очекивао, када ће се царев човек јавити на граници Србије.

ПУТ ОД ЋУПРИЈЕ ДО БЕОГРАДА

У пратњи српских депутата и велике свите кренуо се Есад бег из Цариграда. Тако је дошао до Ниша. Но ту остави већи део своје свите, а с мањим делом крене се к Морави. Гласови о раздражености Турака у Београду много су допринели томе, што је Есад бег без велике свите полазио к Београду.

10. августа 1820 год. кнез Милош дознао је да се Есад бег у Нишу налази[1] и одмах је то саопштио кнезовима с једне и друге стране друма цариградскога, и позвао их у Баточину да дочекају царева човека.[2]

У први мах и кнез Милош и кнезови народне канцеларије мислили су, да се Милош нигде на путу не нађе с Есад бегом. Ово је захтевало тадашње опште стање, које је било завладало међу Турцима. Но нема сумње да је Есад бег још на путу био чуо о распри између Милоша и спахија, па с тога захтеваше да се види с Милошем пре но што у Београд дође. Ову жељу саопштио је он Милошу, преко Ђорђа Ћелеша, који је са њим путовао.

Ни Милош, ни кнезови нису могли не водити рачуна о првој жељи комесаровој, с тога намисли Милош да се састане с Есад бегом у Јагодини. Доцније је овај план промењен и Баточина одређена за састанак. У Јагодини биће много света, тамо је и муселим, а у Баточини биће мање калабалука и Милош имаће више времена да се с комесаром о народним пословима разговори. Но и Милош и кнезови били су мњења, да Милош никако не иде с комесаром даље, но да га у пратњи господара Јована и још неких

---

1. О томе писао је кнез Милош 10. августа 1820 год. Бр. 1128 кнезу нахије јагодинске Димитрију Ђорђевићу ово: »Разумео сам да је царски човек у Ниш приспео, по мени је за чудо што наши кнезови по заповести мојој не шиљу татарина с известијем, да пошљем на сретеније кнезове. Препоручујем вам разбирајте и да ме известите«.

кнезова пусти у Београд, а он да се, под изговором, да давно код своје куће није био, одвоји из Баточине и оде у Брусницу.

И тако би између Милоша и Народне канцеларије углављено све што се тицало састанка књежевог с хоџа-ћаном.

На обали Мораве, у Ћуприју, стигао је хоџаћан у вторник, 10. августа 1820 године. По заповести Милошевој отишли су били у Ћуприју на сретење брат кнежев господар Јован Обреновић и господар Димитрије Ђорђевић, кнез нахије јагодинске у пратњи својих момака.

Чим су господар Јован и Димитрије отишли у Ћуприју, да сретну комесара, кнез Милош са ближњим кнезовима беше стигао у Баточину, да са њима, дочека царева човека. На тај састанак беху позвани господар Вујица Вулићевић,[2] кнез нахије смедеревске, кнезови: Марко Теодоровић Абудала, Стефан Теодоровић, Добрњац, господар Васа Поповић и кнез Самаилац.[1] Свима кнезовима било је наређено, да поведу са собом више момака и све да одену лепо и

1. О томе налази се у државној архиви ова белешка: »Писато господару Васи и препоручено му, да у дошавшу недељу са 6 момака оружани и чисти дође и кнеза Самаилца да доведе са собом, да изиђу пред царскога посланика комесара.« 5. августа 1820 год. Бр. 1071.

2. Господару Вујици Вулићевићу, кнезу нахије смедеревске, препоручено је 10. августа 1830 год. Бр. 1130 »да по пријатију господарева писма незадржано у четартак у подне у Баточину приспе причекати царскога посланика.« — Исто тако писмо испраћено је истога дана кнезовима: Стевану Добрњцу и Марку Тодоровићу Абдули.

да их добро наоружају. И тако се у Баточини око кнеза Милоша скупила велика пратња, која је била кадра импоновати комесару.

У четвртак, 12. августа 1820 год. конаковао је Мехмед Есад бег у Баточини и ту се први пут састао с кнезом Милошем. Дочек у Баточини био је врло свечан. Уз кнеза били су још 8 нахијских кнезова, кнезови околних кнежина, многи одабрани људи уз свакога нахијскога и кнежинскога кнеза.[1]

Комесар је само преноћио у Баточини, на сутра дан, 13. августа, кренуо се преко Паланке и Гроцке пут Београда. На целоме путу свуда је био спремљен свечани дочек од народа, а особито лепо дочекан је у Гроцкој. По ранијој заповести Милошевој, ту су кнез Живко и кнез Вића скупили народ кнежине грочанске, да дочека комесара, и све је морало доћи у свечаноме руху, као на сабор да иде.

У недељу 15. августа 1820 стигао је Мехмед Есад бег у Београд.

Карактеристично је, да нигде ни помена нема да су где Турци свечано дочекали царева човека. Они као да се ни мало нису радовали његову доласку.

1. Кнез Милош одмах је о томе састанку известио кнеза Саву Ђотића, који беше остао у Цариграду, као заступник Србије. »Писато кнезу Сави у Стамбол, како је благодарније Богу — стоји забележено у архиви — Господар здраво и био послао господара Јована и Димитрија у Ћуприју, да сретну царскога Рицала (великодостојника), а он се овде са Господаром састао у Баточини.« — 12. августа 1820 год. Бр. 1136.

Есад бег оде у Београд, а кнез Милош врати се из Баточине у Крагујевац, а одатле оде кући својој у Брусницу, као што то и раније беше углављено између бега и Народне Канцеларије.[1]

НАРОДНИ ЗБОР

Кад је кнез Милош наваљивао на порту да пошље свога комесара у Србију, мислио је, да ће дужност тога комесара бити, да се увери о стању Србије и да саслуша жеље народа. Но Есад бег имао је други задатак. Он је са собом носио *царски ферман*, који су Срби тако дуго, тако жељно ишчекивали. За ово је дознао кнез Милош пре но што је Есад бег ступио на границу београдскога пашалука. С тога је он и обраћао толику пажњу на дочекивање царева човека.

Није било лако одредити под каквим обликом да се састане народ, те да чује царски ферман и изјави своје жеље. Није било лако одредити ко све треба да дође на тај народни збор. У народу било је људи, који су с Турцима лепо живели, па за љубав тога пријатељства много би што шта попустили. Ове није требало звати на збор. У народу било је људи, који су све своје имање имали под турским

---

1. О томе је известио кнез Милош кнезове Народне Канцеларије, препоручујући им: »да се постараду што скорије и како најбоље ипаду, као што им је јављено и по кнезу Милоју, конак Асан бегов оправљати, јербо овај царски човек до недеље у Београд приспеће, а онде сутра у Баточини конаковаће.« 12. августа 1820 год. Бр. 1135.

топом, над којима је стајала запета турска пушка. Ни ови нису смели бити виђени на збору, који хоће да рашчишћава рачуне с Турцима. Требало је дакле позвати на збор људе колико толико самосталне и виђене.

Кнез Милош знао је шта значе први утисци, с тога нареди, да збор народни и по изгледу своме буде одличан. У тој цељи издао је он још 7. августа наредбу, да по величини сваке нахије дође известан број људи на збор народни. Господару Јеврему Обреновићу заповедио је, да од нахије ваљевске поведе 20 кметова, игумана Авакума, проту ваљевског и свештенике. Од нахије шабачке такође 20 кметова, од нахије соколске 10 кметова. Поред тога да пођу и сви кнезови, тако да у свакој нахији остане само по један кнез. Од свештенства позива кнез митрополита шабачког и са њиме игумана Хаџи Константина, проту шабачкога, попа Машића и још два свештеника. Митрополита ужичког позвао је кнез нарочитим писмом, а уједно препоручио му, да поведе собом свештенике и калуђере. Сличне наредбе издате су свима нахијским кнезовима, да из својих нахија изберу кметове, свештенике и друге одличне људе, па да с њима дођу на народни збор. — „Ови сви, свештенство и кметови, вели к. Милош у својој наредби, потребно је да су људи паметни барем у толико, да им се што од дела наших показати може, да нису турској страни наклоњени и да нису пијанице, а при том да су на очи људи виђени. Овакве људе у нахији изберите и закажите им да су готови

поћи са својим кнезовима и с вама како другу заповест моју приме. Около вас и кнезова да буде подоста одабратих и добро оружаних момака, а међу кметовима нека се нађе и отмени трговаца.“

Позивајући митрополита ужичког на збор, вели му кнез Милош, да се збор држи у цељи, „да се и ми, старешине народње, саберемо ради посаветовања какве ћемо милости ми за народ у прошенијама нашим од великодушнога Султана просити. Собраније наше непремјено потребује и присуствија свих архипастира и њиова у овим обстојателствима благополезнога савета и настављења.“

Већ је комесар био дошао у Ћуприју, а кнез Милош још се није могао решити на ком месту да сазове народни збор Његова жеља била је, да се збор сазове у Београду, пошто је царски комесар тамо одсео. Пре но што би збор изашао пред комесара, потребно беше, да се народне старешине договоре с народом како да се понашају односно фермана, а шта да траже од Султана, ако неби могли примити ферман. С тога у први мах наређује, да се збор држи негде око Колубаре. Овакав претходни збор нарочито био је потребан и због измењених околности пред сам долазак комесаров. Милошу је требало знати расположење народно, па да према томе удешава своје понашање наспрам комесара и Марашли Али паше.

Није могло бити непознато Турцима, нарочито спахијама, како се Милош спрема за народни збор. Они су знали његову намеру: да са најодличнијим

људима из целога народа дође под Београд, а по потреби и у сам Београд. Колико су се они заједно с Марашли Али пашом љутили на тај поступак Милошев, толико су га се више бојали. Нарочито Марашли Али паши било је непријатно чути за планове Милошеве. Док је био у пријатељству с Милошем, он је и њега и српски народ представљао порти и Девлету као сиротињу рају, која нема нигде ништа и која је цару са свим покорна. Шта ће рећи комесар портин кад види Милоша у средини тако одличних људи, кад види да у народа има и лепога одела и скупоценога оружја ?

Све то није Милоша могло помести у својој одлуци н је измерио величину својега позива и важност момента пред којим се налази. Турчину треба импоновати. Молба једнога народа ако нема основе у вољи за извршење, нема никаква смисла. Ако жеље народне не прати и одлука да се оне, у случају неиспуњена, и силом отму, нека се не надају успеху.

Милош је желео да пред царева човека изађе као молилац, као веран поданик великога Султана, али и као Господар народа, који се не шали ни онда, када моли, чије се молбе оснивају на пушци и пиштољу. Нека комесар види покорну рају, али нека испод њенога гуња види и сребрњаке. Тек обоје имаће успеха.

Тек што се Милош растао у Баточини с Есад бегом, а из Београда стигоше му гласи, да су Турци на њега огорчени и мисле му о глави радити. Овакву вест беху послали господар Димитрије и лагофет (се-

кретар београдскога митрополита) у Крагујевац, а отуда је испрате проте: Ненадовић и Жујевић у Брусницу.[1] Није се уплашио кнез Милош од те претње. Он је на њу одговорио наредбом, „да кнез кнежине гружанске Петар Топаловић поведе са собом још 100 добро наоружаних момака, а кнез Парезан да поведе више момака но што је било пређе уређено.“ Силу ваљало је силом одбити.

Док се кнез Милош овако спремао, да с оружаном силом и с великом множином одабраних и виђених људи дође у Београд, дотле је сву кривицу турске раздражености на њих свалио. У писму које је кнез Милош послао 19. августа кнезовима Народне Канцеларије, препоручује им да оду везиру Марашли Али паши, да га питају: за што се Турци у Београду буне и који даје повода буни улема. „Ако ли је то с вољом честитога везира, вели Милош, то ми смо далеко од сваке побуне удаљени, и волимо за све ово јавити великому Султану и молити га, да допусти својему човеку кромје Београда, на друго место представити прошенија народна. — Отидите такође и код тога царева човека и изјавите му за све ово, и ако с допуштењем његовим, да ја с више народа и кметова у Београд дођем, јер ја намеравам бар од

---

1. Кад је кнез Милош одлазио из Крагујевца у Брусницу или на другу страну, он је остављао у Крагујевцу заступнике. Обично је за то позивао два нахијска кнеза или проте: М. Ненадовића и Р. Жујевића. Све што би долазило за кнеза, примали су његови заступници и слали му у Брусницу.

свакога села по једнога човека довести, а то може бити противно честитому везиру.“

Пошто се кнез Милош на тај начин оградио од подметања, која би му могао Марашлија чинити што с много народа у Београд долази, издао је брату своме Јефрему заповест: да 22. августа на конак у Остружницу дође, заједно са свима кнезовима, кметовима, одабраним људима, свештеницима и нарочито позванима. Тога дана стигао је и кнез Милош из Бруснице у Остружницу.

Народни збор, први угледни и велики скуп народа српскога, беше се 22. августа 1820 год. састао у Остружници, да се посаветује о делу народне слободе и независности. На овај велики народни збор беху дошли и кнезови, који су хоџаћана пратили од Баточине до Београда и који су код њега боравили докле се кнез Милош задржавао у Брусници и спремао све што је требало за збор народни.

Два дана, 23. и 24. августа, трајао је збор у Остружници, где се решавало питање, како ће се народ понашати према хоџа-ћану, шта ли ће одговорити на царски ферман.

Есад бегу није се свидело да се три сата далеко удаљује од Београда и да иде на збор у Остружницу, а Марашлија није пристајао да народни збор дође у Београд. Есад бега су београдски турци, толико заплашили били, да се није довољно сигуран осећао ни у самоме Топчидеру. С тога он, преко господара Јована, поручи кнезу Милошу да позове људе своје ближе Београду.

Ма да су Турци противу живота кнежева правили многе завере, опет је он био толико куражан, да је наваљивао у Београд да иде заједно с целим искупљеним народом. Доласку Милошеву у Београд нарочито се противио Марашли Али паша, бојећи се оружане силе, коју је Милош собом водио. Он је наговарао хоџа-ћана, да зове Милоша у Београд али без пратње, с неколико људи. Спахије су биле спремиле за Милоша отроване чубике, па ако ни тај отров не помогне, били су одређени који ће Милоша при поврађају из Београда убити. Милош је све ово знао. Па опет је он говорио, да се не боји са својим народом ићи ма где.

Пошто се Милош не хтеде одвојити од народа, Марашлија му поручи, да за толико људи нема хране у Београду. „Како ови људи, одговори му Милош, хране и мене и тебе, и себе код куће и овде, тако ће се и ту сами хранити, не брини се ти за њихову храну, а они мене без себе не пуштају у Београд.“[1]

Нити је могао Милош ићи у Београд без народа, нити је хтео Есад бег удаљавати се 3 сата далеко од Београда. С тога сад он поручи Милошу, да с народом дође у врбе где Топчидер у Саву утиче. По овоме савету хоџа-ћанову Милош дође 25. августа на одређено место и истога дана пошље у Београд господара Јована с неколико кнезова и других одличних људи — свега 200 на броју, да им се прочита ферман. Овима заповеди да када се фрман прочита, не

1. Вук С. Караџић: »Милош Обреновић књаз Србије« стр. 145.

реку ни примамо, ни не примамо но да се сви учтиво поклоне и да кажу: „*Ми примамо из овога фермана милости царске.*“ То је оно што је Мехмед Есад бега највише наљутило. Није он дошао у Србију да увери „рају“ о царској милости, но да јој узду попритегне и да јој избије из главе снове о независности или о каквој привилегији. А да ову своју мисију до краја изведе беше понео из Цариграда писмо, које су требали кнез Милош и сав народни збор да потпишу. То писмо, било је нож под гушу свима српским тежњама. У њему је стајало: како су Срби не само потпуно задовољни царевим ферманом, но се обвезују никада више ништа не захтевати од Порте.

У ферману што га беше хоџа-ћан прочитао господару Јовану Обреновићу и депутацији у Београду, биле су ово одредбе:

1. Царски комесар у договору са српским старешинама одредиће суму, коју мора плаћати Султану београдски пашалук;

2. По унутрашњости Србије уништавају се муселими (војводе турске), осим градова, који су по граници аустриској;

3. Да Милош буде и у напредак први оберкнез у народу;

4. У осталом да народ буде царева раја, као и њихови стари што су били, и да даје војсци турској, која би у земљи лежала или преко земље ишла, тајин и послугу по старом обичају.

Кнез Милош одмах је извештен о садржини фермана и писма у Цариграду спремљеног. Он је имао времена да и народ обавести о свему шта бива.

Господар Јован и свих 200 извршили су наредбу Милошеву и изјавили, да из фермана примају само царске милости, а за остало упуте хоџа-ћана на Милоша и народ, који га чекаше код Врба̃.

Сутра дан — 26. августа — Мехмед Есад бег изађе с пратњом својом из Београда и дође на народни збор у Врбе.

Силан утисак учини на Есад бега онако велика и одабрана скупштина народна. Уз 10 нахијских кнезова било је преко 500 момака. Сам Тополовић је водио са собом више од стотине. Из свакога села по један кмет, лепо одевен и оружан. Уз то из сваке нахије сви божи свештеници, па за тим митрополити са својим калуђерима То је била скупштина какве до онога доба, а и дуго после тога, није било.

Кад се Есад бег видео у средини овакога народнога збора, он није ни мислио на пресију, коју би у сваком другом случају чинио. Није он бадава позивао Милоша на домашај београдскога града. Есад је одмах саопштио Милошу ферман и захтевао да потпише писмо. Милош се позивао на скупљени народ, у чијим је рукама одлука о свему што се народног посла тиче, а народни збор једногласно одбио је понуђени му ферман и писмо.

И тако Есад бег није могао извршити свој прави задатак, који се састојао у томе, да превари Србе,

те да приме понуђени ферман и потпишу измајсторисано писмо.

Да би се у Цариграду за неуспех правдати могао, окрене он питати шта дакле народ хоће, кад не прима царскога фермана.

— Хоћемо она права која нам осигурава букурешки мир закључен између Руса и Турака, беше одговор народа.

— „Коње!“ одговори на то хоџа-ћан, узјаше и без опроштаја врати се у Београд.

Тако се сврши посланство хоџа-ћана Мехмед Есад бега у Србији.

ДОГАЂАЈИ ПОСЛЕ 26. АВГУСТА 1820.

Есад бег вратио се врло љутит у Београд. То је било по вољи и Марашли Али паши и свима Турцима, а нарочито спахијама. Они су сада задобили за се и самога царскога човека, јер они су га уверили да Милош није ништа друго но бунтовник. Турци су потпуно беснили после догађаја, који се десио у врбама на утоку Топчидера. У Београду било је на дневноме реду безвластије. Турци су радили шта су хтели. Кад им не испаде за руком да пуцају на самога Милоша, они опалише из пиштоља на његов конак.

Док су Турци у Београду беснили, кнез Милош бавио се својим збиљом пословима народним.

Чим хоџа-ћан оде у Београд кнез се Милош опет с народним збором премести у Остружницу. Прва брига беше му ублажити хоџа-ћана, који је јуче онако

дутит викнуо „коле!“ и без збогом отишао натраг у Београд, да се никад више не види са Србима

Кнез Милош уверавао је Есад бега о верности, коју су и он и народ српски вазда засведочавали према Султану, па с тога су се и вадали његовој милости. Но сада су се видели преварени, јер оно што им се у ферману обећава никако примити не могу. Уједно ограђиваше и себе и народ од тога, да су они били опуномоћили кнеза Павла и Ћелеша да на онакав ферман у име народа пристану. А што се тиче београдских Турака и њиховог понашања, вели кнез „ви сте томе очевидни сведок били и несумњам, да све обстојателно где надлежи изјавити нећете“.

У исто је доба кнез Милош изјавио Марашли Али паши, да и он сам жали једно што због београдских Турака није му дођи могао на виђење, а друго „што принесени височајши царски хати хумајум народ примити и под таково опредјеленије подлећи није смео“.

И тако је Милош колико толико умирио и хоџа-Ђана и Марашлију. Бар се он својој савести одужио и своју дужност учинио.

Глас о догађају у Врбама, што се десио 26. августа 1820, узео је био веће размере. Сви Турци стану сумњичити у искрене жеље Милошеве, а народ се стане из нова спремати и бунити. Милош се побојао, да се услед тога не побуни који крај, а особито, да се не стану светити спахијама за њихове зулуме. Њему је требало пред Портом изаћи као човек од реда, који жели оно што и народ хоће, а чије су жеље тако скромне, да их доиста порта испунити може.

Из тих разлога он из Остружнице 28. августа 1820 изда проглас на све Турке и Србе у београдском пашалуку. У том прогласу заповеда Кнез, да сваки мирно ради своју земљу и не брине се ништа, да се даје спахијама што је њихово, а он ће у Остружници с кнезовима и народним збором, ако Бог да, дело народно срећно крају привести. То је брига његова. Муселимима, спахијама и Турцима препоручује да буду мирни и да верују у његову искреност и да само своја посла гледају. У истом смислу издао је и везир Марашлија бујрунтију на све Турке.

Још једном је народни збор у Остружници зрело расудио: да ли да прими понуђени ферман или не. Ствар је била врло озбиљна, а кнез Милош није хтео да се олако прекине.

27. августа 1820 по ново се бавио народни збор с питањем: шта да се одговори хоџа-хану. И овога пута остане збор сталан при својој усменој изјави од 26. августа, т. ј. *да народ српски не може примити онакав ферман какав му је по Мехмед Есад бегу послат.*

Одлуку народнога збора кнез Милош на писмено саопшти кнезовима Народне Канцеларије у Београд с препоруком: *„да даду последње рјешеније, да народ пристати не може на услове који се у ферману описују, но ће послати своје посланике у Цариград“.*

Пошто је ово писмо кнез Милош 28. августа из Остружнице испратио у Београд и пошто је распустио народни збор, кренуо се беше натраг у Крагујевац, где је стигао 5. септембра 1820 године.

Догађај од 26. августа 1820 био је од великога значаја.

Милош и народ увидели су да Порта неће баш олако пристати да да она права, која су Срби очекивали. Милош и народ могли су добити уверења, да лепе речи, којима их је дочекивао Марашли Али паша, само су празна обећања.

Но у овај мах требало је преухитрити самога хоџа-ћана, требало је неутралисати његов оштар извештај, који је он послао о састанку у Врбама. С тога кнез Милош одмах по повратку у Крагујевац испратио беше у Цариград Ристу Дукића, мезулџију, с извештајем о народном збору и мисији Есад беговој. Већ 6. септембра 1820 био се Ристо кренуо за Цариград.

И овога пута догађаји су помогли кнезу Милошу. Вест о мешовитој комисији руско-турској, још се беше одржала у журналистици. Порти није било пријатно да ремети мир и да се зарати с Русијом, а није хтела ни дати прилике да се Русија умеша у њене унутрашње догађаје. С тога порта благонаклоно прими извештај Милошев, који јој је био донео Дукић, а извештај свога комесара и не узме онако озбиљно, као што би у другим приликама чинила. Шта више, она изјави да пошто њен комесар није могао ствар српску свршити, нека кнез Милош и народ српски пошљу нову депутацију у Цариград. Ову вест донели су из Цариграда кнезу Милошу кнез Сава Љотић и Христо Дукић, мезулџија, који су 12. октобра 1820 стигли из Цариграда у

Крагујевац. Кнез Сава био је члан четврте депутатација, па се доцније вратио из Цариграда.

Кад је хоџа-ћан видео, да за њега нема више посла у Београду, спреми се за повратак у Цариград. Да би уверио Порту како су Срби бунтовници он јој јави, да се не осећа сигуран проћи кроз београдски пашалук, но ће прећи у Аустрију, па туда, и преко Влашке путоваће.

Кнезу Милошу, у први мах, није било по вољи што Есад бег избегава пролазити кроз Србију. Он је преко митрополита београдског г. Агатангела, радио, да склони комесара, да се врати истим путем, којим је и дошао. Но сви труди митрополитови осташе без успеха. Хоџа-ћан пређе, дакле, у Аустрију, а одатле преко Влашке врати се у Цариград.

Тако се сврши прва мисија првога комесара портиног у Србији. И ако је она остала без икаква видљива ресултата, она није била и без последица на доцније догађаје, а нарочито на преговоре, који су у Цариграду вођени.

Мехмед Есад бег оде преко Аустрије, а кнез Милош с кнезовима народним стане живо радити, да се што пре пошље нова депутација у Цариград.

ПОКРЕТ МЕЂУ ТУРЦИМА

Тек што се кнез Милош из Остружнице вратио у Крагујевац и испратио у Цариград Ристу Дукића, мезулџију, с извештајем о мисији Есад беговој, међу Турцима настане неко необично кретање. Плотуни који беху испаљени на конак Милошев у Београду,

одјекнули су најпре у Шапцу. Чувени босански зулумћар Тале стао је нападати људе у Шапцу и изван вароши, и по неке је испребијао са свим тирански. Шта је могао Милош радити противу тога, но само жалити се Марашли Али паши и Есад бегу, и то више форме ради, него што се надао успеху од своје жалбе. Претња, да ће се жалити и самоме Девлету, ако му Марашлија не хтедне помоћи, остала је без икаква успеха. И само паметноме и одмереноме понашању Јефрема Обреновића има се захвалити, што је за овај мах Шабац остао на миру. Тале је са својима радио своје, а Јефрем је склањао Србе да избегавају кавге.

Са свим је природно да покрет београдских спахија није могао остати без последица и по другим странама, ван Београда и Шапца. И ако су у неким местима Турци мирно живели, заповедник београдских спахија покушао је, да силом своје власти направи општи покрет међу свима спахијама. У ту цељ изашље он по народу своје људе, који стану говорити, како настају тешка времена и Турци више са Србима у миру живети не могу. Мула Ибрахим, изасланик Алај бегов, приповедао је у нахији ћупријској како је послат, да каже спахијама „да се сваки постара за 15 дана што има у селима продавати, а после 15 дана да се ни један у селима не нађе.“ Овакав глас, разуме се, да је имао свога дејства. Спахије су доиста почеле с неповерењем гледати у најскорију будућност. Ово је било 20 дана после збора у Врбама код Топчидера.

Док су Турци овакве гласове распростирали међу спахијама, дотле су међу Србима стали нападати на Милоша. Они су износили, као да је Милош обећао дати Марашли Али паши 700 српских девојака и 2000 кеса (милијун гроша) да би га ослободио само од идења противу Али паше, вође румелијског устанка. На тај начин Турци београдски с једне стране распиривали су ватру међу спахијама, а с друге тежили су, да народ противу Милоша побуне, те да могу лакше своје цељи постићи.

Марашли Али паша нађе још једно сресво да Турке већма раздражи, а Милоша пред Портом оптужи. Он стане преко својих људи уверавати кнезове Народне Канцеларије што тпе да Милош меће на коцку опстанак народних тековина, спремајући се из нова за рат с Турцима, за шта је већ и топове набавио. Овакав глас, разуме се, да је у Турака изазвао највеће неповерење. Милош је 18. септембра 1820 одбио од себе оваква подметања, корећи кнезове Народне Канцеларије, како су они веровати могли, да ће се тако важна ствар вршити без договора са њима.

Намера Марашлије и Алај бега била је, да ма којим начином произведу немире у Србији. Тога ради они су радили и преко Турака и преко Срба, само да би се изродили какви год заплети, те да би имали повода жалити се у Цариграду и изискати дозвољење да с војском изађу у народ да пљачкају и робе.

Сви њихови труди за овај мах не уродише плодом ни код спахија, да се побуне противу Срба, ни

код народа да се дигне на Милоша. Још беше само једно средство остало, а то је да дејствују и на саму границу оружаном силом. И то је на скоро употребљено.

Добрњац и Ресавац 18. октобра јавише Милошу, да у Подгорцу, у Црној Реци, стоје спремних 600 коњаника Турака, да нападну на пашалук београдски, да робе и пљачкају. Преко планина беше им отуда лако прећи и дохватити се питомине моравске. Кнез Милош одмах заповеди Марку Абдули да са 300 момака оде у планину и стави се на расположење Добрњцу и Ресавцу, а овима беше поверено чување границе на истоку. Чим је Милош осигурао границу, одмах је известио кнезове Народне Канцеларије о томе, и заповедио им да целу ствар саопште везиру и да га увере „да се ни најмање не сумња да ће се некакав немир у овоме народу породити. При том против нападенија, које би без царске воље било, браниһу се.“ И Милош је доиста био спреман да се брани. Но да би на сигурно знао шта ће Турци у Подгорцу, он пошље једног свог момка и једнога момка војводе крагујевачког, да се увере о томе. Пошто се Милош увери, да су Турци коњаници дошли на границу услед разнешених гласова од Алај бега и Марашлије, а не по заповести Портиној, он нареди Добрњцу да распусти сву војску, коју беше извео на границу, а да остави једно 20 момака, који би мотрили и пазили шта Турци преко границе раде.

И тако за овај мах остали су без последица сви напори, који беху управљени противу мира у Србији.

Милош и народ српски нису се дали обмањивати ни претњом, ни лажним гласовима, па чак ни неправдом коју су Турци Милошу учинили, отпуштајући без казни све оне спахије што су пуцали на конак његов. Но и ако је за овај мах мир сачуван, опет није било враћено нормално стање. Ни Марашлија, ни Алај бег, ни спахије нису могле никако мировати. После 26. августа 1820, после оне изјаве народне у Врбама, Турци су све могуће чинили како би се осветили Милошу и Србима. Док су се Турци понашали као праве бунџије, дотле је Милош на све стране утишавао. Али да га неби Турци изненадили и неспремна затекли, он се и сам стане спремати за сваки случај. Шта је поименце све чинио Милош да би га Турци нашли готова — о томе говорићемо на другоме месту.

*

Нил Попов[1] не признаје, да је хоџа-ћан што више од мубашира, и он нарочито помиње како Порта није хтела да пошље *комесара* у Србију већ само простог *мубашира*. Овако тврђење Нилово нема основе, пошто хоџа-ћан са свим је нешто друго но мубашир. Хоџа-ћани били су великодостојници, а искључно султанови чиновници и повереници. Они су слати у име Султаново. Мубашири су пуномоћни комесари, које су слали приватни људи. У писмима, која се налазе уз овај одељак то се јасно види.

1. »Србија и Русија« у срп. преводу свака I стр. 144.

Ни Попов, ни Вук[1] не казују: када је хоџа-ћан стигао у Србију, нити су какав год дан забележили о том догађају. Попов, истина, прича, да је у то доба кнез Милош имао живу преписку са руским послаником у Цариграду Строгановом, али тих писама нигде нема.

И Попов и Вук веле, да је кнез Милош пратио хоџа-ћаана од Баточине до Х. П. Паланке, па да се одатле вратио у Крагујевац.[2] Међутим из писама кнежевих види се, да он није ишао с хоџа-ћаном нигде од Баточине, јер одмах сутра дан, пошто је отишао Мехмед Есад бег из Баточине, кнез је јавио све што је било између њега и Комесара српскоме заступнику у Цариграду, кнезу Сави Љотићу. Није се Милош вратио *у Крагујевац*, но је отишао *преко Крагујевца* у Брусницу својој кући То сведочи и писмо, што су му из Крагујевца у Брусницу писали прота М. Ненадовић и Жујевић 19. августа 1820 год. № 1156.

Нил Попов не помиње место на коме је држан народни збор, а Вук вели, да је био на Топчидеру (сат од Београда). Из акта види се, да је збор држан у Врбама, где Топчидер утиче у Саву.

Нил Попов помиње, да се хоџа-ћан после збора на неколико дана вратио у Цариград, а из акта се зна, да се он подуже бавио у Београду (више од

1. »Милош Обреновић верховни књаз Сербији« стр. 142 па на д.«
2. Вук. С. Кар. на др. месту стр. 143. — Нил Попов н. д. м. стр. 148.

месец дана) и радио да завади кнеза Милоша с кнезовима Народне Канцеларије. У ту цељ он је чешће позивао на тефериче кнезове Народне Канцеларије, но Милош, кад је то чуо, забранио им је ићи на тефериче.[1]

Ни Вук, ни Нил Попов, нити на другом ком месту, није до сада било забележено име овога првога портипога комесара Мехмед Есад бега, хоџаћапа. Исто тако нигде се не помиње ни то да је кнез Милош послао Ристу Дукића у Цариград с извештајима, чим се вратио с народнога збора у Крагујевац.

ДОКУМЕНТА

Писато Господару

Почтеное ваше писмо примилисмо и по налогомъ вашимъ писалисмо Господару Єфрему и у београдску нахію кнезовима поради япіе да пошалю кметове на капію везирову да се погоде и тавилъ да узму, и потомъ да сѣку и носе япію у Београдъ. Послалисмо и 20.000 гроша пореза.

Ђурчибаши писалисмо да нађу конакъ за царскога посланика у вароши Алаи Бегов или Беге Новлянина, кога мы за прикладніе судисмо. Рачунећи мы нашлисмо за болѣ: было да се нађсте вы ту докле посланикъ царски пројђе, но када разумѣсмо мы у Ћелешево писмо жарку желю посланика, да се съ вама пре састане но съ пашомъ, судисмо да му се хатаръ не поквари но да се састанете и оваким начином: вы како и есте тамо будите, а онъ када буде близу да

---

[1] Опсмену ту послао им је К. Милош 24 септембра 1820 год.

изиђу у Ћупрію неколико кнезова да га сретну, и яве му да сте вы далеко застали у нахіи: и дае аберъ[1] за васъ послагъ и да се кнезови надаю, да ћете вы предъ нѣга изићи негде у пугу идући къ Београду. Међу тимъ, вы да заповедите у Баточини приготовити за нѣга конакъ, и вы како изъ вилаета да приспѣте онде къ нѣму на конакъ, гдѣ би ратніе онде могли се съ ньимъ разговорити, него ли у Ягодини у калабалуку. И одъяде могли би се вы вратити, под изговоромъ да нисте были кодъ куће, и за Београдъ нисте спремни. Спрамъ Ђорђеву писму тое наше мишлѣне било, а ви како за благорасудите изволите и поступити. Бина Еминъ[2] из Смедерева опетъ човека послао съ писмомъ Асанъ беговимъ за паре. Изволите намъ рѣшеніе дати: како ћемо га испратити. Муендисъ[3] дошаое овде и васъ любезно поздравля и моли се, да се устави одъ Бина Емина рачуна, ако би му се што давало штое Бина Еминъ нѣму дужанъ и да му се преда овде. Приключавамо и Асанбегово писмо с Бинаеминовимъ да провидите шта пишу[4].

№. 1056

1. августа 1820.

1. Извештај, глас.

2. Бина Емин зове се надзорник грађевина. Он је чиновник државни.

3. Мухендис значи инжињер.

4. Ово је писмо кнезова Народне Канцеларіе на кнеза Милоша.

Писато кнезу Николи Станковићу и препоручено му, како ће до неколико дана приспѣти царски посланикъ съ нашимъ кнезовима изъ Цариграда; тога ради да се постара набавити сва потребна повише, као сена, зоби и дрва, и то што скоріе да се преправи, а тако и съ Петромъ и брашна повише да набавите, зашто калабалука народа за дуго време биће у Гроцкой на трошку. Такођер да пише кнезовима у Н. Београдску, да буду готови како друга заповѣстъ дође отъ Господара, и то да су отмѣни и одевени, оружани люди у Гроцку пред комесара дoћи и онде парадно дочекати. Живку и Вићи да пише конакъ у Гроцкой да ће бити и имаће више дружество. Зато да прибаве онде све потребе за конакъ, да се не застидимо и то што скоріе да соверше, ер до 6 дана приспѣће тамо.

№ 1067

4. августа 1820.

Али-Алаи бегу

ЗА СПАХІЕ

Ваше писмо приміо самъ и Ћерим ага показао ми е, да се спахіе много жале на своe селяне, да имъ по жельи нывовой неисполняваю; а такожде жале се и на мене, да сам я погао се у ово време и ништа имъ не извиђавамъ, и зато говоре многи спахіе да ће нѣки своe берате, а нѣки и своe саблѣ предъ овога царского човека положити. За кое молимъ, мои добри

досту, изволите свым онимъ спахіяма, кои таково имаю намѣреніе съ мое стране явити да сваки то учинити може слободно нека се тужи. Притому я ћу спахияма учинити 15 дана термина, да сваки за ово време тужбу свою, кою имао буде може представити овому цареву човеку кои ће дођи. А после 15 дана, я ћу молити царева човока, да преслуша и мой одговоръ на предложеніе спахиске тужбе кодъ нѣга, и ако се я неби могао отговорити, то ћу остати кривъ.

Молимъ васъ, мои добри досту, да се вы ни мало не бы старали отвраћати спахіе, да не чине мени даву, ербо ако ихъ будете отговарали отъ тога ни мало ми са тога дослука учинити нећете нити ћете пакъ, дослук нашъ сотим нарушити ако ихъ наговарали будете да не чипе даву.

Я свакомъ спахій субаша[1] быти не могу, да за нымъ престаемъ и да следамъ: шта сваки по селима са свои селяни чини, нити знати могу гди кога сврби да га почешемъ, а сваки кои е к мени доходіо и свою теготу показивао надам се да сам по правици извидио и што е кога было дае приміо. Притомъ и то явите спахіяма, да ако би они отъ овога своега намѣренія и престали, я оставити нећу, ибо сваки данъ таковe преговоре и попрећаванѣ трпити не могу, но све ћу представити цареву човеку.

№ 1089

6. августа 1820.

---

[1] Субаше били су пандури у спахија и већих чиповника; оружани момци.

Господару Єфрему Обреновићу.

Будући да се царски полномощни комесаръ съ кнезовима нашимъ већъ приближіо предѣлима нашимъ, зато непремѣнно нуждное, да се и мы, старѣшине, съ по нѣколико кметова и священика соберемо на єдно мѣсто совѣтованія ради: какова ћемо предсгавити овому царскому човеку прошенія. Число кметова и священства, кои ће на овай разговоръ дойти, опредѣлисмо по величини нахіе. И тако ви изволите повести од нахіе валѣвске. 20 кметова, игумана Авакума, протоєрея и священике. Од шабачке 20 кметова, а господинъ митрополитъ шабачки, коему я пишемъ, узеће са собомъ игумана Х. Констандина, протоєрея с попом Машићемъ, єще два священика. Отъ нахіе соколске 10 кметова, архимандрита Х. Мелентіа Рачанца, и кнеза єдногъ, кога вы съ братомъ Јованомъ за добро нађете. У свакой нахій оставите само но єднога кнеза, кога вы за добро судите, а проче поведите са собомъ. Овы сви: священство и кметови потребное да су люди паметни, баремъ у толико, да имъ се што отъ дѣла нашихъ показати може, да нису турской страни наклонѣни и да нису піяннице, а при томъ да су на очи люди виђени. — Оваковe люде у нахіа изберите, и закажите имъ, да су готови поћи са своимъ кнезовима и съ вама како другу заповѣстъ мою примите.

Около васъ и кнезова да буде подоста отобрати и добро оружати момака, а изъ между захтевати кметова нека се нађе и отмѣни трговаца, а нарочито поведите ондакъ Радомировића са собомъ. За протче

све што самъ вамъ имао писати у овому писму написао самъ.

№ 1093

7. августа 1820.

Господину митрополиту ужичкомъ

Будући да великоможни Султанъ, нашъ всемилостиви царъ, склонио се на прошеніе народа нашего, и послао своего полномощника комесара къ намъ, кои ће кои данъ на предѣле сербске съ кнезовима нашимъ наступити, за преслушати наша народня прошенія и насъ благополучнимъ учинати; слѣдователно непремѣно нужное, да и мы, старѣшине народнѣ, соберемо се ради посовѣтованія, какове ћемо милости мы за народъ у прошеніяма нашимъ отъ великодушнаго Султана просити. Собраніе наше непремѣно потребуе и присуствія свых архипастирей и и нызова у овимъ обстоятелствамъ благополезнаго совѣта и наставленіа. И тако, я молимъ ваше преосвященство быти готовимъ са свимъ у брата Єфрема писму назначенимъ священством на другое мое позиваніе поћи на соборъ, у мѣсто кое се опредѣлило буде.

№ 1098

7. августа 1820.

Ђехая Бегу

ЧЕСТИТОГА ВЕЗИРА МАРАШЛИ АЛИ ПАШЕ

Я самъ ваше почитаемо писмо исправно приміо и разумѣо што ми пишете за дочекъ царевога човека. Я вамъ благодаримъ зато, притомъ и я самъ имао

сам староніе каковимъ би га пристоинимъ начиномъ дочекали.

Я самъ пређе писао и моліо васъ, да би наредбу учинили да се домъ беге Новлянина за овога нашега госта истреби, и не знамъ или нехотѣніѐмъ или немарностію ништа урeђено ніе; зато и у оваковому случаю я ћу старати се не осрамотити, и мои собствени конакъ за овога царевога човека и народа нашега добра госта очистити.

Особито се радуемъ, да нашъ честити везиръ удостоио се високе царске милости и ферманъ добіо остати опетъ кодъ насъ и за ову годину. Притомъ мы смо у оваковимъ случаима видили кадъ су везири пређашным великому Богу за оваkову царску милость благодарили, да су клали на курбанъ[1] овнове, а садъ разумѣвамо да нашъ честити везиръ Марашли Али паша у истом случаю младу сербску дѣцу од 18 година за курбанъ приноси[2], и радіе чини то сербской дѣцы, коя отъ чифута по єдну мараму украду, нежели другимъ, кой людма уши отсѣцаю или ихъ убіяю. Оваkову моя за исту ствар благодарность,

1. Курбан зове се света жртва. Обично се на курбан бајрам приносе овнови. Богаташи Турци закољу као курбан неколико дебелих овнова, па месо обично поклоне сиротињи, по некад и пријатељима, а ређе га и сами једу.

2. На неколико дана пре но што је царски комесар дошао у Србију, везир Марашли Али паша обесио је једно момче из ваљевске нахије само зато што је неколико марама — у вредности 50 гроша — украло.

а притомъ и негодованіе, покорно молимъ изявите, мои добри досту, ч везиру нашему.

№ 1104

8. августа 1820.

ГОСПОДАРУ

Єфрему Обреновићу

Оваи сахатъ на кое примите мои отговоръ. Поступаня ваша съ айдучкимъ ятацима мени су поволна, и тако препоручуемъ постарайте се и у будуще овимъ поступити. Ђакова приятеля, кой є дао чрезъ своего сына Теодосіа Ђака у Рађевину пренети, обѣсите предъ нѣговомъ куħомъ по высоко, и заповѣдите, да се ни пошто не скине, докле самъ труо съ гране не падне. Кои би се усудио скинути га, на нѣгово мѣсто обѣшенъ да буде. Явите народу, да отъ данась свакн онай ятакъ, кои бы айдука дочекао и угостіо, было кодъ свое куħе или будъ на коему мѣсту, овом ħе смертію казнѣнъ быти. Ђака каковимъ знате начиномъ старайте се (и найволео би жива) добити. Обѣщавайте онимъ момцима добаръ бакшишъ, кои би га жива донели, а напослѣдокъ и главу нѣгову донели; а тако и Миловяна Андрейна брата. Шта ħу пакъ Андреи я учинити разумѣħете. Я самъ заповѣдіо брату Јовану да га доведу к мени.

Будуħи дае овай царски човекъ веħъ у Нишъ приспѣо, тако я сутра съ кнезовима Руднч. Краго: Пожеш: Ягодин: отъ ходимъ єму на срѣтеніе у Ягодину, и овди како разумемъ нѣгово намѣреніе и видимъ докле онъ може съ нама у договоре упус-

тити, одма ћу писати свимъ кнезовима, како што самъ пређе назначіо, да са онимъ числомъ кметова пођу, да се пређе изванъ Београда посовѣтуемо, шта ћемо отъ прошеніа, овому царскому човеку преставити. Я самъ намѣранъ овай састанакъ около Колубаре учинити, а мѣсто ће бити назначено у другому моему писму и послаћу вамъ тада съ писмомъ два (Брадате) М: и Ж:[1] Спрама овога моега мѣста избраня, моћи ћете вы и по преуредбе учинити, да люди у близости Влаиковаца и и Ябуча по нѣшто што е найпотребніе приготове. За дѣла рађевска разумео самъ. Притомъ вы свакимъ начиномъ постарайте се потайно кнезовима рађевскимъ и ядранскимъ и нѣколикимъ отъ поглавитих кметова, на знанѣ дати, да бы они, будъ подъ каковим изговоромъ, на овай састанакъ тайно дошли, да ихъ научимъ како се могу безъ сваке опасности отъ того тиранства избавити За овима особито будите, и настоите да саврешите, ербо е нужно сада, ако небы могли кнезови собомъ доћи баремъ по нѣколико найглавни кметова да пошалю.

№ 1127

10. августа 1820

ГОСПОДАРУ

Еврему Обреновићу

Изъ вашега писма изъ Валѣва отъ 12. текущаго августа совершено извѣстіо самъ се о поступку вашему у соколску Н. кои я одобравамъ, и препоручу-

---

1. Сигурно мисли овде Кнез на проте М. Ненадовића и Р. Жујевића

емъ, да се постарате оставити и у тврдити добре страже и потере, а вы да се опремате по писму моему под № 1093 отъ 7-мог текущаго, съ кметовомъ и одабранимъ кнезовомъ и момцима добримъ. И ђудући да се време къ отлаганю на далѣ приближено, и оваи царски човек захтева, да би дѣло наше што скоріе предузели и окончали, то у дошасту неделю, 22-гогъ овога, да будете са свимъ горенaзначенимъ лицама и гъ. Митрополитомъ у Београду. Явите такођеръ и соколскимъ кнезовима и кметовима ову мою уредбу. Явлѣно му да се господаръ састао съ царским човекомъ у Баточину.

№ 1138.

14. августа 1820

Писато кнезовомъ Народнымъ у Београдъ.

Ваша два писма: едно под именомъ К. Станковића за ечамъ Миленковића, а друго подъ именомъ Народныхъ кнезова отъ 13-огъ текущаго августа, съ известіемъ о совѣту ћехая бегову за дочекъ мой овога царскога човека и политичкой любови везира съ Алаибегомъ; на кое примите и мой отговоръ. Єдну лађу ечма 10.000 ока ечма, по 10 гроша отъ Миленковића узмите докле и я дођемъ. Ћехая бегу, ако бы васъ што до мога пришествіа запитао, да сиротиня радујући се милости великомoжнаго своего царя, кою милостъ оваи царски посланикъ носи, изишла е одъ радости видити га, колико е пакъ сиротинѣ и кнезова было, показаће самъ царски човекъ. Отъ политичне любови везира съ Алаибегомъ ништа се ніе

бояти, а они се мораю сада договорити како бы планъ по желы своей започели и окончали. Я ћу у дошасту среду одавде поћи и свы кнезови до неделѣ приспеће у Београдъ.

№ 1145

16. августа 1820.

ВЕРХОВНОМ ГОСПОДАРУ

Милошу Обреновићу у Црнући

Высокопочитаемое писмо Ваше съ приложеним писмама од г. Димитріа и Логофета изъ Београда ималисмо честъ получити. И юче смо едно отъ Гае писара и Логофета около вечере получили. Она су свога содержанiа како и ова што сте намъ вы послали. Ово, истина, са свимъ неугодно. Кнезу Топаловићу писалисмо да 100 момака добро оружати собомъ поведе, а и кнезу Парезану наручилисмо да више одъ уречепи момака поведе.

Ненадовићъ и Жуевићъ.

№ 1156

19. августа 1820

Кнезу Петру Топаловићу

Овай часъ приспѣ писмо одъ верховногъ нашегъ Господара и заповѣда да вамъ явимъ, да поведете са собомъ ви 100 момака добро оружати и с џебаномъ у Београдъ. Тако вама по заповести верховнаго Господара являмо и тако да совершите.

Ненадовићъ и Жуевићъ

№ 1153

19. августа 1820

Господамъ кнезовомъ Народнѣ Канцеларіе

у београду.

Чуюћи я различите противне гласове отъ Турака белградских, да се нѣки и против моего живота покушавају; зато я спреман бивши са сиротиньомъ и кметовима тамо доћи, разумѣвајући оваково непогодне гласове за не учинити што противно, и неокривити се кодъ нашего великогъ Султана: принужденъ самъ біо задержати се съ кметовима и протчом сиротиньомъ наполю, и пошалѣмъ тамо моего брата Јована и Ћелеша, а препоручуемъ и вама господ. Вуица, к. Иліа, к. Милое и Димитріе и Јово да одете къ чест. везиру съ братом Јованомъ и Ћелешомъ, и за све ово да представите и да питате: зашто се ови улеме[1] буни, и кои дае поводъ той буни? Ако ли е то с воліомъ ч. везира, то мы смо далеко од сваке буне удалѣни, и волимо за све ово явити великому Султану и молити га, да допусти своему овому човеку кромѣ Београда, на друго мѣсто представити прошеніа народня.

Отидите, такођер, и кодъ тога царева човека и изявите му за све ово, и ако съ допуштеніемъ нѣговимъ да я съ више народа и кметова у Београдъ дођемъ, ибо я намѣравамъ баремъ одъ свакога села по еднога човека довести, а то може противно бити чест. везиру.

---

1 Улеме то су научењаци, а значи исто оно што у нас свештенство.

О свему овому тачно извѣстите и ч. везира и того царева човека, а потомъ дођите и ви къ мени у Жельезникъ и тачно извѣстите имъ.

№ 1157

19. августа 1820.

Одговорено господару Јовану и прочимъ кнезовом Народнѣ Канцеларіе у Веоградъ, да Господар, по совѣту хоџа-ћана, премеснћe се данасъ у Врбе гди Топчидер у Саву утиче, и оданде послаће к. (кнезове) у Београдъ, да се ферманъ проучи. А потомъ започеће разговоре и прошеніа народня предлагати. — Явлѣно, да е доходіо господинъ Митрополитъ и ћурчибаша[1] и уверавали Господара о везировомъ добромъ расположенію. Но одговорено имъ е, да се народъ одъ всемилостивѣишаго царя неодбія, но на лукава предложенія ч. везира предложити се не могу.

№ 1160

24. августа 1820.

Кнезовомъ Народнымъ

Изъ писма вашега све самъ разумѣо, и за дервише[2] што су чибуке отроване доносили. Прѐпоручуемъ и у будуще свакимъ возможнимъ начиномъ

---

1. Сваки везир имао је свога ћурчибашу, надзорника над ћурковима. Он је чувао и пазио ћуркове, да се проветрљвају и чисто држе.

2. Дервиши то су турски калуђери. Они се, као и наши калуђери, не жене. Служе обично по текијама, а текије су богомоље као и наши манастири.

старайте се узнавати полагаеме сѣти моему животу и общему благу. Када се ферманъ прочита, ви ћете сви учтиво поклонити се милостивомъ и говорите: мы примамо из овота фермана милости царске.

№ 1161

24. августа 1820.

Есадъ бег Ефенди

ХОЏА-ЂАНУ

Колику радостъ народъ нашъ почуствоваое о пришествію вашему, славны Мехмедъ Есадъ Ефендій, радујући се, да чрезъ вашу високу особу моћиће све теготе своe пред высочаишимъ престоломъ великожнѣйшаго Султана представити, коимъ теготама обтерећенъ овай народъ свакому мановени иностраный держава досада слѣдовао є, а на послѣдокъ и своймъ имѣніемъ роблѣмъ плаћао и кровлю запечаћавао є; и просити отъ великодушія Султана права и преимущества, коима народъ овай обдаренъ никада одступао небы отъ вѣчния вѣрности ко законому своему царю. Но садъ, ко удивленію свега народа, и не дознавајући каковимъ начиномъ то случило се, вы ючер изявилисте высочаишу милостъ, коя желанія народа несовѣтствуе и судбу нѣгову у неизвѣсности и печали ставля, и ово представляте дае са согласіемъ посланика наши рѣшено. Посланици наши[1] никаково полномощіе отъ стране мое или народа што нибудъ, за народ рѣшити, отправити полномощнаго комисара

[1] То су кнез Паја Сретеновић, Сава Лотић и Ђорђе Ћелеш, који су били у четвртој депутацији и довели Мехмед Есад бега у Србију.

окого точно извѣщенъ и ныово сіятелство великого Драгоманъ Калимахій. Того ради народъ сербскій свагда вѣранъ будуħи своему законному Царю, намѣренъ е паки прибєħи съ прозбомъ своіомъ къ великодушей и неисчерпиемой милости его. Опростите, високославни Ефендіа, што смо васъ затрудили юче изиħи изванъ града, разговоре водити због необуздани нѣки злоумишленика београдски Турака, кои хотелису покрити се на живот наш, да бы учинити побуну међу нама и сотимъ са свимъ отъ насъ благое расположеніе нашего всемилостивѣишаго царя отвратити. Увѣрени будите, високославный Есадъ Ефенди, да ħемо мы свакимъ начиномъ, како и до садъ старати се сваки случай избѣгавати, коимъ би повредили благое намѣреніе с нами великоможнѣишаго Султана нашего, и коимъ ове царске землѣ у возмущеніе привести бы могао быти.

А вы сте тому очевидни свидѣтели были, и несумнямъ, да све обстоятелно гдѣ надлежи изявити неħете.

№ 1162.

27. августа 1820

ЧЕСТИТОМЪ ВЕЗИРУ БЕЛГРАДСКОМУ

Марашли Али паши

Съ особитимъ чувствованіемъ признаем я, да си и ти, честити нашъ везиру, збогъ овога случая опечалѣн, едно, що я съ кнезовима ово дана у Београдъ не дођо явите се предъ лицемъ твоимъ, полюбити скутъ твой, а друго, що принесени височайши

царски Атихумаи (Хати-Хумајун) Народ примити и подъ таково опредѣленіе подлеħи ніе смѣо, кое чини да се все височайшей то оправити мора и т. д.

№ 1163

28. августа 1820. С. И ГМ, 3, 494-95, бр. 1229

СВИМЪ МУСЕЛИМОМЪ, КАДІАМА, СПАХІАМА, ЕРЛІАМА И СВИМЪ ТУРЦИМА, КНЕЗОВОМЪ И КМЕТОВОМЪ У СВИМЪ НАХІАМА БЕЛГРАДСКОГА ПАШАЛУКА.

Будуħи да се я съ прочимъ кнезовима нашимъ нахискимъ у Остружници близу Београда находимъ, и дѣла народня са согласіемъ ч. нашего везира Марашли Али паше, да бы сретны конацъ получили, старамъ се; то да бы отвратити отъ свію вообще и одъ свакога поединствено Турчина и Сербина свако сумѣніе, ето издае ч. везыръ свою бурунтію[1] и я мое окружно писмо на све горе назначена лица, да би слободно и без сваке бриге противно свое дѣло радіо, ни мало несумняюħи се да ħе се што *противно излеħи*[2]; да бы муселими и кадіе свое правосудіе отправляли меħу народомъ. Спахіе свое десетке собирали и ерліе и сви Турци равно Серби сваки своя дѣла предузимали и извершивали, како што е и до сада бивало и у найвеħой любови да бы се находили. Съ овимъ сви ħете ч. везиру нашему особито удоволствіе, и мени особиту услугу показати.

№ 1116

28. августа 1820.

1. Бујрулди значи заповест.

2. Ове су две речи превучено.

Писато кнезовомъ народнымъ. Являмъ вамъ да самъ, благодареніе Богу, синоћъ здраво и благополучно прспѣо у Крагоевацъ и овамо све здраво и у свакому миру нашао. За отправленіе дѣла нашега я ћу постарати се свакимъ способомъ у добаръ поредакъ поставити, а и вы постарайте се тамо дѣла у свакоме поредку содержати, и често мене о свимъ тамошнымъ произшествіама извѣщавати.

№ 1165

6. септемврій 1820.

Писато кнезу Милосаву Здравковићу.

Явлѣно му, да ніовъ еѵамъ послати доходи. Такођеръ послати лопови оковани су и наложено му е да добро дае позор што се у нахій у Ћуприи ради. Такођеръ да сваке кавге избѣгава, и да не буде никаквъ поводъ кавги нити нѣгови млађи. А такођеръ да заповѣди острѣишемъ кметовомъ по сели, да спахіама сваку почестъ отдаю, и све што е ныма уречено да се дараду найскоріе да издаду и да явля што бы годъ зло чинили Турцы воиводи — и да га имаю подъ нину руку, да за Турке по нашой желы везиру явля. На случай, ако бы Турци каквогъ нашег човека убили, опетъ нити онъ, нити кому другому допустити дати поводъ каквой побуни, зато само Господару да яви, а Господар ће честитому везыру явити и самому Девлету. Того ради препоручено имъ, да

од сваке побуне избѣгавају докле се судба наша у Цариграду рѣши.[1]

№. 1184.

10. септемврій 1820.

Писато господару Вуици и явлѣно му, да е Господаръ и друго писмо приміо одъ брати Єфрема, да е Тале съ нѣколико новонаселѣни Бонянака сложио се и не само што прети, но и люде по чарши нападствуе, ноћу по полю фата. Пребио механчію нѣког, ко іе читавъ сатъ од града удалѣнъ, на скели седи и позорствуе за скеломъ, и прети да ће га убыти. Братъ Єфремъ острѣише заповѣст дао, да свиким начиномъ избѣгава кавге, али неће Тале, са свимъ Бошняцима ноћу са свећомъ тражи. Того ради препоручено му, да отиде къ ч. везиру и томе царскому посланику да имъ полюби скутъ мѣсто мене, и да яви за оваково догађае у Шабцу, и да их моли, да бы найскоріе прекратили, иначе принужденъ ће Господар быти и самому Девлету явити, иначе оно не може се прекратити докле се Тале агалука из Шабца са свимъ новоселянима неизбацы, неизваду Бошняци, да и мы имамо и царскій ферманъ да Бошняци и Арнаути међу нас населявати се не могу.

№. 1194

12. септемврій 1820.

---

[1] Исто овакво писмо испраћено је и кнезовима: Марку Абдули и Стефану Теодоровићу Добрњцу, и то истога дана само под Бр. 1185.

Господару Вуици у Београдъ

У ючеръ примлѣнимъ писму Евангелидовимъ видіо самъ, да є ч. везиръ отсудіо оне кои су на конакъ нашъ пуцали, нѣке на смертъ, а нѣке спахіе да лиши живота своГъ. Но велики приятель нашъ Али Алаибегъ испуштили су све без наиманѣ кащыге. Тако вама препоручуемъ, ако нисте за ову стваръ што код везыра предлагали, а вы само тихо предлажите, и ни мало немойте настоявати, да се они преступницы казне; ибо по овому имаћемо узрокъ тужити се код Девлета, каковое насиліе нама чине, и да насъ нико неима да брани, и то є узрокъ што мы у Београдъ доходити несмемо. За тога бумбашира[1], што є дошао за ону робу Мустафе терговца изъ Брчкога, коя є у почетку ове наше краине у валѣвску нахію разбіенъ, изволите явити ч. везыру, да самъ я нѣму за ову стваръ до сада толико пута являо, како се догодило, да є оне люде, кои су то починили Петаръ, валѣвски кнез, пофатао и предао Ћехая пашиномъ сину, ко іе Муселимъ у Валѣво біо, заедно съ нашавшомъ се робомъ терговачкомъ и ньовимъ маломъ, ко іе Муселимъ нихъ изсѣкао, а како нашавши се терговачки малъ кодъ ных, тако и све што є ньово было себи приграбіо. И явите ч. везыру, да ако мени не вѣруе, нека пошлѣ звати валѣвске кметове, кои за све ово добро знаду како се догодило. Аколіе высо-

1. Мубашир зове се опуномоћени изасланик, комесар, који у име властодавчево што тражи. У овом случају властодавац је приватан човек.

чайши Девлетъ намѣренъ башъ све што се овди кое кому учинило квара од све сиротинѣ наплаћивати и бумбаширіе[1] пошиляти, преко свего датога фермана, на опрощенѣ свега штое се у оно време догађало; то нека пошлѣ у сваку нахію по едну комесію, и нека чини штоіе совомъ сиротиномъ науміо. Ако што годъ буде тому бумбаширіе давати, договорите се съ Ћурчибашомъ и ч. в. нека даде отъ имена своего и ми ћемо нѣму после дати, само да се не наименуе, да е у име бумбашираіе дато отъ имена народа но у име икраміе[1] отъ ч. в. ербо ако пође у име бумбаширіе, то лако мислити можете, да ће ихъ много навалити. Одговоръ очекуюћи за све особито за шабачке што се совершило, кои су, пише ми Ефремъ, и жене тамо на дану отвели. Настоите да се нововнаселѣни Бошняцы и Тале изъ Шабца крене.

№ 1196

13. септембра 1820.

Писато Господару Ефрему и явлѣно му да е нѣгово писмо примлѣно, у коемъ Господаръ разумѣо што пише за Тала и нѣгове нефере[1] и Господаръ писао Госпъ. Гуици и прочим кнезовима, да преставе ч. везыру, да би Тала съ агалука и новоселяни Бошняка съ кућама изъ Шабца дигли, на кое еще Гос-

---

1 Мубаширија давала се мубаширу. То је управо новац што је дават мубаширу за трошак.

1 Икрамија значи поклон.

1. Нефер значи момак.

подаръ никакова извѣстіа нема како іе рѣшіо ч. везыръ. Старимъ Турцима шабчанима, кои се ни мало нису трудили побуне чинити, да изяви Господареву благодарностъ, и да ће Господаръ што се по царской волы и везировой владаю свагда признателанъ быти.

Ћехая-бегу да пишете одъ ваше стране, и да се отправдате, да вы за то що Аџи Сали Сребрница пише ништа знали нисте, докле писмо ћехая-бегово къ вама отъ мене на видѣніе послато дошло ніе. Пишите такожде и Аџи Сали Сребрници и патаите га: како е онъ могао онако писати на васъ, кои ништа знали нисте, и како онъ истинито спахилука нема но радъ е читлукъ[1] у нашой страни задержати, то да му яви да су читлуци у Сербій са свимъ изчезли за свакога, кои онъ ны быо.

Явлѣно му пређе да за све што се противно отъ Турака дешава да явля канцеларій нашой у Београдъ, равно како и Господару, да би могли кнезови пређе до знаня ч. везыру доводити. Да добро разбира за новине са сваке стране и да явля.

№ 1201

15. септембра 1820.

Писато кнезу Милосаву на нѣгово писмо од 15. т. м. у коему Господаръ разумѣо шта пише, да е Мула Ибраимъ изъ Београда дошао и дае све спахіе у каву сазвао, и да имъ е казао: дае послатъ

1 Читлук је имање које даје Султан ферманом заслужним људима или војчицима јунацима. За то имање не плаћа се ништа.

отъ Алаи бега казати спахияма, да се сваки постара за 15 дана што има у сели продавати, а после 15 дана да се ни еданъ у селима не нађе. Того ради препоручено му да се добро постара испитати онога Турчина: е ли истина и ако може преко писма то бы и болѣ било, да се може протестирати Алаи бега кодъ ч. везыра и кодъ самога Девлета, да онъ такву побуну у вилаетъ баца. Ако не може преко писма, а оно добро да га испитате и будне нѣколико Турака, и да яви по имену и да Турке увѣри, да се они отъ наше стране ни найманѣ не сумняю.

№ 2003

16. септембра 1820.

Кнезовомъ Народнимъ и господъ. Вуицы и Илiй и к. проч.

Писма ваша я самъ разумѣо. Я вама благодаримъ да сте му показали, да сва ватра измежду ныхъ происходи и да бы онъ ово лако утишати могао, да съ нѣговомъ вольом ово све не быва, кое све и нѣгове рѣчи, како 700 девояка што се ишту и 2000 кеса да самъ му дао за не ићи на Али пашу. Шта овакове рѣчи друго проузроковати могу кромѣ найстрашнiю побуну, и кому другому преписати можемо но опому кои овакове побунителне рѣчи на свѣтъ издаю. Што ме позиваю маслате[1] совершивати овди неможемо, докле рѣшенiе изъ Цариграда недоиде, а кусуръ пореза я ћу скоро послати, како и одъ му-

1. Значи: послови, дела.

каде, само докле добро рачунъ уфатимо, ибо познато е не само колико се таина дае у Ћупрій и колико у Поречу, а и јоште нњови тавила[1] у вилаету находи се неисплаћени. Вы добро знате по колико е онъ сваке године у напредакъ узимао, пакъ може быти и сада се нада; но я за добро не находимъ, да онъ нама остае дужанъ. За топове што ми пишете да вам е приятель казивао, да самъ я наручивао, я се доста чудимъ вама, да сте могли што мислити, да бы безъ знаня вашегъ учиніо, и за то будите безъ бриге, само испитаите онога приятеля одъ кога е то чуо. За пандуре располажите како найболѣ знате Пишите вашемъ Пери одъ скеле новце да нам пошилѣ.

№ 2019

18. септемврій 1820.

Господамъ кнезовом Народнымъ

у БЕОГРАДЪ.

Изъ писма вашега све самъ разумѣо. Видимъ да Бошняци нису вѣровали на представленіе ваше за опрощени ферманъ що имамо и да тражећи га у каидъ кодъ кадіе нису га нашли. Я обаче у томе ни наиманѣ нисамъ кривъ; що ч. везиръ кад му е овай ферманъ у руке быо ніе га дао каидити, но кои хоће да га види, нека изволи овде у Крагоевацъ да му га представимъ.

1. Тахвил значи рачун.
2 Кандидати значи акт завести.

За Бумбашира що питате, велимъ я іоштъ сада последни путъ да му дамо 3 кесе, 1500 гроша — и толико гледаите да му даге. А наизадъ ако на толико не пристане а ви іошъ 500 гроша, и кажите нека више никакови тога ради Бумбаширъ не долази.

За фашине одговорићете господину Терчуману дае писато Господару Єфрему, допустити нашимъ людима с погодбомъ сѣћи колико потребовало буде, и ако неби наши люди знали и вещи у тому были, нека славна регемента митровачка єднога майстора ныма опредѣли кои би показивао како треба.

Являмо притомъ да Господаръ Вуица и нико други одъ нашіе на позиваніе Алаи-бегово, хоџаћаново или кому драго на теферичъ не иде, с изговоромъ да они нестое у Београду тефериче проводити, но везырске и народнѣ и проче друге маслате совершивати. А у градъ кодъ везыра, или кодъ хоџаћана, кад би посла имали нека скупа сви троица отълазе. Ако бы тко питао зашто по особъ не долазе, у таковим дѣлима, нека се одговоре да су они сви тако заедно онде опредѣлены, и да наша дѣла свакому су явна, и што годъ єдно зна мора и други знати, и т. д.

Што нѣки кажу да самъ я по топове у Нѣмачку поручіо, то ніе истина, и ако васъ буде іоштъ неки о тому упитао, одговорите му по вашему благорасужденію, тако посмѣятелно, да бы се у будуще одъ тога окануо.

За Тала изъ Шабца ништа немоите давати, єръ кадъ рѣшеніе одъ всемилостивѣйшаго Султана, на

наша прошенія дође, онда ће се самъ истератъ и без новаца.

Овде пакратко казао Филипићъ да одъ она два детета, што самъ я одкупіо био, едно украли Турцы но никакова извѣстіа одъ васъ неимајући, нарочито пошалѣмъ Николчета, да ме по нѣму наискоріе и найточніе извѣстите о овой ствари, да бы я могао о тому везыру писати, а између тогъ времена вы немоите ништа никому ни наиманѣ говорити, докле я не одпишемъ.

Явлѣно еще да смо овде разумѣли да наши стари Цариградски кнезови съ бощама арачкимъ иду, и того ради упитаћете татарина Сеидію, да васъ о тому извѣсти и явите ми.

№ 1260

24. септемврій 1820

Господину Митрополиту Белградскому

Къ первимъ честъ имамъ вамъ благодарити на положеном труду вашемъ хоџа-ћана, Есеидъ Ефенди, да бы свакимъ честію пак и возвратити га у Цариградъ истим путемъ одкуда е дошао. Но будући, да му е се за болѣ свидило чрезъ австрійске предѣле и Валахій возвратити се, мы му у томъ противъ стати неможемо. Потомъ явљамъ, да самъ ютросъ едно нарочито писмо одъ Христе мезулчіе, да су дѣла наша већ предузета радити се, и самъ Девлетъ ћехая заповѣдио му да яви нама, и само да се постарамо оправити полномщнике.

№ 1361

9. окт. 1820.

Науму Ичкоглу

Изъ писма ваша од 7-ог текущаго месеца разумѣо самъ сумнѣ гамошны трговаца због хоџа-ћанова поступка, кои намѣренъ у Цариградъ повратити се. Того ради пишћете свимъ трговцыма, кои съ Македоніомъ и цесаріомъ тргую, да бы свое трговине слободно и непрестано отварали без ни наималѣ сумнѣ.

№ 1367
10. окт. 1820.

ВИСОКОПОЧИТАЕМОМУ И НАШЕМУ БЛАГОДЕТЕЛЮ

БЕЛГРАДСКОМУ МУАФИЗУ

г. **Марашли Али-паши**

Наше особенное високопочитаніе и поклоненіе.

Цѣлуюћи скутъ и сиџаду вашу, и молећи Бога за продуженіе вашегъ намъ дражайшегъ живота, доходимъ по должности моей явити вамъ, честити нашъ везиру, да самъ я синоћъ добіо аберъ одъ К. Ресавачкогъ Милосава, и пожаревачкогъ Добринца, да є се скупила нѣка чета Турака Аитарія[1], до 600 коннника, у Црной Рѣки, и прете, да пређу у београдски пашалукъ да робе сиротиню. Овай гласъ како самъ чуо, замолио самъ овдашнѣга воиводу, да пошлѣ своего едногъ човека съ нашимъ, да отиду на место где се говори да су толико Турака собрато, да се увѣре о истини таковой, и како се поврате писмено вашой високой власти и войвода и я.

1. Хајтарије звала се у Турака врста наоружаних одметника, које нису слушали ничије заповести, но су радили шта су хтели.

Села око планине наше уклонила су се упутра къ Морави, и я самъ явіо кнезовима, да они добро позорствую на оне айтаріе, и я ихъ позивамъ айтеріяма, ибо увѣренъ сам да нико съ царском вольомъ на овай народъ спокоини наступити неће, и безъ сваке нѣгове кривице возмутити покой и одавна желаему тишину, а притомъ увѣренъ самъ да бы отацъ сина о свакой опасности извѣстіо.

Мы ово дана чинићемо састанакъ кнезова, за изабрати између насъ онакве люде, кои би дѣло наше по височаишей царской милости и великодуши окончали. Кое кнезове како изберемо изоставити неһемо да вамъ, милостиви благодѣтелю, пе явимо, и вашего у овой ствари наставленія и помоћи и препоруке поищемо.

№ 1405

20. октобра 1820.

Кнезовомъ Народнимъ.

Непропущамъ вама явити, да самъ синоћъ извѣщенъ писмама кнезова Милосава Ресавца и Стефана Добринца, да е се покупило до 600 конявика Турака у Црну Рѣку, у селу Подгорцу, и прете да ударе у овай пашалукъ да робе. Я самъ писао кнезовима, да добро позорствую на ныхъ, да имъ преко границе наше недопушћаю, нити пакъ они у црнорѣчку страну да иду, и да пишу воиводи Балутичу да се с нымъ састану: нашта ова воиска и куда намѣрава. Послао самъ моего еднога момка и воиводиногъ, да на мѣсто да виде ели истина. Ово све я

пишемъ и овди приложенимъ писму ко ч. везиру, кое изволите му предати, и явити му за овакову стваръ. Притомъ добро и тврдо га увѣрите, да се ни наймавѣ не сумня, да ће се некакавъ немиръ у овому народу породити, противъ нападенiа кое би безъ царске волѣ било, браниħу се, и како дођу отъ мои момака отудъ и воивъ. явиħу вамъ и ч. везиру.

№ 1407

21. октобра 1820.

Одговорено к. Стевану Добринцу, но я на одговоръ кажемъ вама, да оны Турци никакову заповѣстъ одъ цара неимаю, да бы се почемъ на насъ навоищавали и сва та ньова слѣдствiя непроисходе одъ другога какова узрока, кромѣ само що слушаюħи свакояке гласове о нама. А и вы сами знате що е съ нама у Остружницу и Турцима белградскимъ слѣдовало. Того ради препоручуемъ вамъ да сву ту войску распустите, само ћете за едно 20 момака оставити по границы у Омолю кои би на онакове Турке мотрили и гласове донели.

№ 1415

22. октобра 1820.

ДРЖАВНА УПРАВА

После свршених преговора на Морави, и пошто је Султан потврдио примирије, које беше закључено између кнеза Милоша и Марашли Али паше, прва брига кнежева била је, како ће да осигура примиријем стечена права. Најпре је требало утврдити границе, докле се простиру права искупљена огромним жртвама, а одмах за тим требало је издати уредбе, које ће регулисати не само односаје Срба према Турцима, но и све друге односаје, који се јављају у свакој државној заједници. У новој држави требало је све из нова удесити. Посао овај колико је частан толико је и тежак. Он се није могао на пречац извршити, јер народне традиције, које су се биле затекле у народу нису хтели ни кнез Милош, ни његова околина без великих разлога да мењају. С тога налазимо у оном времену онакву организацију државне управе, каква је ондашњим приликама и појмовима највише одговарала.

УПРАВНА ПОДЕЛА

Србија онога времена о коме говоримо (од 1815 до 1821) обухватала је пашалук београдски а од видинскога само је у почетку 1816 год. одузет и Пореч. Тако је Србија граничила:

Од *севера:* Савом и Дунавом; од *запада*; Дрином до више Лешнице, оданде Цером и Влашићем више Крупња опет у Дрину, потом Дрином до више Сребрнице, па после планинама иза Ужица; од *Југа*: планинама иза Карановца и Маглича у Мораву више Крушевца; а од *истока*: доле Моравом до више Ћуприје, па оданде једном речицом испод Параћина у планину, која раздваја Ресаву и нахију параћинску од Црне Реке, па даље тим планинама иза Поречке реке у Дунав.[1]

Ово земљиште било је подељено у политичноадминистративном погледу на 12 нахија и Пореч:

1.	Београдску	са	128	села
2.	Ваљевску	„	193	„
3.	Јагодинску	„	140	„
4.	Крагујевачку	„	160	„
5.	Пожаревачку	„	194	„
6.	Пожешку	„	104	„
7.	Рудничку	„	1.1	„
8.	Смедеревску	„	51	„
9.	Соколску	„	70	„
10.	Ужичку	„	123	„
11.	Ћупријску	„	72	„
12.	Шабачку	„	105	„
13.	Пореч[2]	са	20	„

[1] Вук. «Грађа» стр. 133.

[2]. Вук С. Караџић, »Даница« за 1827. год. стр. 58. Тамо се налазе забележена и имена села, која су припадала којој нахији. Списак тај по одобрењу кнеза Милоша, извадио је пок. Вук из харачког тефтера.

Свака нахија делила се на кнежине. За неке нахије не зна се у колико су кнежина раздељене биле и како су се ове звале. Тек толико је сигурно, да се свака нахија делила још и у кнежине, а кнежине на среске кнежине, ове на општине, а општине на села. Као што се из тога види, административна подела онога доба о коме пишемо, у многоме слична је данашњој нашој подели, само што је име „нахија" замењено се именом „округ," а име „кнежина" са именом „срез."

Доцније, као што ћемо видети, кнез Милош укинуо је среске кнежине и оставио само поделу на „нахије," „кнежине" и општине; дакле са свим овако као што је данас подељена кнежевина Србија.

СРПСКЕ ВЛАСТИ

МИЛОШ ОБРЕНОВИЋ

Врховни књаз Србије.

Кнез руднички Милош Обреновић, као што се из свега рада његовог на делима народним види, истакао се својом унутрашњом вредности, највише између свију првака српских. Остављајући на страну његово јунаштво, показано у војевању за времена Карађорђева и његове личне особине, он је обратио пажњу народњу на себе, својом одлучношћу да, после пропасти од 20. Септембра 1813, остане у земљи, а да је не остави

у најтежим данима њенога живота. Скуп првака из нахије београдске, рудничке и ваљевске (у коме највиђенији беше Милутин Савић из Гараша), у селу Рудовцима, а у кући попа Ранка Митровића још пре устанка сагласио се да Милоша, који још не беше дошао из Београда, умоле да узме у своје руке предвођење народа у устанку, који беше већ сазрео. Таковски сабор на дан Цвети 1815 године, сложно је молио Милоша да буде старешина народни у предстојећим догађајима. Око њега и његове куће скупљали су се у најтежим часовима народног живота познатији људи из народа, као што су били: Арсеније Ломо, Симо Паштрмац, Благоје из Књића, Јово Добрача, Никола Луњевица, Милутин Гарашанин, Мелентије Павловић архимандрит, Вучић Перишић, Лазар Мутап и др. Његов узвик „рат Турцима!“ одјекнуо је кроз све крајеве Србије, и у дело је приведен. На бојном пољу и у преговарањима са везирима турским, јавља се Милош свуда као пуномоћник народни, коме је народ поклонио поверење да га води у борбу и да га заступа наспрам свакога трећег. Он је тако и сам схватао свој положај. Није себе сматрао да је већ старешина народни. Да је тако мислио о себи и своме положају има доказа не само у томе, што је кнез Милош и после устанка таковског постављао капетане „у име свију старешина“, а не у име своје,[1] него и у разговору његовом са Петром Молером, бив.

1. Милићевића Кнеж. Срб. стр. 1252.

војводом Карађорђевим[2] после победе, коју су Срби одржали над Турцима код Ваљева.

Петар рече Милошу: „Е брате Милошу! ми у име Бога опет устасмо на Турке и народ с Турцима завадисмо; него сад ко ће бити старешина овоме народу?“ На то Милош одговори: „То је најмања брига, него најпре да видимо где ће бити старешина, да гледамо, како ћемо Турке истерати између сєбе, и како ћемо свршити ово, што смо почели; а старешину је ласно наћи; ако ли сад баш за тим стоји, буди ти старешина.[3]“

Али срећан успех оне радње, коју је народ, под управом Милошевом одпочео, учинио је, да је Милош непрекидно стајао на површини. Са те висине покушаваху неки од суревњивих такмичара његових да га збаце, небирајући ни средства ни време. Исти овај Петар Молер покушавао је и код Марашлије и код Порте да поткопа Милоша, доказујући, да би народ предао оружије, а то је, као што знамо, захтевао Марашлија, али томе стоји на путу Милош. Но близу је памети, да је баш такав нападај на Милоша, његову вредност подизао у очима народним. Он је био у народу оглашен као први старешина. А када је још и Марашлија признао Милоша као првог старешину у народу, тада се могло очекивати, да ће суревњивост уступити место хладном суђењу и уталожити

2. Који је после пораза 1813 прешао са Карађорђем и другим војводама његовим у Аустрију, а вратио се у Србију поново, када су Срби под Милошевим предвођењем, разбили Турке на Палежу.

3 Вукова »Грађа« стр. 88 и 89.

ону страст за највишом влашћу, коју смо видели у Молера. Но не беше тако. Милош је и у студеничком архимандриту Мелентију, који се беше вратио из Цариграда као владика ужички,[1] добио био ако и не снажног, а оно лукавог противника. И владика овај ишао је противу Милоша оним истим путем, којим иђаше и Молер. И он је, као овај, опадао Милоша код везира и код Порте, али је и он прошао као и Молер. Молера је, по захтеву народне скупштине (о Ђурђеву дне 1816 год.), због отвореног супарништва о власти с Милошем, погубио (удавио) паша београдски, а владика Мелентије погинуо је од разбојника 16 јуна 1816 год. Са Молером и владиком Мелентијем ишчезли су и утакмичари Милошеви око највише власти у земљи. Он је све до 6. нов. 1817. године остао као фактични старешина народни, но није имао никаквог формалног признања. Тога дана (6. нов. 1817.) на народној скупштини, потврде кнеза Милоша *писмено* оба митрополита (београдски Агатангел и ужички Герасим) и три архимандрита (Мелентије враћевшнички, Самуило каленићки, и Никифор рачански) и кнезови од свију нахија *„за наследнога верховнога књеза“*, — и закуну се да ће га слушати.

На тај начин положен је темељ народном владалачком дому Обреновића, на том темељу развила се кнежевска власт у кнежевини.

Први основи за делокруг владалачке власти у Србији налазе се у одлукама народа, које су доне-

1. А знамо да је он отишао с кнезом Аксентијем у 2-ој депутацији у Цариград.

шене на разним његовим скуповима и скупштинама, саборима и договорима. Први такав народни скуп, који је одлучио пренети на једно лице право заповедања у свима догађајима народним, био је, као што знамо, пре устанка, од прилике у почетку априла месеца 1815. год. у селу Рудовцима. Ту, као што смо видели, прваци од три нахије, донеше одлуку да ће сви слушати Милоша Обреновића, кнеза рудничког, као што су слушали Карађорђа [1] Други скуп народни, у облику сабора код таковске цркве, изјавио је, 11. априла 1815., Милошу молбу, да буде старешина народни и да ће га слушати.[2] И први и други скуп народни, као што се види, створили су највишу власт у земљи на *основи неограничености.* Ово је, за оне прилике био и једини могући начин владавине.

Срећан избор личности, на коју је та власт пренешена, и смишљена употреба њена, много допринеше, те се она и утврдила. Овоме утврђењу неограничености највише власти допринео је нешто и уговор о миру закључен између вршиоца највише власти, кнеза Милоша, и турског везира Марашли-Али паше.

Па ако се порта и устезала потврдити Милоша за онаквог господара, за каквог га је признао њен везир, народ није дуго чекао на то потврђење. Видећи највишу неограничену власт у рукама кнеза Милоша, дакле онога истога на кога је народ до сада у два пута старешинство преносио, похитао је трећи пут да потврди ове своје раније одлуке. И као што знамо већ

1. С. Милут. стр. 120.
2. Грађа Вук. стр. 73.

6. новембра 1817 г. Народна Скупштина потврди писмено кнеза Милоша за „наследнога верховнога књаза."

Као потврђени *верховни књаз*, Милош је имао да уређује земљу по својој увиђавности, јер, осим оно неколико опредељаја у уговору мира, није било никаквих граница његовој власти. Њему се скупштина народна заклела „да ће га слушати," а тим је дала њему право да заповеда.

И он је доиста утицао у све народне и црквене послове, за све је он био надлежан. Ни једна грана државне управе није се водила и развијала без његова учешћа. Исто тако и дужности његове биле су велике. С једне стране био је одговоран Турцима за све што су у Србији догађа. Турска управа гледала је у Милошу народ српски и Србију. С друге стране он је према народу био одговоран за све што Турци у земљи чине, за цео ток послова српских у Цариграду, једном речи за слободу, и независност народну. Ако обе ове стране измеримо, тешко је рећи која претеже: да ли права што их је кнез Милош имао, да ли дужности за које је био одговоран. Он је морао бити добар Турцима, а не замерити се Србима, као и бити добар Србима, а не замерити се Турцима.

За сваки покрет у народу Турци су од Милоша тражили рачуна и чинили га одговорним. Но не само то, но и сваки знак народне самосталности, који се јављао у народу, Турци су сматрали за дело Милошево и на њега бацали сву кривицу, ако би се из тога ма што развило. Треба нам се сетити само на-

роднога збора у Остружници 25 августа 1820 године. На том збору јавља се први пут народ као маса, као целина која тражи своја права. Турци су сматрали захтеве српскога народа за неупутне и такве, којима он тежи да се са свим ослободи турске власти. Нису Турци ништа замерали народу. Нису они ништа ни предузимали противу народа. А како је прошао Милош после тога збора? Конак његов у сред Београда прорешетала су танад из турских пушака и пиштоља.

Па и саме старешине народне све су на Милоша товариле. Сетимо се само рада Молерова и Мелентијева. Зар они нису сами говорили: „да би се могло одузети оружје од народа, само ако Милош хоће.“ У какав тежак положај беше дошао Милош са те изреке. Узме ли оружје од народа замериће се не само народу, но ће учинити немогућим сваки даљи покушај за одбрану народних права, управо све ће доћи у питање, што је са толико муке и крви стечено. Не узме ли оружје, и пристане ли, да се таква изјава казни — замериће се известним великим породицама, а оставиће и могућности за доцнију осуду.

Није лакши био положај Милошев ни у једноме послу. Зар је буна пожаревачка у марту и априлу 1820 год. била мање тешка? Да је пустио на вољу кнезовима пожаревачким Турци би се умешали у побуну, дигли би сав прекоморавски крај, кнезови, који су тада у Цариграду били, платили би главом, а који може сада прорачунати све оне последице, које би услед развитка опште побуне наступиле. Што је, пак

енергички настао, те је буна за не пуних 10 дана утишана, замерају му неки као да је био сувише строг.

То што поменусмо, то су само крупније ствари. Колико је било ситних догађаја, у којима је требало много тешкоћа савладати, те да неограничени Господар Србије задовољи захтеве права и дужности што су на њему лежали.

У опште неограничено господарство вуче за собом масу права и дужности, и личност која у себи све то концентрише, налази се у врло тешком и мучном положају.

НАРОДНА СКУПШТИНА

И ако у условима мира, као основи државног уређења ондашње Србије, није било ни спомена о народној скупштини, опет кнез Милош, нехтевши одступати од старога народног обичаја, сазивао је народну скупштину да у договору са њом врши народне послове. Он је, пре него што је добио овлашћење од народа да му буде старешина, у свакој прилици тражио пута и начина, да се споразумева са чувенијим људима из народа. За сад се зна за четири народна скупа и три народне скупштине, у времену од 1815. до проглашења Милошевог за верховнога књаза (1817.)

Народни скупови држани су, у времену зулума турског, кришом и у неодређено време, управ онда када су прилике и како дозвољавале. Било је народних скупова ноћних, потајних, где су први људи

кришом и по тамнини долазили на какво заклонито место те већали о народним стварима[1]. Други пут је који од чувенијих људи (обично војвода руднички Милош) призивао виђеније људе к себи, те се с њима саветовао: штаваља предузимати да се народ ослободи турскога зулума[2]. Трећи пут су се око заклоните куће виђенијег свештеника или кнеза скупљали људи, у које је народ имао вере, те се саветовали о будућности земље и народа. А последњи политични скуп народни, пре устанка, беше у облику сабора код цркве таковске, где је донешена одлука, да су уђе у борбу с Турцима.

У времену борбе није било народних скупова, мањ ако у ове урачунамо онај сабор код манастира Моравца, где је Милош 18. априла 1815, после неповољних догађаја на првом бојишту, дошао и бацио ватру у народ и распалио буну[3].

Али чим је престало ратно стање, одмах се Срби вратише своме старом обичају.

Пре пораза од 1813 год., народне скупштине састајале су се, по старом обичају, о Малом Божићу. Али тај обичај изменуо се у времену о коме ми говоримо с тога, што је и круг рада народне скупштине сада преиначен, због измењених политичних прилика у земљи.

Скупштине народне пре ослобођења, имале су и други облик и другу надлежност, но скупштине у вре-

1. С. Милутиновић стр. 105. Вук »Грађа» стр. 72. и 73.
2. С. Милут. На ист. месту стр. 116. »Грађа« 73.
3. Вук. Стеф. Караџић. — Милош Обреновић и т. д. стр. 80.

11*

мену ослобођења. Прве скупштине биле су више пределне но народне. По три-четири виђенија кнеза састајали су се, са неколико кметова, у главно место свога краја, па су давали рачуна о догађајима у њиховим областима. Казивали су: ако је какав паша или други Турчин прелазио преко њиховог краја, шта су за његов дочек потрошили, казивали су, ако је њихов крај плаћао какву јапију или што друго, па су морали разрезивати прирез на народ. Рачуне о издацима прегледали су турци-аге и када они нађу да су исправни, онда их кадија потврди својим печатом, па их даде кнезовима, те их носе везиру Београдском, који и своју порезу дода трошковима, па онда напише наредбу (бујрунтију) колико на једну ожењену главу долази дације.

У времену спремања за устанак није било скупштина народних но само скупова. Пошто је цео народ имао искључно да мисли о своме ослобођењу, то су се и скупови његових првака само извршењем те мисли бавили. Сви други земаљски послови били су у рукама старешина народних, који су их на своју руку вршили, а о томе се само споразумевали са главним старешином народним Милошем.

После свршене успешне борбе за ослобођење, вратио се опет обичај, да се редовно састаје народна скупштина. Отступило се само од уобичајеног времена када ће се скупштина састајати. Саобразно новом стању ствари, морало се удесити и састајање скупштине два пута у години: о Митрову и Ђурђеву-дну.

У тачки првој уговора мира, закљученог на Врачару 1815. год. између Марашлије и Милоша углављено је: да се Турци не мешају у купљење данија, него *кнезови сами* да их купе. На том темељу Срби су основали право њихових кнезова, о купљењу дација, а тиме да раде на извршењу обавеза, које су на њих, сагласијем земаљских поглавара: везира и кнеза Милоша, пренесене. А пошто су се дације два пута преко године купиле, то су се толико пута и кнезови морали састајати да суделују у разрезивању дација. Разрезивање дација вршило се о Ђурђеву и Митрову-дну, с тога се и народна скупштина састајала два пута на годину, и то о јесени о Митрову-дну, и у пролеће о Ђурђеву-дну.

Имајући формално право за скупштину, разуме се да се скупштине нису ограничавале само на оно, на што су имале неспорно право. Оне су одмах у почетку правилно схватиле свој задатак, као народно преставништво.

Прва народна скупштина, после ослобођења, састала се о Ђурђеву-дну 1816 године. Она је одмах приступила уређењу земаљске управе. Избравши Милоша за старешину народног, она је дала израза суверено̄ј вољи народа. Доцније скупштине развијале су свој рад у истом правцу. Ми виђамо, да су скупштине народне решавале најважнија питања земаљска. Оне су одбијале или примале услове мира, који су тражени од Порте или од ње нуђени, оне су утицале на све јавне послове у народу.

Ни једна иоле важна или значајна ствар није се могла свршити без одобрења или бар саслушања на-

родне скупштине. Нарочито у питањима економним и финанцијским био је глас народа од пресуднога значаја. Исто тако морала се звати скупштина ако је требало давати пуномоћија депутацијама, које су ишле у Цариград, или ако је на граници било каквих неприлика.

Ко је био скупштинар? То питање није било са свим на чисто изведено. Толико се зна, да није било онаква избора као што га данас има — народ није бирао своје посланике. Обично су на скупштине *позивани* скупштинари.

Народна скупштина онога доба састајала се у првоме реду из:

1. Нахијских кнезова;
2 Кнезова Народне Канцеларије.
3. Кнежинских кнезова.

Ови сви већ по положају имали су право бити позвани на скупштину. Но осим тих *скупштинара по положају* позивани су још:

4. Кметови;
5. Свештеници; и
6. Одабрани људи.

Скупштинари друге врсте могли су доћи на скупштину само *по позиву*. Њих је бирао или сам кнез Милош или нахијски кнезови.

Обично је кнез позивао на скупштину само нахијске кнезове, и овима заповедио, да из своје нахије поведу по толико и толико кнежинских кнезова

и кметова. Ако је уз то хтео и кога свештеника или одабраног човека, он га је вазда именовао.[1]

Из свега се јасно види, да је скупштина било од три врсте:

1. Скупови на којима су участвовали само главни кнезови;

2. Скупови на којима су поред главних кнезова били и други одабранији људи, који су били од утицаја на народне послове, и који су се разумевали у тим пословима.

Скупови и прве и друге врсте били су обично тајни. На њих имали су приступа само позвати. Њих је звао кнез Милош или да му даду своје мишљење о некоме делу, које је намеравао предузети или да им саопшти шта је већ учинио.

3. Скупштине народне, у којима су учествовали и кметови.

Све скупштине онога доба држате су без великих формалности, обично у пољу.

Разуме се по себи, да није било никаква пословника, нити иначе закона о скупштини. Што је народ решио, оно је било обавезно за све.

Редовних скупштина у години било је, као што смо већ поменули, две: о Ђурђеву и Митрову дану. Но кнежево је право било да зове скупштину кад хоће и где ће.

---

1 Позивљући господара Јована на скупштину, препоручује му Кнез да од Црне Горе и Рујна поведе са собом по једнога коцобашу, а кнез Петар Обрадиновић да поведе писара Васића.

НАРОДНА КАНЦЕЛАРИЈА

После врховнога кнеза највишу управну и судску власт у земљи имала је Народна Канцеларија. Њено седиште било је у Београду.

Установа Народне Канцеларије осигурана је била споразумом између кнеза Милоша и Марашли Али паше и ферманом царским, који је донела прва српска депутација у почетку септембра 1815. године. То се јасно види из писма које је кнез Милош писао Марашли Али паши 30. јуна 1821 год.[1]

Народну Канцеларију састављали су главни кнезови. Они су били у истоме рангу у коме и главни кнезови по нахијама.

Број кнезова у Народној Канцеларији није био утврђен и сталан, но никада их није смело бити мање од тројице.[2]

Као што не беше одређен број кнезова у народној Канцеларији,[3] исто тако не беху ни тачно обележена права и дужности њене.

---

1 »Свјетлост твоја жели — вели кнез у писму — а и у ферману царскоме стоји, да се неколико главних кнезова от народа код тебе нађе, поради бољег управленија с народом и да би царска и народња дела точније отправљали се.« Акт од 30. јуна 1821 год. Бр. 1001.

2. По ослобођењу били су први чланови народне канцеларије: Вујица Вулићевић из Азање, доцније главни кнез нахије смедеревске, Павле Поповић из Врањића у окр. београдском, Петар Николајевић Молер и Милоје Тодоровић. Први секретар Народне Канцеларије био је Јово Миоковић, а писари: Лазар Поповић из Врањића и Гаврило Врћентијевић из Роготе.

3. Није било ни одређено ко може или ко мора бити члан Народне Канцеларије. Кнез Милош одређивао је сам кнезове који ће седети у Београду у Народној Канцеларији.

Главна дужност Народне Канцеларије састајала се у томе, да одржава везу између врховнога кнеза Србије и везира београдског. Ако је везир имао што да се споразумева с Милошем, он је то могао чинити преко Народне Канцеларије. Кнезови њени беху дужни вазда следовати позиву везира београдскога, ићи к њему у град и примати заповести сваке врсте. Народна Канцеларија могла их је одмах извршити, ако нису биле важне; јесу ли пак заповести важније, канцеларија их је од везира примала с тим, да о њима извести кнеза Милоша, који је становао у Крагујевцу. Исто тако и Милош се преко Народне Канцеларије обраћао везиру београдском.

При свем том овај обичај није био апсолутно увек такав. Има доста случајева, да се Милош обраћао везиру и преко ћехаја бега, преко ћурчибаше, а и непосредно, као што има много примера, да се везир Милошу обраћао преко других личности или непосредно. У случајевима запетих одношаја, тада се Милош држао правила, т. ј. обраћао се вазда Народној Канцеларији са заповести, да о томе извести везира.

Друга дужност Народне Канцеларија била је, да суди спорове, које нису могли пресудити нахијски кнезови или које јој Милош на пресуђење пошље. И с тога је у Народној Канцеларији морало бити најмање по три кнеза. Па ни судство Народне Канцеларије није било тачно одређено. Није се знало баш које спорове мора она да суди. Може се то-

лико реһи, да су пред Народну Канцеларију долазили спорови веһега значаја, јер мањи спорови расправљани су у нахији.

Треһа дужност Народне Канцеларије била је, да се стара о потребама везира београдскога, да се све оно што Турцима треба давати, на време да. С тога су у Народној Ккнцеларији били подељени послови. У њој су седели кнезови, којих је једина дужност била, да се брину о томе: хоће ли имати везир довољно меда, масла и друге кухињске потребе, хоће ли бити сена и зоби за коње његове, хоће ли његови људи, као ћехаја бег, ћурчибаша, хазнадар и други бити подмирени са свима потребама.

Још се Народна Канцеларија мешала у располагању дација народних. Кнезови Народне Канцеларије били су чланови народне скупштине, која је разрезивала порезу, харач и све остало. Шта више чланови Народне Канцеларије били су у неку руку најмеродавнији у тим пословима, пошто су они знали шта све Турцима треба.

Ако би се имало решавати што о ванредним потраживањима од стране Турака, вазда је припитивана Народна Канцеларија за мњење и савет. Ако је требало оправљати град, довозити јапију или буди што од народа ванредно узимати, Народна Канцеларије посредовала је између народа и Турака. Она се често и погађала у име народа, а вазда је надзиравала да се погодба тачно изврши. Рачуне о томе водила је Народна Канцеларија и полагала их Турцима, Милошу и народу.

Поред свију ових дужности још је Народна Канцеларија имала да врши и неку политичку мисију.

Кнез Милош је захтевао од Народне Канцеларије, да му она да своје мишљење о по неком политичкоме послу. Невада је, пак, сама канцеларија слала своје савету Милошу. Тако је она чинила предлог Милошу „да из политичких обзира не треба да изађе на сусрет хоџа-ћану" и у другом једном случају кнез Милош је преко Народне Канцеларије тајно слао своје агенте у Влашку руском конзулу.

Из свега овога види се, да дужност и права Народне Канцеларије нису била тачно обележена. Она је била дужна бавити се свима пословима, које јој је слао кнез Милош, као и улазити у све догађаје, који су се дешавали између Срба и Турака.

Но ако кнезови Народне Канцеларије нису вршили као што треба поверене им дужности, кнез Милош укоравао их је и уклањао с тога места. Једном приликом, када су учинили нешто врло неупутно, кнез им је одузео и печат,[1] а када су се рђаво владали наспрам хоџа-ћана и ишли књему на теверече, кнез Милош издао им је жесток укор.

ГЛАВНИ КНЕЗОВИ

Србија у административном погледу била је подељена, као што смо казали, на 12 нахија и Пореч.

1. О томе има у архиви ова белешка: »Писато кнезовом Канцеларије Народње у Београд да печат канцеларије због њиова злоупотребленија печата, пошаљу Господару, и у будуће од својих печата један да употребљавају.« 16 новембра 1819. год.

У свакој нахији био је један главни кнез, који је управљао нахијом. У 1820 години једина нахија соколска није имала главнога кнеза, с тога Милош нареди 13. марта 1820 године да се не поставља за нахију соколску нарочити главни кнез, но да оним крајем, што је ближе ужичкој нахији, управља главни кнез нахије ужичке господар Јован, а оним што је ближе ваљевској нахији, главни кнез те нахије господар Јефрем[1]. С почетка још нам треба поменути да Пореч није образовао нахију. Пореч је планинама одвојен од Србије, а туда је одржавана своза с Власима и Русима који су били у Влашкој. С тога је то место за Србију било важно, па зато је кнез Милош у њему имао вазда главнога кнеза и то човека, који је био његов лични пријатељ.

Свака нахија морала је имати свога главнога кнеза, али је могао један човек бити главни кнез у две нахије. Тако је главни кнез нахије шабачке господар Јефрем 22. септембра 1819 године постављен за главнога кнеза и нахије ваљевске, а главни кнез нахије рудничке господар Јован Обреновић; постављен је 12. марта 1820 год. за главнога кнеза и нахије ужичке.

Главне нахијске кнезове постављао је врховни кнез Србије Милош Обреновић. Он их је бирао из реда заслужних и поштених људи. С постављењем предавао је Милош кнезовима и дипломе на звања. У дипломама би кнез образложио за што је кога иза-

[1] Акт државне архиве од 13. марта 1820 год. Бр. 130.

брао и поставио. Обично су за разлог узимати верност и честитост, поштење и оданост народноме благостању. Дипломе кнезовске потписивао је сам Милош.

Свако постављење саопштавано је кнежинским кнезовима, кметовима и целоме народу у нахији, с препоруком, да свога главнога кнеза слушају и да му се покоравају.

Главни кнез у нахији био је самосталан и једини виши чиновник у нахији. Уза се имао је још само писара једнога или више, али и тај писар имао је само да слуша, никако да утиче у власт главнога кнеза. Као што је Милош у Србији био надлежан за све и свашто, тако исто и главни кнез у нахији био је за све надлежан.

Ако је требало порез разрезивати, главни кнез био је дужан отићи у Београд на скупштину и присуствовати разрезивању пореза. Што је скупштина решила, то је било обавезно за главнога кнеза. Њему је саопштена цифра пореза, коју мора да покупи и чим је добио бујрунтију, морао је да приступи купљењу пореза. У овоме послу вазда је кнезу помагао писар, јер обично кнезови беху или неписмени или слабо писмени. Покупљени порез главни кнез слао је Милошу, а и њему и народној скупштини давао је рачуна о томе.

Од скупљеног пореза главни кнез задржавао је плату за себе и све своје млађе, а остало слао је где треба.

Исто тако главни кнез имао је скупљати од народа све што му заповеди Милош, као масло и мед за Турке, јапију за град и народне куће и све остало.

За личну безбедност и мир у својој нахији главни кнез био је одговоран кнезу Милошу. С тога сваки кнез био је дужан да у својој нахији гони хајдуке, зликовце, и у опште зле људе, као и њихове јатаке. Ако би кога од чувених ајдука ухватио, слао га је кнезу Милошу у Крагујевац, на суђење. Омање зликовце сам је казнио. Но ако се ајдуци неби предали или неби их могао живе ухватити, имао је право убити их.

Ради веће сигурности главни кнез морао је знати све што се у његовој нахији догађа. Ни један странац није могао ући и пролазити кроз нахију, а да он не зна. У свако доба морао је главни кнез бити кадар дати рачуна о миру, тишини и реду у својој нахији. Да би одржао ред и ради вршења полицијских послова, сваки главни кнез имао је на расположењу више момака и буљубашу. Момцима плаћано је из опште народне касе, а број је органичавао сам Милош и то према величини нахије. Слободно је било главном кнезу држати и више момака, но што му је Милош био одредио, само што је онај вишак, морао плаћати из својих доходака. У случају ванредних потреба имао је главни кнез права, да од свакога села узме по онолико људи, колико за нужно нађе. Исто тако, свако село морало је одмах дати главноме кнезу онолико људи, колико је он захтевао.

Кнежинске кнезове уводили су у дужност главни кнезови и ови су вршили контролу над њима.

Осим ове административне и финансијске дужности, главни кнезови имали су и судску власт. Све

што нису кнежински кнезови могли да пресуде, слали су на пресуђење нахијским кнезовима и ови су те спорове пресуђивали.

Но ако су спорови били таквога рода, да их ни нахијски кнезови нису пресудити могли, дужност је њихова била, да спор потпуно извиде, па да парничаре или кривце спроведу Милошу у Крагујевац или Народној Канцеларији у Београд.

Све пресуде, које су изрицали било сами нахијски кнезови, било Народна Канцеларија или и сам Милош извршивали су нахијски кнезови у својим нахијама. Они су имали право да и кнежинске кнезове овласте што се тиче извршења мањих спорова или кривица.

Судска власт нахијских кнезова односила се на све врсте суђења: злочинства и кривичне спорове у опште, као и на спорове по грађанским парницама. Осим тога нахијски кнезови, по овлашћењу Милошевом, могли су судити и брачне парнице, могли су узимати на одговор свештенике и калуђере и казнити их.

Власти нахијских кнезова били су потчињени сви без изузетка, који су у нахији становали. Они су се толико мешали у цркве и манастире, да су поједине калуђере из манастира у манастир премештали, без знања владике, а има случајева, где је нахијски кнез и намесника манастирског постављао, као што је то чинио Добрњац у манастиру Горњаку.

Из свега овога види се, да су нахијски кнезови вршили у својој нахији, административну, судску

и финансијску власт, даље сву унутрашњу управу, колико се год она тицала државних послова.

Поред свега тога главни кнезови били су дужни да одржавају свезе између турске власти и народа. Турци нису се могли непосредно с народом сударити. Између народа и Турака стајао је нахијски кнез. Ако су се Турци имали што жалити на који крај, за то је био одговоран кнез и он је одговарао за своје људе. Главни кнезови били су у неку руку ћуприја између народа и турака. Ова установа била је од велике користи по мир народни. Главни кнез имао је дужност да заштити своју нахију од турака зулумћара и у опште од турске власти. Да би се мир одржавао, кнез Милош је вазда препоручивао главним кнезовима да живе у добрим одношајима с Турцима.

Главни кнезови нахија, које су биле на границама пашалука, били су дужни да пазе на границу и да је чувају од незваних гостију. Осим тога да пазе на кретање Турака иза границе. Ако ли су наступала мутна времена, такви кнезови добијали су овлашћења од Милоша да нарочите сигурне људе изашиљу у оближње пашалуке, те да се увере шта се тамо ради, и да то јаве одмах Милошу. Је ли се каква чета Турака приближавали граници, главни кнез пограничне нахије, био је уједно чувар границе.

Да би у случају било спољње, било унутрашње потребе и нужде, могао главни кнез имати на расположењу оружану силу, он је, по овлашћењу врховнога кнеза могао дићи своју нахију на оружје и то

наоружати онолико људи, колико је од њега врховни кнез захтевао. А када су се 1820 године видински Турци приближили нахији пожаревачкој, тада је, по наредби Милошевој, главни кнез Марко Абдула извео на границу 300 момака. Главни кнезови били су уједно и врховни војни заповедници у својим нахијама.

Сви главни кнезови имали су се строго придржавати наставлења, која су или при постављењу или у другим приликама добијали од врховнога кнеза. У тим наставлењима нарочито им се заповеда да с народом лепо поступају, да своје дужности тачно извршују и одржавају ред и тишину у својој нахији.

Ако би се који главни кнез усудио да преступи преко граница наставлења, или би с народом рђаво поступао, сиротињу глобио или буди шта чинио, што би било противно обичајима и правилима, таква кнеза казна није мимоишла. Имамо врло леп пример строгости Милошеве наспрам главних кнезова у поступању с Јов. Мићићем и Јов. Демиром, главним кнезовима нахије ужичке. И Мићић и Демир беху навалили тежак намет на своју нахију и много туђе имање беху притисли, своје послове напустили, па се одали трговини. То дозна Милош и позове оба кнеза у Крагујевац на одговор и уапси их у новој апсани.[1] У нахију ужичку изашље у комисију проту М. Не-

[1] Пре тога писао им је кнез Милош »да се или терговине под изгублениіем своје части оставе, ако кнезовати мисле, или кнежества, ако без терговине обстати не могу.« — Акт државне архиве од 19. јуна 1819 год.

надовића и кнеза Илију Марковића, да извиде злоупотребе два главна кнеза.[1] Пошто ствар беше доказана, Демир изгуби за свагда своје звање и чин, а Мићић после некога времена опет добије кнежину рујанску, но не као главни кнез. Од тога доба нахија ужичка дође под управу Господара Јована, а Мићић беше остао кнез у кнежини рујанској. Из овога се види, да ма колико да је било угледно место кнеза нахијског, опет и с њега је збациван сваки, који није вршио поверене му дужности као што треба. Главни кнезови били су прваци у својим нахијама. Њихова права нису била малена, али и одговорност њихова беше велика. Благостање нахије, мир и ред, често живот и имање зависили су од главнога кнеза. С тога се и може разумети: за што је кнез Милош на таква места постављао људе које је он лично познавао и у којима је он, као Милош и врховни кнез, пуно вере имао.

Ред би био да поменемо и имена главних кнезова из онога доба. Но то није баш тако лак посао, јер у том добу мењали су се кнезови доста често. У место да их прикажемо по нахијама, ми ћемо их поменути по старешинству.

1. Господар Јефрем Обреновић, главни кнез нахије београдске, шабачке и ваљевске.

---

1. У писму к. Милоша од 20. маја 1820 год. Бр. 578 које је послато Јовану Обреновићу у Ужице има ова белешка о томе: »кнеза Мићића и Демира уаписо је овде у новој апсани и тамо намјерава послати опета два кнеза да преслушају народње жалбе на ове злочинце.«

2. Господар Јован Обреновић, главни кнез нахије рудничке и ужичке.

3. Господар Вујица Вулићевић, главни кнез нахије смедеревске.

4. Васа Поповић, главни кнез нахије пожешке.

5. Милета Радојковић, главни кнез нахије јагодинске.

6. Милосав Здравковић Ресавац, главни кнез нахије ћупријске.

7. Петар Обрадиновић, главни кнез нахије соколске.

8. Јоксим Милосављевић, главни кнез нахије пожаревачке.

9. Вуле Глигоријевић, главни кнез у Поречу.

Били су још главни кнезови, па су због погрешака изгубили своје положаје: Стефан Теодоровић Добрњац и Марко Теодоровић Абдула, главни кнезови у нахији пожаревачкој, Јован Демир и Јован Мићић, главни кнезови у нахији ужичкој.

КНЕЖИНСКИ КНЕЗОВИ

Свака нахија била је подељена у неколико кнежина, а свакој кнежини био је старешина један мањи кнез, који се звао *кнежински кнез*.

Кнежинске кнезове постављао је врховни кнез Милош, исто онако као и нахијске кнезове, само што су њихове дипломе биле нешто мало друкчије. И за кнежинске кнезове бирао је Милош људе сигурне и виђене. Који није родом из саме кнежине, није мо-

гао у тој кнежини постати кнез. Само људи из места у кнежини, могли су бити постављени за кнежинске кнезове.

Постављење кнежинскога кнеза саопштавано је свима кметовима, среским кнезовима и целоме народу у кнежини, а јављано је и нахијском кнезу за то, да би га увео у дужност.

Кнежински кнезови имали су за свога непосреднога старешину признавати главнога кнеза и њему се без поговора покоравати. Што је био Милош за главне кнезове, то су били главни кнезови за кнежинске кнезове.

Све наредбе долазиле оне од ма куда, било од Милоша, било од Народне Канцеларије или главних кнезова, морали су вршити кнежински кнезови.

Главни кнез доносио је са скупштине распоред пореза на своју нахију. Он је ту суму разделио на кнежине, према броју пореских глава, а кнежински кнезови имали су је непосредно купити од народа. Скупљену порезу предавали су кнежински кнезови главним кнезовима.

Све што се администрације тиче, прелазило је преко главнога кнеза, а вршио је кнежински кнез. Он је био дужан да води непосредни надзор над својом кнежином, а одговарао је главноме кнезу за ред и поредак у њој. Кнежински кнез морао је, што но веле, да зна свакаго човека у кнежини. Нарочито је имао да пази на људе подозриве, лопове и ајдуке. Но када је ваљало гонити ког већег зликовца, вазда је излазио у нахију и сам главни кнез.

За одржавање реда и поредка сваки кнежински кнез могао је да узме толико момака, колико је он за потребно налазио, а међу момцима бирао је сам бuљубашу.

Осим омањих иступних кривица кнежински кнез судио је све мале спорове и пресуђивао их. Имао је право казнити свакога са 25 штапа, а ако би ко већу казну заслуживао, слао га је главноме кнезу.

И кнежински кнезови имали су се старати за народ у својој кнежини, а особито бранити своје људе од Турака и пазити да се никоме каква неправда не учини.

То су у главноме биле дужности кнежинских кнезова. Не могу се све дужности њихове подвести под опште принципе. Њихов положај, њихова права и њихове дужности управљале су се више по личној важности, по ономе колико је њих ценио и колико су они вредели код Милоша, но по неким општим правилима. Тако је кнез Милош врло често водио непосредну преписку с кнезом кнежине јасеничке Милутином Гарашанином, кнезом лепеничким Ђорђем Парезаном и гружанским Петром Топаловићем. Према личности управљао се и круг власти, што је поверен једноме кнезу у кнежини.

Ако је кнежински кнез што скривио, њега је на одговор узимао нахијски кнез, а судио му сам Милош. Он их је исто онако сам збацивао као што их је и постављао. Тако је збацио све кнежинске кнезове у нахији пожаревачкој после Абдулине и Добрњ-

чеве буне. Збачени кнез враћао се у положај у који је био пре постављења, т. ј. радио је земљу или се одавао трговини. Тек врло велика је срамота била изгубити кнештво у кнежини, и само услед велике кривице стизала је кнезове таква казна.

Но и услед старости или друге слабости, кнежински кнезови смењивани су и на њихово место други постављани. Тако је у нахији ваљевској кнез кнежине посавске Гаја Дабић смењен због неспособности, а на његово место постављен Василије Поповић.

Још је теже набројати имена кнежинских кнезова. Ми ћемо овде забележити имена, која смо у овом добу нашли:

1. У нахији београдској:

Никола Кнежевић, кн. колубарске кнежине.

Живко Михаиловић, кн. гроцанске кнежине.

Јован Виђентијевић, постављен после Живка Михаиловића[1] за кнеза гроцанске кнежине (21. фебр. 1821).[2]

Још су били у овој нахији кнезови:

Милосав Трифуновић кнез у Палежу. — Никола Станојевић и Никола Катић.

2. У нахији ваљевској:

Гаја Дабић, кн. посавске кнежине.

1. Са кнезовима: Виђентијем Петровићем и Николом Катићем очистио Гроцку од Турака за време првога устанка. Умро је 17. декембра 1835. Најзад био је управник двора кнежевог у Топчидеру. М. Ђ. Милићевић, »Кнежевина Србија« стр. 95.

2. Акт државне архиве од 22. фебруара 1821 год. Бр. 163.

Василије Поповић, доцније кн. посавске кнежине, постављен после Дабића 23. маја 1821 год.

Рака Тешић, кнез колубарске кнежине.

Јован Бабовац.

Јовица Милутиновић кнез вароши Ваљева.

3. У нахији јагодинској:

Господар Димитрије Ђорђевић кнез кнежине левачке.

Михаило Јоцић, кнез кнежине темнићске.

Михаило Кујунџић, кнез вароши Јагодине.

4. У нахији крагујевачкој:

Милутин Савић, Гарашанин, кнез кнежине јасеничке.

Петар Топаловић, кн. кнежине гружанске. На место Топаловићево доцније постављен је Јован Добрача за кн. кнежине гружанске.

Ђорђе Парезан, кн. кнежине лепеничке.

Још су били кнезови:

Јован Домузарац, Вићентије, Пантелија и Никола Калановић у Чумићу.

5. У нахији пожаревачкој:

Маринко Џодић, кн. кнежине хомољске. Убијен је од зликоваца[1] и на његово место постављен

---

1. На крају марта 1820 убијен је кнез Маринко. Чим је то дознао к. Милош изаслао је одмах у Хомоље кнежеве: Добрњца, Абдулу, Ресавца и Јоксима, а доцније и Саву Љотића, да нађу зликовце. »Ако убицу не нађете, ја ћу сам доћи« – вели кнез у писму своме од 3. априла 1820 год. Бр. 300.

Милутин Петровић, брат Хајдук Вељка.

Милован Кукић, кнез сједињене кнежине млавске.

Стеван Дамјановић, кн. кнежине рамске.

Јовица Бујтић, кн. кнежине печке.

Стојан Лукић, кн. кнежине голубачке.

Мијат Петровић, кнез кнежине звиждске.

А главни кнез Јокса Милосављевић имао је и кнежину моравску.[1]

6. У нахији пожешкој:

Мирко Миловановић, кн. карановачке кнежине.

7. У нахији рудничкој:

Илија Поповић Прељинац[2] и Јован Старчевић.

8. У нахији смедеревској:

Кнез Живан у Паланци и Милосав Лаповац.

9. У нахији соколској:

Кнеж. кнез Петар Васић.

10. У нахији ћупријској:

Марјан Здравковић, Ресавац и кнез Лаза.

11. У нахији ужичкој:

Јован Мићић, кн. кнежине рујанске.

Јов. Демир, кн. кнежине црногорске, кога је доцније збацио кнез Милош, и кнез Драчић.

12. У нахији шабачкој:

Марко Штитарац кн. кнежине поцерске и мачванске.

---

1. Јоксим Милосављевић постављен је за кнеза кнежине моравске у нахији пожаревачкој актом кнежевим од 3 јануара 1821 год. Бр. 1690.

2. Био је пре тога писар Мутапов.

Ђука Марковић, кн. кнежине посавске.

Сима Слома кн. кнежине посавске.

Као што смо напред рекли, 13. Пореч није био нахија за себе но само због одвојености од Србије и важнога положаја седео је у њему главни кнез. С тога што је био мали по простору и множини људи, није ни дељен у кнежине, но је Вуле Глигоријевић био све и сва, као неки намесник врховнога кнеза.

Штета је што нема у овоме добу нигде тачно и сигурно забележено подељење сваке нахије у кнежине, нити су забележена тачно имена кнезова у кнежинама. Колико смо ми до овога доба нашли, забележилисмо овде, но надамо се доцније тачнију поделу дати.

Осим кнежинских кнезова у почетку било је још и неких **среских кнезова**[1] Ово су још мањи кнезови но што беху кнежински.

Милош је на скоро увидео да није корисно тако на ситно делити земљу, и да треба стати код поделе на кнежине, с тога је настао, да се укину срески кнезови. Када је год нова главна каква кнеза постављао, заповедао му је да управља нахијом само са кнежинским кнезовима и са кметовима, без среских кнезова. И тако је он постепено укинуо звања среских кнезова. У години 1821 налазимо још у посавској кнежини нахије ваљевске среске кнезове. Но и њих је те године укинуо.

1 Ове среске кнезове зове прота М. Ненадовић у својим »Мемоарима« среским кметовима.

Срески кнезови, који су се били затекли у тим званима остали су у својим селима као кметови, а за живота свога задржали су назив кнезова, без икаква друга придева.

Из свега овога види се, да је административна управа у земљи почињала од врховнога кнеза и Народне Канцеларије, а даље се гранала само на нахијске или главне и кнежинске или мање кнезове. Доиста са свим прост систем државне управе — онакав какав је за оно доба био и потребан.

ТУРСКЕ ВЛАСТИ

МАРАШЛИ АЛИ ПАША

Везир београдскога пашалука

На врху целокупне државне управе у Србији стајао је везир београдски, Марашли Али паша. Уговорима што их је везир с кнезом Милошем закључивао у августу 1816 на Морави, и исте године, мало доцније, на Врачару беше подељена само управна, финанцијска и судска власт између Срба и Турака. Напротив, врховна власт остала је у рукама везира београдскога.

По општем уређењу турске царевине, везир се сматра као намесник Султанов. С тога има он право да издаје наредбе у име Султаново и да дели милост са свим независно од Цариграда. Ту власт, коју су сви султанови везири имали, задржао је за себе и Марашли Али паша. С тога и нема помена ни у једноме уговору — било усменоме, било писменоме

— шта спада у надлежност везира београдскога. Пошто је то свуда прећутано, разуме се, да су се његова права имала разумевати исто онако као права осталих султанових везира у турској царевини.

Сваки везир је у своме пашалуку надлежан за све и свашта. Исто тако био је надлежан за све и Марашли Али паша.

Одлуке Народне Скупштине, ако би се тицале ма каквих народних жеља, требале су потврђења везировог. Све закључке, било Народне Скупштине, било Народне Канцеларије, могао је везир од извршења да обустави, а по жељи својој и да уништи.

Народна Скупштина имала је право да порез разрезује. То право осигурано јој беше и самим уговором између Милоша и Марашли Али паше. Али при свем том, одлука Народне Скупштине о порезу није вредела докле везир не изда бујрунтију, да се пореза сме купити. Њему је било до воље да бујрунтијом својом порез умали или увећа. Напротив, Народна Скупштина није смела пропустити да изиште од везира потврђење за своје одлуке о порезу.

Народна Канцеларија имала је право да осуди Србина на смрт, али није могла ту одлуку да изврши без везира, који је имао право да одлуку изврши, али и да је не изврши. Право помиловања — највеће суверенско право — лежало је потпунце у рукама београдскога везира. Он је могао да убије и Србина и Турчина, а могао је и да их помилује.

Све турске чиновнике у пашалуку постављао је сам везир самостално. Они су њему и били одговорни,

јер он их је могао збацити кад је год хтео. Но осим тога, ако је што имао и противу кога кнеза српскога, тај је с места морао бити уклонен са свога звања.

Из свега овога јасно се види, да је власт везира београдскога била са свим неограничена. Он није био у никаквом изузетном положају ни према Порти, ни према Султану.

Што се тиче личности Марашли Али паше имало би се мало што рећи. Њега су сами његови замљаци звали „дубараџи“, што значи превртљив, несталан, а знамо да је био и врло раскошан — човек без рачуна. Дубараџилук свој показао је у много прилика. Одмах у почетку на Морави (1815) одобравао је Србима и топове да носе за појасом, а доцније покушавао је, да покупи од народа оружје. Каква противност! С почетка слао је најлепше извештаје о Србима и Милошу, с почетка давао је препоруке српским депутатима а доцније називао је и Србе и Милоша бунтовницима, а тек после великога наваљивања пристао је да да пратиоце српским депутатима.

Трошкове Марашлине могла је подмирити само дубока кеса кн. Милоша и народа српског. При свем том када је Марашлија умрьо био је више дужан, но што му је имање вредело. На годину дана пред смрт могао га је кнез Милош и са 10 кеса (5000 гроша) да склања на оно што је хтео, докле у почетку беше врло скуп.

Какав је, и „дубариџи“ и „трошаџија“, Марашли Али паша има својих заслуга за слободу Србије и њена права. Његова попустљива природа, његов ми-

ран карактер учинили су, да је у прво време по устанку, народ оио са свим без бриге и на миру. Што се Марашлија бринуо више за своје лично уживање, дало је прилике кн. Милошу и Народу Српскоме да раде на утврђењу својих жеља. Марашлија као намесник Султанов и неограничени господар Србије, допустио је у београдскоме пашалуку много што шта, што други везир ко зна да ли би допустио.

ЧИНОВНИЦИ ВЕЗИРОВИ

Поред сваког везира налазе се чиновници, који врше наредбе његове. И везир београдски имао је своје чиновнике. Међу њима био је најстарији ћехаја-паша или ћехаја-бег.

Ћехаја везира београдскога био је или бег или паша од два репа, а сам везир био је паша „учтуглија“ — од три репа. Ћехаја био је властан да у име везирово издаје наредбе. Обично је везир своје наредбе издавао усмено ћехаји своме, а овај их је, било усмено било писмено, саопштавао онима којих се тичу. Исто тако, ако је ко хтео молити за што везира, најпре се обраћао ћехаји, па тек по том излазио је пред везира. Ако је у пашалуку што свршити требало, везир је у место себе слао ћехају свога. Ћехаја био је и заступник и повереник везиров, а по потреби и вршилац заповести. То је било велико звање у оно доба. Кнез Милош пазио је да ћехаја буде његов пријатељ, јер већину послова свршавао је Милош са ћехаја-бегом. И Марашлија бирао је смотрено себи ћехају. Једном приликом, по смрти ћехаје, Марашлија

беше толико заволео Милоша, да је рекао: „огрнуо, бих Милоша ћехајиским ћурком, само да му вера поднети може." То је било у оно доба кад је Милош био у љубави са Марашлијом.

После ћехаје највише утицаја на послове у пашалуку имао је *Алај-бег*, заповедник спахија. Уз везира седео је и алај-бег, који је примао од везира заповести за спахије. Но осим тога, алај бег био је дужан да надзирава и води контролу над спахијама да не чине зулуме и да не узимају више но што им по праву припада. Ако су што спахије имале да се жале на своје сељане, или на кнеза Милоша и његове власти, они су то чинили преко свога алај-бега. — Дође ли доба да се спахије морају бранити силом од својих сељана, или да се у опште ратовати мора, њих је у бој водио сам Алај-бег. Но и везир имао је право да алај-бега шаље с војском куда хоће. Тако знамо, да је за време Абдулине и Добрњчеве буне алај-бег водио Турке у нахију пожаревачку. Алај-бег био је од великога утицаја на спахије, јер он је управо био једини известилац спахија код везира. Алај бега постављао је сам везир.

Сваки везир имао је свога *хазнадара*, који је водио рачуне како о везировим издацима, тако и о примањима. Хазнадар је прегледао све рачуне пашалука и он је био уједно чувар касе везирове.

Још су били уз везира *мујурдар*, *ћурчи-баша*, *кавеџи-баша*, *надзорник ћојлена*, *татари*, *буљуабше* и *момци*. Сви ти састављали су особље везирове управе. Сваки од њих имао је своје дужности.

Мујурдар потврђивао је писмена акта и документа, која је везир издавао. Везири, као великодостојници и намесници Султанови, сматрали су за понижење и тешкоћу да сами ударају печате на писмима. За то је био постављен нарочити човек, који се звао мујурдар, т. ј. чувар печата.

Ћурчи-баша био је дужан да води бригу о везировим ћурковима. Разуме се, да он то није сам непосредно радио, но је имао своје помоћнике и момке, који су проветравали ћуркове и ћурчибаши одговарали за њих

Као што се из свега види уз везира није било неке организоване канцеларије, исто онако као и уз кнеза Милоша.

Везир је био надлежан за све и сва, а кад он што није хтео да ради, сву своју надлежност могао је пренети на ћехаја-бега.

Закон личности, а не закон опште воље, то је бележје онога доба.

ВОЈВОДЕ (МУСЕЛИМИ)

Уговором што га је на Врачару 1815 закључио Марашли Али паша с кнезом Милошем Обреновићем, утврђено беше, да у свакој вароши седи по један муселим (војвода) турски и кадија. Дужност муселима била је, да суди Турцима, а и Србима. Но када суди Србима, да увек мора присуствовати и нахијски кнез. Пресуда муселимова без кнеза нахијског није вредела.

Много већа власт муселима турских била је у другоме правцу. Муселими били су у главном извршне

власти. Ако је требало какву пресуду кадијну извршити, то је чинио муселим. Осим тога муселими су били и надзорне власти. Они су пазили шта се све у пашалуку ради, и о томе извештавали везира београдског или његовог ћехају. Контрола по свима гранама државне управе, била је, од стране Турака, поверена муселимима. Сваки покрет у народу били су они дужни да прате.

На извештаје муселима кнез Милош много је полагао. Њему је требало да има „под своју руку" муселиме, па је могао мирне душе бити. С тога је кнез Милош давао лепе суме ћехаји или самоме везиру, да би овога или онога за муселима поставио. Нарочито у случајевима каквога покрета међу Турцима по унутрашњости или на границама, муселими били су дужни о томе јављати везиру, а овај је, према томе, издавао наредбе и упутства муселимима.

Муселими и нахијски кнезови били су по положају своме скоро једнаки. Разлика је само у толико, што су се нахијски кнезови мешали у све послове који се тичу Срба, а нарочито финансијске, на против, муселими у главноме обраћали су своју пажњу на Турке. Турчин се вазда жалио муселиму, а Србин своме кнезу. Њих двоица: муселим и нахијски кнез, могли су у својој нахији много што шта учинити без даљега припита.

Сви муселими примали су плате из народне касе, а посебице од пореза оне нахије у којој су живели. Плата им је била 1000 гроша на месец, а

то је око 90 дуката, рачунајући ондашњи грош према садашњем новцу.

*

На реду би било да кажемо и имена Турака, који су у оно доба о коме пишемо, учествовали у народним пословима. Колико смо у архиви нашли то ћемо ево учинити.

1. Везир, Марашли Али паша. Везировао је у пашалуку од августа 1815 па за све време које је обухваћено у овој првој књизи, а то је до 21 авѓуста 1821 год.

2. Смаил Ефендија, ћехаја бег.

3. Алил, алај бег.

4. Осман ага, хазнадар везира Марашли Али паше

5. Јордан Хаџи Георгијевић, ћурчи-баша везира београдског.

6. Мехмед Ефендија, касап-баша везиров.

МУСЕЛИМИ:

1. Ваљевски: Арап Оглу. Смењен је са муселимства 26. августа 1819 и на његово место постављен је Нуман-ага.

2. Јагодински: Алил ага Асећи (Бего Новљанин)[1]

3. Крагујевачки: Изет бег. Смењен 27. јануара 1820 год. и на његово место постављен Мехмед-ага.

4. Пожаревачки: Саид Ефендија.

5. Пожешки: Зукан-ага.

[1] Овога је муселима доцније заменуо харем-ћехаја везира београдског, али имена нема му забележена, а после њега у марту 1821 дошао је за муселима јагодинског Татар-ага, то значи заповедник татара, није дакле име.

6. Руднички: Гаваз-баша.[1] Смењен у марту 1821.

7. Смедеревски: Џинџи-баша.

8. Соколски: Мехмед-ага.

9. Ужички: Али-бег.

10. Ћупријски: Хуршид Мехмед-ага.

11. Чачански: Осман-бег. Смењен доцније и на његово место постављен Мехмед-ага.

12. Шабачки; Али ћехаја.

Као старе мезулџије београдскога везира имамо да поменемо.

1. Абди агу и Мехмед-агу Џерду. Они су имали плате по 1000 гроша месечно, као год и муселими.

Смедеревски санџак имао је свога Алај бега, који се звао Алија.

У Јагодини је седео и капиџи-баша, по имену Али-ага.

Од околних муселима налазимо забележена ова имена:

1. Мехмед-ага, муселим неготински.

2. Осман-паша, муселим пазарски.

3. Сеид Седи Менча, муселим крушевачки.

4 Осман-бег, ајан крушевачки.

---

1. И то није име, већ је заповедник свију гаваза.

ДОКУМЕТА

ДИПЛОМА

КНЕЗУ КНЕЖИНЕ ГОШНИЋСКЕ У БЕОГРАДСКОЙ НАХИіИ

Николи Кнежевићу

ИЗ ЗЕОКА БЕЛГРАДСКЕ НАХІЕ

Љубовъ ваша, вѣрност и приверженост къ прелюбезномъ отечеству нашему и проче добродѣтели ваше, любезни мой Никола Кнежевићу, обратили су праведно вниманіе наше на васъ, и побудиле наименовати вас и потвердити кнезом кнежине назвате Гошнићске у нахій белградской, у надежди да ћете ви и весем достоинству положени онимъ добродѣтелми отликовати се и добрим примѣромъ свакому предходити и по заповести нашей дѣла народня у кнежини вамъ врученой съ отмѣномъ ревностію и усердіемъ, и без свакога пристрастія отправляти и о свемъ мене точнѣйше извѣщавати и по томъ моего наставленія и рѣшенія ишчекивати. При том свим кметовом и цѣлому народу у именоватой и управленію вашему врученой кнежини острѣйше налаже се у исполненію сихъ дѣла сваку помощъ и почитаніе у име мое вамъ отдавати.

Дано и потверждено у Крагоевцу 7. юлія 1819 г.

ВЕРХОВНИ СЕРБІЕ КНЯЗЪ

(М. П.) **Милошъ Обреновићъ**

ДИПЛОМА

ОБЕРЪ КНЕЗУ ПОЖЕШКЕ НАХИіЕ

Василію Поповићу

ИЗ СЕЛА ВЕРШИЋА, РУДНИЧКЕ НАХИЈЕ.

Любовъ ваша вѣрностъ и приверженость къ прелюбезному отечеству нашему и проче добродѣтели

ваше, любезни мой Василіе Поповићу, обратили су праведно вниманіе наше на вас, и побудиле наименовати васъ и потвердити симъ оберъ-кнезомъ цѣле нахіе пожешке, у надежди да ћете ви и у овому достоинству положены свим добродѣтелима овди назначенимъ свагда отликовати се; добримъ примѣромъ свимъ вамъ подчиненимъ предходити и по заповѣсти нашей сва дѣла пародня у реченой нахій пожешкой правленію вашему врученой съ отменом ревностію и усердіемъ, без свакаго пристрастія отправляти, и о свему мене точнѣйше извѣщавати, и по датому вамъ моему наставленію и рѣшенію точнѣйше исполнявати. При томъ, свимъ вама потчиненимъ кнезовомъ и кметовомъ осртѣйше налаже се вама во всемъ покоравати се; заповѣсти мое чрезъ васъ примити и у исполненію свій нахискихъ дѣла вама сваку помощъ и почитаніе у име мое отдавати.

Дано и потверждено у Крагоевцу 9. юнія 1819 г.

ВЕРХОВНИ СЕРБІЕ КНЯЗЪ

(М. П.) **Милошъ Обреновићъ**

ДИПЛОМА

КНЕЗУ КНЕЖИНЕ МОРАВСКЕ У НАХІЙ ПОЖЕШКОЙ

Михаилу Радоевићу

ИЗ САМАИЛА, НАХІЕ ПОЖЕШКЕ

Любовъ ваша вѣрност и приверженостъ къ прелюбезномъ отечеству нашему и проче добродѣтели ваше, любезній мой, Михаилъ Радоевићъ, обратили су праведно вниманіе на вас, и побудиле наименовати васъ и потвердити симъ кнезомъ кнежинс назвате Мораве, у

надежди да ћете ви и въ семъ достоинствѣ положени свим добродѣтелима отликовати се; добримъ примѣромъ свакому предходити и по заповести нашей, вашему обер-кнезу датой и од вамъ предложеной, дѣла народна у кнежини вамъ врученой съ отмѣномъ ревностію и усердіемъ и без свакога пристрастія отправляти и о свему у кнежини случившему се скорѣише своего обер-кнеза извѣщавати, а онай ће мени до свѣдѣнія доводити. Притомъ свимъ кметовомъ, малимъ и великимъ, и свакому у кнежини вамъ врученой острѣйше налаже се у исполненій народни дѣла сваку помощъ чинити и свако почитаніе у име мое вам отдавати.

Дано и потверждено у Крагоевцу 9. юнія 1819 г.

ВЕРХОВНЕ СЕРБІЕ КНЯЗЪ

(М. П). **Милошъ Обреновићъ**

Писато кнезовомъ канцеларіе народнѣ сербске и обявлѣно имъ велико негодованіе Господарово што они измежду нихъ, кои су оставлѣни примати палисате приносеће од сиротинье, вмѣсто што би оне примали по теферичи ходе и сиротиню сотимъ дангубе; преговорено имъ, такођеръ, што палисате кое Турци одъ сиротинѣ примаю они избацую, нити избачене сиротиньи продати допуштаю. Препоручено имъ да у будуще добро на то мотре и оне кои су оставлени примати палисате да се опомену дужности свое и добро своя места у будуще да чуваю да ихъ се нелише. — 16. юнія 1819.

Кнезовима Народнимъ у Београдъ

На писмо нѣіово отъ 14. юнія да смо дознали да су ови 350 люди из нахіе београдске за копанѣ ендека дошли,' да су капій представлѣни и питато пошто ће им наднице бити, и дае капіа отговорила, да су Ерліе и Спахіе свое исе' ендека совершили, а ово заосталое Милошево, а тако да горе речени люди дужни су ово безъ сваке плате ископати. На кое препоручено кнезовима, да изяве ћехая-бегу овай Господаровъ отговоръ: Дае Господаръ еще пређе две године капіи отговоріо, кадае ова о оправленію града опоменула му, и отъ нѣга потребная ко оправленію искала, да Господаръ, ако царъ своимъ ферманом отъ нѣга заиште градъ оправляти, постараћесе съ нарородомъ оправити га. Сада пакъ, кадае царъ своимъ ферманомъ свое бинаемине определіо на исто дѣло и ферманомъ заповеда да ови за новце сва потребная набавляю; то и Господаръ нити хоће, нити може противъ фермана отъ народа вещи потребне бадава изтязавати. И зато наложено кнезовима народнимъ, ако бинаеминъ поменутимъ людма наднице не определи да ихъ отпусте куђи. Равно и за 8000 колаца и 30.000 кола пруђа да учине съ бинаеминомъ погодбу, или саме оне люде, кои се подфате речено количество коля и пруђа набавити, да ихъ бинаемину представе, да сами са овимъ погодбу учинити могу.

17. юлія 1819

У Крагоевцу.

1. Хисе реч је арапска и значи део.

Писато кнезу Паи Лисовићу да преда тефтере сенске и дрварске Николи Станковићу, а 2000 гроша штое отъ Николаевића приміо да преда ћурчибаши за ћойлене везирске[1] и онъ собомъ до Митровадна да има сѣдити у канцеларій у суду.

5. септ. 1819.

Дато наставленіе Гаи Дабићу у валѣвокой нахіи слѣдующе:

ПО КОЕМУ ИМА СЕБЕ УПРАВЛЯТИ ОТЪ ДАНАСЪ

Кнезъ Гая Дабићъ

ВАЛѢВСКЕ ПОСАВСКЕ КНЕЖИНЕ

1-во. Заповеда му се отъ данасъ да има, после главнога правителя народня, признавати за свога старіега заповедника господара Єфрема Обреновића, заповедника нахіе шабачке и све заповести отъ нѣга примати и за свашто нѣга упитати што се тиче урежденіа какова у кнежини, и сваки случай и пригоду у кнежини нѣму являти, и отъ нѣга отвѣтъ и наставленія примати.

2-го. До сада бивше по староме заведенію коцабаше срезке у кнежини уничтожити, и сам са своимъ момцима кнежиномъ управляти, съ помощію господаръ Єфрема. У случаю немогућства да може јоштъ 8 момака држати, изабравши изъ кнежине себе за послугу.

3-ће. Бивши коцабаше, кои се познае за честна и правосудна да остане само у своме селу кметомъ,

1 Ћојле, значи роб, а и ропче. Ћојлени били су младићи који су служили везиру за телесна уживања.

а које недостаточанъ, на мѣсто нѣгово изъ села други да се за кнета избере.

4-то. Да може међу нѣговим момцима имати изъ кнежине изабрана еднога добра, честна и за службу способна булюкбашу, кои ће му помагати у кнежини службу отправляти.

5-то. Све тужбе люди и прѣнія да може расправляти и пресуждавати како и досадъ. А што самъ окончати не може, да има представити господару Ефрему; а онъ по нѣгову благоразумію валѣвскому муселиму и верховномъ князю сербскому.

6. септембра 1819 г.

Наставленіе кнезу Јовану Мићићу

Способность твоя у отправленію вѣрно и ревностно дѣла у служби на кою си опредѣленъ, обратиле су мое вниманіе и взоръ на тебе, обнадеждавајући се и увѣравајући да су те приуготовиле и за отправленіе важній дѣла въ ползу отечества нашего.

Зато опредѣлявамъ отъ данасъ подъ твое надзирателство сву нахію ужичку и соколску и пограничина овимъ села валѣвске нахіе овимъ условіемъ:

1-во. У овимъ реченимъ нахіяма и селима даемъ ти властъ да можешъ айдуке горске и проче злочинце и њиове ятаке власти предавати, а кои се у руке неби дао, а дође ти на руку, смерти предавати.

2-го. У помоћъ теби у той служби опредѣлявамъ отъ кнежине Демирове 5 момака съ Антоніемъ Маринковићемъ изъ Радяновца и 20 момака отъ цѣле соколске нахіе с Теофиломъ булюкбашомъ, коима ћеш

ти прибавити момака твои колико хоћешъ, кои ће свагда подъ твоіомъ командомъ бити.

3-ће. Определени момци имаће отъ правителства определену себи плату,[1] а за рану и конакъ ніовъ по моему теби указу уредићеш.

4-то. Предае се ова служба и момци на твою храбростъ и чисту совѣстъ са заклетвомъ да вѣрно и ревностно у ньой поступашъ; а и остро налаже се подъ лишеніемъ части твое ако небрежливъ у служби даной теби будешъ.

5-то. С Турцима ужичанима само онда споразуміе каково можешъ имати, када отъ мене заповѣстъ особиту примишъ. А въ прочемъ за сваки съ нима посао отъ наше стране определявамъ кнеза Демира, съ еднимъ твоимъ већиломъ.

6-то. Имашъ властъ у потребному случаю нуждному у реченимъ нахіяма отъ свакога села узети люди у помоћъ колико хоћешъ.

13. септембра 1819.

БЛАГОРОДНИМЪ КНЕЗОВОМЪ, ПОЧТЕНОРОДНИМЪКМЕТОВОМЪ И ЦѢЛОМУ НАРОДУ НАХІЕ ВАЛѢВСКЕ И СОКОЛСКЕ

Мое поздравлѣ

Пошилѣмъ вамъ овай суреферманъ с буірунтіомъ ч. везира, обявленіе, дае се велики Султанъ смиловао опетъ и за ову годину нашега ч. везира Марашли

---

1. Плата момачка није била свуда једнака. Момци у Поречу имали су 15 гроша плате месечно — то је садашњих од прилике 12 динара.

Али пашу оставити кодъ насъ. Любезна браћо, миръ овай и тишину, кои ми овога времена уживамо, единому великодушiю нашего великаго Султана и мудрому правленiю нашега добраго Али паше приписати морамо. Съ овимъ рахатлукомъ данашньимъ надамъ се да сте сви задоволни. И того ради благодарни бити дужнисмо височайшему лицу нашего Султана и нѣговихъ веђила. Благодарност ову нашу спрама великаго Султана и нѣговихъ веђила чимъ другимъ засвѣдочити можемо, кромѣ покорностiю и исполненiемъ заповѣсти ниовихъ, кое се къ благу нашему клоне. Но къ величайшему моему негодованiю дошло е до зная моего, а и самъ видiо самъ, да измежду нашега народа находе се люди кои нечему другому овай рахатлукъ преписую, и зато сваком непокорностiю противъ своихъ кнезова, спахiя и кметова, даже и противъ мене самаго отликовати стараю се, и у томъ нѣку честъ себи придобити мисле; злѣ рѣчи противъ сваке власти издаю, и своему злу у найвећой тишини и рахатлуку радую се, и глупо къ погибели своей теже, браћу свою оглобляваю и убiяю, но на послѣдокъ сви они зломисленици и свой бѣдни живогъ срамотно окончаваю. Ово све злоупотребленiе, я по датой мени отъ Бога и народа дужности, свакимъ способомъ старати се морамъ изтребити, за предупредити сва она горе именовата зла, коя непремѣнно овай садашни рахатлукъ и тишину уничтожаваю, и къ совершеной погибели битiе овога нашега народа вуку, кой рахатлукъ, тишину и миръ дуговѣчно за сачувати; знамъ да ови добромисленици волели би и правих нѣко-

лако (кое боже сохрани да буде) за тишину и рахатлукъ садашни жертвовати нежели лишити га се. Того ради, любезна братіо, постараймо се овай отъ давна пожелѣни миръ и тишину согласно содержати, и неиспустити ово неоцѣно благо наше. Єрбо нѣколико люди ми у састоянію то писмо, ако и ви съ ваше стране све возможно не приложите. Слободное свакому малому и великому нужду свою буди на кога кмету, кнезу нахиском и кнезовомъ канцеларіе народнѣ, по важности дѣла, представити, а притомъ и моя врата свакому у сваво време отворена су. Притомъ непропуштайте, любезна братіо, и ви сваке заповѣсти мое преко вашихъ внезова и кметова издате исполнявати, ибо оне се све къ добру вашему клоне. Спахіяма вашимъ нима указато на уречено време, безъ свакога изговора, издайте, ибо овае милостъ ныма отъ самога цара указата.

Дано у Београду 20-ог августа 1819.

И тако у сви 12 нах. по једно овако писмо.

Копія Наставленія

ПОДАТАГО ГОСПОДАРУ

Єфрему Обреновићу

ПО КОЕМУ У УПРАВЛЕНІЮ ВАЛѢВСКЕ НАХІЕ

ОБХОДИТИСЯ ИМА

Ревностъ и приверженостъ ваша, любезни мой Єфреме, къ прелюбезному отечеству нашему, и способностъ у отправленію важнихъ дѣла отечества, ове говоримъ похвалне у вами добродѣтели, на самому дѣлу засвидѣтелствоване у врученой правленію ва-

шему нахій шабачкой, обратиле су праведно вниманіе и взоръ нашъ на васъ вручити правленію вашему и цѣлу сосѣдну, не сасвимъ урежденую, нахію валѣвску; увѣренъ будући, да ћете ви све возможное стараніе ваше употребити и прилѣжавати и речену нахію валѣвску у равни добри порядокъ, као и шабачку нахію, привести. Овди полажемъ и правила по коимъ као ви у реченой валѣвской нахій спрама кнезова и кметова, тако и они спрама васъ владати се имаю:

1-во Ви отъ данасъ примате послѣ мене перви властъ над реченомъ нахіомъ, и управленіе, тако да се нитко други ни найманѣ мешати неможе, слѣдователно и дужни сте

2-го. Свакимъ возможнимъ начиномъ старати се съ кнезовима и кметовима истребити айдуке горске и сваке друге злочинце изъ ове нахіе, као што сте и изъ шабачке истребили и сваки порядокъ у оной по благоразумію вашему поставити.

3-ће. Айдуке горске кои вамъ живи до руке дођу къ мени или по заповести мосй у Београдъ кнезовом народнимъ пошиляти; кои пакъ ухватити се недаду и смертію у бѣгу казнити можете.

4-то. Порез сав отъ исте нахіе ви ћете отъ кнезова отъ све три кнежине: Дабића, Бобовца и Раке примати, и онай савъ къ мени или по заповѣсти моей кому другому издавати.

5-то. Све распре и тужбе кое кнезови сами пресудити немогу, вама ће представляти, кое да примате

и по важности дѣла посредствомъ кнеза варошкога Јовице муселиму валѣвскому представляте на одобреніе, кое пакъ ви пресудити неможете мени да являте.

6-то. Напослѣдок, како што сте досада са шабачкомъ нахіомъ поступали, тако отъ сада и са шабачкомъ равно и валѣвскомъ нахіомъ.

7-мо. Притом обвезую се сва три кнеза валѣвске нахіе: Дабиħъ, Бобовацъ и Рака себи подручнимъ кметовима и народомъ отдавати вама, Єфреме, вмѣсто мене свако почитаніе, повинованіе и покорностъ[1].

8-мо. Порезъ на народъ исте валѣвске нахіе припадши дужни су кнезови речени въ свакой скорости сабрати и вама у руке предати.

9-то. Айдуке горске и сваке злочинце и сваке распре мале и велике, кое сами кнезови съ кметовима пресудити не могу вама да преставе.

22. септембра 1819 год.

Дато обявленіе кнезу Милою Теодоровиħу и Сави Лотиħу да сѣде и исполнявају должностъ кнезова народны, докле Ненадовиħъ и кнез Иліа приспѣду, а до пришествія секретара Гаврила, Марянъ Ранковиħъ, писар, секретарску должностъ да исполнява.

№ 155. —

16. фебр. 1820.

---

1 О овоме су извештена сва три ваљевска кнеза: Рака Тешић Јован Бобовац и Гаја Дабић и препоручено им да слушају господара Јефрема

ПОСЛАТЪ КНЕЗЪ ИЛІЯ МАРКОВИЋЪ И ОБР-КНЕЗЪ ВАСА ПОПОВИЋЪ СЪ ПИСМОМ МЕЂУ НАРОДЪ НАХІЕ УЖИЧКЕ, ЗА ПОТВЕРДИТИ

Господара Јована

ОБР-КНЕЗОМЪ НАХІЕ УЖИЧКЕ КАКО ДОЛЕ СЛѢДУЕ:

Почтенороднимъ кметовомъ и цѣлому народу нахіе ужичке

Моэ любезно поздравлѣ!

Найвећа желя моя билас свагда, да народъ нашъ по милости божіей и великаго Султана, подъ моимъ предводителствомъ у свакому спокойствію и рахатлуку живи, молећи бога за продуженіе благополучнаго живота нашего цара и нѣгова већила ч. Марашли Али паше. И благодареніе Богу, колико самъ до сада дознати могао, народъ нашъ по свимъ нахіяма, данашнимъ начиномъ живота са свимъ е задоволянъ, кромѣ у нахій ужичкой. Я самъ еднако стараніе и о той нахій како и о протчимъ имао и данасъ имамъ непрестано; но къ великому моему сожалѣнію и негодованію, кадъ самъ чрезъ пріятеля мои уразумѣо, да съ богъ несогласія тамошнихъ кнезова сиротиня много терпи, отправіо самъ кнезове народнѣ међу васъ: г. Проту Ненадовића, и г. Илію Марковића, отъ коихъ и болѣ извѣстіо самъ се е негодномъ поступанію вашихъ кнезова. Само сожалуемъ, а притомъ сву кривицу вашега страданія вама кмевомъ приписуемъ, кои ми за таково до данасъ явити

нисте хтели; да вамъ скоріе олакшанѣ подати старамъ се. Ово и свако друго злоупотребленіе кнезова вашихъ еще за времена прекратити, за добро судіо самъ моего брата Јована, како на рудничкой штое тако и на ужичкой пахій обер-кнезомъ учинити, и ему оба кнеза ваша подложити, тако да они кнезови преко брата моего Јована заповѣстъ мою примаю, и за сваштто мало и велико ему являю. Брат ће мой Јованъ свака благополезна расположенія по цѣлой нахіи ужичкой у схему, съ договоромъ кнезова и кметова, по датому моему наставленію, чинити, и мени за свако добро и зло являти. И тако одъ сада вама, кметови, сва кривица приписаће се ако сиротиня каквои насилія претѣсненія или угнѣтенія отъ кнезова и ниових млађи терпела буде, и ви небудете явили моему брату Јовану, или и самому мени; а за ону кривицу ви ћете страшно одговарати, а моя су врата свакому и у полъ дана и у полъ ноћи отворена.

Кнезъ Мићићъ остае опетъ у кнежину Руянима кнезомъ; Церной Гори пакъ оставля се на волю, да може измежду себе способна кнеза изабрати, и мене на потвержденіе представити. Притомъ препоручуемъ кнезови и кметови своихъ кнежина у свакой междусобной любови да пребиваю, и све што су међу собомъ до садъ имали да забораве, ибо ће онай кой раздоръ међу кнезовима чиніо буде главомъ платити. Съ Турцима ужичкимъ у свакой любови живите и спахіяма вашимъ, штое по канону нима указато, безъ свакога прекословія подайте да се не туже. Желећи да ово мое искрено о благополучію вашему стара-

ніе къ вашему добру послужи, и препоручуюћи да моему брату Јовану въ мѣсто мене сваку почастъ, повинованіе и покорност указуете.

Пребиваю и есам вашъ

№ 291

12. марта 1820 год. доброжелателни

В. С. К.[1] **Милошъ Обреновићъ**

Господару Јовану Обреновићу

Любезнѣйши брате Јоване

Здравствуйте!

Чуюћи я съ негодованіемъ и особитимъ моимъ сожалѣніемъ како народъ у ужичкой нахій, чрезъ несогласіе своихъ кнезова, много страда, а потомъ истини такова ніова поступаня непогодна съ народомъ тамошнимъ и болѣ чрезъ посилаемихъ народнихъ нашихъ кнезова: г. Ненадовића и Иліе Марковића увѣренъ, са согласіемъ истих народнихъ кнезова за добро судіо самъ, вручити вашему благоразумному надзирателству и правленію и нахію ужичку, по оному примѣру како и рудничку, и оба кнеза оне нахіе вама подложити тако, да они сваку заповѣстъ мою посредствомъ вашимъ примаю, и такожде мени све чрезъ васъ являю. Како се ви до полученія моего устменнаго и писменаго наставленія тамо съ кнезови и народомъ обходити имате, доволно ћете изъ приложенихъ писама моихъ на муселима и улему ужичку, особито

1. Ово значи Вук Стефановић Караџић. Већину ових писама писао је својом руком покојни Вук.

пакъ изъ писма на кметове и народъ управленога разумети моћи. Я сам такожде явіо кнезу Иліи и кнезу Васи Поповићу, кое тамо у Ужицу съ вама пошилѣмъ, да народу ово наше благополезно урежденіе обяве, да и вама волю мою изъясне, по коей ћете се владати.

И тако заповѣдамъ вама да се скорѣйше у Ужици съ к. Иліомъ и Васом Поповићемъ отправите, и правленіе опоменуте нахіе ужичке по предпису моему примите. Въ протчемъ желећи да и ово ново правленіе ваше по общей жели нашей управите, да сотимъ нама и вама више чести кодъ тамошнѣга народа прибавите, и да любезни тай народъ благоденствуе, молећи се творцу о содержаній своихъ правителя и есамъ.

В. С. К. вашъ доброжелателни

Милошъ Обреновићъ

№ 292.

12. марта 1820.

БЛАГОРОДНИ ГОСПОДИНЪ

Милутинъ Петровићъ!

Любовъ ваша, вѣрность къ прелюбезноме отечеству, точное исполненіе дѣлъ досада вама врученихъ, и проча качества ваша, обратила су вниманіе мое ова на ползу и послугу отечества нашего употребити; и тако наименуемъ и потверждавамъ васъ кнезомъ кнежине Омоля, у пожеревачкой нахій, и заповѣдамъ да заступите празное мѣсто почившаго кнеза Маринка. Ви ћете по примѣру прочихъ кнезова у истой кне-

жини одъ главнога кнеза Стефана Добринца заповѣсти примати, све що се до дѣла народня и различито догађа у кнежини вамъ врученой случи, ему, кнезу Стевану Добринцу, являти. И порезъ на кнежину вашу припадши нѣму издавати, и заповѣсти нѣгове со свакомъ ревностію исполнявати. Притомъ я несумнямъ да ви не само сиротиню угнѣтавати нећете, но оной нарочито одъ свакаго нападствованія и неправде како од междусобне тако од вашикъ и туђикъ млађихъ бранити. Преступника казнити по извидѣнію добро дѣла нѣгова. Дозволява се вама до двадесетъ и петъ штапа, и то као человѣка штапомъ танкимъ. За виша пакъ преступленія са знанѣмъ нашего главнога кнеза описав сва дѣла преступника пошильите у Београдъ у каканцеларію народню на пресужденіе. Глобити или неправедно отимати недозволява се никому буди какова пригрѣшенія било би. Аколъ ли кнезъ или обранитель народньи буде преступникъ, преступленіе животомъ да плати. Но имѣніе нѣгово остаће невредимо за уживаніе дѣце нѣгове. Кнезъ преступиви ово урежденіе не само што свакому отетое повратити, и съ чина своего изъбаченъ бити мора, но къ тому и безъ чесно наказнимъ бити иматъ. При томъ кметовом и цѣломе народу у врученой вамъ кнежини омолской острѣейше налажемъ вама свако почитаніе, повинованіе у мѣсто мене одавати и у исполненію народны дѣла сваку рукопомоћъ чинити.

№ 537.

9. маіа 1820.

Полномощіе

По коему пошалѣ се Господаръ Вуица Вулићевићъ и Господинъ Прота Жуевићъ комисионъ у ужичку нахію, за извидити пофторително и истражити сва злодѣянія кнезова исте нахіе: Мићића и Демира коя су ондашной сиротини починили. И тако препоручује се више именоватой Господи изићи у нахію ужичку съ поменутимъ кнезовима; Мићићемъ и Демиром (имущимся подъ стражою), собрати на нѣколико мѣста ондашню сиротиню, без свакаго пристастиі, не держећи страну ни кнезовима ни народу, суочив обе стране, испитивати учинѣна злодѣянія, отъ кнезова и она злодѣянія, коя се око у око засвѣдоче уписивати точно и къ мени съ кнезовима преступницима на пресужденіе представити. Притомъ препоручуемъ посилаемой комисій сваки случай избѣжавати, да неби огорчени и уврѣђени народъ каково нападеніе на преступнике учиніо или нихъ у чему увредио, но сваки комуе какво зло отъ кнезова учинѣно, пристоино и лепимъ начиномъ да покаже учинѣну себи неправду и одавде рѣшеніе да очекуе. Ваше ће старание у комесій, посилаема Господо, бити, доказати оному народу неправди имамъ, и да ће се постарати убудуще нѣга отъ сваке напасти бранити, и преступницима по заслуги платити.

№ 579

20. мая 1820.

Кнезу Јовану Демиру

Я самъ по вашему отшествію одавде, савъ пренисъ комесарски прегледао и с тога по реду самъ

се извѣстіо о свему. Того ради сада са овимъ писмомъ препоручуемъ и налажемъ, да сместа по прiятiю овога писма све оне отъ кога си што поузимао позовнешъ и свакому свое да повратишъ. Но притомъ назначуемъ, да я желимъ све то точно да извршите, прiе него що би дошао тамо мои братъ Јованъ или тко други. Нарочито немоѣ да васъ и тому принуждава и несумняюћи да ћете све то у скоро времена окончати

№ 752

10. юнiя 1820.

Кнезу Јовану Миһиһу

По вашем отшествiю одавде, я самъ предузео преписъ комесарски, те прегледао, изъ коего по реду самъ се извѣстiо о свему. И того ради са овимъ писмомъ неизоставлямъ вамъ препоручити, да бисте сада на отлогу времена све опе отъ коегъ сте що поузимали, къ себи призовнути дали, споразумѣнiемъ нiовимъ добримъ начиномъ и по особъ са свакога да се помирите Я самъ радъ да то све по моей жельи уредите прiе него што би мои братъ Јованъ, или случай други кто мои тамо дошао, да пеби се почемъ опет кои отъ овiе попотужио. По како велимъ, нещо примоли да опросте, нещо пак подаи, и ако немашъ све у новцу, а оно гледай у стоци или у чимъ можеш; текемъ само да не останете са онаковима сплетени, откуда опет може да се породи некаква вика и буна, а то знате да мора се по други редъ у народъ питати: есу ли већъ намирени сви. За изворске волове що сте узели пре-

поручуемъ да онимъ людима повратите натрагъ све, ибо мучное єданъ сирома съ мотикомъ да отъради и да исплаћуіе онимъ людма чи су волови. А промислите о тому и сами да дѣчицу имате, па отъ клетва оваковихъ сажалите да непострадаю.

Я васъ любимъ, и зато васъ о тому отечески совѣтуіемъ. По коему оставлямъ васъ на урежденіе окончаніа тога дѣла, а не сумнямъ да нећете то све ускоро време по моіой волы окончати. По коему да можете себе обнадеждити за ваше будуще благополучіе.

№ 753

10. юніа 1820.

Господару Єфрему Обреновићу

Изъ писма вашега разумео самъ, на кое и вы изволите примити мои одговоръ, и по онимъ обстоятелствамъ времена владати се.

Я данас пошилѣмъ одавде господара Вуицу и нашега Димитрія у Београдъ, а вы одатле пошлыте к. Илію найскоріе, да ова три човека онде сѣду, и за све што е потребно везыру самомъ да представляю, удоволствореніа да ишту, што се догоди нашимъ людма одъ стране турске, а мы равнимъ начиномъ ныма у правичномъ свако удоволствореніе да чинимо.

Я самъ нашимъ посланицима заповѣдіо да тай догађай яве везиру и да настои да се извиду. К. Илію, кои є може бити и очевидацъ свега тамо быо, добро га извѣстите, вама пакъ препоручуемъ и налажемъ да сваки случай кавге избѣгавате, но што бы годъ тамо противно одъ Турака кому, являйте Муселиму

имайте га на руци, да онъ по жељи вашей всегду иде. Вы пакъ чувайте се сваке кавге и да небы ни годъ почимуо, но на случай ако бе Турци кога и убіли одъ наши, ни мошто да се небы усудили ни ви. ни съ наше стране, нити пакъ другому допустити какову побуну учинити — ербо таково имамо светъ и повторително наставленіе, до рѣшенія височайше Порте на наше прошеніе, а я ћу постарати се свакимъ начиномъ тога Тала изъ Шанца извадити. Кнезовима и кметовима објавите, да сваки у селима точно и безъ задержанія своимъ спахіама издаю што нима уречено. Терговци и свакій Турцы по дѣлима царскимъ, везирскимъ и своимъ сопственимъ, слободно да могу како и до садъ прелазити; притомъ добро и бодро око имѣяте на све што се гди догађа, разбирайте са свію страна, особито мотрите шта спахіе по селима чине и шта говоре. Ево шалѣмъ Ћехая бегово писмо, како васъ Аџибегъ Сребреница тужіо.

№ 1183

10. сентемврій 1820.

Писато господару Јовану и явлѣно му када е біо овди к. Мићићъ представіо е господару, да му е Марко Ђогатъ узафтіо ханъ, кое Мићићъ на Маркову плацу начиніо, и до сада на землю плаћао му кирію. И тако Мићићъ моли сада: да илъ он плати Марку землю, или Марко да плати нѣму бину. Друго, што іе купіо плацъ одъ Александрике жене и Милосавъ Благоевићъ преотео му треће исе онога како е и сведоке изводи; треће, за Михаила Милићевића жену Мићићъ платіо дугъ Сали аги Тулићу 1.800

гроша, за кое она сада отриче да плати, за кое све препоручено му да извиди найприведнимъ начиномъ.

№ 1197

14. септемврій 1820.

Господару Єфрему Обреновићу

Являмъ вама какое славна регимента митровачка вторично дозволеніе у везира нашего добила фашине сѣћи спрама Раче, у нашой страни, и вы сте (како они сказую) забранили и регимента преко толмача земунскаго, посредствомъ кнезова наши изъ Београда, проси отъ мене дозволеніе. Я размишлявајући да є ова земля многе острове у Сави и Дунаву изгубила оваким случайма, коіи су принадлежали Сербій. Но у каковимъ обстоятелствамъ сада особито находимо се, принужденисмо задоволствіе имъ учинити: да погодите съ региментомъ колико ће люди послати, и за колико дана да сѣку фашине, и на то писмено да вама они яве, а кад бы могли уговорити да и наши полакъ люди съ ніовимъ равни числа сѣку, по погодби наднице. Ако би хотѣли само настоятелѣ послати, а све наши люди да секу, и болѣ би било, а на послѣдакъ случай непогодности допустите сами да сѣку, но само съ терминомъ за 10 или 15 дана

Будући да међу две ватре горимо и принуждenисмо и нехотѣвши тако ихъ удоволствовати.

Ето вам прилажемъ и копію одъ писма кое шалѣмъ на регементу.

№ 1262

24. септемврій 1820.

К. Марку Теодоровићу и к. Стефану Теодоровићу

у Пожеревацъ.

Одма по наредби вашой у нахіи како се почео ечам о коему смо у Остружници говорили купити, чуе се да Турцы говоре купи Милошъ иштару,[1] отъ сваке главе по 5 ока. а некимъ по 10 ока, а я самъ за лажливо то држао, но ево люди осведочавају публично дае то истина, и не могу се начудити већ вашему послу, како се еданъ путъ не могосте вы ставити у редъ и послушанѣ како се заповеда, но самовласни на народъ тако налажете, оно што ніе равно у пашалуку на друге наложено. Вы сте мене називали тиранномъ и мучителемъ до сада, и я самъ престао од тога, а када я напустимъ тай народъ на васъ, можете ли знати што од васъ може бити? Небы ли поштеніе было из указани по 2 оке или 3 одъ онога кои има, а кои нема после изъ собране суме уставити за вашу кућу — неку суму ечма; и мени явити.

№ 1268

25. сентемврій 1820.

Свидѣтелство

Коимъ налаже се теби, Нешо, во отсуствію кнеза Димитріа Георгіевича пазити како на конакъ нашъ у Ягодини походящися, тако и на све тамо находеће се ствари наше. Налаже се такожде да сматрашъ сваки поредакъ у вароши Ягодиний обдержавати, да се неби што покварило. Ти ћешъ сваку заповѣстъ и

[1] Иштира значи рана, коју су дужни неки предели своме господару да дају по нижу цену и да уносе ту рану у магацине господарове, а овај је продавао лебарима по цени по којој је он хтео.

потребу мою по сагласію съ кнезовомъ у Ягодини исполнявати у реченой вароши. Варошанима пакъ острѣние налажемъ да сваку заповѣсть мою преко овога Неше издату точнейше исполне.

№ 1461.

1. ноемврій 1820.

Обявленіе

Съ коимъ пошилѣмъ моего Вула Глигоріевића да заступи мѣсто правленіа у Поречу. Того ради и препоручуемъ како вароши Поречу, тако и кметовомъ и народу у Поречкой Рѣки, а равно и Мукаде пожеревачкой, да бы нѣга, Вула Глигориіевића, признали за моего у мѣсто Јоксима Милосавлѣвића надзирателя и кнеза, да бы ему све приходе и данке кои се обично узимаю предавали и нѣму сваку пристоину почестъ одавали.

№ 1614.

11. декемврій 1820.

КНЕЗОВОМЪ ПОЖЕРЕВАЧКИМЪ

Марку и Стевану

и жителѣмъ у пахій пожеревачкой.

Сматраюћи непоредакъ и тужбе отъ многа времена жителя пожеревачке вароши, за нуждно и полезно судіо самъ поставити у Пожеревцу едного главнога кнеза, кои ће како съ муселимомъ тако и у кнежини моравской съ кметовима споразуміе имати и службу кнеза едногa совершавати. Того ради и опредѣлявамъ сада и дипломомъ именуемъ кнезомъ кнежине моравске у нахій пожеревачкой Господара Јок-

[illegible] Милосављевића, съ [illegible] и [illegible]:

1. Да онъ има доселити се у Пожаревацъ и [illegible] домъ имате себе [illegible] кои се у Пожаревцу налази

2. Съ муселимомъ пожаревачкимъ [illegible] дѣло у споразумленію да буде и [illegible] почтеніе да има.

3. Како сва пресуђенія и договоре съ кметовима у своей нѣму даной кнежини што ће имати, тако и порезу да купи, съ рачуномъ [illegible] мени да донесе, а тако и муселиму [illegible] да дае, по временомъ и проче указане потребе.

4. Да има држати у службу народню у помоћъ себи 6 момака, коихъ да му определи кнезъ Стефанъ Ѳеодоровићъ 4 одъ свои момака, а Кн. Марко 2. Ктому препоручуемъ свимъ како воиводи пожеревачкомъ тако кнезовомъ, священикомъ, купцемъ и кметонима у кнежини да би признавали Гъ Іоксима Милосављевића као дѣиствителног кнеза у кнежини моравской и у напредакъ нѣму подобающе почтеніе отъдавали.

№ 1691

8 януара 1821.

Господару Єфрему Обреновићу

Ваше писмо отъ 20-ог маіа исправно приміо самъ, изъ коего изъ между протчихъ видим что ми пишете на Гаю Дабића, дао збогъ болести свое учиніо се неспособанъ на исполненіе народнѣга дѣла на нѣга у

кнежини налагаемаго. Будући пакъ дае сада ово време, гдѣ добро треба хранити народъ одъ сваког потаиннога одъ непріятеля подаваемогъ пожара, на кое дѣло бодри изискуе се и бдителни стражаръ, къ тому нужное сиротини у свачему точно извиђавати, и правосудіе чинити. За исполненіе оваковс дужности, ми смо за способно судили и нашли Василіа Павловића изъ Баевца. Јовица пакъ зато се изоставля, что изъ исте кнежине ніе. Того ради препоручуемъ вама да обявите народу како за бившегъ до сада ньовогъ кнеза Гаю Дабића да ј'а нѣга ни за каково нѣгово зло поведеніе отъ службе неоставлямъ, кромѣ неспособности ко исполненію исте дужности, и зато како вама тако и свимъ кметовомъ препоручуемъ, да би реченому Гаи Дабићу пристоину почестъ отдавали и у будуще и недопустили отъ каковихъ нѣговихъ непріателя, буди у каковомъ случаю напаствовати га. Равно обявите народу у кнежини назватой посавской, да одъ сада Василія Павловића признаду за своего кнеза, нѣму у свему покоравати се и сваку почестъ да отдаю. Ја самъ такожде нѣму наставленіе дао, како ће се онъ спрама васъ владати и заповѣсти ваше исполнявати, кое и у дипломи врученой му види се.

За порезъ постараите се одма собрати и что соберете одма пошалите ми. Съ тимъ остаемъ.[2]

№ 627.

23. мая 1821.

---

1. Први пут смо нашли на овом месту ј. На много места стоји место ј і, али овде је ј.

2. Кнезу Василију дата је диплома као у старом протоколу под Бр 8. Формулар те дипломе штампан је у овој књизи на страни 196 и 197.

Обществу пожеревачке нахіе

Будући да царска дѣла мени често по за дуго међу васъ доћи недозволяваю, а тако и моего брата Јована из међу васъ често на другу страну позиваю, изъ међу коега времена доста неповолни догађая случава се. Того ради за предупредити и овай непоредакъ за добро судилисмо, у отсуствію насъ обоице наименовати г. кнеза Јосифа Милосавлѣвића намѣстникомъ нашимъ у цѣлой нахій пожер. съ договоромъ коисмо ми нѣму писмено дали, кои ће онъ вами показати, и по коемъ точнѣише владатисе обвезанъ е. За добро судіо самъ також де, да се кнежина Млава, по старому обичаю, опетъ соедини подъ еднимъ управленіемъ Милована Кукића въ качествѣ нижаго кнеза, а кнежина Морава, коя до садъ само подъ правленіемъ г. кнеза Јосифа находиласе, да буде отъ сада како и до садъ посредствомъ овихъ двоице булюкбаша Јована Матесића и Јована Лукића упрвляема. Того ради непропущамъ вам кнезовима и кметовима, оваково мое урежденіе обявити, притомъ препоручути и острѣише наложити вамъ, отдавати ему г. кнезу Јосифу сваку почесть и послушаніе, све заповѣсти мое прево нѣга примати, нѣму царску мирію издавати, непокорне и злочинце нѣму предавати, коиће се совершенимъ согласіемъ и поразумѣніемъ поставленаго у Пожаревцу суда судимій и наказани или къ мени послани бити. Ја самъ како нѣму тако и постављѣному у Пожеревцу суду благополезно наставленіе дао, како се они оба, у отсуствію нашему владати имаю. Ја ћу бодро око на нихъ

имати у свему и надамъ се када се по датому наставленію ви и они владали будете, да ће и народъ скоро себе щастливіимъ познати, кое щастіе свимъ вама и цѣлому народу желећи — пребиваю и есамъ.

№ 994.

27. юнія 1821.

М. Обреновићъ.

Обявленіе

Кнезу Јокси за пожеревачку нахію

Извѣстно творимъ како ја г. кн. Јосифа Милосавлѣвића чиним намѣстником моим у н. пожеревачкој тако, да онъ у отсуствію моему и брата моего Јована, има полну властъ заповѣсти мое у цѣлу нахію пожер. свимъ кнезовомъ нашимъ пошиляти ове да се точно изполнаваю наблюдавати, проходећи често по цѣлой нахији како дужност нѣгова потребуе, сваки миръ и тишину како внѣшню тако и внутреню хранити; и мирію царску отъ кнезова примити, и къ мени пошиляти. Слѣдователно сви нижій кнезовы н. пожар. обвезую се покоравати се у свему и сваку честъ одавати реченому моему намѣстнику г. кн. Јосифу, нѣму царску мирію издавати, сваки догађай у кнежини учинѣчи ему явити и преко нѣга моего наставленія очечиватй. Онъ пакъ, реченій мой Намѣсникъ, обѣщавасе и заклинѣсе по моей волы у согласій са опредѣленимъ и намещенимъ у Пожеревцу кнезовима народнимъ важніе догађае, када се онъ кн. Јосифъ у нахій находи пошиляти овимъ на расмотреніе и пресужденіе, када се пакъ онъ у Пожеревцу, находи то онъ согласно и равно съ опредѣленимъ членовыма суда, сваки догађай, без свакога при-

страстія и упорства да предузима и пресуђуе; важнія пакъ дѣла и коя они расправити немогу. съ описаніемъ точнимъ свію догађая и обстоятелства канцеларій нашей у Крагоевцу да предлажу, а ова ће мени и овимъ редомъ за такове ствари и рѣшеніе да очекую. На сваки случай и да може он свакому нижему кнезу противъ злочинаца и непокорнихъ и за сохранити тамо сваки непорядакъ, тишину међу народомъ дати рукопомоћъ, определюемъ я моихъ 20 момака, да у Пожеревцу непрестано за такове послуге буду. Притомъ и я пропустити нећу по окончанію нѣкихъ важнихъ дѣла у нах. пожер. доћи и често у будуще посѣщавати ю. — Владаюћи се сваки старій и млађій по овом пропису, увѣренъ самъ да ће народъ нах. пожер. скоро совершено свое благополучіе познати. Ослаяюћи се пак на ваше, г. кнеже Іосифе, послушаніе и досадашњу покорность къ мени надамъ се да ће те и у овомъ станю поставлѣни и све труде и прилѣжаніе ваше употребити за оправдати овако мое о вама предузето добро мишлѣнѣ.

№ 994.

27. юлія 1821.

Ћехая бегу ч. везиру Марашли Али паши.

Из високопочитаемаго писма твоего разумео самъ да е височаишій ферманъ ч. везиру и за ову годину у Београду да остане припешенъ, и на прочитаніе фермана позивате по обичаю кнезове. Я самъ за свакога посла народнѣга и вашега опредѣліо кнезове у Београду, кои су вредни свакога посла совершити. Я пакъ

зато нисамъ кривъ, что ч. везыръ сва моя чрезъ ныхъ представленія, коя су се найвише састаяла у прекращенію зулума и у содержанію овога народа у миру и тишини, само за нѣку шалу держи. За проче кнезове наше кои су за посла били и кои су сад у Цариграду, знате добро како сте за ньихъ писали, и гдѣ сте ихъ поставили. Приміо самъ и писмо отъ кнезова нашіе изъ Цариграда, и видимъ да су у тешкомъ апсу и неволы, како ни єданъ овамо не доходи.

№ 1015

1. авгусва 1821.

Писато канцеларій у Београдъ и препоручено имъ да предаду ћехая бегу писмо, и да кажу, да друге кнезове нема кои би у Београдъ ишли да се ферманъ прочита. Єръ кои су били за посао то они знаду гди су: да су у Цариграду; и да яву за девойку у Ћупрію да се девойка врати натрагъ, ибо добро бити неће, и то слободно да кажеду, да се нимало не плаше. Копія писма изъ Цариграда одъ кнезова послата имъ на провидѣніе.

№ 1016

1. августа 1821.

ТИТУЛА СУЛТАНОВА

Кад се кнез Милош обраћао Султану, он му је овако титулисао:

„Великоможнѣйшій царю, патишах отоманскій, преизрядныхъ Султанъ, въ великихъ и почтенѣйших Царю, лѣпотнѣйшій менскіи и меріскій, защитителю святаго града Єрусалима, велики царю пространіехъ предѣля населеныхъ въ странахъ европейскихъ и

азіатскихъ на Бѣломъ и Черномъ морю свѣтлѣйшій и државнѣйшій повелителю.

Писато Ђорђу Поповићу у Веоградъ: да обяви на капію, да Господаръ стоіи на датому своему капіи отвѣту, да ће онъ (господаръ) ако ферманъ на нѣга дође драговольно градъ оправляти; ако ли на бинаемина дође ферманъ, то онъ да се стара оправити градъ како зна. За 500 работника, кои се захтеваю за дизати палисате у ово време кадае народъ у толикомъ другомъ терету ни подъ кои начин дати се немогу, нити Господаръ вилаету о томъ поменути сме.

16. юлія 1819.

ДОСТУ МОЕМУ

Доброме Алай бегу

Истино васъ и сердечно любећи поздравлямъ и желимъ да васъ ово мое писмо застане у добромъ здравлю; а какови миръ и спокойствиіе сада имате отъ стране вашега рода и приятеля внѣшнѣга, разумео самъ више из устна сказиваня мои люди, него из вашега писма, кое ми е велико незадовољство у души и веспокойствіе причинило. Зато спѣшимъ неотлагаюћи на други дан, у исти данъ када сам то приключеніе разумѣо, писати самому честитому везиру мое негодованіе и незадовольность и явити му, да я истино такови поступакъ нѣговъ съ нѣговомъ тевабіомъ сносити и трпити немогу, да би наша любовъ досадашня съ нихъ одма на велико напріятелство преобратила се и да онъ стара се васъ задоволствовати и у любовъ ону къ себи узети кою мислимъ да има

и къ мени, ако ти неучини, я ћу держати за знакъ да и къ мени лепшу любовъ има, према коей и я све мѣре употребити у напредакъ тараћу се. Вама пакъ, пріятелю мой, препоручуемъ да се ви ободрите болѣ мало, и како што сте езикомъ тако и чакмакомъ наострите и недайте се газити, согласіемъ Ерлія ваши и наши доброжелателя коисмо се заедно изродили у овому мемлећету[1], и одъ мое стране увѣрени да будете да нећу ни одъ рѣчи попузнути, ни самимъ дѣломъ мою речъ заборавити засведочити. И за ваше увѣреніе шалѣмъ вамъ копію писма хазнадару писанога, а везиру како самъ писао разумећете одъ Ђурчибаше и одъ већила мога Ђорђа, на кое како одъ капіе тако и одъ васъ очекивајући одговоръ остаемъ вашъ приятель и шилѣмъ вамъ на вашъ тавиль хиляду гроша.

26. ювія 1819.

Хаџи Мехмед Ефендій староиъ хазнадару за Алай бега.

ВИСОКОПОЧИТАЕМОМУ И МОЕМУ ПРЕДОБРУ ДОСТУ

Хаџи Мехмед Ефендій

Любезное поздравленіе!

Я самъ съ великимъ моимъ незадовольствомъ разумети могао, да е се некое несогласіе измежду неких капиліа и ерлія тамо породило, кои случай употребили су непріятельи сву ову кривицу оборити на Али Алай-бега санџака смедеревског. Ова је стваръ

1. Мемлећет значи предео или постојбина

обична да у оваквимъ случаевима непріятели найбольимъ людима осветити се траже, но ретко би се овакови люди находило, кои за указати себи добра оному благодѣтелю злимъ вратити стараю се. Могао самъ разумѣти, да сте се ви понайвише ополчили сада противъ Алай бега и неопоминѣте се нимало нѣгова указатогъ вамъ добра пре кратког времена, кои подложивъ свою честъ, и нещедећи своего труда, и шта више еще противъ самога своего закопа прилаћао е молбе свое кодъ мене за васъ, а сад све му противнимъ начиномъ враћате. Узрока другога я томе дознати немогу развѣ за любовно нѣгово са свакимъ и са мномъ живлѣньемъ; ербо дѣла нѣгова честитому Марашли Али-паши, народу нашему и самому Девлету у примиренію овога народа указата велика су, коя я са свимъ народомъ и опетъ пред самимъ Девлетомъ засведочити готовъ самъ. Ми са свима царскимъ людима, а особито съ онимъ ерліама добримъ, кои су се съ нама изродили, свагда у любови живити желимо. Ја самъ мисліо да ви любовъ чисту къ Алай бегу у персима вашимъ носите, и да бисте у случаю оно чинили за нѣга што е онъ пређе къ вамъ. Но сада видимъ да любовъ къ нѣму ималисте до случая и сада кодъ васъ посвѣдочава се она пословица, да „османска любовъ на колену стои“[1] Притомъ надамъ се да ћете ви опет у перво приятелство доћи. У противномъ случаю ако би се

1. Обично се каже; »У Турчина је вера на колену« т. ј. Турчин пема вере, преварићете буд за што.

што наймање чести реченога Алай-бега дотицало, или би се нѣму што неповольно противъ свакога права учинило, знаћу да е одъ васъ и за мой хатаръ све учинѣно му, кое никакова добра слѣдствія потомъ имати не може.[1]

26. юнія 1819 год.

М. О.

Одговорено Али аги, Аяну[2] параћинскомъ, дае онъ узрокъ къ тому штое Ресаванъ забраниіо нашим людма у Параћинъ одлазити, штое млоге зулуме нашимъ людма починіо:

1-во. Убіо е терговца Анђелка одъ Параћина до Шупеляка;

2-го. Посекао е едно момче изъ Влашке за права бога;

3-ће. Премамлюе наше жене у ніовъ аремъ и турчи;

4-то. Киту идућа изъ Видина юрилису га и пуцали за нимъ.

5-то. Попалио сена штубичка те погореше;

6-то. Били су кнеза Лазу из Бабове на чаршій;

7-мо. Били су Ђорђа из Белайке на чаршій;

8-мо. Узимлѣду одъ наши люди на кола пића по 3 гроша и кои само на грбини своіой што пића донесе по 1 грош;

---

1. 4. јула из Јагодине благодари кн. Милош Хазнадару за измирење Алај бегово с везиром — Дакле је његов корак имао успеха

2. Ајани то су чиновници од прилике као наши срески начелници.

9-то. Наплаћуеду одъ наши люди на єданъ чифтъ каменя по 15 гроша ћумрука;

10-то На клисури ометаю наше люде, кои из Видина иду и на сувомъ путу ћумрукъ наплаћую. и еще много коешта чине, и дае Господарь принужденъ за ове нѣгове зулуме явити Шашиг-паши[1] потомъ и самому у Румелии валиі кое онъ само ћупріиской нахіи починіо, а особито Левчу.

№ 285.

11. марта 1820.

Писато Николи Лунѣвици дае Господарь у Београдъ дошао штое се стари ћехая бегъ у други свѣтъ преселіо и дае господаровимъ ходатайствомъ бивши и нѣму добро познати муюрдар ефендіа за ћехая бега новога изабрать.

№ 871.

29. марта 1820.

ВИСОКОПОЧИТАЕМОМУ И НАШЕМУ ВЕЛИКОМУ БЛАГОДѢТЕЛЮ
ВЕЛГРАДСКОМУ МУХАФИЗУ, ЧЕСТИТОМЕ

Марашли Али паши

ОТЪ СВІЮ КНЕЗОВА ПАШАЛУКА ВЕЛГРАДСКОГО

Покорнѣйше прошеніе и молба.

Ништа на овоме свету, тако народу свакому бити не може, како вѣра кое се придержава, нити пакъ што тако народъ къ свакому злу раздражити може

1. Шашиг-паша био је везир у пашалуку лесковачком, а под њим стајао је и Параћин.

како обесчещеніе исте оне вѣре, кою народъ за свѣту исповѣда. И вама, ч. пашо, познато ће бити да свы цары, када су народъ каковъ, ако ће и насилнимъ образомъ бити, себи покорили, прво стараніе ніово било заповѣдити своимъ подчинѣнимъ началникомъ ни учемъ вѣроисповеданіе покоренаго себи народа не нарушити. Оваковомъ истомъ предмѣту често жалилисмо се и мы код васъ, да се наше вѣроисповеданіе нарушавало прежде за дахіе особито у томъ, що многи отъ дахійске тевабіе[1] блудъ чинили и насилствено съ женами нашего вѣроисповеданія. Овакови гласови, веома вама неповолни су се показали, и тврдо обѣщаніе учинилисте онаково злоупотребленіе између овихъ турака истребити, а насъ свободне учинити, кое сте и совершили. И тако мы особито овимъ благодѣяніемъ вашим зарадовалисмо се, молећи Бога за продуженіе на многая лѣта щастливаго владѣнія нашега цара и господствованіе между нема нѣгова већила ч. Марашли Али паше; но по томъ на удивленіе насъ свију кнезова и народа видимо, да не само прежде царствовавше насилно блудодѣяніе са женама од овдашныхъ турака, особито пакъ тевабіе ваше непрестае, но що еще више и богомрзное и нарави противное насиліе съ младимъ людма и мушкомъ дѣцомъ нашего вѣроисповеданіа умножава се, и кои овому мерзному захтеваню несогласи се, біени а много пута и убіени биваю. Оваково едно чрезъ наравное

1. Тевабије значи свита, пратња, а може значити и околина која окружава људе већега положаја.

злоупотребленіе нѣки данъ овди случивше се, честити владѣтелю нашъ, сакрили нисмо отъ васъ; но къ особитому нашему сожаленію не само що никаково удоволстворенiе отъ стране ваше добили нисмо, но и видилисмо да вы нама у тому не само що невѣруете, но оваковимъ злочинцима већу свободу даете, да они опетъ съ народомъ нашимъ по своей воли поступати могу. Изъ овога мы ща друго заключити можемо, развѣ огорченіе ваше против насъ, а защо не дознаемо. Мы на све стране промишљајући, ниша заключити неможемо, у чему бисмо васъ увредили били. Царска мірія, и све щое ваше (преко указатога) свагда на време народ е преко васъ издавао, и у свему мы заповѣстима вашимъ съ народомъ покоравалисмо се. Того ради сад любећи скутъ и сицаду вашу, препокорно молимо васъ, ч. нашъ Девлетліа, учинити милость отеческу и ово благомерзкое блудодѣяніе, а еще више чрезъ наравное насиліе мушке дѣце, равно и самовластна убиства коя се често на вашой капій у Београду догађаю прекратите, ербо у противномъ случаю ми ћемо принуждени наћи се наше страданіе садашнѣ и височайшему Девлету описати. За кое покланяюћи се предъ вама лицем до землѣ, остаемо милостиваго отговора очекуюћи и есмо.

№ 543

11 мая 1820 год.

Господару Осман Аги

ХАЗНАДАРУ Ч. МАРАШЛИ АЛИ ПАШЕ

Я самъ разумео од кнезова нашихъ де мое прошеніе на капіи примлѣно ніе, за оне злочинце бу-

дући су други отсовѣтовали честитому везиру нашему.

Мени е особито жао да наша прошенія тако се неуважаваю на капіи ч. везира. А кому другому я ово преписати имамъ кромѣ моимъ пріятельима, вама и Алай бегу, у кое самъ се я найвыше уздао, да ми посла соврше, и тако я еще еданъ путъ позивамъ се на мой предати ч. везиру арзовалъ[1], и молимъ да се преступници смертію казне. Ако ли ч. везиръ и на ово представленіе несогласи се, то ће знамъ быти да онъ сам преступнике и оне кои намъ зло чине, брани, и тако и я ћу принужденъ бити у извршенію нѣговихъ налога поступити, съ вама пакъ пріятелыма нашимъ, кои ч. везира на то навраћате, приятелство са свимъ прекинути, а на послѣдокъ бити ћу принужденъ сва убиства и злочинія, коя у Београду предъ очима ч. везира бываю, великому Девлету описати и одонудъ олакшанѣ народу овому просити.[2]

№ 607

24. маіа 1820 год.

Одговорено ћурчибаши на нѣгово писмо послато разумѣо самъ дае други войвода на мѣсто извађеногъ отъ Пореча булюбаше већ отишао у Поречъ. За кое добио самъ изъ Пожеревца писмо дае онамо дошао. Преставляю ми кнезови Димитріе, Марко и Ресавацъ, тужбу поречкихъ жителя, кои су се весма смутили отъ тиранскогъ злочинства онога првог булю-

---

1 Арзохал значи писмено, може бити молба, а може бити и тужба.

2 Исто овакво писмо испратио је кнез Милош и алаи-бегу санџака смедеревског.

баше, при коему да неби се други булюбаша шиляо, ибо ако би дошао други, принуждени ће бити све домове оставити и далѣ оданде отселити се. Видећи такову тужбу, а при том знајући, да овде и ніе мѣсто за сеимене[1] єрь ніе главна какова паланка или градъ, писао сам кнезовима у Пожеревацъ, да би придржали еще онога булюбашу у Пожеревацъ, и вама препоручуемъ, да бисте о тому ч. везиру явили, нека онъ опредѣли како ће се слѣдоватъ съ тим булюбашомъ, а мене є све єдно: би ли онъ у Београду біо или у Поречу или у Пожеревацу. Зато я неби никакову бригу имао, но що велимъ у Поречъ као никакова паланка или градъ ніе потребовао. А у Пожеревцу штое главна паланка знате и сами да има воивода. То ћете све сообщити ч. везиру и какови одговоръ буде дао явите.

№ 847

22. юнія 1820.

Одговорено Хаџи Мемеду, воиводи ужичкому, да се Господаръ тако стара, нѣгова дѣла совершити кодъ ч везира како год и за своя собствена, и явлѣно му дае Господаръ за исто нѣгово дѣло писао ч. везиру, ћурчибаши и ћехая бегу и послѣдни одговоръ одъ ч. везира за дѣло нѣгово искао, на кое ако до 15 дана одговоръ не добіе, да ће се старати преко други пріятеля, и на другомъ мѣсту дѣла нѣгова совершити, и да се Господаръ неће оставити о тому радити, док годъ дѣло нѣгово совершено не буде ако ће и 100 кеса на то у Стамболу потрошити.

1. Сеймени то су пандури, оружани момци.

Притомъ явлѣно му, да се на позиванѣ нѣгови пріятеля не превари, арзовалъ ч. везиру предложити и искати да га ч. везиръ за своеага ћехаю прими.

№ 885.

17. юнія 1820. У Брусници.

Писато Алаи бегу и Ћурчибаши и препоручено им да се постараду съ свакимъ начиномъ да би Арап Оглу у Београду войводомъ поставили; еръ непогода, коя изъ међъ наши люди и Турака у Београду сбивасе, све є чрезъ небрежанія досадашнѣгъ воиводе.

№ 919.

5. юлія 1820,

Господару Єфрему Обреновићу

у БЕОГРАДЪ

— — — — — — — — — — — — — — — —

У прилики доброй непропустите ћехая бегу споменути, да яви ч. везыру, да бы промепуо овога Алаибега пакъ да тури онога старога остружничкогъ Алаибегомъ, у кое име обещавамъ дати ч. везыру 10 кеса, и то за ону ватру що є онъ међу везиромъ и самномъ запаліо. — Мотрите добро каковъ има сада разговоръ међу Турцима, ибо я самъ науміо сада о пореву у Београдъ сићи, ербо непріятели могу различито цару явити. Пошилѣмъ еще 30.000 гроша одъ арача, предаиге на капію, да узмете тавилъ.

№ 1458.

2. ноємврій 1820.

Б е л е ш к а

„Старайте се кодъ ч. везира, да би старогъ Хазнадара у Ћупрій за войводу послали, а пѣга да по-

здравите да се тога посла прими. Ето пошилѣмъ 500 гроша да ихъ предате ћехая бегу, што є оставю кавечибашу до Ђурђева дна.

№ 103.

8. фебр. 1821. У Брусници.

Писато воиводи Ягодинскому. Господаръ е разумео, дае нѣколико дућана погорело у Ягодину збогъ кућа съ сламомъ покривени. Того ради препоручуе му Господаръ, да би заповедио, да сваки свою кућу сламомъ покривену сад ћермидомъ и дасками покріе и кои би се противіо, да му се кућа отвріе и открывена остане, док по заповести не покріе.

№ 982.

23 юлія 1821 год.

Писато воиводи пожеревачкому укорително писмо за случай кои се тамо с цiганомъ и нѣговимъ сейзомъ догодіо. Нѣговъ поступакъ у таковомъ случаю Господаръ веома негодуе, и ако му се не види право ту седети, нека одлази, ёръ у везира еще Турака имаде кога ће за войводу у Пожеревац поставити.

№ 1000.

29. юлія 1821.

Писато кн. Јокси у Пожеревац да на воиводу позорствуе, и да му каже да се онъ такови послова прође, ёръ онъ више за честь нѣговога брата, старога хазнадара, ту седи. — Да каже Вучићу, да собом поведе онога Арнаутина, кои е другъ погибшегъ циганина.

№ 1100.

28. юлія 1821.

СУДСТВО

СУДСКЕ УСТАНОВЕ

У прве дане по ослобођењу, па и доста дуго после тога, није било у народу нарочитих установа, које би се запимале цигло изрицањем правде. Само неку сен апелационе власти имала је народна канцеларија у Београду.

Турске старешине, кадије и муселими, судили су Турцима, а кнезови, који сеђаху уз муселима, судили су Србима. Најчешће и најобичније судили су муселим и кнез заједнички Србима и Турцима. Оваково стање било је са свим саобразно приликама, које су наступиле у прве дане по ослобођењу. У пашалуку су упоредо живели Срби и Турци. Није могло да буде да остану без суда — једни или други. Заједнички суд за обоје било је немогуће створити. Под турским судовима нису могли да остану Срби, јер су се и дигли на оружје противу неправде турске; а Турци, по самим верозаконим основама својим, нису могли да пристану, да подпадну под српске судове. Ово двојство у судству, дакле, које је уговором мира предвиђено, налазило је свога оправдања у приликама, које су га изазвале.

Довле је то двојство трајало, дотле није било у земљи никаквога суда, никаквог правилног, па ма и обичајног, поступка. Муселими и кнезови судили су по својој памети. Срби, који су били незадовољни пре-

судом кнеза свога, жалили су се народној канцеларији или кнезу Милошу, а незадовољни Турци обраћали су се жалбама везиру.

Мало по мало, али стално и беспрекидно, прибирали су Срби судску власт у своје руке. Користили су се сваком приликом, да све јаче ограниче мешавину Турака у судство. Завођењем народног суда у Крагујевцу, доцније и суда пожаревачке нахије у Пожаревцу, искључени су били скоро са свим Турци из учешћа у судским пословима. У 1821 год. били су судски послови скоро искључно у рукама Срба. Врховни кнез, нахијски и кнежински кнезови с општинским кметовима, занимали су се изрицањем правде; где кад је у томе учествовао и турски муселим, нарочито када су се Турци између себе парничили. Па и саме Турке судили су често српски судови и српски кнезови.

Као што није било нарочитих установа за суђење, тако није било ни особитог поступка у извиђању спорова. Али самом практиком створени су многи основи судској процедури и остваривању правде.

НАДЛЕЖНОСТ И УРЕЂЕЊЕ СУДОВА

Знало се, чисто по обичајном праву, да сваки човек мора да припада неком суду; а то је, у прво време био, суд кнеза нахијскога. Нахијски кнез био је, не само у почетку стварања српске државне управе главни суд за све спорове у својој нахији, него је он то остао и за све време о коме говоримо. Њему и његовом суду није смео нико да се противи. Зло би прошао онај

који је се противио суду свога кнеза. Ако ништа више, 25 батина добио би за такву непослушност. Кнез нахијски је судио све парнице: кривичне и грађанске природе, од најмање до највеће вредности, судио је чак и за главу. Права апелате противу пресуде кнежеве није било, али се догађало да су се незадовољне стране обраћале врховном кнезу жалбом на пресуду кнежеву. У таквим случајевима пресуђивао је коначно врховни кнез. Нису били ретки ни такви случајеви, да су се парничари одмах обраћали тужбом врховном кнезу, но ретко кад се овај упуштао у прво суђење. Обично је такве тужиоце упућивао својим кнезовима, да им они пресуде, или ако је случај био нејасан, упућивао је дело народној канцеларији у Београд или доцније народном суду у Крагујевац. И ако су ова два суда носили назив „народни", опет су они били у ствари обласни судови. Народна канцеларија судила је обично само београђанима, а крагујевачки народни суд крагујевчанима.

Ови судови нису имали у почетку своја устројства; тек знало се да су и они могли судити парничарима, ако им се обрате.

После покрета у пожаревачком округу, т. ј. после буне Добрњчеве и Абдулине, нашао је врховни кнез да ће се поредак у томе усколебаном крају најбоље одржати, ако се, поред осталога, установи и суд у Пожаревцу. С тога је на три месеца после умирења поменуте буне, актом ок 27. јула 1821. године установио суд пожаревачки. Задатак тога суда био је да суди све кривице у своме округу. Изгледа да се овај

суд није бавио суђењем грађанских спорова, него само извиђањем и пресуђивањем кривичних дела. Јер у устројству стоји, да ће главни кнез пожаревачке нахије бити дужан да доведе пред суд „свакога преступника којега нађе или којега ви (кнезови-судије) поиштете.“ Ствари заплетене, које ови кнезови нису могли да расправе, морали су слати „под именом и печатом канцеларије пожаревачке“ канцеларији врховнога кнеза у Крагујевцу, која их је спроводила врховном кнезу на пресуђење. Решење кнежево враћано је истим путем на извршење.

И у суду пожаревачком заузимао је прво место главни кнез нахијски, који је, у ово време, био Јосиф Милосављевић. Чланови суда били су „кнезови судски“, који су се само судским пословима бавили.

Све до овога времена судили су кнезови с ногу, т. ј. где су се затекли, када су им парничари предстали. При уређењу пожаревачког суда, наређено је, да се тако више не ради, него да су кнезови судски обвезани „на уречено време у опредељеноме месту за суда наћи се.“

Онолико се може рећи о надлежности судова онога времена и о њиховом уређењу.

По себи се разуме, да никаквих писаних закона није било. Није било ни кривичног ни грађанског законика, нити је било каквог поступка судског. Опет зато налазимо много пресуда судских по грађанским парницама и много решења по кривичним делима, налазимо много акта и докумената, из којих се види стање судства онога времена.

ГРАЂАНСКИ ПРАВНИ ОДНОШАЈИ

И ако је пашалук београдски био турска провинција, шта више и под турском управом, српске власти нису се при суђењу сопствености придржавале турских појмова о томе. Свака земља, као и свака ствар морала је, по појму српскоме, да припада некоме у сопственост. Ако је што било ван својине појединаца, оно се звало *„сиште — народно“*. Народ је, дакле, био сопственик онога, што није било појединаца. Но под упливом турскога законодавства српска управа није сматрала сопственост за неприкосновену. Српске власти, а особито наограничени врховни кнез, остали су непрестано при том да имају право мешати се у приватну својину. Отуда долази, што виђамо да врховни кнез често наредбом својом одузимље баштину од њеног сопственика, па је предаје другоме само зато, што првашњи сопственик није хтео или није био кадар да је обделава или што је налазио, да није право да један има на два места н. пр. ливаде, а други да нема ни на једном[1]; виђамо даље, где поједени кнезови нахијски, узимљу, силом свога положаја, ливаде и баштине од својих грађана и присвајају их себи.

Остављајући такво неправилно и изузетно схватање о праву сопствености, налазимо да су српске власти о овом предмету са великом пажњом изрицале своје пресуде.

---

1. Акт државне арх. од 1. авг. 1821 Бр. 1021.

[illegible] Који је [illegible] морао је да доказује код суда.[2] За благо, које су у земљи нађена, уредило је, да је половина онога који их је нашао, а половина онога у чијој су земљи нађена. Државна управа није за себе ништа узимала.[3]

Како не беше писмености у народу, то су се и сви спори о сопствености оснивали или на фактичном притежању или су се, у случају спора, морала потврђивати онда уобичајеним доказним сретствима, о којима ћемо ниже говорити.

По смрти очиној наслеђивали су имање непокретно деца његова, без разлике пола. Удова, ако се преудавала, носила је у дом свога мужа сву покретност, а непокретност је остајала деци коју је из-

[1] Акт кн. канц. од 22 јули 1819 год.

[2] И дан дањи наш грађански законик (Гл. IV стр. 84.) садржи у себи још [illegible] старе.

[3] Дакле друкчије него што је сада прописано у § 251. грађ. законика.

родила с првим мужем. Ако су ова деца малолетна била, са непокретним имањем, до њихова пунолетства, управљали су најближи сродници оца њиховог, обично рођена браћа умрлога, т. ј. стричеви малолетника. Очух, т ј. онај који се оженио мајком малолетних наследника, био је старалац дечин. У име накнаде за то старање припадала му је она покретност, коју је мати детиња добијала у мираз. Тутори имања умрлога уживали су сав приход од имања којим су руковали, а нису никоме полагали никаква рачуна. При преудаји удове пописиване су све покретности које она односи своме другом мужу и овоме је решењем надлежног кнеза стављано у дужност да малолетнике издржав.. из тога имања. Са усвојеном децом поступало се као и са рођеном. Ако је усвојени син био пунолетан по смрти поочима, а помајка му се удавала, он је остајао у кући поочимовој као наследник свега непокретног имања; помајци је припадало само оно што се назива женско, као оглавље, хаљине и т. п. При усиновљењу морао је поочим пред влашћу да покаже услове, под којима прима некога за сина, а ти услови стављани су на хартију, од које је добијао препис поочим, у облику *„објављења"*.

Велика се пажња повлањала брачним одношајима. Ови су, за време турске владавине, били остављени без икаквог уређења. Турски обичаји и овде су у многоме били истисли српске. Родитељи су сматрали ћери своје као бесправне личности, с којима су по својој вољи располагали. Девојка је морала полазити за онога, коме су је давали њени родитељи,

па ма и немала воље да пође за њ. Закључивање брака вршило се без икаквог правног чина. Родитељи девојчини продавали су просто своју женску чељад. Било је са свим друкчије но сада. У место што сада девојка носи мираз мужу своме, онда су очеви младожењени плаћали родитељима девојчиним знатне суме за ћер њихову, као што се и сад по селима неким чини. Женска рука ценила се, као и сада, као јака привредна чињеница у заједници. Добити такву снагу у свој дом, била је тежња сваког домаћина и старешине задруге. С тога су они плаћали родитељима за невесту. Ова околност није била похвална по морални живот народа. Кнез Милош, који је то лепо схватио, није престао дејствовати да се тај рђав обичај искорени. Још 10 маја 1818 год. на скупштини издао је усмену строгу наредбу противу оваквог рада, а ту је наредбу понављао 7. јула 1820 год. и 1. декембра исте године. — Да би се обезбедила слободна воља невестина и младожењина односно брака, кнез Милош у тим наредбама својим забрањује да родитељи ћери и синове своје, а браћа сестре и млађу браћу своју силом гоне у брак. Без објављења кметовског и свештеничког није смео родитељ или брат брак обећати и прстен примити. Кмет и свештеник морали су претходно да саслушају удавачу и младожењу: да ли они драге воље узимљу једно друго. За знак да је драга воља основа браку који се закључује, морала је девојка да прими, пред кметом и попом, од младожење дар који јој младожења даје. Но ако би се и после оваквог даривања опазило да је било присиљавања од

стране старијих, свештенику је било забрањено „под лишењем своје части и *живота*" венчати такве заручнике. — Осигуравши на тај начин слободан избор супружнички, кнез Милош је ударио правце и противу обичаја уцењивана девојачких родитеља. Он је забранио да се више узимље у кућу девојачку но 25 гроша ни под каквим именом. — Одбегавање девојака, а још јаче онда уобичајено отимање запретио је смртном казни (вешалима)[1]

Лакше је било одржати ред у приватним правним односајима него у односајима правним између села и општина. Синорење села задавало је млого посла ондашњој народној управи. Општине и села долазили су често у сукоб око синора свога, што је махом расправљао изборни суд, одређен од самог врховног кнеза.

Када се који тужио због грађанских потраживања он је морао да иде лично суду, кмету, кнезу или врховном кнезу, па да престави своју тужбу. Ако се тужиоцу веровало, спор је пресуђиван без саслушања туженога; ако ли му кнез или она власт којој се тужио, неби могла веровати на реч, слат је своме кнезу, да поред њега саслуша и туженога, па да према свом убеђењу или сам или у договору с кметовима пресуди. Где би у оваком случају која од парничних страна била незадовољна пресудом свога кнеза, слата је врховном кнезу да јој он пресуди.

1. Акт државне архиве од 7 јула 1820 Бр. 929 (види у документима).

Но ово је чињено само онда, када је врховни кнез упућујући тужиоца нахиском кнезу на суђење, то изречно наређивао. Осем *веровања*, била су спочетка још два доказна срества у грађанским парницама: заклетва и сведоци, а доцније, после 1819 год. и писмене исправе. Заклетва је врло често употребљавана као доказ, али најобичније доказно срество били су сведоци. Где би онај који суди нашао, да исказ сведока није поуздан, позивао је и сведоке на заклетву.

По свршетку спора добијале су по кад-кад парничне стране и писмене пресуде, у којима се често налазе и све побуде на основу којих је пресуда изречена. Оваква писмена давана су и онда, кад се спор свршио *поравнањем* пред судом. Ако се спор тицао наслеђа малолетника, пресуда је давана на чување или кмету или обližњем манастиру, сигурно зато да се старају о извршењу њеном. Друге врсте пресуда даване су у руке парничарима, који су били дужни да им се покоравају. Упорни парничари слати су врховном кнезу на одговор.

О *синорењу села* судио је изборни суд, који је састављао или кнез нахијски или обично сам врховни кнез. У сваком таком суду, бивао је и по један писмен човек из канцеларије врховног кнеза, који је имао право да за себе наплаћује таксу (обично 20 гр.) за сваку обележену страну границе. Број изборних судија није био свагда једнак, а често су и Турци били чланови таквих судова.

Није се правила никаква разлика о вредности спорног предмета. За све грађанске спорове могао

је да суди сваки који је уопште имао право да суди. Само потрице и са свим локалне ствари пресуђивали су кметови ссоски.

Где је била потреба да се који позове на суд, слао је кнез по њега пандура, те му је овај носио позив („мураселу“) за̀ што је позвани морао да плаћа неку таксу (обично 1 грош на сат).

Као средњевековну црту у законодавству овога времена има још да забележимо и *репресалије*, као правно сретство у грађанским споровима. Где би сељани једног села чинили штету сељанима другога села, кнез Милош је овлашћивао оштећене сељане, да се накнаде за штету репресалијама противу штеточинаца. Леп пример оваквог случаја има у пресуди, коју је изрекао кнез Милош у спору Рановчана и Остриковчана. Први су косили ливаде других; други се тужише кн. Милошу противу првих и он је пресудио: „да Рановчани недирају више ливаде Остриковачке, и сено што су ове године покосили, да им натраг врате, јер ће Господар заповедити Остриковчанима да им дрва у њиховој шуми не даду сећи, и винограде, који на њиховој земљи леже заптисати.“[1].

Осем за спор о синору, није се за суђење плаћало ништа. Није било никаквих такса по судским споровима.

СУЂЕЊЕ КРИВИЦА

Млого мање дејствовало је турско законодавство на суђење кривичних дела, него у грађанским споровима и односима. Могло би се рећи, да је у су-

1. Акт. држ. арх. од 22 Јула 1821 Бр. 963.

ђењу кривица више излазио на површину дух српскога законодавства из средњега века, него турско законодавство. Ово се најбољевид и када се промотре казни које су примењиване на разне кравичне случајеве.

Међу казнама онога времена налазимо:

1. *Смрт*, која се вршила *вешањем* кривца. На ову казну осуђивани су понајчешће: хајдуци, разбојници и они што су окривљени за паљевине. Осуђени је вешан обично на ономе месту где је дело кривице учинио.

2. *Батине*, које су, у мањој мери примењиване за сва иступна дела, а у већој за преступе, па били ови учињени противу материјалног живота појединаца или противу јавног морала. Разликовала се оштрина ове казне и по начину њеног извршења. За јачс преступе, а нарочито оне против јавнога морала, батинани су кривци јавно, пред већим скупом народа, а за иступне кривице, извршивана је ова казна у ужем кругу, у судници кметској или кнезовској. И број ударaца био је различан, према кривици за коју је дотично лице кажњено. Највећа мера била је 200 ударaца штапом за мушке особе, а 200 камџија за женскиње.

3. *Глоба*, која се скоро исто онако примењивала као што је изложено у Душановом закону (у чл. 46. и 98 на стр. 12 и 23 Миклош. Издања). Када се учинила каква похара, ову су морали да плате оштећеноме или суседи његови или цело село, ако не нађу кривца. Суседима у селу остављано је право да од кривца траже накнаду за оно што су похараном платили.

Глоба, као казн за појединце, не налази се још у овоме времену.

4. *Затвор,* на који су осуђивани сви кривци без разлике, т. ј. и кнезови и прости иступници или приступници. До 1820 године затвор је био прост, а од маја месеца те године, заведене су и *букагије*. Њих је први пут набавио из Земуна, кнез Петар Цукић, и то свега 10 комада.

5. *Надзор,* био је по кад кад примењиван на хајдуке, који су се предали сами. Таквим хајдуцима опраштао је врховни кнез кривицу, само што су морали да живе онде где им он каже, а под присмотром власти.

6. *Расељавање* села због хајдуковања, било је често припрећивана, али никада извршена казна.

7. *Конфискације* имања није било, мањ за политичне преступе. „И ако је који смрт заслужио, право није да му се мал одузме" — такво је начело изрекао врховни кнез у акту свом од 27. јуна 1819, којим је помиловао бившег хајдука Мирка, из Прњавора у округу шабачком.

Исто тако није дозвољавана ни *крвнина*, коју су покушавали да наплаћују турске војводе, по старом турском обичају. Ова казн била је, докле је постојала, једна од најтежих и најнеправеднијих. Њу је плаћало село, где се нашао какав убијен човек. Турци, за време своје силе у пашалуку београдском, убијали су на доват српску рају, па буд су убијали невине људе, то су од невиног села наплаћивали крвнину, глобу што се у његовом атару нашао убијен човек. Сума, којом су Турци уцењивали таква села за крвнину, била је неограничена. Српска управа, одмах

по устанку таковском, није дозвољавала да се ова казн примењује, и ако би који турски муселим покушао да је наплати, није му се дозвољавало.

Као год што није било прописаних правила која ће се казн за које кривице примењивати, тако није било ни сталних правила о томе: како ће се дело кривице извиђати.

Обично је тужилац лично долазио кмету, кнезу или врховном кнезу, те је казивао тужбу. За туженог слат је пандур са мураселом (позивом) да га доведе на суд. Тужени, примив позив, није се лако усуђивао да сам иде суду, него је позивао све село да иде са њим. Попео би се на какав вис у селу и викнуо: „хајде свету, хајде вилајету!“ па би тако сакупио мноштво људи те са њима отишао пред суд кнеза. Ови сељаци туженога ишли су да бране своga земљака.[1] Лако је разумети да је за судију теже било дати џевапа оволикој гунгули непозватих но расправити спорну ствар. С тога је врховни кнез, одмах чим је установљен суд у коме месту, забрањивао, да се овај обичај настави. Само је смео да изиђе пред суд онај који је добио мураселу (позив). А ако овај не би хтео сам драге воље доћи, кметови су морали да га дотерају всзаног.

За доказивање кривице или за одбрану од ње, употребљавани су ови докази:

1. *Лично уверење* онога који суди, што је било сасвим нешто друго на наш садашњи „судски

---

1 Акт државне арх. Бр. 1024, од 2 авг. 1821.

увиђај." Шта је знао или о чему је био уверен онај који суди, то није тужилац требао да доказује нити је туженом помагало да побија другим доказима. У таквим случајевима пресуда је одмах била готова.

2. *Сведоци*. Ових је било од две руке: или су се на њих позивале парничне стране или их је сам судија позивао да му кажу што знаду о људима и њиховом односима у спорној ствари. Кнез је позивао кметове, а врховни кнез кнезове, да кажу како стоји ствар. Оваквом исказу веровало се као садашњем „судском увиђају" или „вештачком мњењу." Сведоцима ове врсте веровало се без заклетве.

3. *Заклетва*. Овај облик доказа употребљавао се у кривичном суђењу сасвим друкчије него што се сада употребљава. Као што је познато, наш садашњи поступак судски у кривичним парницама, дозвољава заклетву само у оном случају, где је нужно да сведочба сведока добије пуну правну снагу. Заклетве, као доказног сретства, нема у нашем садашњем кривичном законодавству.

У прво доба нашег судства било је друкчије. И ако се кад и кад заклетва примењивала и за оснажење исказа сведока, она је поглавито била врло јак и потпун доказ, нарочито у кривицама разбојништва и крађе. Тужени се заклињао да не зна за кривицу, због које је оптужен, и он је одмах био ослобођаван од сваке казни. Заклетве овакве полагене су у манастиру, обично код Светога Краља. Онај који је требао да положи заклетву, добијао је писмо да се може заклети у манастиру (са назначењем у коме) и ста-

решина манастирски био је дужан да узме од њега заклетву пред братијом манастирском и пред неколико сељака из околине манастирске. После овако положене заклетве добијали су и тужилац и тужени пресуду, у којој се излагало, како се Н. Н. заклео у манастиру . . . пред тим и тим игуманом и јеромонахом и пред сведоцима: Н. Н. да није крив за оно због чега је тужен и да незна ништа о томе, па је речено: да парничари немају више међусобом речи за то.

4. *Признање* кривице узимато је увек за потпун доказ. На основу признања изрицана је свака па и смртна пресуда, када је кривац смртну казну заслуживао. Није се водио рачун како је било признање и да ли се оно подударало с околностима.

За истребљење хајдука, који су се нарочито у 1821. години, због комешања услед влашког и грчког устанка, јако умножили били, постојале су особите мере. Као што и казн за њих не беше обична, тако и извршење њено беше одвојено од осталих кривица.

Кнез нахијски је позивао најпре родбину хајдука да она нађе пута и начина, како ће свог рођака или склонити на предају или га дати власти силом у руке. Ако се овим путем не би дошло до пожеланог успеха, дизана је потера, којој је стављано у дужност или да ухвати или да убије гоњенога или да га претера у други пашалук. Ако се и у овоме не успе, онда је припрећавано селу из кога се хајдук одметнуо, да ће се раселити. Ма да се ова мера није

никада у пуној мери примењивала, али се често бар у толико остваривала, што су хајдучки домови рушени.

Осем за хајдуке, постајао је засебан поступак у извиђању и суђењу кривица кнезова учињених у званичној дужности. На тужбу народа, слао је врховни кнез комисију у нахију онога кнеза, који је оптужен. Њега би врховни кнез дозивао себи на суд и он би му судио. Кривога кнеза казнио је не само „лишењем звања“ него би га и хапсио.

Турцима, по правилу судили су кадије и муселими. Но као што се у оно доба у опште није водио строг рачун о надлежности, тако се исто мало поштовала и надлежност турског суда за кривице муслома на. Врховни кнез, које својом уметношћу, које поклонима у новцу, стекао је био код турских власти особибито уважење. Он се овим користио у свима правцима унутрашње управе, а најчешће у судству. Он је осуђивао не само просте Турке но и спахије због зулума што чине народу. Често је такве пресуде сам и извршивао, но обично их је слао турскоме војводи да их он изврши. На 50 батина осуђивао је врховни кнез спахију и његовог саучесника у зулуму над Србина. Србину је нахијски кнез одвалио досуђену казну, а спахија је пред својим муселимом добио оно што му је досуђено. Ако би турци пропустили да казне туженог муслемана за кривицу учињену србима, врховни кнез је наређивао српским властима, да вребају преступника, па да га ухваћена вежу и њему јаве, да му он суди. За отмицу девојака, што су турци често чинили, српске власти судиле су, по ср-

пском обичају, не само простим турцима него и спахијама. Ако би се турске власти склањале да извиде дело кривице каквог турчина, врховни кнез је од њих тражио и оне су му давале рачуна о својим пресудама.

Врховни кнез упражњавао је *право помиловања* над кривцима. Најчешће је ово своје право примењивао над хајдуцима, који су се сами драге воље предали властима. Хајдука Бурмаза из ужичке нахије ослободио је помиловањем од сваке казни; исто тако и Живка Ђорђевића, који је хајдуковао са Илијом Дробнаком и т. д. Није било ретких случајева да је врховни кнез помиловањем опраштао политичке преступе. Павле Радановић, из Малога Борка, који је био комтромитован при пропасти Србије у 1813 години, помиловањем ослобођен је од сваке казни. Ређе, но опет по где кад, ослобађао је од казни врховни кнез путем помиловоња и просте злочинце.

Овакво стање кривичнога судства није се изменило ни доцније, када су, у појединим нахијама заведени судови. Разлика је наступила само у томе, што није за веће кривице судио само један судија, кнез, него су судили заједнички више кнезова, као чланови суда.

Осем тога престало је, као и у грађанским парницама, суђење с ногу, него се завело право заседање. Судске седнице држале су се редовно, у одређе часове на једноме месту.

Судијама је препоручивано безпристрасно суђење, суђење по обећењу и мишљењу. Решавало се више-

ном гласова, т. ј. на коју је страну била вишина гласова, она је страна издавала пресуду. Судије су биле једнаке у своме положају. Па и сам нахијски кнез, који је био уједно и члан нахијскога суда, није имао у суђењу већега права од осталих судија-кнезова.

Ако би ствари, које пред суд дођу, биле такве природе, да их суд не би могао расправити, такве ствари слате се врховном кнезу, преко канцеларије крагујевачке (суда крагујевачког) на расправљање.

Говорећи о пожар. суду приликом излагања поступка судског у грађанским парницама, ми смо приметили, да је овај суд био више установљен ради суђења кривичних дела но ради расправљања грађанских парница. Ово доказује да су утемељачи данашње Србије правилно схватили огроман значај кривичног законодавства. Лична и имовна безбедност грађана свагда је у већој опасности од кривичних дела него од грађанских спорова. Ову безбедност заклонити и сачувати, а највише у овом бурном времену, заиста је била прека потреба, где се око српског имања и живота борио онако растројан елеменат као што су били Турци и пуновластни кнезови. И заиста српски врховни кнез није могао „за народно олакшање и благополучије“ ништа подесније створити, него што је био суд онај у Пожаревцу и Крагујевцу.

ДОКУМЕНТА

Отпуштен из апса Мирко, бившій айдукъ изъ села Прнявора шабачке нахіе, съ уговором ако

[illegible]

[illegible] 1819

[illegible] Милутину Савићу [illegible], [illegible] пресужденіе.

20. [illegible] 1819.

Јован Кошћ из Важдаревца што є долазіо на [illegible]у нориди ливада нѣкоіи, кое держи Доброица [illegible]вић, послать є Господару Јовану и писато му, да ии съ кметовима пресуди, ако неби се посудили да има опремити обадвоицу овде на пресужденіе и неки нам ини како су нашли за право

20. юліи 1819

Обявленіе

Ружици изъ Грнчарице, супруги почившега Петра Цака изъ истога села

По коему налаже се Радисаву и Ники Паіовићимъ да имаду дати што годъ мала буде остало, одъ нњиногa брата Петра умершега жени тога Петра именомъ Ружици, щое остала удовица съ трое деце. А при норасту деце да имаду дати сва не движима

добра опет деци као ньиова очевина штое. Предречена жена удала се за Ивана Цветковића, и налаже се тому Ивану да ствари донешене ствари са женомъ добро сачува, съ коима да може одранити децу до возраста ньиовогъ.

Ствари кое прима жена къ себи назначую се слѣдующе; 13 глава говеди, 10 комада свиня, 8 кошница съ пчелама, 4$^1|_2$ оке бакара, 1 сикира, 1 будакъ, 1 кесеръ, 2 пищоля, 4 кесе, 1 ћурче и едно ђубе, 1 шалићъ свиленъ, 1 каца, 1 буре винско, 1 гуня поставлѣна, 1 черга велика, 1 покровацъ и 2 бакарліе конске.

Ово обявленіе предатое игуману Яникій у Манастиру Грнчарици на сохраненіе.

22. юліа 1819

Писато Јовану Демиру за Савве Перишића похару нека закуне оне на кое онъ жали, то естъ стричеве Крсмана и Веселина и оца Крсмановогъ Обрада, да они ту похару учинили нису, и нека тамо Демиръ пресуди и извиди.

22. юлія 1819

Пресуђено за 672 гроша кое е нашо Јованъ Марковићъ, из Врбаве крагоевачке нахіе, у земльи зокопане; и по сведочби кметова истога села освѣдоченое да су исти новци принадлежали Радосаву, стрицу Јованову, кои ихъ е у землю закопао, тако пресуђено: да речени Јованъ половину отъ исти новаца даде сину Павлу почившега Радосава; а половину себи да задржи. Термини по коимъ да ис-

[illegible] 1819. [illegible]

[illegible]

[illegible] юлія [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] Сербій [illegible] лѣту. тако, [illegible] поступакъ, никто [illegible] оть нѣга тражити може.

[illegible] юлія 1819.

Полномоћіе

Сави Остоићу писару

По кому пошилѣм я Саву Остоића писара съ мои стране да съ кметовима села Волуйце и Дубнице, потомъ съ Црибашомъ одъ стране Алай-бегове, учини међе измеђду овде поменутихъ села. Того ради налаже се кметовомъ овде поменутихъ и околнихъ села, да согласно съ нашимъ овде отправлѣнимъ посланницима точно опредѣле међе, и знаке да поставе и мени назначе. За сваку међу да имате дати оному моему посланику по 20 гр.

Дано и потврждено у Крагоевцу 1819. год.

VII. юліи.

Дато обявленіе Миловану Савковићу, изъ Покрића, да има узети синовца свога, сина брата по-

чившега нѣгова Гаіе, и заедно са маломъ очевине того сыновца Василія, именомъ одъ майке Василія Божане, присвоява за сина того Василія и ставля га первимъ наслѣдникомъ после смерти нѣгове, и одъ маала що буде почившегъ Гаіе, да има дати Божани снаи предреченаго, коя се удала у Азаны све що се назива женско, какоти оглавлѣ, алыне и пр.

26. юлія 1819.

Дато пресужденіе Милій Бояниһу из Белошевца, кога е била узела Миля, вдовица почившегъ Јована Гладнице, у домъ за сина. Она будуһи удае се у Маршиһе, узела днесъ на пресужденію одъ маала домашнѣгъ штоиой припало, а предреченомъ Бояниһу аки наслѣднику остае домъ, баштина, у нывама и ливадама, къ тому една каца и една крава съ телетомъ.

27. юлія 1819.

Обр-кнезу Васи Поповиһу

да Ивана Златика ятака айдучкогъ обеси.

Ваше писмо съ послатимъ Иваномъ, старимъ айдучким ятакомъ, приміо самъ, кои прежде нежеліе суоченъ са Николом Максимовиһемъ, пређе послатимъ отъ васъ айдукомъ, много е отрицао, но суоченъ съ онимъ признаое све, дае онъ айдуке ове пређе него што су разбиени, дочекао, фишеке имъ куповао, а по разбиени сви заоставши айдуци кодъ истога старца Ивана покупили се, онъ ихъ до Лисе пратіо, и за пратню 8 гроша узео. Овому подобная онъ е и прежде чинио, за кое ми за право судимо: да на

оному мѣсту, гдѣ найдуће на ставу держаи повѣшенъ буде. кое вамъ свеже. Вашо. заповѣдамъ да исполните.

25. юлія 1819.

Писато кнезу Милети Радойковићу за Живка Ђорђіевића, *кои е біо съ Дробнякимъ Иліомъ у айдуци, да му господаръ праштa све нѣгове до садъ учинѣне погрешке, и препоручено му да га неби нитко за прошасте погрѣшке дирао и да ће онъ бити у селу Сионину подъ ћефилствомъ кметовъ ондашни до Митрова дна и тогда када се буде стао преселявати у Рековацъ да га имаде прпявити господару за употребити даляе ћефилство.*[1]

юлія 1819.

Писато Стефану Добриццу одговорено на нѣгово писмо за човека што е погинуо у Лучици *кренину муселиму* што нису дали безъ далшега знаня, за кое муселиму противно будући писао е везиру. Нека пише, ништа зато; а за *десетке винске* што спахіе хоћею съ некаквимъ еще придодаткомъ да узимаю; *недопушта се,* за то нека одговоре спахіама, да ми неможемо преко старога обичая никакви други нови обичай увести.

22. августа 1819.

Писато Осман бегу, воиводи чачанскому, да приведе онога спахію штое сиротины зулумъ у едномъ селу пожешке нахіе чиніо, и да му удари 50 штапа и свако у отговоръ Господаревъ Турчину и Србину

1. Ћефилство значи надзор.

еднако по правди да суди, да би се едань путь зулумъ, кога ни царъ, ни ч. везирь нетрпи, укинуо.

29. септембра 1819.

У Брусници

Писато кнезу Марку Абдули да обѣси онога човека на мѣсту гдѣе онай запаліо кошеве са житомъ и сѣно, и да повтори заповѣсть издану прошлаго года народу за испрошену девойку несме више узети одъ свога приятеля оть указани 25 гроша. Гдѣ би се противно пронашло кнезъ да пошлѣ оба приятела и попа присуствующа прошенію у Крагоевацъ на судъ[1].

21. нов. 1819

Явлѣно Стефану Добринцу да су се данасъ Божевчани са своім спахиіомъ крчаліомъ судили предъ Алай бегомъ, заключено е да спахиіа до рѣшенія остане подъ апсомъ, а Божевчани да почупаю и спале на ватри све оне шливе што су на име спахино посађене и кованлукъ да развале, о чему да и войводи даду на знанѣ.

№ 50

22. януарія 1820.

Отговорено общини ужичкой на представлѣну тужбу противъ кнеза Миһића, да һе Господаръ каво везира босанскога пропрати или самъ доһи или послати комесію међу нихъ. Притомъ наложено имъ да се заповѣсти повиную.

№ 55

23. януарія 1820.

1· Иста оваква наредба издата је била свима кнезовима.

Дато обявленіе Господару Димитріи да пред еднимъ великим собраніемъ народа удари 200 штапа Митру Марчићу изъ Пчелице нахіе ягодинске, које имајући свою закону жену съ вдовомъ Янником, почившега попа Саве супругомъ, изъ истога села сотворіо блудъ, изъ между коихъ и дѣте съ временомъ родило се, а вдови пакъ Янники 200 камџія пред истимъ собраніемъ да удари за ніово беззаконіе за огледало другима служитиће.

№ 327

16. марта 1820

Тапиа

Коиомъ свакому суду и правди и свакому кому о тому знати надлежитъ вѣдомо творимъ, како я ниже именоватій воденицу на рѣки Каменици, бившу Мула Аметову у селу Пріевору купи отъ Мирие царске, како и Бурунтіа честитога везира Белградскога Марашли Али паше гласи. Ову исту воденицу я изъ благоговѣинства и за спомевъ мои и цѣле мое фамиліе вѣчито повланямъ Монастиру Святаго оца Николая въ рудничкой нахій подъ гором Кабларомъ, при преподобнѣишему Господину Хаџи Атанасіи, Архимандриту и началнику реченія святія обителы. Повланямъ тако, да никакова права властъ или судъ, нити началникъ Монастира овога може ову поклонѣну воденицу кому продати, ниги да може кто купити, но ова воденица са своимъ темелѣмъ вѣчно да остане реченаго монастира свягаго Николая. За болѣ вѣрованѣ у будущу сигурностъ предаемъ Господину реченому Аџи-Ата-

насію аки началнику сея обители Бурунтію отъ ч. Белградскога везира Мараішли Али-паше съ моимъ тапиомъ соутвержденомъ подписатомъ и печатом герба моего на исту воденицу.

Дано и потверждено у Крагоевцу 20-огъ априлиа 1820 года.

№ 462. М. О.

Писато Господару Вуици да су опет Деліе єднога нашега човека у Београду убыли и да су Турцы намѣрни онога убицу безъ сваке каштиге изъ Београда истиснути, зато да постави Господин Вуица страже и сувомъ и водомъ и да мотри ако би почемъ на нинъ край ударіо да га свежу и обустане и Господару да яве. За исто пофторително препоручено, и на уречено време у Београдъ да дође на скупштину.

№ 512

28. априла 1820

Преписато изъ оргинала

Знати се како се заклео Михаилъ И. Янковићъ Милутинъ, сину Янину, како ніе кривъ за новце нити зато зна, и закле се у манастиру Враћешници кодъ свегога Ђорђа и светога Краля; тому сведокъ єромонахъ Јосифъ светіа враћевакъ, игумен М: єго студеничке и селяци изъ Липовца Милосавъ Бошковићъ и Миливое и Гаврило Јанковићъ, да више немаю међусобомъ зато речи. — Виђено ово пресужденіе и потврђено у Крагоевцу 1. юніа 1820.

№ 1806

В. С. К. (М. П.) М. О

огледъ народу изставлѣнъ; нѣгови пак 4 помагача примивши за овай редъ 100 батина оковани су у гвожђе и у тешкои работи пребиваће цѣлу годину дана, а по истеченію овога времена примиће еще 100 батина. —

Къ овому запрещава се еще отъ данасъ строжаише, да се никакова дѣвоика усудила неби сама небывши прежде по овому пропису прошена, отићи за момка, момакъ кои би онакову дѣвоику коя сама добегне къ себи приміо, биће оштро каштигованъ и годину дана у гвожђу на робію осуђенъ, а священикъ кои би добѣгшу дѣвоику вѣнчао, биће свяшщенства лишенъ. Ово се запрещава изъ узрока тога будући да доста пута случава се, да две фамиліе кое се овим начиномъ приятелѣ постаю една другой непримирими, а много пута и убиства догађаю се, како што се не давно у пожеревачкой нахій у селу Трнавчи случило, гди една дѣвоика отбѣгла за момка. Ове две фамиліе, кое су пређе у наиближемъ комшилуку и у наивећой любови живили, посвађаю се и за помиреніе позову своего срескаго кнеза Павла. Кнез на испиту види дае дѣвоика своеволно отишла и заповѣди да се ове две фамиліе помире. Брату девоячкомъ учини се у тому срамота, и потрчи съ ножем на свою сестру, кнезу пакъ види се противно ово поступанѣ предъ нимъ, обали брата дѣвоячкогъ быти. На яуканѣ овога брата притрчи млађи братъ и саспе кнезу пиштоль у леђа, кнев падне къ земли мртавъ, а убицу уфати оно село и момци кнежеви и убію га боемъ; онаи біени побѣгне и до данасъ не зна се

кудае. Ето збогъ оваке мале ствари и злоупотребленіа два човека погинула и три куће просуте са свимъ: кнежева, девоячка и момачка, будући да онъ овди за таково свое преступленіе цѣлу годину у апсу оста.

Того ради препоручуемъ вамъ кнезовомъ Н. Н. да вы ово наше урежденіе у собранію народа, кметова и священства отъ обе нахіе вашему правленію вручене прочитате, потомъ да заповѣдите свакому кнезу и священику ову заповѣстъ мою да препишу и кнезъ у кнежини, а священикъ у парохій у свакому собранію народу да прочитавају и точнѣише да наблюдавају тако, да сваки ово добро разумѣти може, и да се нико не изговара да заповѣсти ове мое чуо или разумео ніе. Кои би кнезъ у кнежини своіой и священикъ у парохій своей пренебрегао ову заповѣстъ мою свакому познатомъ учинити, онай кнезъ лишиће се своего кнежества и священикъ парохіе и священства. Кои би пакъ отъ народа непослушао ову заповѣстъ мою, и ову у наиманѣму чему преступио би, примиће плату коя е мало више овди назначена. Въ прочемъ предложећу ову заповѣстъ мою свимъ кнезовима, священству и кметовима и цѣлому народу нашему, у надежди остаемъ да ће ю сваки къ сердцу своему примити и са свакимъ прилѣжаніемъ исполнявати.

№ 929

7. юліа 1820.

В. С. К. М. О.

Объявленіе

Съ коимъ на знанѣ дае се свакому кнезу и кмету и свакому кому о томъ знати надлежитъ, да е Жи-

ванъ Петровићъ, изъ села Трнавче пожеревачке нахіе, кога е почивши кнез Павле изъ села Бистрице каштиговао и овимъ поводомъ и погинуо отъ брата реченога Живана Милете, кои Милета равну участь съ кнезомъ Павломъ приміо, а овай Живанъ уклоніо се и данасъ мени на позиваніе изишао, и будући да кривацъ и убилацъ именоватогъ кнеза Павла Милета Петровићъ одма одъ момака кнежеви и Народа заслужену каштигу приміо е и убіенъ быо, то я овому другому брату, кои у убиству кнежеву кривъ біо ніе пращамъ и отпущамъ кући съ уговоромъ, да се отъ свагога зла дѣла укланя; аколи би се онъ у будуще у каквой кривици уфатіо то платиће своимъ животомъ. Притомъ препоручуе се пофторително кнезовомъ и кметовомъ ако би што било отъ овога Милете у каковимъ нибудъ вещма или у стоци у овой буни одузето, да му сваки и ону наиманю стваръ без свакога изговора поврати.

№ 998.

20 юлій 1820

В. С. К. (М. П.) М. О.

Обявленіе

Ђурђа, бывша супруга почившаго Антоніа, писара изъ Осаонице нахіе пожешке, Иліе Сталаћанина представилае кодъ насъ тужбу на Веска Ђорђевића, изъ Стубла нахіе крагоевачке, да е дужан остао нѣном реченомъ почившемъ мужу Антоній писару 500 гроша, за сведока Марка изъ Полне нахіе ягодинске. Оваи Марко са Всскомъ изъ Стубля представлѣнъ суду по-

каза, да онъ само толико засведочити може да му е често именовати Антоніе писар у разговору показивао да му е побратимъ изъ Стубля (непоказуяћи му ни имена) дужанъ остао 500 гроша. А Марко Веска никада ніе видіо, ни познавао, нити засведочити може да е истинито дужанъ. Марко пакъ Бога за свидѣтеля призива и закле се да онъ ніе дужаъ ни паре остао почившему писару, а честоименовата Ђурђа жена видећи да дѣло по желы нѣвой изићи не може, побѣглае недочекавши заклетву и оправданіе Марково. Того ради и мы неимајући на представлѣни дугъ никакова тврда доказателства, а онъ Марко будући да се данасъ заклео да ни паре дужанъ остао ніе Антонію писару, то и мы отъ такова дуга судомъ освобождавамо га.

№ 1000
20. юлій 1820 год.
у Крагоевцу
В. С. К. М. О.

Писато Господину Васи Поповићу дае долазио Міатъ изъ Мрсаћа и предложіо тужбу на Вуицу изъ Ланца и Јована изъ Мрсаћа, да су му украли вола, и да има сведоке Ристу изъ Витановца, Павла изъ Обраве и Косту из Мрсаћа. Того ради препоручено му да извиди, ако не може извидити да пошалѣ ихъ Господару на пресужденіе.

№ 1045
29 юлій 1820

Писато кметовомъ села Врнице Павлу и Драгоилу дае Јованъ из истог села предложіо тужбу на Алексу да гае біо. Того ради наложено да одма дођу кметови да сведочу и Алексу да доведу и ако Алекса неће лепимъ начиномъ доћи да га вежу и да га доведу.

№ 1046.
29. юлій 1820

ГОСПОДАМЪ КНЕЗОВОМЪ И КМЕТОВОМЪ НАХІЕ УЖИЧКЕ И СОКОЛСКЕ

Мое Поздравлѣ!

Позната су свима вама непрестана до сада злочиніа хайдука Бурмаза, Ђака и Микавице по вашимъ нахіама отъ коихъ пріе неколико дана дошли су Бурмазъ и Микавица, и добримъ начиномъ сами предали се моему брату Єфрему, а Ђакъ остао е еще тумараюћи кое куда самъ и безъ сваке сыле. Предреченогъ даклемъ Бурмаза, кад е овде послатъ отъ брата Єфрема дошао, оковао самъ и у тамници бацио до далшега провидѣніа. Но кад самъ разумѣо, да е овай Бурмазъ у таково зло дѣло нѣко време, чрезъ насилиа тогдашнихъ зулумћаровъ отишао; а притомъ да му е то први путъ што е на предаю самоволно дошао опростио самъ сва нѣгова досадашня прегрешеніа и нѣга одъ тешка гвожђа освободіо. Того ради даемъ и вама на знанѣ, да е онъ Бурмазъ како выше речено са свимъ опрощенъ и препоручуемъ да небы нико, за нѣгова до сада злочинства пизму какову илити отмаству чувао учинити

му. Микавица пакъ будући да е само отъ свое волѣ бесноће а никакве нужде у таково зло дѣло ступіо, остае окованъ у овдашны апсани до Митрова-дна а онда и судиће се за нѣгова дѣла.[1]

№ 1077

6. августа 1820

Пресужденіе

Миленко Кочевићъ из Пожеревца коіе имао примати 90 гроша одъ Милете изъ Пожеревца и есу се предъ нашимъ суду пощено намирили и у напредакъ да нема еданъ одъ другога нища тражити.

№ 1119

9. августа 1820,

По пресужденію народня суда у Крагоевцу да Павле Петровићъ, Симо Кара-Николић, Петар Ковачъ, и Симо Петровићъ изъ Маршића плате Пенку Јовановићу (Китонаву) коншій своме поару учинѣну у дому нѣгову, коя е изнела 150 гроша. Пресуђено е напредъ горе речени да положе Пенку 75 гроша, а половину другу обе стране заоставляю до изнађеня лопова коіе похарао, да бы самъ све положіо. На то да е се слобода горе рееченимъ людма да могу они терати и на судъ и на заклетву онога на кога жале да е поару учиніо, ако се не нађе да положе и оставши 75 гроша Пенку Јовановићу.

№ 1241

21. септ. 1820.

---

1. Исто такво писмо (као под 1077) писато је кнезовима и кметовима нахије шабачке и ваљевске.

Обявленіе

Будући да на захтеванѣ оба общества села Баталага и Тулара, у валѣвской нахій, послати су отъ стране Алиіе Алаи-бегове Омеръ Церибегъ, а са стране наше кн. валѣв. нахіе Гая Дабиһъ изъ Лутине, и Лазаръ Теодоровићъ, мой писаръ изъ села Свилеуве нахіе шабачке, кой сви тройца горенименовати, какоти: Омеръ Церибегъ, кн. Гая Дабићъ и Лазаръ Теодоровићъ, мой писаръ, произволили су овди пописате кметове изъ околнихъ села какоти изъ н. валѣвске: Вићентіа и Јована Брдара изъ Кожуара, Стефана Матића, изъ Новака, Антоніа Стояновића и Павла Миладиновића изъ Вуконе, Саватіа Ћирића изъ Врела, Лазу Јовановића и Пава Анића изъ Трлића, Петра Обреновића и Живана Лукића изъ Зукана, Павла Милошевића и Косана Ашковића изъ Баняна, Ристивоя Василѣвића изъ Калиловца, Срећка Стояновића изъ Брезовице, и изъ н. пакъ шабачке: Петра и Марка Лазаревића изъ Свилеуве, Јовицу Филиповића, Андрію Степановића и Петра Топаловића изъ Явавника и са свимъ овим кметовима у согласію отложивъ на нњову душу по правди судъ да изреку, за право нашли су опредѣлили и поставили по между два горе речена села Баталага и Тулара, ове границе: отъ села Новака међа баталажка отъ Јовичине куће (коя на земли баталажкои остае) у границу, одъ Границе преко поля у Кленовицу (потокъ) уз Кленовицу до Каменитовца (потока), узъ Каменитовацъ Радовановъ гробъ на друму, кои одъ Кожуара иде, отъ радованова гроба преко друма косомъ, на десно, на састанке гди се состаю Шил-

ковацъ у Тополу. Код ове тополе састае се удутъ кожуарски, туларски и баталажски; отъ Тополе у Вукодражъ рѣку На ову меѓу оба села пристадоше и помирише се, и белеге на грмове крстове поправише. Я пак учинѣну чрезъ горенасначена лица меѓу изъ между села Тулара и Баталага точно провидѣвши и са овимъ праву находеħи, моим именом и печатомъ потврдіо сам тако да се ова два често именовата села Тулари и Баталаге никада више око ове меѓе. терати ни на никаквомъ правом суду немогу. Подобно овому свидѣтелство или поравненіе учинѣное истога времена у 1819. году по казанію гореназначеного Омеръ Церибега измежду спахіа села Тулара и Баталага, кое и я данасъ на прошеніе реченый общества даемъ и потвеждавамъ.

У Крагоевцу 5-огъ октом 1820 года.

№ 1336

В. С. К. М. О.

Наставленіе

кнезовомъ устроеногъ суда Пожеревачкогъ

Будуħіи да царска, везырска и млоговажна дѣла народня, мене непрестано у ово време, у Крагоевцу придержаваю, а много пута и моего брата Јована, иста народня дѣла на другу страну позиваю, у отсуствію коего свако намъ неповолна и данашнѣму поредку сасвим противна дѣла догодити се могу, кой непоредакъ за времено и за свагда уклонити съ пута, за добро судіо самъ съ протчимъ кнезовима поставити у нахій Пожар: нашимъ Намѣстником кн: Мо-

равскаго г. Јосифа Милосавлѣвиһа тако онъ да полну власть има заповести наше относеһесе на дѣла нах. пожар. примати, оне свим нашимъ кнезовима издавати, и да се точнѣйше наблюдаваю позорствовати и у име наше свакога к тому принуждавати; онъ һе мирію отъ другихъ кнезова примати и ону намій пошиляти, свакій мир и тишину како врутреню тако внѣшню хранити. Какоһе се пакъ кнезови спрама реченога нашего намѣстника Гос: Јосифа владати, описао самъ у овди приложеномъ писму, на исте ниже кнезове и кметове нахіе пожаревачке: — надобро судіо сам соединити по старому заведенію кнежину Млаву у едно и предати ю правленію Милована Кукиһа въ качествѣ нижаго кнеза; за олакшати пакъ Г. кнезу Јосифу бреме у управленію кнежине моравске потверждавамъ ону двоицу, Јована Матеиһа и Јована Лукиһа, у своемъ досадашнѣмъ достоинству булякбашама, акій два мужа къ овимъ важнимъ дѣлима способна, да оній отъ садъ како что су и досадъ по заповѣсти опоменуто га Г: кнеза Јосифа сва дѣла у кнежини моравской отправляю. Сада и вама непропущамъ препоручити признати га у истой нахій за мога Намѣстника. Єму пакъ, кн: Јосифу, касателно суда и пресужденія важныхъ или маловажныхъ преступленій и свагаго суда, острѣише заповедіо самъ, какої нѣгово наставленіе гласи, т. є. съ вама у сваком согласію бити, и када се у нахій свакаго преступника, коего нађе, или коего ви изъ нахіе поиштите, безъ свакаго закасненія, предати вамъ на испитаніе на промотреніе нѣговоі преступленія и пресужденіе; у време пакъ нѣгова пребиванія

у Пожаревцу обвезанъ е онъ свагда равно съ вама на уречено време у опредѣленому мѣсту за суда наћи се; преступника тамо а не на другому мѣсту испитивати, а потомъ сверхъ свакаго преступленія свакій мнѣніе подавати без свакаго пристрастіа, и без какова упорства, нетражећи у томъ никакова првенства, но на кою страну буде више мнѣніа, ствари пакъ заплетене кое вы с нымъ расправити неможете, подъ именомъ и печатомъ канцеларіе пожарев. представляите канцеларіи нашей у Крагоевцу на расмотреніе, а ова ће меній, и овимъ редомъ и решеніе представлѣнаго дѣла очекуите. Что се пакъ у нахій или по границама случавало буде, онъ ће самъ мени писати и за свачто отговарити. Овимъ редомъ, када свакій свою дужносъ позна, й ове се точно придржавао буде, надам се, даће свакій непоредакъ и изъ нѣга произлазеће злополучіе иоще у своему ницаню искоренити се, и да ће народъ скоро свое олакшанѣ и благополучіе познати, кое свимъ искрено желећи добиваю.

№ 994.

27. юліа 1821. год.

ФИНАНЦИЈСКА УПРАВА

Све даџије у Србији онога времена о коме пишемо, могу се свести на следеће:

1. На даџије које су Срби давали царству, т. ј. државној каси Портиној. Овамо се рачунају оба харача: царски и цигански.

2. На даџије које су давали за издржавање турске управе у пашалуку, у које се рачунају: приход од главнице, приход од рудника (мадем), приход од порезе на ситну стоку (чибук); винарика, (џрија), даџија у производима за храну и огрев везира, његове свите и војске и услуге у народној снази.

3. На даџије господарима земљишта (спахијски десетак).

4. На аренде:

а. Од земаља царских (милићана, и мукада).

б. Од скела.

в. Од ђумрука.

5. Даџије свештеничке; и

6. Прирез за општинске потребе

Ако се и мимо ових даџија појављују кад и кад и друге, било у новцу било у стварима, оне се не могу узети у редовне терете, које је народ сносио, него као терети изазвани каквом привременом потребом. Такве су н. пр. даџије биле коже од дивљих зверова: курјакова, лисица што је свако село морало

да даје, или за ванредну потребу прибирана храна, пиће и т. п.,

Ми ћемо у следећем разгледати, по документима која имамо при руци, какве су биле све горње дације, колике су биле; образложићемо начин њихове наплате, и све што је нужно, да нам буде, колико је могуће, јасно ондашње целокупно финанцијско и економно стање. Тиме ће се у многоме видети и старање ондашње народне владе за економни развитак у земљи.

ХАРАЧ ЦАРСКИ

Ово је, као што знамо,[1] она дација, коју су дужни плаћати на земљу сви поданици отоманске царевине, који нису мусломани. Но не треба замишљати ову дацију као порез на сопственост земљишта. Земљу није могао нико да има као сопственост у турској царевини; она је царска, т. ј. опште имање свију мусломана. Харач је управ био порез за гажење царске земље. Што раја иде по царској земљи — мора да плаћа харач. Харач је тако стара дација, као што је и турско господарство. Са господарством над Србијом, пренели су завојевачи њени и ову дацију на све српске крајеве, па и на београдски пашалук.

Харач је плаћала свака мушка глава српска од седме па до 80 године.[2] Из одавна, па и у времену о коме се говори у овој књизи, харач је био непре-

1 Види у овој књизи стр. 17.

2. Погрешно вели г. Калај (Geschichte der Serben стр. 209) да су харач плаћали сви од 7 до 70 год. а чешће и преко тих година.

стано по 3 гроша и 2 паре од сваке мушке главе, која је дочекала 7. па доживела 80. годину. У неким крајевима, као у Ваљеву и околној царској домени (хасовини), узимана је поред харача и „спенза“, која је била од ожењене главе 1 гр. и 4 паре а од неожењене 22 паре. Но када се од ожењених глава узимало по 2 гр. у име спензе, онда се од неожењених није ништа наплаћивало. Рачун о харачким главама водили су непосредно кметови сеоски, под контролом кнезова кнежинских. Сакрити какву харачку главу, било је тако строго забрањено, да се онај, који би покушао сакрити какву харачку главу осуђивао не само да плати још једном више но што је харачка сума, него би му се ударило и 25 батина.

Харач су скупљали нарочито за то овлашћени изасланици, тако зване харачлије; а скупљали су га по царским тескерама, које су, преко везира београдског, слате из Цариграда, кнезу Милошу.

Харач се купио један пут на годину дана, и то обично у месецу октобру.[1] Увек је кнез Милош давао својим изасланицима објављење, у коме је најпре објашњавао народу: за што се од њега тражи ова дација. Обично је у таквом објављењу стајало, да су те дације „знак нашег верног поданства нашему цару и његове милости за овај народ.“ Осим тога обележаван је круг власти изасланика. Они су били овлашћени не само да сакупе новац, давши те-

1. Не стоји да се харач купио три пут у години, као што казује г. Калај у свом делу »Geschichte der Serben« стр. 209.

сверу на то, него су имали право и да казне оне, који би се противили давању харача или би крили харачке главе. У тим објавама препоручивано је свакоме кнезу и кмету да харачлијама не само одају сваку почаст, него и да их помажу у извршењу њихове дужности.

За харачлије одређивани су обично главни кнезови, који су били писмени. Но како је у оно време било мало таквих кнезова, то се обично уз неписменог главног или нахијског кнеза одређивао и по један писмен човек, па био он писар или момак господарски. Понегде су и доброћудни Турци ишли са Србином писаром или момком господарским да купе хараче.

Да се не би народ остављао на милост и немилост харачлија: како ће му примати појединe новце у харачу, увек је уза сваки распоред харача издаван и указ, у коме се тачно обележавала тарифа разним монетама, које је тада било у народу. Новац што је од харача покупљен, слао се, преко везира београдског, као царска мирија, у државну касу турску. Цела сума, што су Срби плаћали у име харача, износила је 265.000 гр ; но без сумње није ова сума била саобразна правом стању ствари. Избегавало се тачно бележење пореских глава с тога, да би се сакрила пореска снага народа, те да се тако дође до мање суме данка, који би по сталном уговору, на коме се радило, имала Србија да плаћа Порти.

ХАРАЧ ЦИГАНСКИ

Са свим је различан харач што су га Цигани плаћали од харача царскога. Цигански харач је по-

реза на главу. Цигани ни сада обично немају сталнога места на коме живе, а у времену о коме говоримо, имали су га још мање. С тога се од њих није могла наплаћивати дација на земљишта — царски харач — него је у име свију дација узимато од њих за државу харач на главу и за њиховог старешину, (мехтербашу) по 1 грош од сваке главе. Ово је помело многе наше научењаке, па и самог пок. Вука Караџића, да харач у опште, дакле и царски, називљу порезом на главу.

Цигански харач није био увек једнак. Сума, коју су у име харача цигани плаћали, мењала се, према потреби вилајетској. Величину те дације одређивао је врховни Кнез. Она је била друкчија за одрасле а друкчија за малолетнике. У 1820. год. видимо, где је за одрасле цигане, од 15 до 80 година, одређен био харач у суми од 21 гроша, а за децу (мушку) од 7 до 15 година по 8 гроша на главу. Харач се скупљао два пута на годину, о јесени и с пролећа. Половина одређене суме узимала се на један пут. О јесени 11 гр. од одраслих а 4 од деце, а с пролећа 10 гр. од првих а опет 4 гр. од деце. Но ако би који Циганин хтео да се одсели у други пашалук, морао је платити целу годишњу харачку суму на један пут.

Харач је скупљао нарочити изасланик кнежев. Обично је на то одређиван за цео пашалук који писар или писмен момак кнежев. Таквом момку издавао је Кнез пуномоћије, у коме су му обележене дужности и права. Дужност оваког харачлије била је,

да у границама свога овлашћења сабере харач. Најстрожије му се забрањивало глобити цигане. Знајући да су цигани страшљиви људи, а особито према властима, Кнез Милош није дозвољавао, шта више забрањивао је харачлијама да казне цигане. Сваког преступника и кривца морао је харачлија, са изложењем кривице, да пошље крагујевачком суду. Сам није смео да их казни.

Цела сума циганског харача износила је на годину 10.000 гроша.

Сакупљени харачки новци слати су Кнезу Милошу, који је са њима поступао као и са осталим државним приходима.

ГЛАВНИЦА

Главница је чисто турска установа. У Турака се зове џисијет. Она се плаћа на основу корана. Њу плаћају турски поданици, који нису мусломани, у име личне безбедности у мусломанској држави. Отуда је добила у нас има главница, т. ј. дација коју је сваки дужан плаћати за сигурност своје главе, свога живота.

Из турскога законодавства, пресађена је ова установа у српску земљу. При томе пренашању није изгубила ништа од своје садржине; само се у неким формалностима изменула.

У пашалуку београдском није главницу разрезивао старешина пашалука сам, него у договору са народним старешинама. Скупштина народна, коју су представљали кнезови народни, учествовала је у том

послу. Ово учешће своје, основано на народњем предању, сачувано је и за време турске владе у Србији. Као што смо видели напред, Марашли-Али паша је углавио био с Кнезом Милошем, да све дације купе од народа српске власти. На основу овог споразума, Срби су одмах у почетку завели да не само скупљање дација узму српске старешине у своје руке, но и распоређивање њихово. Сваке године два пута, око Ђурђева и Митрова дна, позивао је Кнез Српски старешине народне на скупштину у Београд, да, у договору с везиром, одреде суму целокупног пореза и да га распореде на нахије

Порез овај био је, и по величини својој на поједине главе, саобразан турским законима, био је од 10 до 18 гроша на сваку главу која је навршила 21. годину. У Срба се предпоставља да човек од тих година старости треба да има своју привреду, треба да има какво год стање материјално. Од тога доба узраста, постаје глава способна и да привређује за себе, па по томе и да вуче јавне терете.

Како је главница била намет само на оне главе, које су биле способне да живе као самосталне личности, то се при њеном распоређивању пазило и на имовно стање оне главе од које се ова дација наплаћивала. Нису све главе једнаке ни по душевним а много мање по имовним односима. Коран је захтевао да се на ту разлику пази при оптерећивању, па за то су Турци захтевали, да се од тога води рачун. Срби, нашав за тај захтев оправдање у бит-

ности, прихватили су га и потпомагали у извршењу његовом.

Скоро цео народ српски оног времена живео је од тежаштва и сточарства. Од тих грана привредних црпео је он све што му је требало за своје издржање и за опште потребе. Па како је развитак економног стања при таквим околностима зависио поглавито од положаја места у коме је која пореска глава живела, то се и терет плаћања главнице распоређивао по нахијама. Где је по нахијама било врлетних и каменитих земаља, где су биле лошије земље и услови за привреду у опште тежи, од тих нахија тражило се мање да плаћају него од других, које су биле у повољнијим привредним приликама. Докле се н. пр. од ваљевске нахије тражило 118.955 гроша за Ђурђевско полгође 1820, дотле на ужичку није више дошло да плаћа но 52.990 гр. Разлика ова у оптерећивању јасно се види из оригиналних докумената, који се налазе у овој књизи. Осим тога, вођен је рачун и о елементарним случајевима, који би који крај постигли. У том случају би се пострадалом крају или са свим опростио порез, као што је било 1821 са Великим Селом, коме су Турци ливаде покосили, или би се смањио, као што виђамо у 1820 год. у нахији ужичкој, где је порез са 12.000 гр. смањен, због тога што су град и поплава сатрли усеве.

После свршеног распореда пореза на нахије у скупштини, кнез Милош је расписима на све нахијске кнезове издавао наредбе, да се приступи купљењу

главнице. Сви нахијски кнезови добијали су такве наредбе, у којима је објашњавано све што је народу и његовим старешинама требало знати о томе послу. Поред суме коју је требало скупити од нахије, прописивана су у таквим расписима и упутства за кнезове, а давата су објашњења народу. Кнезовима је наређивано колико ће скупити пореза од народа његове нахије и како ће целу суму, што на његову нахију пада, распоредити. Казивано му је од кога ће наплаћивати ову дацију а од кога неће. Најстрожије им је врховни кнез заповедао, да буду савесни и праведни при подели у класе, те да не плаћа подједнако онај који нема нигде ништа и онај који има земље за орање и кошење, винограде, воденице, других непокретности. Хтело се, да се постигне што већа справедљивост у распоређивању пореског терета, а све с обзиром на имућност оних који порез плаћају. И зло би прошао онај кмет или кнез, који би се ухватио да друкчије ради. Народу је опет објашњавано: за што се од њега узимље ова дација и врх. кнез трудио се да му престави потребу, која је изазвала да се она плаћа.

Ова дација сматрана је као саставни део *мирије*, а у исто време и као најважнији приход државни. На њу се гледало „као на једино срество најважније за одржати овај даровани нам од премилостивога цара нашег мир и тишину." „Овим срством или начином повињујући се нашем великоможноме цару, вели кнез Милош, не можемо се никада бојати какове опасности нашему благостојанију." Да би се ово начелно

гледиште на главницу одржало у важности, није се лако нико могао да извуче од њенога плаћања. Осим свештеника[1] и престарели стараца од осамдесет година, могао је само још онај да се изузме од плаћања ове дације, коме је кнез Милош дао своје ослобођавајуће писмо. Оваква писма или објављења, давао је кнез Милош врло штедљиво. Давао их је људима који су били заслужни за отаџбину или који су из буди којих телесних или душевних недостатака били неспособни да себи што привређују. Како је штедљиво примењивао ово своје право кнез Милош, види се најбоље отуда, што је у целој 1819 години ослободио од ове дације свега пет лица у целој Србији, и то четворицу са старости и немоћи а једнога, и то попа Рапка Митровића из Рудоваца, у чијој се кући зачела мисао о таковском устанку, за заслуге учињене отаџбини. У доцнијим годинама, а нарочито у 1820. било је више њих, који су добили „свободна писма“, али не за свагда, но само за ту годину, јер беше с неродице њене народ у великој невољи. Од 1820. године почев, налазе се примери, где су од плаћања главнице ослобођени и онакви, који су имали у задрузи две или више мушке главе, које су плаћале главницу, — наређење, које се и до дан дањи одржало у нас.[2]

1. Но манастири су плаћали порез за оне људе, који су им обрађивали баштине. Има једно писмо кн. Милоша (од 16 Јула 1819.) где наређује Пегру Обрадиновићу, кнезу соколске нахије, »да наплати порез од села, која чине измет манастиру Рачи, а који ће је платити калуђери или сами сељаци, то стоји до њихове воље.«

2. § 5 закона о порези од 2. авг. 1864 год. (зборн. 17 стр. 198.)

Сабирање главнице почињало се одмах по распореду главничке суме на нахије и морало се свршити за ђурђевско положење до половине августа, а за митровско до почетка месеца марта.

И ако је кнез Милош у наредбама за наплаћивање строго препоручивао кнезовима да на време покупе порез, није он пропуштао да ту наредбу своју чешће понавља. Особито је често опомињао на ову дужност оне кнезове, који су у вршењу њеном били лабави. Њему је сваки час досађивао или везир или који важнији турчин за паре, а он је морао да потискује кнезове. Но само тако могло је и да буде, те онда није било порезе која би на дугу била. Замета је сваки кнез наплаћивао од своје нахије целу суму, која је на њу долазила.

Главница се плаћа у звеченећем новцу, по тарифи новчаној, коју је кнез Милош издавао и разашиљао свакој нахији уз наредбу за наплату порезе. Како у оно доба не беше редовног поштанског саобраћаја, то се ни новац порески није могао увек слати каси књежевској. Да пак не би новац лежао у рукама кнезова, и да га они не би слали у касу и из касе опет онамо где га је ваљало давати, беше кнез Милош завео неки вид упутница, које су се најчешће звале званичним језиком „Полисе“. „Полисама“ је наређивано кнезовима, да из сабратих пореских пара исплаћују оно што су Срби били дужни плаћати разним турским старешинама по градовима и по вилајету. На исплаћене суме узимали су кнезови „тахвиле“ (признанице), које су слали књежевској каси у место готових но-

ваца. Тако је још у почетку финанцијске управе српске примењиван практичан начин исплаћивања упутницама, који је био корисан за администрацију, а лак и сигуран за руковање с новцима народним.

Осим тога, ради лакше манипулације с парама, врховни кнез је одобравао, те су кнезови нахијски — кнежински од скупљене, порезе задржавали плату за себе и своје служитеље, па само оно слали у кнежеву касу, што је преко свега тога претекло.

Сума која се од главнице добијала није била свагда једнака. Она се одмеравала према потребама пашалука. Па с тога је била у разним пологаћама различна. Када су потребе биле веће, била је главница већа, и обратно. Потребе које су подмириване сумом што се добијала од главнице и осталих дација што су улазиле у мирију су биле ове:

За турску управу

Царско Мирија	150.000	гр.
Мутвак везиров	100.000	„
За везирову капију (порту) погодишње сено и дрва	65.000	„
Икрамију везирову (његов ситап трошак, или као што су га звали „Џепарче везирово“)	25.000	„
Изирије (Нурије) винарике. .	11.500	„
За Мадем пожаревачки . .	1.750	„
Ћехаја бегу (помоћн. везировом)	10.000	„
Хазнадару везировом (благајнику)	5.000	„
Арслан-бегу	4.000	„

Ћоиленима (младићи везирови)	8.000 „
Мустаи бегу} Изет бегу }	2.000 „
Ћатипима везировим (писарима)	1.500 „
Простирку везиру . . . , .	5.000 „
Кадији ресума (за суђење) . .	11.351 „
Силихтару	1.000 „
Имраору и Кафтану	1.000 „
На 3 велике царске мезулане	55.000 „

За српску управу

Војводама нахијским, којих је било 12	72.000 „
За кнезове, писаре и пандуре у канцеларији београдској (народној) у крагујевачкој (кнежевој) . . .	24.500 „
За кнежеву свиту . , . .	30.000 „
За све кнезове у пашалуку, писаре и пандуре и нахијске трошкове	75.000 „
Нахијске мензулане	35.000 „
Друмски трошкови, куда пролазе царски сејмани на измену у Београд и др.	16.000 „
На војску (момке господареве) .	12.000 „
У београдском конаку на мусафире	26.000 „
	Свега 747.601 гр.

Овај преглед садржи у себи све позиције на које се трошио приход од главнице. Цифре у томе прегледу узете су из године 1821. и то из ђурђевског полгођа. Као што смо већ рекли, сума ова мењала се према потребама, или боље рећи према годишњем привредном стању народа. Када је година била неродна, онда су смањиване и суме на све побројане издатке Тако је у 1820. години смањена плата не само кнезовима и служитељима српске управе, него и Турцима. „Сматрајући ми на данашња обстојателства и недостак новаца, вели кнез Милош у своме распису од 14. маја 1820 № 555, старали смо се умолити нашег честитог везира колико је више могао својим служитељима од плате оставити. Равно и ми смо плату нашим народним служитељима умалили." Но када је у народу било берићета, онда се без поговора плаћало свима властима и народним служитељима по старом обичају, па и више, ако је хтео народни поглавар.

О свима овим трошковима вођен је у кнежевој канцеларији рачун, ко и је не само поднашан народној скупштини сваке године у два пута, него је објављиван путем кнежевих наредаба целоме народу. Сваки Србин могао је, само ако је хтео, да зна: где се девају оне паре што их народ даје порешџијама.

Овако поступање говело је са свим демократском и патријархалном духу народа српскога у ономе времену. То је много допринело, те се народ брзо навикао да даје цару што је његово.

НОВЧАНЕ ТАРИФЕ

За харач и порез (главницу)

Од како је Србија била пала под турску управу, није имала свога сопственог новца све до нашега времена.

На међи између Истока и Запада, она је била, као што је и сада, природно средиште трговачког покрета између Азије и Јевропе. У оно доба о коме говоримо, Србија је већма била изложена упливима разних народа, но што је данас. Онда не беше ни пароброда, ни железнице, те да се њима прекрате и даљи путови трговачком промету. Србију није могао нико обићи, који је хтео са Севера и Запада Јевропе да иде најкраћим путем на Исток, у Цариград и Солун, што је учинило, да се у Србији виђао свакојаки новац. Било је енглеских, францеских, турских. руских, а понајвише аустријских (царских) новаца.

Разноликост монете не утиче добро на економно стање ни снажних народа, а мањим и привредно слабачким земљама оне су управ штетне. Немајући свога сопственог новца, српски државници оног времена таксирали су страну монету онако како ће њена стварна вредност стајати у одговарајућој срезмери према количини и вредности главних производа. Три указа кнеза Милоша, од којх је један из 1819, а два су из 1820 године, потврђују нам, да се о овоме водио довољан рачун.

Указе о тарифи новчаној издавао је кнез Милош уз сваки распоред данка или царскога харача. Ови

укази објављивани су народу да би знао не само колико се од њега тражи, но да би видео и шта вреди сваки комад онога новца, што је добио на пијаци и у трговини за своје производе. Овим тарифама хтело се, осем тога, да се избегне свака обмана простих људи од стране оних, који су сабирали јавне дације.

Занимљиво је сравнити те тарифе не само измеђ̄у себе, него и са данашњом вредности оних монета, које се у тим указима спомињу. Ако то учинимо, видећемо, да је дукат ћесарски у оно доба једва достизао 15 гроша, да је, дакле, тадашњи грош износио колико данашњих 4 чаршијски гроша или 80 пара динарски. Цванцик, монета коју је тек наш динар истиснуо из обрта у нашој земљи, не беше скупљи од 1 гроша и 2 паре. Талир Орлаш, који дан даљи кити грло многе наше богатије моме из Груже и других крајева Србије, не беше веће цене но 7 гроша, дакле у 5 гр. пореских мање но што га виђамо означена у нашој новчаној тарифи.

Само познавањем вредности ондашње монете, можемо да растумачимо ону необичну јевтиноћу свију производа. Када би садашњим мерилом оцењивали ондашње цене, ми не би разумели како је могло бити да ока меса говеђег по целој земљи не буде скупља од 12 пара; како се хват дрва могао купити за 7 гроша; угојен вепар за 55 гроша и т. д. Али када видимо вредност новца онда нам не може бити чудно што горње цене не само слушамо од наших старих, него и када их налазимо забележене у званичним податцима у архиви државној.

Из указа о тарифи од 12. октобра 1819. види се, да је и пре њега било још које наредбе, којом се регулисала вредност новцима у Србији; али за сада не могасмо наћи ништа, што би било поуздано, а издато пре овог указа, о овој ствари.

Указ

По коме ће се новац у сабирању арача царскога примати:

	гр.	п.
Дукат цесарски по	14	20
Француски од два дуката . . .	14	
Суфорин	42	30
Дукати турски као и до сада што су ишли.		
Талири крсташи	7	
„ Орлаши	6	20
Диреклије	6	20
Слепци	6	
Цванцик	1	2
Рубља московска	4	20
Марјаши и петаци остају по старом		

12. октомбра 1819 год.
у Крагујевцу.

Течениије новаца означено у тарифи како овди следује:

	гр.	п.
Цесарски дукат и холандски . . .	15	
Проче суферезкини француски с иконицама . . . . , ...	14	20
Крсташ талир	7	20

	гр.	п.
Орлаш „	7	
Шпански (слепци) талир	6	20
Цванцигери	2	2
Марјаши		10

№ 599

23. маја 1820

Указ

УЗ ЦАРСКИ ХАРАЧ

Дукат цесарски примати по . .	15	
Француски од два дуката цео .	29	
Суферин цео	43	20
Дукати турски и талири како и до сад		
Талири Крсташи . . . . ,	7	
„ Орлаши	7	
« Диреклије	7	
„ Слепци	6	20
Цванцик	1	2
Рубљу московску	5	20
Каурски марјаши велики	—	30
Марјаши петаци	—	12
Грошићи	—	5

№ 1343

7. окт. 1820 у Крагујевцу.

Тарифа

ЗА ОЛАКШАТИ СИРОТИЊИ У ПРИМАЊУ И ИЗДАВАЊУ НОВАЦА ЗА ДОБРО СУДИСМО ПОСТАВИТИ ТЕЧЕНИЈЕ НОВАЦА КАКО СЛЕДУЈЕ

1. Царски, холандски и рушпа дукати у будуће да се примају и издају у свим потребама како у

гр. п.
марији царској тако и у трговачком по 15 20

2. Сви остали дукати овога рода, како суферени, саксони, француски, шпански и папини, да се примају . . . . 15 —

3. Турски дукати махмудије . . . 25 20

4. „ урубије . . . . . . 3 —

5. Остали турски дукати, како што су и до сад примати.

6. Талири сви цесарски, турски и марјаши остају по досадашњој цени.

Цванцици кои су до сада без изузетка у 1 гр. и 2 п. примати, полаже се ова разлика: да се небушени примају у . . . . 1 гр. 5 п.
а бушени у . . . . 1 гр. 3 п.

№ 625

23. маја 1821 У Крагујевцу.

РУДАРСКИ ПРИХОД
(Мадем)

У списку прихода, који је пашалук београдски давао Турцима, у времену о коме говоримо, налази се и приход од мадема пожаревачког. „Мадем“ у Турака значи рудник, из чега се види да је приход мадема пожаревачког долазио од прихода рударског, из тога округа. Сума што су Срби давали везиру од мадема пожаревачког није била већа од 1750 гр. на годину, а износила је у ствари више од 3.000 гр. Не можемо управ да знамо, који су рудници давали мадем пожаревачки, јер до сада не нађосмо о томе поуз-

дане белешке. Али према свему што знамо о стању рудника у пожаревачком округу, морамо мислити да је тај приход долазио или од Кучајне или од Мајданпека. За Кучајну нема података да су је кад год Турци експлоатисали, а за Мајданпек има. Г. Милићевић у „Кнежевини Србији“ (на стр. 948) казује, да су Турци вадили руду из Мајданпека од 1787. до 1791. године. То нам даје повода да мислимо, да је и у времену о коме говоримо, приход мадемски долазио од Мајданпека. Приход мадемски, ма колико да је био незнатан, морали су о њему да се воде засебни рачуни, а трошио их је везир београдски па потребе своје и својих људи. Царска благајна није о томе приходу водила никаква рачуна.

ДИМНИЦА

Из онога што је до сада изнешено на јавност о овој дацији, знамо само толико, да је народ плаћао владикама димницу, то јест: „од сваке куће по нешто, чини ми се,“ вели Вук[1], „по 12 пара.“ Осем тога не зна се о овој важној дацији народној у оно време ништа. Па и ово што се зна, није са свим исправно, што ће се видети из следећег казивања, које је црпено из званичних докумената од 1816, 1819, 1820 и 1821 године. — Толико је сигурно да је ова дација била за владичину кесу. Њу је плаћала свака српска кућа једном у години дана. Сума што је износила димница, била је 1 грош и 4 паре. Циганске куће биле су слободне од плаћања дим-

1. Даница за 1827 стр. 117.

нице. Владике су покушавале да и цигане увуку у плаћање ове данције, али је кнез Милош наредбом својом од 21. јуна 1819. забранио Митрополиту београдском, да узимље димницу и од цигана. Он му у писму своме казује, да се остави узимања димнице од цигана „јер то пређе никада није бивало, а осим тога „са тиме," вели му кнез „причињава стид нама сравњавајући цигане са нама." — Разуме се, да се г. митрополит уздржао и даље узимати димницу од цигана.

Народ није радо плаћао ову данцију, не за то што би она била велика, него за то што је њено скупљање било скопчано са великим трошковима[1]. Њу су с почетка скупљали саме владике. Када је владика излазио у народ по димницу, он и његова пратња трошили су више него што је била сама такса, коју су имали да скупе. Да би се овоме излишном трошку стало на пут, прешла је дужност скупљања димнице на свештенике и кнезове. Кнез Милош је писмом својим од 20 марта 1820. № 355 упутио владику ужичкога, да се мане сабирања димнице сам собом, већ само да пошље своје тевтере кнезовима па ће му је они скупити од народа. Сваки свештеник морао је, у својој нурији, да скупи димницу за владику епархијскога. Но и овај начин скупљања био је незгодан. Незгодан је био за свештенике, јер су их владике задуживале са целом сумом коју су имали пархоијани свештеникови да плате у име димнице,

1. Вук на наведеном месту противно казује, али се ово казивање побија званичним документима.

а свештеник често и после свију напора, није могао да се одужи своме епископу. Оно што није могао да наплати од парохијана, морао је да накнади из свога џепа. Стање свештеничко није ни данас бог зна како ружичасто; онда пак било је још црње. С тога је свештенству врло тешко падала дужност скупљања димнице. Кнез Милош је до душе наређивао кнезовима да помажу свештеницима у томе послу, али и поред помоћи од светске власти, опет је на свештенике падало да накнађују владикама оно што нису од парохијана могли да наплате. За то је кнез Милош, наредбом својом од 14. јула 1819, пренео дужност наплаћивања димнице (за ужичку епархију) на грађанско лице, (Милосава Трифуновића), које је поред мирије (харача) скупљало и остатак од димнице.

Плаћање димнице било је до 1816. године без сваке уредбе. Владике су наплаћивале колико су хтеле. Но, као што смо напред рекли, Народна Канцеларија, одмах чим је организована, 18. фебруара 1816. године, издала је уредбу, којом се довело у ред не само плаћање димнице, него и остале свештеничке и владичанске дације. И баш та околност, што је Народна Канцеларија, одмах по своме постању, прво похитала да уреди владичанске приходе, доказује најбоље, да су они били народу и теретни и незгодни.

Димница је живела у Србији до 20. јануара 1823. године, када је збрисана са тарифе владичанских прихода, и сведена у округлу суму, коју су владике добијале у име плате из народне благајне.

Осем димнице имале су владике у овоме времену још и друге изворе за своје приходе:

Приходи владичански били су од:

1. *Кесима,* т. ј. давања цркава под аренду.

2. *Мирије,* коју владике нису ни по турским законима имали право да наплаћују.

3. *Клетвенице,* а то је она глоба, коју су наплаћивали од попова, да их ослободе клетве, коју су на њих бацили клетвеним књигама, да не могу свештеничке дужности вршити.

4. *Венчанице,* која је према имовном стању младожење и невестиних родитеља уцењивана.

5. *Свечарскога,* т. ј. освећења колача при славама.

6. Осталих чиподејства по канонима.

7. Цркава и манастира, који су били дужни годишње плаћати владикама онолико, колико су ови на њих разрезали.

Да би се ове дације довеле у ред, издала је *Народна Канцеларија* 18. фебруара 1816. у Београду, овакву таксу за владике и свештенике:

I За владике

	гр.	пр.
1. Од манастира (на годину) . .	25	—
2. За рукоположење . . . . ,	100	—
3. Од свакога попа на годину . .	10	—
4. Од венчанице, и то:		
„ 1-ве „	2	—
„ 2-ге „	4	—
„ 3-ће „	6	—

		гр.	пр.
5.	Мирија од куће на годину . .	—	6
6.	Димница од куће	1	4
	II За свештенике		
1.	За крштење чарапе или . . .	2	—
	„ „ од кума	—	10
2.	„ велико опело од имућног . .	10	—
	„ „ „ од сиромашнијег .	5	—
	„ мало опело (до 7 год.) . .	1	—
3.	За масла	3	—
4.	„ велику молитву	1	—
5.	„ малу „	—	20
6.	„ свећење водице	—	12
7.	„ прекаду	—	12
8.	венчање:		
	Прво	3	—
	Друго	6	—
	Треће	8	—

Бира од сељака по 12 ока жита од ожењене главе, а од варошана по 1 гр. и 20 пара.

Ово је прва тарифа свештеничка. Она је трајала до 1823. године.

ЧИБУК

До сада се двојако мислило о овој дацији. Вук Караџић[1] вели да се она плаћала на *овцу и на козу*, а Јов. Гавриловић[2] и по њему г. Калај[3] казују, да

1. »Даница« за 1827 стр. 82 »Грађа« стр. 202, и »Речник« на стр. 824.
2. »Податци за српску Историју« и т. д. У Гласнику уч. др. св. III. стр. 117.
3. »Geschichte der Serben стр. 210.«

су ову порезу плаћали *они што сеју дуван*, а на овце и козе. У име чибука на овцу и козу нема у главном разлике у казивању њиховом а целокупну суму што је народ у име чибука плаћао, не казује ни један. Сви се слажу да се плаћало у име чибука од 1 до 2 паре од овце и од козе, а у истини плаћало се 4 паре, јер две су биле од сваке овце и козе у име чибука, а две су биле „исписна такса на обор.“ Званични подаци, подударају се с оним што је пок. Вук о чибуку казао; а то је, да је чибук био дација на козе и овце, и да је износио 4 паре од сваке овце и козе по горњем основу, а не потврђују мишљење пок. Гавриловића и г. Калаја, да су чибук плаћали они што дуван сеју. Њих је сигурно бунила реч „чибук“, па су по њој извели закључак, да је то дација од дуванске производње.

Но ни у Вуковим ни у Гавриловићевим подацима, па с тога ни код г. Калаја, нема више ништа о овој важној народној дацији.

Међутим званични подаци доказују, да је чибук био посредна пореза на ситну стоку, од које је приход припадао турској вилајетској управи. Чибук је морао да плаћа сваки становник у пашалуку, који је имао козе и овце. Нису ни Турци тежаци били слободни од плаћања чибука. У нахији соколској било је 1820 године 18 турских села, са 282 дома,[1] која

1. Гаочићи	10	кућа
Плећково	40	»
Бачевци	15	»

су се занимала сточарством и тежаштвом. Кнез Милош је наредбом својом од 23. фебруара 1820 год. заповедио, да се чибук покупи и од турака сељака који имају козе и овце. Турци су се овоме јако противили, но без успеха. У наредби својој заповеда врховни кнез Новици Итрићу, коме је дао овлашћење да покупи чибук у соколској нахији, да наплати без сваког изговарања чибук и од турака сељака, а коме то није право, нека се тужи или нека дође к њему на суд. И тако виђамо, да је чибук била скоро једина дација, коју су морали да плаћају и турци за вилајетску потребу

Обично с пролећа, у месецу фебруару, но свакојако једном у години дана, изашиљани су скупљачи чибука у народ. Скупљачи били су или нарочито за то овлашћени људи или нахијски и кнежински кнезови. Свакоме скупљачу чибука заповедао је врховни

Дања	20	кућа
Трешница	10	»
Дрлача	20	»
Келић	8	»
Битиновац	4	»
Шпари	7	»
Амзић	10	»
Ловна	20	»
Алуге	20	»
Велеш	20	»
Зебници	8	»
Тостил	20	»
Крупина	25	»
Велика Риека	20	»
Петрица	10	»
Свега	282	куће.

кнез када му ваља почети скупљати ову дацију и како да се управља у скупљању. Ако су за овај посао слати нарочити скупљачи, онда им је врховни кнез идавао „објавленија“; а ако се та дужност поверила нахијском кнезу, онда му је само писато од стране Господареве шта му ваља радити. Целокупан приход из овог извора није био већи од 10 до 11.000 гроша. Ако би се смело по овој суми судити о броју ситне стоке у нашем народу у оно доба (1820 год.), онда би изашло да је било свега 100 до 120.000 брава. Наравно да се млога ситна стока крила од дације, које из себичних интереса појединаца а које опет и са рачуна општих. Газде су крили прави број своје стоке да мање плате, а државна управа српска није имала рачуна да у наплаћивању ове дације тера сувише далеко, како би се народно стање пред Турцима показало као слабо.

Приход од чибука слали су скупљачи врховном кнезу, а овај га је предавао везиру београдском, који га је трошио на турску управу у пашалуку и на издржавање ерлија (грађана турских) и спахија.

СКЕЛАРИНА

У времену о коме говоримо, било је свега 14 скела, које су превозиле путнике, еспапе и стоку трговачку. Таквих скела било је:

У Смедереву, Митровици, Шапцу, Остружници, Троцкој, на Раму, Дубравици, Варварину, Јасици, Морави, Чепури, Обрежу, Ливадици и Београду.

Наплаћивати скеларину, било је право Портино. Она је, преко везира, давала све скеле под закуп и тако долазила до прихода од скела. Давање под закуп вршиле су српске власти, које су и узимале скеле у своје руке. Ово су чиниле српске власти поглавито за то, што су скеле биле једина средства, којима се могао одржавати саобраћај преко река. Скеле су биле снажно оруђе и за трговачки промет и за покрет људи и тровине у опште. Осим тога, то је био згодан начин, да се приход од скела сведе за турску касу на најмању меру, а да се за рачун српских државних прихода вуче од њих што већа корист.

Узев све скеле, осим београдске, која је била остављена Марашли Али-паши, за округлу суму од 20.000 гроша годишње под закуп, српска управа их је после давала појединце под аренду. Пазило се јако, коме ће се уступити скела. Обично је неке скеле задржавао за свој рачун врховни кнез, по споразуму са везиром, а друге је давао или под закуп или на поклон сигурним и заслужним људима; а осим тога поверaване су важније скеле сигурним људима, да од њих наплаћују приход за рачун касе народне. На поклон је добио скелу на Ливадици, за време од године дана, Стојан Ћировић из Крњева; скелом остружничком, као најважнијом у оно време, којом је ишла сва извозна трговина за Аустрију, управљао је Милутин Гарашанин, кнез јасенички. Скелом јасичком и варваринском управљао је Милосав Браљинац из Јасике. На Морави, Чепури и Обрежу управљао је скелом кнез Милета Радојковић и. т. д. И услови

под којима се управљало са скелама, били су различни. Арендатори су плаћали народној каси одсеком уговорену суму. Надзорници су наплаћивали, поред таксе за народну касу још и неку таксу за свој рачун — разуме се по одобрењу врховнога кнеза. Они пак, што су као државни органи управљали скелама, нису имали право на другу накнаду до оне, која им се давала из народне касе, у име плате.

На скели, која је одржавала свезу са страним земљама, није смео никакав скелеџија да превози стоку, која се извози из пашалука, без одобрења врховног кнеза. Он је у наредби својој од 7. Нов. 1820. бацио сву одговорност за противно поступање на скелеџије. Ту наредбу своју доводи врховни кнез у свезу са уредбом о трговању. Ова би се уредба могла најлакше изиграти, ако би скелеџија пропуштао свакога да прегања стоку из пашалука на страну. Да се неби дотле дошло, морао је сваки скелеџија, на личну одговорност своју, да тражи од сваког трговца објаву, те да се увери да ли је испунио прописана правила за трговце, међу којима је најглавније било оно, да се стока мора куповати за готов новац.

Таксе, које су се плаћале за превоз, биле су у главном на свима скелама једнаке: један грош плаћало се за крупну стоку: коње, волове, краве, биволе и т. д. а 10 пара за ситну: овце, козе, свиње. Ова такса била је већа на оним скелама, које су дате биле надзорницима под условом да од прихода скеларинског узимљу и за себе неки део. На таквим скелама, као што је била јасичка и варваринска, надзорник

наплаћивао је од крупне стоке по 50 пара а од ситне по 12 пара од комада.

Скеларину су плаћали сви без разлике. Од ње је могао ослободити врховни кнез својом нарочитом заповести. По праву ослобођени су били од плаћања скеларине само татари и порешџије.

Скеларина се обично плаћала при превозу. Но често је ова полагана у руке самом врховном кнезу. У оваквим случајевима, давао је врховни кнез дотичном лицу уверење, да је платило скеларину и да му се или на извесној скели или у опште на свима скелама, не сме више наплаћивати никаква такса за превоз.

ЂУМРУЦИ

Где год је био сувоземним или воденим путовима везан београдски пашалук са другим пашалуцима или земљама, свуда је било и ђумрука. Сви ђумруци били су у *начелу* портине установе, којима је управљао везир београдски. Ми велимо „у начелу“, јер у истини само је ђумрук београдски остао под управом турском, а сви други уступљени су били, за извесну накнаду, српској управи. Српски врховни кнез узео је све ђумруке под аренду, па је неке од њих, задржао за себе, а неке је уступао, под извесну цену, другима. Арендатори ђумрука наплаћивали су с почетка ђумручину према наредбама врховног кнеза, од којих је прву издао 16. дек. 1815, па је после сваке године мењао и допуњавао. У 1819 години издата је прва правилна ђумручка тарифа, која се обзирала

на уговоре трговачке, које је Порта са другим државама раније закључила била.

Докле се о оним ђумручким тарифама, што је врховни кнез издавао сам по свом нахођењу, до сада знало да су постојале,[1] дотле не нађосмо нигде трага о ђумручкој тарифи од 1. марта 1819. године.

Ова тарифа састављена је на основу уговора трговачког, који је Порта закључила са Француском и Енглеском, а на основу 3°|₀ стопе од вредности. Тако се изречно вели у допису на самој тарифи, а под заглављем *„од начала тарифи уговор,“*

Ми изводимо да је ова тарифа, коју у документима целу доносимо, доиста издата у 1819 год. по томе, што је на њој датум 1 март 1235 год. Нема сумње да је 1235. год. узета по турском календару, а кад се то пренесе на календар наш, онда излази да је ова тарифа заиста издата 1819 год. 1 марта. Јер сада је 1299 година по турском календару, кад се вратимо за 64 година у назад, добићемо 1235. годину или 1818 по православном календару. Но због разлике у бројању месеца код нас и турака, разлика је за неколико месеца и тако долази, да је турска 1235 год. била наша 1819.

Овом рачуну нема ништа друго да се противи, до та околност, што у 1819 год. није било никаквих трговинских уговора између Порте, Енглеске и

1. Хронологијска и азбучна таблица зборника закона и уредаба« 1877 год. стр. 4.

Француске. Али се зна да је 5. Јануара 1809 закључен у Цариграду уговор мира између Вел. Британије и Турске. У тач. 6. тог уговора утврђује се 3°|₀ стопа ђумручка. У уговору капитулација закљученом између Порте и Француске у Цариграду 28. Маја 1740, који је уговор 9. Октобра 1801. обновљен, такође је утврђена 3°|₀ ђумручка стопа. Ови уговори вредели су још у оном времену када је састављена ђумручка тарифа од 1. марта 1819. И тако нема разлога који би побијали наше гледиште: да је ђумручка тарифа, о којој је реч, издата 1819. год. и да је она прва уредна тарифа, после ослобођења Србије.

Није наше да се на овом месту упуштамо у ближу оцену овог важног документа. Свакојако у њему ће се наћи богат материјал за проучавање ондашњег привредног стања наше домовине.

ТРГОВИНА

Још за време бобре с Турцима, а и пре тога, за времена Карађорђева, српске старешине схватиле су правилно значај трговине по народно благостање. Доказ за ово имамо у установљењу нарочитог надлештва у Београду, које је имало да се стара за развитак српске трговине.

Онај исти Наум Ичко, који је у 1806. години слат у Цариград, да закључи мир зимеђу Србије и Порте, био је у то доба базрђанбаша српски у Београду Као такав он је вршио консулатске, трговачке, послове, био је у неку руку трговачки агенат срп-

ске управе. Одмах по свршетку устанка таковскога, тог истог Наума Ичка одредио беше српски врховни кнез, да продужи свој посао. Он је био консул српски у Београду.

Београд је био не само средиште него и седиште српске увозне трговине. Мимо Београда било је врло мало увезених предмета са стране. Колонијални еспап (шећер, кафа, пиринач и др.) тешко су се могли наћи ван Београда. Ту је седела турска госпоштина, а она је само и трошила те производе. Ван Београда није лако било наћи по другим варошима у Србији ни индустријских прерађевина. Чоха, свила, кадифа гвожђе све се то могло добити само у Београду, одкуда се слало само по поруџбини. Често је и сам врховни кнез морао да набавља из Београда намирнице овог рода за своју потребу.

Да би се трговини у опште, а нарочито увозној, обезбедио не само опстанак него и развитак, српска управа одржавала је свој консулат и неговала га са млого пажње. Сви комисионари били су дужни полагати рачун о својим радњама српском консулату, који је опет водио тачан надзор над покретом трговине. Канцеларија консула српског у Београду била је средиште све српске трговине. Лако је разумети, да су и дужности консула биле тешке и права његова велика. Најглавнија дужност његова била је да умножи трговину на скелама београдској и нишкој.

Да би консул одговарао савесно своме позиву, да не би чинио што противно интересима српске трговине, Народна Канцеларија водила је над његовом радњом

сталан надзор. Чим је Народна Канцеларија опазила, да се послови трговачки не отправљају у интересу српском, одмах је консул губио свој положај. Врховни је кнез збацивао старог консула и постављао новог. Тако је, због неискрене радње, збачен Ичко са консулства 30. Нов. 1820 год., а на његово место постављен је Хаџи Никола Констандиновић Брзак. Збацивши Ичка, врховни је кнез уклонио из консулата и све млађе чиновнике, па поставио нове. Тако строго је вођен рачун на највишем месту о кредиту српске трговине.

Као што смо напоменули, за развитак српске увозне трговине имао је да се стара консулат. За извозну трговину старао се и надзиравао је непосредно сам врховни кнез. Његово је било, да мотри над целокупним стањем у земљи, а он је суревњиво вршио ту дужност своју. Поимајући значај трговине, а занимајући се и сам трговином, знао је шта може допринети унапређењу њеном, па је то и подржавао, а шта може нашкодити добром гласу и напретку трговине, па је то отклањао.

Са правим трговањем т. ј. са трговином као сталним занимањем, мало се ко од Срба бавио. Па и од оно мало Срба што су трговали, скоро незнатан број занимао се увозном трговином. Она је била у рукама Грка и досељеника са стране. Срби су се бавили поглавито извозном трговином.

За извоз Србија ондашња није имала других трговинских предмета но што су они које данас виђамо. Стока и сировине — то су били предмети из-

возне трговине. Храна у зрну, кад су биле родне године, извожена је по где што у Босну и Угарску. У годинама кад је био слаб берићет, забрањиван је и тај мали извоз хране, као што је било у години 1820. Босна а нешто и Бугарска трошиле су српску ситну и крупну стоку: овце и козе и од крупне рогату марву, а у Угарску извожене су поглавито свиње.

Са трговином није се могао занимати сваки. Право на трговање издавао је сам врховни кнез. Народним старешинама, а особито кнезовима, забрањено је било трговање, као посао који се не пристоји старешини, плаћеном од народа да врши јавне народне послове. Од његове дозволе зависио је сваки, који је хтео да се ода трговини. Онај је сматран за трговца који је имао „Објавленије" кнежево. Објаве ове давате су само онима, који нису били у јавној народној служби. У томе објављењу стајали су, поред дозволе кнежеве, и услови под којима је дотичном лицу дозвољено да тргује. Међу најважнијим условима били су: да купује од народа готовим новцем и да стоји добар за своје калаузе, који су у објави именом помињати. Овакви услови изазвати су догађајима. Дешавало се, на име, да је какав шпекуланат капарисао у народу већи број стоке, па је није после откупљивао, него је остала непродата у рукама газде; јер онај што је капару примио, није смео за живу главу да препрода свој мал другоме. Овакво поступање било је штетно не само за продавце него и за цео трговачки промет земаљски. Да би се томе стало на пут, врховни кнез забранио је куповину на почек. У садашњим

приликама не би се онаква уредба могла правдати. Начело слободе грађанске, које је, хвала Богу, ухватило дубоког корена у нашем друштву, жигосало би оваку уредбу, којом се потире снажна економна чињеница — кредит, као убитачну по развитак народне економне снаге. У оно пак време, када је народ слабо знао за правна сретства и где се није умео наћи у вртлогу разних шпекуланата, била је оваква мера оправдана.

Са оваквих тешких услова, био је број оних који су се трговином (извозном) занимали тако мали, да их у 1820 и 1821 год. није било више но 56.

Но зато су опет ови људи уживали сваку могућу олакшицу. Њима је српска управа ишла у свему на руку што би им олакшало посао. Забрањено је било скелеџијама, на пограничним скелама, да превозе стоку других трговаца до оних који су могли да покажу дозволу за трговање од врховнога кнеза. Врховни кнез заузимао се за њих да добију код сваке народне власти рукопомоћ, старао се да им олакша контумацирање на угарској обали, израдио им је за олакшицу њиховог позива да могу вући лађе угарском страном и т. п.

Да би се трговачки ред у опште одржао на пристојној висини, није пропуштао врховни кнез да према трговцима, а нарочито онима што су радили са увозном робом, употребљава строге мере. Ако који од тих трговаца не би повериоцима својим на време плаћао, забрањивао би му врховни кнез радњу довле год не доведе у ред своја давања.

Осим потпуних трговаца, којима је трговање било стално занимање, било је и таквих, који су од времена на време куповали и продавали домаће производе и стоку. Овакви трговци звали су се „полутрговци“. И за њих је вредело све оно што и за трговце, односно права трговања, само што нису уживали онакав углед као трговци.

Пошто су трговци били сви имућни, то су чинили ванредне услуге отаџбини. Тако је у 1821 год., за време грчког и влашког устанка, захтевао врховни кнез од сваког признатог трговца, да да коња за једног војника. Виђенији трговци не само да су стављали народу такве услуге драговољно на расположење, него су му, у случајевима преке потребе, стављали сав свој иметак на услугу, као што је чинио н. пр. Никола Луњевица, први међу ондашњим трговцима у пашалуку.

Када је већ редовно стање у земљи повраћено било, почели су по неки ситничари да отварају дућане и по селима а најпре у пожаревачкој нахији. И торбари, који су махом носили златне и сребрне ствари по Србији, појавише се у већем броју. И једни и други били су изван домашаја надзора, који је био условљен за трговце. А пошто су и сеоски дућани и торбари били штетни по праве трговце, то је кнез Милош одмах чим је уредио трговне одношаје у земљи, укинуо сеоске дућане и забранио торбарење.[1] Који је хтео да тргује, морао је да се пресели с

1. Види акт књаж. канц. од 26. јула 1820 год.

радњом у варош. Ради живљег промета у домаћим производима, налазимо већ у прве дане српске самосталности вашаре. С њима су заједнички управљали везир београдски и врховни кнез српски. Везир је давао бујрунтију где ће се, колико пута на годину и у које време држати вашар, а врховни кнез је извршивао преко српских власти, таква решења.

Узев све у обзир, што је српска управа, у прво време ослобођења Србије, учинила за развитак домаће трговине, мора се признати, да је учинила много. Она је свима могућим начинима заштићавала и подпомагала трговину, а чувала је народ од преваре и штете. Ако и нису за то изабрати умесни путеви по данашњим појмовима, не може се рећи да је тако важна грана народне привреде остављена била без довољно пажње од стране земаљске управе.

ДАЦИЈЕ У ЗЕМАЉСКИМ ПРОИЗВОДИМА

Још онда када је кнез Милош уговарао са Марашли Али-пашом на Морави о примирију после боја на Дубљу, узео је турски везир реч од српскога поглавара, да ће му Срби давати, поред новчаног издржања, још и све намирнице, које су потребне за живот њему и војсци. У те намирнице рачунала се не само храна за везира и његову пратњу, него и храна за коње везирове и великане турске, и огрев за сву градску посаду. Ми знамо, да је давање ових

намирница било уговорено само за време докле марашлијна војска прође кроз пашалук и докле буде на Врачару. Али самим догађајима продужено је ово давање и после, пошто су Марашлија и његова војска заузели место Сулејманово у граду београдском. Ми знамо, даље, и то да је у Народној Канцеларији седео један нарочити кнез, који је примао из вилајета све ствари за везирову потребу и водио рачуна о њима.

Лако је разумети, што се везир није смео да усуди друкчије отићи у град београдски, но само под условом, да Срби приме на себе обвезу, да га снабдевају храном и осталим намирницама. Но ако је он можда у оно време мислио, да ће све те ствари добијати од Срба и њиховог кнеза забадава, он се преварио.

Срби су савесно, ако и преко воље, вршили своју обвезу. Они су давали везиру све што му је требало за живот. Давали су му пшеницу за леб, давали су му масло, лук, поврћа за кујну, давали за његове коње сено и зоб. То исто добијали су и муселими царски по варошима и другим градовима. Грдне количине земаљских производа вукао је народ у градове царске, да, по обвези својој, изхрани везира и његову тевабију (свиту). По 200.000 ока пшенице најмање, по 10 до 12.000 ока масла, по 1000 товара зоби и кукуруза, за 65.000 гр. сена и дрва за огрев на пола године, довозили су Срби у град београдски. А све што је давано везиру, давало се и

другим градским старешинама, само у мањој количини.[1]

Па није само то што су Срби Турцима давали у природним производима. Било је често и ванредних прилика, у којима се трошила народна тековина. Дочеци разних великодостојника турских, који су пролазили кроз пашалук београдски, односио је грдне суме. За дочек и пут Дервиш-паше босанског, који је премештен на виндинско везирство, потрошено је у 1819 години 44.000 гр. На дочек првог комесара портиног Есад-бега Опаћана у 1820 год., потрошено је још више. Ови дочеци нису били скупоцени по блеску, али врло скупи по спреми хране и осталих удобности за турску господу. По 100 ока самога меда давала је свака нахија за част гостима.

Лако је разумети, да ове издатке није могао народ носити без осетног терета. Да би се овај терет олакшао, кнез Милош је, не са малим напрезањем, навикао господу турску да плаћају народу учињени трошак. Но ово плаћање није било у оном облику како се обично чини. Да је кнез Милош тражио од Дервиш-паше да плати учињени трошак, он би га до срца увредио Знајући добро турске навике, кнез Милош је само давао својим великим гостима да уживају, а када је дошло до плаћања онога што се утрошило, он је учињени трошак одбијао од оних дација, што су припадале Турцима од главнице. Везирове трошкове одбијао је од оне суме, која је одређивана

1. Акта државне архиве од 27. маја и 16. јуна 1820 и од 6 авг. и 22. авг. 1821 године.

била везиру на мутвак или на ситан трошак. Трошак гостбени, других паша и везира одбијао је од царске мирије. Када је од народа узимато оно што је требало за турску господу, нахијски кнез, који је то узимао од појединаца, исплаћивао им је и узимао рачуне од њих, па су ти рачуни, када су се полагали приходи везирски и царски, урачунавани као готов новац. На тај начин изгледала је српска управа земаљска као лиферанат намирница везирских и турских у опште.

Овако исто поступало се и онда, када је за оправку градова или за подизање зграда у градовима требало вући грађу. Срби су вукли грађу за све градске потребе, али нити су хтели, нити им је кнез Милош дозвољавао, да је вуку бадава. Много пута долазио је врховни кнез српски у сукоб са бинаеминима (надзорницима грађевина) у разним градовима, што није дозвољавао да Срби вуку грађу пре докле им се не плати по погодби.

Овакве даџије, и ако су биле теретне за народ, биле су снажно оруђе у рукама српске управе. Њих је кнез Милош често као такве и употребљавао. Када је хтео што да изнуди од везира или када би хтео да га одврати од нечега што не би ишло у прилог српским интересима, кнез Милош би одмах наређивао кнезовима, разуме се поверљиво, да саветују народу, да не даје своје производе турским власницима. А онда не беше пијаца, на којима би се могле све намирнице добавити слободном конкуренцијом, па је везир или други властник турски, натеран чисто физичним путем, морао што-шта да учини,

што неби никада урадио, да није било с једне стране празнога трбуха, а с друге стране пуне торбе народне.

ДАЦИЈА У НАРОДНОЈ СНАЗИ

(Кулук)

Велика је била тегоба за народ кулучење, које смо назвали „дација у народној снази." Народ је морао својом снагом, а без икакве накнаде, да служи не само својим домаћим властима, него и Турцима власницима и спахијама. Везана са грозном успоменом на зиму од 1813. године, кад су српски радници, при оправци града београдског, онако злостављани, била је ова дација Србима не само теретна него и мрска.

С тога и виђамо, да се српска управа онога времена снажно одупирала захтевима Турака, да им раја кулуком намирује како јавне тако и приватне потребе.

Када је у 1819. години Марашли Али-паша позвао српску управу да му стави на расположење неколико стотина људи за оправку београдског града, врховни кнез му је одговорио, преко свог заступника Ђ. Поповића Ћелеша, да он неће град оправљати ако не дође Ферман на њега. За државне грађевине турске постојао је у сваком граду по један надзорник грађевина (бинаемин). Врховни кнез, знајући за дужности овога турског чиновника, смело је одбио од свог народа терет, да путем кулука оправља град. Он вели „Ако Ферман на мене дође, ја ћу драговољно

град оправљати, ако ли на бинаемина дође ферман, то он да се стара оправити град како зна. За 500 работника, који се захтевају за дизати палисате у ово време (а то је било 16. Јуна 1819) када је народ у толиком другом терету, ни по који начин дати се не могу".

Када је ферман дашао да су бинаемини дужни да се старају за оправку градова, и да све потребно за новац набављају, кнез српски је одобрио радну снагу народну на тај посао, али није пропустио да противно захтеву Турака изнуди за тај рад и сразмерну накнаду у новцу. Он је (17. јула 1819) писао Народној Канцеларији, да ће ставити људе на расположење за копање градског јендека, али да ће Турци морати да плаћају за тај посао не само за руке радницима но и грађу која устреба. „Ако бинаемин поменутим људима наднице не определи" нарећује врховни кнез, „да их кнезови отпусте кући." Овако исто гласила је кнежева наредба и за материјал, који је требао за оправку града. „За осам хиљада колаца и 30.000 кола прућа, да учине (кнезови) с бинаемином погодбу или саме оне људе, који се подвате речену количину коља и прућа набавити, да их бинаемину представе, да сами са овим погодбу учинити могу". Од колике је вредности за снагу народну било овако држање српског врховног кнеза, разумеће се тек тада, када се сазна да је само за један посао, за копање јендека у граду београдском, требало, поред горе забележене количине прућа и коља, и по 5 до 6000 људи а 48.000 надница. Па

није само град београдски био који је ваљало снагом народа оправљати, било је то и са осталим градовима у Србији. Турци су у исто време, када је град београдски оправљан, тражили да Срби даду кулучаре и за оправку ужичког града. Но и у овоме захтеву своме прошли су као и са београдским градом. Њима је дата грађа и снага народна, но су морали да плате и једно и друго.

Да би се народ сачувао од зулума турских при раду на јавним грађевинама, кнез српски наређивао је, да пред људима из сваке нахије иде и по један главни кнез. А да не би трпели оскудицу у храни, морао је сваки радник да понесе собом од куће хране колико му је требало.

И тако виђамо, да су у времену о коме говоримо, кулуци за државни рачун Турака били у многоме олакшани — бар су изгубили пређашњи облик принуде.

И други облик кулучења: кулечење спахијама, нагло је губило своје пређашње несносно стање. Врховни кнез није више дозвољавао да народ кулуком ради спахијама ма што осем превлачења десетка. Па и ово је вршено са свим другчије него до тада. У место да сваки сељак вуче свој десетак спахији онамо где онај живи, дозвољено је било сељацима, да десетак сместе на једну гомилу, па да га спахија или носи или да га прода својим сељацима. Осем тога, спахије су морали бити уљудни, па да им народ доноси десетак у месту где живе. Ако су иоле кињили своје људе, нису им морали чинити ту услугу.

Остао је био још један облик кулука, који је био врло терета за народ. То је био кулук кнезовима, кметовима и манастирима. Кнезови нахијски, као и кметови сеоски, имали су обичајем стечено право да терају народ свога краја да им кулуком ради поља и друге послове. Када су неки кнезови у овоме обичајном праву претеривали врховни кнез ограничио је број дана, колико свака кућа мора кулучити на годину своме кнезу или кмету. Тај број дана био је највише 4 а најмање 1 дан. На четири дана кулучења имали су овлашћење само они кнезови, чије су кнежине биле на главним друмовима; где је, дакле, био велики стицај путника и странаца. Но да би и то кулучење добило блажији облик, забрањено је било кметовима, да силом изнуђавају рад од народа. Препоручено им је, да гледају да им народ онолико уради, „колико из љубави и драговољно хоће и може, а да од човека више не захтевају, но онолико колико обично може урадити.[1]" Оно што је вредело за кнезове, вредело је и за кметове и манастире.

На неограничени број људи и дана, имао је право само врховни кнез за израду својих послова. Он је путем кулука срећивао своје баштине, косио своје ливаде и радио све своје имање.

На тај начин дација у народној снази постојала је у ово доба још у велике, али је њен терет био знатно ублажен.

---

1. Акт државне архиве од 26. Јуна 1821 Бр. 854

АГРАРНИ ОДНОШАЈИ

Мукаде, Малиһане, Хасовине, Тимари или Зијамети.

У пашалуку београдском налазимо у времену о коме говоримо, поред спахијских господарлука, и такве земље, које су биле царске. У такве се броје: Мукаде, Малиһане, Хасовине, Тимари или Зијамети. У почетку[1] споменули смо шта је по турском закону била Мукада или Еминлук, шта опет Малиһана; а овде ћемо разматрати односаје свију поменутих земљишта. Као што се опомињемо, тамо је речено, да су *Мукаде* она земљишта, која је Султан задржао за себе, а давао је на уживање, за краће време, каквом свом човеку. А *Малиһане* су исте такве земље, само што су се давале на уживање на цео живот. *Хасовина* је оно што се у Европи зове домена; т. ј. земљиште државно које ужива владалац, а *тимар* или *зијамет* је земљиште, које је Султан давао на уживање заслужним војеним старешинама. Да видимо редом односаје свију тих земљишта у пашалуку београдском.

У времену о коме је у овој књизи реч, изгубиле су *Мукаде* и *Малиһане* свој прваши облик. Нестало је било оних што су уживали та земљишта, па и приход од њих утицао је у царску касу, само што је било разлике у начину како су долазили приходи од тих земаља. Мукаде давате су под закуп, а ма-

1. Стр. 19 у овој књизи.

лиһане нису. Издавање мукада под закуп вршиле су српске власти, а одобравао је везир београдски.

Не можемо поуздано рећи, колико је било свега мукада у пашалуку београдском, али из података што их имамо при руци знамо за пет: за пожаревачку, рујанску, чемерну, крупањску и јагодинску мукаду.

Целокупна сума што су мукаде доносиле турској каси била је обично од 50 до 60.000 гроша на годину. Закупници, који су могли бити ма ко, полагали су аренду српској каси, а ова их је слала везиру, преко Народне Канцеларије.

Онај што је узео под закуп мукадску земљу, добијао је право да узимље од становника на тој земљи све што су узимале спахије са својих господарлука, а уз то имао је право да у своју корист наплаћује све јавне таксе, које су се могле наплаћивати по турским законима, тако да је закупник мукаде био не само сопственик десетка од мукатских земаља, но управ намесник Султанов на његовој земљи. Овакав положај закупника мукатских земаља отварао је вољу виђенијим људима да узимљу под закуп мукатске земље.[1] Али су Срби гледали коме ће дати у руке тако велика права. С тога су закупници мукада били обично главни кнезови, а често и сам врховни кнез српски.

Малиһанске земље нису даване под закуп. Са њих је сабиран десетак, а у свему осталоме биле су слич-

1. То је чинио и владика зворнички у 1819 год.

чне у односајима са спахилуцима. Малиҕанске земље надзиравао је врховни кнез, преко настојника, а са њих је купио приходе онај кога он на то овласти. Приход овај чувао се до наредбе царске, односно везирске, која је преко врховног кнеза издавана о томе шта да се уради са њим. Обично је претваран у новац, који је слат везиру, са осталим царским дохотцима.

За сада знамо за следеће малиҕанске земље у пашалуку београдском: ћупријска малиҕана, која је обухватила простор од раваничке реке до пожаревачког друма и сав тај крајиħ; јагодинска малиҕана, у коју су спадала села: Ракитово и Колари; и крагујевачка малиҕана, у коју су рачуната села: Домузпоток и Баграан. Но пошто је израз „Малиҕане" боље означавао оно што је било царско, то су се све земље и мукатске и малиҕанске разумевале под називом „Малиҕане".

Асовина, је као што смо рекли, царска домена и звала се турски „Хавас-хумајун." Таква асовина било је Ваљево и његова околина. Становници хасовине имали су повластице што нису, као остала раја, плаћали друге мирије осим тако звану „Спензу," која је била и мања по суми и одличнија по изгледу. На другом месту казали смо каква је била ово дација и колика. Но главницу плаћали су и становници асовина, мањ ако су примали на себе обвезу, да дају муселимима дрва, сено, простирку и остале намирнице, које је народ био обвезан давати војводама. У таквом случају нису плаћали ни порез. Осем Ваљева и око-

лине његове, имала је и Ужица у свом крају асовину. И тако знамо за две асовине у пашалуку београдском у времену о коме говоримо, а трећа је приновљена доцније, када је округ подрински припао Србији. Тада је припала Србији и асовина Буковица, по којој је цео срез (азбуковички) добио своје име[1].

Тимар или зијамет такође је царска земља, коју је цар давао заслужним војним старешинама, под условима, да за време рата дају коњанике, а у исто време да и сами иду у бој. На сваки 3000 аспара (1 аспра = 3 паре) прихода годишњег, морали су да дају у време рата по једног коњаника. Ни тимар није био сопственост онога који га је држао. Његов је био само приход. Да би који могао уживати права, која су скопчана са тимаром, морао је да има царев берат на тимар. Без царског берата никоме није било дозвољено држати тимаре; а који је показао такав берат, њему су српске власти чиниле услуге и бранили га од грамзивости војвода турских, који су нерадо гледали у својој околини бератлије тимарлука.

Врло ретко појављивао се по неки турчин са правом на *миљак* (сопственост). Има примера у 1821. години, да су Срби признавали такво право. Но и то се ограничавало само на вароши, и то по изузетку. Турчин, који је полагао право на какав миљак, морао је да има од везира уверење (бујрунтију) о томе, и само на основу таквог уверења наређивале су српске власти притежаоцима таквих миљкова да плаћају ки-

1. Милићевић у »Кнежевини Србији« стр. 573.

рију сопственику њиховом — турчину. Па чисто би рекли, да су ови турци више добијали право на наплаћивање кирије од својих миљкова с тога, што су добро живели са српским властима, него по неком законитом основу.

Ето то су аграрни одношаји оних земаља што нису биле спахијске.

О овим одношајима нема у Вуковим књигама ни у г. Калаја скоро ништа. Вук помиње само да је било неких царских села, која су се звала Мукаде или Еминлуци[1], а г. Калај вели да је било неких села која су била непосредна сопственост Султанова[2]. Више ни речи не ћемо наћи у досадашњих писаца наше историје. Све оно што смо овде изнели, написано је по податцима званичним.

СПАХИЈСКИ ОДНОШАЈИ

Ми смо у приступу на једном месту[3] казали, да се турска царевина ослањала на три моћне чињенице: мач, новац и перо. Прва од тих је мач. Сваки који је чинио услуге османској сили мачем, имао је право на накнаду. Да би се војена сила османлија одржала у снази, Султани су својим храбрим војницима давали сваку прилику на ту накнаду. Зна се да је турска распрострла своју владавину силом

1. Даница за год. 1827 стр. 78.

2. На друг. м. стр. 193. и 211.

3. Види стр. 16 ове књиге.

оружја, које су победоносно разнели на три стране света њена пешадија (јаничари) и њена коњица (спахије). Спахије су дакле одабрана коњичка сила турске царевине, која је о свом круху ратовала.

Када су Турци покорили српске земље, онда је тиме потрвено сво право Србиново на сопственост земљишта. Земља српска постала је *земља царска*, Цариградски Султан постао је, путем завојевања, господар све земље српске у најширем смислу речи. Као господар земље српске, он је имао право да је распореди како је хтео

Употребљујући то право своје, он је доиста и поделио српску земљу. Један и то већи део, дао је својим храбрим коњаницима (спахијама) за услуге учињене царству. Спахије нису ни имали друге накнаде за службу своју. Они су се и борили, да дођу до ужитка од раје. Та спахијама уступљена земља, није била права сопственост њихова. Ни спахије нису могли имати својих сопствених зимаља; јер би то било противно верозаконим одредбама мусломанским. Они су од цара, чија је цела земља, добили само право господарлука над оном земљом коју им је цар даровао. Срби су, знајући за овај положај спахијског господарлука над њиховом земљом, енергично бранили спахијама, да се пружају и мимо тога правног положаја свог. Када су неки спахије држали по селима њиве и ливаде, кнез Милош им је категорички забрањивао, позивајући се на права која је цар дао раји и спахијама. „Спахије, вели врховни кнез, (у писму свом од 1. авг. 1820) не могу по селима др-

жати њиве и ливаде, то је цар дао раји а раја десетак њима да даје" и т. д. И господарлук спахијски као што се није односио на сопственост земљишта, тако се није тицао ни личности оних који су пре тога били сопственици тих земаља. Спахија је господарлуком својим добио право на извесан део од приноса оног земљишта које је султан њему уступио. Сељак на томе земљишту био је слободан. Он није *лично* од спахије ни у колико зависио[1] Могао је да седи на спахијској земљи докле је хтео, а могао је да иде са ње кад му је било воља. Шта више, могао је са ње да крене и све стаје и зграде, могао је да уништи на земљи, коју је обрађивао, све што је на њој подигао, па да без „збогом!" оде да се настани где хоће. Тај одношај сељака спрам спахије био је од млогих добрих последица по личну и имовну безбедност Срба сељака. Сам спахија имао је интереса да живи у љубави са Србима, са својом рајом. Па још више. Он је имао узрока да брани „рају" од насиља и пљачке других турака; јер што будне мање плодова у раје, биће мањи и његов део, што га је узимао са српске земље. И за то можемо разумети што су спахије били у Србији „смиље и ковиље", као што вели пок. Вук.[2]

Ето то су основи спахијског господарлука над српском земљом. На тим основима они су које по

1. Г. Калај (Geschichte der Serben стр. 102.) вели да су спахије били господари земљишта и *хришћанске раје*. Но Вук у Даници од 1827 стр. 81. друкчије казује, а документи што су нам при руци потврђују Вуково казивање, ма да се г. Калај на Вука позива.

2. Даница за 1821 стр. 80.

турском закону, које по сили јачега, дакле самовласно, развили своја права до такве претераности, да су народу била веома осетна.

После свршене борбе Срби су с Турцима уредили у уговорима мира на Морави и у Београду односаје вилајетских управа· и турске и српске. Одношај спахија на спрам раје и рајиног на спрам спахија, остао је не дирнут. Није било ни узрока да се о том одношају што каже. Турци нису хтели да га спомињу, јер је за њих тај одношај вредео као на закону основан. Срби су пристали да остану „верна царева раја," а ова, по самом закону подлежи спахијском господарлуку. Срби тако исто нису хтели да дирају тај одношај, јер су знали да би сав труд око мира био узалудан, да су поставили питање о спахијским правима. Тако су обе стране имале рачуна да прећуте у уговорима мира спахијска права и дужности рајине спрам спахија.

Победа српског оружја у многоме је олакшала положај Срба на спрам спахија. Још за време борбе нестало је млого спахија. Неки су изгинули а неки побегли из пашалука, па се нису више ни враћали. Они што су остали, ћутали су и били су задовољни с оним што им се да. Српска управа користила се, међутим, новим стањем и датим приликама.

Спахије нису никада имали право да станују по селима Ако пре првог устанка српског виђамо неке ханове (вајле) спахијске по селима српским, то је било злоупотребом своје силе. Немајући законитог права на сопственост земљишта, нису имали право

ни да подигну какве зграде по Србији. С тога и виђамо да су спахије после ослобођења београдског пашалука били ограничени само на вароши и варошице (касабе). Они нису ни смели, ни могли, а није што нису хтели, да станују по селима. Нису смели, јер за становање треба кућа, а за кућу земљиште. Спахије, немајући права на сопственост земљишта, нису имали где зидати куће, па за то нису могли да станују ван вароши. До устанка од 1815. г. они су чешће излазили сами собом у своје господарлуке, а обично су сами сабирали свој део производа од својих сељака. После устанка ретко је који спахија излазио сам да збира десетак, но је овлашћивао или свог субашу (помоћника) или каквог виђенијег сељака, а обично кметове својих господарлука да скупљају десетак.

У име свога дела узимао је сваки спахија десети део од свега што сељак његовог господарлука произведе. Осем тога узимао је и по 2 гр. од ожењене главе у новцу. Само од сена није смео спахија да узимље ништа за себе. Око овога вођена је јака борба између српске управе и спахија. Кнез Милош сузбијао је захтев спахија да и од сена узимљу десетак, и чак је у Цариграду морао да се расправи сукоб између њега, који је бранио спахијама узимати десетак од сена, и спахија, који су то у име својих права тражили.

Сељани су били дужни сав десетак скупљати на једном месту у селу, а одатле га вући онамо где је спахија стално живео. Па како је већи део од њих

становао у Београду, то су и десетци по већој части тамо ношени. И ако је ово било терстно за народ, опет је српска управа у овоме имала снажно сретство у рукама противу самовоље спахијске и турске. Из докумената, који су у овој књизи наштампани, видимо, да је кнез Милош у свима приликама, када су спахије и Турци зло поступали са народом, обуставлао одношење десетка спахијама. Он је то чинио н. пр. у години 1821. када је устанак влашки и грчки одјекнуо и у Србији. Спахије из сопственога страха или по наговору са вишег места, почели су, у томе времену, а особито у јулу и августу 1821. да изазивљу сукобе са Србима; а то су мислили постићи свакојаким насиљама што су чинили Србима. Да би их кнез укротио, он је кнезовима, у чијој су нахији беснили спахије, поверљиво заповедио, „да кажу народу, да не хитају у град с вожењем десетка, већ да се изговарају, да своја жита јоште оврхли нису и да их је страх у Београд аћи, чујући да по Београду секу људе како којега нађу“[1] Ова је мера заиста, и дејствовала у млого случајева, а где она није помагала, ту је врховни кнез употребљавао и принудне мере. За ухваћену српску девојку у Ресави, он је ухватио и у гвожђе оковао отмичара њеног Абдулу спахију, кога је дотле у Крагујевцу држао, докле нису Турци вратили српску девојку. Спахију Лозницу, који је тумарао по београдском округу и зла чинио, он је терао силом у град београдски и није му доз-

1. Акт држав. арх. од 18. авг. 1821. —.

вољавао да узима десетке са свог господарлука. Ово је забрањивао врховни кнез и другим спахијама, који нису били прилагодни народу.

Сломивши тим и таквим сретствима силу спахијску, када се год пружала преко својих законитих граница, кнез Милош се није на томе заустављао. Он је црпео отуда користи за олакшицу народу. Није више дозвољавао да народ кулучи спахијама, није допуштао, да се спахије терају о земљу, а на штету онога Србина сељака, који је на тој земљи радио. Олакшао је предавање десетка спахијама тиме, што је дозвољавао да удаљенији крајеви не доносе своје десетке у Београд, но су могли куповати у Београду оно што су имали да дају спахијама у име десетка, или да плате у новцу вредност свога десетка. Ако је у државним магацинима било хране, кнез је дозвољавао да се из њега даде спахијама оно што им припада у име десетка, а народ је сносио десетковану храну у оближњи државни магацин. Где би наступио случај да спахије непослушају суд кнеза Милоша о синору њихових господарлука, па би се због тога израдио сукоб о десетку, он је наређивао да се овај снесе наједно место, па нека се спахије отимљу како знају, а Србима је заповедао да се не мешају макар и крв потекла између спахија[1].

Где би пак био какав спахија који је био ваљан и миран човек, онде би врховни кнез свагда стао уз његову страну и гледао да дође до свога права.

---

1. Акт. држ. архиве од 1. авг. 1821. год. Бр. 1020.

Као што је лако разумети, све ово што је чињено ишло је у ол..кшицу народу, а за то је требало мого труда а више јунаштва, како од стране врховног кнеза тако и од његових помоћника. Томе се има захвалити, што је српски сељак на шест година после устанка почео већ слободније да живи од зулума турског и да се осећа као господар своје њиве и ливаде. Спахијска сила појавила се у 1821. години последњи пут у већем обиму. Но разбила се о неустрашимост ондашњих старешина народних.

ДРУШТВЕНИ И ПРИВРЕДНИ ОДНОШАЈИ

Народ српски, у ономе времену, имао је само сељачког живља. Незнатан број Срба бавио се трговањем, а књигом само по где који свештеник и калуђер. Ни у сто села није свуда било једне школе. Па и оно мало школа што је било, биле су такве, да су ђаци често после пет година школовања једва знали читати. Свештеници и калуђери били су скоро једини учитељи млађега нараштаја. Оно мало људи од пера и науке што је радило на стварању државне управе српске и водило преписку, дошло је било већином из Војводине[1]. Сада нам може овакво стање чудно да изгледа; али за онда је било са свим природно. Од краја XVIII века па све до половине 1816. год. није у Србији престала пушка да пламти и јатаган да сева. Сва снага народна истрошила се беше у борби за физичан опстанак.

---

1 Вук »Даница« 1827 стр. 118.

Према томе, што је сав народ у Србији био сељак, он је и живео само по селима. По варошима и паланкама живели су Турци, а по негде и који Србин чаршилија. Највећа села била су око 100 кућа, а у где којим није било ни 20. Куће по равницама биле су рђаве, а оне по висовима боље и тврђе. Две собе у кући није имао никакав сељак.[1]

Срби су живели понајвише у задругама. У где којим кућама било је по 4 и по 5 ожењених глава, али је у свакој био по један старешина, који влада и управља кућом. Можда с тога није народ ни осећао потребу за механски живот, јер у Србији тада није било по селима нигде механе. Ових је било само по друмовима, који не вођаху кроз села.

По варошима и паланкама живели су Турци. Они, по основима свога законодавства, не плаћаху никакве државне дажбине. Напротив сва турска господа живела су од зноја народњег. Народ је издржавао и њих и њихове млађе; па чак се старао и за храну коња њихових.

До устанка су били Турци тако бесни, да је само Турчин Турчину смео да назове селам (поздрав кад се састану). Србин то није смео учинити. Србин није смео да носи ни онакве хаљине као што су носили Турци, нити је смео да има лепшу кућу од Турчина. Србин није смео да носи зелену боју ни шалове око главе, ни токе, ни доламе, особито везене златом или сребром. На неким местима није било Србину слободно

1. Вук »Даница« 1827. стр. 100.

носити ни црвених фесова, нити имати добра и лепа коња. И сами природни дарови н. пр. лепо лице, велики лепи бркови, нису се радо гледали у Србина. Нипошто није било слободно Србима носити сабље.[1] Све ове и овоме подобне разлике престале су наравно у овоме времену о коме говоримо, али дугом практиком стекле су биле тако чврсто право грађанства, да су се задржале не само одмах по ослобођењу, него и дуго времена после тога, а неке од њих оставиле су трага до најновијег времена.

Према ономе што смо горе рекли о аграрним одношајима и подели земљишта, лако је разумети, што се тежачка привреда није могла развијати ни из далека према условима које је имала у угодном поднебљу и др. природом даних услова. Од тежачких производа само је онолико обделавано, колико је нужно било за живот домаћи. Млоги плодови, који су данас постали потреба, нису били скоро ни по имену познати. Кромпир беше само где где, као реткост, сејан. Врховни кнез, наредбом својом од 24. феб. 1821. год. 178, заповедио је свама нахијским кнезовима да издаду заповест, да се свики постара наћи семе од кромпира и усевати га „будући да је та ствар нама свима људима полезна, како ти и за марву употребити". Пшеница се сејала само крај пловних река Саве и Дунава, а кукуруз је био главни производ тежачки. Њиме се хранио цео народ. Проја, грах, купус и лук — то су били главни производи из цар-

1. Вук »Даница« стр. 67. и. и. д.

ства биљног, па и то се производило само за домаћу потребу. И само виноделље било је сведено на најмању меру. Турци нису радо гледали винограде, јер не смеју да пију вино. С тога је народ више гајио шљиву, јер је од ње могао у затвореном казану, крај куће, да пече шљивовицу, коју је продавао на пијацама варошким и пио код своје куће.[1]

Није чудо што је и *трговина* код таквог стања ствари, била на врло ниском ступњу Мали број Срба, који је живео по варошима, занимао се трговином т. ј. дућанџиским пословима. Можда је сметало развијању трговине поред осталога и то, што је народ трговце (чаршилије) сматрао као људе, који су се отпадали од народа; а Турци их нису радо имали већ с тога што су раја. Доцније, од 1819 почев, није нико могао да се бави трговањем, који није имао за то књажевог одобрења. Људи који су продавали стоку, вино, ракију и жито, нису ни рачунати у трговце; јер обично је сваки произвођач продавао вишак својих производа. Такви производи продавали су се на месту где су произведени. Муштерије су долазиле код домаћина те куповали од њега оно што му је било за продају. Обично су Бошњаци и Ерцеговци свакога пролећа долазили те куповали рогату марву, овце куповали су Турци, а свиње су још онда продаване за Аустрију и Немачку[2].

1. Крчмљење ракије на пијацама варошким, где је то постојало као и пр. у Карановацу забрањено је сељацима наредбом кн. Милоша од 10. авг. 1821.

2. Даница 1827 ст. 104.

Млого боље стајали су у Србији овога доба *занати*. Заната је било две врсте: онаквих какве је смео да ради само Турчин, и онаквих којима су се могли занимати и Срби. Међу прве рачунали су се: *налбантлук, табаклук, сарачлук, казаслук, берберлук* и *папуџилук*. Са ћурчијским занатом није се бавио ни један Турчин. У друге су се бројали: ћурчије, терзије, лебари, туфекџије и кујунџије. Зидарске и тесачке занате радили су скоро искључно срби сељаци. Они су зидали куће не само себи но и по варошима Осем тога било је сељака који су по селима радили занате: ковачки, туфекџијски, ћурчијски, качарски, коларски, ужарски, а по где којим местима и лончарски. Занате који прерађују дрва, зна скоро сваки сељак. Сваки сељак зна да направи буре, кола и све око воденице. Сваки Србин је сам правио себи кућу, опанке, а српкиње сељанке сејале су и израђивале лан, куделу, па их саме и бојадисале и преле вуну, ткале платно и сукно, плеле чарапе и рукавице.[1]

Овакав развитак заната у времену о коме говоримо, има два узрока. Први је у јако развијеној задружној системи, а други је у зулуму турском, који је нагнао Србина сељака, да се сам мора старати за намирење својих потреба у узаном кругу своје најближе околине, јер се није смео да удаљава од шуме и брегова, од своје куће, која му је била најсигурнији бедем противу Турчина.

1. »Даница« за 1827 стр. 402 и стр. 103.

ДОКУМЕНТА

Писато Ђорђу Ћелешу и препоручено му, да яви ћая-бегу да Турци ерліе јагодинске, числомъ до 30 ньихъ претиснули су и себи присвояваю землю мукатску около Јагодине, без никакова сенета и исправе, текъ само єданъ другомъ сведочећи. Они насеяваю по своіой вольи люде на мукатску землю, от ньихъ узимаю девето, четвертину и на куће топракашће, нити людима иначе на овой земльи радити допуштаю. Тако да се яви ћая-бегу, да господаръ незна одкуда ће положити се около стотину кеса за мукаде ако Турци овако поступали буду, нити господаръ допустити може без везирове писмене заповести, да се мукатске землѣ преотимлю. Притомъ господаръ, уважиће све оне сенете, или друге какве исправе, кое би ягодински турци отъ пређашнихъ везира или емина показали. Јавлѣно такођеръ г. Ђорђу да ће у Београдъ доћи три кмета съ писмомъ и потписи многихъ изоколних села съ обстоятелнимъ описаніемъ іагодинскихъ єрлія турски, съ коимъ кметовима препоручено Ђорђу да на капію оде.

11. юнія 1819 год.

Писато г. Ђорђу Поповићу у Београдъ, да обяви на капію да господаръ стоій на датому своему капій отвѣту: да ће онъ (Господаръ) ако ферманъ на нѣга дође драговолѣно градъ оправляти; ако ли на бинаемина дође ферманъ, то онъ да се стара оправити градъ како зна. За 500 работника, кои се захтеваю за дизати палисате у ово време, када

е народъ у толиком другомъ терету, ни подъ кои начинъ дати се немогу, нити Господар вилаету у томъ споменути сме.

16. юнія 1819 год

Писато кнезовима нахије ужичке: Јовану Мићићу и Јовану Демиру; да се они приме, по зактеваню бинаемина ужичког, само япіе дрвене и ову у данима недельнимъ и празничнимъ да износе, да не би народъ каку штету у раду польскомъ и летини съ богъ тога претрпили. Прочи пакъ матеріалъ и майсторе за оправлянѣ града да се постара изъ другогъ пашалука набавити, ибо кодъ насъ такови майстора вешти немамо, а и што има одведени су у Београдъ. Јапію, коя се изнесе, одма да се наплати одъ бинаемина, пошто се годъ погоде. Ако неби могли сами древну япію изтерати, даће имъ се помоћъ од пожешке нахіе.

26. юнія 1819 год

Писато кнезу Мићићу и послали му две квите, една одъ две хиляде гроша одъ мукаде, другу одъ 12.455 гр. одъ пореза. Препоручено му да и одъ садъ мукадске десетке одваіа, а за далѣ други путъ биће разговоръ. Наложено му да изиште одъ Бинаемина ужичкогъ да му на тевтеръ извади колико му е од кое япие потребно и колико люди, да се половина може отъ пожешке нахіе искати.

13. юлія 1819

Са Савинца.

Писато кнезу соколске нахіе Петру Обрадиновићу, за Гаврила Божића, коега земля у едноме селу а подъ две спахіе находи се, одъ коихъ еданъ (спахиіа) рад би біо одузети землю и дати своимъ подайницима, да речени Гаврило свою землю задржати може, а спаияма са оне землѣ што е ньиово да дае. Ако би се спахій ово противно видило може и судом тражити.

Из Калиполя
16. юлія 1819. год.

Кнезовима народне канцеларииe

Одговор на писмо њихово од 14 јула 1819

Дознали смо да су оних 250 люди из нахіе београдске за копанѣ ендека дошли, да су капій представлѣни и питато: пошто ће имъ надница бити, и да е капія отговорила, да су ерлје и спахіе своe исе ендека совершили, а ово заостало е Милошево, и тако да горе речени люди дужни су ово безъ сваке плате ископати. На кое препоручено кнезовима да изяве ћехая-бегу овай господаровъ отговоръ: да е Господаръ ешче пређе две године капій одговоріо, када е ова о оправленію града опоменула му и отъ нѣга потребная ко оправленію искала, да Господаръ, ако царъ своимъ ферманомъ отъ нѣга заиште град оправляти постараће се съ народомъ оправити га. Садъ, пакъ, када е цар своe бинаемине опредѣлио на исто дѣло и ферманомъ заповеда да ови за новце сва потребная набавляю, то и Господаръ нити хоће, нити може противъ фермана отъ народа вешчи потребне бадява изтязи-

вати. И зато наложено кнезовима народним, ако би-лаемимъ поменутимъ људма надниц- не опредѣли да ихъ отпусте кући. Равно и за осам хиљада колаца и 30.000 кола прућа, да учине съ биваемичомъ погодбу, или саме ове људе, кои се подфате речено количество коља и прућа набавити, да ихъ биваемину представе да сами са овимъ погодбу учинити могу. —

17. юлія 1819. год.

Писато кнезовомъ по слѣдующимъ нахіямъ да што скоріе овамо у Београдъ опрему за копати ендекъ београдски, и предъ нима по еданъ главни кнезъ да дође за надстоати и мора за 8 дана ране собомъ да понесу:

Из нахіе	београдске	420	люди
„ „	валѣвске	622	„
„ „	шабачке	410	„
„ „	ужичке	131	„
„ „	пожешке	350	„
„ „	крагоевачке . . .	356	„
„ „	ягодинске	468	„
„ „	Ћупрійске	286	„
„ „	пожеревачке . . .	870	„
„ „	смедеревске	290	„
„ „	руднячке	345	„
	свега	5058	люди

19 августа 1819. год.

У Београду.

Благороднимъ кнезовомъ почтенороднимъ кметовомъ и свему народу нахіе Н.

Ево опетъ приспе време собирати арачъ царскій. На ово опредѣліо самъ Н. у вашой нахій да собере и то по старому заведенію по 3 гр. и 2 паре. Того ради препоручуемъ вама да бы сваки драговолно и без затезаня ову царску мирію давао и да не бы арачке главе прикривали. Ако ли бы се кои нашао да арачке главе сакріе позволява се горевменоватому арачъ собираящему узети одъ онаковога кромѣ указатога арача по 3 гроша и 2 паре еще по 6 гр. на сваку сакривену главу и ударити му по 25 штапа за казнъ.

Налаже се при томъ кнезовомъ и кметовомъ отдавати собирателѣмъ арача сваку честъ и почитаніе.

Означуемъ кои на кою нахію опредѣлен харачъ купити:

За нахію валѣвску — господаръ Ефремъ Обреновићъ

За нахію соколску — Марко Цинцаръ и Макса писаръ са Томомъ момкомъ господаревимъ.

За нахію ужичку — Стѣпанъ и момакъ Штуле.

„ „ рудничку — Господаръ Јованъ Обреновићъ.

За нахію пожешку — кнез Васа с писаром и Пећанин момак.

За нахію крагоевачку — Алекса писаръ и Мула Салій.

За нахію ћупријску — кнез Милосавъ Зравковићъ съ Новицомъ момкомъ.

За нахію пожаревачку — Аврамъ писаръ с Богићемъ момкомъ.

За нахію смедеревску — Анта писаръ

„ „ београдску — Алайбегъ и Марко Ягнилац момакъ.

12. октоврія 1819

Писато Ђорђу Поповићу у Београдъ да однесе честитому везиру послани по Ђорђу Евангелиди 6000 гроша за крупанску мукаду и темесућъ на оно да узме, ако не буде хтео ч. везиръ дати, то да пошлѣ новце натрагъ. За исто дѣло да преда и ћехая бегу 500 гроша послати. Явлѣно Ђорђу да се пошилѣ г. Димитріе Георгіевићъ у Букурестъ дигнути изъ службе Михаила Германа, међутимъ ако би ч. везир зато штогодъ запитао, да му Ђорђе одговори да г. Димитріе само за учинити рачунъ съ Германомъ отишое, будући да Германъ ніе хтео овамо доћи.

№ 294

12. марта 1820

Обявленіе

логофету и господареву момку

за свободу циганску

Коимъ свакому кому о том знати надлежи вѣдомо творимъ, како я нижеименовати даемъ слободу свимъ цыганима у пашалуку Београдскому находећим се, да никому ништа, біо онъ кнезъ вилаіетски, муселимъ или спахія недаду кромѣ њиова указатогъ арачліе логофета, или кога онъ на то опредѣли, или кои жели

на себе приимiя име цыганскога циганбаше. Кои би се противiо овому моему писму, или што нибудъ цигане у пашалуку напаствовао, онай се мени противи и позван ће бити на одговоръ.

№ 346

18. марта 1820

В. С. Б. (М. П.) князъ

Милошъ Обреновићъ

Благороднимъ кнезовомъ почтенороднимъ кметовомъ и цѣлому народу у нахiи ваљевской

Мое поздравлѣ!

По обичному урежденiю сваке године порезъ царски рѣзати и сада ми соборно сви кнезови собралисмо се и порезъ съ честитимъ нашимъ везиромъ у договору расположили, како каписку суму, тако друмско, нахiйско, войводинско, мезуланско и кнезовско и свiю народнихъ служителя айлуке назначилисмо. И тако по главама женћнимъ рачунећи у вашой нахiй, дошла е ова сума на нахiю вашу 118.955 гр.

У овой суми, како смо горе опоменули, содержава се каписко, друмско, войводинско, мезуланско, и нахiйско, трошкови кнезовски и свiю народнихъ служителя айлуци; еднимъ словомъ све што е за ово полъ године на нахiю вашу припало. Ову суму препоручуемъ кнезу и кметовомъ да найправеднимъ начиномъ на оженѣне главе, по имѣнiю свакога у 3 класе расположите. Отъ плаћаня пореза неизузима се ни кнезъ, ни кметъ и ни еданъ служитель народни, кромѣ свяштеника и престарелыхъ староца одъ 80

година. Кои би се кнезъ, кметъ или кои нибудъ одъ служителя народни усудіо, едну пару више у кнежину или у село преко ове суме прерѣзати, онай сваки животомъ платити мора.

Сматрајући мы на данашня обстоятелства и недостатакъ новаца, старали смо се умолити нашег ч. везира, колико е више могао своимъ служительима отъ плате оставити. Равно и ми смо плату нашимъ народнимъ служительима умалили.

Въ протчемъ надамъ се да сваки добромислящи Сербинъ, сматрајући овай благополучни миръ, свободу, и рахатлукъ, кое ми све за новце купуемо, употребиће све возможно и дати драговолно оно новаца колико на нѣга припадне, за сохранити ова добра, коя дуговечнимъ свимъ нама бити желећи пребивају[1].

№ 555

14. Maia 1820 год.

М. О.

1. Оваква писма послата су још:

Господару Јовану Обреновићу за нахију рудничку и ужичку.

» Јеферему Обреновићу за нахије шабачку и ваљевску.

» Вујици Вулићевићу за нахију смедеревску.

» Димитрију Ђорђевићу за нахију јагодинску.

Кнезу Петру Обрадиновићу за нахију соколску.

Кнезовима Николи Станковићу, Живку Михаиловићу и друг. за нахију београдску.

Кнезу Васи Поповићу за нахију пожешку.

» Милосаву Здравковићу за нахију ћупријску.

» Марку Теодоровићу и Стефану Теодоровићу, за нахију пожаревачку.

Кнезовима: Петру Топаловићу, Ђорђу Парезану и Милутину Савићу Гарашанину за нахију крагујевачку.

Свакоме је од њих препоручено, да за сад не узимље више но по 5 гр. од сваке ожењене главе.

Кнезу Марку Абдули

Налаже вамъ се да по пріятію овогъ писма наложите людима, кои дућане држе по селима, или да се преселе у варошъ, или ни подъ кои начинъ да дућане по селима држе. Налаже се да торбари и сребрари торбе носити забраните, кои би се одъ данасъ нашао да дућанъ у селу држи или кои би се уфатіо да торбари биће остро каштигованъ[1].

№ 1030

26. юлія 1820 год.

Белешка

У писму упућеном на Јордана Х. Ђорђевића[1] међу осталим вели кнез Милош:

„Алаи бега поздравите да се нема право онъ срдити што спахіе не могу по селима држати ныве и ливаде, тое царъ дао раи, а рая десетакъ нима да дае и главницу; и зато што разбіа главу ч. везиру нема право. Дође нам татаринъ, кога е ч. везиръ послао біо за Цариградъ и новине донесе по прикладу како ми и вы пишете и каже да ће ивла ч. везиру до 3 дана доћи, а наши кнезови съ посланикомъ царским Есадъ Ефендіом, хоџа-ћаном, до 6 или 7 дана у Београдъ приспѣти съ одговоромъ. Чекаюћи бумбашира закасніо самъ кои іоштъ не дође изъ Ягодине".

„Явлѣно му да се постара конакъ оправити за комисара царског кои долази; Алаи Беговъ или Беге Нов-

1. Овако исто писмо послато је и Стефану Добрњцу.
1. То је био ћурчи баша везира Марашли Али паше.

лянина, и да яви ћехая бегу да се пре узимала болтарина на дерва кое Господаръ и сада ће узимати, а кои неће платити тай нека не доноси дрва нити съ дрва тргуе.

№ 1053

1. августа 1820.

Свимъ кнезовомъ белградскогъ пашалука

У нахіяма издата заповѣстъ :

Познатое вама да е обично на сваку годину трговцима кои са живомъ стокомъ тргую, особито съ цесарскомъ страномъ, буйрунтію нову имати, и сада е оно време приспѣло, за настоящу годину буйрунтіе да се узимаю. Но дошло е мене до знаня, да су нѣки полутрговци, или са свим пропалице и лаже, по досадашнѣму обичаю зачели давати людма на стоку капару по 2 гроша и по 3, и сотимъ народу поставляю препону другому непродати заблаговремено свою стоку, а овій зовоми зулям-трговцы или нигда ніе быо трговацъ, немогући исплатити, а себе постави у бѣду изгуби свою капару. Зато вама кнезовомъ налаже се, да сваки у своій кнежини закажете, онима кои мисле трговати да сами дођу къ мени у Крагоевацъ, и поведу са собомъ свое калаузе, кое изберу себе за спомощника, да се овде упишу, кои ће трговацъ быти кои ће калаузъ, и съ моимъ писмомъ добиће буйрунтію одъ ч. везыра. Кой небы по овой заповѣсти дошао, и свое калаузе довео, а нашао се у вилаету да тргуе съ великом штетомъ своіомъ биће жестоко казнѣнъ.

№ 1322

3. октомвріа 1820

Обявленіе трговцима

На основу горње наредбе издавата су трговцима овакве објављења:

Коимъ извѣстно творимъ свакому како я сматрајући велики непоредакъ међу трговцыма, коимъ причинява се штета трговини, збогъ кога и сиротиня велику штету терпи; то за привести колико е можно терговце и терговину у поредакъ, за добро судіо самъ, отмѣне, имуще трговце у пашалуку овому изабрати, кой се обвежу тврдо: да могу и да хоће отъ сиротинѣ марву за готове новце, а не на вересію куповати, и да никадъ дотле упустити се неће, да сиротиня мени збогъ неплатежа трговачкогъ у будще съ тужбама своимъ досађуе. Ибо сваки онай трговацъ за учинѣно ово преступленіе своего обећаня, не само лишиће се на всегда права трговати, но къ тому и каштигу примиће. Сваки трговацъ (газда) кой у своей трговини калаузе потребуе, обвезуе се за ны добаръ стаяти, що годъ они неби сиротины по погодби отъ трговине платили, онъ да плати.

По прочитанію овога обявленіа, согласи се по свему содержанію нѣгову на овай уговоръ драговолно Марянъ Здравковићъ, изъ Брестова нахіе ћуприске, съ обѣщаніем, да ће га точно исполнявати. По чему и я признаемъ нѣга, Маряна Здравковића, за трговца и дозволявамъ нѣму трговину са свакомъ марвомъ водити, и у цесарій на свакой скели, гдѣ за себе приличніе нађе, изъ Сербіе безъ свакога за то препятствіа прегонити. Марянъ Здравковићъ прима

себи по горнѣмъ уговору за калаузе Илію изъ Седлара и Стояна изъ Грабовца.

№ 1372

11 Октоврія 1820.

Исто тако као Марјан признати су за трговце: Стојан Ћирић из Крњева. а њему за калаузе: Мијаило Павловић из Крњева, Сава из Биновца, Иван из Раче, Вељко из Голобока и Аврам из Ливаднице.

Миливој Вуличевић из Азање, а њему за калаузе Риста из Полинка, Радисав из Ачбеговца и Сима из Раче.

Стоико Гачић из Ландола, а за његове калаузе Милисав из Радинца, Јеремија из Ландола и Марко из Ландола.

Митар Николић из Смедерева, његови калаузи: Матеја из Биновца, и Јован из Дражња.

Панта Ћирић и Петко Стојановић (ортаци), калаузи њихови: Стојан из Лапова, Радован из Лапова, Адам из Смедерева. Радиша из Селевца, Радован из Младеновца. Милоје из Крњева, и Анта из Смедерева.

Ђорђе Николић из Свилаинца, нахије ћуприске а калаузи су му: Иво из Свилаинца, Величко из Лукавице и Никола из Црквенца.

Ђорђе Тодоровић из нахије смедеревске. узима за калаузе: Ранисава из Крњева и Стојана из Лозовика.

Милован Пржак, из Омоља н. пожаревачке, а за калаузе његове: Стојан Милићевић из Милатовца и Павле Дробић из Цуговца н. пожаревачке.

Павле Јоић, из Вранића н. београдске, а за његове калаузе: Милован Бурија из Рипња, Дамњан Шарчевић из Моштанице, Марко Ђорђевић из Вранића, Гаврило Јанковић из Бистрице и Јован Симић из Лесковца.

Лазар Остоић из Буковице н. ваљевске, а за калаузе његове: Милован Кнежевић, Кузман Михаиловић,

Антоније Скелић, Михаило из Богатића, Житко Прокић, Јова Кузмановић, Јефта Ћурчић из Ужице.

Мата Николић из села Вукашића, нахије шабачке.

Атанасије Дукић и Тодор Дукић.

Марко Лазаревић из Свилеуве нахије шабачке.

Ђорђе Токмаковић из Шапца.

Ђука Илић из Шапца.

Миленко Вујадиновић из Опорнице нахије крагујевачке.

Павле Радомировић из Шапца

Боја из Шапца.

Марко Јовановић и Павле Пајовић из Шапца, ортаци.

Јован Павловић из Шапца.

Труфун Ранковић из Вранске, нахије шабачке.

Панта Јовановић из Козеља н. рудничке.

Јова Добрача из н. крагујевачке.

Радован Арнаутовић из Саранова нахије крагујевачке.

Михаило Савић из Гараша нахије крагујевачке.

Паун Црногорац и Сима Филиповић из Јагњила нахије крагуевачке (ортаци).

Стеван Николић из Орашца нахије крагујевачке
Митар Михаиловић из Палежа нахије ваљевске.

Милутин Ђорђевић из Жабара и Андрија Тополац ортаци.

Ђорђе Јовановић из Стојника нахије крагујевачке.

Јевта Госповић из Радановца.

Максим Митровић из Добраче нахије крагујевачке.

Милоје Радојевић из Чумића нахије крагујевачке.

Стеван Чаркаџић и Јевта Поповић из Шапца (ортаци),

Милосав Труфуновић из Шапца.

Танасије Боровић из Мајдана нахије рудничке.

Петар Радовановић из Кнића нахије крагујевачке.

Петар Оташевић и Павле Радисављевић ортаци обојица из Забојнице нахије крагујевачке.

Кита Цоковап из Свилаинца, Петар Ђуковић из Craлановића нахије ваљевске.

Живко Дашчевић из Вреда нахије ваљевске.

Ристо Парезанов брат, Милета Милошевић из Пожаревца.

Коца Марковић из Смолинца нахије пожаревачке.

Сава Ђорић и Стеван Јовановић, ортаци из Пожаревца.

Илија Здравковић из Смолинца нахије пожаревачке

Срећко Поповић из Трнаве нахије крагујевачке.

Радован Барјактар из Свилајица.

Милоје Поповић из Кусатка нахије смедеревске.

Стоило Катић из Црквенца и Јова Ћурчић из Свилаинца нахије Ћупријске.

Јан Михаил и Јанко Кунтовац из Битоља.

Никола Настић из Ваљева.

Анастас Докић из Ваљева.

Јован Ђорђевић из Крагујевца.

Радивој Секулић из Поповић, нахије београдске.

Станисав Стефановић и Георгије Бели.

Петар Коић.

Атанасије Дукић.

Петко Лаповац.

Объявленіе

Будући да е време приспѣло и ове године араче царске по милостиво отъ него послатимъ царскимъ тескерама собирати, и тескере ове по народу раздавати. Оне су знакъ нашегъ вѣрногъ поданства нашему цару и нѣгове милости за овай народъ. Того ради и несумнямъ, да сваки вѣрни Сербинъ неће драговолно овай царски данакъ дати. — За собрати по народу овай данакъ, опредѣліо самъ я у нахію руд-

ничку Госп. Ђорђа Поповића, съ писаромъ Костомъ, и момцыма моима, коему дао самъ налогъ да може узети овога имена данакъ 3 гроша и 2 паре, одъ дѣтета 7 до старца 80 година, кромѣ слѣпа и бѣсомучна. Ако бы се измежду народа нашега и онакови кои нашао, кои бы противъ волѣ и желѣ мое усудіо се сакрити кои арачъ, то речени мои посланици, имаю ударити онаковому 25 батина. Препоручуе се опетъ кнезовима и кметовима не само сваку почестъ давати гореименоватимъ арачліама нашимъ, но и у свакомъ случаю касающему се дѣла овога сваку рукопомоћъ чинити.

У Крагоевцу 7 октомврій 1820 года.

№ 1343

В. С. К. **М. О.**

ОВДЕ НАЗНАЧУЕМЪ КОЙ НА КОЮ НАХІЮ ОПРЕДѢЛЕНЪ АРАЧЕ КУПИТИ:

За нахію пожешку Вучић и писаръ Милосав Перуничићъ.

За нахію ужічку Алекса писаръ.

" " соколску Илія писаръ.

" " валѣвску Гдъ. Миоковићъ.

" " београдску Анта писаръ изъ Смедерева.

" " пожаревачку Арса писаръ.

" " смедеревску Макса писаръ.

" " ћуприску Станко писаръ.

" " ягодинску Андреа писаръ.

" " крагоевачку Неша писаръ.

Полномощіе

Съ коимъ пошилѣ се Матеяшъ, мой момакъ, покупити цигански арачъ по свим нахіяма (кромѣ смедеревске) у пашалуку белградскому. Опредѣлюемъ узети на момка отъ 15 годинe и старца 80 година за сада по 11 гроша, а отъ дѣтета отъ 7 до 15 година по 4 гроша. Притомъ наложіо самъ да речени арачліа нити у каковъ цигански судъ руку ставля, и особито да ихъ неби усудіо се за животъ глобити ни онъ нити до сада бывшій цигански кнезови, но свакаго преступника и кривца съ описаніемъ нѣгова дѣла, да пошалѣ у крагоевачки судъ. Отъ овди вышеназначени узиманя да се неби усудіо выше узети ни отъ какова циганина, кромѣ отъ они кои би осетіо да хоће изъ овогъ пашалука у други да се преселе, отъ оннхъ цѣли арачъ на велику главу по 21 грошъ, а на малу по 8 гроша да узме.

№ 1465

2 ноемврій 1820. год.

Заповѣстъ

скележіама у смедереву

Будући да самъ я за умалити сваки непоредак изабрао сада онакве трговце, кои ће отъ народа стоку, не на вересію но за готове новце куповати, онимъ само трговцыма мое обявленіе дао, да свободно трговати могу, то за особито нужно судіо самъ, и вама скележіяма по свимъ скелама на знанѣ дати, и острѣйше наложити, да се ни еданъ усудили не бисте марву какову у цесарію превести пређе него што би вамъ

сайбія оне марве мое обявленіе на то показао; иначе сваки онай скележіа, кромѣ што ће страшно отговарати, и сва противна слѣдствія овога преступленіа себи да препише.[1]

№ 1472.

7. нов. 1820.

В. С. К. М. О.

Обявленіе

Съ коимъ поставлямъ я Милосава Бралинца, изъ Ясике, опетъ на истой скели съ уговоромъ, да онъ отъ свакога човека, коего превезе на истои скели и на Варварину, по две паре узети може; на говече и коня за трговину ђумрука и скеларину заедно по 50 пара, а ситно бравче по 12 пара платити мора. Ову овди опредѣлену суму свако без разлике платити мора на свою стоку, коя се на ясичкой и варваринской скели превезе овди опредѣленому М. Б., нити ће оваи чіе друго писмо, подъ чимъ то ны было печатомъ уважавати, кромѣ моега печата, слѣдователно ни еданъ кнезъ или ко то ни быо други да не дерзне узимати овога рода миріе на другомъ мѣсту отъ стоке, коя ће се на скели ясичкой и варваринской у други пашалук претерати, кромѣ на самой скели речени Бралинацъ.

№ 1516.

21. ноемврій 1820.

---

1. Иста оваква заповест издата је скелеџијама: шабачком, митровачком, остружничком, грочанском, рамском и дубровичком.

Кнезовима Народне Канцеларіе

По представленому мени одъ Канцеларіе Народнѣ точному испиту за преступленіе бившаго Базрянбаше Наума Ичкова освѣдоченая чрезъ београдски комисіонара, я самъ за добро и нуждно судіо, изключити опоменутога Наума са свимъ нѣговимъ служителима изъ должности базрянбаше, и на мѣсто нѣгово поставити надзирателѣмъ истаго конзулата X. Николу Констандиновића Брзака и писара додаемъ Теодора Анастасію. Они ће оба примити ову должность на себе. Вама пакъ препоручуемъ да ви отидете съ Хаџи Николомъ у домъ конзулата нашего, ово приложено писмо бившему базрянбаши да предате, и потомъ да призовете комисіонаре све белградске, у присуствію кои Наумъ рачунъ свой и све ствари мале и велике X. Николи Брзаку да преда, о чему свему я ћу како отъ васъ, тако и отъ X. Николе Брзака точно извѣстіе очекивати. Притомъ да явите и вы собратимъ комисіонарима, да сваку пристойну почесть новому базрянбаши отдаю и свое рачуне чисто да отправляю.

№ 1552

30. ноевмбрій 1820.

В. С К. М. О.

Обявленіе

Будући да до данасъ бивши по моему опредѣленію надзиратель београдскогъ конзулата Наумъ Ичко, за негодна своя поведенія, изключава се отъ должности исте; то я за добро судіо самъ исполне-

ние иста должности консулске вручити за време господину Хаџи Николи Константиновићу Брзаку, съ уговоромъ да онъ — Х. Никола — отъ Наума Ичка во первихъ прими све рачуне и протче ствари консулату принадлежеће у присуствію нашіе кнезова отъ канцеларіе и комисіонара белградски, потомъ да разашилѣ ове циркуларе одма по свим важнимъ местима и градовима терговачкимъ, да неби терговина какову остановку потерпила и на послѣдакъ наблюдавајући онъ — Х. Никола, по моему претписанію сваку точность и исправнось у предреченой своей консулской служби, да се постара по возможности трговину на белградской и нишкой скелама умножити.

№ 1554
30. ноевмврій 1820.

ТАРИФА ПОРЕСКА СЛѢДУЮЩЕМЪ СОДЕРЖАВА СЕ И ТАКО НА НАХІЮ КРАГОЕВАЧКУ.

По обичноме урежденію сваке полъ године порезъ царски рѣзати и сада ми соборно, сви кнезови у договору съ нашимъ ч. везиромъ, єсмо порезъ порѣзали и расположили, како капійску суму, тако друмско, нахйско, войводинско, мезуланско, кнезовско и свію народныхъ служителя айлуке назначилисмо. Сматрајући мы данашный недостатакъ новаца збогъ престале терговине међу народомъ, старалисмо се колико се више могло умалити ово полъ годишный митровски порезъ. Но трошкови кое смо чрез цѣлу ову годину особито у Цариграду чинили и непрестанно чинимо, трудећи се о общемъ благополучію

народнѣмъ код святлѣишега нашего царя, принудили су насъ овой полъ години по єданъ само грошъ на оженѣну главу выше ударити, и тако по главама женѣнымъ рачунећи, дошла є ова сума на нахію вашу.

На	кнеза Петра Топаловића	51.333	гр. и 20 п.
На	„ Парезанову кнежину	36.960	„
На	„ Милутина Гарашанина	24.700	„
	Главна сума	112.991	гр. и 20 п.

У овой суми, како смо горе опоменули, содержава се каписко, друмско, войводско, мезуланско и нахиско, трошкови кнезовски и свію народныхъ служителя айлуцы, — єднимъ словомъ све што іе за ово полъ године на нахію вашу припало. Ову суму препоручуемъ кнезовомъ и кметовом да найправеднымъ начиномъ на оженѣне главе по имѣнію свакога у 3 класе расположите. Отъ плаћаня пореза неизузима се кнезъ, кметъ или кой нибудъ отъ служителя народны усудіо єдну пару выше у кнежину или у сѣлу выше преко ове суме прерѣзати, онай сваки животомъ платити мора. Въ протчемъ надам се да сваки добромислящи Србинъ, сматраюћи оваки благополучни миръ, слободу и рахатлукъ, кое мы све за новце купуемо употребиће све возможно и дати драговольно оно новаца, колико на нѣга припадне, за сохранити ова добра, коя данас уживамо, и коя дуговечнимъ свимъ нама бити желећи пребываю.

№ 1560

1. декемврій 1820

Заповѣстъ

I Коиомъ налаже се свимъ кнезовомъ, кметовомъ, цѣлому народу да свако село по досаданѣму обичаю, без свакога изговора, постара се убити по еднogъ куряка, и кожу нѣгову къ мени на видѣніе послати. Кое село пакъ ніе убило прошасте године (кое кодъ мене добро забелѣжено) то безъ свакога изговора ове године и за прошлу да се постара накнадити, и то не купованѣмъ, но свако село по себи за себе по еднога да убіе куряка.

II Видеħи я колико се шуме бадява троши и безъ никакове ползе обара на прошħе и проч. маловажне ситнице, кое се и отъ клада добыти могу, и предвидеħи ако би се и у будще на овай начинъ шума обарати допустила, да ħемо се скоро са свимъ жиропаħе лишити, отъ кое найвеħу файду имамо, того ради налаже се кнезовомъ и кметовомъ да добро позорствую, и не допущаю да найбодріе око на шуму имаю, и даю никому на какове ситнице обарати недопущаю, кромѣ какове важне япіе, и то са знанѣмъ кмета огъ села. Слѣдователно дужностъ е свакога кмета добро пазити и свою шуму обилазити, да се на прошħе или у зиму за говеда не обара, или нескресава и кога би уфатіо да таково што чини, безъ свакога изговора своему главному кнезу да се на отговоръ пошлѣ, и тамо остру кащигу да прими.

III Дошло е до знаня моего да по нѣкимъ селима новосеоци зло или никако примани биваю, изъ села у село прегонѣни, да имъ се земля за усеве и ливаде не дае, на послѣдокъ ни у шуми ныовой окр

чити имъ недозволяваю а притомъ порезъ савъ протчи данакъ и кулукъ раванъ са старинцыма отъ ныхъ изискую. Того ради налаже се кнезовомъ и кметовомъ да добро на ото смотреніе имаю, и кои би раденъ овекъ быо новосеоцъ или старинацъ, по више землѣ потребовао, а отузму отъ онога кои сувише има и ніе у состоянію урадити и да предаду неимащему землѣрадину. Запрещава се острѣйше не само новосеоце изъ села неизтеривати, но и на оне кои землѣ немаю а радни су, порезъ ударати то село дужное ныовъ порезъ носити донде довле му землѣ за усѣвъ и за крчевину не даду. И сваки новосеоцъ кои би ми се потужіо найманѣ землѣ за усѣве отговараће главный кметъ сеоски.

IV Свако село да отбіа свое свинѣ отъ ливада. Чіе би свинѣ ливаду пориле слободу даемъ побыти ихъ или потрицу учинѣну наплатити отъ ныова газде. Налажемъ притомъ да сваки свое ливаде отъ трня коекакови изтреби и рашири, у чиой би се ливади меѣарцы нашли она ће се отузети, и другому предати, кои ливаде за доволно неимаю.

V Повторавамъ заповѣсть мою отъ 7 юліа т. год. касателно удадбе дѣвояка и женидбе момака т. е. да никаковъ родитель усудіо се неби свою кћеръ или сина, братъ сестру свою или брата безъ обявленіа священику и кмету сеоскомъ кому ни будъ обећати во бракъ и прстенъ примати, неиспитавши прежде священиком и кметомъ удавачу и женика: има ли они обое благое произволеніе узети се. Ако буде девоика имала волю, то сама безъ свакога принужденіа да

прими своіомъ рукомъ даръ, кой се ньой дае; ако ли небуде имала волю, то родителы или кои буде старій да дѣвоику ни подъ кои начинъ непринуждава. Ако ли буде принуждено єдно или друго то єстъ момакъ или дѣвойка, то священикъ под лишеніемъ своє чести и живота да се не усуди вѣнчати ихъ. Истомъ приликомъ опредѣліо самъ да се више отъ 25 гроша у куħу дѣвоячку не узима ни у каковимъ стварима и под никаковимъ наименованіемъ. Єще строжаише и под изгубленіемъ живота забраніо самъ и отиманѣ дѣвояка, коє я за друго робство почитуемъ. Зáбраніо самъ также и отбеживанѣ дѣвояка.

Све ове овди поставлѣне заповести мое налажемъ свимъ кнезовима, кметовима и цѣлому народу нашему да свето наблюдаваю и сваки преступникъ заповѣсти мое биħе по важности дѣла кажнѣнъ. Кнезови пакъ и кметови, кои бы таково што пренебрегли и мени небы явили быħе чести своє лишени.

№ 1573.

1. декемврій 1820.

Порез

На нахію пожеревачку: на кнежину Стеве Добринца и

На к. Марка припада сума:	101.293	гр.	20 п.
Због курячки кожа № 1573	71.362	„	20 п
На цѣлу нахію	172.656	гр.	

На нахію соколску на К. Обрадиновића и			
На кнежину Васића припада	13.546	гр.	
№ 1573	11.797	„	20 п.
На цѣлу нахію .	25.343	„	20 п.
На нахію ужичку цѣла сума	68.739	гр.	
„ „ рудничку . . .	65.719	„	20 п.
„ „ смедеревску . .	53.592	„	
„ „ ћуприску . . .	45.672	„	
„ „ шабачку . . .	84.472	„	20 п.
„ „ валѣвску . . .	136.306	„	20 „
„ „ београдску. . .	66.692	„	
„ „ пожешку . . .	68.029	„	20 „
„ „ ягодинску . . .	95.881	„	20 „
На Поречъ на 717 гл. по 16½ гр.	11.830	„	
Свега[1] . . .	894.939	гр.	20 п.

1. декемврія 1820.

Тарифа

НА НАХІЮ ПОЖАРЕВАЧКУ

По обичному уреждевію сваке полъ године данакъ цару уречени на нахіе располагати и сада соборно сви кнезови са согласіемъ ч. везыра Марашли Али паше, наименовалисмо и расположили на нахіе како царску мирію, тако нашему ч. везыру и нѣговой придворной господи икрамію, за царске и нахійске мензулане, трошкове друмске, кнезова, войвода и прочи служителя у нахій плату, за сено и

1. У 1821 год. био је порез већи у 19.952 гроша.

дрва што се обично дае на капію ч. везыра отъ чего прилажемъ вама на усмотреніе ноту. Трудилисмо се сви ово полъ године умалити ову порезу. Но сматраюћи продуженіе наши дѣла у Стамболу кодъ пресвѣтле порте, и потребу на то новаца, едва умалилисмо по 2 гроша на главу отъ зимнѣ, прошле порезе, и тако на вашу нахію припалае сума главна 152.699 гр. 20 пара. У овой суми содержава се еднимъ словомъ све што се има давати отъ нахіе за ово полъ године. Запрещава се свакому кнезу и кмету селскому ни едну пару ни за каковъ рачунъ ко овой суми непридати ни умалити ову суму. Ову назначену суму како кнезовомъ тако и кметовомъ селскимъ заповедамъ, а и налажемъ найстрожіе, да би найправедніймъ начиномъ у три класе по имућству серміе по главама расположили. Я нисамъ у петогодишнѣму располаганю пореза пропустіо никада васъ опоминяти и заповедати строго о томъ, но къ великому моему негодованію слабо се до сада мой овай налогъ исполнявао на нѣкимъ мѣстима, но противно случавало се да сте ударили равну порезу на оженѣна човека, кои отъ живе стоке ни кокоши нема предъ кућомъ а тако и землѣ ради усѣва, и равналисте ихъ са онимъ ко има землѣ за оранѣ и кошенѣ (кромѣ винограда, воденица, воћняка и прочій полезни милкова гдѣ би могло по 5 браћа уживати се). По праведному расужденію у располаганю пореза по главама совѣтно и весма праведно да поступате острѣйше заповедамъ. А будући да се у нѣкимъ мѣстима у единца човека тако по много землѣ находи, дае

сам обработити не може но зарасто у трнье а другому не дае или подъ кирію дае; то заповѣдамъ свакому кнезу и кмету, да бы отъ онаковихъ неправедника или нерадина празну землю отузимали и неимущимъ давали и пришелце населявали, гдѣ се оваково излишество землѣ находи, или на оно излишество землѣ на онога порезу ударили. Одъ ове опредѣлене порезе да не буде ни єданъ слободанъ кромѣ священикъ и други, кои би показао мое свободно писмо, за заслуге отечеству какве нибудъ, или за недостатакъ здравіа телесногa и старости бѣдне. Протчи сваки безъ роптаніа съ покорностію и послушаніемъ сваке заповѣсти, припадшу порезу да има давати, ибо тое єдино средство найважніе за одержати овай даровани нама одъ премилостиваго цара нашего миръ и тишину, и овимъ средствомъ или начиномъ повинуюћи се нашему великоможному цару, не можемо се никада бояти какове опасности нашему благостоянію.

Свимъ кнезовомъ и кметовомъ во обще налаже се што би овай умалени порезъ што скоріе совокупили.

Дошло е до знаня нашего да многи непріатели наши стараю се огорчити народъ, показуюћи да се преко царске и везирске волѣ много више удара пореза у народъ. Но и ово извадити изъ главе нѣкимъ кои може бити увѣрилису се, дае ово непріятелско показиванѣ истинито, поставлямъ овди по реду куда се собрата пореза издае.

Назначеніе

Царске миріе	150.000	гроша
За мутвакъ везировъ	100.000	»
Икраміе везирове	25.000	»
Азаріе (Иџріе)	11.500	»
За мадемъ пожаревачки	1.750	»
Ћехая бегу	10.000	»
Хазнадару Османъ аги	5.000	»
Арслан бегу	4 000	»
Ћоиленима	8.000	»
Мустаи бегу и Изетъ бегу . . .	2.000	»
Ћатипима везировимъ	1.500	»
Простирку везыру	5.000	»
Кадій ресума	11.351	»
Силихтару	1.000	»
Имраору и Кафтани	1.000	»
3 Мезулане велике царске .	55 000	»
Войводама нахійскимъ	72.000	»
За кнезове, писаре и пандуре у канц. београдской и крагоев.	24.500	»
За мою свиту	30.000	»
За све кнезове у пашалуку, писаре и пандуре и нах. трошкове	75.000	»
За везырову капію пола годишње сено и дрва	65.000	»
Нахійске мензулане	35.000	»
Друмски трошкови куда пролазе царски сеймени на измену у Београдъ и прочи , . . .	16.000	»
Момцима господаревимъ	12.000	»
У Београдском конаку за мусафире	26.000	»
	747.601	грошъ

Порез на нахије

Нахиіа	смедеревска	55477	гроша	
„	ћуприска	43746	„	20 пара
„	ягодинска	83433	„	
„	крагоевачка	98020	„	
„	пожешка	58391	„	20 пара
„	рудничка	61088	„	20 пара
«	ужичка	60871	„	
„	соколска	27535	„	
„	валѣвска	114564	„	20 пара
„	београдска	80982	„	„ «
„	шабачка	78082	„	„ «
„	пожаревачка	152699	„	„ „
	Свега	914891	гроша	20 пара

№ 625
23 май 1821

Одговорено господару Јовану на нѣгово писмо, у коему господаръ разумео о сопротивленію ужичана и приуготовленію босанскога везира — за кое препоручено му, да одма по пріятію писма изађе у Ужицу и ужичку нахію, да поправи обе стране. Ужичкимъ спахиями да яви, да господаръ не може се согласити с ныма допустити сѣнски десетакъ отъ народа узимати, докле рѣшеніе изъ Цариграда не добіемо; ако имъ се противно види ово предложеніе Господарево, то могу се и самому Султану тужити, у народъ да не дираю. То све предъ войводомъ да имъ искаже, ако види да имъ войвода страну держи,

то да яви да се измене. Да се постара добро испитати за войнство босанско и што скоріе являти.

№ 254

12 Марта 1821

Писато Ђорђу Ћелешу у Београдъ Явлѣно му да Господару явіо Стѣпанъ кнезъ изъ Ужице, да су спахіе ужичке, собравши се по 30 у село изашли, и сѣно отъ сиротинѣ, подъ именомъ десетка, насилно отимали, сѣна сами разврשили и колико су хотѣли относили. Я самъ зато ч. везиру єданъ путъ являо, да се ни самимъ ужичкимъ спахіама, кромѣ свію остали спахіа десетакъ отъ сѣна дати не може дондс докле рѣшеніе не добіемо изъ Цариграда. Я самъ извѣщенъ да е ч. везир, по моему прошенію свою буйрунтію на ужичке спахіе издао, кой они ни мало не повинюю се. Того ради полюби ч. везиру скутъ и сиџаду мѣсто мене и моли, да би онъ єще єданъ путъ опоменуо ужичке спахіе, да пречекаю до рѣшенія. Ибо я донде имъ нипошто допустити нећу, да они тай обичай уводе. Я самъ писао брату Јовану да отиде у Ужицу и пред войводомъ да обяви ужичкимъ спахіама, єще ли они непослушаю, я ћу ихъ отъ овога зулума отвратити.

№ 258

12 марта 1821

Алан бегу

войводи ужичкому

Я самъ ваше писмо приміо и разумео да вы тражите ужичкогъ града кантаръ, и проче что се му-

кадиско до сада знало и уживало, да уживате и мана-стере да су то и до садъ войводе уживале. А я вама доказуемъ и осведочаваћу, да войвода наказовъ у цену из кадискому уживаню давае ние нико, кой ние закупљивао цѣлу мукаду Руйну и Чечерну, а кой и закупљивао, онай е могао и уживати све што му се у канону пише царскому. по коему и я, како самъ отъ цара закупіо и плаћамъ, хоћу по канону да уживам као и до сада и то војвода докъ није по мукада све и до сада била отъ Руйне. И сад се тако, имайте простити почитаеми Бегъ, и ако двоумите о томъ да вамъ . . . . како есть, васъ почитуюћи пріятелскій поздрав.

№ 937,
15. юля 1821.

Одговорено кн. Милутину Савићу на писмо нѣгово за спахію стойничкога и марковачкога, да ова два села савъ десетакъ скупе па едно место и оставе, а спахіе ако ћеду се и побити око десетка, то селячка брига ніе, када они нећеду да престану на синор Господарев, а селяци да се ни еданъ усудіо неби преко тога синора преступити, но свяки свою ныву да држи кою е и досад држао.

№ 1020
1 августа 1821 год.

Писато обществу ропочевачкомъ за десетакъ спахійски, кои се грабе одъ ныхъ десетакъ узети, на кое Господаръ овако расположіо, да десетакъ на среду

положе и нима обоици предаду да сами деле, макаръ се оній и побили поредъ нѣга, оній да се у томе немешаю.

№ 1022

2 августа 1821

Писато у Чибутковицу Милану Дамньановићу и свимъ протчимъ кметовомъ и явлѣно имъ е, да е предложио Мемишъ бегъ спахіа ньовъ тужбу за ланскій кукуруз нѣговъ что се у ньовомъ селу находи, да оній узму и почто се погоде да му плате или да му у Ужицу однесу. И то Господаръ заповеда да се небы ни еданъ противіо и каже спахіа, да оній у ньовомъ селу никому доселити недаду, за кое Господаръ острѣише заповеда, да кућу ономе населѣному одма начине, кою су оній развалили и ствари кое су разграбили натрагъ поврате.

№ 1025

2 августа 1821

Дато обявленіе у селу Острой, Моисинѣ и Чибутковица, како ньовъ спахіа нећe у селима субашу своега слати, већъ у сва три села по еднога кмета за своего већила наименовао е, коима е заповеђено, да имъ селяни свакій указани данакъ спахіиски одавали и равно и покорность съ послушомъ безъ упорства.

№ 1062

2 августа 1821

Писато воиводи Ћупрійскомъ капиџибаши и барямаги бинбаши да е Господар приміо нѣгово писмо,

и радъ бы бы Кара-Хусеину по ньовомъ желанію помоћи и очиіачити, али то не стои у нѣговой власти — еръ Налана на онай тимаръ, царев бератъ имаде, и нитко му га узети неможе.

№ 1053
6 августа 1821 год.

Писато Пери у Смедерево. Из писма Николаевића види се шта се по нахій ради и препоручено му е, да у тайности људима каже, да съ вожењмъ десетка у градъ нехитаю, већъ да се изговараю, што своя жита еще оврли нису, и да имъ е страхъ у Београдъ ићи, чујући да по Београду сѣку људе како коега нађу, а за прочте казаће Господаръ Анти писару усмено, кои по налогу овамо долази.

№ 1106
18 августа 1821.

Накнадно ономе што су напред казали о ђумручкој тарифи, коју овде доносимо, ваља нам споменути да су Француска и Енглеска добиле оне повластице у трговинском промету, које се у „Началу Тарифи“ спомињу, по Сенеду од 24. февр. 1784, а овај је издан на основу руско-турског уговора о трговини од 10. јуна 1783 године, закљученог у Цариграду [1]

[1] Види »Législation Ottomane« par Dem. Nicolaïdes IV. partie Constantinople 1874.

ЂУМРУЧКА ТАРИФА

од 1. марта 1819. год.

ПРЕДМЕТИ				гроша	пара	асп.
А						
Атлаз, немачки	од	1	аршин	—	3	
» влоренц	»		»	—	4	½
» француски	»		»	—	5	—
Анасон »	»	1	ент.	1	10	—
Артија за фишеци	»	1	топ	—	10	—
Артија каба флиспапир	»	1	»	—	5	—
Артија венедичка велика	»	1	»	—	20	—
» » мања	»	1	»	—	10	-
Амбрели памучни	»	1	тесте	3	24	—
Алови за риболов	на	1	комад	—	5	—
Аба црна пазарџијска	од	1	топ	1		—
» бела »	»	1	»	—	30	—
Атлаз памучни	»	1	комад	1	20	—
Алате за лађу	»	1	цент.	1	—	—
Ам од покваре човеку	»	1	комад		6	—
Алке од пиринча	»	1	арт.	—	5	—
Ам од панталоне липиск	»	1	тесте	1	20	—
» » » средњи	»	1	»	1	—	—
» » » ординар	»	1	»	—	20	—
Артија златалија	»	1	топ	—	20	—
» бојадисата	»	1	»	—	10	—
Амбреле свилене	»	1	тесте	10	—	—
Амбер »мирис«	»	1	миск.	—	13	—
Абонос дрво	»	1	цент.	2	—	—
Артија тапка ствмб.	»	1	тесте	—	3	—
Атлаз чибуклија	»	1	аршин	—	15	—

ПРЕДМЕТ				гроша	пара	асп.
Афион чибуклија · · · ·	од	1	оке	—	22	—
Антерилук алепск · · · ·	»	1	»	—	—	—
Аћир и атлаз из саксон ·	»	40	аршин	3	—	—
Астар Ха-стамбол · · · ·	»	1	топч	—	7	—
Авлија велики · · · · · ·	»	1	комад	—	12	—
Б.						
Браве велике · · · · · ·	од	1	комад	—	5	—
Бритве бријачице липиск ·	»	1	тесте	1	20	—
» федермесер » ·	»	1	»	1	20	—
» бријачице бечке ·	»	1	»	—	10	—
» федермесер » · ·	»	1	»	—	10	—
» бријач пештан. орд.	»	1	»	—	2	½
Басме памучне лип. и бечке	»	1	топ	1	17	—
» » франц. · · ·	»	1	»	1	27	—
Броћ и варзило · · · · ·	»	1	цент.	2	—	—
Балсум бели · · · · · · ·	»	100	туце	—	5	—
Балсум црни · · · · · ·	»	100	кут.	1	—	—
Бакар нов. ђулге · · · ·	»	1	оке	—	4	—
Бисер лажљиви . · · · ·	»	1	тесте	—	2	—
Брусови за косе · · · ·	»	100	комад	—	20	—
Бритве федермесер од дрва	»	1	тесте	—	2	—
Бурмутице од кости, липис	»	1	туце	2	—	—
» » артије сребром шарене · · · · · ·	»	1	»	1	20	—
Бурмутице од артије просте бечке · · · · · · · ·	»	1	»	1	20	—
Басма санганет · · · · ·	»	1	топ	1	—	—
Бурмутице с музиком · · ·	»	1	комад	2	10	—
Бурмут · · · · · · ·	»	1	оке	—	5	—
Басма вунена · · · · · ·	»	1	топ	3	—	—
Булине за печат. писма · ·	»	1	топ кут.	—	4	—
Бакар грађени · · · · · ·	»	1	оке	—	8	—
Барут · · · · · · · · · ·	»	1	цент.	2	30	—
Бибер црни · · · · · · · ·	»	1	оке	—	2	½
Богасија немачка · · · ·	»	1	топ	—	6	—
Балсум (пелесенг) · · ·	»	1	стакла	—	4	—
Брусови за бербере »билег«	»	1		—	1	½
Боја жута за зактијан »асфур« · · · · · · · · ·	»	1	цент.	1	20	—
Боја мор, бојаџиска · ·	»	1	»	1	4	—
Бадем · · · · · · · · · ·	»	1	оке	—	2	—
Боја бакам из португалије	»	1	цент.	3	26	—
Бага · · · · · · · ·	»	1	оке	—	30	—

ПРЕДМЕТ				гроша	пара	асп.
В.						
Валез	од	1	топ	—	30	—
Вино	»	1	аков	1	—	—
Вино шампањ	»	1	бутел	—	15	—
Вино токајер	»	1	»	—	6	—
Вино ципр. и малага	»	1	»	-	6	—
Восак	»	1	оке	—	6	—
Вуна	»	100	оке тов	3	—	—
Восак црвени	»	1	оке	—	22	-
Вратник немачки бели	»	1	тесте	—	20	—
Варак	»	50	топ	—	18	—
Веверице	»	100	ком.	1	—	—
Г.						
Гвожђе босанско	од	100	оке	1	—	-
» немачко	»	1	цент.	1	—	-
» рађено различ. рад	»	1	»	1	20	—
Гвоздени тигањи, ашови и таве	»	1	туце	—	20	—
Глеђ »Мурдасенг«	»	1	цент.	2	—	—
Грожђе суво и смокве	»	1	»	2	—	—
Гајтан ибришим свилен шкодр.	»	1	оке	3	—	—
Гајтан стамбол и буди који	»	1	»	3	—	—
Гајтан ширит казаски	»	1	»	3	—	—
Гривне од стакла	»	1	товар	6	—	—
Галица	»	1	цент.	—	20	—
Гвоздени жица	»	1	оке	—	1	1/2
Герш арпакаш	»	1	цент.	1	—	—
Гајтан вунен брашовски	»	1	оке	—	8	1/2
Гајтан златан	»	60	од рифи	1	20	—
Грожђе суво, ситно фино	»	1	цент.	2	30	—
Гвожђе за сабље готово	»	1	комад	—	3	—
Д.						
Дуван бошча	од	100	ока	10	—	—
» просечан	»	100	»	5	—	—
» прости	»	100	»	2	20	—
Даске чамове и баскије	»	100	комад	—	20	—
Дрва	«	1	фат	—	20	—
Дугмета немачка	»	1	туце	—	2	—
Дранбали	»	1	топ	—	2	—
Дарчин	»	1	оке	—	17	—

ПРЕДМЕТ				гроша	пара	асп.
Козије пређе енђурске · ·	»	1	оке	—	12	—
Каранфил · · · · · · · ·	»	1	»	—	18	—
Кутније бечке · · · · ·	»	1	комад	1	20	—
Клободан лажљив · · · ·	»	1	оке	2	–	—
Какматед · · · · · · · ·	»	1	миск.	—	2	—
Косе · · · · · · · · · ·	»	1	сандук	4	—	—
Кина кин · · · · · · · ·	»	1	оке	—	9	—
Катран · · · · · · · · ·	»	1	товар	—	20	—
Какуле · · · · · · · · ·	»	1	оке	—	17	—
Кара-кулак кожа · · · · ·	»	1	комад	—	5	—
Кирсакс кожа · · · · · ·	»	1	»	—	5	—
Куне · · · · · · · · ·	»	1	«	—	6	—
Капе спаваће енглеске · ·	»	1	туце	—	17	--
Крмо-тартаро · · · · · ·	»	5	ока	—	17	—
Кутнија стамболска · · ·	»	1	топ	—	24	—
Кафа еменска · · · · · ·	»	1	оке		12	—
Крајац од чохе · · · · ·	»	1	цент.	3	20	—
Крал суи · · · · · · · ·	»	1	туце	--	5	-
Кадифа везена златом · ·	«	1	аршин	—	22	–
Кожа сагрија за корице нож.	»	1	комад	—	3	—
Кутније бруса · · · · · ·	»	1	«	—	24	—
Л.						
Лој · · · · · · · · · · · ·	од	1	оке	—	1	—
Лонци пештански · · · ·	»	1000	комад	5	—	--
Лан фунташ окош свакојак	»	1	цент.	2	20	—
Лисичији репови · · · · ·	»	100	комад	—	10	—
» парчета фурла · ·	«	1	оке	..	20	–
Лисице овдашње · · · · ·	»	1	комад	—	8	1/3
» руснске · · · ·	»	1	»	—	24	—
» француске · · · ·	«	1	»	-	15	—
» беле · · · · · ·	»	1	»	–	8	'I
Луле немачке · · · · · ·	«	1	туце	1	—	—
Лонгери за лађе · · · · ·	»	1	центе	1	20	—
Лимуни протокали узимали су од 100 пара · · · ·	»	3		3		—
Легени од тумбака · · · ·	»	1	комад	5	–	—
Лисичији богази бели · ·	»	1	чивт.	—	8	—
М.						
Мараме свилене шписке · ·	од	1	комад		5	—
» вала варакли · · ·	»	1	»		10	—
» свилене црне · ·	»	1	туце		30	—
» памучне звицер вел.	»	1	туце	3	—	—

ПРЕДМЕТ				гроша	пара	асп.
Мараме » средњ.	»	1	туце	1	26	—
» памучне мале и вел.	»	1	«	—	18	—
Мараме полак свилене а пола памучне · · · · ·	»	1	»	1	20	—
Мараме од кудеље мале и велике · · · · · · · · ·	»	1	»	—	4	—
Мушема шар. црна и сваке боје · · · · · · · · ·	»	1	»	1	—	—
Мешине · · · · · · · · ·	»	1	товар	9	—	—
« · · · · · · · · ·	»	1	туру	—	15	—
Масло и маст · · · · · ·	»	1	оке	—	1	—
Мед · · · · · · · · · · ·	»	1	ока	1	20	·
Музике мале за децу · · ·	»	1	тесте	—	20	—
Мишеви · · · · · · · · ·	»	1	даске	—	10	—
Минђуше и прстење просте	»	1	арт.	—	5	—
» » » липиске	»	1	туц.	3	—	—
Мушулин средње · · · · ·	«	1	комад	—	12	—
» мањи · · · · ·	»	1	»	—	8	—
Маслинке · · · · · · · ·	»	1	товар	2	—	—
Миск индиски · · · · · ·	»	1	миск.	—	7	—
Муабет-хане енглеско · ·	»	1	комад	1	—	—
» » индиско · ·	»	1	«	1	15	—
Миам бали · · · · · · · ·	»	1	оке	—	3	—
Мана · · · · · · · · · ·	»	1	»	—	4	—
Мерџан низани фини · · ·	»	1	»	7	—	—
» средњи · · · · · ·	»	1	«	4	20	—
» прости · · · · · ·	»	1	»	2	30	
Милиса вода »за лек« · ·	«	1	стакло	—	1	1/2
Мазија боја · · · · · · ·	»	1	цент.	3	30	—
Маница · · · · · · · · ·	»	1	топ	—	7	—
Мумаказ ординар · · · ·	«	1	тесте	—	4	—
» фини · · · · · ·		1		1	—	-
Н.						
Налуне · · · · · · · · · ·	од	1	тов.	4	—	—
Ножеви и виљушке липиске фине · · · · · · · · ·	«	1	туц.	1	20	—
Ножеви и виљушке бечке ·	»	1	»	—	12	—
Нефт јаги · · · · · · · ·	»	1	оку	—	10	—
Нишадор · · · · · · · · ·	»	1	»	—	6	—
Нирнбер. чешљ. оглед. итд.	«	1	дењк	7	—	—
Наочари у једној арт. 5 туц.	»	1	арт.	—	7	—
Наочари у кутији · · · ·	»	5	кутија	—	5	—

ПРЕДМЕТ				гроша	пара	асп.
О.						
Огледала у даски мала.	од	1	туц.	—	8	—
Олово » »	»	1	цент.	1	—	—
Огледала од артије	«	1	туц.	—	8	—
» берберска	«	1	»	—	20	—
Ораси	«	100	ока	—	20	—
Ораси »бефа« из Азије	»	1	»	—	32	—
Огледала гола	»	1	Санд.	1	27	—
Орозан »малтер»	»	1	оке	—	4	—
Огледала од тенећа мала	»	1	тесте	—	3	—
Од ораја бефа маст.	»	1	оку	1	3	—
Од јоргана лице сереськи	»	1	комад	—	15	—
Од јоргана ординар	»	1	»	—	10	—
П.						
Плоче за потковe коњске	од	100	ока	4	—	—
Платно за сита	»	1	страпу	7	—	—
» мађарско	»	1	»	3	—	—
» » карика	»	1	комад	—	5	—
» обрадач	»	1	»	—	15	-
Платно салвете велике	»	1	»	1	—	—
» » мали	»	1	»	—	20	—
Пушке ординар	»	1	»	1	—	—
» пиштоље боље од вред.	»	100	»	3	—	—
Платно свилено (бурумџук)	»	1	»	1	3	—
Прангије	»	1	»	—	10	—
Помаде	»	1	тесте	—	20	—
Поте кујунџијске	«	1	стр.	3	—	—
Папуџијски еспап	»	1	товар	20	—	—
Пиво бечко	»	1	бечку	1	-	—
Платно кућевно	»	1	топ	—	20	—
» ђоч	»	1	»	—	15	—
» плав. и шар.	»	1	комад	—	15	—
« русинско	»	1	»	—	20	—
Памук пред. црв. и плав. и без	»	3	оку	—	15	1/3
« нерађени	«	1	товар	5	—	—
Пантлике свилене	»	1	кутију	—	10	—
Паргал	»	1	комад	—	36	—
Пиринџ	»	1	товар	2	—	
Пантлике од конаца	»	1	тесте	—	5	—
» галош	»	1	топ	—	2	—
Пекмез	»	1	товар	—	20	—
Пунтвајн	»	1	аков	—	20	—
Пантлике од шик	»	1	топ	—	5	—

ПРЕДМЕТ				гроша	пара	асп.
Плајвази	»	1	туц.	—	1	—
Полелеј	»	1	комад	3	–	—
Паспаса	»	1	оке	1	27	—
Пиштољи из арнаутлука	»	1	чивт.	1	—	—
Патист	»	1	комад	1	—	—
Пиле (егије) кујунџиске	»	1	сламу	–	2	—
Појаси (ама)	»	1	комад	—	17	—
Прапорци	»	1	кутије	—	9	—
Платно ћеневир трстанско	»	1	комад	—	20	—
Печурке суве	»	1	цент.	—	15	—
Протоколе и књиге неписане	»	1	туц.	—	10	—
Пасуљ	»	100	грош	3		—
Памук крча и за фитиљ	»	1	оке	—	7	—
Р.						
Руже фине	од	1	кутије	—	8	—
« од перја мале кутије	»	1	»	—	2	—
Рукавице од мешине	»	1	туц	—	20	—
» « вуне	»	1	»	—	10	—
Репови воловски и коњски	«	1	цент.	—	24	—
Руј (боја)	»	100	ока	—	20	–
Риба морун, шаран долазећи	«	100	»	2	—	
Рогови воловски	»	1	»	—	1	–
» јеленски	»	1	»	—	1	·
Рис	»	1	комад	—	30	—
Розолија од 60 комада	»	1	санд.	2	—	—
Розолија липиска	»	1	»	6	—	—
Риба сардела	»	1	оке	—	5	
Рум	»	1	»	—	5	1/2
Ракија проста	»	1	аков	2	—	—
Руменило арапско	»	1	оке	—	3	—
Рокчићи	»	1	цент.	—	9	—
С.						
Сарачлук свакојаки	од	1	товар	6	—	—
Сачеви босански	»	100	ока	4	—	—
Стакла »срча« биљур и златалн	»	1	страну	8	—	--
Стакла кабаста проста	»	1	»	2	—	·
» прост. свакојаке грађе	»	100	сламе	1	—	-
Стакла за пенџери (џамови)	»	1	сандук	—	30	—
Сафтијан	»	1	товар	15	—	—
Сита	»	1	тесте	—	20	-

ПРЕДМЕТ				гроша	пара	асп.
Сандуци сваке боје велики	»	1	комад	—	5	—
Столице зелене од сламе и древене	»	1	тесте	—	20	—
Стреш	»	1	центе	2	—	—
Служавници пештански	»	1	туце	2	—	—
»	»	1	»	3		—
Сатови лажљиви за децу	»	1	»	—	20	—
» сребрни и бага зелени	»	1	комад	4	20	—
» велики за астал беч.	»	1	»	3	—	—
» прочи по вредности	»	100	»	3	—	—
Стакла за сатове	»	1	тесте	—	1	—
Смокве	»	1	центе	2	—	—
Сунђер	»	1	оке	—	5	—
Свила нерађена	»	1	»	—	27	—
Санд. кожни (купфер) већи	»	1	комад	3	—	—
» » пештански мали	»	1	»	1	—	—
Сафтијан	»	1	туре	—	30	—
Со из влашке	«	100	ока	—	12	—
Со из немачке	»	100	»	—	30	—
Сир	»	100	»	1	20	—
Сачма	»	1	цент.	1	6	—
Стипса	»	1	»	—	20	—
Сатови лажљ. прости бечки	»	1	тесте	—	10	—
Сапун липиски	»	1	туце		20	—
Сатови за на дувар ордин.	»	1	комад	1	—	—
Су-самур	»	1	сарук	7	—	—
Сочиво и гра	»	1	центе	—	20	—
Сандуци оковани гвожђем	»	1	комад	1	—	—
Сандуци мали кадифом обш.	»	1	»	1	20	—
Сандучић с музиком	»	1	»	3	—	—
Самур парчета (фурда) беч.	»	1	оке	2	—	—
Сунчаник за качкете	»	1	туце	—	10	—
Сумпур	»	1	центе	2	—	—
Сатови златни енгл. носећи	»	1	комад	12	20	—
Сатови енглески с муз. вел.	»	1	»	30	—	—
Со енглеска (пишер со)	»	1	центе	3	—	—
Сулиген боја	»	1	»	—	34	—
Самур енглески и францус.	»	1	комад	—	8	1/2
» руски	»	1	»	1	27	—
» бечки	»	1	»	—	15	—
» насре	»	1	сарук	7	3	—
» пољски	»	1	комад	—	34	—
» руски парчета (фурда)	»	1	оке	8	20	—
Самсар кожа	»	1	комад	—	5	—
Сулимент	»	1	оке	—	11	—

ПРЕДМЕТ				гроша	пара	асп.
Свила рађена сваке боје	»	1	оке	1	—	—
Салеп	»	1	»	—	5	—
Сенамећи	»	1	»	—	3	—
Сусам бели	»	1	цент.	—	25	—
Севсија алепска	»	1	топ	2	5	—
Сукно селаничко	»	1	»	—	4	—
Стакла сламом обвијена	»	100	комад	—	30	—
Сатулик (мане)	»	1	оке	—	30	—
Сандал дрво	»	1	цент.	1	20	—
Т.						
Тамјан	од	1	цент.	2	20	—
Творови	»	1	сорук	2	—	—
Тањири бели земљани	»	100	комад	—	30	—
» пофини која била	»	1	тесте	—	10	—
боја	»	1	оке	—	3	—
Тупкало	»	1	»	—	5	—
Трементин	»	1	»	--	1	1/[illegible]
Турпије велике, мале	»	1	туце	3	—	—
Теразије (возне) липиске	»	1	»	—	3	—
Тутија	»	1	»	—	5	1/3
Тел жути и тенеће	»	1	тесте	—	10	—
Таблице од камена	»	1	оке	—	6	2/3
Тириплик	»	1	санд.	1	20	—
Тенеће бело	»	1	комад	—	36	—
Тулбени шалови везени	»	1	мискал	—	2	—
Тертил	»	1	кутије	—	30	—
Тириплик енглески у кутији						
Тирјаћ	»	1	»	—	4	—
Туткал	»	1	оке	—	7	—
Тамјан црни	»	1	»	—	2	1/3
Табле од мадема за чибук	»	1	тесте	1	10	—
Тел тамбура	»	1	кутије	—	13	1/2
Тел од мадема	»	1	оке	—	12	—
Тел макара	»	5	топа	—	12	—
Телатин	»	1	комад	—	10	—
У.						
Удице	од	500	арт.	—	2	—
Умаија платно велико	»	1	топ	—	36	—
» мањи	»	1	»	—	24	—
Умаија мисирска	»	1	цент.	—	30	—

ПРЕДМЕТ				гроша	пара	асп.
Ф.						
Филџани прости · · · · ·	од	1	санд.	15	—	—
» фини · · · · · ·	»	1	филџ.	—	1	—
Фесови евсат средњи · · ·	»	1	туц.	—	15	—
» ординар · · · · ·	»	1	»	—	10	—
» низам велики · · ·	»	1	»	2	—	—
» тунуз мали · · ·	»	1	»	2	—	—
» » низамски бољи	»	1	«	6	—	—
Фланер · · · · · · · · ·	»	1	топ	1	—	—
» енглески · · · · ·	»	1	»	3	13	-
Фиде (макаруне) · · · · ·	»	1	цент.	1	—	—
Филдиш · · · · · · · · ·	»	1	оку	—	14	—
Филдиш фурда · · · · · ·	»	1	»	—	4	—
Фустук (слатка ствар) · · ·	»	1	»	—	8	—
Фрча кујунџијска · · · ·	»	5	тесте	—	12	—
Ц.						
Ципеле мале, велике · · ·	од	1	тесте	—	20	—
Ч.						
Чиоде, 500 комада · · · ·	од	1	топ	—	2	—
Чоја, соја паранган, свака боја 55. аршина · · · ·	»	1	»	24	—	—
Чоја, карпон фина липиска франц. · · · · · · · · ·	»	1	»	11	10	—
Чоја, белицер и шали од 8 ферт. 55 аршина · · · ·	»	1	»	7	—	—
Чоја, ординар сваке боје ·	»	1	»	4	—	—
Чоја, мађарска поординар 12 рифи · · · · · · · ·	»	1	комад	1	—	—
Чоја, газимир · · · · · ·	»	1	риф	—	15	—
Чивит · · · · · · · · · ·	»	1	оке	—	30	—
Челик · · · · · · · · · ·	»	1	санд	—	10	—
Чипке · · · · · · · · · ·	»	100		1		
Чираци од тенеће и жице			арш.	—	30	—
шавдани · · · · · · · ·	»	1	тесте	—	10	—
Четке за кречење · · · ·	»	1	»	—	10	—
Чизме немачке · · · · · ·	»	1	туце	8	—	—
Чиоде џеверије · · · · ·	»	1	арш.	—	3	—
Чешљева филдиш · · · · ·	»	1	тесте	—	20	
Чешљеви од кости, криви, прави · · · · · · · · ·	»	1	туце	—	2	—

ПРЕДМЕТ				гроша	пара	асп.
Чоја меренос широка 40 аршина	»	1	комад	7	14	—
Чоја меренос узана 40 арш.	»	1	»	3	27	—
Чирак бели мадем	»	1	»	—	10	—
» од пиринс	»	1	»	—	8	—
» мањи	»	1	»	—	4	—
Чекмеџе липиски фини	»	1	»	6	—	—
» бечки	»	1	»	1	20	—
Чирак са стаклом	»	1	»	—	4	—
Чаше златали	»	1	туце	—	5	—
Чутуре брашовске	»	1	тесте	—	20	—
Чај немачки и олендер	»	1	оке	1	—	—
Чарапе вунене енглеске	»	1	тесте	—	30	—
» памучне, од конца	»	1	»	1	—	—
Чарапе свилене енглеске	»	1	»	1	26	—
Чубар трава	»	1	оке	—	7	—
Чај ординар	»	1	»	—	14	—
Ш.						
Шпилерај свирке, славине и проче	од	1	стр.	3	—	—
Шамије ординар бечке	»	1	комад	—	4	—
Шамије калемћар бечке	»	1	»	—	8	—
Шамије просте бечке	»	1	тесте	1	—	—
Шлоке	»	1	топ	—	5	—
Штрикфле памучне, мале и велике	»	1	тесте	—	20	—
Штрикфле вунене дуг и крат.	»	1	»	—	10	—
Шафоли од комад 3 паре	»	1	комад	—	3	—
Шећер бели	»	1	цент.	3	—	—
Шрајпик свакојаки боја	»	1	тесте	1	20	—
Шалије Антерилук стамбол.	»	1	арш.	—	3	—
» бечке	»	1	топ	1	—	—
Шафран	»	1	оке	—	27	—
Шишарке	»	100	»	—	20	—
Шећер жути и шећерлеме	»	1	»	—	5	—
Шљиве суве	»	100	»	—	15	—
Шав француски	»	1	комад	4	20	—
Шал енглески већи	»	1	»	1	20	—
Шлоке од срму (сребро)	»	1	мискал	—	2	—
Шалови телтош и какмател	»	1	комад	—	2	—
Шал лаури	»	1	»	25	—	—
» средњи	»	1	»	15	—	—

ПРЕДМЕТ				гроша	пара	асп.
Шал бошча лаур бели	»	1	комад	16	—	—
Шал бошча лаур средњи	»	1	»	6	30	—
Шемшир	»	1	цент.	5	20	—
Шамалаџа	»	1	комад	—	24	—
Шамалаџа алепска	»	1	»	—	18	—
Шалови вунени (магруп)	»	1	»	—	17	—
Шетари индијска	«	1	топ	1	4	—
» чекме	«	1	комад	1	27	—
Шетарија шамска	»	1	топ	—	30	—
Шамија (изоф) енђурске	»	1	»	2	22	—
» стамболска	»	1	арш.	—	3	—
Шајак трстански	»	1	топ	1	24	—
» француски	»	1	»	2	20	—
Шешири црни од зечине	»	1	тесте	5	—	—
Ширитишк	»	1	оке	—	20	—
Шалови базета ординар	»	1	комад	—	10	—
Е.						
Енибар (најквир)	од	1	оке	—	2	11
ЈУ.						
Јулари	од	1	туце	—	5	—
ЈА.						
Јабуке и крушке	од	100	ока	—	20	—
Јастуци кадифени	»	1	чивт.	1	—	—
» стамболски	»	1	»	—	10	—
» марсовски	»	1	»	—	10	—
Ћ.						
Ћебета брашовска	»	1	комад	—	20	—
Ћитајке каке биле	»	1	топ	3	—	—
Ћезап	«	1	оку	—	6	—
Ћафурла	»	1	»	—	12	—
Ћерибал не рађени	»	1	»	—	24	—
» ниввани	«	1	»	1	15	—

ПРЕДМЕТ				гроша	пара	асп.
Ћебета босанска · · · · ·	»	1	комад	—	10	—
Ћезија · · · · · · · · ·	»	1	топ	—	36	—
Ћече селаничко · · · · ·	»	1	аршин	—	3	—
Ћитабија венедичка · · ·	»	1	»	—	4	—
Ћустеци за сат од мадена и челик · · · · · · ·	»	1	тесте	—	20	—
Ћеманства · · · · · · · ·	»	100	гроша	3	—	—
Ђ.						
Ђул јаги · · · · · · · ·	од	1	мискал	—	5	—
Ђинђуве · · · · · · · · ·	»	1	центу	2	—	—
Ђинђуве гранат · · · · ·	»	1	артију	—	5	—
Ђавоско платно · · · · ·	»	1	кожу	1	—	—
Ђонови · · · · · · · · ·	»	1	комад	—	30	—
Ђонови од биволски кожа	»	1	арш.	3	—	—
Џ.						
Џанфес · · · · · · · · ·	од	100	ком.	3	—	

Од начала тарифи, уговор.

Како је честитим Царем и Министерство у Цариград трактат учињен између Енглеске и Француске порте и под Султаном находивши се трговци уговорилисмо у време ово гледајући од једне старе тарифе из које могли смо у овој овди изложити по имену еспап и ставили смо по уговору трактата цјену од прилике по вредности еспапа да дође на сваки еспап од сто три — Јелчије енглезки и француски и трговци овог уговора примили су се од сто три давати од земље Султанове одлазећи еспап и од стране улазећи од сваког рода и имена од сто три по гласу тарифе наплаћивати — но у тарифи овој можно да је цена еспапу јевтинија стављена нарачунећи од сто три може се наплаћивати од Цариграда по целој држави по исту цену владати се.

1235 год. Марта 1 сачињене овој тарифи по истеченију уговора овог 14 година, после изаћеду друге тарифе како уговорили будемо.

ЦРКВЕНА УПРАВА

ВРХОВНА ЦРКВЕНА УПРАВА

Турска управа слабо је водила рачуна о цркви као установи. Она није само трпила звук православних звона, мрзела је свештеника и калуђера који су учили народ слободи и будили дух у народу у опште. Црквени обреди, сва унутрашња управа црквена, била је чисто дело владика и свештених главара.

Пошто српска црква изгуби и последње искре самосталности, патријаршија цариградска јави се као заступник, а патријарх као главар српске цркве.

Њега се српска црква тицала само у толико у колико је он у њој видео један извор својега прихода. Патријаршија није сматрала српску цркву као народну установу, с тога није ни тежила да у њој развије дух чисто народни.

Гледећи на цркву у Србији, као на извор свога прихода, патријарх је гледао да му тај извор што више користи донесе. У тој цељи он је уцењивао владике, и по скупе новце продавао владичанске катедре у Србији. Да би им цену што већма дићи могао, он подигне владичанска места на чин митрополита: у Београду, Шапцу и Ужици.

На свима тим местима беху постављени странци, људи, који по спреми својој ни у колико нису били за та велика места, али која су по скупе новце купили.

Налазећи се у положају да накнаде оно што дадоше за своја места, владике у Србији нису пропуштали ни једну згодну прилику, која би им се за то показала. Ограничени на мали простор, они су морали установљавати што више свештеничких парохија. Свештенички чин није се добијао ни спремом за тај позив, нити каквим год другим разлогом, до само новцем. Парохије су владике продавали исто онако, као што је њима патријарх епархије продао.

Из овога јасно се може видети стање црквене управе у Србији за време Турака. Највиша црквена власт беше неограничена. Она је лежала у рукама владика. Духовни главари цркве нису долазили по избору или по спреми, но по благослову цариградскога патријарха. Може се без зазора рећи, да црквена управа у Србији није била српска но туђинска, није била с народом но изван њега.

СВЕШТЕНСТВО

Докле врховна црквена управа стајаше изван народа и беше рекрутована из самих странаца, дотле је ниже свештенство било из народа и с народом.

Свештеници беху већином људи са села, који су само читати и писати знали и нешто од црквених послова научили. Они су се за свој велики позив спремали или у кога старијега свештеника, проте, игумана или у опште у манастиру.

Пошто су неко време пробавили при црквама или манастирима, ишли су тада владикама да траже парохију. Разуме се, да им при томе није помагало ни

знање, ни спрема, ни владање, но једино новац. Парохије су биле подељене по цени, којом су их владике продавале. Што је који свештеник хтео бољу парохију, то је више морао да плати. Ако ли је владика био у новчаној нужди, он се није ни мало либио да од једне парохије направи две, те тако, да једно и исто село два пута прода у парихији.

Сиротан ђак није могао доћи до парохије, па ма како даровит био.

Није тако било с манастирима. У манастирима били су старешине већином Срби. Ту су се владике слабо мешале. Они су захтевали од манастира извесну суму годишње. Кад је манастир редовно плаћао тај владичански намет, могли су калуђери радити шта су хтели.

Зар би друкчије могао одрастити у манастиру један Хаџи Рувим или један Хаџи Ђера? Зар би владике — Грци, допуштали да се по манастирима скупљају скупови народних вођа, да се у зидинама манастирским кроје планови за устанак и буну против Турака? Зар би иначе могли манастири бити прави магацини за оружје и муницију. Манастири били су са свим српски, у њима се очувао чист српски дух. Истина народ је плаћао то новцем. Просто нека је свака пара грчким владикама коју узеше од народа у ту цељ! Они узеше оно што се да накнадити, а оставише народу оно што се никад не може повратити када се једном изгуби.

Виша духовна управа била је у рукама странаца; ниже духовенство, оба реда, поникло беше из

народа и живело је у народу, често једино за народ. Светле успомене на Х. Ђеру и Х. Рувима, на Мелентија и проту Матију Ненадовића, најбољи су доказ за ово што рекосмо.

НОВО СТАЊЕ

Одмах по ослобођењу кнез Милош обратио је велику пажњу уређењу црквене управе. Он је знао да народ врло много полаже на цркву, он сам беше поникао из тог народа, па је осећао за цркву исто онако као сав народ.

С тога чим је у неколико осигурао опште политичко стање, које беше створено на Морави у лето 1815, обратио је кнез Милош пажњу своју на цркву и њено стање.

Сматрајући цркву као чисто народну установу, коју народ својим прилозима издржава и потпомаже, кнез Милош није се ни могао у другоме правцу мешати у црквену управу, но као и у друге народне послове.

Народ у Србији беше сву судбину своју поверио Милошу. Зар се могла из те целине исчупати црква? Где је народ ту је и црква. Што бива народу то ће бити и цркви. По тим појмовима Милош није могао одвојити цркву од народа, нити је народу, што зазорно било гледати, како се Милош меша у црквену управу.

Милошу беше позната трговина, коју су владике водили с парохијама. Није он одмах пресекао тај обичај, но полако је сам тражио начина да се у то

умеша. Њему није било толико криво што владике продају парохије, колико му је непријатно било, што се парохије неправедно деле, тако да неко добије много, други мало, а неки не могу до парохија да дођу.

Где је наишао на случај, да какав вредан млад свештеник или син каквог заслужнога човека, није могао доћи до парохије, ту је Милош узимао на се власт владичанску и одређивао парохије. Тако је он одузео нурију вртиглавску од свештеника Сретена Радосављевића, и дао је Сави, унуку Уроша Степановића. Уједно наређује, да Сава врати Сретену 140 гр. што је овај дао за нурију владици и 10 гр. што је дао писару владичином. Нурију вртиглавску, дакле, беше Сретен купио за 150 гроша (садашњих 120 динара).

Радовану Мијатовићу, новорукоположеном свештенику, у декембру 1820. године одређује кнез за парохију ова села: Белицу, Станове, Корићане, Ердеч и Бањковац, све у нахији крагујевачкој. Саопштавајући то кметовима и сељанима тих села, каже им: „препоручујем реченога свештеника вами, да би га за свога пастира признали и сваку му пристојну почест одавали.“ — Самоме пак свештенику Радовану издаје кнез Милош пуномоћије, којим га поставља за пароха горе поменуте нурије с препоруком: „да тамо по закону християнскому свете восточне цркве и уставу светих отаца, по датом вам рукоположенију за свештеника и наставленију свештенодејствујете и поверено вам стадо Христово пасете и

на пут прави настављате, при том да избегавате давати народу примере порока и саблазни.“

Владикама беше остало само право издавања синђелије. Но када је кнез Милош хтео каквог сиротана новога свештеника од глобе да сачува, тада је он од владика захтевао да не шаљу синђелију непосредно свештенику, но њему у Крагујевац, а он је предавао свештенику.

Осим продавања парохија владике су имали највише прилике да уцењују народ приликом брачних спорова. Многа кућа је пропала услед једне брачне парнице. Годинама су људи морали да троше и да се излажу највећим неприликама ради решења једног јединог брачног спора. И у овим пословима владике имали су потпуно одрешене руке. Њих су везивали канони само у онолико у колико су они сами хтели.

Кнез је Милош и у овоме помогао онима, који у владика странаца помоћи наћи не могоше. Он је решавао брачне спорове по своме нахођењу. Тако је Кнез 16. августа 1820 године развео Јована Богојевића из Тужице, нахије пожешке, од жене Станке и допустио Јовану да се жени, а Стани да се уда. Поред тога кнез заповеда да Јован да својој бившој жени Станки на уживање 15 комада свиња и два јунца, но у „напредак да нема једно од другога ништа тражити.“ Тешка Савића из Крагујевца распустио је од жене Живке, из Вете у нахији пиротској. Тешку је кнез одобрио да се другом женом женити може. — Даље је распустио Николу

Васиљића, из Живковца нахије рудничке, од Анице, ћерке Марка из Гараша, с тим да Никола плати Аници 140 гроша за њен труд.

Спорове ове врсте није кнез Милош олако решавао. Он је знао, да би се породични живот поткопао, ако би се олако решавали спорови о разводу брака. Колико је озбиљно кнез узимао ове спорове, види се из тога, што је Јована Богојевића шест недеља окована у гвожђу држао, док му је допустио развод брака. Аници је одобрио развод с тога што ју је њен муж хтео живота лишити, сипајући јој живу у уши.

Осим Кнеза развод брака могли су досудити и главни кнезови. Тако је кнез гружански Петар Топаловић дао два равногласна распусна писма, једно Станку Гавриловићу из села Поскурице, а друго његовој жени Петрији, ћерци Бранка из Грабовца у нахији крагујевачкој. Но овако распусно писмо требало је још и потврде врховнога кнеза. Напротив, кнежева пресуда о разводу брака била је без поговара извршна, и није требала ничије потврде нити икаква друга благослова.

Није само кнез Милош раздвајао бракове, но он је и одобравао бракове. Познато је, да се нико по четврти пут женити не може без благослова владике. Разуме се, да странци владике нису пропуштали ни ову прилику, а да се за тај благослов добро не наплате. Милош је и у овој прилици умешао се у корист оних који нису могли плаћати или којима владике не хтедоше допустити да се четврти пут жене.

Одобравајући Луки Ћирјановићу, из Висибабе нахије ужичке, да се и четврти пут ожени, наводи као разлоге за то што је Лука остао са шесторо малолетне деце и у тако великој нужди, да ће му се сва кућа разорити ако се не ожени. „Тога ради препоручује се, вели Кнез, свакомъ свештенику, коме се овај Лука пријави, да би га слободно, без сваке сумње са четвртом женом венчати могао.“ Ово објављење издао је кнез Милош Луки 9. јула 1820 године. Ни благослова, ни друге какве потврде није требало Луци за његову женидбу.

Као што се мешао кнез Милош у разводе брака и у одобравање четврте женидбе, исто тако је раздавао и наредбе за обичне женидбе. Тако је заповедио 23. септембра 1820 проти крагујевачкоме да венча некога Митра са девојком Јелицом.

Где није било мирских цркава, или где је манастир остао без калуђера, ту је по заповести кнежевој, без икаква учешћа од стране владике, манастир преобраћен у мирску цркву. Тако је 16. марта 1820 год. № 323 издао кнез Милош заповест, да се манастир Моравци преобрати у мирску цркву.

Кад је прота јагодински Милоје Вукашиновић са петом депутацијом отишао у Цариград, у октобру 1820, тада је кнез Милош заповедио свештеницима јагодинским Нестору и Живану, да заступају проту јагодинскога у црквеним делима и то како у служби тако и правилу црквеном све до његова повратка из Цариграда. „При том, вели кнез, ја ако дочујем да ви не бисте то дело по реду испуњавали

то ћете онда на одговор овде доћи.“ — А када је намесник гор.ьачки умрьо, кнез нахије пожаревачке изабере другога намесника, и тај свој избор пошаље кнезу Милошу на потврђење у Крагујевац. Кнез Милош потврдио је новоизабраног намесника 7. марта 1821 год. под № 219.

Ако је који манастир остао без калуђера а кнез га је хтео одржати, то је он у тај манастир постављао калуђера. Или ако се какав калуђер досадио околини, тада га је кнез Милош или непосредно или преко главнога кнеза премештао у други манастир. По наредби Милошевој од 29. јула 1821. год. № 998 кнез Милутин Гарашанин преместио је у манастир Никоље калуђера Јосифа.

Као што из свега овога видимо, кнез Милош је и у цркви вршио своју власт исто онако као и у другим народским пословима. Он је вазда утицао онако како где је било нужде. Који је год дошао к њему ради заштите и помоћи, он, као Господар Србије, није му отказао своју рукопомоћ. Нема ни једнога црквенога спора или чина, у који се Милош није мешао. Он је давао и одузимао нурије, одобравао прве и четврте бракове, постављао намеснике по манастирима, решавао брачне спорове, једном речи све што данас спада у црквену управу. И народ је с његовом мешавином био задовољан.

Где је пак требало цркви помоћи, и ту је био Милош вазда добре воље. Он је одобравао од времена на време појединим калуђерима да зађу по народу купити милостињу за своје манастире. Архи-

мандриту враћевшничком Мелентију и духовнику Арсенију, игуману манастира Љубостиње, дао је 10. октобра 1820 одобрење, да могу по нахији пожаревачкој и јагодинској купити милостињу. Сам пак кнез припомагао је где је год могао да се дижу цркве, и често је с великом муком доводио мајсторе за зидање цркве.

Кнез Милош био је и народни и црквени поглавар.

ДОКУМЕНТА

Дато едно писмо Господарево проти ягодинскому на общество ондашнѣ, како да имаду по дужности сваке недельне дане и празнике у церкву да иду слушати божествену литургію. Запрештава се да неби до оногъ доба никакви дућанціе, механціе или какови други майсторъ дућане отварали, или ти явно илъ тайно штогодъ у оно време продао или купіо, да има дати за каштигу у цркву петъ ока воска. Ако би се противіо недати, дужанъ е парохъ явити кнезу да би се каштиговао при речени 5 ока воска и съ 25 штапа.

4. юлія 1819

У Ягодини.

Писато попу Сретену у валѣвску нахію, да вртиглавску Синђелію пода господину владици ужичкоме, а он за себе да имаде держати само нѣгову стару славковачку нурію.

14. юлія 1819

У Бrусници.

Урошу Степановићу

у врачевиће

Будући да по наредби моей енурія вртиглавска остае при твоему унуку Сави, на кою постараћу се и синђелію отъ господина владике исходатяйствовати. Но будући дае исту енурію вртиглавску платіо честни священикъ Сретенъ Радосављевићъ са 140 гроша и писару владичиву 10 гроша; тако нуждное, Уроше, да ти истому овому священику положишъ овди ставлѣнихъ 150 гроша безъ свакога изговора, и тако потомъ може и предузети новопосвящени Михаилъ и послужити. Равнимъ начиномъ све штое овай священикъ до сада у реченой енурій заслужіо да има сву вересію са своимъ другомъ священикомъ Евгеніомъ собрати одъ кое досадашнѣ вересіе речени священикъ Евгеніе чистъ рачунъ са овимъ Сретеномъ; учинити; такожде и за биръ до прошастога марта между собомъ да покупе и чистъ рачунъ да учине. Ово све овди написато да се точно и безпрекословно соверши. Свимъ овди написатимъ налажући пребиваю и есамъ.

20. юлія 1819.

Дата два едногласна распустная писма едно Станку Гавриловићу, изъ села Поскурице нах. крагоевачке, а друго нѣговой бившой супруги Петрій дщери Бранка изъ Грабовца н. крагоевачке, съ подписомъ обр-кнеза Петра Топаловића, потверждено именом и муромъ верховнаго Сербіе княза господара Милоша Обреновића: тако да се Станко женити може, жена такођер удати може.

3. октобріа 1819.

Отговорено игуману Аввакуму у ин. Боговађи, да яви своей подручной братіи, да ако бы се изъ Боговође кои безъ узрока важни у други манастиръ преселити старао се, нигди у овоме пашалуку мѣста имати неможе, развѣ ако важни достовѣрни узрокъ покаже.

15. октобрія 1819.

Отговорено обштини убской да можеду одкопати оне гробове на кое подозрѣніе имаю да су вампири, за увѣрити се о своме суевѣрству, но притомъ забранѣно имъ никакова безчещенія онимъ мртвимъ телесима нечинити, но да призову пароха и г. владику да по закону мертвимъ молитву очита.

№ 285

10. марта 1820.

ГОСПОДИНУ МИТРОПОЛИТУ БЕЛГРАДСКОМЕ

Агатангелу

На гречески и овде преведено па србски.

Да при одходу нѣговом одавде смеое господаръ со ума устмено описати нѣму данашню нужду и неволю кою народъ овай мора да трпи, и сада по овому писму не пропуштa явити му и описати: да бивша до сада суша а іоштъ више кише съ градомъ или тучомъ упропастиле су савъ усѣвъ, трговина одъ марве сасвимъ престала, данцы доста големи, трошкови пакъ о собираню разныхъ данковъ, каkоти на примеръ харачиски, порезчиски, кнезовски, чибукчиски, спахискіи, господареви са свитомъ нѣговъ преосвященства

и што знамо колико јоштъ другихъ, докле и шта ће се радити од народа ни самъ господар не зна.

Ніово преосвященство, разумѣва господаръ, да свою мирію изискуе цѣлу одъ еданъ ма да покупи и никакови кусуръ неизоставля. (Ако би кои и у нужди біо). То дознавајући господаръ іошъ од пре ніе му се што толико ондан противно чинило; но саде размишлявајући напредречене нужде и неволѣ народа, а особито чујући од два три мѣста да жале на садашнѣ собираніе миріе ніовогъ преосвящ. кою принуждавају се под моранѣмъ покупити кусуромъ до паре, на 1 ма; судио господаръ овимъ писмомъ ніовомъ преосвящ. то сприобщити; и дае господаръ радъ біо кад би ніово преосвящ. у вилаету оставили свое люде за купити мирію, а онъ собомъ у Београду да иде. Прво што онамо и самъ нужна посла има нѣгова дома ради, коегъ или мора од Хаџи Николе Брзака купити или изъ нова други себи зидати. А второ што ће народу олакшати се од трошка съ нѣговимъ отсуствіемъ. Препоручено иоште да у собиранію тому добре люде остави, кои неби велики трошакъ чинили и къ тому заповѣдити имъ у нужди видећи народъ силовали, и ако би што кусура на народу остало, господаръ ће временомъ испунитъ нѣму, само за сада нека се народ непренуждава. Господар видѣвши самъ предречене нужде, рѣшіо е самъ себе са своіомъ свитомъ нигде по вилаету неизлазити, да неби съ трошкомъ дочеканя нѣгова по селима тяготу принео народу, и то гдъ. митрополитъ нека самъ разсуди и выдиће да

у свему господаръ има право що годъ е овде предложіо.

№ 617
25. маіа 1820.

Обявленіе

Познатое нама доволно, да четверти путъ женити се есгъ великое согрешеніе и закопомъ нашимъ острѣйше забранѣно. Но сматраюћи ми велику ову нужду у коей сада находи се Лука Ћиряновићъ изъ Висибабе ужичке нах. са свое 6 малолѣтне дѣце, таковому недостатку и нужди снисходећи али коя нужда и разоренію дома нѣгова прети, нисмо могли иначе учинити, но дозволилисмо да се може и четвертомъ оженити женомъ. Того ради препоручуе се священику свакому, кому се овай Лука преяви, да би га могао слободно без свакога сумѣніа са четвертомъ женомъ вѣнчати.

Дано у Крагоевцу 9. юліа 1820.
№ 2939
В. С. К. М. О.

Обявленіе

Јован Благоевићъ изъ села Тужице н. пожешке, кои чрезъ 6 неделя у апсу и гвожђу біо, за узрокъ што у сагласію ніе могао живити са своіомъ супругомъ Станкомъ, и дозволѣно му да може оставити имућу супругу Станку и съ временомъ да се може оженити; такођеръ исто и Станка да остави имућегъ мужа Јована и да се съ временомъ може удати. Го-

реименовати Јованъ да има дати имућеи супруги Станки за уживлѣнѣ нѣно 15 комада свиня и два юнца, и у напредакъ да нема едно одъ другаго тражити ништа.

№ 1147.

16. августа 1820

Свидѣтелство

Да Тешко Савићъ, изъ Крагоевца вароши, разпушта се са своіомъ перво вѣнчаномъ женом Живкомъ, дщери Николе восковоржіе, из села Вете у Пироту, а пасторкомъ Георгіа воденичара, жителя такожде крагоевачкогъ, збогъ неспособностиречене Живке за мужа. Того ради распушта се они двое тако да се Тешко Савићъ другомъ дѣвоикомъ или женомъ женити може. Дано по заповести.

Писато во отсуствију верх. серб. књаза господара Милоша Обреновића, под именом господ. проте Матеје Ненадовића и проте Радоице Жуевића.

№ 1150

18. авг. 1820.

В. С. К. М. О.

Обявленіе

Дошла суду Аница, дщи почившего Марка из Гараша съ мужемъ нѣизинимъ, Николом Василиђемъ, изъ села Живковаца н. рудничке, показала да ю е хтео живота лишити: живу у уши насипаюћи, кое онъ самъ засведочио, а колико е уговоранъ судомъ да онъ одъ такова свога намѣреніа пристане, представляюћи му дуго времена апсъ другу кащигу кое све волио е онъ претрпити нежели више именоватомъ женомъ

живити. Того ради мы да избавити речену Аницу одъ смерти за добро нађосмо распустити ихъ съ уговоромъ: да се Аница удавати може за другога мужа и тако сваки священикъ да ю може слободно вѣнчати, а нѣнъ бивши мужъ Никола за нѣнъ досадашны трудъ 140 гроша да плати, за кои 140 гръ обвеза се ныовъ кметъ Гаврило Стояновићъ до месецъ дана да плати, а онъ одъ мала реченога Николе да себе наплати,

№ 2004.

17. септ. 1820.

Писато пречеснѣишему Господару Проти у Крагуевацъ и препоручено му да вѣнча Митра съ дѣвоиком Єлицомъ изъ Сабанте.

№ 1258.

23. септ. 1820.

Обявленіе

По коему Вучета Терзићъ изъ села Бурава н. београдске, немога да живи съ женомъ своіомъ Єлицомъ, коя є родомъ изъ села Гунице нахіе валѣвске, збогъ различити причина међу собомъ що су имали, и дошли су овде на представленіе. Обе стране согласише се драговолно да се распуще. Може слободно обе стране тражити другога друга ныовомъ и даде Єлица бывшемъ межу нѣизиномъ 50 гроша на трошакъ и то драгомъ воліомъ нѣизиномъ.

Исто тако писмо дато и Єлици.

№ 1376

11. октомврія 1820.

Обявленіе

съ писмомъ господаревимъ

Коимъ свакому кому надлежитъ знати вѣдомо творимъ, како я нижеименовати даемъ дозволеніе господину архимандриту Мелентію манастира враћевшнице да може по народу у нахіи пожеревачкой у кнежини Добринчевой самъ или кога од братіе послати; такођеръ и духовнику Арсенію, игуману монастиря Любостинѣ у нахіи ягодинской, собирати милостиню поради речени монастиря. Того ради препоручуе се православнимъ христяномъ, да би сваки по возможности своей а не. . . . .[1] силественимъ образомъ милостинѣ даво и за украшеніе сяти монастиря, еръ и свето писмо говори: кои краси святе храме и обытели онаи душу свою краси.

№ 1365 и 1366.

10. окт. 1820

В. С. К. М. О.

Священикои ягодинскимъ Нестору и Живану

Препоручуемъ вамъ у отшествію господина проте Милоя, да вы туна предузмете церковна дѣла како съ службомъ тако и прочимъ правилом церковнымъ исполнявати, до нѣговога возвращеніа изъ Цариграда. Притом я ако дочуемъ да вы не бысте то дѣло по реду исполнявали, то ћете онда на отговоръ овде доћи.

№ 1434

27. окт. 1820.

---

1. Ово je место мастилом помрчено.

КМЕТОВОМ ПРОТЧИМЪ ЖИТЕЛѢМЪ СЕЛА БЕЛИЦЕ, СТАНОВА, КОРИЋАНА, ЕРДЕЧА И БАЛКОВЦА.

Новорукоположени священикъ Радован Міятовићъ са согласіемъ моимъ и Господина Митрополита белградога Агатангела определюе се совершавати законъ христіански по правиломъ святыхъ отацъ у вашимъ гореименоватимъ селима. Того ради и препоручуемъ реченаго священика вами да бы его за своего пастиря у будуще признали ему, сваку пристоину почестъ отдавали.[1]

№ 1575,

2. декемврій 1820.

Полномощіе

С коимъ пошилѣете се вы, честный Оче Радоване Міятовићу, са согласіемъ моимъ и Преосвящъ Гоъ. Митрополита Белградскаго, у села Пчелице, Станове, Корићане, Ердечъ и Балковацъ, аки будущи парокъ реченныхъ села да тамо по закону христіянску святія восточнія церкви и уставу стыхъ Оцъ по по датому вамъ въ рукоположенныӑмъ восвященика наставленіа священодѣйствуете и врученное вамъ стадо Христово пасете и на пут правый наставляте. Притомъ и всякаго порока и соблазнъ народу давати точнѣише да избѣгавате.

№ 1570

3. Декембрій 1820.

---

1. За овога свештеника захтева од Митрополита да њему, Господару, пошље сиԓђелију.

БУНА ПОЖАРЕВАЧКИХ КНЕЗОВА

ДОБРЊЦА И АБДУЛЕ

УЗРОЦИ БУНЕ

Марашли Али паша и сва његова околина нису могли заборавити 26. август 1820 год. Они су памтили сталност Милошеву и народнога збора у врбама. Они нису могли опростити ни Милошу ни народу догађај, који је за Турке био весник зле будућности, јер вероваху да, ако Срби доиста добију она права, која су им букурешким уговором осигурана, да ће њихово госпоство у Србији престати. Требало је, дакле, по што по то спречити да Срби не дођу до тих права.

На скоро после повратка хоџа-ћана Есад бега, и Срби су послали велику, пету, депутацију у Цариград. Ово је била највећа и најодличнија депутација српска. Порта је одмах прихватила жеље српскога народа што су јој нови депутати представљали. Било је изгледа као да ће се овога пута доиста испунити они захтеви, које је тражио народни збор у врбама 26. августа 1820 год.

Док су трајали проговори у Цариграду, кнез Милош је све могуће чинио да одржава и мир у Србији. Све ситније зађевице од стране Турака он је

1. Види у овој књизи стр. 106 па на даље.

мирним путем расправљао. Колико су Турци више тражили повода каквој размирици, толико је Милош све већма утишавао Србе и опомињао их на ред и мир. Он је знао да и најмањи покрет у народу може рђаво утицати на ток преговора у Цариграду. Но то су знали и Турци.

Марашли Али паша није могао мирне душе гледати како се ствари српске у Цариграду правилно развијају. Српски депутати слали су са Босфора врло повољне гласове у Србију. Што су се Срби више радовали тим гласовима, то се Марашлија више срдио. Он је већ страховао, да се послови српски у Цариграду не сврше по жељи Милошевој и народа. Требало је, дакле, ма што учинити, да то не буде.

У маси народној није нашао Марашлија никаква ослонца, као што у опште народ у Србији није никада симпатисао с Турцима. Где је на другоме месту могао Марашлија врбовати привржденике и помоћнике но у кнезовима. Избор његов у први мах пао беше на два кнеза највеће нахије, на Стевана Теодоровића Добрњца и Марка Теодоровића Абдулу.

Добрњац и Абдула били су главни кнезови нахије пожаревачке. Они су вршили чисто нахијске послове, а у Пожаревцу седео је кнез Јокса Милосављевић, који је вршио више судске послове. Кнез је Јокса био уједно главни кнез у Пожаревцу, и он је расправљао све одношаје између Срба и Турака. Што су Турци имали посла са Србима, то је морало ићи преко кнеза Јоксе. Уједно беше Јокси поверен и Пореч.

Марашлија се није могао непосредно с Добрњцем и Абдулом договарати о буни, јер у пожаревачкој нахији ако му је што требало, имао се обраћати на кнеза Јоксу или на свога муселима Саид Ефендију. Но у први мах није смео Марашлија да се обраћа ни па Добрњца ни на Абдулу, с тога он упути најпре Алил алај бега да он преговара с кнезовима, што овај и учини. Преко Хаџи Арслановића стојао је најпре Алил алај бег, а доцније и сам Марашли Али паша у преписци с Добрњцем и Абдулом. Погодба беше ова: 1. Да се Добрњац и Абдула одметну од Милоша и прогласе самосталним кнезовима пожаревачке нахије; 2. Да их у случају нужде Марашлија брани војском од Милоша; 3. Да им Марашлија изради у Цариграду берате, као што је и Милош имао.

Обећања Марашлина пала су на добру земљу Добрњац и Абдула доиста су веровали, да могу у својој нахији управљати и владати и без Милоша. Њихова нахија беше Моравом одвојена од целе Србије, они се осећаху у опште врло самостални. Но ту самосталност осећали су они с тога, што је њих кнез Милош особито пазио, и њиховој власти није ништа сметао. Доиста они су у пожаревачкој нахији били самостални. То беше у овој прилици велика корист за њих. Они су без бојазни почели растурати по народу разне гласове противу Милоша, као да он узима од народа велики порез, па новац поклања Турцима, говорилису како се ни масло, ни мед, ни дрва што се за Турке узима неће плаћати, но све

иде ђабе. С друге пак стране обећавали су, да ако се народ одвоји од Милоша и њих призна за једине старешине, и порез биће мањи и престаће све давање Турцима.

Баш у то доба, када се Марашли Али паша погађао с Добрњцем и Абдулом за буну противу Милоша, и када је радио да задобије и кнеза ваљевскога, Василија Поповића, развила беше грчка Хетерија у Влашкој сву своју енергију. По савету Ипсилантија требао је први устанак противу Турака да се јави на западној страни Влашке, што даље од руске границе, да се неби компромитовала Русија. То беше жеља грчкога хетеристе Каподистрије, који у то доба беше министар спољних послова у Русији. Реч Каподистрије беше уважена и Александар Ипсиланти наваљиваше на хетеристе, да буну дигну што ближе српској граници. За ову мисао беху хетеристе задобили и Миленка Добрњца, брата Стефановог, кога је још Кара-Ђорђе протерао из Србије.

Није никаква тајна, да се А. Ипсиланти обраћао кнезу Милошу и позивао га да учествује у покрету хетериста и устанку грчкоме. Он је Милоша обасипао разним обећањима. У писму, које је 7. јануара 1821. године Ипсиланти писао Милошу признаје му титулу „правнога кнеза Србије,“ а од кнеза захтеваше да потпише уговор, који беше писму приложен.

Баш у то доба када је Ипсиланти највише наваљивао на кнеза Милоша, да се и он дигне противу Турака, српски послови у Цариграду најбоље су

стајали, и сваки дан очекивало се коначно решење. Зар је могао, зар је смео кнез Милош потписати уговор противу Турака у овоме часу? А какве гаранције давао му је понуђени уговор? Баш никакве. Ставити на коцку крвљу стечену тековину за љубав младића од 22 године (толико беше стар Ипсиланти у оно доба) било би не само не политички, но и у највишем степену лакомислено.

Кнез Милош одбио је понуду А. Ипсилантија од 7. јануара 1821 год. Но одушевљени хетериста није мировао. Њему беше потребна буна у Србији, како би турску силу поделио, или управо навратио на Србију, докле он у Влашкој и Грчкој сврши своје послове. Шта се њега тицала Србија? Још једном, 11. марта 1821 год. покушавао је А. Ипсиланти да задобије Милоша за своје цељи. Овога пута пошље му он нарочитога посланика од своје стране: попа Аристида. Но њега ухвати у Адакалу Абдураман паша. Аристид уништи хартије што је при себи имао, а сам стрмоглавце скочи с бедема фетисламских у Дунав.

Кад је А. Ипсиланти видео да Милош остаје сталан при својој одлуци, кад је видео да Србија неће за љубав туђих интереса да се да робити и палити, он тада стане правити нове планове. Преко свога једномишљеника Миленка Добрњца стане наговарати пограничне кнезове, да се дигну на Турке. И њима је обећавао што је год знао. Миленко пребаци у Србију своме брату Стефану прокламације хетериста.

И тако с једне стране на наваљивања хетериста, с друго на ласкава обећања Марашли Али паше, Стефан Тодоровић и Марко Тодоровић отпочну радити противу кнеза Милоша. Они пристадоше да нахију пожаревачку побуне.

ПОЧЕТАК БУНЕ

Добрњац и Абдула мислили су да могу на сигурно рачунати на помоћ Марашли Али паше. Они су знали, да у случају нужде, може им Марашлија помоћи с три стране. Нека Милош и затвори границу на Морави, њима ће доћи помоћ Дунавом. Ако ли Пера, син Вујичин, и Дунаво затвори код Смедерева, може им доћи помоћ из Адакала, а не успе ли Марашлија ни с једне од тих страна, помоћи им може видински паша преко Неготине и планина хомољских. Свакојако, ни Добрњац ни Абдула нису ни часа сумњали у турску помоћ.

Много теже било им је задобити за себе људе из народа. Своју намеру нису смели отворено да кажу. Најпре су говорили како они хоће по заповести Милошевој да се дигну на Турке. Они су говорили народу како су Хуршит паша и Карафејзија скупили војску и иду противу Србије, па Милош заповеда да се бранимо. Под тим изговором беше се око њих скупило доста људи. Друге су куповали за новац, треће су претњом натеривали да уз њих пристану.

Није било довољно да имају само масу, но њима је требао и који од угледнијих људи, који

кнез. Они су доиста од неких кнежинских кнезова и били узели реч, да ће с њима устати противу Милоша. Тако обећао им се Милун Гавриловић, из Средњева кнез кнежине печке, Петар Милосављевић, из Крушевице, кнез кнежине звиждске. Осим њих двојице пристали су уз Добрњца и кнезови: рамски и голубачки.

Док су се тако осигуравали са савезницима, они су се старали, да што више оружја и џебане набаве. И Добрњац и Абдула у томе су вредни били. Добрњац је чак и један топ набавио, а у подрумима својим лили су куршуме и завијали фишеке. Топ је склонио Добрњац у своме винограду, где је остао неупотребљен.

Кад су се Добрњац и Абдула на тај начин потпуно осигурали и са савезницима и са бојним материјалом, они су покушали да за своје послове задобију још јуначкога Миљка, млађега брата Ајдук-Вељкова. Миљко им је био врло потребан, јер је он био прави јунак. Они су обећавали Миљку и господства и новаца. На све ово одговори им Миљко, да он више воле пару господара Милоша на њихов дукат.

Овај разговор између Добрњца, Абдуле и Миљка био је око Благовести 1821 године.

Миљко одмах саопшти кнезу Јокси све што је од Добрњца и Абдуле чуо, кнез Јокса похита с Миљком у Крагујевац, да јаве кнезу Милошу шта се у нахији пожаревачкој спрема. Ноћу су путовали Јокса и Миљко.

Добрњац и Абдула још нису били са свим спремни с тога жељаху да не оде овај глас до Милоша. На путу крагујевачком поставе заседу, која је требала да убије Јоксу и Миљка. Но њих двојица срећно оду у Крагујевац и јаве кнезу Милошу, да су се кнезови нахије пожаревачке Стефан Тодоровић Добрњац и Марко Тодоровић Абдула одметули и побунили.

ПОКУШАЈ ЗА ПРИМИРЕЊЕ

Чим је кнез Милош сазнао за буну пожаревачку, он је одмах издао заповест Пери Вулићевићу,[1]. сину Господара Вујице, да са нахијом смедеревском поседне границу пожаревачке нахије, те да не допусти никоме ићи из Београда у Пожаревац, нити коме из нахије пожаревачке у Београд. Милош је добро схватио догађаје у Пожаревцу. Он је хтео да одвоји нахију пожаревачку од београдских Турака.

Кад је нахија пожаревачка била одвојена од осталих нахија, а нарочито од Београда, тада кнез предузме најпре мере благе.

Господар Јеврем, брат кнежев, налазио се у то доба у Крагујевцу. Кнез Милош пошље 29. Марта 1821 године Господара Јеврема, проту Матеју Ненадовића и Гаврила Николајевића у Свилајинац са заповешћу да позову бунтовне кнезове на предају и

1. Кнез Милош обраћао се Пери Вулићевићу с тога што је отац Перин, Господар Вујица у то доба био у Цариграду, као члан пете депутације српске. Пера је у нахији смедеревској заступао свога оца.

покорност. Господар Јефрем у договору с гореименованима и кнезом Милосавом Ресавцем позивали су Добрњца и Абдулу на предају, па кад ови не хтедоше доћи, они послаше к њима на договор проту Матеју Ненадовића. У име Господарево Ненадовић је уверавао бунтовне кнезове, да им неће ништа бити ако се предаду, да ће они сви молити Господара за њих, само да не распаљују ватру међу народом у ово доба, када се послови у Цариграду срећноме крају примичу. И Добрњац и Абдула не хтедоше примити понуде Ненадовићеве.

Да би Добрњац и Абдула доиста могли веровати у речи изасланика кнежевих, и да би се отклонило узалудно проливање крви, кнез Милош покуша и други начин да бунтовне кнезове умири. Он сам 30. марта обрати се на њих нарочитим писмом. Кнез их најпре коре што су се они без нужде и потребе одметули, и то баш тада, када се из Цариграда очекује решење српскога посла. Он их саветује да се окану своје зле намере и да се смире. Пристану ли на овај позив, кнез им обећава: да ће им не само живот поклонити, но да ће остати „у првој missing части.“ Не приме ли ову понуду, „то ћу ја, вели Кнез, што најскорије могу с прочим народом принуђен бити немилостивим начином принудити, и за вас како ће следовати, то можете ласно знати. Ако ли упорни останете у злодејанију вашем, то сву несрећу ваше фамилије, са изгубленијем живота вашега вашему непослушанију припишите.“ И на ову понуду нису пристали бунтовни кнезови.

Још није Милош био испрпео све путеве за примирење побуне. Кад га Добрњац и Абдула не послушаше и његове савете не примише, он се обрати кнежинским кнезовима у нахији пожаревачкој: Милуну Гавриловићу кнезу печкоме, Петру Милосављевићу кнезу звиждскоме, Миловану Кукићу, к. млавскоме, кметовима и целоме народу нахије пожаревачке.

У прокламацији својој кн. Милош изјављује своје чуђење да су се ова два кнеза, која је он највише волео и за најбоље држао, одметули, и то без икаква узрока. Жали нарочито што су то учинили у ово време, које је по народну срећу и народни мир од највећега значаја. За тим позива све кнезове, кметове и народ, да и они, „саветују погрешивше кнезове, да се такови зли послова оставе, да у првој чести остану и службу своју точно да испуњавају.“ Но не хтедну ли их послушати, нека они одступе од злих људи, нека гледају своје послове, ако желе да њихове куће и њихово имање остане на миру, јер који се не одрече бунтовних кнезова, сматраће се и сам као бунтовник и с њиме ће се као с бунтовником поступити.

Све могуће путеве испрпео је кнез Милош само да би се прошло без боја. Кнезу Милошу било је непријатно у оно доба потрзати народ од својих кућа. Он је страховао да та буна — ако се доиста рашири — не помете цариградске кнезове и не прекине преговоре, који су били још у јесен 1820 године у Цариграду започети.

ПОТЕРА

Кад је кнез Милош видео да се Добрњац и Абдула неће предати, он је похитао, да буну силом угуши.

Одмах заповеди Пери Вулићевићу, заступнику кнеза нахије смедеревске, да скупи што више људи, те да поседне границе нахије пожаревачке. Остале околне кнезове позове да скупе извесан број момака и да их држе у приправности. Од нахије смедеревске захтевао је 300, крагујевачке 450, ужичке 240 и јагодинске 400 момака — свега 1690 људи. Овако велики број људи позвао је кнез Милош из два разлога: прво, да што пре угуши буну, а друго, да задржи београдске Турке ако би покушали поћи у помоћ бунтовницима.

Своме брату Јефрему пошље кнез Милош у Свилајинац одабраних својих 50 момака, и заповеди му да с места иде у Пожаревац.

С момцима кнеза Ресавца, са својих неколико момака и с кнежевих 50 крене се Јефрем 31. марта 1821 год. пут Пожаревац, где истога дана и стигне.

У Пожаревцу прочита Јефрем прокламацију, коју је кнез Милош упутио на пожаревачку општину, у којој коре општину што је она трпела у својој средини бунтовне кнезове, а уједно изјављује радост своју што Пожаревљани нису пристали с бунтовницима. Кнез даље, саопштава Пожаревљанима, да бунтовни кнезови нису предали порез, који су наплатили, и ако сада не предаду те кнезове, мораће још једном да плате порез.

Није се кнез Милош много надао од ове прокламације. Он се решио, да силом угуши буну у самоме почетку њеном.

Из Крагујевца изда Кнез наредбу да кнезови јагодински, Милета и Милоје скупе своје људе и пођу к Свилајнцу, кнезу Милосаву Ресавцу заповедио је да сиђе доле к Пожаревцу; господар Јован Обреновић с кнезом Пером Топаловићем ишао је с нахијом крагујевачком преко Лапова к Пожаревцу; Пера Вулићевић са једним делом нахије смедеревске сишао је доле поред Дунава к Пожаревцу; кнез Вићентијевић са пешацима чувао је границу нахије пожаревачке према нахији смедеревској, а кнез Катић с коњаницима отишао је у Пожаревац; Парезан је чувао целу линију дуж Дунава.

У самоме Пожаревцу седели су Јефрем, Јован, прота Матеја Ненадовић и Николајевић. Већи део војске стајао је на граници пожаревачке нахије. По заповести кнежевој није требало војску водити у нахију пожаревачку, да тамо буде сиротињи на терету. Тек ако Пожаревљани пристану уз бунтовне кнезове, беше заповеђено, да се сва војска напусти на бунтовна места, да их опљачка и попали.

Први глас о буни пожаревачкој стигао је кнезу Милошу у вече 29. марта 1821 године. Четири дана доцније — 2. априла 1821 год., били су сви горе поменути кнезови на границама нахије пожаревачке, а у Пожаревцу седела је главна команда. Мора се признати, да је необично брзо скупио кнез Милош доста угледну силу.

Добрњац и Абдула беху са свију страна опкољени. Преко Дунава није дао Парезан, од Пореча и Хомољских планина беху постављене јаке страже, од Свилајинца чували су кнезови Милета и Милоје, а од Турака београдских Катић и Вићентијевић. Пошто их овако опколе, кнез Милош заповеди, да господар Јован и Топаловић одаберу најсигурније момке и да се крену право Добрњи, где су се налазили бунтовни кнезови.

Још је било наде, да ће се Добрњац и Абдула покајати и предати. Истина, с њима беше још доста света, али када видеше, да се Милош озбиљно решио буну силом угушити, стадоше их мало по мало многи остављати. Још је кнез штедео свој народ. 2. априла 1821 по ново позове Милош бунтовнике на предају. Истога дана обрате се кнезу Милошу с молбом сви кнезови, који су се тада у Пожаревцу налазили, да би поштедео живот и имање погрешивших кнезова Добрњца и Абдуле.

Одмах сутра дан, 3. априла, одговорио је кнез Милош на молбу кнезова да он „све одобрава и саглашава се с мњењем њиховим: „да се реченим нешчастним кнезовима живот опрости. Но надам се, вели даље Кнез, да није право, и да ви сами томе противити се нећете, да се они (бунтовни кнезови) у собранију свију кнезова не суде за овакво њихово преступленије.“ — „И тако препоручујем старајте се ви тамо живот њихов сачувати, а овамо ни најмање противно што и безсудно догодити се неће, за које ја вама тврду веру задајем, а ви подајте њима.“ Но

ово је и последњи покушај био од стране кнежеве, да се сачува живот и имање и самих бунтовника. Свој последњи опроштај завршује кнез речима: „Више наставленија од мене не изискујте, но по овоме час пре свршавајте.“

Кнез Милош није могао ни сумњати, да ће и после свега овога Добрњац и Абдула имати куражи да изађу с оружјем противу онолике војске, што их беше опколила. Он је тврдо држао, да ће Добрњац и Абдула примити милост, за коју су молили сви кнезови и сама браћа Милошева: Јефрем и Јован. С тога он наређује, да кнезове, пошто се предаду, доведу њему у Крагујевац, а да оставе тамо Ђуку брата Миленкова, да пази на доњни крај. Јокса да чува горњи крај и код свакога да оставе по неколико господаревих момака. Исто тако да се пошље неколико момака и Вулу у Пореч. Од сваке пак кнежине да се пошљу Господару по 5 кметова ради разговора. По свршеном послу да се сва војска распусти.

Још је кнез Милош заповедио својој браћи Јефрему и Јовану, проти Ненадовићу, кн. Милосаву Ресавцу и свим кнезовима, да по свршетку свију послова напишу једно писмо Марашли Али паши, у коме ће уверити везира, да је буна пожаревачка дело два кнеза, а не народа, да је народ задовољан с Господаром и својим везиром и да жели као и до сада остати у миру и тишини, докле се народни послови у Цариграду не сврше. Милошу је требало овакво писмо једино због цариградских преговора. Није он водио велика рачуна о томе: какво ће мњење имати

Марашлија о његовој владавини, он је хтео да избије из руку Марашлиних свако оружје, које би могао употребити код Порте, а противу Србије.

Милош је ишчекивао ресултате овако неуморнога рада. Он је дао својој браћи Јефрему и Јовану и свима, којима беше поверио угушивање побуне, довољно снаге да буну силом угуше, а дао им је и права да помиловати могу. 3. априла 1821 све је било од стране кнежеве учињено.

После свега овога кнез Милош с првом је очекивао на ресултате: да Добрњца и Абдулу или жива ухвате или да их погубе.

По распореду и заповести кнежевој имало се одмах приступити нападању на бунтовне кнезове, који се налажаху у Добрњи. Ово није могло остати непознато ни Добрњцу, ни Абдули.

Пожаревачка команда располагала је 3. априла 1821 год. угледном силом. Она је тога дана издала заповест за кретање противу бунтовника. Све до тога часа имали су Добрњац и Абдула мегдана да се предаду и покоре.

4. априла кренула се сва војска противу бунтовника. Сила ова била је за оне прилике и оно доба велика. Добрњац не смеде дочекати гониоце, но се са своја два момка и једним грком провуче кроз страже на граници ћупријској и умакне у Параћин Турцима. То је било 4. априла 1821 године.

Кнезу Милошу било је врло криво што су кнезови пожаревачки пропустили Добрњца да побегне.

Њему је требао Добрњац из два узрока: прво, да од њега узме писма Марашли Али паше и других турака, и друго, да му одузме пореске паре од којих је он 100 кеса (50.000 гроша) задржао за цељ буне. Писма Добрњчева била би снажна доказ противу Турака. С тога се кнез обратио 5. априла Тиринтици с препоруком да му Дрбрњца жива доведе. „Он има код себе доста блага, вели кнез Тиринтици, све ти богом просто било, ако га жива доведеш ето ти још од мене 1000 гроша."

Параћински муселим није смео дуго држати Добрњца код себе, јер се бојао да се Милошу не замери, с тога одмах га испрати у Лесковац Шашит паши.

Милош се с места обрати лесковачкоме паши Шашиту с молбом, да Добрњца врати, пошто је то бунтовник, који је преко воље цареве мир нарушио и са собом однео толику царску мирију. И Марашли Али пашу молио је Милош за посредовање код Шашита, да би Добрњцa добавио. Мула Салија, писар кнежев за турски језик два пута је ишао у Лесковац, неби ли како год умолио Шашита да Добрњца изда. У први мах све молбе Милошеве остале су без успеха.

Пошто је Добрњац утекао и нашао сигурнога заклона код Турака, скоро сви напустише Абдулу. Он сам није ни мислио више на буну или одбрану. Преко границе није могао умаћи, јер Тиринтица, бојећи се гњева Милошева, обратио беше већу пажњу

на ћупријску границу. Абдула оставши сам, крио се по гори и шипразима, гладујући и мучећи се.

Чим је кнез Милош сазнао да је Абдула сам без друштва остао, оштро заповеди својој браћи Јефрему и Јовану и свима у Пожаревцу находећим се кнезовима да Абдулу по што по то жива ухвате. Милошу беше много стало да бар једнога од вођа побуне у руке добије. — „Ако Абдулу жива или мртва у руке добавите, вели Кнез, дајте народу том на вољу да обојице кнезова мал разграби, коме што допадне. Пригом ни од вас двојице који, нити од другије кнезова да се није усудио узети штогод што пола паре вреди. Само саветујте да неби што у децу дирали, или да се неби између себе око пљачке побили.“ Ову заповест Кнез је истога дана — 5. априла 1821 год. — поновио с додатком, да се саопшти народу нахије пожаревачке, да војска неће изаћи из нахије пре докле се и бегунац Абдула не ухвати. „Нека устане народ и нека ухвати тога бегунца, пак ће му јабанска војска одмах из нахије изаћи.“ Доцније опозвао је кнез Милош првашњу заповест своју, и забранио да се што дира од имања бунтовних кнезева. Кнез Милош није могао веровати да се Абдула сам крије. Шта више, он је био у неку руку сигуран да њега крију његови саучесници по луговима, или бар да неће да га издају. С тога он овласти своју браћу да у прах и пепео претворе куће оних људи који крију Абдулу, а све њихово имање и живо и мртво да се да на разграбленије. Ову за-

повест обзнанили су Јован и Јефрем у свој околини где се Абдула налазио.

После свега овога није ни господару Јефрему, ни Јовану, ни осталим кнезовима остало што друго но да настану свима силама, да Абдулу што пре ухвате или убију.

Остављен од свију, само с једним момком, Абдула се још три дана крио по луговима око Добрње. Гладан, бос, издрпан и измучен изашао је 8. априла из шуме и предао се господару Јефрему.

Тако је без капи крви утишана знаменита буна, која је позната под именом *Абдулине и Добрњчеве буне*.

Први глас о тој буни, као што рекосмо, стигао је кнезу Милошу 29. Марта 1821 године, а 8. априла било је већ све мирно; један вођа буне утекао је био преко границе Турцима, а други се предао Јефрему.

Абдулу одведе господар Јефрем кнезу Милошу у Крагујевац, а господар Јован остао беше још у Пожаревцу.

ПОСЛЕ БУНЕ

Бегство Добрњчево и предају Абдулину кнез је Милош одмах саопштио Марашли Али паши, ћупријском муселиму, београдскоме владици и народу нахије пожаревачке.

Јављајући владици београдскоме о буни, саопштава му „да је Стефан Добрињац издао отечество своје и уклонио се у турски предјел, а Марко Аб-

дула ухваћен је доведен код Господара. Буна учињена у нахији пожаверачкој са свим утишана је."

Према пређашњему распореду, а и доцнијој наредби, привремено остао је у Пожаревцу господар Јован, а доцније остаће тамо кнез Јокса Милосављевић. Њему је било придодато још неколико момака кнежевих и повише пандура, како би одржавао сваки поредак и тишину. Даље, наређено је да се по који од кнежевих момака остави Милутину Ери, кнезу хомољске кнежине, Вулу Глигоријевићу кнезу у Поречу, Ђуки Марковићу и Мијату из Крушевице. Кнез Милосав Ресавац да постави с Тиринтицом пандуре, који ће да чувају испод планине. Сва војска да се распусти, а сви остали кнезови да дођу у Крагујевац. Са собом да поведу све мање кнезове и по 5 кметова из сваке кнежине. Осим тога и ухваћеног кнеза са његовом свитом.

Кад је извршен горњи распоред и докле се још господар Јован у Пожаревцу бавио, кнез објави прокламацном свој пожаревачкој нахији, како је желео сам лично доћи у Пожаревац, ради саслушања жеља народних. Но пошто су га важни државни послови задржали у Крагујевцу, он ће послати тамо митрополита београдског г. Агатангела да их посаветује, а својега секретара Гаврила Николајевића, да прегледа рачуне о порезу. Уједно саопштава народу, да је своме брату Јовану препоручио, да саслушава жеље народне, а народу казује како нико нема ни права, ни власти да га злоставља. Но ако би се ипак такво што догодило, врата Господарева свагда су свакоме

отворена. „Ако би ви од данас, вели Кнез народу, као што сад разумевам да је до сада било, трпили кнезова напаствованије од кога, био он мој брат, коџабаша какав, момак мој или чији други, мирџија или ма ко, и мени неби јавили, грјех буди на вашу душу. Ако ли би ја за таково дознао и неби вам том удовлетворио грјех буди на моју душу.“ За тим налаже кнежинама да место бунтовних кнезова изаберу себи нове кнезове. За то „да бирају људе добре, богобојазљиве и који ни по каквом пристрастију, но по самој правди судиће свакоме.“ Изабране кнезове са по 5 кметова позива кнез Милош у Крагујевац, ради потврђења и да им даде упутства, како се имају према народу владати и понашати.

УЧЕШЋЕ ТУРАКА У БУНИ

Истога дана када је дошао Јокса из Пожаревца у Крагујевац и јавио кнезу Милошу за буну пожаревачку, Милош је одмах о том догађају известио Марашли Али пашу. Не знајући још ни сам на шта смерају побуњени кнезови и противу чега су се управо подигли, кнез саопштава Марашли Али паши само факт, и то онако како је њему казивао Јокса. Уједно додаје кнез, да би он на мах пошао с народом противу побуњеника, но страх га је, да таквоме кораку што не замери везир, па га за то моли за упутства. Није пропусио кнез уверити Марашлију о својој верности према Султану и искрености према њему самоме, а сврнути његову пажњу и на то, да ће побуњени кнезови покушати да њега раздвоје од везира, како би

лавне своје циљи постигли, но то нека везир не верује да бити може.

Кад је ово писмо Милош писао — а то је било 29. марта — још он није ништа поуздано знао о свези бунтовника с Марашли Али пашом и Алај бегом.

На први глас о буни пожаревачкој Марашли Али паша одмах опреми један део градске посаде и убрзаним маршом пошље је под заповедништвом самога Алај бега к Пожаревцу. У исто доба опреми 35 сејмена с једним бињубашом у Пореч. Све ово вшло је врло брзо

Срећом Милош није дуго остао на двоумици. Одмах сутра дан — 30. марта — он је добио доказе, да су у буну пожаревачку помешани и турци, и то главом Марашли Али паша и Алај бег, а да је између њих и бунтовних кнезова посредовао Солејман Хаџи Арслановић.

Тек сада је Милош схватио озбиљност ситуације. Он је знао задње мисли београдских турака, који су све могуће путеве покушавали да њега одвоје од народа, управо да поцепају народ, па да га тада по ново прегазе и направе од њега праву рају. Да би сломио и бунтовне кнезове и да би Турцима пресекао мешање у буну, Кнез заповеди своме брату Јеффрему, који је 30. марта био у Свилајинцу, да одмах сиђе у Пожарева , да помоћу Пере, сина Вујичиног, добро поседне Мораву и да не да Турцима у нахију пожаревачку. У писму којим кн. Милош заповеда Јефрему да Турцима не да у нахију пожаревачку вели, да им стане на пут „зато да не би више штогод деј-

ствовали. *Они — Турци — послали су тамо Алај бега под изговором да мири; но он је согласник тога дјела.* Одмах га вратите у Београд."

Као што смо напред видели сва кнежева пажња беше обраћена на Мораву. Само у први мах могли су га Турци обманути. Више не. И ко зна како би се свршила пожаревачка буна да није овако рађено, да није одмах осечена пожаревачка нахија од београдских турака.

Господар Јефрем затекао је сејмене већ у Пожаревцу, а на Морави нашао је један део београдскога гарнизона, под командом самога Алај бега и Шишка Алај бегова. Срећом Јефрем имао је под својом командом своје, Господареве, Перине и Ресавчеве момке, а поред тога и све људе, које беше Пера Вујичун 29. и 30. марта у нахији смедеревској скупио. Алај бег захтавао је од Јефрема да га пропусти у Пожаревац, те да буну угуши, а Јефрем одговори му, да има наредбу од Господара никога, ни Србина, ни Турчина, да не пушта у нахију пожаревачку. Нема сумње да Алај бег није имао овлашћења од везира да се бије с војском Милошевом на Морави. Видећи, пак, да га Јефрем и Пера Вулићевић не пуштају. мирним начином, он се врати у Београд. Тако се сврши покушај Турака да се оружаном силом умешају у корист побуњених кнезова.

Није остао дужан кнез Милош ни Марашли Али паши, ни Алај бегу за њихов поступак. Тек што се Алај бег кренуо из Београда к Пожаревцу, Кнез му пише, како је дознао, је да и он умешан у ту буну,

ма да би по заповести Султановој требао другима примером да претходи. Сећајући Алај бега на царски ферман, којим заповеда да се свуда мир одржава, вели му Кнез: „за велико чудо и несрећу, не само што неслушате но још противу самога интереса великога Султана чините. Ви собом и Х. Арслановић усудилисте се подићи кнезове пожаревачке на буну, да учините да се овај народ побуни, а не сматрате колику ватру ово царство и без овдашње буне има. Није фајде одговарати се вама, да ви за то не знате, када смо ми писма кнезовска пофатали, а друга је Х. Арслановић к вама однео.“ Јачега прекора можда никада није Турчин од Србина отрпео. Но на послетку тај прекор прелази у претњу. Кнез Милош категорички захтева од Алај бега да му пошље писма, која је од кнезова пожаревачки примао, иначе сву несрећу ове буне свалиће на њега, па нека он одговара за ову побуну височајшему девлету. Ово писмо испратио је кнез Милош Алај бегу 30. марта 1821.

Доказе о турској мешавини у буну кнез је употребио само противу Алај бега све донде, докле није добио од везира упутства односно буне. Он је чекао да чује како везир о буни мисли. Добивене доказе држао је у приправности, ако би му затребали, да их згодном приликом употреби. Прилика та показала се у скоро.

Марашли Али паша, чинио се свему невешт, као да је њему буна изненада дошла. Он је хтео све на Милоша да баци, као да Милош народ глоби и као

да су се пожаревачки кнезови подигли против Милоша лично. Овакво тумачење буне увредило је Милоша. Уверен у неистиност навода везирових, а имајући у рукама и факта која друкчије сведоче, он се 1. априла 1821. обрати писмом на Марашли Али пашу.

„Овој буни дали су повода, пише му Милош, два кнеза Абдула и Добрњац, *наговорени од тебе, честити Девлетлија, од Алила алај бега и саахије Хаџи Арслановића.*" Овако оштро и отворено смео је Милош корети Марашлију само с јаким доказима у руци. Он и помиње да се све засведочило и писмом бунтовних кнезова. Затим захтева кнез од Марашлије да не шаље своје људе, ни војске, ни сејмене у нахију пожаревачку, нити да позива бунтовне кнезове к себи. Даље, уверава везира, да ће он одржати своју заклетву и остати веран цару. Што се пак ових кнезова тиче, они су просто оруђа туђе ћуди, само се чуди, вели, везиру како се он дао од њих преварити. Значајно писмо ово завршује кнез Милош речима: „Ви, ч. везиру, будите рахат, без најмање сумње, а ову буну оставите на моје промотреније, да ју ја утишам, и моју верност да покажем, како што сам и пређе чинио. *За сада није ми потребно какове помоћи.*"

Писмо ово послао је к. Милош везиру преко Ђорђа Ћелеша. У писму Ћелешевом од 1. априла, још једном Кнез потврђује, да је тврдо уверен, да су Добрњца и Абдулу побунили везир, алај бег, Хаџи Арслановић и још неке спахије. Уједно препоручује

Ћелешу да везиру каже како он не треба да шаље никога од своје стране у нахију пожаревачку. Све ће то сам Милош без муке свршити.

Ово су све несумњиви и јасни докази, да су буну пожаревачку у главноме кренули Марашлија и спахије београдске. Цељ њихова била је врло огромна. Они су хтели Србију да врате у стање у коме беше после 21. септембра 1813, а пре Цвети 1815 године. Прва и непосредна цељ била им је, да узму буну као изговор, па да на њен рачун покупе оружје најпре од нахије пожаревачке, а за тим и од свију других нахија.

Енергичном и брзоме раду Милоша, браће његове и кнезова Јоксе, Милосава, Пере Вујичиног и Топаловића има се захвалити што је намера Турака осујећена.

Бегство Добрњчево употребио је кнез Милош, да мало ублажи оно писмо од 1. априла. Јављајући Марашлији да је Добрњац побегао у Параћин, а одатле да је испраћен у Лесковац, моли га, да и он подејствује код лесковачког паше Шашита, да Добрњца врати, пошто је он однео са собом више од 100 кеса царске мирије. Уједно моли кнез Марашлију да ову ствар верно саопшти и Порти, онако како је било. Ако Марашлија пристане да овај догађај опише Порти онако како се десио, то се обећава кнез Милош, да ће таково писмо и сам потписати.

Још није било расправљено питање између Милоша и Марашлије о буни пожаревачкој. Марашлија није никако признао да је он у буну ма што уме-

шан, а Милош, имајући у рукама писмене доказе непрестано је њих износио као узрок буне.

На скоро беше дошло време да се и то питање расправи. Требало је известити Порту о буни пожаревачкој. Као што напред рекосмо, Милош је молио Марашлију да се заједно на једноме писму потпишу, у коме би се казало да су буну пожаревачку дигла два кнеза туђим наговором, а особито наговором грчких бунтовника — хетериста. На тај начин кривица неби пала ни на Милоша, ни на Марашлију. У овоме духу написао је кнез Милош писмо и послао по своме татарину Порти, не чекајући на извештај Марашли Али паше. Доцније састави Марашлија извештај за Порту у другоме правцу. Он казује како су унутрашње распре учиниле да су се кнезови пожаревачки побунили. Истина, ни он не вели да је Милош крив, али опет сва кривица пада на Милоша, коме беше поверено чување унутрашњег мира у земљи. Овакав извештај није хтео Милош да потпише, но он сачека да се ухвати Абдула. Па пошто и то би, кнез Милош одговара Марашли овако: „Ја сам до јуче тако премишљао, вели кнез, докле нисам Абдулу и различита његова и Добрњчева писма у руке добио. Овај ували усмено сведочи, а нашавша се ова прокламација међу осталима Добрњчевим стварима довољно потврђује, да су они савршено споразумљење с влашким бунтовницима имали, и тебе честити девлетија хтели су лукавим својим доказивањем преварити и раздвојити нас двојицу, докле би боље свој план окончали.“

Пред Портом Милош је потпуно оправдао и себе и свој народ. Марашли Али паша видео се и у овој прилици надмудрен од Милоша. С тога је и буна пожаревачка остала без последица од турске стране. Турци београдски, а нарочито меродавни кругови, беху задовољни што се ова ствар није дуго повлачила, јер ко зна шта би све у току догађаја противу њих и њихових поступака изаћи могло.

ОДЈЕК БУНЕ У НАХИЈИ ВАЉЕВСКОЈ

Турски систем управе у Србији вазда је тежио да народ поцепа и завади, да дигне брата на брата, па после, кад се браћа искрве, да турци дођу и поберу плодове таквих несрећних зађевица. Њима се видело да је дуго шест година, што их Србија од 1815 до 1821 проведе у миру. Још теже су они гледали како се српски послови у Цариграду развијају.

Бунити је требало народ, па ће у брзо за бунама доћи немилост Султанова и наредба девлетова, да се од „раје“ покупи оружје.

Марашли Али паша са својом околином беше већ удесио буну у нахији пожаревачкој. Но он не беше довољно сигуран само са два пожаревачка кнеза. Ради веће сигурности с једне, а да би и помео Милоша с друге стране, он беше почео преговарати и с Василијем Глигоријевићем из Бајевца, кнежинским кнезом у нахији ваљевској. План беше добро скројен. Кад се дигну кнезови пожаревачки Добрњац и Абдула у нахији пожаревачкој, тада да кнез Василије запали буну у нахији ваљевској. Најзад ако на

једној страни и не буде ресултата биће на другој. Тако су премишљали Турци у Београду.

Да се Василије задобије слат је у нахију ваљевску Абдија церибаша. О овоме уверио је Николајевића један Турчин, стари пријатељ кнеза Милоша, а Николијевић саопшти је то врховном Кнезу.

Буна пожаревачка развила се раније но што су њени оснивачи у Београду и њени извршиоци у Пожаревцу хтели. У нахији ваљевској још ствар не беше сазрела.

Чим је кнез Милош сазнао за планове Марашлине односно бунтовних спремања у нахији ваљевској, он одмах о томе извести свога брата Јеврема, који се у то доба налазио у Пожаревцу.

Истога дана — 3. априла 1821 године — позове Кнез к себи у Крагујевац кнеза Василија, не казујући му ништа о ономе шта је чуо преко Николајевића.

Позивајући к. Васу Кнез Милош није пропустио послати писмо и на остале кнезове нахије ваљевске: Јовицу, Раку Бобовца и Јована Дабића, у коме им саопштава, како су се кнезови пожаревачки побунили, но како народ уз њих није пристао, но се од њих са свим одвоио и до којих час буна ће бити утишана. „Вама пак кнезовима, и кметовима препоручујем, вели кнез, и острјејше налажем, да ви добро имате смотреније на свакога у нахији, и да совјетујете свакога, да се неби који усудио и упустио преварити се од какова непријатеља народа овога и да би што противно мислити или чинити започео, јер један човек или једна

нахија ништа учинити не може. Особито чувајте се спахијски лажа и наговора, јер они су овај пожар и у пожревачку нахију поставили. Тамо полази прото Жуевић и он ће ви све усмено изјавити.“

Прото Жујевић отишао је у нахију ваљевску, да у име Господарево обавести кнезове ваљевске нахије о стању ствари у опште и о буни пожаревачкој на по се, а уједно да мотри на кнезове ваљевске. Жујевић је у ревности својој вређао кнезове ваљевске, сматрајући их као бунтовнике, ма да још никаква покрета у нахији не беше. Особито се грубо понашао према кнезу Василију, кога с пратњом — скоро стражарно — спроведе Господару у Крагујевац. Кад је кнез Василије стигао у Крагујевац Кнезу Милошу, плачући жалио се на Жујевића што га је на сам Ускрс до мрака у Ваљеву под апсом држао, а друге кнезове у суботу до мрака није пустио кућама. Осим тога да је дозвао к себи у Ваљево Петра Ерића, Ђуру из Црвене Јабуке, и Марка из Гологлаве и још неке главне људе из нахије ваљевске и с њима поступао као с бунтовницима. За ово су се доцније жалили ваљевски кнезови Господару Јефрему, кад се у Шабац на своје место вратио. Јефрем је саопштио њихову жалбу кнезу Милошу, а овај 23. априла 1821. год одобри поступак Јефремов, што је ублажио кнезове, које је Жујевић увредио и уједно заповеда „да се Жујевић не покаже Господару на очи, ни да се у дјела народња ставља.“

Кнез Василије оде у Крагујевац, а у брзо затим и Господар Јефрем дође у Шабац предузме

управу над свјим нахијама (шабачком и ваљевском). На тај начин планови Марашлипи и на овој страни још мање су успели но у нахији пожаревачкој.

•

О буни кнезова пожаревачких Марка Абдуле и Стефана Добрњца казује Вук Караџић у многоме исто овако, као што је у документима забележено. Разлика је нешто у времену када се буна јавила. Вук вели, де је то било у очи Благовести — 24. марта 1821 год. По документима види се да буна јавила се тек око 28. марта, јер Милош дознао је за буну тога дана. Прво писмо о буни писао је Пери Вулићевићу 29. марта 1821. Зна се, међу тим, да се из Пожаревца у Крагујевац може стићи за 15 сахати, докле Миљку и кнезу Јокси није требало више од једнога дана за пут у Крагујевац. О развитку буне нема у Вука скоро ништа.

Нил Попов[2] вели, да је буна баш 24. марта 1821 г. започета и да су се тога дана Добрњац и Абдула састали с братом Хајдук Вељка, а не у очи Благовести, као што Вук помиње. Још Нил греши што се саме личности тиче. Он вели да су се Добрњац и Абдула договарали с *Милутином*, братом Хајдук Вељка. То не стоји. Милутин је био у то доба кнез кнежине хомољске и бавио се у Хомољу, дакле далеко од Пожаревца, а Миљко млађи брат Вељков бавио се код кнеза Јоксе у Пожаревцу.

Добрњац је побегао 4. априла 1821 год. у Параћин са два своја момка и једним Грком. Ни Вук, ни Нил Попов не казују ни када је Добрњац побегао, ни када се Абдула предао. Вук вели да је Добрњац побегао са својим

---

1. »Милош Обреновић, књаз Сербије« стр. 174 до 197.
2. »Србија и Русија« у српскоме преводу I свеска стр. 151.

писаром и једним момком, а Нид Попов казује, да је с Добрњцем отишао само писар његов.

*

Ради сазнавања неких ситница о овој буни обратио сам се своме пријатељу, унуку Марка Абдуле г. Ставку Абдулићу, телеграфисти, у Крагујевац и он је био тако добар, те ми је о том догађају послао ово писмо:

Драги Никола,

По твоме писму писах моме оцу, да ме о неким датама извести, која си од мене тражио. Данас добих његов одговор и ево хитим да те о истима известим:

Марко Тодоровић — Абдула — рођен је у селу Матејевцу близу Ниша, од прилике 178 год. У Нишу је учио школу. У селу Матејевцу убије каменом једно Туре, те због тога побегне у Шиљеговац, а одма за тим у Араћин. На скоро дознаду за њега Турци и он оде у Пожаревац где се погоди код цинцара Дино и Љоте да служи. Служећи их, извешти се трговању. Тада је био у Пожеревцу војвода и у исто време занимао се и трговином неки Абдула, родом из Дубравице, Србин, но као мали потурчен. Име му је било Стојадин, и имаоје у Дубравици знатну фамилију. Он узме Марка за ортака у трговини и за кратко време тако га заволе, да је Марко одпочео и судити, нарочито Србима. — Кад се Марко женио тај Абдула — Стојадин — био му је стари сват.

У Карађорђевом ратовању био је Марко барјактар код коњаника, и на Параћину буде рањен у леву руку испод лакта. Од те ране дуго се лечио у Градишту. По овоме био је кратко време Ђумругџија у Раму.

1813 г. пребегне преко у село Баваниште близу Панчева, и тамо се роди мој отац. Одатле оде Марко у Вршац, где је скоро две године седео.

По устанку књаза Милоша, он купи за своје паре барута, олова и других потребних ствари, па се врати натраг у Пожаревац, где га народ одмах изабере за војводу и поглавицу. Књаз Милош уважи то, назове га »*Абдулом*« и потврди за кнеза

пожаревачке нахије, давши му кнежине: рамску, печку, голубачку и гор. крушевичку.

Кад су Турци истеривани из Пожаревца, јуришао је Марко на турску кафану, где су се били Турци затворили и ту буде лако рањен.

Он је у Пожаревцу стално живео. Кућа му је била гди је сада суд и начелство. Фамилија живела је у селу Лучици близу Пожаревца, одакле му је жена била.

Погинуо је ноћу 13. јануара 1823 год. у 42 или 43 години живота. То је било овако: Једно вече позове га на вечеру неки Васо, секретар или писар, родом из Аустрије, и у неко доба ноћи, када је он — Марко — пошао кући, буде у самој кући из пушака убијен од људи прикривених на тавану и испод кревета.

Марко је био писмен човек. После његове смрти остало је сијасет писама (пун један сандук), но мој отац све је то спалио. После себе оставио је три кћери и мога оца, од којих су и сада живи: мој отац, Јован М. Абдулић, пензионирани срески начелник у Градишту и најстарија му кћи Цајка, која је била удата за Стеву Протића, који је убијен код смедеревске Тулбе, а доцније преудала се за Арнаут Спасу, пензионираног капетана, кога ћеш се ти опоменути, јер је неко време живео у Крагујевцу. Имао је две сестре и једног брата Косту, који је умро 1836 г. на Грамади.

Марко је сарањен с десне стране цркве пожаревачке, између певнице и врати која су сада сазидата. На гробу стоји плоча од простог белог камена. Да ли има натписа не знам, и доста је у земљу пропала. Дружио се са капетанима и кнезовима: Јоксом, Милосавом Ресавцем, Милутином Ером, Пером Поповићем, Милетом Ђорићем, Добрицом и друговима.

Био је висок, смеђ, дуги образа, очију плавих и мало погрбављен, његова слика била је у министарству финансије, и доцније кад је Карађорђевић дао правити галерију отменијих људи, чуо сам да је и та слика копирата и да је била међу осталим сликама у трапезарији коначкој.

Носио је чакшире од црне чоје, доламу са црвеним гајтаном, ћурак са зеленим широким ширитом, џемадан и јелек са златом и шал око главе, пиштоље и нож у сребру оковане и токе на прсима.

Држао је увек по два хата и три обична коња. Коње је особито китио са сребрним рахтовима и другим украсима. Те ствари још стоје код мог оца.

То је што знам о њему.

Ти рече у твоме писму да је буна почела 29. марта, а ја би рекао да је раније. Нађи у »Мемоарима« проте Ненадовића писмо књ. Милоша стр. 356 датирано 1 марта, па ћеш видети да је већ буна била.[1]

У осталом примите сви искрени поздрав

21. новембра 1881 год.

у Крагујевцу.

Твој

Ст. Абдулић.

ДОКУМЕНТА

Писато Пери Вулићевићу (кнезу смедеревске нахіе) да е Господаръ разумео за пожаревачке кнезове Марка Абдулу и Стеву Добрњца, да су отступили отъ повинованія и послушанія общаго и не зна се на кою страну прилѣпилису се. Того ради препоручено му да постави вѣрне люде нѣгове покрай Мораве и по друмове и све кои би пролазили у Београдъ, да их фата и Господару да пошлѣ, и книге кое налази код ны да узме и Господару да пошлѣ.

---

1. Није тако. Из докумената која су штампана у овој књизи, а у овом одељку под бр. 338 види се, да је у »Мемоарима« противним датум погрешно стављен.

Такође да закаже кнезу Милосаву Лаповцу да сутра Господара дочека у Лапову.

№ 334.

29. марта 1821.

Писато кнезу Милутину Гарашанину и Николи Катићу. Явлѣно имъ да е кнезъ Марко и Добрнячъ побунили су се, и неђеду съ нама него се одбацую и незнамъ што имъ е. То препоручено имъ да преправе по сто момака, и на другу господареву заповѣстъ да пођу. — Препоручено Петру Вулићевићу да добро мотри, и да не да никому изъ Пожеревца проћи у Београдъ, буди Турчинъ или Србинъ. — Ягодински коџабаше да дођу сви съ кнезомъ Милетомъ и Андреомъ писаромъ.

№ 335.

29. марта 1821.

Ђорђу Поповићу

У БЕОГРАДЪ

Овай часъ дошао е к. Јоксимъ изъ Пожеревца и гласъ донесе: да е се Абдула и Добрнячъ побунили. Извѣсно не знамъ или су Миленко и братъ овога Добрнца Петаръ собомъ дошли, или су свое люде у нахіи пожеревачкой послали. Я сам хтео бнако самъ гласъ овай чуо дигнути народъ, и оне бунтовнике терати, но боећи се да се штогодъ ч. везиръ не сумня, и да се Турци што не поплаше, за болѣ судіо самъ найпре явити за овакву стваръ ч. везиру, за коя писма предай му и увѣри га, да я ништа дру-

го не мислимъ сада но мою вѣрность великому Султану и нѣму самому сада у оваково време показати. И я му се заклинѣмъ Богомъ живимъ, да му никакве невѣре или преваре учинити неђу. При томъ опомени ч. везиру ако би ови бунтовници штогодъ ласкателно или противъ мене писали, да имъ невѣрує, ибо они ђе да залагую ч. везира дотле, докле би га одвоили од мене и народа и довле они болѣ свои планъ сочине. Наискоріе ишти од ч. везира наставленіе да ми пошлѣ, докле се ово зло дѣло распространило неби и да идемъ да гасимъ.

№ 336.

29. марта 1821.

ЧЕСТИТОМУ ВЕЗИРУ

Марашли Али паши

БЕОГРАДСКОМЪ МУАФИЗУ.

Како самъ вашей свѣтлости пређе три дана явіо да се буна у Влашкой посведневно умножава, и да су и од нашихъ знаменитихъ, кои су у пожеревачку нахію били старѣшине: Миленко и Добриняцъ, бунтовници, Ипсилантомъ прилѣпили се и у Влашку дошли. Тако сада ево ми дође кнез Јовсимъ изъ Пожеревца и показа, да су се оба кнеза пожерев. нахіе, Абдула и Добриняцъ, братъ горенменоватогъ Добринца пубунили. Дознати еще нисам могао или она двоица горепоменути Миленко и Добриняцъ собомъ дошли или су преко други ова два кнеза наша побунили. Я самъ онай часъ, како самъ овай гласъ разумѣо, хтео съ народомъ онамо иђи да овай бунтъ

утишамъ, но судіо самъ за болѣ найпре о овой ствари извѣстити тебе, честити везиру, да се ти неби штогодъ посумняо, и искати наставленіа твогъ, притомъ и опоменути тебе да се ти неби на овихъ двоице кнезова лажни рѣчи ни мало осланяо, нити би имъ вѣровао, ибо они свакимъ начином староће се раставляти тебе отъ мене и народа, докле свога посла болѣ сверше, пакъ после да чине што науме. При томъ, я ти се заклинѣмъ Богомъ живимъ да я ништа оно учинити неђу што є на штету царству, твою и народа. — Сотимъ остаемъ очекиваюћи отговора одъ васъ скоріе.

№ 337.

29. марта 1821.

КНЕЗОВОМЪ НАХІЕ ПОЖЕРЕВАЧКЕ

К. Марку Теодоровиђу и Стефану Теодоровиђу.

У найлепше време, после двадесетогодишныи страданіа и проливаніа крови народа србскаго за тишину и спокоиствіе свое, засія се намъ свѣтлость милости царске по желанію нашему. Но на велику жалостъ и несређу рода нашега, дођe ми гласъ данасъ да сте се васъ два кнеза, найвећа подпора къ сређи надеждна рѣшили, разоравати и у конечно порабощеніе вергнути на жалостъ, тугу и срамоту нашу предъ цѣлимъ свѣтомъ безъ никакве нужде. Зашто браћо да отъ Бога нађете! Ако сиротинѣ бѣдне коя се мало сада смирила не жалите, зашто свою честъ и име славно преобратисте у време найлепшега мира у разбойническо и неблагородно име? Ако сте

отъ некога на то преварени и наговорени, зло сте учинили. Ако ли сте отъ свое памети учинили и горе сте поступили. Немойте мислити ни на едну руку да ћете на край съ таковимъ поступомъ по вашой жели изићи, нити ће сиротиня свое фамиліе у найвећой тишини немирити и своя добра на разграбленіе давати.

Я васъ овимъ моимъ писмомъ советуемъ да престане отъ такова безбожна и срамна предъ светомъ дѣла, и да се смирите кодъ своіи домова, и са осталомъ браћом да радите честнимъ путемъ, кои смо почели поставимо народъ нашъ у безопасіе и тишину.

Велли небудете одма престали одъ тога беззаконога дѣла, то ћу я што найскоріе могу съ прочимъ народомъ принужденъ бити немилостивимъ начиномъ принудити, и за васъ како ће слѣдовати, то можете ласно знати; а за страданія коя ће та сиротиня трпити, Богъ ће отъ васъ цеванъ тражити.

Ако сте отъ некога на то наговорени (како што я знамъ да есте) и престанете, тврду надежду имайте да ћете са животомъ у чести првой остати. Ако ли упорни останете у злодѣянію вашем, то сву несрећу наше фамиліе са изгубленіемъ живота вашега вашему непослушанію припишите.

Желећи за народню и вашу срећу да послушате мой совѣтъ по жели народной остаемъ[1]

№ 888

10. марта 1821 год.

1. Ово је писмо штампано у »Мемоарима« проте М. Ненадовића на стр. 350. Тамо је погрешно стављен датум 1. март 1821 год. треба да стоји 10. март, као што је и у овом документу.

Писато господару Јовану и явлѣно му колико ће кои од нѣгови подручни кнезова повести войке и явлѣно му за побуну пожеревачку. Такођеръ нѣму наложено да се онъ нађе између нахіа: ужичке и рудничке и дâ добро позоръ да се до заповести далѣ господареве тамо задержава.

№ 339

30. марта 1821.

Београдскимъ главнимъ кнезовомъ, крагуевачкимъ, смедеревскимъ, ягодинскимъ, и ужичкимъ.

Я самъ вама пређе явіо да се у близости нашіе предѣла, у Влашкой, буна породила и препоручивао самъ вама да на сваку руку мотрите, да се не би оваква несрећа и међу нас уселила. Кадъ к' великому моему негодованію разумѣ, да су наша два главна кнеза у пожеревачкой нахіи: Абдула и Добрняцъ преварени отъ нѣкога отбацили сву покорностъ спрама нашего правителства и ч. везира, неколико безкућаца около себе собрали и раде како ће овай данашныи миръ и тишину разорити и сиротиню нашу упропастити. Я самъ послао къ ныма мое люде да ихъ свѣтую, да се они своего безуміа и сиротиню у тишини оставе.

Хоће ли се они на ово мое предложеніе согласити незнамъ. Притомъ за на свакіи начинъ случаи прекратити онаково ныово овой сиротиныи са свимъ убитачное намѣреніе, я за добро судіо самъ еще у почетку ову ватру угасити, и ако небуду хотѣли добровољно, а оно и насилно. И тако препоручуемъ вама

како примите ово мое писмо наибрже да похитите, са целомъ нахіомъ смедеревскомъ, београдска 300, крагоевачка 450, ужичка 240 и ягодинска 400. —

№ 340

30 марта 1821.

ЛЮБЕЗНА БРАЋО И КНЕЗОВИ!

Милутине, Павле, Петре и Миловане Кукићу, кметови и цѣли народ.

Дошло е любезна браћо! до моего знаня, да су главни кнезови ваши Марко Теодоровићъ и Стефан Добрнянцъ позвавши васъ на нѣку заповѣстъ, кою су показивали, а одъ мене изашла ніе, довели подоста оружани люди у Пожаревацъ, а кнеза Јоксима кога самъ я поставіо да дѣла сиротнѣска съ муселимомъ онди расправля, убити хотѣли, и када е овай къ мени ишао у путу на нѣга пуцяли. Къ тому еще говоре да они сами отвоеный отъ пашалука другой власти покаравати се буду. Того ради я пошилѣмъ вама те люде, кои ће васъ о свему моему отеческому доброжелателству извѣстити. Я се доволно начудити немогу да та два кнеза ваша, коя самъ я за найболѣ држао, и више нѣима него другимъ добра чиніо, тако што противно народной срећи започети могли су, у оно време када сиротиня наша тек едва е дочекала да после неизброени мука и страданіа мало отпочине да се хлѣбомъ зарани, да разсіяту родбину свою изъ робства откупи, када велимъ доведена подъ крило премилостивога нашего царя наиглавниіе свое кнезове послала е съ великимъ Девлетомъ срећу

народню да утврде, и у наивећой тишини находи се, све овакове царске милости презиру и безумни кнезови ваши, и народъ нашъ у перва страданіа довести стараю се. Може бити да су они отъ кога преварени и на овакви зли пут наведени.

При томъ, любезна браћо, я вамъ добаръ стоймъ, да они свое ово намѣреніе каково оно и отъ кога нибило по своему желанію сретно окончати неће.

Того ради я вамъ препоручуемъ, да ви, кнезови, кметови и други паметни люди совѣтуете погрешивше кнезове ваше, да се таковій зли послова оставе, да у первой чести останy, и службу свою точно да испонявaю, за кое самъ имъ и я такођеръ писао. Ако ли они пакъ тако заблудили буду, да се никако къ послушанію повратити не буду хотѣли, то я васъ братскій совѣтуемъ, ако желите да сви сретни будемо, ако нисте ради да проклетиня на вама и на вашой дѣци остане, ако сте ради да домови и малъ вашъ у цѣлости пребуде, а и многи да животомъ своймъ неплате, и да се збогъ васъ христіанска и браће наше кровъ бадява непролива за безуміе двоице люди, отступите отъ ныхъ, будите мирны кодъ свйхъ куһа, радите у миру и повою дѣла ваша, а за благополучіе наше обще има ко се стара. Ако ли пакъ, ви съ кнезовима вашимъ у лудости останете, промислите се колико ове заоставше нахіе, могу и хоће ићи против васъ поставити юнка, и шта ће после отъ васъ и вашега мала да буде. Кой годъ къ моймъ овймъ посланикомъ дође, нашъ е

братъ, а кой недође познаваћемо га да є бунтовникъ Ето и мене кои данъ међу васъ. —

Ово све представляюћи вамъ на собствено промотреніе говоримъ да сва срећа и несрећа ваша сада кодъ васъ стоіе, и грѣхъ на вашу душу, ако ме непослушате, све ћете ово скоро видети

Остаемъ одъ васъ скоро отговора очекуюћи

№ 340

30. марта 1821.

. Кнезу Милосаву Ресавцу

Одговор на његово писмо у коему јавља за буну у пожеревачкој нахији

Синоћъ дошао є овамо Вучићъ, кога самъ съ писмама на све кнезове доле послао біо и к. Јоксимъ кога су изъ Пожаревца кнезови изтерали, и чуемъ писма нѣкâ къ везиру и алай бегу писали. Будући пак да се мой брат Єфремъ кодъ мене потрефіо, то послао самъ га право вашой кући са протомъ Ненадовићемъ и Николаевићомъ, да извиде шта речени пожаревачки кнезови: Абдула и Добрняцъ траже. Того ради препоручуемъ вама да ви согласно съ онимъ постарате се призвати два погрѣшивша кнеза, можеть бити отъ кога и преварени, и точно теготу нюову да испитате, да ихъ совѣтуете да се така белая у ово време окану. Притомъ явите имъ ако се тога неоставу да ћу и я войску на ных дићи, и већъ расписао самъ за войску, пакъ после грѣхъ на нюову душу. За ово очекуемъ скоро вашего отговора.

№ 342

30. марта 1821.

Господару Єфрему Обреновиђу

у свилаинцу.

Овай часъ прими єдно писмо одъ к. Ресавца изъ Ђупріе, у коему явля, да се особито ужаснуо разумѣвши изъ писма Вучиђева, да су се пожаревачки кнезови возбунтовали, и да онъ отлази у Свилаинцу заповѣстъ мою очекивати. Я самъ нѣму одговоріо, и приложеним писмомъ, да сам нѣга юче позивао къ себи, недознаваюђи за овай бунтъ, а сада будуђи да самъ послао моего брата Єфрема съ Ненадовиђемъ и Николаевиђомъ да провиде ньову буну. То явіо самъ и нѣму да се соедине свама согласно да се старате. Притомъ имайте бодро око на нѣга.

№ 343.
30. марта 1821.

Господару Єфрему Обреновиђу

Одговор на писмо из Свилаинца.

Юче явіо самъ вама, да се Господаръ радуе да народъ ніє се соєдиніо съ бунтовницима кнезовима пожеревачкимъ, нити се союзити желе, ни отъ прочихъ нахіа пашалука овога отпадати. Господару є неповолно да су проту Ненадовиђа къ непокорнимъ совѣтовати се послали. Они требало би да къ нама на покорностъ дођу. Ако се истинито каю да позову Ненадовиђа къ себи, и да доста дружества опросте међу народомъ у Пожаревцу и прокламацію да прочита народу и да изяве да порезъ царски ни тређи талъ издали нису и да ипту кнезови отъ народа да цар-

Но за велико чудо и несрећу, не само што неслушате, но еще противъ самога интереса великога Султана чините, ни мало неопоминѣте се царскога фермана, у коему заповѣда се вама да се старате народъ овай у тишини и миру свакимъ начиномъ обдержавати. Ви пакъ собомъ и х. Арслановић усудилисте се подићи кнезове пожеревачке на буну да учините да се и овай народъ побуни, а несматрате колику ватру ово царство и безъ овдашнѣ буне има. Ніе файде отговарати се вама, да ви зато незнате, када смо ми писма кнезовска іофатали, а друга е Арслановићъ къ вама отнео. Того ради ево тебе еще последній путъ пишемъ, ако мислишъ икадъ у дослуку да останемо, да ми она писма коя си по х. Арслановићу отъ кнезова пожеревачки приміо да ми пошалѣшъ. У противном случаю буне и несрећа вашимъ е поводомъ учинѣна, и ви ћете за ню отговарати у височаишега Девлета, кое я изоставити нећу несобщивши му.

№ 352

30. марта 1821.

Общини пожеревачкой

По первомъ гласу да су се безумни кнезови ваши рѣшили, отпасти отъ покорности наше, и изъ общества прочи нахіа овога пашалука одвоити васъ, я нисамъ пропустіо ни мало времена, писао самъ на све кнезове и нахіе наше овакве ружне гласове, и сви согласно кнезови и народъ подиглису се били противъ васъ бунтовника. Притомъ нисамъ изоставіо послати

къ вамъ единоутробнаго брата Єфрема, са отмѣномъ господомъ еще извидити узрокъ тога бунтованя. Но ево садъ къ великому моему увеселенію прими известіе отъ реченога моего брата Єфрема, да се народъ пожеревачке нахіе самъ овой буни чуди, да еще ни педесети за ту буну чуо ніе, еднимъ словомъ да народъ нити има узрока, нити хоће да се помѣша у овакову буну, но молећи Бога благодари цару за оваковн даровати рахатлукъ. Овакови гласъ мене е особито обвеселіо, и я самъ опетъ послао писма моя у све нахіе на кнезове, да войску у готовности содерже, но да се некрећу до друге мое заповѣсти. Благодаримъ те велики Боже, кои си ме сакраніо, и народ мой уразуміо да не видим браћу мою противъ браће, и да не гледамъ тећи кровъ ове сиротинѣ са безумія и гордости двойце нещастній и непокорни очаяни люди.

Притомъ непропущамъ вама, любезни народе, обявити да два ова бунтовника, Абдула и Добрняцъ, ни треће исе миріе царске отъ нахіе ваше издали нису. Тамо е мой хазнадаръ Николаевићъ, онъ дознае колико е приміо а и квите показаће код кнезова колико су издали. Того ради вама предлажемъ, на ваше промотренѣ: или да ми дате кнезове у руке да отузмемъ собрату порезу или ћете се ви потфатити по други путъ царски порезъ платити. Еще еданъ путъ поминюћи васъ, любезна моя браћо, да се неби кои преваріо къ бунтовницима на ныну страну. — А ето и мене тамо у понеделникъ.

№ 354.

30. марта 1820.

Писато господару Єфрему како Господаръ пошилѣ еще своя момака, и да похити у Пожеревацъ и народу да яви да се стараю обадва ова кнеза добавити. — Ако небы хотѣли сами ленимъ начиномъ дати да ихъ и насилнимъ образомъ добаве. Да учини наредбу и да пише Ери и Вулу да и они изиђу терати ове бунтовнике, да пошлѣ Вулу нѣколико нашіе момака и сада да се покажу да су верни господару и отечеству. Да пита кметове и народъ: или волу довести ова два човека или воле да имъ се напуни нахіа войске, и да многи и прави страда. Гъ. намѣранъ тамо недолазити, ербо ѣеду више страха имати докъ Гъ. овде, и у тайности ово да задержи, а конакъ да спрема и да ихъ совѣтуе да се заповѣсть исполни и да ѣете ви молити Гъ за ны и ако се ово дѣло соверши то ѣе господаръ по воскресенію тамо доѣи да наредбу учини. Јоксу да не пушта и Милька за ныма, а наше момке да помеша сотимъ народомъ у потеру: а тако Вула и Еру. Да яви: кои кога одъ кнезова доведе да ѣе нѣгово мѣсто наслѣдити и у тайности да задержи. Ресавца да поздрави да га садъ Гъ. види и нѣгову вѣрностъ. Господаръ и садъ би дошао, али очекуе татара изъ Цариграда и из Београда, тако неможе се такови послови у путу радити.

№ 355

31. марта 1821

Писато господару Єфрему у Пожеревцу и явлѣно му да е ноѣасъ дошао нашъ татаринъ Јованче изъ Београда, у коему разумѣо самъ да у то дѣло

съ бунтовницима помѣшанъ заедно везырь и алай бегъ. Зато да неби више Турци щогодъ дѣствовати у томъ могли а они су послали тамо Алаибега подъ именомъ да мири, но онъ е согласникъ тога дѣла, одмахъ вратите га у Београдъ. Зато како ово писмо примите похитаите у Пожеревацъ и што жешће употребите средство и ны двоицу кнезова уфатити, и народъ уверите о моемъ благоволенію къ нѣму, само ищемъ отъ нѣга (одъ народа) она два бунтовника, кой су съ Турцима похитили препятствіе срећи народной положити. При свемъ сваки начинъ употребите Абдулу и Добринца живе или мртве у руке добити.

№ 352

1. априла 1821.

Одговорено Ђорђу Парезану на нѣгово писмо у коему за момке явля да е покупіо. Того ради препоручено му да одабере 50 момака найоданіе, а оно друго да отпусти натракъ. Довече ће дођи тамо къ вама Топаловићъ и Јованъ братъ мой, кои ћеду вамъ обширніе устмено за све показати.

№ 359

1. априла 1821.

Ђорђу Поповићу

у БЕОГРАДЪ

Єво пошилѣмъ одговоръ ч везыру на дато вама рѣшеніе отъ нѣга, у коему являмо да е се народъ пожеревачки отговоріо, да онъ (народъ) у ову буну ни мало помешанъ ніе, нити се мисли бунтовати, ибо

Писато господару Єфрему како Господаръ пошилѣ еще свои момака, и да похити у Пожеревацъ и народу да яви да се старяю обадва ова кнеза добавити. — Ако неби хотѣли сами ленимъ начиномъ дати да ихъ и насилнимъ образомъ добаве. Да учини наредбу и да пише Ери и Вулу да и они изиђу терати ове бунтовнике, да пошлѣ Вулу нѣколико нашіе момака и сада да се покажу да су верни господару и отечеству. Да пита кметове и народъ: или волу довести ова два човека или воле да имъ се напуни пахіа войске, и да многи и прави страда. Гъ. намѣранъ тамо цедолазити, ербо ђеду више страха имати докъ Гъ. овде, и у таиности ово да задержи, а конакъ да спрема и да ихъ совѣтуе да се заповѣстъ исполни и да ђете ви молити Гъ за ны и ако се ово дѣло соверши то ђе господаръ по воскресенію тамо дођи да наредбу учини. Јоксу да не пушта и Милька за ныма, а наше момке да помеша сотимъ народомъ у потеру: а тако Вула и Еру. Да яви: кои кога одъ кнезова доведе да ђе нѣгово мѣсто наслѣдити и у таиности да задержи. Ресавца да поздрави да га садъ Гъ. види и нѣгову вѣрностъ. Господаръ и садъ би дошао, али очекуе татара изъ Цариграда и из Београда, тако неможе се такови послови у путу радити.

№ 355

31. марта 1821

Писато господару Єфрему у Пожеревцу и явлѣно му да е нођасъ дошао нашъ татаринъ Јованче изъ Београда, у коему разумѣо самъ да у то дѣло

съ бувт...
бегъ. ...
у ...
именок...
одма...
прими...
треби...
род...
ищек...
кой ...
р...
бите А...
№ ...
1. ап...

Одгово...
у коему ...
поручен...
друго да ...
вама Топ...
обширніе ...
№ ...
1. апр...

Єво...
рѣшеніе
пожере...
ни ма.

жели у овому рахатлуку вѣчно остати, молеħи Бога за царево здравлѣ. Што се пакъ кнезова каса Абдуле и Добринца, они имаюħи наставленіе из Влашке, само туже се на мене кодъ везыра, да би се ми завадали, да они болѣ испеку свой планъ, како Ипсилантъ у Молдавій и Влашкой, а народу обявилису пожаревачки кнезови да Хрушитъ паша и Карафезіа иде съ войскомъ противъ насъ, но да устаю бранити се. Писмо єдно бунтовныи кнезова съ нiовим приятелима писмено уфаħено свѣдочи: да є у овой буни помѣшанъ ч. везыръ и Алаибегъ, Хаџи Арслановиħъ и єще нѣколико спахіа, а за ово явіо самъ ч. везыру. Притом яви ч. везыру да се народъ пожеревачки врло мала частъ била дигла, но разумѣвшій кнезовско намѣреніе одусталису сви, а они само съ 10 момака у планину побѣгли. Момци наши съ братомъ Єфремомъ и съ народомъ гоне ихъ, и надамъ се кои данъ да ħемо ихъ обадва, ако прилику не улуче у цесарію избѣгнути, у руке добити. И тако явите ч. везыру да ніе нуждно да онъ своего Алайбега на примиреніе пошилѣ, нитіе нуждно да сеимене у Поречъ праħа; ибо што се первога послѣ тиче, увѣрите га да ħу онако ово дѣло совершити, како што самъ и пре у оваковимъ обстоятелствима совершавао. А саимени у Поречъ зато нису нужни, ибо самъ се я заклео великому Султану и ч. везыру бити до послѣднѣ каплѣ крви вѣранъ и таковъ остаемъ, а време ħе наиболѣ показати.

Я самъ брату Єфрему явіо да никога изъ Београда непропушħа у нахію пожеревачку, и увѣренъ

самъ да пропустити неће, и тако яви ч. везыру да на Алан бега ни сеимена не шилѣ.

За новце отговорите да Николаевића овди нема, отишао є у нахію пожеревачку.

№ 360.

1. априла 1821.

Марашли Али паши

МУАФИЗУ БЕОГРАДСКОМУ, НАШЕМУ ВЕЗЫРУ.

Извѣщенъ ч. девлетліа изъ отговора народа пожеревачкогъ, датогъ моимъ посланицима у Пожеревцу, да онъ, народъ, ни найманѣ віе, нити ће се помѣшати, будући да у овомъ рахатлуку и тишини вѣчно пребивати жели, молећи Бога за царево здравлѣ; но да су овой буни поводъ дали ова два кнеза Абдула и Добрняцъ, наговорена отъ тебе ч. Девлетіа, отъ Алила Алайбега, и спахіе Хаџи Арслановића. Ово є се засвѣдочило и писмом послатимъ отъ кнезова на ньове приятелѣ. При свемъ томъ, являмъ ти да є се буна утишала, и ніе нужно да ти пошилѣшъ, нити шалы твоего Алайбега на умиреніе и на позиваніе къ теби бунтовнихъ кнезова. Я ћу се самъ постарати послати ихъ къ теби, каковимъ било образомъ, ибо они су само са 10 своихъ пандура у планину побѣгли, а народъ ихъ савъ гони. Нити шалы твое люде у Поречъ. Я самъ се цару заклео бити вѣранъ до послѣдне каплѣ крви, и остаемъ свагда вѣранъ, кое ће и време показати. Притомъ надамъ се да великій Султанъ неће заото никакова узрока имати войску

противъ овога народа дизати што се ми старамо овай народъ у тишини обдержавати.

Кнезови ови бунтовни являю вама, да отъ мене зло трпе и да противъ мене устаю, а народу пожеревачкомъ обявили су да устаю бранити се противъ Хуршитъ паше и Карафезіе. Притомъ они наговорени отъ свое браһе изъ Влашке да вараю и мене и тебе да лакше свои планъ соверше како Ипсилантъ. Чудимъ се како се пушташъ варати. Притомъ све ч. везыру ви будите рахатъ безъ найманѣ сумнѣ, а ову буну оставите на мое промотреніе, да ю я утишамъ, и мою вѣрностъ да покажемъ како што самъ и пређе начиніо. За сада ніе ми потребно какове помоһи.

№ 361.

1. априла 1821.

Одговорено господару Єфрему у Пожеревацъ на нѣгово писмо дае Господаръ разумѣо изъ писма нѣгова, а такођеръ и общества пожеревачка ныовъ планъ кнезова нашіе съ ч. везиромъ. Того ради да похити у Пожеревацъ защитити варошане. Народъ да призива къ себи и ублажава; народу да изяви дае медъ, масло и ракіа кнезовима плаһено да они народу изплате. Дунавъ добро да затворе и никога у пожеревачку нахію непушта ни Сербина ни Турчина; на воиводу да добро позоръ имаду. Одъ сваке мале кнежине по 5 кметова да пошлю Господару. Ако имъ падну кнезови у руке живи, да ихъ пошлѣ съ воиводомъ тамошнымъ по нашимъ момцима. Турцима нипо-

што недати у Пожеревацъ. Турцима да закаже да седе гди се кои застао. Господаръ ютросъ приміо писма отъ везира и явля да су се бунтовници тужили кодъ нѣга, да є господаръ ных и народъ у лику опасао и да господара више терпити немогу, за кое за добро нашао послати Алаи бега да ихъ позове къ себи на провидѣніе и ако се неби покорили то ће съ господаромъ поразумѣніе имати, и да ће у Поречъ 50 сеимена послати. Господаръ одговоріо му да не треба сеимене шиляти у Поречъ, а такођеръ ни Алаибега у Пожеревацъ на примиреніе кнезова, ибо я ћу се старати како и до садъ буну ову само двоице люди, а не народну лако утишати. А за Поречъ я самъ се цару заклео да ћу вѣрно сачувати.

№ 362.

1. априла 1821.

Писато господару Єфрему

у пожеревцу.

Явлѣно му да є синоћъ попъ Станиша овди стигао и показао ми разговоре бунтовника.

Я се надамъ да сте ви до садъ утвердили све богазе на суву и Дунаву, да ови ни на єдну страну проћи не могу. Къ стражама пожеревачким соедините кнеза Парезана да добро Дунавъ чува и люде одовуда наше помѣштаите съ тамошньимъ, и съ овим уговоромъ да она села кодъ коихъ они прибѣгну у Немачку хоће ватромъ изгорети. И тако када све добро утвердите сувимъ и водомъ, неотложно потераите бунтовнике съ народомъ, и нигде не даите имъ

одмора. Братъ Јованъ и Топаловићъ узеће пут къ Добрињ. Кнезови Милета и Милое дођиће са 150 момака отъ Левча тамо. Притомъ стараите се свакимъ начиномъ живе уфатити и закажите свимъ старѣшинамъ и народу и момцима нашимъ да исто наблюдаваю. Пошльите люде да ихъ зову, нека лудо свога живота не губе, примите их на вѣру, я имъ животъ узети нећу Ако ли они са овомъ милостію задоволни не буду, то обявите свймъ онимъ кои су шнима да ихъ побѣћи неупусте но да ихъ даду, или сви съ нима заедно нѣка бѣгаю, ибо кои мисле ньову страну противу держати, дакле они избѣгну када виде се принуждени, да се врате кући и мирно да остане, они се вараю; онаи ће свањи какоти спомощникъ злодѣя главомъ платити, и малъ нѣговъ на разграбленіе народу дати се и домове попалити се. Ово мое рѣшеніе издаите народу и часъ пре стараите се у споразумію съ братомъ Јованомъ и свимъ тамо находећимъ се кнезовима да се дѣло ово окончà.

№ 866.

2. априла 1821.

Господару Јовану и Єфрему

у пожеревцу.

По извѣстію вашемъ видимъ, како што є и вѣроятно, да є народъ савъ наклонѣнъ нашой страни, и да бунтовници све то манѣ приверженика имаю. По извѣстію пакъ братъ Єфремовомъ, кое такожде бити море, да су бунтовници лажлывимъ своимъ по-

казиванѣмъ по доста народа къ себи преволели, и бити се съ нама намѣраваю.

По обоимъ овимъ извѣстіама примите мое наставленіе.

На перви случай войску многу у пожеревачку нахію непуштайте, да сиротиню нетаре, а съ приличнимъ числомъ одабратихъ момака похитаите за бунтовницима у потеру и ноћу и даню, и по датому наставленію вама стараите се живе уватити и къ мени у руке довести. На други случай ако би и нѣка частъ народа съ бунтовницима соединила се и никоимъ начиномъ отъ онихъ одвоити неби хотѣли; то пуштаите сву войску у нахію пожеревачку, а особито на оне домове, кой су учасници съ бунтовницима, да еде и піе, но за главу да штогодъ не похараю.

Я самъ писао г. Вуичиномъ сину, кои е у Паланки, да часъ пре поспѣши са свомъ смедеревскомъ нахіомъ къ Пожеревцу; также к. Милою и Милети, а и Милутину Гарашанину. Ово се све сада на ваше съ общаго согласіа протчихъ кнезова благоразумное расположеніе оставля, само да би благополучни конацъ имало дѣло.

Ако ли више войске или я собомъ тамо потребанъ будемъ явите да пошлѣмъ или да доведемъ.

№ 371

2, априла 1821.

Додатакъ

Прими ваше писмо у коему являте да су прешавши Мораву Турци опредѣлени за Поречъ.

Сеимени число 35. Ако ихъ до сада небудете у Поречъ пропустили вратите ихъ.

Кнезове на вѣру зовите. У противномъ случаю поступаите по овомъ наставленію.

Муселиму тому явите нека промишля за себе како наиболѣ зна.

Писато Катићу и Виђентіевићу у Паланку да Господар видіо из писма нюова да су съ войскомъ приспѣли у Паланку. Того ради препоручено имъ да се одма крену къ Морави ближе и да се расположе у Крнѣво и Орашће, а Катићъ да узме што буде имао одабраныхъ конянника и да иде брату Ефрему и Јовану, а Виђентіевићъ да останє съ пешацима у реченимъ селима докле известіе добіе отъ брата Ефрема и Јована, ели нуждно да и пешаци у пожеревачку нахію иду.

№ 372
2. априла 1821.

Ђорђу Поповићу и К. Паи Сретеновићу

у БЕОГРАДЪ.

Явлѣно имъ да е братъ Ефремъ сишао у прошасти четвртакъ у Пожеревацъ. Тамо е нашао Алайбега и Шишка Алайбегова и по заповѣсти моей вратио ихъ натрагъ. Ми ћемо се сами мирити, а вратіо такожде и сеимене, боећи се какове Алайбегове смутнѣ, кою е съ кнезовима бунтовнимъ чиніо, кое се и писмено засѣдочило, нити ихъ ми пређе пропустити можемо, докле се ово све не стиша и бунтовници у

руке наше не дођу. Народъ савъ отступіо е отъ бунтовни кнезова и прилѣпіо се къ брату Јовану и Ефрему, а они са свои нѣколико момака прибѣгавају отъ села до села. Писали су къ брату Ефрему да ме моли за опрощенѣ живота нњова и да ће они све показати, отъ кога су они на то наговорени. Я самъ дао заповѣстъ да се на тверду вѣру зову, и надамъ се да ће изићи. Явите ч. везиру да е мени врло жао, што е онъ допустио Алаи бегу съ Х. Арслановићемъ овакову буну међу народъ бацити. Но благодареніе Богу народъ е савъ вѣранъ своме цару, и жели у овому рахатлуку вѣчно пребивати. Я самъ мисліо да е ова ватра изъ Влашке пренешена, и зато самъ я біо подигао ово народа за отбранити царски и нашъ народни рахатлукъ отъ бунтовника, а да самъ знао да су само ова два пожеревачка кнеза по себи наговоромъ Алаибеговимъ и Х. Арслановићевимъ бунили се, я би само неколико момака мои послао, и посао би біо совршенъ.

Ово Ђоко све яви ч. везиру слободно, а ти буди готовъ на мою другу заповѣстъ овамо къ мени доћи.

№ 373

3. априла 1821.

ГОСПОДАМЪ КНЕЗОВОМЪ У ПОЖЕРЕВЦУ

Јовану, Ефрему, Ненадовићу, Милосаву, Јоксиму Редимировићу и протчимъкои се онди находе.

Из отправленыхъ къ мени писма вашихъ отъ 2-гогъ априліа о свимъ тамошнимъ положеніама, прошенію

бунтовникъ кнезова и вашему у овомъ случаю подаваемомъ мнѣнію да се онымъ (бунтовним кнезовима) изъ разнихъ узрока животъ опростити, доволно извѣщенъ самъ. Я све одобравамъ и согласанъ самъ съ мѣніемъ вашимъ, да се реченимъ нещастнимъ кнезовима животъ опрости; кое сте ви и изъ могъ юче къ вамъ отправленого писма доволно видѣти могли. Но надамъ се да ніе право, и да ви сами тому противити неһете, се, да се они (бунтовни кнезови) у собравію свію кнезова несуде за оваково ныово преступленіе, а и овди правомислящимъ и доброжелателѣмъ отечества противанъ показати се неһу. И тако препоручуемъ стараите се ви тамо животъ ныовъ сачувати, а овамо ни наймалѣ противно щогодъ и безсудно догодити се неһе; за кое я вама тврду вѣру задаемъ а ви подаите онимъ. Више наставленія отъ мене неизискуйте, но по овому часъ пре совершуйте.

№ 375

3. априла 1821.

Господамъ Іовану, Єфрему, Милосаву, Ненадовиһу и протчимъ.

Кадъ увѣрите несщастне кнезове пожеревачке, и они се согласе на ово предложеніе доһи къ вама, и потомъ съ вама къ мени, то найпре призовите къ себи Ђуку г. Миленкова брата и препоручите му да добро на долни край нахіе мотри, а Іокси препоручите да на горньи край смотрѣніе има. Притомъ за утвердити ихъ болѣ оставите кодъ свакога по нѣколико нашіе момака. Пошлите такожде и Вулу отъ

нашіе момака съ препорукомъ да се честно међу народомъ и кодъ речениxъ кнезова обходе, и добро да чуваю отъ сваке напасти, и я ћу одма по овому дану собомъ у нахію сићи, и сва расположенiа учинити, По учинѣнои моей препоруки пошальите ми од сваке кнежине мале по 5 кметова, да се и я съ ныма разговоримъ. Ви како тамо дѣло совршите отпустите сву войску кући, а ви сви са бунтовнымъ и окаяннымъ кнезовима дођите к мени.

Додатакъ

Ко оконченiю свега дѣла тамо, ви сви кнезови кои се тамо находите напишите єдно писмо къ ч. везиру и явите да овай немиръ коіе изненада заметутъ а отъ ониxъ люди на кое смо ми имали надежду да ће старати се обдержавати тишину принудiо є насъ повратити сеимене. Но зато ч. везиру ви да будете рахатъ како што сте и до садъ, а ми съ нашимъ Господаромъ отдаваћемо сваку честъ, и што смо годъ по досадашнѣму давали докле милостиво рѣшенiе изъ Цариграда добiемо. Ми желимо да сте ви съ нашимъ Господаромъ добро и да сиротиня ни с твое ни с нѣгове стране каковъ зулумъ трпи, како што и до садъ никакова зулума трпила нiе. Она моли Бога за Царево и за васъ обоице здравлѣ. А ко є овому садашнѣму немиру поводъ дао, вићете се двоица послѣ разумѣвати и поправити.

№ 376

3. априла 1821.

Господару Єфрему Обреновићу

у пожеревацъ

Тайно

Овай часъ по оконченію писма прими извѣстіе отъ Ћелеша у коему явля да є везиръ и Алаибегъ и прочи ударили натрагъ одъ свое рѣчи у той буни. Претомъ єданъ Николаєвићу познатъ нашъ приятель засвѣдочава да є то све истино, да су они у єднимъ сагласію съ нѣколико нашіе кнезова, и да су били послали нѣкогъ Абдіа Церибашу къ Василію у Баевацъ, да и онъ валѣвску нахію побуни. Тамо я ови часъ пошилѣмъ мои два момка.

№ 378

3. априла 1821.

КНЕЗОВОМЪ НАХІЕ ВАЛѢВСКЕ

К. Раки Бобовцу, Дабићу и Јовици.

Ви сте извѣщени да два кнеза пожеревачке н. наговорени отъ своихъ неприятеля хотѣли су овай данашны рахатлукъ нашъ и тишину опровергнути, и народъ нашъ коіе толико страданіа претрпіо довле є из милости великога Султана овай миръ добіо опетъ у стари ярамъ поставити мислили да ће съ ныма и народъ согласанъ бити, но видећи народъ да ови двоица са своимъ интересомъ тешко иго на нѣга набацую отступіо отъ нихъ савъ и прилѣпіо се нашой праведной страни, на кою є и прочи савъ народъ наклонѣнъ, а они речени бунтовни кнезови сада само за опрощенѣ живота просе. Я самъ писао брату Јовану, Єфрему и прочимъ кнезовима (кои су се съ

войскомъ у Пожеревацъ собрали бунтовнике окаяне терати) да имъ тверду вѣру отъ стране мое даду на тай начинъ да имъ я ништа учинити неѣу, но собранію кнезова све на пресужденіе и на ньово великодушіе представиѣу ихъ. И тако дѣло є овамо све сретно окончано. Вамъ пакъ кнезовима, кметовима препоручуемъ и острѣйше налажемъ, да ви добро имате смотрѣніе на свакога у нахій и да совѣтуете свакога да се неби кои усудіо, упустіо преварити се отъ какова неприятеля народа овога и да би што противно мислити или чинити започео, ибо єданъ човекъ или єдна нахіа ништа учинити не може. Особито чувайте се спахійски лажа и наговора, ибо они су овай пожаръ и у пожеревачку нах. поставили. Тамо полази прото Жуевиѣъ и онъ ѣе ви све устмено изявити.

№ 379.

3. априла 1821.

Господару Єфрему и прочимъ кнезовима

у пожеревацъ

Овди пошилѣмъ вама копіе сада примлѣнихъ отъ ч. везира писама и ньова отговора на наша писма, изъ коихъ судити можете да су сви сада отъ свое рѣчи ударили натрагъ. Свршуите часъ пре, но свакимъ способомъ стараите се живе пофатати, ибо ѣе намъ бити отъ велике ползе. Обеѣавайте тврду вѣру, само нека доѣу и ништа своему животу и малу да се не бое.

№ 383.

4. априла 1821.

Тиринтуци

Тебіе добро познато, шта су пожеревачки кнезови починили и сада са свимъ оставлѣни отъ народа и свои момака побѣгли су кудъ кои. Добрнящъ отишао е къ Параћину. Овай човекъ меніе особито потребанъ да ми живъ у руке дође. Онъ има са собомъ еще три момка. Я никога отъ тебе болѣга наћи немогу, да ми овай посао види. Узми са собомъ волико ти знашъ вѣрни друга, отиди у Паланку съ њима и потражи Добринца и доведи ми га жива. Онъ има код себе доста блага, све ти богомъ просто било, ако ли га жива доведешъ, ето ти еще одъ мене 1000 гроша. Ако ли га никако жива добавити не можеш, донеси ми нѣгову главу. То отъ тебе гледамъ да ми свршишъ.

№ 387.

5. априла 1821.

Господару Јовану, Ефрему и прочимъ кнезовомъ

у пожеревцу.

Изъ писма вашега разумѣо самъ да су оба бунтовна кнеза заваређи васъ избѣгли из нашега предѣла. Тако за добро судіо самъ, а и вама препоручуемъ како што самъ вамъ и пређе наручіо, да оставите к. Јоксима у Пожеревцу, додавши му како отъ нашіе нѣколико момака тако и изъ нахіе по више пандура за сохранити у Пожеревцу сваки поредакъ и тишину, тако Милутину Ери, Вулу, Ђуки Миленкову брату, и Міяту изъ Крушевице свима налогъ учините да у договору съ кметовима сваки поредакъ у нахію наблюдаваю до моего далѣгъ расположенія, а

ви са свои прочомъ воискомъ изъ нахіе пожеревачке изиђите, ви сви старѣшине дођите съ кметовима отъ н. пожаревачке къ мени на договоръ. Кумъ Ресавацъ нека постави съ пандурима Тиринтуцу да исподъ планине чува. Поведите са собомъ и бивше манѣ кнезове и момке избѣгши кнезова, но никакова зора имъ нечините, а притомъ увѣрите ихъ да имъ се овди противно догодити неће.

Додатак.

По совершенію овога писма предомисли се да ви све протче старѣшине са ньовомъ войском отпустите куђи, кой да буду готови по празнику съ прочимъ еще кнезовима на позиваніе мое доћи. Само дођите васъ двоица съ кметовима и свитом побѣгши кнезова.

№ 389.

5. априла 1821.

Господару Јовану и Єфрему

у пожеревацъ

Из писма вашега, брате Ефреме, разумео самъ да сте претеснили Абдулу и да га по нѣкомъ лугу фатате, кое препоручуемъ употребите сваки возможни случай да би вамъ до руку живъ или мртавъ дошао. Изъ писма брата Јована разумео самъ да е Добрнядъ побегао у Параћинъ, кое потомъ засвѣдочи писмомъ Милутинъ веќилъ к. Ресавца да е истинито у Параћинъ, съ кнезомъ ондашнымъ нахіискимъ и сердаромъ у Параћинъ дошао и оданде у Лесковацъ къ паши отведенъ. Тако гледаите шта ћете сада обоица съ

Абдуломъ учинити, а потомъ ако га жива или мртва у руке добавите, дайте народу тому свему собратому на волю да обоице малъ разграби коме што допадне. Притомъ ни отъ васъ двоице кои, нити отъ другіе кнезова да є се усудіо кои узети штогодъ што полъ паре вреди. Само совѣтуите да неби што у дѣцу дирали, или да се неби између себе око плячке побили. По оваковомъ окончанію и по уреждeнію кое самъ вамъ пређе а и данасъ послао, отпустите сву войску и старѣшине ныове кућама, а ви съ кметовима отъ пожаревачке нахіе дођите овамо.

№ 390

5. априла 1821.

Господару Єфрему и Јовану

у пожеревцу

Овди разумео самъ я отъ момака, кои отуда доходе, да вы забранюете момцима нашимъ и прочіе старѣшина плячкати те двоице кнезова малъ, што кои у терчаню за ныма добіо отузимате, те препоручуемъ вама по други путъ како што самъ вама мало пређе явіо, да се ви двоица и протче старѣшине у ту плячку немешате, а протчимъ момцима и народу допустите да савъ тай малъ двоихъ бунтовнихъ кнезова разграбе. Само остру заповѣстъ издаите да у сиротиню недираю, а онихъ двоице кнезова савъ малъ шта било да било подаите на разграбленіе. — Народу пакъ тому явите, ако жели да му се скоро олакша, нека устане и нека уфати тога бегунца пакъ ће му ябанска войска одма изъ нахіе изаћи, а докле годъ неу-

фате га воиска ће међу ныма остати. Притомъ приложите и ви обоица трудъ и где опазите употребите сву воиску да се нађе и уфати. Ово обявите народу да до сада заповѣсти на то имали нисте, а сада када сте добили отъ мене ову заповѣсть, то да имъ и ви допуштате и ныове куће да буду прахъ и пепео. Подъ именомъ мала ныова разумите и живо и мертво, движимо и недвижимо.

№ 391

5. априла 1821.

Марашли Али паши

МУАФИЗУ БЕОГРАДСКОМЪ.

Са истинимъ моимъ высокопочитаніемъ и покорностію покланяюћи се теби, ч. нашъ везыру, доходимъ явити, да бунтовни кнезови пожерев. наговорени или отъ кога, или изъ свое главе сами, видећи да народъ наш задоволянъ съ данашнымъ рахатлукомъ и покоемъ. моли бога за великога Султана и твое ч. Девлетліа здравлѣ и ни у какво ныово злоумишленіе помешати се не жели, слѣдователно и они свой предузети бунтовный планъ произвести немогу. Били су пошли къ Порѣчу (можетъ бити у Влашку прећи) но обуставлѣни на стражама и потера отъ народа устопце раставили су се у бежаню, и Добрняцъ са два своя момка и еднимъ Гркомъ, кои е кодъ нѣга нѣко време, ноћомъ прикрао се и отишао у Параћинъ, а оданде одведенъ къ лесковачкому паши.[1]

---

[1] Тада је био у Лесковцу Шашит паша.

Абдулу пакъ гола и боса съ бунтовнимъ само момкомъ тера чета наша по моравскимъ луговима. Што се и съ нымъ соверши извѣстиѣу тебе. Народъ пакъ ондашный и сва сиротиня моли бога за царево и твое, чистити Девлетліа, здравіе, кой му овай миръ и тишину повланяте и отъ онаковій, кои имъ ово отузети стараю се браните и защищавате.

Я самъ у хитности юче како самъ разумео да е Добрняцъ у Лесковацъ отведенъ, написао едно писмо паши лесковачкомъ да намъ овога бунтовника на комшилуку поврати, будуѣи отнео, е више отъ 100 кеса царске миріе, кромѣ учинѣне овде побуне за кою е народъ трпіо Того ради покорнѣише молимъ и тебе. ч. Девлетліа да би одма едногa твоего татара къ лесковачкомъ паши послали да реченога кнеза с толикомъ царскомъ миріомъ поврати овамо къ нама. А також де да би и височайшему Девлету описали, да су ову буну само два кнеза наговорени отъ пьиови родный изъ Влашке бунтовника били подигли, но да смо мы двойца у согласію овакову буну утишали, и штае се съ бунтовни кнезови доподило, да е народъ у тишини и да се ніе хотео у ова бунтовна дѣла ни помѣшати. На ово писмо и я самъ радъ потписати се. Мое пакъ учинѣне у овоме случаю заслуге и на ново показату вѣрность къ великому Султану ви найболѣ можете знати и височайшему Девлету явити, и ово оставлям на великое правосудіе твое.

№ 392

7. априла 1721.

Господаимъ Јовану и Ефрему Обреновићемъ

у ПОЖЕРЕВЦУ

Из вашега писма видио самъ да еще Абдулу уфатили нисте, изъ овога заключуемъ или да ви о тому неприлѣжавате, или да васъ тамошньй народъ и кметови лажу. Того ради, изявите тому народу мою найоштру здповѣстъ: ако мисле да на ныма не остане срамотно име издайника и да остану отъ ябанске войске мирни, нека ми часъ пре увате и доведу тога Абдулу жива, ако прими мою тврду вѣру кою самъ задао, нека га опетъ зову. Ако ли не то, главу нѣгову иштемъ отыхъ кметова и народа. Ако ли ми то несовршу, да знаду да ће имъ ябанска войска кои данъ сву нахію прикрилити и да ће многи главомъ платити. Отъ ныхъ сада тражимъ Абдулу жива или мртва, а ви учините наредбу да остане тамо братъ Јованъ съ нашимъ момцима и учините расположеніе за свашта. И Перо, Господаръ Вуичинъ синъ, нека остане съ братомъ Јованомъ, добро да чува Мораву и Дунавъ, а ви прочи айдете овамо и поведите са собомъ само бывше коцабаше и служителѣ кнезова, а кметови нека неиду, но нека се старають фатати Абдулу, и малъ кнезовски оставите невредимо. — А притомъ закажите народу да ми приуготове конакъ у Пожеревцу све потребно шта валя. А ето и мене послѣ овому празнику тамо къ вама.

№ 397.

7. априла 1821.

Господару Јовану Обреновићу

У НАХ. ПОЖЕРЕВАЧКОЙ

Желећи вамъ да празникъ воскресенія Христова много лѣта у здравію и вамъ благополучію дочекуете и проводите.

Разумѣо самъ да є Абдула изапао и предао се. Особито мие драго да ће ми живъ у руке доћи. Притомъ вама препоручуемъ да призовете кметове и те поглавите люде, и да ихъ ласкате. Што год има за єло и пиће и єчамъ обоице бунтовника снесите у Пожеревацъ, и подаите отъ стоке ньове момцима тамо заоставшимъ. Таинъ на кантаръ. За мене приправляите по воскресенію перви данъ конакъ.

№ 402.
9. априла 1821.

ЧЕСТИТОМУ ВЕЗИРУ

Марашли Али паши, муафизу београдскоиъ

Татаринъ твое свѣтлости, нашъ велики благодѣтелю, отправленій съ извѣстіемъ породивше се и утишане пожеревачке буне у Цариградъ, явіо се и код мене. Ти ч. Девлетліа истина совѣтуешъ да я напишемъ и засвѣдочимъ да се буна пожеревачка не поводомъ влашкимъ, но поводомъ двоихъ кнезова завадившихъ се за кнежине проузроковала. Истина, и я самъ до юче тако премишляо, докле нисам Абдулу и различита нѣгова и Добрнчева писма у руке добіо. Овай уфаћени устмено свѣдочи, а нашавша се ова прокламація међу прочимъ Добрнчевимъ стварима до-

волно потверждава, да су они совершено споразуміе съ влашкимъ бунтовницима имали, и тебе ч. Девлетліа хотѣли су лукавимъ своимъ доказиванѣмъ преварити и раздвоити насъ двоицу, докле би болѣ свой планъ окончали. Из Немачке можете се увѣрити мислимъ болѣ, да е Петаръ Добрняцъ, братъ овога Добринца истинито у Валахій съ Теодоромъ Владимирскимъ при Дунаву. Благодареніе Богу кадъ се ово дѣло овако сретно у самомъ почетку оконча. Притомъ народъ савъ у сагласію самномъ вѣранъ примилостивому цару рѣшилисмо наруштелѣ мира овога и раххатлука коего они закона или рода небыли, мачемъ и огнѣмъ требити изъ меѓу овога народа. И тако ч. Девлетліа я сам отъ чести юче по нашему татару о овому извѣстіо наше кнезове. Што онъ пакъ ніе у Влашку но у Турску отишао, узрокъ е тому што ніе могао къ Поречу отъ стражи проћи, на коя е истинито и ударио, но отбіенъ и поврађен біо. Явио самъ такожде кнезовима нашимъ да ово извѣстіе кое ти сада пошилѣмъ височайшей Порти учинѣное по моимъ преѓашнымъ донесеніямъ за ову буну, и будући да нисамъ могао ускорити отъ юче са овимъ новимъ и вѣрнимъ извѣстіемъ къ вамъ, слѣдователно назначіо самъ да е Абдула ухваћенъ, и да се ова прокламаціа кодъ ныхъ нашла, отъ кое пошилѣмъ копію едну теби.

№ 404

10. априла 1821.

Опщини нахіе пожеревачке

ПОЩЕНОРОДНЫМЪ КМЕТОВОМЪ И ЦѢЛОМУ НАРОДУ

М. П. М. Л. П.

Много поздрављаюћи васъ, любезна браћо, являмъ да самъ я по одавно желіо међу васъ изиђи, но дѣла и труди кое полажемъ непрестано за благополучіе наше, и прелюбезнаго отечества задржавалису ме отъ овога моего намеренія; сада пакъ особито збогъ догодившаго се случая тамо чрезъ непокорныхъ и неблагодарнихъ кнезова вашихъ Марка Абдуле и Добринца, быо самъ се рѣшіо къ вама доћи, вашу сваку теготу устмено саслушати, сваку неисправность досадашню међу васъ поправити, и све теготе ваше у колико се може олакшати. Но и сада опетъ особито важна дѣла народня, коя съ нашимъ ч. везиромъ у сагласію у Цариграду што скоріе отправляти морамо, задержаше ме отъ овога намѣренаго пута. Того ради, любезна браћо, я самъ писао господину митрополиту београдскому да дође међу васъ сада тамо, да вамъ покаже волю нашега премилостиваго цара; како треба у ово време да пребудемо цару нашему вѣрни и не сматраюћи ни мало на околне буне, да што више, чуваюћи се отъ свакій нарушителя овога мира и покоя, преоните само о землѣдѣлію, а све протче попеченіе о общему добру одложите съ покорностію на мене. Я самъ заповедіо брату Јовану да вмѣсто мене међу вама остане и свако благополезно расположеніе међу вама учини; притомъ, ако би се што таково догодило, да сте вы

ради оно и мени представити, врата моя свагда су вамъ отворена и нико васъ отъ мене обуставити неможе. Мой братъ Јованъ стараће се у согласію съ вама, чувати васъ отъ напаствованіа злихъ люди и сваке неправде, коя би се тамо догодити могла. Ако бы вы отъ данасъ, како што садъ разумѣвамъ да е до садъ было, трпили кнезова напаствованіа отъ кога, быо онъ мои братъ, коџабаша каковъ, момакъ мои или чій други, мирџіа или ко нибудъ, и мене неби явили, грѣхъ буди на вашу душу; ако ли бы я за таково дознао и неби вамъ томъ удовлетворіо грѣхъ буди на мою душу. Отъ мене нико ніе властанъ васъ задержати и я ничіему руководствованію ни управленію васъ непредаемъ, но вы отъ данасъ остаете подъ моимъ управленіемъ и у моей милости. Вы, любезна браћо, изберите себи на мѣсто овихъ старихъ коџабаша друге нове кои да буду люди добри, богобоязливи и кои правду любе, кои ни по каковом пристрастію, но по самой правди судити свакому. Ове нове коџабаше, и са свакимъ по 5 найотменыхъ кметова, нека дођу къ мени съ моимъ братомъ Јованомъ, да се и я съ ныма разговоримъ, да имъ дужность ныову и путъ како ће се владати покажемъ, и да ихъ моимъ писмомъ потвердимъ Да бы вам сву желю мою, кою о благополучію вашемъ имамъ и кою доволно описити овде немогу болѣ изявіо, пошилѣмъ къ вама пречистнѣишаго господина арх. враћешничкогъ Мелентіа, кои ће ове све по желы моеи исполнити. За превидити пакъ и очистити рачунъ овога пореза съ старимъ коџабашама, пошилѣмъ къ вама.

моего азнадара Николаевића, кои ће показати колико отъ кнезова приміо, коцабаше пакъ дужни су показати колико се еще кодъ ныхъ и колико у вилаету одъ ове царске миріе находи.

№ 450.

21. априла 1821.

Писато Господару Јовану у Пожеревацъ и явлѣно му, да е Господаръ рѣшіо біо поћи, но зауставилису га нѣки гласови побуне ради. Но тамо ће доћи Господаръ владика београдски и Николаевићъ да поучи народъ и рачунъ отъ коцабаша и кметова за новце порезке. Господаръ Милентіе тамо походи съ писмомъ на народъ да прочитаю, и ако што треба да додаду. По совершенію дѣла тамо, и да избере у согласію съ народомъ нове коцабаше и са свакимъ по 5 кметова да поведу и дође с њима у Крагуевацъ, да имъ даде наставленіе како ће се кой владати, и он да даде рачунъ отъ нах. рудничке и ужичке, а тамо остаће за нѣко време Архімандритъ Милентіе.

№ 451.

21. априла 1821.

Шашитъ паши

у лесковацъ.

Молећи Бога великога за твое, честити Девлетлія, здравіе, и покланяюћи се теби, доходимъ явити да самъ твое высокопочитаемо писмо по Мула Сали аги исправно приміо и све у нѣму шта ми пишешъ и што си Мула Сали аги устмено заповѣдіо да ми покаже

разумео самъ, и я, во первихъ, много благодаримъ теби, мои велики благодѣтелю, на поздравлю твоему. А по том што си ми поручіо, ако я небы уморіо тамо побѣгшега Стефана Добринца да бы ти нѣга къ мени пратіо. Богъ є єданъ и вѣра є тврда, да я нѣму и Абдули, кои се овди кодъ мене находи, нйкада о смерти и помисліо нисамъ, за твой пакъ атаръ, да су ми обадва брата убыли опростио би имъ. И тако молимъ покорно ч. девлетліа учините милость, увѣрите Стефана Добринца о задатой моей нѣму вѣри да слободно овамо дође, да мы рачунъ отъ толике царско миріе преда, коя є нѣму у рукама била, да сиротиня не страда за єдно нѣгово безуміе, а потомъ кодъ куће рахатъ да сѣди, за кое ево я пошилѣмъ опетъ тамо реченога Мула Сали агу и са свакйм высокопочитаніемъ остаемъ твоего отговора очекуюћи и Стефана Добринца погледаюћи, за кое и я ћу теби свагда благодаранъ остати.

№ 457

22. априла 1821.

МОЕМУ ОСОБИТОМУ ПРІЯТЕЛЮ

Шашитъ паши

У ЛЕСКОВАЦЪ.

Кланяюћи се тебы, честити пашо, доходимъ свакомъ покорностію явити, да самъ твое почитаемо писмо исправно по Мула Салію касателно Добрнца приміо и све што ми пишешъ и што си Мула Салію заповѣдіо, да мы яви разумео самъ. У писму твоему видимъ гди опоминѣшъ сада да мы зато Добрнца

дати неможешъ, ако би я писао кому у Софію, и да ће га отуда поискати. Я по правди теби, ч. пашо, казати могу, да я никомъ другомъ писао нисамъ, кромѣ по дужности моей нашему ч. везиру и теби. За твой хатер казао самъ и тверду вѣру задао да му ништа учинити нећу, и сада на оной рѣчи стоимъ. Къ тому іоще и ово ти являмъ сада, да ћу я нѣгову сву фамилію и стоку што има кренути и предати некае кодъ нѣга. Само я тебе молимъ, ч. девлетліа, пошали ми Добрнца у Крушевацъ или у Параћинъ къ твоимъ Аянима, а я ћу отъ овуда послати нѣгове коџабаше и кнезове, нека нађу и нека ми издаду царске миріе, кое пореза, кое чибука, кое отъ скела, преко 100 кеса новаца, а после твои люди могу Добринца са нѣговомъ свомъ фамиліомъ и махломъ повратити къ теби натрагъ. Я мислимъ, ч. Девлетліа, да ніе право, а и самому Девлету неби било мило чути, да ти на комшилуку отимашъ и бранишъ оне люде кои царску мирію краду. — Надаюћи се да ћеш ти по предложенію овому моему и по вашему правосудію и дужности къ Цару ову стваръ добро промотрити, и да ћешъ Добрнца скоро на едно или друго мѣсто на рачунъ послати, остаемъ отговора очекуюћи и бога за твое здравіе молећи, твой покорни.

№ 528

6. май 1821.

Нови кнежински кнезови

Дата диплома кнезу Миловану Кукићу из Златова, кнежина горня Млава. Стевану Дамяновићу изъ

Кисилѣва, дата му кнежина рамска. Јовици Буйтићу, изъ Кусића, потверђенъ кнезъ кнежине Печке. Стояна Лукића, потвержденъ кнезъ кнежиномъ голубачкомъ. Миятъ Петровићъ, потвержденъ кнезъ кнежине звиждске, како у старои протокули под № 3.[1]

№ 490

28. априла 1821.

Обявленіе

Свакоме кнезу обществамъ у нахіи пожеревачкой, како е Господар опредѣлио Здравка Станишића, изъ Пожеревца, и Петра Грчића, из Свинѣ, да они два сѣде у Пожеревцу и свако расужденіе разнимъ прѣніямъ между людма творе, кое у состаянію небы были учинити нахійски кнезови, и што неби они могли разсудити, да имаду ихъ слати къ Господару у Крагоевацъ на пресужденіе. Того ради наложено е свакому кнезу и кметовомъ, и прочимъ жителѣмъ у нахіи пожеревачкой, да бы признавали речена два човека за судіе ніове, од Господара на то опредѣлене, и ниовимъ пресужденіямъ повиновали се. За спомощника имъ у службу опредѣліо Господара Симеона Урошевића изъ Пожеревца.

№ 493

28. априла 1821.

Обявленіе

Свакой сербской власти, и свим во обще кметовомъ и селяномъ да неби се нико усудіо Милуна Га-

[1] Диплома под Бр. 3 наштампана је у овој књизи на стр. 190, као диплома Михаилу Радојевићу.

вриловића из Среднѣва, бившегъ кнеза кнежине печке, и Петра Милосавлѣвића, из Крушевице, бившег кнеза кнежине звиждске, за нюву погрешку что нибудъ напатствовати, или ниовъ малъ дирати. И да имъ е слободно водъ свой кућа домаћи посао гледати или терговину водити, да имъ у тому нико неби препятствовао, и ако имаду коме што давати или од кога узимати, то пакъ између себе или судомъ наплаћивати да могу. И што се сеоске даціе и кулука тиче да равни са осталима буду.

№ 494

28. априла 1821.

писато старѣшинамъ народа сербскаго

Господару Младену Миловановићу, Якову Ненадовићу, Антонію Пляскићу и Луки Лазаревићу

у Бесаравію Хотинъ.

Я нисамъ пропустио на примлѣно ваше у месецу септемврію прошлого года писмо отговорити, и видећи изъ него доволно худое положеніе достоянія вашего, послао самъ нѣку суму новаца чрезъ Господара Димитріа Мустакова изъ Букуреста за ваше спомоществіе и отъ реченаго Господара добіо самъ отговоръ да е исправно къ вама писмо мое съ означеномъ сумомъ новаца отправіо. Но отъ васъ потомъ до данасъ ни слово на отговоръ получіо нисамъ, естели оно новаца приміили или не.

Знамъ да и вы, любезна браћо, како и сваки́й ревныви саотечественици найвеће стараніе о прелюбезномъ отечеству у ово немирно време имате. Оно

до данасъ благодареніе Богу подъ моимъ правленіемъ у свакомъ миру и тишини находисе, очекиваюћи рѣшеніе судби своей и сматраюћи савъ долныи край отъ Ниша начавъ у пламену. Може бити да сте вы разумѣли и за буну породившусе у пожеревачкой нахій, кою су неблагодарны кнезови оне нахіе: Марко Абдула и Стефанъ Добрняцъ преузроковали, учинивъ согласіе съ везиромъ белградскимъ отцѣпити именовату нахію съ Ресавомъ отъ протчаго пашалука, преволети народъ положити оружіе и подложити се везыру, никога другога отъ Серба за свога поглавара непознаваюћи, на овай конецъ везыръ спреміо частъ войске свое съ топови низъ Дунавъ поћи быти реченимъ бунтовницима у помоћи противъ браће свое, и када е мой братъ Єфремъ у Пожеревацъ дошао, приспѣла е и нѣка честь турске войске изъ Београда на Мораву, кою е онъ одма натрагъ повратіо, и съ отступившимъ отъ бунтовнихъ кнезова народомъ и ныховимъ момцима за ныма погнаосе. Приспѣвши потомъ и брату моему Јовану съ протчимъ кнезовима, Добрнядъ улучивъ време, водимъ отъ Грка єднога избѣгне са 3 момка своя изъ овога пашалука и отда се покровителству Шашит пашину у Лесковацъ; Абдулу пакъ ухвате и къ мени доведу. И тако Добрняцъ у Лесковцу код паше по отобренію свію са собомъ имущихся новаца, поставлѣнъ у заточеніе, а Абдула кодъ мене у гвожђу находисе.

Я самъ потом єдва могао Абдулу и цѣлу Добрнчеву фамилію спасти отъ раздраженаго народа пожаревачкога, кои су му како и Добрнчеви стари хотѣли

надѣнути име издателя и Бранковиħа. — Ево како и овай проклети родъ Добрнчевъ овди заоставши тражи путъ своихъ претковъ и хотяше народъ безъ нужде подвергнути игу турскому, коимъ освѣдочи пословицу сербску: Иверъ отъ кладе далеко непада. — Рѣшеніе ово полагано иде сбогъ породившагося въ Грецій бунта кнезови наши еще у Цариграду находе се. Я самъ ихъ у име народа да се отуда отпусте просіо, но нѣчто протеже се. Сумнямъ да Порта при свемъ ласканію съ нама лукава намѣренія неима. На кои случай и ми добро пазимо и ако и есмо ради у непреживномъ миру и тишини остати, и никакова повода къ чему противному дати неħемо, но противъ напасти свагда готовисмо, а притомъ и спремни бранитисе до последнѣ каплѣ крви. Непрестайте, любезна браħо, свагда увѣрени бити о моей братской и непремѣнной къ вами любави и желанію скоро (како обстоятельства позволе) видѣти васъ у прелюбезномъ отечеству нашемъ съ коимъ пребиваю и есамъ.

№ 1017

1. августа 1821 год.

М. О

СМРТ МАРАШЛИ АЛИ ПАШЕ

Везира београдског пашалука.

ОПШТЕ СТАЊЕ

Владавину своју у београдскоме пашалуку започео је Марашли Али паша у почетку августа 1815. године. Своју владавину обележио је Марашлија попуштањем. Он је говорио на Морави како ће дозволити Србима и топове за појасом да носе, само нека дају цару што је царево, и нека буду послушна „раја“. Овако је *говорио* Марашлија, али ни сам није веровао својим речима.

Чим је Сулејман Скопљак паша изашао из града београдскога и у исти ушетао Марашлија с Врачара, заборавио је на своја обећања, што их беше дао Србима на Морави. Није он више гледао како ће да се удобри Србима, но како ће да осигура београдски пашалук турској царевини. За то, пак, нашао је, да је у првоме реду потребно узети од народа оружје и сузбијати жеље народне. Услед тога долазио је Марашлија врло често у опреку с кнезом Милошем.

Ма колика да беше противност између кнеза Милоша и народних жеља с једне, и Марашли Али паше с друге стране, опет то беше све прикривено. Ни Милош ни Марашлија нису излазили као против-

ници. Истина, Марашлија се устезао давати препоруке српским депутатима, но после многога наваљивања од стране Милошеве, учинио је и то.

После доласка Есад бега, хоџа-ћана, а нарочито после народнога збора, који је 26. августа 1820 године држан у Врбама на утоку реке Топчидера у Саву, настали су били са свим ладни односи између Марашлије и Милоша. Ови се односи изметоше доцније у *непријатељство*

Марашлија изгледао је Есад бегу, царскоме комесару, као слаботиња, која не уме да управља царевом земљом, а Милош се показао силнији од царскога везира. То није било равнодушно сујетноме Марашлији.

Шта је после 26. августа 1820. следовало казали смо на своме месту. Спомињемо само буну пожаревачких кнезова. Треба само прочитати преписку, која је око буне вођена између кнеза Милоша и Марашлије па да се добије уверење: како је непријатељско разположење између кнеза Милоша и Марашли Али паше било узело највеће размере.[1] Марашлија је био нападач, а Милош се бранио.

Марашлија није више хтео да зна за Милоша. Још више. Он није допустио ни својим млађим чиновницима, ни Алај бегу, да се састају с Милошем. И да се нешто у Цариграду слушала реч Марашлина, да не беше Турска збуњена грчком и румелијском буном, ко зна шта би се све излегло из онако запетих односа између два главара свију власти у земљи.

1. Преписку ову доносимо у документима што ниже следују.

Када су жице између Милоша и Марашлије биле запете само да не пукну, када се већ беше упустио Милош у оштру критику владавине Марашлијне, тада се завршио живот београдскога везира Марашли Али паше.

21. Августа 1821 год. умро је у граду београдском Марашли Али паша.

Пуних 5 година, у најтежим приликама владао је Марашлија београдским пашалуком.

Његову смрт објавио је кнез Милош свима кнезовима и муселимима. Стање у Србији беше ровито, с тога је кнез заповедио, да се ни једном муселиму не допусти маћи се из свога места живљења.

Смрт Марашлина имала је последица по опште стање у пашалуку београдском. Шта је после тога наступило казаћемо у другој књизи — ако Бог да.

ДОКУМЕНТА

БЕОГРАДСКОМЕ МУАФИЗУ Ч. ВЕЗИРУ

Марашли Али паши

Писмо отъ почитаемогъ ћехая бега твоего по Татарину исправно приміо самъ, у коему онъ или кусуръ новаца или никаковъ џепавъ отъ мене у име твое иште. Оваково исто предложеніе приміосамъ и чрезъ кнезова нашіе изъ Београда. Я мислимъ да самъ све или найвећу частъ миріе царске издао, а и ово што е мало отъ икраміе остало, задержати нећу како отъ сиротинѣ соберемъ послати вамъ. Ето я пошилѣмъ тефтеръ мои кнезова да прегледате колико смо досадъ готови новаца издали и колико ће кошеви

и кукурузи по градовима и протчій трошкова на сеймене изнети, и може бити да ће и више стати. Честити Девлетліа! Я сам овихъ дана предлагао теби, да самъ радъ съ твоимъ ћехаябегомъ и другимъ найвѣрнимъ људма твоимъ састати се, за разговорити се: како ћемо овай народъ по заповѣсти царской содержати у миру и тишини, и да народъ нашъ по београду и протчимъ градовима нетрпи невино зулумъ, біеня и убиваня; па на одговоръ получіо самъ чрезъ кнезова мой, да се не само съ људма вѣрнимъ твоймъ састати не могу, но и никудъ изъ Крагоевца излазити, да се неби чрезъ то незгодни случаи догодіо, обећавајући притомъ да ћешъ ти сва нуждна средства предузети, положити необузданимъ некимъ Турцима границе, и да ћешъ сва убійства и протча безчиніа превратити како у Београду тако протчимъ градовима и паланкама. Я сам, се на то ослоніо и толику сиротињу, коя е се отъ такова тиранства по паланкама разбѣгла била, силомъ посредствомъ моихъ момака, а заповѣсти твоей, дотерао у Београдъ, гдѣ опетъ иста и већа насиліа и убиства народъ нашъ трпи, а у околнимъ селима деліе твое мушку нашу дѣцу скотски силују, а спахіе кћери наше у мирно време, у цареву здравлю робе, а ти само новце иштешъ, непромишљајући да се новци овій отъ оне сиротинѣ узимају, кою ти силовити и робити допушташъ а по царской вольи небранишъ отъ зулума. Я самъ свѣтлости твоей досада неизброено пута за зулуме кои се овому вѣрному народу чине представляо, но обтуженій предступникъ у мѣсто нака-

занія, добіо є свагда кодъ тебе не само оправданіе но и већу честь и награжденіе измежду протчихъ, како и онай штое у Поречу човеку невиномъ уши и носъ одсѣкао и опай кой е недавно у Београду касапина убіо. Свѣтлость твоя захтева, а и у ферману царскому стой, да се нѣколико главнихъ кнезова отъ народа кодъ тебе нађе, поради болѣгъ управленія съ народомъ, и да бы царска и народня дѣла точніе отправляла се, но я видимъ да како кнезови народныи, тако и моя сва чрезъ ныхъ предложенія теби само на подсмѣхъ биваю. Народъ по вишой части собира се и у Београду и сѣди збогъ кнезова, надајући се да се мое и ныне рѣчи кодъ тебе примаю, и тимъ поводомъ у Београдъ као овце на касапницу доходе. Заиста чудимъ се свѣтлости твоей, ако се Бога небоишъ, како царевъ интересъ у ово време нестарашъ се сачувати и цара се небойшъ, но тако вѣрныи и мирни овай народъ угнѣтавашъ, нимало непазећи на моя толика предложенія. Свѣдокъ е свему тому цесарска страна. Ако ли ти какову заповѣстъ имашъ овай народъ затрти; то яви и покажи царски ферманъ, а потомъ немой по едногъ бирати нити робити, но ми ћемо сви подложити главе наше под царску саблю, а безъ царске волѣ неможемо упуштатисе на касапнице, нити да спахіе кћери наше робе. Изговараюсе сада они када су дѣвойку 15 дана затворену држали и када су іой запретили, да ће ю на комаде изсѣћи, ако появи да е сила била но драга воля. Но нека дѣвойка мени у руке дођe да ю я питамъ, пакъ ћешъ видити каква е драга воля. — Мо-

лимъ Бога ради свѣтлость твою, погледай милостивимъ окомъ на народъ овай, познай корисць нашега цара, буди опетъ онай отацъ народу овоме кои си пређе біо, брани га отъ зулума, недопуштай угнѣтавати га и негаси свѣће коюси єданъ путь упаліо — овай ће народъ славити име твое. — Что е пакъ свѣтлость твоя мени преко кнезова явити дала: да ни шта по нашему желанію за кнезове да се сви опусте високому Девлету писати неможе, кромѣ своему — или Девлет ћехаи, я се тому истина чудимъ, да ты, везыръ царскій, оному желю народню и прошеніе изявити неможешъ отъ коего єданъ вѣрни народъ свою срећу свакій часъ очекуе и милости проси. Того ради я повторително са свакимъ униженіемъ и покорностію молимъ свѣтлость твою, да бы самому высокому Девлету непрежививу нашу вѣрность и покорность къ оному описао, а потомъ и желю народню изявіо да бы сви кнезови отпуштено били до другаго способна времена, ибо видимо да високи Девлет важніимъ се сада дѣлима забавля, а народъ ихъ и фамиліе нъове отъ цара просе. У противномъ случаю ми судити морамо, да су посланици наши противъ свакаго права у тешкой неволи, ибо отъ толикогъ времена нити намъ когодъ отъ нихъ долази, нити какво писмо примамъ, с коима и ми равно себе за уапшене сматрати морамо, и то заключавамо изъ тога што смо и овди свакому произволному наметствованію Турака наложени, безъ сваке съ свое стране аки царевога већила обране, ми незнамо зашто нити намъ твоя свѣтлость показуе; или е съ царске стране за какову

нашу кривицу, да се поправимо, или е само отъ самовольства необузданихъ Турака, коимъ ты неможешъ зафтъ дати да се ми баремъ отъ ныхъ чувамо. Ово читаюћи, мислимъ, да ми нећешъ замѣрити, зашто видишъ да дужность моя, како и твоя, изискуе по царской волы чувати овай вѣрныи цару народъ отъ сваке неправде и напасти. На ово све молимъ за милостивый отговоръ, да и мы за све и премилостивому нашему цару представити и олакшаня тражити можемо. Вашему высокопочитаемому писму на височаиши Девлетъ ради смо и ми народнѣ наше прошеніе на исти Девлетъ приключити.

№ 1001.

30. юлія 1821.

Писато Господару Ефрему, Јовану, Јовици, кнезу Стеви у Чачак, Јоксиму у Пожеревац и войводи чачанскоме за смертъ везырову и войводе свакй на своме мѣсту да седи и свой посао да отправля, без наймавѣгъ сомнѣнія; ако би кои и хтео ићи таквогъ кнезъ непуща.

№ 1123

21. августа 1821.

Кнезовомъ београдскимъ

На нјново представленије за смерт везирову, и дато им је наставленије сљедујушче

Изъ писма вашегъ 21-ог сегъ. отпущеногъ разумео самъ да е везыръ умро, на кое вамъ отговорити непропущамъ. Такође разумео самъ шта Алай бегъ съ прочимъ ерліяма и спахіяма жели: да су ради

сва средства употребити, сваки видъ каковогъ побуненія утолити а и съ нама болѣ него до садъ у любови и согласію живити. Я самъ на то отговоріо Алай бегу и свымъ прочимъ ерліяма, да се я ніовому представленію къ вама у свачему соглашавамъ, и съ мое стране твердо увѣравамъ, да неће ни наймани ущербъ овому миру и данашнѣму равновесію нанешено быти, само они да ніовимъ Турцима, кои бунтую зафтъ даду и свакога мира нарушителя остро казне. Равно и Алай-бегу особито препоручіо самъ, да спахіама запрете, да се прођу досадашни бунтовни и побунителни разговора међу народомъ и съ тымъ наблюденіемъ престаће свака вражда и несогласіе међу нами, кое ћете се из писма нѣму послатогъ болѣ извѣстити. При томъ изоставіо нисамъ и ћехая бегу писати, да бы одма свимъ войводама случай съ увѣщаніемъ јавіо, да сваки войвода без найманѣ сумнѣ каковог премѣненія на своемъ опредѣленомъ месту седи, и свою дужностъ као и од садъ исполня, кое самъ и ја, како моимъ кнезовыма тако и войводама назначіо, да сваки свое опредѣленіе точно наблюдава, несматраюћи ничта на случивше ся, докъ съ високе Порте друго опредѣленіе у томъ призренію не дође. Међу тимъ препоручуемъ и вамъ да у свакому случаю и поступку вашему остројкнији будете, и како съ ћехая тако и съ алай бегомъ равновѣсіе наблюдавате, и често съ ньима о разнимъ расположеніемъ договоръ имайте, а ны съ мое стране увѣрите да ихъ ни зачто глава заболети неће, тако и они да се стараю что выше могу Турцыма зафтъ дати. —

Мећу другимъ примечавате вы у вашемъ преднѣмъ писму за болестъ везырову, да е Хаџи Никола по отшествію своемъ одавде велико побуненіе мећу чаршиліама учинио, млоге фамиліе къ беганю возбудіо, а и свою за Земунъ спреміо. Іа дивимъ се како ми ничга неспоминѣте за кнеза Паю, да е све свое собствености прибрао и изъ Београда изнео, кое мени вѣрни пріятелы јављаю, негъ что вы вѣрнимъ бити вмѣняете, за кое молимъ отпишите ми, коего е отъ ны фамилиа пре изъ Београда изишла, да онога осудимо. — Іавлямъ вамъ, да самъ ја ћехая бегу јавио и отъ нѣга едногъ татарина искао, кои ће моя писма на височайши Девлетъ и нашымъ кнезовымъ отнети, за кое препоручуемъ вамъ да настанете то извадити; съ коимъ остаемъ и есамъ

№ 1125

23. августа 1821.

М. О.

Омер Ефендій, алай — бегу,

Хасан — Аги, ѣебеџи — баши,

Ахмет — бегу, Чаму, дели — баши,

И свима агама и ерліама београдскимъ

Разумео самъ овай часъ преко мои кнезова изъ Београда, да е нашъ ч. везыръ Марашли Али паша свою душу великому Богу предао. Богъ да га прости! Онъ е съ тимъ свою дужность учиніо, кою ми сви остаемо дужни чинити. Равно разумѣо самъ ваше благое намѣреніе и желаніе, кое сте моимъ

кнезовима разумети дали, да сте ради и сви купно желите, да мы сада по общемъ вещастію, сваку вражду и несогласіе изъ между насъ истребимо коя су се до садъ по међу насъ налазилъ и свы дружески и безъ сваке вражде и злобе у будуще пребудемо. Ја васъ увѣравамъ, да е мени ово ваше предложеніе тако драго было, аки бы самъ отъ кога какови даръ получіо и съ места вознамѣріо самъ вамъ ово писати и васъ конечно увѣрити, да ја что се съ мое стране тиче све возможности мое употребиђу вама свима показати, да нитко выше отъ мене миръ, тишину и согласіе нелюби, и обеђавам се, да ђу за овай миръ и тишину не само до височайшегъ расположенія и опредѣленія нашегъ милостивѣйшегъ Султана за другога везира старати се обдержавати, веђ уздам се у великаго Бога, да ђу ја й конечно оваи миръ утвердити. Того ради непропущамъ и вамъ, почитаеми бегу, препоручити, да се и вы по крайнѣмъ могуђству старате, онымъ прећашнымъ и свакимъ зулумђарима запть дати, да ову вѣрну и мирну раю не угнѣтаваю, ер е вамъ добро познато, да овай народъ ничта пре къ буни раздражити неђе као зулуми, кои отъ немирни турака и спахіа биваю, за кое препоручуемъ найпре зафтисати, а за проче моя ђе брига бити. Ја самъ еданъ путъ цару заклео се, и при онимъ до смерти остаемъ, и тако желимъ и радъ самъ не само док се намъ други везыръ опредѣли у миру остати, веђ докле год вы хоћете. При томъ, почитаеми бегу, особито вамъ препоручуемъ, да се старате вашымъ спахіама запретити, да не бы више кое какове бунтовне рѣчи међу

народомъ разсѣявали, као что су до садъ радили, еръ е то найвеħи поводъ біо нашей междусобной вражди и несогласію. — При коемъ съ истинымъ моимъ почитаніемъ остаемъ и есамъ

№ 1125.

23. августа 1821.

М. О.

Ћехая бегу

у Београду

Овай часъ доħе ми аберъ отъ мои кнезова из Београда, да е ваш добры ч. везиръ Марашли Али — паша душу свою великому Богу предао. Того ради непропуштамъ вамъ, мой великій пріятелю, јавити: да су мени мои кнезови јавили, да е Алай-бегъ, у соглосію прочих ага и ерліа београдски, ныма предстaвіо, да су они сви ради, до определенія нашегъ милостивѣишегъ цара у призренію другога везыра, съ нами у найвеħемъ согласію миру и тишини пребивати, обеħаваюħи се, да ħеду се по могуħству старати, оныме немирнимъ бунтовницима, кои меħу народомъ ватру уселяваю у тому забранити и съ тимъ сваку вражду из меħу насъ утолити, и на ово самъ ја ныма одговоріо: да они у томъ свою дужность чине, а съ мое стране нимало бриге да неимаю, увѣраваюħи ихъ да нитко от мене више миръ не люби, при томъ и я самъ радъ отъ мое стране височайшему Девлету и нашимъ кнезовомъ за смертъ ч. везыра извѣстіе дати. Зато васъ молимъ, да бы ми учинили любовъ едногъ татарина определити, коего

бы послати могао; а и то вамъ препоручити непропущамъ, да се постарате, свимъ войводама расписати, да сваки на своемъ опредѣленомъ мѣсту безъ наймањѣ бриге седи до расположенія великаго Девлета, а и ја самъ свымъ моимъ кнезовима и вашимъ войводамъ писао, да се о томъ нимало несумняю, већ сваки по свому опредѣленію, као и до сада ради. — Съ истинытимъ моимъ високопочитаніемъ пребиваю и есмъ

№ 1125.

23. августа 1821.

М. О.

МИЛОШ ОБРЕНОВИЋ

Кнез српски.

ГРАЂА ЗА ИСТОРИЈУ
КРАЉЕВИНЕ СРБИЈЕ

ВРЕМЕ ПРВЕ ВЛАДЕ

КНЕЗА МИЛОША ОБРЕНОВИЋА

приредили

Вукашин Ј. Петровић

Др. Ник. Ј. Петровић

КЊИГА ДРУГА

ОД 1821. ДО 18[illegible] ГОДИНЕ

ШТАМПАНО У КР.-СРП. ДРЖАВНОЈ ШТАМПАРИЈИ
У БЕОГРАДУ 1884

ЊЕГОВО ВЕЛИЧАНСТВО

КРАЉ СРБИЈЕ

МИЛАН ПРВИ

Благоволео је милостиво узети под своје високо покровитељство „Грађу за Историју Краљевине Србије.“

Краљ Милан, вазда велики заштитник српске књиге и у овој прилици изволео је потпомоћи једну српску књигу, којој је цељ да сачува од заборава успомене на осниваоце српске државе. Ми смо за то дубоко захвални *Његовом Величанству нашем витешком и просвећеном Краљу.*

4. Маја 1884 год.
У Београду.

Вукашин Ј. Петровић
Др. Ник. Ј. Петровић

ОБЈАШЊЕЊЕ

Пре две године започети посао ево настављамо.

На челу друге књиге „Грађе за историју краљевине Србије“ ставили смо слику *Врховнога Кнеза Милоша Обреновића*. Његово Величанство Краљ благоволео је одобрити нам, те смо оригинал слике послали у Беч, где је копија лепо и верно израђена.

Оригинал ове слике, израдио је Павле Ђурковић, из Карловаца, што се види из забелешке на полеђини саме слике. Та забелешка гласи: *„У Крагуевцу Марта 21., лѢта 1824, изживописалъ Павле Гыурковичъ, житель карловачки СремстѢмъ, Сербскогъ православногъ вѢроисиоведанія.“*

У почетку ове друге књиге, која обухвата време од 1821 до 1823 године, наићиће читаоци на читав одељак, који говори о Србији за време бечког конгреса, дакле о догађају који се десио пре 1821 године. Према томе место овоме одељку било је у првој књизи. Да нам је у оно доба, кад смо приређивали прву књигу, био при руци материјал о томе, ми би га доиста онамо и употребили. Али не беше тако. Истражујући по ново материјал за овај посао, нађосмо доцније на једну свеску укоричених акта. На корицама тог протокола беше забележено: *„Копіе писама важни писани Порти Отоманской и двору россійскому

као и пуномоћія давана посланицима сербскимъ пошиляанимъ горереказанимъ дворовима". Писац је тих акта по свој прилици пок. Давидовић.

Сима Милутиновић у својој трогодишњој историји Србије спомиње неки „протокол" из кога је извадио неколико писама те их одштампао. Биће да је то тај исти „протокол" који смо ми овом приликом у целини испрпли.

Осем акта из државне архиве, имали су доброту ставити нам на расположење хартије својих оцева г. Стевча Михајловић, председник министарског савета на расположењу и г. Љуб. П. Ненадовић, начелник министарства просвете у пензији. Ми смо захвални поменутој господи на овој доброти којом су обвезали не само нас лично, него и све оне који се интересују за развитак свога народа и своје државе.

Г. Алекси Пачићу, секретару за турски језик у министарству иностраних дела, захвални смо на помоћи коју нам је указао око састављања речника турских речи.

У овој другој књизи задржали смо онај исти начин обрађивања, којим смо се послужули и у првој. Да овако учинимо охрабриле су нас повољне оцене, које су разни критичари у нас и на страни изрекли о првој књизи ове „Грађе". Има неких ствари које се налазе у првој књизи а у овој их нема, а друге се опет налазе у овој а у првој нису спомињате. И ако је то врло лако разумети, сматрамо да нам је дужност напоменути, да је то дошло отуда; што се

државни живот Србије у почетку врло нагло развијао, те су се и државне установе саобразно потребама народа или мењале или друкчије развијале или најпосле једне укидале а друге изнова постајале.

На завршетку овог објашњења морамо да исправимо једну нехотичну погрешку која се поткрала у првој књизи, а на име на страни 34 у 10 реду озго стоји име „Чарапић“, а треба да стоји „Рајић“. Молимо читаоце да изволе ову погрешку исправити.

Предавајући ову другу књигу у руке поштованим читаоцима, сматрамо за пријатну дужност захвалити се свима трудбеницима, који су нам свесрдно помагали те се ово дело тако распрострло у народу да не можемо више задовољити многе тражње прве књиге, које нам са свију страна долазе, јер је сва распродата уједно их лепо молимо да и у напредак не отказу своју помоћ овом делу.

15. Маја 1884. год.
у Београду.

Вукашин Ј. Петровић
Др. Ник. Ј. Петровић

САДРЖИНА

СРБИЈА ЗА ВРЕМЕ БЕЧКОГ КОНГРЕСА

УТИЦАЈ ВЛАШКЕ И ГРЧКЕ БУНЕ НА ДОГАЂАЈЕ У СРБИЈИ

ПРЕГОВОРИ С ПОРТОМ

НАЈВИША ТУРСКА УПРАВА У СРБИЈИ

СТРАНА

НАРОДНЕ ВЛАСТИ

ЦРКВА И ШКОЛА

ПРИВРЕДА И ФИНАНЦИЈА

СРБИЈА ЗА ВРЕМЕ БЕЧКОГ КОНГРЕСА

ОПШТЕ ПРИЛИКЕ У ЕВРОПИ

У времену када је у битци на Морави 19. Септ. 1813. године потучена српска војска, спремаше се на лајпцишком бојишту судбоносан бој између Француза с једне и Руса, Енглеза, Прајза, Аустријанаца и Шведа, као савезника, с друге стране. И већ у битци од 4. 5. и 6. Октобра решена беше судбина великог Наполеона: потукоше га савезници и он је 28. Октобра као побеђен стигао у Париз. Но за то опет не беше клонуо духом највећи војсковођ овога века. Понуђене му услове мира одбио је и отпочео је по ново да се спрема за бој, те да покаје свој пораз на Лајпцигу. Савезници, видев Наполеона у расцепу са народном скупштином, која није хтела да му одобри нов рат, манифестом од 19. Новембра 1813. огласише рат не противу Француске него противу њенога цара Наполеона. И већ 7. Јануара 1814. сукобише се обе непријатељске војске. Борба је, са променљивом ратном срећом, продужавана до 25. Јануара, а тада се састадоше ратујуће странке у Шати-

лону, где су, на држаном конгресу, претресали услове за мир. Наполеон, видећи да му ратна срећа неодневује коначно стару услугу, није ни сада пристао на понуђене му услове мира, наставио је непријатељства, а конгрес се 7. Марта растурио не дошав до резултата. Савезничка војска, вешто вођена, беше своју главну силу упутила да маршира на Париз, а само омањим одредима заваравала је главну силу Наполеонову. Тако се десило да је савезничка војска 18. Марта на јуриш отела најглавнија париска утврђења, а Наполеон беше још неколико миља од Париза. Већ 19. Марта ушли су цар руски Александар и пруски краљ Вилхем IV као победиоци, на челу својих колона, у Париз, који се 18. ист. мес. ноћу предао. Наполеон је у Витрију 19. Марта ноћу сазнао шта се десило. Сенат француски збацио је Наполеона с престола. Но на десет дана после тога он се сам одрекао круне. Да би се за свагда осигурали од немира, којима је Наполеон био једини подбадач, савезници склонише сенат, те овај одреди Наполеону острово (кнежевину) Елбу као азил, осигурав му два милијуна дин. годишње плате. Осим тога сенат му је ставио на расположење 400 гардиста, учинио је све да уклони узроке који би могли пробудити у Наполеону жудњу за старим положајем. И заиста 16. Апр. 1814. укрцао се Наполеон са својом пратњом пут Елбе, где је 22. истог месеца приспео. На француски, сада не више царски, него бурбонски краљевски престо поседише савезници Лудвика XVIII. који је 21. Априла 1814. свечано ушао у своју престоницу. Одмах су от-

почети преговори о миру и већ 18. Маја потписаше пуномоћници Француске и савезника (у име прве принц Беневан, у име савезника кнез Метерних и гроф Стадион) у Паризу уговор мира. Оно што Наполеон у Шатилону упорно одбациваше, примише сада Французи, т. ј. пристадоше да се Француска сведе у границе своје од 1792. год. (чл. II и III).

Но како тај уговор требаше да створи и обезбеди западној Европи сталан мир, а интереси европских држава беху услед наполеонових завојевања тако испреплетени да се то не могаше ни лако, а много мање брзо, довести у жељени поредак, то се у истом уговору, у чл. 32. предвидело, да се у року од два месеца по закључку мира састану у Бечу пуномоћници свију сила учесница у рату, те да у општем конгресу довесу одлуке којима би се допуниле одредбе овога уговора[1]. Према томе требали су пуномоћници сила да се састану већ у Августу 1814. Но то, као што знамо, није било. Они су се састали тек 20. Октобра истe године. Као узрок одлагању конгреса наводила се са званичне стране потреба, да се пре састанка конгреса, узајамним, слободним и поверљивим обавештавањем између интересованих држава, утре пут за споразум на конгресу.

И доиста 20. Октобра 1814. године дошли су у Беч не само пуномоћници свих осам држава што су заступљене биле при потпису париског уговора

[1] Уговор овај у целини находи се у „Acten des Wiener Congresses". св. I. од Клибера. 1815.

мира, него беху ту и руски цар Александар I и прајски краљ Вилхем IV[1].

Главни задатак овога конгреса био је: 1. Да васпостави у Европи (западној) такав систем, који би давао јемства за одржање равнотеже и за мир и 2. Да уреди унутрашње одношаје у Немачкој, нарочито с гледишта обновљења Прајске државе и уређења односа између Аустрије и Прајске с једне и осталих немачких држава с друге стране.

Док су се поменуте државе договарале на бечком конгресу како ће да обезбеде мир, дотле се на Елби Наполеон I спремаше да се по ново попне на царски престо. Ово спремање његово није било непознато заинтересованим силама, јер још за време конгреса договараху се владаоци талијански, енглески, француски и аустријски да одмах, чим се конгрес закључи, преместе Наполеона с Елбе мало подаље од Европе.

Но у зао час по њих дође им 19. Фебруара 1815. год. страховита вест, да је Наполеон већ пошао са Елбе, а три дана доцније стиже им глас да се већ искрцао на провансалском земљишту. 8. Марта беше већ ушао у свој двор — у Тиљерије. Ма колико да је изненада дошао овај глас, све европске западне силе и државе одмах су знале шта им ваља

[1]. Од држава беху заступљене: Аустрија, Русија, Француска, Енглеска, Прајска, Шведска, Шпанија и Португалска. Председништво је уступљено аустријском пуномоћнику кнезу Метерниху. Русију су заступали гроф Разумовски, гроф Стакелберг (посланик руски у Бечу) и гроф Неселроде, државни секретар спољних послова.

радити, одмах су се одлучиле да се подигну противу старог непријатеља. Наполеон се довијаше свима дипломатским средствима не би ли стекао поверење у озлојеђених народа и владаоца, али му сви покушаји остадоше без успеха. Савезници се споразумеше да уђу у борбу противу њега, а конгрески радови да се не прекидају. Већ 13. Марта беху закључили уговор о савезу Аустрија, Енглеска, Русија и Прајска. Само је Шведска, од пређашњих сила, изостала, јер немаше новаца за ратну спрему. Наполеон се изненадио хладном дочеку, којим га је пресрео народ француски. Једва је могао да скупи 70.000 војника, које је повео противу четворног савезништва. Већ 4. Јуна 1815. отпочела је борба и то на белгијском земљишту. Још једном и то последњи пут, даде се Наполеону прилика да примени своје војнике врлине. У битци код Ватерлоа 6. Јуна 1815. тако је грозно потучен, да је једва жив умакао у Париз, где је 8. истог месеца већ стигао био. На два дана по своме повратку дао је по ново оставку на царски престо, а 14. истог месеца отишао је на свагда из Париза, одакле га савезници упутише на острово св. Јелене. Ту је Наполеон живео у заточењу до 23. Априла 1821. када је као заточеник издахнуо.

За све време борбе противу Наполеона, у саветовањима приликом бечког конгреса и у свима меродавним догађајима по судбину европских народа, играо је најодсуднију и прву улогу цар руски Александар I. Он је водио коло противу Наполеона, он се први заверио не метнути мача свога у корице, докле не

сатре Наполеона, о коме се беше уверио да није поуздан ни савезник, ни друг. Његовом моћном упливу приписује се заслуга што је Немачка устала против Наполеона, што је призната неутралност Швајцарске, што су Јонски Острови добили свој независан положај и т. д. Александар I., старајући се за ширење образованости у своме народу, олакшавајући положај своме, још тада ропском народу, беше стекао име доброћуднога владаоца, који је тежио да се народи не гњече и да се мир одржава.

Док се западна Европа, са Русијом у друштву, борила за своје ослобођење од Наполеоновог превлашћа, дотле је Турска сама себи била остављена, управо напуштена, те су њене паше и везири радили са хришћанским народима отоманске царевине што год су хтели. Крај године 1813. цела 1814. и почетак 1815., као што смо видели, беху оно време у животу народа деветнаестог века, када силни огледаху своју обес над немоћнима. Тако је било на северу, тако на западу, тако, само у јачој мери и другом облику, на југоистоку Европе. Овој несретној ситуацији имају Турци да захвале што су могли још једном да засите своју не обуздану ћуд над потиштеном рајом. Слободна од свију оних огромних заплета на западу, Турска се занимала сатирањем самосталности својих хришћанских народа. Србима је и сада, као увек било суђено, да испију до дна чашу насиља, што јој беше насуо фанатизам Сулејман Скопљак паше и његових Турака.

До душе српски народ имао је пред собом скупо стечено искуство, које га упућиваше да се за своје

ослобођење мора да поузда највише у своју сопствену снагу. То му казиваше и стара и средњовековна и нова историја његова. Но повијајући се за општим законима људскога живота: да са омање жртава пожње што више плода, српске старешине пратиле су с највећом пажњом како се догађаји на западу развијају. Сазнавши за први пораз Наполеонов и за предстојећи долазак цара Александра у Беч, српске старешине одлучише користити се том приликом.

УЗДАЊЕ У РУСИЈУ

Навикнут на Русију из ранијих времена, а услед заједничког ратовања противу Турака, везан са њом племенским и верозаконским сродством, није за народ српски могло бити ништа природније, него се у часовима тешких невоља обратити на цара Александра, чије раније добро расположење према Србима није било изглађено из народног сећања.

И доиста у овој прилици руководиле су се српске старешине више осећајима него дубоким познавањем политичких прилика.

Старешине народне, што су после несрећног догађаја од 19. Септ. 1813. остали у земљи, као и они који су прешли на аустријску страну, и ако су били раздвојени местом боравлења, слагаху се у једној мисли, у мисли да се учини покушај код рускога цара да се он умоли за посредовање у корист Србије. Очекивало се само згодно време за тај корак. Народне

старешине знали су да се бије љути бој између Руса и Француза, па су чекали да се та борба сврши.

Чим је до њих допрео глас, да је Наполеон потучен, да је цар руски ушао као победилац у Париз, а то је, као што смо напред видели, било 19. Марта 1814. год., одмах се српске старешине састадоше у манастиру Благовештењу, који лежи на склонитом месту у осоју Рудничких планина. На том скупу беху архимандрит благовештенски Глигорије Радојичић, кнез Милош Обреновић, војвода Лазар Мутап и војвода Филип Петровић. Они се договоре да пошљу цару руском молбу за помоћ. Што одлучише то и учинише. Први пут после пропасти, решише се Срби 21. Априла 1814. године да се јаве пред Европу као живи, да замоле „свога цара“ за избављење. Кнез Милош, желео је да се на ту молбу потпишу и оне народне старешине, што су се склонили били од зулума турског у погранична аустријска места. С тога је он пошље Петру Молеру, који беше у Земуну, те је и он потписа, а осем њега је потписаше Марко, кнез нахије крагујевачке, прото Матеја Ненадовић, Стојан Чупић и Максим Крстић, па је предадоше архимандриту студеничке лавре Мелентију Никшићу, да је однесе цару Александру у Беч. „Сав се народ обраћа сузним очима“, вели се у тој молби, „но с пуном надом, престолу вашег величанства, чије је оружије Бог благословио и моли смерно, да би њега, који је вазда био веран вашем величанству, избавили од насиља и глобљења турскога“. Под „избављењем“ замишљали су Срби да их или Русија освоји и себи

подчини, или да им створи стање онакво какво беше у Влашкој, т. ј. да им се призна самосталност у унутрашњој управи, а они да за то плаћају данак.

Но као што смо напред видели, баш у месецу Априлу приближаваше се крају, али још не беше свршена, борба европских држава с Наполеоном. Цар Александар, као вођ у тој борби, не беше у Бечу, већ на бојишту. С тога архимандрит Мелентије не могаше лично предати молбу цару, већ му је достави у Брисел преко пуковника Стефана Живковића. Архимандрит Мелентије задржао се до краја Јуна у Бечу, очекујући на какав год одговор од цара. За то време обраћао се својим, из ранијих времена, познатим великодостојницима руским, као што су обер-прокуратор и председник светога Синода књаз Галицин, гроф Салтиков, гроф Ивелић, молећи их да уложе своју реч код цара Александра, у корист Срба. Но када ни после тога не дође никакав одговор, позвао је кнез Милош натраг архимандрита Мелентија. Четири пуна месеца ћутали су Срби, трпећи зулуме Сулејман-пашине. Чекали су на згодну прилику када ће се моћи састати, те да заједничким договором учине по ново нешто ради свог и народног ослобођења. Такву им је прилику створио сам Сулејман-паша. У почетку месеца Августа 1814. године, позвао је све нахијске и друге кнезове у Београд на скупштину, да се посаветује о распореду данка за митровско полгође.

Старешине народне, и то: Милош Обреновић, бив. војвода руднички, кнезови: Аксентије Милади-

новић, из београдске нахије, Радован Грбовић из ваљевске, Василије Јовановић, из ужичке; војводе: Лазар Мутап, Милоје Тадић, Арсеније Ломо и Милош Дрннчић; и капетани: Панто Илијћ, Василије Павловић и Ђорђе Лазаревић, састадоше се кришом 8. Августа 1814. у Топчидеру, те сложно написаше Петру Молеру и проти Ненадовићу једно дугачко писмо, садржина којега најбоље карактерише ондашњу ситуацију Срба у Србији. Као што мало час рекосмо прото Ненадовић и војвода Петар Николајевић Молер, беху се склонили од турскога зулума у Земун. Но они су одатле чинили све могуће услуге своме народу; често пута беше, управ, срећа што се такви опробани патриоти и искусни народни људи налажаху у сигурном склоништу.

Изнесав најпре шта народ пати додали су у томе писму старешине из Шумадије својим друговима у Аустрији „за то овом приликом вама обоици пишемо, а ви можете и прочим, ком треба од наших саопштити и великим вас Богом саваотом заклињемо, да нам истину јавите: је ли наше сунце од истока и наша велика надежда са свим угасила се и је ли нас наш велики цар Александра са свим оставио? Је ли се нас цар наш са свим одрекао? Је ли цар наш нас жалостни и тужни и никад неутјешни једнородни род свој Турцима и њихову скверному олтару и преисподњем огњу на жртву поклонио? Је ли цар наш с Турчином мир учинио на 40 година, како нама овде Турци казују? Ах, горе нам! О горе нам! остављеним, под најжешћим мучитељем на свету, да и

остатак Србаља до конца истребљени будемо.“ Завршујући многа нарицања српске старешине, у очајном стању питају у истом писму: „Камо вам студенички архимандрит Мелентије? Камо Стефан Живковић? Камо Миленко Стојковић и Петар Тодоровић Добрњац? Гди су, зашто се и опет не трудите. Трошка ако немате, зашто пешке не идете и леба не просите, док до цара дођете; на путу умирите од глади, и ми браћа ваша и род умиремо сваки минут од страха и зулума по путови. Ми на вас уздамо се, да ћете ви сајединити сузе ваше са сузама нашима и да ћете непрестано умивати ноге и престол нашег великог цара Александра и наше велике надежде Русије.“ „Зато отиђите, просите и видите, је смо ли са свим од нашег цара остављени, дођите и кажите нам истину коју од вас чекамо, тако вам великога Бога и Христова страшнога пришествија и суда. Ако не одете и не дођете скоро, да нам истину кажете, то сви од малог до великог ваши соперници будемо на страшном суду божијем! Опет вас с горким сузама поздрављамо и заклињемо у име све сиротиње“[1].

Овај вапај српских старешина, није остао без последица. Прото Матеја, ганут садржином примљеног писма, а обавештен о догађајима, који су се на западу Европе развијали, одазвао се позиву и примио на себе тешку но пуну части мисију, да оде цару Александру, те да од своје стране, а у име српског народа, учини што је било у његовој власти.

[1]. Ово је писмо у целини наштампано у „Мемоарима проте Матеје Ненадовића“ на стр. 219–222.

Старешине народне одмах предузму да раде на спремању свега што је потребно, да би прота Ненадовић могао да ускори свој пут руском цару. Већ је 15. Августа 1814. било спремљено и проти достављено не само пуномоћније него и молба за цара руског и писма за више важних а Србима познатих државника руских.

Пуномоћијем, које су потписали једанаест старешина што су остали у Србији и седам што су се спасли на аустријску страну, овлашћен је био прото Ненадовић да подноси писмене молбе народне где за добре нађе и да их може усмено објашњавати и допуњавати како најбоље знаде[1].

Прото је, као што рекосмо, понео собом молбу народну упућену Александру I цару руском и више писама на знатније руске људе. У овој молби (која се налази отштампана овде у „документима“), народне старешине изјављиваху да су 21. Априла 1814. послали цару молбу своју, по архимандриту Мелентију Никшићу и да од тада до сад нису чинили никаква корака ни код цара руског, ни на коју другу страну. Старешине су нашли да је ово требало рећи са разлога, што су се млоги не овлашћени издавали као српски заступници, па су досађивали и цару и његовим саветницима у име српског народа. И у овој другој молби српски народ изјављивао је да сву наду

[1]. Пуномоћије ово има наштампано у Мемоарима проте М. Нен. на стр. 222 и 223., а има га и у другим књигама. Ми смо га из државне архиве узели, јер је оно истоветно са оним што је у „Мемоарима“, а преписано је по оригиналу.

за спасење своје полаже на цара Александра, кога моли да му буде милостив и да га спасе од насиља.

Од руских великодостојника умољени су овом приликом нарочитим писмима, која је прото Ненадовић собом понео, гроф Ник. Салтиков, архим. Спиридон Филиповић, генерал Константин Константиновић Родофиникин, књаз Александар Николајевић Галицин, митрополит ст. Петробуршки и Новгородски Амвросије, гроф Марко Константиновић Ивелић. Сва ова господа руска била су, из ранијих времена, позната српскоме народу. Генерал Родофиникин био је руски заступник у Србији за време првога устанка; гроф Ивелић је донсо српским вођама у првом устанку руске ордене и т. д. Ма да је свако писмо удешавано према личности којој је намењено, опет, као што се из текста види, сва су написана у једном смислу и духу. У свима се баца кривица због пропасти српске на оне вође народне, који су отишли из земље после пораза, а највише се удара на Карађорђа, као врховног предводитеља народњег. Народ се претставља као веран руском престолу и руском цару и у име те привржености апелује се на дотичног државника, од кога се моли помоћ за српску ствар. Прото Матија отишао је у Беч и к Русима но није донео собом никаква ресултата. Свуда је лепо примљен био, но за народну ствар није могао ништа да учини. С тога се вратио натраг у Земун, где је до 9. Декембра 1814. године остао.

СРБИЈА НАСПРАМ ЕВРОПЕ

Народне старешине, по савету проте Матије, одлучише да понова учине корак како код Русије тако и код осталих дворова европских. Састанак Бечкога Конгреса у Новембру 1814. сматрали су као најзгоднију прилику за такав корак; тако им је и од стране руских пријатеља световано. — С тога се опет сагласише старешине народне, да поново пошљу у Беч проту Матију. Од 30. Новембра до 8. Декембра спремана су у Земуну писма, која је требао да понесе собом прото Ненадовић: писмо цару аустријском, Францу I, Руској царици, грофу Каподистрију, министру спољних послова руске царевине, кнезу Метерниху, министру-председнику аустријском, који је уједно председавао у конгресу, краљу прајском Вилхелму IV. Главни вођи у овом пословању били су кнез Милош, архимандрит студенички Мелентије, војвода Петар Николајевић Молер, Гаврило Николајевић и прото Матеја Ненадовић, који је уједно био и извршилац свега смишљенога.

У свима писмима, што је понео собом прото Матија престављала се патња српскога народа од зулума турскога и изјављивана је молба за спасење народно. Но ни у ком не беше изведен и предлог о начину избављења. Српски прваци мишљаху да ће доста бити ако се пожале Европи противу насиља, а вероваху да ће представници великих сила и сами наћи најподеснији пут, да се Србима створи стање, које би се могло подносити. — Прото Ненадовић, имајући већ довољно искуства у заступању народа пред страним

државницима, знао је да често најплеменитије молбе пропадају само са неке ошипке у форми. С тога је он сада био обазрив и није заборавио да изузме од својих другова не само овлашћење да може понета „прошенија“, према приликама исправљати и мењати, него је узео и њихове печате да, саобразно тадањем обичају, поред имена ставља и печат, на новим молбама, ако их узмора писати.

Прото се кренуо 9. Декембра 1814. год. из Земуна у Беч, где је 15. истог месеца стигао. Од тада па све до 2. Јуна 1815. бавио се он у Бечу, радећи на своме задатку. Највише је ишао и дејствовао сам, а где је требало радити на ком страном језику, помагали су му нарочито у превађању Фрушић, Давидовић и Павковић[1].

Дошав у Беч, затекао је прото Ненадовић на окупу све државнике што су били као заступници европских држава на конгресу, затекао је цара руског и краља прајског. Први корак, учинио је код руских дипломата и државника, а од оних најпре код државног саветника Тодора Ивановића Недобе, с којим је још из ранијих времена (1808. и 1809. год.) био познат. Примив од руских државника савет: да се обрати молбом свима владаоцима што беху на окупу и енглеском заступнику на конгресу Лорду Кастлрију, прото је све молбе предао за времена, јер до 3. Јануара 1815. биле су молбе у рукама царева: аустријског, руског и краља прајског. Ове молбе биле су

[1]. Павковић је био руски чиновник.

у неколико друкчије написане но што беху оне, које је прото из Земуна понео, — најбољи доказ да је прото Ненадовић добро учинио што је понео печате старешина. Одступање то било је у главном у томе, што се у молбама изнела позитивна жеља народа српскога: да га цареви измире са Султаном, коме би од сад данак плаћали, а добили слободу у унутрашњој управи своје земље. Жеља српског посланика била је да изађе лично пред владаоце, којима је предао молбе народне, те да својим разлозима објасни и поткрепи народну молбу. Много је труда и времена уложио заступник српски да би дошао пред цара руског, но све у залуд. Руски државници, почев од Каподистрије до Булгакова, и од Недобе до Неселроде, сви су га заваркивали надама од дана до дана, докле најпосле од свега њиховог обећавања не би ништа. Прото је из дана у дан ишао руским државницима, час достављајући им јадања српских старешина, час тражећи од њих савета за своје равнање на спрам осталих. Тако је дочекао српски заступник у Бечу и оне по савезнике несрећне дане, када им је стигла вест о бегству Наполеона I са острова Елбе. После те вести није било ни мислити да ће српски заступник моћи да изађе пред цара Александра, који је сву пажњу своју скренуо на Наполеона и на Француску, па и сам полетео на бојиште у Белгију.

Срећније је прошао прото Ненадовић у одношајима својим са аустријским државницима и код аустријског цара. Молбу српску хтео је прото својеручно да преда цару Францу. С тога се 24. Дек.

1814. год. обратио грофу Врбни, за аудијенцију а 5. Јануара 1815. дакле већ после дванаестину дана, примљени су били српски заступници од цара Франца. Са протом Ненадовићем изишли су пред цара и Фрушић и Јевта Чотрић. Пошто су предали молбу, рекао им је цар да он све зна шта Срби у молби наводе. „Извесно је, рекао је цар, да Срби много неправо трпе и трпити морају до времена, вас пак уверавам да сам ваш пријатељ био и да јесам, да сам вас помагао барутом, оловом, топовима, раном, добрим саветима, словом и делом, све сам чинио што сам могао собом чинити. Уверите се из тога, што сам вас у моје државе примио и заклонио, а да ћу и од сад то чинити, то вам обећавам, али добар стати не могу хоће ли Султан послушати; но опет мислим да ће ме пре послушати, него икаквог другог императора, јер сам са њим у добром пријатељству. А да вас од стране Конгреса препоручимо и што предузмемо, то за сад не налазим да је добро. Прво, помислиће Султан да му заповедати намеравамо, а то нисмо у стању чинити, и можемо ономе народу веће зло учинити, а ја не знам који би радији био, ја или ви, да вам помогнем. Но ћу му пријатељски преставити и мислим утврдо, да ћете неколико дана следства моји представака у дејству опазити; али ја знам добро да докле име Србин и Турчин царствује, то двоје не може се сложити. Но ви будите овде још, а ја ћу вам доставити до знања што буде. Ја ћу Султану од моје стране што могу лепше и ласкавије представити као од стране комшилука, а и од стране

у [illegible] написана но што беху оне, које је [illegible] из Земуна донео, — најбољи доказ да је прото Ненадовић добро учинио што је понео печате старешина. Одступање то било је у главном у томе, што се у молбама износила позитивна жеља народа српскога: да га цар [illegible] измире са Султаном, коме би од сад давали [illegible], а добили слободу у унутрашњој управи [illegible]. Жеља српског посланика била је да изађе лично пред владаоце, којима је предао молбе народне, те да својим разлозима објасни и поткрепи народну молбу. Много је труда и времена уложио заступник српски да би дошао пред цара руског, но све у залуд. Руски државници, почев од Каподистрије до Гулинова, и од Поцобе до Неселроде, сви су га заваравали надама од дана до дана, докле најпосле од свега њихових обећавања не би ништа. Прото је од дана у дан ишао руским државницима, час доносећи им [illegible] српских старешина, час тражећи од њих савета за своје равнање на спрам [illegible]. Тако је дочекао српски заступник у Бечу [illegible] несрећне дане, када им је [illegible] о бегству Наполеона I са острова Елбе. [illegible] није било [illegible] мислити да ће српски [illegible] пред цара Александра, [illegible] Наполеона и на [illegible] бојиште у Белгију.

С [illegible] прошао прото Ненадовић [illegible] аустријским државницима [illegible]. Молбу српску хте[illegible] [illegible] миру Францу. С [illegible]

1834 … овога, аустриј-
Јангу… проте Ненадовића и
… у невољи, упутила
… да дејствују непосредно
… београдског, да одустане
…
… које сам, које са Да-
… дејствовао у духу упутстава,
… од друштва из Земуна,
… у Србији подигао на ору-
… Цариграда дошао беше о
… од посланика њеног у
… Пренер био је већ 26.
… објави проти Матеји, да је
… одговорио барону Штирмеру, на
… интервенцију, „да та раја мора
… тако често буни“. Српски по-
… Он по ново замоли за посредо-
… и то сада већ само у смислу из-
… Султаном. Како је у то доба већ
… Француској, и како се беху спремали
… којима беше и Аустрија, да се по
… на бојноме пољу, то се аустриј-
… а нарочито вођ њихов, кнез Метер-
… дубље упуштати у српско-турску раз-
… се већ беше изродио рат на смрт и
… Метерних је по природи својој био др-
… конзервативан и као такав нерадо је помагао

…ефендија звао се у оно доба Султанов министар спољних

да се постојеће стање ма где мења. Сад му је још сва пажња била скренута на запад, те са та два узрока није могао Србима да даде никаква обећања у њихову корист.

Охрабрени првим пријатељским дочеком, прото и Давидовић реше се да још једном моле за аудијенцију код цара аустријскога. Сад су ово могли учинити у толико пре, што су од Руса са свим остављени били. И заиста 8. Маја опет су предстали цару Францу, коме су изнели како је стање у Србији. Он им је сад изјавио да су Срби запливали у једну воду из које ће мучно испливати. „Ја вас сажаљујем и рад сам да испливате, а све знам шта сте трпели, мени је све од гранични команданта познато“. Са таквом изјавом, а после још неколико измењаних речи са српским посланицима, одпусти их и цар аустријски, од кога нису више добили никаква одговора, као ни од руског цара.

Много мање резултата постигао је српски посланик код Енглеза и код Прајза. Енглески заступник на бечком конгресу лорд Калстрија просто је одбио проту Ненадовића са разлога што је Енглеска у присном пријатељству с Турцима, па неће за Србе, који су турски непријатељи, ништа да чини. А прајски краљ није одговорио Србима на молбу, а много мање да их је пустио преда се, ма да су желели да изађу предањ.

Архимандрит Мелентије и они српски емигранти, што још не беху на српској земљи, да би потпомогли проту Ненадовића у његовом тешком задатку, који се већ био показао безуспешан, слали су руским државницима депутате, да их моле за посре-

довање у корист Срба. Тако је 10. Јуна 1815. год. дакле управ за време борбе савезника противу Наполеона код Ватерлоа, отправљен грофу Каподистрију, који је пратио цара на бојишту, и посланику руском у Бечу Стакелбергу, пуковник Стефан Живковић и Симо Марковић, с молбама на оба та руска државника, да би им помогли изићи пред цара Александра коме би они усмено пресдтавили стање у Србији; а уједно предали му трећу молбу српску. У овој молби нису Срби тајили да се не надају бог зна какв ом успеху од ње, но апелујући на човекољубље царево а притешњени нуждом молили су га само за новчану помоћ. Мимогред дотичу се Срби и у овој молби своје пређашње жеље, да им цар помогне постићи положај какав је имала Румунија. — Но ни овај пут нису српски посланици боље прошли. Пажња руског цара беше скренута на запад и он сам налазаше се још на бојишту противу Наполеона.

Докле су српски емигранти из Аустро-Угарске исто онако безуспешно радили за српску ствар код царева и краљева европских, као што је и прота Ненадовић, дотле су српски јунаци на бојним пољима Шумадије делили мегдан са зулумћарима на Љубићу, Палежу, Кличевцу, Пожаревцу, на Дрини и Дубљу. Прошав срећно у свима бојевима, па и у одсудном на Дубљу, који је свршен 13. Јула 1815., Срби су при крају већ били толико саломили турску силу у својој земљи, да су задавали страха и самим царским војскама на Белици и на Дрини. Марашли Али-паша на Белици и Рушид-паша на Дрини, на-

лазили су да ће по Турке боље бити, ако са Србима мир углаве; но ако продуже борбу. Владику нишког употребио је Марашлија као посредника за примирење, а Рушид-паша употребио је за исту цељ побратима Милошева, Али Агу Серчесму.

Како су текли проговори око примирења и на који су начин свршени, показили смо у првој књизи нашој (стр. 36—42). Овде је на реду да видимо, шта су Срби чинили изван својих и турских граница, а у цељи своје боље будућности.

Свршив повољно борбу на јуначком мејдану, нађоше српске старешине да треба опет отпочети рад на царском дивану. Сабља беше учинила своје, дође ред на перо и на књигу. — Требало је заиста много мудрости и одважности имати у догађајима који су сада предстојали.

Прото Ненадовић беше дошао у Варадин не могавши сагледати крај рату на западу, па не знађаше ни када ће се вратити суверени с бојишта.

Српски емигранти, пратили су догађаје на бојишту европском и похитали беху да гласом о томе и саветом притеку својој браћи у Шумадији у помоћ. Гаврило Николајевић, писмом својим од 25. Јула 1815. упућеним на кнеза Милоша, потанко је обавештавао српске старешине о догађајима и чинио их пажљивим шта им ваља радити. По свој прилици услед тих савета, српске старешине састадоше са 27. Јула 1815. у скупштину на Руднику, те донеше одлуку, да се опет врати у Беч прото Ненадовић, коме се додаде у помоћ, као други пуномоћник

Стеван Добрњац, стари борац за народну слободу, који је, због несугласице с Карађорђем у 1809. години отишао из Србије у Русију. На истој народној скупштини издали су војводе српске, у име народно, пуномоћије Добрњцу, (јер је прото већ имао пуномоћије) којим су га овластили да за сваку народну потребу може говорити „богом собраном“ конгресу бечком, да може показивати нужду народну а све споразумно с првим пуномоћником, протом Ненадовићем. У половини месеца Августа 1815. остао је сам, јер се беше прото Матија, на позив српских старешина, вратио у отаџбину и заузео своје војводско место у редовима бораца на Белици.

ОДНОШАЈИ С ТУРЦИМА И НОВО УЗДАЊЕ У РУСИЈУ

За Србе је сад била ствар чиста. Турска војска дошла је на њих са две стране, цареви хришћански нису могли да олакшају судбину народну, цар покровитељ их је са свим оставио, није дакле било остало ништа друго, него мирити се с Турцима. Разуме се по себи, да је то био и последњи тренутак када су могли употребити крајње сретство — покорност султану, запечаћену заклетвом верности. Мучан је био положај српских старешина! Идеали њихови о ослобођењу од вековног непријатеља, окренуше се у горку битност: мирење са њим! Па да су бар раније знали да им се ваља покорити Турцима, они би то постигли са мање жртава а извесно са више успеха. Но тврда, а неоправдана нада у цара

покровитеља, у милост „богом сабраног" конгреса, учинише, те Срби увидеше да им се још једино ваља уздати у своје умешно понашање с Турцима. Књаз Милош био је у томе мајстор. Чим је сазнао да је Рушид-паша сишао у Зворник са задатком да са западне стране удари на Србе, одмах му је послао писмо (5. Јула 1815) у коме му изјављује, да Срби нису устали на цара и његове веледостојнике, но на зулум Сулејман-пашин; па му предлагаше састанак ради споразума. А да не би у Турака изазвао сумњу о слабости српске снаге, кнез Милош ограђује се од тога са јуначком изјавом: „Немој и то мислити да смо се уплашили, те ти ово пишемо. Ми се већем ни од кога плашити не можемо". Владика нишки, за кога смо мало час споменули, беше узео посредничку улогу између Срба и везира Марашлије, који је, као што знамо, био на Морави са знатном војеном силом. Владика је саветовао српским старешинама „да се окану ђаволскога посла", но да гледају да се споразуму с турским везиром. Српске старешине примише посредовање владичино, али писмом од 26. Јула 1815. одбише сву кривицу за „ђавоља посла" на Сулејмана и његове људе, а позваше га да, ако је прави архипастир стада Христова, изради милост у султана, те да се народ не диже противу зулумћара. Старешине српске провидели су владичин смер, па су се до краја користили овом приликом. Они су најпре очитали владици све што им је било на души, па су му после мушким језиком отписали шта хоће а шта не ће да

приме од цара. „Хоћемо, веле, честита царева везира са неколико његовијех турака и то да буду праве османлије, који по ћитабу и турском шеријату судити знају, а за друге турке, окром трговаца, не ће да чују да буду у земљи“. Ако такве жеље српске цар уважи, Срби су му обећавали и верност и арач, обећавали су да остану „права царева раја.“ Ако ли цар „другчије хтедне, не ће бити, вели Кнез Милош, од мира ништа; јер ми докле жив један тече, који оружје носити може, предати се не ћемо и заклели смо се самог оног посећи, који би између нас о предаји што споменуо“. — Српске старешине изјавили су најпосле владици жељу да се лично састану, па да се споразуму. Кнез Милош је мало полагао вредности у ово владичино посредовање, јер је ближе стајао с Рушит-пашом босанским, који га је већ био позвао на договор. Но кад је кнез Милош примио писмо владичино којим му јавља да га је тражио да се састану и да везир Марашлија, у чије име владика посредоваше, има од цара ферман на Србију, па да с тога похита на Белицу, одговорио му је кнез Милош, да он управо не зна који од два везира има ферман, јер и један и други то казују, а ни један не доказује. С тога је позвао владику, да пошље Марашлија Рушит паши писмо којим ће га позвати да Милоша упути на Белицу, па ако то Рушит учини, да ће одмах доћи, а у противном случају да ће чекати докле са њим проговоре доврши. И као што знамо [1] кнез Милош је отишао

[1] Стр. 39 прве књиге ове Грађе.

најпре Рушит-паши, па одмах Марашлији, с којим је убрзо постигао споразум и на основу тога послао прву депутацију у Цариград[1] која је однела прву преставку од српске стране. У тој представци, која је датирана 12. Августа 1815., а писана је у Јошаници, српски народ београдског пашалука жали се Дивану противу Турака у пашалуку, који су народ противно царевој вољи глобили и злостављали. Четрнаест тачака садржи та жалба, а свака је по себи довољан доказ да се Срби нису дигли противу ничега но противу претераних дација и насиља. Скоро цео месец Август протекао је у преговарању с турским везирима и са стамболским Диваном. У то време кнез Милош известио је и владику црногорског о стању ствари. Значајно је што се кнез јада владици да је изгубио сваку наду у „благочестиве“ цареве и да се види принуђен примити од везира турских понуђени му мир. Осем тога и осем по неких излета Турака Бошњака на Мачву, није се до последњег дана месеца Августа ништа десило, што би било од каквога значаја. Тек 30. Августа 1815. примио је кнез Милош од Марашли Али-паше писмо, којим му је јавио, да је Порта одобрила његове предлоге и уговор о примирју, па је ову вест послао и Рушит-паши на Дрину.

Вест о одобреном примирију обрадовала је обе стране подједнако. Марашилија је стекао угледа код своје владе, што је успео да без крви умири паша-

[1] Погрешком штампарском стоји у првој књизи на 44. страни да се прва депутација кренула у Цариград „у лето 1816“, а треба да стоји 1815 године.

лук београдски, а кнез Милош и његови другови били су срећни што је народ спасен од покоља. Но мудра управа српска користила се и овом приликом. Кнез Милош, захваљујући везиру Марашлији на труду око примирија, молио га је да нареди да сваки, био србин био турчин, задржи оно што је у боју отео, да се у српске послове нико други не меша но везиров ћурчибаша Јордан, побратим кнеза Милоша и да владика нишки не долази у Србију — три услова, који су дали правац целој унутрашњој политици онога времена. Владику нишког нису желели Срби с тога што је био Грк, а опарени из раније таквим владикама, Срби су их мрзели јаче но саме турке. Ово је учинило те је нишки владика постао незадовољан са србима, и ако су му они пристојно наградили трудове што беше уложио у српску ствар. Но срећа беше што је он за времена изгубио сваки уплив код везира, који је сада прешао на побратима Милошевог Јордана ћурчи-башу.

Већ 2. Септембра добио је кнез Милош од Марашлије писмо, којим му је јавио, да су српски посланици у Цариграду лепо примљени и да су српску жалбу на Дивану прихватили. Кнез Милош није никада пропуштао да одговара на саопштења, која су му чињена са стране, али је најтачније одговарао турским везирима као лицима од којих је судбина српскога народа највише зависила. Тако је и овом приликом употребио свој начин учтивости, те се захвалио везиру и кроз везира цару и Дивану, на милости коју излевају на рају, молећи у исто време и

за даљу паклоност. Добив са турске стране добре изгледе за народну ствар, кнез Милош је хтео још један пут да покуша потражити потпоре у Руса. С тога је 6. Септембра 1815. године препоручио Добрњцу, да се извести па да му јави: шта мисле Руси радити за Србе, бело или црно, само нека реку, да се зна „те да не иду све обзирући се у назад". Кнез Милош је у својим корацима вазда био одсудан, а у овом тренутку чињаше му се и згодно време и дужност да разбистри одношаје Руса ка Србима. С тога је и захтевао одлучан одговор, с тога је тражио од свог посланика да му јави: хоће ли Руси у скоро заратити с Турцима и ако хоће, да Руси пошљу џебану и војску за посаду по градовима; ако ли неће да им то кажу, те да Срби наставе и доврше преговоре о миру, да закључе савез вечитог пријатељства с Турцима. Чудновато је, да и после оваког одсудног корака, Руси оставише Србе без одговора.

Но ни они лепи изгледи са турске стране нису остали не помућени. И ако је Девлет прихватио с почетка жалбу народну противу Сулејмана и његових турака, при избору мера којима је мислио да дâ Србима задовољење, учинио је нешто што је произвело врло рђав упечатак међу Србе у пашалуку. Наређено је било да српску жалбу извиде и остану у Србији Рушит-паша, босански везир и Сулејман Скопљак београдски, дакле они људи, против којих су се Срби и жалили и румелијски везир Марашлија. То је учинило, те су српске старешине, у име народа, послали молбу Султану, у којој су га молили

да им уклони двојицу прво именованих паша, а нарочито Сулејмана, јер је он и био што је изазвао народ на отпор. Пошто се кнез Милош беше споразумео са Марашлијом, то су Срби њега желели и молише цара да им га остави за везира. „То је прави царски везир, он је паметан и разуман и вјерни царски веħил“ вели кнез Милош у свом писму од 15. Септембра 1815. Уз писмо на цара упућено, послао је кнез-Милош и молбу патријарху цариградском, којом га је молио да подржава захтев српски код Порте, те да се Срби опросте варварског Скопљака и неискреног Рушит-паше, а да им остане за везира стари Марашлија. Како се у овом времену бавио у Цариграду архимандрит студенички Мелентије, као пуномоћник српскога народа по овлашћењу од 15. Септембра 1815, то кнез није пропустио да и њега извести о жељи народној, односно избора везира и да га упути да и он поради у истом правцу.

Успех српских посланика у питању избора брзо је следовао. У Цариграду су српску жељу одмах усвојили и Марашлија је остао везир пашалука. Сулејман му је одмах предао и град и везирство, а Рушит-паша није ни упућиван на намењено му место.

Овај успех с једне стране, а хладноћа којом су српски заступници дочекивани код Руса с друге стране, учинише те се Срби са свим оцепише од Русије и обратише се непосредно Турцима. У Стамболу је остало стално српско заступништво од четири лица, међу којима је први архимандрит студенички, и Срби су од тада па за пуних пет месеци

стајали у свези само с Турцима. Одмах после разбистрења односаја, Срби су послали молбу султану, у којој су опширно изложили своје жеље и своја тражења. Та је молба најзнатнији докуменат из онога времена (27. Септембра 1815), с тога је вредно да се подуже њоме позабавимо.

Отворено и без икаква извијања потврђује народ српски пред султаном, да су се огрешили, што су први ферман његов (1806) погазили и дизали противу њега, свога законитога господара. Али одмах казују да они нису томе били криви, „него она четворица (Карађорђе, Младен и др.) што су с нама владали и дали се од Руса преварити, па данас међу нама нису него су отишли ономе, који их је преварио!“ Ако се овакој изјави придружи из упутства, које је кнез Милош дао својим заступницима 27. Септ. 1815, оно место где се вели: „Ако би вас који укорио: „ви сте царски ферман подерили и царску милост одбацили“ — одговорите, „да је била превара од Руса, који су старешине бивше преварили с даровима и лажљивим обећањима, а они народ преварили и натерали да их слуша“ — тада се добија права слика о одношајима Срба с једне а Руса и Турака с друге стране. Овако расположење може се потпунце тек онда разумети, када се узму у обзир муке српске и обмањивања руска од Августа па све до часа када се Срби решише да с њима прекину, а одпочну радњу на своју руку с Турцима. —

За овим чисто политичком делом, долази други део молбе у коме су захтеви, који су се односили на уре-

ђење унутрашње управе земаљске. Међу тим захтевима, којих има 10 на броју, налазе се следећи: 1-во. Да везир седи у Београду са извесним бројем Турака, међу којима да не буде ни један, који је пре тога у Србији живео; 2-го. Да се народу осигура слобода верозакана и наставе и слобода ношења ситног оружја; 3-ће. Да се Турци не смеју настањивати по паланкама, и селима, а кривцима већих злочинâ да суде споразумно везир и српски кнез; 4-то. Да осем татара и трговаца други Турчин у Србију улазити не сме, да се не би земља напунила зулумћара; за трговачко имање стоје Срби добри. 5-то. Да српски трговци имају слободу путовати по царској земљи и трговину водити; 6-то. Спахије да не седе народу и да не примају приходе са земаља собом, већ преко својега старешине: 7-мо. Све уредбе да извршује српски велики кнез у сагласију с везиром, који ће заједнички изабрати кнежеве за сваку нахију; а цар ће их ферманом потврђивати; 8-о. Велики кнез да буде у породици наследан; 9-о. Оних 12 кнезова да скупљају од народа све дације и да у сагласију с везиром шиљу у Цариград све што се буде Порти плаћало у име данка. 10-о. Да Срби плаћају у име свију дација оно што им је ферманом од 1806. одобрено било, а то је 806.000 гроша на годину. У ту суму рачунато је у име пореза, на 20.000 глава 360.000 гр.; на 55.000 глава харача 80.000 гр.; у име чибука 40.000, за мукаде 55.000, од рудника 3000, а толико и од риболова, од ђумрука 10.000 гр.

Осим тога умолен је Султан да дозволи Србима држати у Цариграду сталног заступника своје, које би српске прошње Порти и цару предавао, царска решења примао и свагда држао отворен пут да би народ могао у случају какве нужде достављати цару и дивану своје жалбе.

Ону молбу однео је у Цариград кнежев писар Димитрије, коме је кнез дао опширно усмено упутство за кнезове и архимандрита, а у једно и писмено наставлење, којим им објашњава важност њихове мисије и обећава архимандриту Мелентију епископску столицу, коју је у брзо за тим и добио.

Срби нису добили непосреднога одговора на своју молбу од 27. Септембра, али им је при крају Октобра везир београдски Марашалија дао на знање, да им се не може примити та молба, и по савету његовом напишу другу, у којој су своје захтеве свели и ограничили на следећих осам тачака: 1. Слобода вере цркве и школе; 2. Слобода трговања; 3. Слобода заната; 4. Да се кнезовима даде власт у земљи те да у сагласију с царским везиром чувају народ од зулума и одржавају ред у земљи; 5. Да српски органи врше финанцијску службу како на спрам везира, за царску мирују, тако и на спрам Алајбега, за спахијска примања од народа; 6. Да се Србима призна право држати у Стамболу једног кнеза, као сталног заступника народњег код Порте и Султана; 7. Да се у паланке не пуштају турци, јер су они и били најжешћи зулумћари, који су народ раздражили и изазвали на буну; 8. Да Султан определи: ко-

лико ће Срби дужни бити да дају од ожењене главе спахијама.

Од ових захтева нису хтели Срби ни за длаку да попусте. То је било најмање чиме су се могли задовољити, па да остану цару верни и на миру. Они су то изјавили Порти преко својих заступника архимандрита Мелентија и кнеза Аксентија и Милована. Упутства од 1. Новембра 1815. године издата заступницима јасно доказују, да су се српске старешине били решили јуначки стати на браник народних права.

Истога дана када је испраћено упуство српским кнезовима за нов рад њихов, обратио се кнез Милош и Марашли Али-паши, коме је изјавио молбу народну и побројао свих осам споменутих тачака, молећи га да он посредује код Султана, да би се те народне жеље утврдиле ферманом царским, а српски би народ, ако би то било, остао цару до века веран и услужан; у противном случају не ће се моћи умирити.

Да би том свом дипломатском кораку осигурао и успех, кнез Милош, договорно са кнезовима народне канцеларије, решио се да обиђе народ у целом пашалуку и да га спреми на све могуће догађаје. Хтело се да се тим представком врховнога кнеза пред народ покаже турцима добра воља за повраћај мира и пријатељских одношаја, али у исто време и снага, којом би народ прибавио себи оно што жели, ако се у Цариграду одбаце српски захтеви. Осем тога ишло се и на одклањање свију могућих несугласица и сукоба између Срба и Турака за време

докле српски заступници буду радили на потврђењу народних захтева од 1. Новембра, те да се на тај начин даде доказа, да су Срби народ реда, народ способан до живи самостално, без непосредног туторавања турских власти. Народне старешине 12. Новембра објавише српском народу, да ће врховни кнез и управитељ српскога народа Милош Обреновић поћи по народу „да му саопшти превисоку милост царску и љубав честитога везира Марашли Али-паше.“ „Он полази“ вели се у тој прокламацији, „да пронесе мир и слатку тишину међу народ од кога се очекује да ће истом мером показати љубав великоможном цару и честитом везиру, како што су они народу показали. Они ништа друго од нас не захтевају него да смо мирни и да међу нашим народом злочинаца не буде.“

Овакви разлози и оваква објашњења, која је кнез Милош усмено у свима приликама још живље цртао, а и сама потреба народна да се једном умири и послу приђе, учинише те се духови умирише. Кнез Милош с једне а Народна Канцеларија с друге стране дејствоваше успешно, те се ауторитет највише власти у брзо васпостави и попе на жељену висину. Народна Канцеларија препоручила је народу да кнеза Милоша „како од Бога даровану власт и заштиту послуша, да му изда свакога злочинца, који слатки мир народни нарушава, да сваку заповест његову испуњава као да је божија.“ —

У исти дан када је прокламацијом јављено народу за полазак кнежев по пашалуку, саопштен је

распис Народне Канцеларије о томе и свима кнезовима у пашалуку. Њима се, у краћим али јачим изразима, даје на знање оно што је у прокламацији у ширем и блажијем облику објављено народу. „Ево је“, вели се у том распису, „време дошло да и ми један пут покажемо да смо људи и да турци и остала царства до века не мисле и не називају нас хајдуцима. Сад је време да се од свију хуљења и порока очистимо, који су до сад међ нама били. Великоможни цар и честити везир нама све то учинише, на нама је себе пред њима за честите људе објавити. Сваки старешина у својој нахији нека готов буде Господара нашег Милоша дочекати, који с царском заповести и везирском бујрунтијом и нашим општим сагласијем по свему пашалуку полази злочинце истребити и мир међ народом поставити. Зато зле људе да похватате и да су готови када к вама дође, да их пред њега изведете и њему, који за народ свој живот полаже, у руке предате. Који кнез ово не испуни, он ће место злочинца скупа с војводама живот свој изгубити.“

Ови кораци народних старешина нису остали без успеха. Народ се стишао, сукоба је нестало, све је изгледало као да жељно ишчекује решење народне ствари из Стамбола. Марашли Али-паша могао је слати само такве извештаје Порти какви су морали ићи у прилог повољном решењу српске молбе. Кнез Милош је постао био представник и заступник народни. На његов глас устао би опет листом сав народ у пашалуку, а под његовом управом хва-

таше ред и мир дубља корена, те народ српски импоноваше као народ зрео, који је кадар да управља својом земљом. То је видео Марашлија, а видео је опет и услужност народа српског на спрам њега и покорност на спрам султана, што је такође ишло у прилог Србима.

И ако, као што знамо, Порта није никаквим документом одговорила на молбу српску, опет су издата везиру београдском таква упуства, која су бар у неколико одговарала очекивању и жељи Срба. Носити оружје, молити се Богу, трговати, скупљати даџије, држати своје заступнике у Цариграду, — то све одобрио је везир око половине Декембра 1815. године и одобрење своје саопштио кнезу Милошу. А то су и биле главне тачке српских захтева.

Старешине народне, видећи да су сами себи остављени и упућени на сопствену народну снагу, шта су знали и могли друго чинити, него се задовољити и оваквом, ма и недовољном тековином. С тога су 15. Декембра 1815. објавили прокламацијом свему народу, протојерејима, свештенству и кнезовима, да ће од сада мир владати, да ће престати робљење и насиља, да ће се слободно Богу молити и на друму и на дому уживати спокојство и мир. Дошав у исто време до уверења, да сва судбина Србије у овом часу, а и у најближој будућности, лежи у рукама везировим, српске старешине решили су се да свима сретствима покажу Марашлији своју и народну предусретљивост и готовост за њега и његове људе. Расписима од 15. и 24. Декембра

кнез Милош је објаснио народу стање у коме се земља находи и позвао је народ да одговори својим дужностима, које је свео на послушност на спрам старешина, на хватање злих људи и на давање потребних новаца за издржавање мусломанске и српске управе. Постигав успех и у овом погледу, кнез Милош је с вештином и разумевањем множио тековине народне у слободи и независности. Комад по комад, камен по камен присвајао је разним начинима од Турака и пренашао их у руке српских старешина. Народ пак, који је још живо памтио недаће под Сулејман-Скопљак пашом а видео да сада све на боље иде, уверио се беше да га његов управитељ, да га његове старешине заиста одведоше у заветрину, где владаше мир и сигурност. За то се радо и одазвао позиву својих старешина, зато је, без противљења, давао оно што су кнез и старешине од њега искали. Марашлија се пак у оваквим приликама осећао задовољан, задовољнији него што беше у Румелији. А пошто је био уверен, да је и народ српски, нарочито његов старешина, кнез Милош, имао много заслуга што је он сам постао везир у пашалуку београдском, то су у неколико и осећаји обвезаности дејствовали, те је био блажији и попустљивији него што беху његови непосредни претходници. Но лако је видети да су такви основи, као што је лично расположење једнога човека у опште, а турскога власника на по се, врло недовољно јемство за ма какав а најмање за посао око народне будућности. То су знали српски прваци, па не само што су знали, него су и

очима гледали, како заоставши турци из ранијега времена, непрестано раде да Марашлију окрену на своју страну, а противу Срба. Зато су српске старешине непрестано настојавали, да се у Цариграду одговори на писмено на српске молбе, те да се царским ферманом положи темељ будућој српској држави. Чекајући у заман на одговор портин до 5. Фебруара 1816. године, Срби су све више и више долазили до уверења да им треба ударити у Цариграду у друге жице. Они се тога дана обратише бинаемину[1] београдском, који беше позван у Цариград, и задобив њега за се, умолише га те је понео српским кнезовима, што беху у Цариграду, упутство у коме им се препоручиваше да живо настану да се Србима признаду бар она права што су им била призната у 1806. години, и да Порта одреди свога заступника у Београду, који би, мимо везира, био као неки дипломатски преставник сувереног двора. Оваквога портиног чиновника желели су Срби да имају са разлога што би он ограничавао везира у самовољи, која беше почела да помаља рогове. Оно је почело да наступа, чега су се српске старешине бојале. Уплив заосталих турака беше јачи од доброћудности везирове и он је морао да му у неколико подлегне. У Стамболу су српски кнезови „звечећим разлозима“ стекли били пријатеља у Терџоман-бегу девлетскоме, па их је кнез Милош и овом приликом упућивао на њ, да са њим у друштву и с бинаеми-

[1] Бинаемин значи инжињер и надзорник грађевина.

ном раде код турске владе на признању српских захтева, и на берату, којим би се та права гарантовала. Па и самом Терџобан-бегу[1] обратили су се у овој цељи старешине народне, писмом својим од 5. Фебруара 1816, којим су ишли да му докажу љубав народну миру и правди, готовост да „да̂ Богу божије а цару царево“, а спахијама што је њихово; али за све то да жели мир, те да оно што му претекне, на рахатлуку ужива. „Народ српски је готов последњу капљу крви своје за честитога цара свога пролити. Али зулуму се противи и ни пошто не ће да га трпи.“ .. То што народ жели, постигло би се, по изјави српских старешина, када би се за дипломатског заступника одредио Мехмед Емин-Ефендија, бинаемин београдски, као човек који добро познаје народ и његове тежње.

Када се и после свега учињенога није могло доћи до резултата, до фермана, којим би се признала народу српском она права што их је 1. Новембра 1815. тражио, почели су српске старешине да сумњају у добру вољу портину, да створи у Србији трајан мир на сигурном темељу, па су се решили да опет потраже посредовање рускога двора и руских државника.

У тој цели сагласише се српски прваци и 15. Фебруара у Раниловићу[2] издадоше пуномоћије у име српског народа Михаилу Герману, којим га овластише да код рускога двора заступа народ српски, и да у

[1] Терџоман-бег, главни тумач на Порти.

[2] Село у срезу космајском окр, београдског.

име његово може све радити што би ишло у прилог народне ствари. Уз пуномоћије добио беше Герман и настављења, која су врло кратка и своде се на препоруку да проси милост у цара руског за српски народ и да о учињеном подноси брзе извештаје, како би се у Србији знало шта он ради са Русима. На пуномоћију и на настављењу потписати су кнез Милош, прото Ненадовић и Петар Молер. У исто време када је Герману издато пуномоћије и настављење, написато је и од истих народних старешина потписато писмо, упућено цару Александру I. Ово је прво писмо после дугога прекида, који је наступио услед познатих нам већ хладних одзива, којим су српске молбе у Русији пресретате. Нема сумње да би и ово изостало да је народним старешинама изближе било познато стање које је створено уговором о св. савезу, који беше закључен у Паризу 14. Септембра 1815, између Русије, Аустрије и Прајске. Као што се зна уговор тај, поред осталога, тежио је у главном да свуда у Европи сузбија револуције, па јављала се она ма у ком облику, да спречава ремећење оног стања, које је створено на бечком конгресу. Веран томе свом начелу, цар Александар није се лако могао скренути с пута своје конзервативне спољне политике. Но ништа за то, Срби овога пута нису ништа више тражили, него да известе свога покровитеља, да су после силних напора једва дахнули душом и да у том тренутку одмора хитају да своме покровитељу изјаве неподељену љубав и привраженост, а уз то

да га подсете, да за Србију учини оно „што се зна да јој треба“.

Ступив опет у одношаје политичке са Русима, нису српске старешине хтели да папусте ни своје свезе с Портом.

Напротив, они су се наизменце однашали час руском цару и руским државницима, час опет турском султану и другим турским великодостојницима.

Испратив 15. Фебруара писмо цару руском, они су 29. истог месеца отправили изјаву верности и захвалности султану Мехмуду II. Овим кораком хтели су, отвореном похвалом код падише, да зобоцију свог везира Марашлију за се, да га одвоје што јаче од српских противника, а у исто време да подгреју своје раније молбе, које су још вазда чекале на решење, али без велике наде да ће што бити. Можда је и треће побуде било што је кренула српске старешине на тај корак, побуда која је налазила оправдања у заваркивању својих дејствовања код руске дипломације. Ако се за писмо од 29. Фебруара и не може ова последња поставка без резерве примити, извесно се може тако судити о писму, које су српске старешине послали Султану 19. Јуна 1816.

Руски државник, барон Строганов, јако је осудио кнеза Милоша за овај корак, јер он у њему не гледаше ништа друго него себичну тежњу кнежеву, да код Порте изради право наследства на кнежевски престо у својој породици. Ову осуду изјавио је преко српског заступника Германа, који тада беше дошао из Букурешта и донео собом златан прстен украшен

драгим камењем кнезу Милошу, који му је послао цар Александар I, а уједно и упутство за држање Срба, које му беше дао руски министар спољних послова, познати нам пријатељ источних хришћана, гроф Каподистрија и руски посланик у Цариграду, барон Строганов. Остављајући на страну да ли је руски државник имао право, што је корео кнеза Милоша, довољно је да су то били први пријатељски одзиви што из Русије допреше у Србију, први знаци који обнадеждише српске старешине, улише им поуздање да се могу у нужди ослонити на моћну царевину руску. Овакви осећаји утврдили су се још јаче поруком, да је руска влада препоручила своме посланику код отоманске порте, барону Строганову, да се заузме за српску ствар и да потпомаже српске заступнике у Цариграду.

Улучив ову прилику приближења руске дипломације српској ствари, српске старешине нису пропустили да захтевају сталну везу са царем — покровитељем, па су одмах изјавили жељу да би ради били видети руског конзула у својој средини, жељу, која је за дуго остала само жеља. Уз то је кнез српски Милош изјавио своју молбу Каподистрију да му у случају какве војне с Турском за времена јави, те да се и он са народом спреми. Ова изјава морала је нарочито повољно дејствовати на грофа Каподистрију, који је, као што знамо, у 1814. основао грчку „Хетерију Филомуза“, друштво, које је по облику било књижевничко, а у истини агитаторско, установљено да припрема земљиште за грчки устанак од 1821. го-

дине. Каподистрија, рођен на Крфу, био је велики пријатељ свога народа. Како су интереси Грка у ово доба били истоветни са интересима Срба: ослобођење од вековног непријатеља турчина, то је лако појмити што се руска дипломација сада, када јој на челу стајаше такав човек као што је Каподистрија био, окренула у корист српског ослобођења.

Богатије у стеченом искуству, српске старешине нису се предавали нераду. И ако су им од Руса долазили повољни гласови, они су наставили своја дејствовања у Цариграду. До душе је руски посланик у Цариграду не радо гледао овакве кораке српских старешина, шта више приписивао им је често и штетност по српске интересе, али кнез српски није се нашао побуђен престати с дејствовањем код турске владе.[1] Једино што се сад није више упуштао у широка разлагања и доказивања о верности и оданости него је свео своје захтеве, у молби својој упућеној султану од 29. Јуна 1816. на следећих 5 тачака.

1. Да Порта одреди колико ће народ одсеком давати годишње царској благајни, а колико везиру у име мирије?

2. Да се за малићанске земље уговори стална годишња сума, коју би Срби за свагда били дужни полагати царској благајни;

3. Да се уступе Србима, за извесну суму, скеле дунавске и савске;

---

[1] Види „Србија и Русија" од Нила Попова, у преводу српском Св. I стр. 134 п. н. д. И чланак од истога „Преписке барона Строганова с М. Обр." у »Московским Унив. извешт. за 1867 № 2.

4. Да се утврди стална сума за чибук и

5. Да се нахије: ужичка, пожешка, соколска и шабачка у давању арача и мирије споје са пашалуком београдским.

Сада је лако било старешинама народним свести своје захтеве на горњих пет тачака, јер се битношћу, временом од 10 минулих месеци, много што — шта од онога извршило и остварило, што се у прве дане по ослобођењу сматрало као најпрече и најнужније. Слободе у унутрашњој управи, у верозакону и носењу оружја, у трговању и суђењу биле су фактички освојене. Остала беше још финанцијска страна да се уреди. Наравно да је та страна и у ондашњем политичком животу Србије била најзначајнија. Она је пружала Турцима прилику да дирају у најосетљивији жавац народни, у имања и у тековине. Тежња српских старешина била је, као што се види, да још и ту отворену рану на народном телу залече. Но као што знамо и као што нам сведочи писмо кнеза Милоша писано руском конзулу Кирикову у Букурешту, нису ни сада у Стамболу нашли рачуна да се одазову молбама Срба. Од тада, а то је од месеца Октобра 1816., почињу односаји српски спрам Порте да добијају облик неповерења. Отворено је дао израза теме неповерењу кнез Милош у писму свом од 15. Октобра, које је упућено било конзулу Кирикову. Српски кнез отворено исповеда, да се он боји обмане од стране портине, и као што ћемо видети, имао је право што је посумњао у њену искрену намеру на спрам Срба.

Споменув име Кириковљево, морамо за један час на овом месту да се зауставимо. Име његово има особито значење у новијој историји Србије. Он је био у Букурешту руски заступник, а ту је седео и стални српски пуномоћник Герман. Сва званична преписка између Србије и руских државника вођена је преко Букурешта, а посредовањем конзула Кирикова. Опе српске старешине, који су знали за ове одношаје између кнеза Милоша и тога руског државника, прецењујући његову важност, жалили су му се противу кнеза Милоша и опадали га од сваке руке тако, да је он, у писму свом од 11. Декембра 1816. био принуђен дати му објашњења за своје строго понашање на спрам оних, који су по народу сејали незадовољство. Значајно је то објашњење, јер у њему карактерише кнез Милош дух народни оног времена. „Помислити треба, вели кнез, колишни је број Срба у Влашкој па погледајте шта се од њих ради. Сваки дан бију се, секу се и то не за своју но за страну државу, а камо ли овде, где их има много, па још наоружаних. Да још над њима не дејствује строгост одавно би већ потпали под страшан јарам, под којим смо стењали толико стотина година. Но оваква политика (т. ј. политика строгости) приморава нас да ублажавамо љутог лафа отоманског докле нас спасе Његово Величанство Император.“ Да ли је узрок немирима од 1. Марта 1817. била строгост кнеза Милоша на коју се жалили незадовољни кнезови, или она особина њихова, на коју бацаше кривицу кнез, није наше да испитујемо, свакојако значајно је, да није прошло

било ни пуна три месеца од дана када је кнез Милош ставио на хартију своје горње мисли, а планула је буна Цукићева, у којој су учествовали кром Павла Цукића, као вође, и Симо Марковић и Драгић. Свршетак те буне беше смрт вођа (осем Симе) чије су главе послате у Цариград, као доказ мирољубивости српског народа.

Овим догађајем, за који је кнез Милош од барона Строганова добио нештедим прекор, мишљаху се српске старешине користити, те препоручише својим заступницима код Порте, да учине одсудне кораке не би ли се у овим приликама што постигло; а у исто време обратише се свом старом пријатељу Хаџи Алајаги, бив. бинаемину београдском, молећи га да и он са своје стране, потпомогне српску молбу. Најпосле решише се још једном писати и самом Султану, што и учинише 20. Јуна 1817. год. До душе ово писмо не садржава ништа друго до просте изјаве благодарности и привржености Султану и похвале Марашли Али-паши. Оно је управо и потекло услед наваљивања Марашлијног, који је желео да остане у Србији, а бојао се премештаја. Како му драго, тек то је последњи корак за ово време што га Срби учинише код Султана.

Но баш је тај корак управо озјоледио руску дипломацију у Цариграду. Барон Строганов је одмах писао српском заступнику Герману и изјавио му да је изненађен таквом изјавом од стране кнежеве, изјавом која је Порти дала снажно оружје у руке, којим је била кадра да сузбије свако заузимање за

Србе. Строганов је налазио да су Срби тим писмом тако покварили посао руској дипломацији у Цариграду за њихову ствар, да је желео и тражио да му се стави на расположење сва преписка коју су Срби из раније водили с Портом, па да почне он да поправља што је покварено. Та му жеља није испуњена, као у опште што се кнез Милош од тада устезао радити са њим отворено и искрено. Одношаји између Срба и руских државника нису прекидани, руски државници су све јаче прихваћали српску ствар у колико се већма преближавало време грчком и влашком устанку. Но стварних резултата не могаше да покаже ни једна страна.

И односи с турцима, као што знамо, непрестано су продужавани, час депутацијама, час нарочитим комесарима и пуномоћницима. Но ни од ових није било других резултата до оних, које смо изнели у првој књизи овога дела.

ДОКУМЕНТА

ИЗ МАНАСТИРА БЛАГОВѢЩЕНІА ПИСАТО КО ИМП. РОСИІСКОМУ АПРИЛІЯ 21. 1814 ЛѢТА[1].

Вашему Императорскому Величеству извѣстно естъ да народ сербскій въ Септемврѣ мѣсецѣ сего

[1]) Ова молба помиње се у Симе Милутиновића „Историји Србије“, на стр. 210 али је нема тамо доноси у целини.

лѣта отъ агарянъ разяреныхъ жестоко пораженъ, избіенъ, поплѣненъ разхищенъ, по разнимъ предѣламъ Аустрискія и Турецкія державн въ послѣднѣей нищствѣ и убожествѣ, зрить съ горестію и слезними очеси невинія и малолѣтнія дѣти своя гладомъ и студенію истаявисія умирати; отъ которих многія гроби по брегомъ Савы и Дуная видѣти можно.

Кто былъ причиною жестого и грознаго сего пораженія и страданія народу сербскому? Вашему Имп. Величеству извѣстнѣише бытъ можетъ; ибо народ столько принужденъ былъ повиноватися бывшимъ старѣшинамъ своимъ, и како ему повелѣно тако творилъ — слѣдователно невинъ єстъ.

Нинѣже весъ народъ съ топлѣишимъ желаніемъ и упованіемъ обратиль слезная очеса къ трону Вашего Имп. Величества, котораго господъ благословилъ оружіе; съ смиренѣишимъ прошеніемъ, что бы народъ; вѣренъ бившіи и всегда вѣренъ Вашемъ Имп. Величеству пребивающи; отъ насиліє и грабленія турецкаго избавлѣнъ билъ, ибо въ Сербіи еще сущіи народъ, варварство, грабленіе и угнѣтеніе Турецко; во аустріискимъ же странахъ сущіи такъ. Пречастнаго господина архимандрита св. студеничкіа Лаври Мелентія єдань кратъ уже въ Россіи при Вашемъ Имп. Велич. лично бывша; что бы съ сымъ общенароднимъ прошеніемъ Вашему Имп. Велич. предсталъ и подробнѣе устмено обявилъ, что въ прошеніи семъ ставити не можно бяше.

Намѣреніе и конецъ прошеніа народа сербскаго єстъ что бы благословенимъ и благопоспѣшнимъ Росіискимъ отъ Турковъ освобождеміи были оружіемъ

которое и весъ народъ сербски противъ христіянсьаго супостата примити, и себе покровителству и повинованію Вашега Имп. Величества подвергнути готовъ есть.

На конецъ, аще обстоятелства не дозволятъ что бы Ваше Имп. Величество оружіемъ отъ Турковъ избавити и народ сей своей державѣ присвоити; то поне сполко удрученыи и зѣло отягощеныи народъ проситъ, что бы Сербію якоже Валахію платежно содѣлали и насиліи Турки изъ предѣловъ ея да изидутъ. Еже годнуюжъ-данъ, которую Ваше Императорское Величество съ Туркомъ либо отъ Вашего Величества опредѣленой особѣ одавати обвязуется. Иже и пребиватъ ея смиренѣйшимъ страхопочитаніи ожидающи высочайшіа милости

Вашего Императорскогъ Величества

преданѣиши рабы, во имя цѣлаго народа Сербскаго

Въ Сербіи сущи:

Григори Радоичиħъ, архим. монас. Благов.
Милошъ Обреновиħъ, бивши войвода.
Лазаръ Мутапъ, бивши войвода.
Филипъ Петровиħъ, бивши войвода студенички.
Марко, кнез нахіе крагоевачке.

Въ Сирміи сущи:

Матей Ненадовиħъ, протоереӣ валѣвски бивши.
Петаръ Молеръ, бивши войвода соколски.
Стоянъ Чупиħъ, „ „ шабачки.
Максимъ Крстиħъ, „ „ зворнички.

У Віени 19. Юніа 1814 лѣта.

Грофу Ивeличу

По жесточайшемъ увреждeніи сердца моего припаденію и лютѣишемъ страданію народа и отечества нашего садъ первы разъ єстъ душа и сердце мое радость почуствовало кад самъ чрезъ высокопреподобнаго Господина Архимандрита Филоповича разумѣо, да ваше Сіятельство чрез достойне заслуге, отъ ихъ Имераторскаго Величества почтени єстъ дѣиствителнымъ членомъ всеросисскаго правителствующаго сената быти, кое вашему сіятелству честитаюћи благодаримъ всевишнѣга творца и молимъ да бы благоденствіе поклоніо и жизнъ вашему сіяателству продолжіо.

Сею приликою непропущамъ вашему сіятелству обявити да абиіе по пришествіи моемъ во аустрискую државу вамъ извѣстіе о грозномъ и немилостивомъ поступку Турковъ съ народомъ нашимъ, коего млогіи мечемъ исѣчени, въ водѣ подавльени, зимою и гладомъ истаяли, а многая чада въ врющей водѣ посмѣхъ святому крещенію чрезъ турков омочени погибоша о поступку глаголю и случай, которіи описати неможно, отслалъ самъ, но неизвѣстно ми єстъ да ваше сіятельство таковое примили єсте.

Азъ со всею братію и кивотомъ святаго[1] за сад нахождусъ въ аустриской државѣ въ Манастирѣ Фенекѣ, гдѣ весма нуждно живемъ, аки чада лишающася родителеи своихъ.

---

[1] Свети Крал беше у оно доба пренет у Манастир Феник.

Народъ таkожде разхищенъ нѣки во аустрійскихъ нѣки же въ турецкіихъ державахъ въ краинѣей бѣдѣ испущаемъ горести и чаемъ утѣшеніа отъ свевысочаишаго двора Росіискаго; на которіи конецъ азъ нынѣ нахождусъ во Виенѣ, во имя цѣлаго народа опредѣленъ ждатъ пришествіе всемилостивѣишаго покровителя нашего Августѣишаго Монарха и самодершца всеросіискаго, да бы претставить бѣднѣише страданіе народа, и показать подданѣишую его привержёностъ къ Росіиской державы, которою они и въ бѣднѣишемъ семъ случаи показуютъ, якоже пред лицемъ вашего сіятельства освидѣтелствовали и показали єсу.

Да турки сами столко не были причиною грозного сего паденіа и страданія народня сколко сами началници ихъ бившіи, о томъ извѣстни єсте.

Но что о томъ полза далше слово простиратъ, кад име извѣстно єстъ, да народъ всегда былъ вовсемъ вѣренъ и приверженъ двору Россіискому, и єстъ и всегда пребудетъ, до єго ничто касается съ толко милости и избавленія требуетъ.

Желаніе и намереніе мое было естъ такождъ со всепокорнѣшимъ прошеніемъ и ихъ сіятельства милостивія Государи, грофа и оберпрокурора святѣишаго Синода президента, князя Галицына и грофа Салтикова, милостиве благодѣтелѣ и ходатае народа сербскаго посѣтити но не смѣдохъ усудитися, за которое ваше сіятельство все нижайше прошу сымъ представити што бы купно съ вашимъ сіятельствомъ о избавленію невино страждущаго народа у Августѣишаго престола инера-

торскаго величества ходатаиствовали, и милостиво въ семъ благополучно времени, благонаклони были, да имя ваше въ народѣ сербскомъ вѣчнопочитаемо пребудетъ.

Особито е задоволство и утѣшеніє чувствовало би сердце мое, когда би ваше сіятелство писменаго посѣщеніа мене удостоило, за которое все покорнѣише прошу, столко да извѣстимся о пріатіи писаніа сего и о благоденственомъ здравіи ихъ сіятелства Графинѣ и младаго господина грофа Константина, которимъ здравіе и долгоденствіе желая со всемъ нижайшимъ поклоненіемъ пребиваю

Мелетіе

15. Августа 1814. года.

Полномощіе[1]

Съ коимъ мы ниже подписаніи у име цѣлаго народа сербскаго крѣпостъ даемо господину Матеи Ненадовичу, протопрезвитеру валѣвскому, да онъ писмена прошенія наша претставляюћи можетъ гдѣ потребно будетъ, и устмено она распространяти, писмена прошенія самъ у име насъ цѣлаго народа сочиняти,

---

[1] Има га у „Мемоарима" проте М. Ненадовића на стр. 222 и у С. Милутиновића. «Истор. Срб.» на стр 213. — С овим пуномоћијем послат је из Земуна у Русију г. Матија Ненадовић, протојереј ваљевски. Но пошто се руски цар у оно доба налазио у Бечу, то се и Ненадовић вратио у Беч

и гдѣ би надлежало представляти. Єднимъ словомъ, что онъ говорити, заключити и подписати будетъ, то истое мы ниже подписаны у име цѣлогъ народа говоримо, заключуемо, потписуемо и соутверждавамо. На кои конецъ, єго воимя Господнѣ, за обще е сіе дѣло наше въ росіискою державу силаюћи сіе полномощіе нашимъ имеными и печатми соутвержденое єму вручаемъ.

Въ Сербій сущи:

(м. п.) **Милошъ Обреновичъ,**
воєвода рудничкій

(м. п.)
Кнезъ Акс. Миладиновичъ,
воєвода београдскій

(м. п.)
Кнезъ Радованъ Гербовичъ,
ваљевскіи

(м. п.)
Кнезъ Василіє Јовановићъ.
ужички

(м. п.) **Лазаръ Мутапъ,**
воивода чачан.

(м. п.) **Миливой Тадичъ,**
воивода валѣвскіи

(м. п.) **Панто Иличъ,**
воивода сокол.

(м. п.) **Арсеніи Лома,**
воивода

(м. п.) **Василъ Павловичъ,**
капетанъ

(м. п.) **Георгій Лазаревичъ,**
капетанъ шабачки

(м. п.) **Миличъ Дринчичъ,**
воивода

Въ Сирмій сущи:

(м. п.) **Мелентіе Никшичъ,**
арх. ман. Студенице.

(м. п.)
Петаръ Николаевичъ,
бив. воєвода Соколски

(м. п.) **Павле Цукичъ,**
отъ Крушевца

(м. п.) **Максимъ Крстичъ,**
бив. воєвода звор.

(м. п.) **Павле Поповичъ,**
нахіе београдске

(м. п.) **Илія Марковичъ,**
нахіе шабачке

(м. п.)
Јовица Милутиновичъ.

Августа 15. лѣта 1814.

Его Императорскому Величеству Александру россінскому [1]

Понеже да отъ насъ въ Віену отслати народни полномощныкъ высокопреподобны господинъ Мелети Никшићъ, архимандритъ св. Студеничкія Лаври, не имѣлъ щастія Вашемъ Императорскомъ Величеству самъ лично предстати, и прошеніе наше отъ 21. Априліа вручити и тое устмено распространити, чрез господина полковника Стефана Живковича отслалѣ, которое у Брухселу Вашемъ Императорскомъ Величеству вручено єстъ. Тога ради дерзаемъ паки третищею, симъ прошеніемъ къ ногамъ Вашего Имп. Величества всепреданѣише припасти и милости просити.

Разумѣвше отъ многихъ, что нѣки често прошенія без вѣдомости народнія сочиняти и вашемъ Имп. Величеству подносити усудишася, то непропущамъ у помянути и подробнѣ здѣ, нежели въ прошеніи нашемъ одъ 21. Априліа извѣстити се. Перво: Што ми одъ страны и вѣдомости народныя никаковаго инаго прошеніа Вашемъ Имп. Величеству прислали єсмо, кромѣ всеобще со обѣ страны (во Австріи и Турціи) находящагося сербскаго народа чрезъ гору помянутаго господинъ архимандрита Мелетіа Никшића подъ 21. Априлія т.л. и второ отъ страни во аустріиской державим странствующаго народа чрезъ посланика Ефтиміа Чотрића, которое вручено во Віенѣ Вашего Имп. Вели-

[1] Ово је писмо послато по проти М. Ненадовићу.

чества посланику грофу Стакелбергу. Второ: Что весъ народъ никоимъ образомъ прежде бывшаго началника съ его последователіи и сродными воеводами, котори злейши турковъ въ народе появиліся были, примити въ землю и отечество свое ступити неотвержатся. О верности же и привержености народней и страданію погрешки предводителей и прочимъ случаямъ Ваше Имп. Величество чрезъ высокопреподобнаго господина архимандрита Спиридона Филиповича, въ Росіи суща, подполно о всемъ известити ся можетъ.

Притомъ весъ во обще народъ въ беде сущіи, желитъ, уповаетъ и смиренейше проситъ, что бы Ваше Имп. Величество его помиловало, отъ насилія избавило и со всемъ подъ покровителство милостивейше примило якоже наше 21. Априлія текущаго лета прошеніе гласитъ. На кои конецъ иные чрезъ пречестнаго господина протопрезвитера Матеа Ненадовића, коего въ место помянутаго господина архимандрита Мелетіа Никшића делми своими отъ общенародняго дела сего удержанаго, съ общенароднымъ прошеніемъ въ самую Росію отьслати усудихомся, которому якоже и предпомянутому господину архимандриту вся обстоятелства и намеренія народня позната сутъ и кои всю желю нашу равне Ваше Имп. Величество подробно отрикити, показати и прошеніе наше отъ 21. Априлія текущаго лета распространити можетъ.

Мы неимамъ по Бозе иныя надежды злейши страждетъ, и въ горестномъ страданіи семъ необращаемъ слезная очеса наша ко иному, кроме ко единому трону Вашего Императ. Величества. Мы тамо зримъ

милостѣйшаго отца и покровителя и благонадеждныи отъ туду и милостъ и щастіе свое получити надѣмся и колѣно приклонно молящеся ожидаемъ высочайшіа милости и пребиваетъ

Вашега Имп. Величества
Всенижаиши и смиренѣиши рабъ,
Во имя цѣлаго народа
Милошъ Обреновичъ

Августа 15. лѣта 1814.

Господину Графу Николаев. Салтикову

Разумѣвши мы да ихъ Императорское Величество милостивы государъ во Віену пріити будетъ, отправихомъ полномощника нашего господина Милетія Никшиѣа архимандрита Св. Студеничке Лавре съ писменимъ прошеніемъ отъ 21. Априла т. л. что бы онъ истое ихъ Имп. Величеству предалъ и лично представши оное уважилъ и распространилъ. Но понеже щастіе тако послужило да ихъ И. В. во Віену не пришло и нашъ помянути полномощникъ щастія неимѣлъ дѣло якоже надлежитъ, въ дѣйство произвести, но столко помянутое прошеніе наше чрезъ г. пол. Стефана Живковиѣа ихъ И. В. у Брихсалу предати учинилъ. При коемъ ми немаюѣи доволнаго извѣстія, и понеже помянутаго Госъ. архимандрита Милетіа, нуждныма нѣкима дѣлъ своими препятствуемъ обще народнѣ дѣло сіе продолжати немогшіи, вмѣсто его воспріемше пречестнѣйшаго господина М. Ненадовиѣа, бывшаго протопрезвитера валѣвскаго, усуждаемся въ

общенароднымъ прошеніемъ въ самую Россію послати. При коемъ колѣнопреклоно ваше сіятельство просити дерзаемъ что бы помянутаго полномощника нашего усердно примали упутствовати, и ходатайствомъ вашимъ общенароднѣ сіе прошеніе наше милостивѣйше уважити благоизволили, да бы что скорые царская милостъ и защищеніе сверху страждущаго народа сербскаго воспослѣдовала.

Не неизвѣстно быти мислимъ в. с. страховитое и граздное послѣднѣе сіе паденіе наше; гдѣ бывши предводитель нашъ Георгіи Петровичъ съ єго послѣдователми и сродными воеводама въ жесточайше раздреніе и бытву туркіи са народомъ сербскимъ приведшіи насъ обманулъ и нощію въ аустр. державу избѣглъ.

Познато єстъ да народъ всегда съ турками можаше примиріе и погодбу сотворити. Но звѣрообразніи помянути предводитель нашъ никогда нехотѣлъ истиное турецкое предложеніе намъ сообщити. Напослѣдокъ совсѣмъ извѣщїи готов сіи вмясто расписати да народъ по возможности съ турками уговори творитъ, расписалъ на вся страны да подъ лишеніемъ живота неусудится, но оружіемъ до смерти себе защищатъ, а самъ истога дна нощію избѣжалъ и народъ въ жесточайшемъ сраженіи въ биткѣ оставилъ и немилосердно родъ свои на кровію турецкому мечу и мученію предалъ.

За вся случившаяся въ Сербіи съ народомъ сербскимъ, якоже вѣрностъ и приверженостъ народню Двору Россіискому равнѣ и негодныя поступки старѣшинъ и прочая подробно высокопреподобнѣ госпо-

динъ архїъ. Спиридонъ Филиповичъ по высокому своему карактеру и чистой священой совѣсти, такожде и сей помянути посланикъ нашъ господинъ протопрезвитеръ коима вся приключенія подполно свѣдома суть. Овай аки депутатъ нашъ, онаи же аки кавалѣеръ царскій непосредствено истину показати и у подполно освидѣтелствовати могутъ.

Такожде следствіе цѣли народъ возбудило да оны заключити дерзнули помянутаго бившега предводетеля, съ его послѣдователми, ни коимъ образомъ не точію паки аки владѣтеля, но ни въ предѣли своіа никогда воспримити. Притом мы дакле И. Е. весъ народа сербскаго всенижайше колѣноприклоно просимъ и припадаемъ къ высочайшему Трону Двора Росиіского, которому всегда вѣрно привржени были и милости чаяли, что бы Императорская милость на насъ воспослѣдовала и благоразсудно владѣніе помянутимъ дворомъ избрано и намъ опредѣлено било.

Мы во угнѣтеніи и разсѣлніи сущіи неимамъ доволно сили прошенія наша дѣйствителними и крѣпкиміи у ихъ Имп. Величеств. содѣлати, но обратихомъ все вниманіе и упованіе на милостъ и ходатаиство вашего сіятелсва: будите милостивни отецъ и присни ходатай у ихъ Имп. Величест. намъ народу сербскому, кои вѣчну благодарностъ и високопочитавіе за труди ваша обѣщаемъ и пребивати будемъ на всегда отъ рода въ родъ.

Вашег Сіятелства всенижаиши рабъ
Во имя цѣлаго народа
Милошъ Обреновићъ

15. Августа 1814. лѣта.

Господину
Архимандриту Спиридону Филиповичу

Познатое вашемъ високопреподобію да нашъ полномощникъ высокопреподобныи господинъ архимандритъ Милентіи Никшиђъ у Віену посилаеми неимѣлъ щастія по желанію нашему ихъ Имп. Величеству предстати и прошеніе наше сам предати. Такожде и садъ имаюђи своя важная нѣкоя дѣла не можетъ по желанію нашему въ Россію путешествіе створити; того ради ми согласившася въ мѣсто нѣга опредѣлюемо господина протопрезвитера валѣвскаго Матеа Ненадовича. Знаюђи да ваше высокопреподобіе такожде путъ въ Росію предузело єстъ; зато помянутаго господина протопрезвитера управо къ вамъ пошилѣмо и молимо, да би милостъ учинили нѣга милостиво примити и съ нымъ све дѣйствовати что се къ благому концу народа сербскогъ нашегъ клони; како щосмо и ми у свима прошеніама нашима ваше высокопреподобіе опоменули и вѣрно на васъ ослонили и позвали се.

Вашемъ високопреподобію довольно познато єстъ све наше мнѣніе и желаніе, вѣрностъ и приверженостъ двору Росиіскому; дѣла и поступци, труди и страданія, превара и издайство быв. предводителей нашихъ мирскаго и духовнаго чина. Зато ми согласно симъ писаніемъ васъ посѣщаваюђи всепокорнѣйше просимо да бисте милостъ учинили на свакомъ мѣсту и предъ самимъ Августѣйшимъ Монархомъ истину освидѣтелствовати и со всемъ подробно изяснити по чистой свяще-

ной совѣсти вашой и высокому карактеру, да бы прошенія наша чрезъ ваше высокопреподобіе что скоріе пристойни плодъ принести могла, и да не бы хищныи зверови у напредакъ надъ нами неповелителствовали, кои само за свои интерес гледаю а не за благостояніе народнѣ. Вамъ є такођеръ познато како су се бывше старѣшине наше у богатству валяле, а бѣдни народъ гладанъ, голъ и босъ бѣдно оружіе противу тирана Турчина носіо. Не по лицу но по правди Божіои на свакомъ мѣсту истину открите. Васъ є провидѣніе божіе и Императорска милостъ поставила была между нась непосредствено, кои свагда истину засвидѣтелствовати можете. Кодъ васъ є дакле величайша надежда наша, кодъ васъ є ключъ врата къ истини отворити.

При коемъ себе вашой милости и благодѣтелству препоручуюћи въ полной надеждѣ пребиваемо и єсмо

Вашегъ высокпр. покорнѣиши раби
Во имя цѣлаго народа
М. Обреновичъ
и остали

15. Августа 1814. лѣта.

**Господину Генералу
Константину Констаитииовичу Родофинику**

Се уже время приспѣло дѣяніямъ каждаго родољюбца сербскаго народа откритися, когда тиранское владѣніе надъ народомъ Сербскимъ паде. Когда нашъ Георгіи Петровичъ съ пограбленымъ народнымъ имѣ-

ніемъ перви избѣже и народъ жесточайшемъ огню и мечу турскому предаде. Вашемъ превосходителству доволно познато єстъ вѣрностъ и приверженостъ наша двору Россіскому, но какова дѣйствія мы творити возможны быхомъ когда старѣшини наши само за грабленіемъ чуждаго имѣнія богатству отдашася и никого за покровителя и расположителя благостоянія народня восприимити невосхотѣша якоже и в. пр. сва благодѣянія и старанія отъ народѣ нашимъ презрѣша и уничтожити тицашася и до столѣ подизашася да народъ паки въ порабощеніе туркомъ паде.

Они нехотѣли согласится на миръ между Россію и Турцію за Сербію содѣяни но разними причинами народъ лстили и на воину готовили, а притомъ начали абіе бѣгству готовится и въ найжесточайшей враждѣ и борбѣ съ турками народъ обманувше съ пограбленимъ народнымъ имѣніемъ во аустріискую державу нощію избѣгли и тако насъ бѣдныи народъ въ величайшую бѣду и гибелъ поставили и разсѣяли.

Нинѣ убо въ разсѣяніи суще разумѣхохъ да ихъ Имп. Величество во Віену присти будетъ опредѣлихомъ високопреподобнаго господина архимандрита, вѣрнѣишаго отечественика нашего Мелентіа Никшиħа, кои вамъ пре добро познатъ єстъ, что бы онь съ прошеніемъ общенароднымъ нашимъ ихъ Имп. Величеству во Віенѣ предсталъ и вся подробно обявилъ. Но понеже ихъ Имп. Вел. во Віену реченаго времена не пришло а нашъ помянути полномощникъ важних ради дѣлъ своихъ возвратился и еще тима заниматся. Того ради мы въ мѣсто его ополномощивже господина Матеа

Ненадовича въ Росію ради общаго єего дѣла народна отслати усудихомся.

При коемъ в. п. всепокорнѣйше просити дерзаемъ что бы благоизволили милостиво нашимъ приснымъ ходатаемъ быти, якоже и всегда въ пребитіи вашемъ при намъ были єсте. Сва увреждeнія она милостиво заборавите, ибо народъ у тому невинъ єсть. Кои у тому выновны быша єсу при концу дѣломъ освидѣтелствовали. Ми же уповающе на милость вашего превосходителства симъ прошеніємъ васъ посѣщаемъ и молимъ что бы помянутаго полномощника нашего усердно примили и прошенія наша при ихъ Имп. Велич. и прочимъ гдѣ потребно будетъ мѣстамъ уважили и дѣиственымъ сотворили, за кое общенародня вѣчна благодарность вашему превосходителству воспоследовати будетъ. При коемъ въ полной надежди вашу благонаклоностъ и ходатайство получити пребиваемъ и єсмы.

Вашега Превосходителства всенижайши рабъ
Во имя цѣлаго народа
Милошъ Обреновичъ

15. Августа 1814 лѣта

Господину князу Александру Ник. Галицину

Въ слѣдствіи семъ негодномъ и весма бѣдномъ состояніи народа нашего нынѣ находящися, неможетъ стерпѣнія имѣти, но отъ дня на день вопіетъ и молитъ что бы ја трудился у ихъ Имп. Величества Августѣйшаго мо-

нарха всероссіискаго о избавленіи ихъ милости просити за кое, разумѣвши да ихъ Имп. Велич. во Віену прииде̂тъ, поспѣшихъ съ общенароднымъ прошеніемъ, но щастія не имѣхъ ему предстати и по желанію народню дѣло окончати. Напослѣдокъ нуждима дѣли удержанъ не могохъ ни въ Россію по желанію народню путешествіе предузети. Того ради согласившисъ съ народомъ опрѣделихомъ господина протопрезвитера валѣвскаго Матеа Ненадовича ихъ съ полномощіемъ и прошеніями въ Росію отправихомъ.

Чрезъ три посланія моя вашему сіятелству мислимъ да сте о паденію нашемъ доволно извѣстни. Между тѣмъ чрезъ помянутаго посланика нашего подполно извѣстити се можете, коего сіятелству вашемъ всепокорнѣйше препоручаемъ, да бысте благонаклоность ону ему показали, которую мнѣ сущу въ Россіи показали єсте; ја увѣренъ єсмъ да ваше сіятелство было всегдашныи благожелатель нашему народу, того ради и дерзаемъ просити что бы и предъ приснимъ ходатаемъ народа нашего быти благоизволили да бы бѣдніи и злостраждущіи народъ нашъ что скорше избавился турецкаго ига и страствованія.

Притомъ непропущамъ ваше сіятелство всепокорнѣйше просити. Поне якоже и прочіи всемъ случаи имѣнія всего движимаго и недвижимаго лишенъ о чемъ подполно отъ високопрепод. господ. архимандрита Спиридона Филиповича извѣстити се можете. Нѣмуе све мое состояніе добро познато, того ради да бы и сверху мене призреніе имѣли како помянути господ. архимандритъ сіятелству вашему представити будетъ да

бы царская милостъ, за вѣрностъ и приверженостъ мою двору Росіискому намя слѣдовало, да не бы у странсвованію сему изгублѣнъ былъ. При коемъ себе високой милости ваше препоручая пребиваю

Вашему Сіятелству
Всенижайши
Арх. Милетін.

Августа 15. лѣта 1814

Господину Амвросію, Митрополиту Санктпетербургскому и Новогродскому

Недостаетъ намъ временъ и лѣтъ частая страданія наша и бѣди описати что мы народъ въ Сербіи сущъ претерпѣвали да уже Сербіа опустошивъ готова одивѣла, и народъ ея подъ тяжчайшимъ игомъ турецкимъ. Мы избавляеми были и паки падали. Мы сами возричлися и прилику имѣли препоручитися покровителству двора Россіискаго, кое насъ весма обвеселило было. Но тко былъ причиною да мы паки падше изгублѣни стали, еще и до днесъ довольно нѣсмы извѣстны. Мы босими ногами, гладни и без доволногъ оружія предъ непріятеля исходили и до смерти борилисъ. Мы отъ малѣйшаго имѣнія нашего во общи скровъ вѣрно и доброхотно налагали, единную надежду питаеми отъ турковъ освободится. Мы часто старѣшинамъ нашимъ представляли посланики нашя въ Росіискую державу посылати и посиласми бывали, но доволногъ извѣстія отуду никогда получили. На по-

слѣдокъ усмотрѣли что предводители наши одъ мирскаго и духовнаго чина неправедни и неродолюбци были. И сіе судихомъ причиною паденія нашего быти. Ибо

При начатіи послѣднія сія нашея войни съ туркомъ, предводитель нашъ бывши Георгїи Петровићъ и архіепископъ начали абіе бѣгству готовится, никому ничтожъ собщающе въ народъ ко границамъ неисходили. По многимъ сраженіямъ нашимъ съ турками когда увидѣли да паденіе приближилосъ; въ мѣсто что бы народу обявили да съ турками уговори по возможности творить, расписали на вся пограничнія страны да подъ лишеніемъ живота неусудится кои поставленіе свое оставити, либо что нибудъ съ турками договоратся, а сами истаго дня нощію избѣгше съ многимъ богатствомъ, насъ бѣдни народъ въ жесточайшемъ турецкомъ разяреніи и бѣшествѣ оставили и кровавою жертвою ихъ меча содѣлали. Отъ которыхъ многіи въ водѣ подавилися, многая чада во врущей водѣ, въ посмѣяніе сятому крещенію омочена изумроша, гладомъ и зимою изтаявша изгибла. Притомъ о всемъ подробно случившемся, јакоже и о вѣрности и превержености всегдашной народа нашего къ двору Россійскому подпольно и вѣрно показати посвидѣтелствовати можетъ высокопреподбъ. господъ. архиманритъ Филиповичъ, равнѣ и сей нашъ уполномощеныи посланикъ господ. протопрезвитеръ валѣвскіи Матей Ненадовичъ, котораго вмѣсто высокопреподобнаго господ. архимандрита Мелетія Никшића дѣлми своими за садъ общенародняго дѣла сего удержанаго, ибо

сей бяше въ посланичествѣ единъ кратъ въ Росіи и садъ Віенѣ за пришедшу ихъ Императорскому Величеству во Віенѣ предстати, но понеже их Имп. Вел. во Віену не пришло. Того ради да не бы забвенію преданы билы, паки опредѣлихомъ помѣнутаго господ. протопрезвитера и въ Россію отслати предпріяхомъ.

При коемъ колѣнопреклонно цѣлующе десницу вашего высокопреосвященства молимо сожалите о насъ бѣдномъ и злостраждущемъ народу и ходатайствомъ вашимъ испросите что бы Императорская милость на нас всепослѣдовала и что бы скоріе отъ Турковъ освобождени и добримъ владѣніемъ обдарени были. Мы отъ благости и добросердечіи вашего высокопреосвященства волѣно чрезъ высокопомянутаго господ. архимандрита нашего Мелетіа Никшиħа увѣрни есмо, да ваше высокопреосвященство нашимъ приснимъ ходатаемъ и благодѣтелѣмъ быти благоизволить. Тога ради и препоручуемся усердно и въ полной надеждѣ пребывающе ожидаемъ высочаишія мылости и есми

Вашего Высокопреосвященства
Всенижаишіи и смиренѣишіи рабъ
Во имя цѣлаго народа
Милошъ Обреновичъ

Новембрія 1814. лѣта.

Господину Грофу Марку Константину Ивеличу

Понеже да полномощникъ нашъ господинъ Мелетіе Никшиħъ, архимандритъ св. Студеничкія Лаври

неимѣлъ щастія ихъ Императорскому Величеству во Віенѣ предстати и прошеніе наше чрез г. полковника Стефана Живковића ихъ Импер. Величеству у Брухселу (Брисел) врученое устмено распространити; того ради нинѣ в' мѣсто его опредѣлюемо господ. протопрезвытера валѣвскаго Матеа Ненадовића и съ общенароднымъ прошеніемъ нашимъ въ самую Россію послати усидисмо се, при коемъ непропущамъ симъ прошеніемъ ваше сіятелство всенижаише молити, что бы ходатайствомъ вашимъ при ихъ Императорскому Величеству, сенату и прочимъ гдѣ потребно будетъ мѣстамъ прошенія наша уважили, како бы скорше и щастливше общенароднѣ дѣло ово успѣло, да бы єданпутъ безпрестано плачущіи и злостраждущіи народъ нашъ сербски утѣшился. — Ибо

Народ нашъ у весма великомъ страданіи єсть изневѣренъ и приведенъ отъ бывшаго верховнаго своего вожда и турками погаженъ и расутъ по разнимъ предѣлима. Ибо случившеся семъ паденіи нитко тако виновенъ быти можетъ, якоже бывши народніи предводитель Георгіи Петровичъ, съ нѣколико его послѣдователей; ибо онъ абіе при начатіи сія послѣднія войни, началъ бѣгству готовитися и никому намѣреніе свое сообщити нехотѣлъ. При самом пакъ часѣ, когда избѣщи намѣрилъ въ мѣсто што бы обявилъ народу · да е нуждно туркомъ покорити се и да по могућству съ турками уговоръ преданъ творятъ расписалъ на вся пограничнія страны, да сваки подъ лишеніемъ живота неусудится поставленіе свое оставити, а самъ нощію во Аустріискую державу

перви избѣглъ и таковимъ образомъ бѣдни народъ разяреныхъ Турковъ мечу на кровавую жертву предалъ, въ мѣсто что народъ можаше съ Турками уговорится и мирно ихъ у землю свою упуститъ. Изъ сего видно и всему народу уже познато єстъ, что Турцы више сожаленія о роду имѣли нежели оніи безсовѣтныи звѣръ о роду своемъ.

Тога ради весъ народъ колико милости царскія о избавленіи проситъ, толко проситъ и вопіетъ что бы сему безсовѣтному волку съ єго послѣдовательми и сродними воеводами на вѣки запрѣщено было у отечество свое возвратится, за не уже извѣстно єстъ что оны бѣдни народъ злѣйше турковъ плѣнили, мучили и убіяли. За кое о всемъ подполно отъ сего нашего посланика и высокопреподобнаго господина Спиридона Филиповича извѣстити се можете, кои по чистой совѣсти справедливости и высокомъ карактеру своемъ о поступку народню и єго вѣрности и привержености к двору Русиіскому устмено показати и свидѣтелствовати могутъ.

Єдина дакле надежда избавленія народня єстъ отъ двора Россіискаго, коему и всегда приверженъ былъ єстъ и с тимъ єще утѣшается, иначе вящая частъ, при семъ случаи, и вѣроисповѣданіе свое измѣнила бы, кое ко изгубленію и паденію націе служитъ. Но да сохранитъ Господъ, когда бы сія надежда народня суетна показалася, то заисто народъ сербскіи весма бы измѣнилъ и умалился. — Колико бы дакле Сіятелство Ваше благодѣянія сотворило чрезъ ходатайствіе Императорскія милости народу

сербскому, кои у великой надежди пребиваетъ увѣренъ єстъ да Ваше Сіятелство прошеніе наше усердно примити и ходатайствомъ своимъ подкрѣпити будетъ. И кои вѣчно благодарностъ отъ рода въ родъ в' награжденіе В. С. обѣщаетъ и своимъ благодѣтелѣмъ називати будетъ. При коємъ препоручуюћи себе високой милости пребивамъ на всегда.

Вашего Сіятелства Всенижайши рабъ
Во имѣ цѣлаго народа
Милошъ Обреновичъ

Ноемврія 30. лѣта 1814.

Императорици Россінской

При последнѣй и грознѣйшей судбинѣ своєй народъ сербски со всесмиренѣишею предаността припадаетъ к' ногамъ Ваш. Императорск. Величества вопіющи: Ты предстателница и теплая ходатаица наша буди!

Понеже онъ доселѣ многократно Ихъ Имп. Величество представлялъ бѣднѣише є страданіе свое избавленія прося, и всегда благонадеждное рѣшеніе чрезъ посланыки своя восприялъ, да онъ отъ турецкаго ига освобожденъ быти имамы, онъ с' тѣмъ удоволствуемся и ожидати будетъ щастливѣйшаго часа избавленія своего.

Но в' состояній семъ, в' которое єго турки поставили; да онъ отъ дня на денъ и отъ часа на часъ смертъ ожидаетъ, которую множайшій въ

кратцѣмъ времени семъ натвнутіемъ на коль и мечемъ, вкусиша; неможно будетъ ему дождать благополучнаго часа избавленіа своего. Ибо турки умислиша цѣлую Сербію опустошити, мужи мечемъ истребити, жени же и дѣти в' далнѣйшія страни турецкія отвести и аки скоти на торжищахъ продавати.

Да сія грозданая судбина неминуемъ народъ сербски в' кратцѣмъ времени постигнути иматъ, являтся изъ дѣиствъ турецкихъ, что оны уже вся бывшія поглаваріи нѣкія погубиша, нѣкихъ же в' темницахъ заключиша, кромѣ трехъ которіи всеграхъ сутъ вруках ихъ; нинѣже послаша во вся сербскія страны привести бывшія барабанщики, прапорчики и прочія вся котори в' воинѣ против' ихъ в' коемъ нибудь званіи находился. И сами уже нѣкотори сказують что намѣреніи Султаново естъ цѣлую Сербію опустошити.

Сего ради зѣло страждущіи народ сербски припадаетъ к' ногамъ Ваш. Императорскаго Величества что бы о немъ милосердствовали и ходотайствомъ у Милостивѣйшаго Государя и прочихъ его союзниковъ народу сему милость испросили, да не до конца истребленъ погибнетъ, но Вашимъ Имп. Величествомъ да избавится отъ бѣдъ и лютаго страданія; поне да бы Милостивѣишіи Государъ съ прочима союзники убѣдили Султана отъ намѣренія своего отступити и пощаду народу сербскому даровати да можетъ ждатъ часа избавленія своего. — Народъ сей сербски неиматъ по Бозѣ иныя надежди развѣ Тебе, Всемилостивѣйшая Государиня, неиматъ иныя всемъ злѣишемъ

состоянін и помощи, представи и защити милостивимъ ходатайствомъ твоимъ буди мать и теплая покровителница народу сему. Устави токы слезнія, устави риданіе и воплъ женъ и дѣтей невиныхъ, устави крововія потоки которіи в' кратцѣмъ времени сербскія предѣли омочити уготовишася; да те и послѣднѣйшее потомство въ родѣ сербскомъ величаетъ и превозноситъ и пѣснами аки теплую избавителницу и по Бозѣ заступницу свою воспѣваетъ. При семъ в' смиреннѣишемъ страхопочитаніи изумирающе пребиваетъ

Вашега Имп. Величества
Смиреннѣишіи и всепреданѣишіи рабъ
Во имя цѣлаго народа Сербскаго
Милошъ Обреновичъ.

30. Нов. / 12. Дек. 1814. лѣта.

Императору Аустріискомъ[1].

Ваше Императорско Величество!

Ниже подписани подъ благоутробнымъ защищеніемъ вашего Императорскаго Величества находящися емигранти сербски усуђуемо се съ сымъ смиреңѣишимъ прошеніемъ в' призреніи страдающе в' Сербіи братіе наше, вашему Императ. Величеству предстати и всепокорнѣише милости просити.

---

[1] Ово писмо налази се и у «Мемоарима« проте Ненадовића на стр. 332. и у „Историји Србије" од С. Мил. на стр. 413.

Понеже да народъ сербски заоставши в' Сербіи злѣйше страда и у краткомъ времену са свимъ оружіемъ турскимъ истреблѣнъ и у робство одведенъ быти хощетъ. Причина тому мислимо вашему Имп. Величеству извѣстна быти.

Истина, да народъ сего лѣта паки возбунтовао се бяше, но причина тому єсть что Турцы по маломъ времени пришествія своего начали ихъ глобити, имѣнія отузимати, оружіє истраживати и нѣке поглавите люде сѣћи и на колацъ натицати. На кое народъ возбунтуе и себе увящу погибелъ постави.

Сад убо, паки Турцы войскою Сербію наполнивше начели оружія истраживати, имѣнія узимати, све почти бывше чиновнике совокупляти, во арестъ поставляти и мечу предавати; о которомъ чрезъ граничнія команди Вашем Имп. Величству извѣстнѣе быти можетъ. Которіи поступци Турков ясно доказуютъ, да намѣреніе Султаново єсть Сербію конечно огнѣмъ, мечемъ и робствомъ опустошити. Єже и сами Турци прифатно сказующе свидѣтелствуютъ.

Того ради бѣднѣйше и лютѣ страждущіи народъ сербски чрезъ насъ нижеподписане припада благоутробію вашего Импер. Величества защищенія просити, что бы поне (ако не иначе) милосердствовало съ прочима превысокима саюузници Султана увѣщати, да отсуду свою измѣни и бѣдѣиши народъ овай отъ плѣненія и гибели пощади.

Народъ овай, кои свагда на позиваніе августѣйшаго двора аустрискаго готов быо єсть оружіе противъ

всеобщаго супостата подигнути, да не бы са свимъ погинуо и у плѣненіе турско обратио се, колѣнопреклоно смиреңѣйше чрезъ насъ проситъ и припадаетъ благоутробію вашего Имп. Величества. За которою милость и защищеніе нинѣ страждущіи народъ от рода въ родъ вашем Имп. Величеству благодаранъ и преверженъ будетъ. Кои и назиеается въ глубочаишимъ страхопочитаніемъ,

Вашему Имп. Величеству
Преданѣишіи и смиренѣишіи
Народъ Сербскіи въ лицѣ смиреннѣишихъ рабовъ

Мелетіе Никшиһъ, архимандр.
Матеи Ненадовичъ, протоерей
Петар Молеръ
Павле Поповиһъ.

Ноемвріа 30. 1814. лѣта.

Господину Графу Каподистрію

В' первомъ прошеніи народа сего на Ихъ Имп. Величество положено есть что бы милостивѣйшіи нашъ покровитель, аще обстоятелства недозволяютъ, что бы благословенимъ Россіискимъ оружіемъ отъ Турковъ освобождени были: то поне да бы милость столко на народъ сей воспослѣдовала, туркомъ платежными сотворити до времена конечнаго избавленія; ибо народъ сеи съ Турками в' таковое замѣшателство въ веденъ есть, что ему ни коимъ образомъ далше съ Турками в' мѣстѣ жесть нелзя. Того ради

На брезѣ погибели находящися и уже погибати начелшіи народъ сербскіи, неможетъ стерпѣнія имѣти ниже въ несносимѣмъ страсѣ и гибели ждать, что бы непосилалъ часто прошенія всемилостивѣйшему покровителю отъ избавленіи, правда что онъ добрую надежду получилъ, но страхъ и гибелъ надежду его уже потеряютъ и онъ с многима препорученіями и слезнимъ моленіемъ принуждаетъ насъ паки о спасенію и избавеленію его молити. Ибо

В' кратцѣмъ времени воспослѣдуетъ конечное запустѣніе Сербіи и истребленіе народу сербскому и онъ небудетъ дождатся часу избавленія своего; уже началъ предѣлъ Сербскіи напитися кровію жителей своихъ, и вскорѣ поведется невиная юность въ далнѣишія предѣли Турецкія на продаяніе. Нынѣ разновидное озлобленіе слѣдуетъ и производится, которое человѣческому естеству неудобно сносимо естъ и можно что сіе прошеніе будеть послѣднее прошеніе народа сербскаго, и аще есть способ избавленія, нынѣ да воспослѣдуетъ. За кое

Мы увѣрени суще да ваше Сіятелство вся на щастіи роду человѣческому кланяющаяся у ихъ Имп. Велич. испросити можетъ; припадамъ к ногамъ вашего Сіятелства всемиренѣише просиюще, что бы люто страждущему народу сербскому милость испросили.

Которіи всю надежду свою по Бозѣ возлагаетъ на ходатайство вашего Сіятелства и колѣнопреклоно проситъ, что би в' благополучномъ собраніи конгреса, у ихъ Имп. Величества и прочихъ его союзниковъ, народу сему пощади и примиреніе съ Туркомъ ис-

просило и аще возможно будетъ Сербію якоже Валахію, платежною содѣлати, до времене конечнаго избвленія ея.

Народъ остаетъ всегда при первои постояннѣй вѣрности и преверженoсти двору Россiискому при самомъ издиханію семъ и отъ туду помощы и избавленія чаетъ ходатайствомъ вашимъ и пребываетъ,

Вашега Сіятелства всенижаиши и смиренѣиши рабъ
Во имя цѣлаго Народа Сербскаго
Милошъ Обреповиѣъ

8. Декемврія 1814. лѣта.

Господину к. к. Фирсту и Министру Метерниху [1].

Грознѣише е страданіе и истребленіе народа сербскаго (в' Сербіи сущаго) принудило насъ ниже подписане всепреданѣйше Ваше Сіятелство молити.

Понеже народъ в' Сербіи сущи садъ во величайшемъ смятени и гибели отъ Турковъ находисе, гдѣ Турцы съ войскою дошавши начали суть разнаго вида насилія народу чинити: сѣћи, на колѣ натицати и разнима мукама томити. Жене и щери насиловати, и дѣти у робство одводити, гдѣ ништа чути ние можно кромѣ плачъ и риданіе ; у време кадъ цели христіянскіи родъ у свимъ царствамъ веселіемъ и радостію исполнява се, у време када

[1] Има га у „Истор. Срб." од Симе Милут. на стр. 421, но нема коме је писано.

благочестивіи цари собравшеся о щастію цѣлія Европи бде и премишляю.

Тога ради съ смиренѣишимъ прошеніемъ припадамо и колѣнопреклоно Ваше Сіятелство молити усуђуемо се, что бы о народу сему, коего щастіе и єго потомства, якоже и прочихъ европеискихъ народовъ отъ мудраго расположенія и добра серца Вашего Сіятелства зависитъ, попеченіе имѣло и благодѣтелнимъ ходатайствомъ Всемилостивѣйшаго Императора, коему мы всепокорнѣйшее прошеніе подъ 12. сего мѣсць о томъ прислали єсмо, и прочихъ союзниковъ милость испросило, о примиренію нещастнаго народа сего съ Турками, содѣиствовати, єго отъ конечнія погибели скорѣйше спасти благоизволили, за коє не само онъ, но и єго потомство за превисока благодѣянія Вашему Сіятелству благодарно на вѣки пребудетъ. При коемъ скорѣйшія милости ожидающе в' смиренѣйшемъ страхопочитаніи пребиваетъ

Вашега Сіятелства
Преданѣиши и смиренѣиши раби
Во имя цѣлаго народа
Емигранти Сербски:
Јовица, капетанъ
Максимъ, воєвода
Петар Николаевичъ Молеръ
Павле Поповичъ
Павле Цукичъ
Мелетіе Никшичъ, архимандритъ
Матеи Ненадовичъ, прота
Павле Сретеновичъ
Гаврилъ Николаевичъ

8. Декемврія 1814. года.

Прускому Кралю Вилхелму IV.[1]

По многимъ препорукамъ народа в' Сербіи страждущаго и уже во очаяніе пришедшаго усудихомся мы нижеподписани всепреданѣише Величество Ваше просити.

Понеже нещастнiи народъ сеи болѣе единаго года отъ Турковъ побѣжденъ разними озлобленіями томится; оятіемъ имѣніи арестованіемъ и отиманіемъ женъ и дщерей и прочими разними обидами коя естество человѣческо превосходятъ.

Нынѣже Турцы съ многим воинствомъ пришедше, начали многія погубляти, цѣлое имѣніе отимати и грозити что намѣреніе ихъ есть цѣли народъ уничтожити и в' робство одвести. Да ово истино воспослѣдовати будетъ јавлятся изъ всѣхъ дѣиствъ турецкихъ и народъ в' величаишемъ страсѣ и трепетѣ отъ дня до на день ожидаетъ конечнаго истребленія.

Тога ради в' глубочаишемъ пониженіи припадаемъ к' ногамъ Вашего Величества сожалите о бѣнѣишемъ народу сему и с' прочима превисокима союзники содѣиствуите его о настоящія гибели избавити и с' Турками примирити. Удостоите превисоке милости Ваше народъ под тиранствомъ турецкимъ стенящіи, народъ кои не само в' сіе время но отъ многихъ столетія подъ турцескимъ игомъ стенѣтъ

[1] Има и у С. М, „Ист. Срб.“ на стр. 423.

и безбожно плачится. Уставите гнѣвъ и злобу разяренихъ Турковъ готовящихся бѣдни народъ сей до конца поглобити, соболѣзнуите о невинимъ чадамъ которая вскорѣ якоже скоти на торжищахъ продаватися будутъ, промислите милосердно за спасеніе бѣднаго народа сего; за кое онъ одолжается отъ рода в' родъ опоминятися милости и скораго заступленія Вашего Величества и вавѣки благодаран бити. При коемъ ожидающе высокія милости и защищенія пребиваемо в' смиренѣйшемъ страхопочитаніемъ

Вашега Величества
Милостиваго Государя смиреннѣйшіи раби
Во имя цѣлаго народа
Петар Николаевичъ Молеръ
Павле Поповићъ
Павле Цукић
Мелетіи Никшићъ, архимандритъ
Матей Ненадовичъ, протоер.
Павле Сретеновичъ
Гаврилъ Николаевичъ
Јовица, капетанъ
Максимъ, воевода

Из Земуна 16. Јануаріа 1815. лѣта.

Господину Протопрезвитеру М. Ненадовичу
Господину Живковичу, Фрушичу и Давидовичу

Ваша писма дражайши данасъ 16. Януаріа примлѣна есу, насъ довольно обвеселила и обнадеждила,

особито благоутробни одговоръ сего двора. — Но еко съ друге стране грознѣише вещи и страданія народня закое ючеръ т. є. сего разумѣсмо и у жесточаишу печаль и сумню падосмо, даћею сва наша претпріятія поздно и у невреме совершена быти, ибо за кога се трудимо они отъ дана на данъ напрасно гину, пропадаю, а послѣ овихъ кому милость ходатайствовати имамо? Ючеръ велимъ разумѣлисмо да су чрезъ прошасти 4 дана у Бѣлграду 96 люди главныхъ, кои су затворени были, обезглавили и живота лишили, 50 глава одсеченихъ из крагоевачке нахіе. Данасъ су игумана изъ манастира Николя оца Атанасія съ нѣколико еще простихъ људи у Београдъ довели и живе на колѣ натакнули кодъ Баталџаміе. Оле грознаго и свирѣпаго поступка турскаго съ христіянскимъ овимъ бѣднимъ народом!! Притомъ ючеръ послали су у све градове и касабе турске т. є. Шабацъ, Ужице, Крагоевацъ, Пожаревац, Смедерево и прочь да све заарестоване по свимъ градовима бѣдне христіяне исѣку и на колѣ понатичу. Какова гроза обузима и оне, кои само ову вѣстъ чую, а како оніи бѣдніи страхъ и трепетъ имѣти мораю, у коихъ се предѣламъ и мѣстамъ ова кровова жертва исполнява? Гдѣ сада у ово 6—7 дана преко 6 до 800 глава христіянски отсѣщисе имѣют? Оле горкаго нещастіа, грознѣише смерти и кончине за народъ сербски! — По рудничкой нахіи са свимъ свирѣпствуе іаростъ и гнѣвъ турски, тамо нещадни пастири кодъ оваца. — Таковіе гибелъ и страхъ любезна братіо! по Сербіи коя никадъ била

ніе, нити се икадъ гди чула. Данасъ послао е Милошъ кнеза Марка да пита имали що, хоће ли скоро какова помоћъ быти, или неће да знаду, пакъ да се одмету или турче, кои хоће да не буде жертва турскаго гнѣва и меча. Какви смо одговоръ могли имъ дати него щосмо одъ васъ получили. Утѣшавали смо ихъ и увѣщавали да е надежда добра и да се потерпе, али Турцы неће стерпенія ни наиманѣ да имаю. Тако нища имъ друго отговорити нисмо могли, нити ихъ съ чимъ удовольствовати, кромѣ да ћемо имъ извѣстно казати, да на ово писмо, кое вамъ дадасъ пишемо, отговоръ отъ васъ добіемо или ће що быти или неће, и тако съ горкимъ плачемъ съ посланикомъ Милошевимъ растанемо се. — Из овога судите и вы садъ любезна и слатка братіо наша! надеждо люто страдаюћега народа сербскаго (кои вас е оправіо да за милость и пощаду у превисокихъ союзника просите), судите говоримо: ща се почети, ща се овомъ у муки народу одговарати има? Просите скорѣйше у превысокихъ союзникахъ, да би кога ни будъ благога покровителя, кои е наиближе и кои наискоріе помоћи може, милостиво скорѣйше опредѣлити благоизволели и да бы что скоріе каково нибудь рѣшеніе народу дати се могло.

Нека се смилуе кои годъ благочестиви царъ на овай народъ христіянски и садъ му у нужди поможе и защити га. Народъ кои е толико столетія ступъ непоколебими закону христіянскому био. Народъ, коіи е свагда сосѣдному царю христіянскому вѣранъ и приверженъ и готовъ против христіянскога

супостата быо оружіе подигнути!! Едали є народъ кривъ што су у пређашнѣмъ неправилномъ владѣнію, нѣки безумници, опіени богатствомъ и безуміемъ, кога опечалили? Оны, кои су друге увредити знали, нестрадаю, но страда невина сиротиня, коя никому никакву обиду учинити знала ніє.

Представите благоутробнимъ монархом и скорую милость нещастному народу просите. При коемъ васъ све сердечно поздравляюћи, любећи, и щастливо дѣло Ваше да произиде желећи, пребываемо Ваши доброжелатели и нижайши служителы

Архимандритъ Мелетій

Из Ман. Фенека 29. Јануріа 1815. лѣта.

Господину Генералу Червенки

Желя моя била єстъ дойти и вашой Ексцеленціи лично предстати, особито како самъ разумео за оностранскіи народъ, ядне Сербе, да су ипакъ страдати и гинути почели; но болестъ коя ме є отъ пре 15 дана у постелю бацила, не допушта ми желю мою испунити да с' вама, Милостиви Генералъ, устмено разговорити се могу. За то усуђуемъ се съ неколико реди писма вашой Ексцеленціи предстати; не одреците се за онај сиротныи народъ намъ паши добримъ начиномъ, како вы и досадъ обично чинили єсте, проговорити, да небы онако безбожно съ народомъ поступао и као марву на закланѣ водіо и клао. Ви знате како то нѣму и на кои начинъ представити се може,

и како би се могао мало одъ ове лютости задржати, да небы народъ пострадао и расуо се, добле и всемилостиви царъ нашъ дворъ Аустріиски (ком се є онай народ умилно препоручио) съ согласіемъ остали превисоки союзника, о нѣму промисли и богату милость свою сверху нѣга изліе.

Ваша Ексцеленція! Када бы они страдали и гинули, кои су криви, не само турски него и овай милостивѣйши дворъ увредили, я бы съ родостію слушао и гледао ньова страданіа; али они страдаю кои никога увредили нису и кои су свагда на препоруку овога двора готови были оружіе противъ обштинскогъ христіанскогъ непріателя подигнути и себе подъ крило милостивогъ овогъ цара поклонити, за кое и не сумнямъ да пресвѣтли и благоутробны царъ нашъ неће и скоро сверху народа овогъ милость свою излити. Притомъ препокорно молећи вашу Ексцеленцію колико є одъ ваше стране могућно да бисте потрудили се кодъ наше за онай народъ добро рећи єсамъ я на свагда.

Вашой Ексцеленціи

Препокорны слуга

Архимандритъ Мелетіи

10. Юнія 1815. лѣта.

Императору Всероссійскому

Съ смиреннѣйшимъ строхопочитаніемъ, на многая и частая препорученія и воплъ народа в' Сербіи су-

щаго, усуждимся всепреданѣише вашемъ Император. Величеству прошеніемъ сымъ паки претстати милости просяще.

Правда что обстоятелства нынѣшнихъ времена скучна сутъ, чрезъ коя мы съ малою надеждею прошенія наша посылати и вашей Импер. милости досади творити отважитися можемъ. Но надежда на великое човѣколюбіе вашегъ Импер. Величества и неотложная нужда побуждаетъ насъ еще единое прошеніе сіе всепреданѣише представити.

Да народъ Сербски не отъ немирности духа, но од жесточайшегъ удрученія и мученія турецкаго, безъ оружен сыи, съ горестѣйшимъ устремленіемъ принужденъ бяше, и аки третицею против безбожныхъ агарянскихъ мучителеи воздвигнутися съ заключеніемъ в' борбѣ изумрѣти; аще благостъ и височайша милостъ вашегъ Имп. Величества коимъ ныбудъ образомъ, на ныхъ невоспослѣдуетъ;

Аще Ваше Величество благоизволитъ народу сему пѣназми и прочими къ защищенію нуждними вещми спомоществовати, тако да онъ наименія воини, коихъ можно довольно изобрѣти, содержавати можетъ, то онъ обвязуется вѣчно вѣранъ и приверженъ двору Россіскому быти.

Аще ли помянутими нуждными къ защищенію вещми спомоществіе быти не можетъ, то всепреданѣйше просимъ и припадаемъ къ ногамъ Вашего Имп. Величества да бы благоутробно о народу сожалѣли и его съ отаманскою Протою примирити и платежнимъ

на време учинити благоизволили дондеже обстоятелства времене дозволятъ сей оружіемъ освободити.

Да бы поне утѣшителныи и благи отвѣтъ народъ сеи отъ Вашего Импер. Величества получити моглъ и наставленіе, како онъ в' случаи и времены семъ с' отаманскою Портою поступати и спасеніе искати иматъ, ибо народъ Сербски тѣмъ много огорчается, что никаковаго отвѣта ни на прошеніе свое отъ 21. Априлія 1814 отслатое еще неполучаетъ и тѣмъ безнадежденъ в'отчаяніе приходитъ в' расужденіи да то конечное отвращеніе Вашей Императорской милости о немъ єстъ.

На сей конецъ, помянути народъ, опредѣлаетъ Господ. полковника Стефана Живковича и Господина Симеона Марковича, Россіискаго кавалѣра, за которіа проситъ что бы Ваше Имп. Величество имъ аудіенцію дозволило, да бы они устмено желанія и страданія народня изявити и прошеніе єго распространити могли. Ожидающе превысокія милости и благаго рѣшенія изумираемъ в глубочаишем страхопочитаніи.

Вашега Импер. Величества Аугустѣишаго Монарха
Всенижайши и всепреданѣйшіи рабъ
Во имя цѣлаго Народа Сербскаго
Архимандритъ Мелетіи

10. Юніа 1815. лѣта.

Господину Грофу Каподистрію

По многимъ и частимъ прошеніямъ и усилованіемъ отъ Турковъ скоро поглощени и уже изнемогши

народъ сербски отважается еще не отложно прошенія и препорученія своя двору Россіискому посилати и себе превысокой его милости и защищенію препоручити.

Представите сіятелство ваше, како народъ сей перви, вторыи и третыи кратъ уже противъ Турковъ воздигнутися принужденъ бяше, кто можаше стерпѣти, по разнымъ озлобленіамъ угнѣтеніамъ и лютому насилію, зрящы единородныя сыни своя аки безсловесныя скотини при огнѣ пекущіяся, и что еще ваще да самъ отецъ сына своего на колѣ при огнѣ вертити принуждашеся. Ахъ и увыи! какова и колика еще страданіа и безбожная дѣла творяхуся, посли наши г. полковникъ Стефанъ Живковичъ и Симо Марковичъ ваше сіятелство подробѣ извѣстити могутъ. Кто можетъ неизчислимія грознія предмѣти описати, которіи и самое естество человѣческое превосходятъ.

При коемъ мы ниже означеніи паки и паки припадающе къ ногамъ Вашего Сіятелства просимъ прошеніе сіе Ихъ Имп. Велич. посылаемо уважити и посли нашія милостивѣйше представити, что бы аудиенцію у ихъ Имп. Величества получити могли, за которое народъ сербскіи отъ рода въ родъ вѣчно благодаранъ пребиваетъ и великогъ благодѣтелства Ваше Ексцеленціе опоминятися будетъ.

Мы увѣрени есми да Сіятелство Ваше, аки благожелателъ сербскому роду, моленіе наше непрезритъ и надѣмся скорѣйшаго благаго рѣшенія и упутствованія како мы, спасенія ради нашего, съ отаманскою Портою поступати можемъ. Прикоемъ себе високой

милости и благодѣтелству привручающе страхопочитаніемъ пребиваемъ.

Вашега Сіятелства
Милостиваго Государя преданѣиши рабъ
Во имя цѣлаго Народа
Архимандритъ Мелетіи

10. Юніа 1815. лѣта.

Господину Грофу Стакелбергу

С' смиренѣишимъ прошеніемъ на Ихъ Имп. Вел. въ нуждѣ сей посилаюћимы г. полковника Стефана Живковича и Симу Марковича, всепокорнѣйше Ваше Сіятелство просимъ что благоизволили ихъ до арміи спроводителное писаніе даровати, съ благимъ наставленіемъ како поступати имъ надлежитъ, да бы благонаклоностъ и высочайшую Царскую милость получити могли, да не бы неразсуднымъ поступкомъ по невѣдѣнію у немилостъ пали и вмѣсто милости презреніа и немилость причинили. За кое народъ Сербски Вашему Сіятелству вѣчно благодаранъ пребивати будетъ кои въ глубокомъ пониженіи пребиваетъ.

Вашегъ Сіятелства Милостивом Государю
Преданѣиши рабъ
Во имя цѣлаго народа Сербског
Архимандритъ Мелетіи

У Валѣву, Юлія 5. лѣта 1815.

Рушитъ Паши Босанском Везыру

Поздравлѣ и покорность Вами као цареву мужу, кои си біо у оно време кад смо мы, царева рая, теби предаю и покорность учинили у име великожножнога цара и царску милость примили.

Мы свы кнезови и кметови са свимъ народомъ сербскимъ кад смо разумѣли да си у Зворник сишао, сви смо се обрадовали, и зато пратимо ово писмо и тебе молимо да допустишъ, да се с тобомъ састати можемо и нашу нужду изказати зашто смо се подигли и защо Турке између насъ гонимо. Немой помислити честити велики везыру, да смо ми подигли се противъ цара и цареви веђила; немой помислити да е Сулейманъ паша по ономъ владао се како си ти у име великожножногъ цара казао и да е онъ с нама као царевомъ раіомъ поступао, него као вукъ са овцама. Зато мы тебе молимо да намъ допустишъ къ теби доћи или пошльи твое люде да се овди разговоримо и све наше тегобе искажемо. То те покорно молимо и ако си намисліо на насъ с' войкомъ ударити да баръ знашъ за што на насъ воюешъ, а ми дотле предати се нећемо докле цареви люди не дођу и нашу правицу не извиде. Немой и то мислити да смо се уплашили те ти ово пишемо. Ми се веђма ни одъ кога плашити не можемо него смо уплашени одъ зулума и у име Бога хоћемо се свакомъ противити кои на насъ пође и уздамо се у Бога и у правду да ћемо одъ цара милостъ по правди нашой

добити. Очекуємо одговора одъ твое везырске милости у собору народнѣмъ у Валѣву 5. Юліа.

Кнезъ Милошъ Обреновићъ,
са свимъ кнезовима и кметовима.

Высокоблагородный Господару Милоше
Здравствуите!

За ово време што є найнуждніе да знате за добро народа нашега, за све вама особито данасъ пишемо. — Сада већ су сви цареви дошли у Паризъ зацѣло, и по свой прилицы садеће се у Паризу докончати и свершити за обшци мир и срећу свію народа европейскихъ; а обстоятелства и страданія нашега народа већ су од зимусъ свима позната; заштосмо мы особито зимусъ многа прошенія и моленія за нашъ народ пред ныма пролили и страданія овогодашня нашега народа истинита ныма сва пред очи живѣйше представили, за кое су оны очевидно были сожалили и єму помоћи желили од коегод руке само зимусъ да се Бонапарта не появи. — А саде су цареви наравно као срећни побѣдители пуни радости и великодушіа, и ако сад пред ны изађемо съ прошеніяма одъ народа ніе могуће да ће оны нашъ народ оставити у таквомъ станю без никаква свога призренія противъ толикихъ нашихъ прошенія и моленія, и ніовога зимушнѣга сожаленія за нашъ народ. — Господин прота ово дана дошо є из Беча у Варадинъ, и г. Павле Сретеновичъ съ Петромъ Булюкбашомъ одавде ишли су къ нѣму и о свему разговаралису се; и ово вама

являмо за цѣлу истину. Из свега овога што смо год одъ зимусъ до данасъ за народ нашъ чули одъ кога му драго, само види се за нашъ народ една прилична надежда, а никакве сигурне и поуздане тверде надежде неимамо ни одъ кога, и ово е найнужденіе и найважніе ради народа да вы знате, кое одъ васъ нетаймо, но спѣшимо и за раніе вама являмо.

Зато Господару Милоше! ако вы одъ ове наше надежде неймате болю, темелнію и сигурнію какву другу надежду за данашнѣ спасеніе нашега народа: вы на ову нашу надежду не ослаияйте се ни мало, но одма ова прошенія како што вама пишемо часъ пріе спремите да се терчи къ царевима у Паризъ и имамо саде къ нима путь готов иһи, и да се овай ред нипошто не изостави, ако хоһете и желите да чините оно од куде можете се найвише сада надати да получите данасъ народу и себи срећу. Зашто како што самъ и пређе писо саде царевы пуни су радости и саде нашему народу може изиһи срећа што на другом мѣсту никад бити не може, и зато е нама дужность онди иһи за народ и царевыма пред очи изиһи съ прошеніяма од народа и са описаніемъ узрока истинитіе зашто е сада опет народ усто, и каква е была мука и неволя нека све виде, пошто прошенія без узрока зашто се устало ништа неваляду.

Того ради ето шалѣмо вама прошенія на три цара начинѣна и писмо молбено на министра россійскаго кой сѣди у Бечу; и описаніе узрока зашто е народ и трећи путь саде усто. кое свакоме цару валя по едно послати и едно министру у Бечъ; и пи-

смо довѣрености онима кои ће носити прошенія царевыма: и то є оно важно што сам вама ономадне 14. сего месеца обећао послати по кои буде одавде. — Зато саберите старѣшине коима надлежи и посовѣтуйте се о овому важному дѣлу за народ за ово време, и ако за добро нађете да се саде къ царевыма иде, а вы ова прошенія и писма сва ліепо и чисто препишите, и ако што нађете јошт за добро додайте у прошеніяма, но не много, зашто оны немилую дугачко читати; но узроке съ найвећимъ трудом попуните што треба и умножите што више можете све є болѣ, зашто одавде быва турцима осужденіе, а народу истинито сажаленіе и милость; и од свію писама копіе код себе задержите.

Кои понесу прошенія царевыма они се зову депутаты од народа, то єстъ од народа изабраны паметни. Зато ови депутаты валя да имаду писмо довѣрености од народа, коме се годъ покажу да им се може вѣровати да су они од народа послати. — На прошенія царска и на узроке востанія и на писмо министру и на писмо довѣрености совѣтъ и верховни народа предводитель и од сваке нахіе старѣшина нека се потпишу нуждное и печате свое на лучу добро да ударе. — У писму довѣрености упишите имена и презимена депутатовъ и чинъ достоинства свакоме депутату да се даде: членъ совѣта или войвода, или капетанъ, и ако є кой писаръ да се именуе секретаръ совѣта народня, и у овому послу да се именую да су сви равны; зашто у овакимъ дѣлима люди ако неймаю достоинства и довѣрености, неи-

маю ни уважнія никаква, нити могу съ великимъ людма мѣшати се, ни што годъ совершивати да знате. — За два депутата у Паризъ валя спремити на путъ найманѣ 1500 дуката на трошакъ. Истина, валяло бы јошт писма од народа и на министре другіе царева, зашто готово од министра све зависи; но депутаты могу и тамо све што є нуждно и самы чинити и выше коешта како виде прилике и обстоятелства онамо. — Изберите отуд два депутата, ако ли два не можете, а вы баремъ єднога, а єданъ одавде нека пође кога наредите, зашто без чоека отуд нипошто невала; отуде кой пође некае слободанъ и рѣчитъ кои зна добро говорити и за свашто казати, и штогод имате съ турцима какве разговоре зашто му драго све да знаде, зашто може быти за много коешта питаће се: а можете му и писмено дати за свашто нека понесе то є найболѣ, и шта су и куде су досад наше войске съ турцима починиле и куде се кое саде налазе, и каква извѣстіа имате до сад од свуд из Турске. — Совѣтъ народни ако до саде ніесте поставили, одма поставите ако ће бити и три чоека и макаръ у шуми сѣдили, єрбо то є найнуждніе и найвыше гледа се имаде ли то у народу, и одма питаю за старешине и уредбе народнѣ и проч. — И питаће царевы како народ жели остати и на кою руку: и зато договорите се како валя отговарати нато, то єстъ ако бы насъ съ турцима умирили другое, а другое ако съ турцима буде война од царева и турке отераю, онда ћемо башка имати правицу народу и проч. Онди на свашто валя да се одговори одма. — Ове последнѣ поште

пишу нам трговцы из Беча да овуде проЂе г. Младенъ у Париз къ царевима ради народа по свой прилицы, и тое добро. Сви валя да се трудимо за свой народ ко гди може. — Но башка е поузданѣ каде народ самъ пошлѣ свое депутате за свое добро. — Ючеръ за цѣло чуемо дошао е у Темишваръ Петар Добрняцъ и г. Вуйца из Русіе и да су отишли у Бечъ. —

У Земуну, 24. Юнія 1815. лѣта.

Вамъ ко услугамъ готовѣйши и покорнѣйши
Гаврилъ Николаевичъ.

Графу Стакелбергу

Въ Віенѣ[1]

Сіятелнѣишій Графъ
Милостивѣйшій Государъ!

Честъ имѣемъ Сіятелству Вашему писать и Ваше Сіятелство покорнѣйше проситъ. Здѣсъ приключено турецко варварско тиранство принудило е народ нашъ паки свой животъ оружіемъ защищавати; катараго турки нинѣ готоватся со всѣмъ варварски поглатитъ и истребитъ. — Мы услышавши что небесная суд-

[1] Ово је концепат писма, што су емигранти српски послали били српским старешинама као углед како би требало да гласи писмо за руског посланика у Бечу, грофа Стакелберга. Ма да нема доказа да је ово преписано и послано. опет нађосмо да га је вредно штампати, ако не с чега другог, а оно да се види, да су и како Срби у опште мислили о народној ствари и помагали јој како је ко знао и могао. Нама га је ставио на расположење г. Љуб. П. Ненадовић, начелник мин. просвете у пензији, а он га је нашао међу артијама покојног му оца, Проте Матије Ненадовића који га је добио у 1834 години од старог саветника пок. Анте Протића.

бина Єго Императорскому Величеству нашему Всемилостивѣишему Покровителю на пощадѣніе и на умиреніе рода человѣческаго и нынѣ паки милостиво пособляетъ: того ради соборнія просбы и моленія народа нашего писменыя и устменныя Єго Императорскому Величеству покорнѣйше посилаемь чрез нашя депутаты господина . . . . и Г. что бы Єго Императорско Величество возможныя милости и покрова сему народу нынѣ у крайнѣй нужды сущему удѣлило; и завѣщанымъ святимъ своймъ словомъ что бы сей народ нынѣ или отъ сего варварства освободиль, или милостивимъ посредствомъ своймъ съ Туркоми его благополучно умирилъ.

Для чего Сіятелнѣйшій Грофъ! покорнѣйше просимо Сіятелство Ваше здѣлайге милостъ и одолженіе сему бѣдному народу, и нашимъ выше реченымъ депутатомъ удѣлите нуждну рукопомощъ, что бы оны сколько можно будетъ скоріе Єго Императорскому Величеству поспѣшили. —

Вашего Грофскога Сіятелства прежднею наклоностію и благодѣяніемъ народу нашему въ подобномъ случаю всегда показанымъ увѣрены. Вашего Сіятелства милости и покрову народ нашъ вручающе, остаемъ у високимъ почитаній и єсмы

Вашего грофскаго Сіятелства.

Сербскога народа у Сербій Всепреданѣйши и покорнѣиши

Совѣтъ и Началници

У Смедереву
25. Юнія 1815. года
у Сербій.

Его императорскому и кесарокраљевскому величеству всемилостивѣйшему Государю

ФРАНЦИШКУ ПЕРВОМУ АУСТРИЈСКОМУ

Въ Віену или где буде.[1]

Всемилостивѣйшій и Великожнѣйшій Монархъ.

Турецко неописато и нечувено варварско тиранство принудило є народ нашъ паки на оружіе востати, свой бѣдны животъ защищавати, которій прежде сего востанія совершено уже увѣренъ єстъ что онъ симъ востаніемъ нынѣ ни свободы своего отачества, ни спасенія себи получитъ можетъ, ниже будетъ єму болше от турковъ пардона или ти опрощенія понеже уже се трети раз єстъ противъ ихъ востаніе. — Но здѣсъ приключено нечувено и неописато турско варварско тиранство народ крайнѣ принудило є свой животъ уже и трети раз оружіемъ защищавати; из котораго Величество Ваше милостивѣйше увидитъ будетъ что сіе востаніе, како и прочіе, происходило отъ несносного и нечувеного турецкаго варварского тиранства. — Для чего отъ половины месеца Априліа сего года весъ народ противъ сихъ тиранъ восталъ и соединивши се дрался са сими тираны очаятелно, непрестано, и Богъ єму вездѣ до сихъ поръ милостиво помагалъ: но мно-

[1] И ово је концепат као и онај што претходи. Истоветна је садржина и оних писама што су предложена била за цара руског Александра I и краља прајског Вилхелма. И с овим писмима исто је онако у свему, као што смо рекли код писма што је намењено било грофу Стакелбергу. У «Истор. Срб.» Симе Милут. па стр. 413 до 424 има копија писама што су упућена овим суверенима, но друкчије су садржине од овог овде.

жество турковъ нынѣ готовятся со всѣмъ его поглатитъ, которому нынѣ велми уже и угрожаютъ.

Обаче услышавши мы что небесная судбина Величеству Вашему на пощадѣніе и на умиреніе рода человѣческога и нынѣ милостиво пособляетъ; того ради ихъ Величеству Вашему всепокорнѣише паки прибѣгаемъ и у Величества Вашего просимъ народу нашему милостиво отъ варварства сего освобожденіе, или поне отъ настоящаго страданія избавленіе и благополучно милостивимъ посредствомъ Величества Вашего съ турками сего народа умиреніе.

Всемилостивѣйшій монархъ! Нынѣ отъ Бога полученія удѣлите сему народу у крайнѣй нужды сущему возможныя милости и покрова, которій днесъ своя очеса на Величество Ваше обратилъ и аки отъ своего милостиваго оца жизни своей милости и покрова ожидаетъ, что бы варвары его днесъ не жертвовали своему тиранству на посмѣшеніе Христіяномъ; присоедините милостиво сіе благодѣяніемъ вашимъ прешедшимъ сему народу учинѣнимъ, имъ благодѣяніямъ предковъ Величества Вашего, каторіи сей народъ всегда любили о сего варварства избавити. Милостивѣйшій Государъ! Прославите имя ваше днесъ надъ симъ народомъ престолу Вашему всегда приверженому и вѣрному бывшему, каторій и на будущія вѣки престолу Величества Вашего своему благодѣтелю съ потомцы своими всегда будетъ вѣрній и непоколебимый столпъ вѣчни благодарности вся сія во вѣки чувствующе.'

Вашего Императорскога Величества Божіею милостію нынѣ полученымъ великомощіемъ обнадеждены, и всемилостивѣйшею преждней наклоностію и благодѣяніями сему народу у нужди всегда показанимы увѣрены; у сей нужды сему народу предреченымъ милости и покрова просяще, къ священымъ стопамъ Величества Вашего всепокорнѣйше прибѣгаемъ. Въ чемъ, вручающе народъ нашъ Величества Вашего милостивому отеческому попеченію, въ глубочайшемъ страхопочитаній чаемъ о Величества Вашего скораго милостиваго и спасителнаго отвѣта и єсмы,

Вашего Императорскогъ Величества

Вѣрновсеподанѣйшіи и покорнѣйшіи
Сербскога народа у Сербій началници

У Смедереву
25. Юлія 1815. года.
у Сербій.

У логору, у београдской нахіи 26. Юлія 1815. лѣта.

Г. Владики Нишкомъ

Мы принуждени народъ сербски примисмо твое свето писмо у комъ насъ духовно совѣтуешъ и казуешъ да є ово дѣло діаволско истина е, али ово дѣло діаволско почео є Сулеиманъ-паша са своима сынови, ћехая пашом, осталимъ своима веќили, пощое почео отъ народа иманѣ отимати, арачъ по 13 гроша, а порезъ по 60 и по 100 гроша на главу за годину

ударати, почем су были почели сербске девойке отимати и с ныма женити се, дѣцу женску и мушку отъ 6 и 7 година силовати, люде по мошницама туђи и живе к' ватри припѣцати и на колѣ ударати и шта казати знамо, и тко може исказати дѣла діаволска а не человѣческа. — Да су наша дѣца по други вилаети то знамо, но тко є томе кривъ него онакови зулуми кое опоменусмо. Ми смо грѣшни народъ и желимо покаянія. Али є турскіи зулумъ превазишао наше грѣхе и Богъ є допустіо да мы зулумъ обарамо, а стараћемо се да никакво богопротивно дѣло неучинимо, а цару честитомъ молићемо се да намъ милостивъ буде и рахатъ поклони, да между насъ турке непуща, пакъ ће видити царъ и сви цареви већили и друга царства да до насъ кривица ніе, него до зулумћара, и познаће царъ какавъ народъ има и какову фаиду од нѣга имати може. И кадъ намъ честити и великоможнѣиши царъ свога човѣка пошлѣ све ћемо му казати и онда ће быти совершено покаяніе и примирићемо се. Како годъ що Богъ кои дае да се народъ множи и негине, тако мы мислимо дае честити царъ каилъ да усвоей землѣи више народа и арача има, да му є царство шире и пространіе, али муртати неће правду цару да кажу и право да чине него све кабаете на раю бацаю. Но ты преосвещени Архіепископе, кои си по божіемъ смотренію пратѣнъ да нишку епархію наставляшъ, учишъ и хранишъ стадо Христово, и честитыи свѣтли и милостиви визирь у Румеліи валія когае самъ Богъ послао, ако є съ царскомъ заповѣдь, и ако є као што пишешъ царски

вѣрныи служитель и ако си ти прави архипастиръ Христова стада, потрудите се за народъ да срећанъ буде и да милостъ кодъ великоможногъ цара добіе и да зулума у будуще у овой землы не буде. И да честити и свѣтлыи везыръ непуща воиску у ову землю, докле арзовалъ нашъ у цареве руке и царскомъ дивану не преда, ако ли тако неучините, нисте вѣрне цареве слуге, ни доброжелатели народа христіанскогъ и рае цареве. Мы смо явили се и писали Рушидъ паши Босна валіи, да ми противъ цара ни наиманѣ не идемо, нити противъ нѣга и нѣгове войске противстати можемо, него само зулумъ обарамо. Тако исто и вама являмо, и кадъ Господаръ нашъ, подъ кога именемъ ово пишемо, доиде ближе молићемо те да съ два везирова човека к' нама доидешъ и изъ уста народа чуешъ све како е и ща е. Мы честитомъ и свѣтломъ везиру, кои нас сажалуе, и теби кои си намъ писао и насъ архипастирски совѣтуешъ, благодаримо и умилно цѣлуемо вашу десницу и скутъ свѣтлога везира, и ако за насъ добро промислите и и кодъ великоможнога цара нашъ арзовалъ и посланике доити учините, ми ћемо и на другу руку знати вама благодарностъ съ поклономъ учинити. Що пишешъ да ће намъ болѣ быти него що е у Мустав пашино време было, то ми и тражимо, али ни на онай редъ пристати нећемо, еръ муртати и добре цареве вeћиле бію као що су и доброга Мустав пашу убили и раю цареву упропастили да и до данасъ не може на кораръ да доиде. Зато ми и нећемо више да коекакви зулумћари подъ именомъ Турци у нашу

землю долазе, но хоћемо само царева везира съ нѣколико нѣговіе турака и то праве Османліе да су, кои по ћитабу и турскомъ шеріяту, судити знаду а други окромъ терговаца турчина нећемо никадъ у нашу землю упустити, а заклетву ћемо цару дати да ћемо арачъ и савъ данакъ що отъ ове землѣ цару дати треба даваћемо доброволно цару и спахіи спахиіско преко царева везыра кои у градовима са своима турци сѣдіо буде и преко тога нашу землю отъ свакогъ царева неприятеля бранити и сваку цареву заповѣдъ послушати. А ми смо свагда у царевой руци ако му согрѣшимо нѣгова сабля и нашъ грѣхъ у свако доба може насъ сатрти и истребити. Кадъ се устмено разговарали будемо болѣ ћешъ и ты и везырови люди сву желю нашу и мисао разумѣти и познати, да смо мы церева права рая, коя є само правогъ царева већила жельна. Ако ли честити и свѣтли везиръ преуми, да ће насъ силомъ на предаю натерати и онако као пре щосмо предати се, ту ће согрѣшити и велики џевапъ Богу и цару имаће давати. Єръ мы докле живъ єданъ тече кои оружіе носити може, предати се нећемо и заклелисмо се оногъ самогъ посѣћи, кои бы измежду насъ о предаи опоменуо, докле цару наше страданѣ непокаже се и царевъ Ферманъ не видимо. А кад сви кои пусатъ носити може изгинемо, просто имъ наше роблѣ, бар га очима гледати нећемо ща се одъ нѣга чини. Ово теби духовно являмо одговараюћи на твое честно писмо и єсмо твои покорни народъ сербски и нашъ старешина

Милошъ Обреновичъ

У Ягодинской нахіи 30. Юліа 1815 года.

Ибрахимъ паши Никшићъ

Честитомъ Ибрахимъ паши по дравлѢ.

Како смо твое и честитогъ везира писмо примили и прочая явлѣно да е препятствіе было що су турци ударили на Липаръ да ће скоро доћи да яви везиру и поздрави Серчесму и да ће се явити кад к' Лешници доиде да Ибраимъ паша и Серчесма изиду предъ нѣга.

Везиру босанскомъ Рушитъ паши

Наши посланици съ милостивимъ писмомъ твоимъ дошли су къ мени 30. овогъ месеца у вечеръ, у комъ позивашъ да я главомъ на разговоръ доидемъ. И то хоћу учинити и не би се ни кренуо изъ шабчке нахіе докъ овай твой одговоръ добіо не би, али самъ приміо писмо одъ ягодинске нахіе, да су турци наумили ударити изъ Ћупріе и горнѣ нахіе поробити, зато самъ похитіо да сачувамъ народъ, а я іоштъ и доспѣо нисамъ, а бой двапут догодио се е, и да воиска предъ ныма противъ стала ніе много би робля одвели. Чудим се да ме и овай везиръ чрезъ владику нишевачкогъ на разговоръ позива, а турке пушта да робе. Но я ни с кимъ другимъ разговоръ водити нећу него с' тобом. Само ћу ныма явити и що брже тамо на разговоръ доћи и твоіой свѣтлости явити се; а и ти имъ за то яви да знаду. Я ћу данъ и ноћъ путо-

вати само да берже дойдемъ. Любеђи твои скутъ есамъ твои покорнѣйши слуга

Верховни Сербіи Княвъ
Милошъ Обреновичъ

26. Юлія 1815. года.

Господину Генералу Панчевачкомъ

Мени бы особито драго било кадъ бы прилику имао съ вама лично састати се и благодарностъ мою устмено изразити, како самъ одъ терговаца скелеція о благонаклоности извѣщенъ. Но у путу будући къ Смедереву непропущамъ Вашу Ексцеленцію писмено посѣтити благохотно поздравити и да би се любави вашей препоручити, да бы и у напредакъ намъ благонаклони были и прошеніе кое бы вамъ учинили у нуждномъ случаю да небы презрѣли. Весма міе жао што е скела затворена, да сотимъ мало сообщенія имати можемо. Кад бы Ваша Ексцеленція ходатайствомъ своимъ потрудила се теченіе скеле отворити с' тим бы насъ весма обвезали и ми бы се потрудили благодарность свою пристоинимъ начиномъ Вашой Ексцеленціи изразити. Я ђу се надати отъ васъ наставленіе примити како поступати имамъ, да бы скела отворити се могла. При коемъ себе любови и благонаклоности Вашей препоручаю есамъ

Ваше Ексцеленціе
покорнѣиши слуга
М. Обреновичъ

Полномощіе.

С коимъ мы ниже подписаній, по многомъ ожиданію превисоке милости покровителя нашего крѣпостъ даемо Господару и брату нашему Петру Добрньцу, имп. руском п. полковнику, да онъ у име народа сербскоґа превисочайшихъ мѣстахъ и богособраномъ віенскомъ конгресу за сваку народню потребу говорити сваку нужду показати, писмена прошенія у име народа сочиняти и гди бы потребно было предати равно како народніи овде подписи положеніи, тако нѣговъ подписъ на сваком прошенію да служи (кромѣ всеобще закљученіе за народъ остає). За кое мы согласно єго опредѣлююћи за обще народнѣ сіе дѣло полномощіе сіе, кое полномощію посланика Господина Протопрезвитера Ненадовича согласуе се, єму даемо къ єдиному концу управляемо.

У собранію народнѣмъ у Руднику
27. Юлія 1815. год.

Подписани сваке нахіе войвода и
Милошъ Обреновићъ, *вождъ.*

У Руднику, Юлія 27. 1815. года.

Господару Петру Добрньцу

После петолѣтногъ растанка Вашег с' любезнимъ отечествомъ своимъ кое се дѣйствомъ властолюбивихъ сребролубивихъ а не отечестволюбивихъ люди совершило, завидећи твоимъ добримъ поступкомъ учинили су да ти изъ отечества изидеш. Зато мы, Народ Серб-

ски (знаюћи любовъ и вѣрностъ Вашу къ отечеству и да сте увѣрени да народъ ніе желіо но паче весма жаліо да вы изъ отечества изидете) поздравлямо и молимо васъ, да бы вы за любовъ отечества све обиде презрѣли и любовію к' своме отечеству обратили се у коемъ съ честію и высокопочитаніемъ примлѣни и награждени быти хоћете. При томъ молимо Васъ и шалѣмо Вамъ овде приклонѣно полномощіе, да се примите общенароднѣга дѣла и да се потрудите нужде наше писмено и устмено всемилостивѣйшемъ нашему покровителю Императору Всеросіискому представити. Истина, мы смо и досле отъ онога времена како смо пострадали многа прошенія представили, но совершено до садъ нища нисмо получили, кое вмѣновамо за причину що су войне препятствовале. Но садъ кадъ смо разумѣли, да е благополучно война на Француза окончана, усуђуемо се паки чрез вас явити и за нужде наше премилостивогъ покровителя нашегъ молити. Мы смо до садъ срећно на све стране поступали и Богъ намъ е помогао те смо све паланке истребили, само еще у 4 града и у Ћупріи Турака се находи, но вы знате какова е сила Турска, а и наше нужде, да смо съ џебаном, новцемъ, храномъ и прочимъ оскудни, еръ е народъ отъ Турака ограблѣнъ и у свему оскудѣва. Зато како болѣ знате просите, да бы нужде наше подкрѣпили. Мы би све добити могли али новаца неймамо, а и марву Турцы су одузели одъ куда бы се що новаца извадити могло и що би марве имали скеле су отъ австріиске стране тако затворене да нища продати не можемо.

И то, любезни Господару, како те Богъ учи и што скоріе можешъ радите за благополучіе народнѣ да народъ срећанъ буде и ви ћете срећни быти съ нымъ.

У Собранію Народнѣмъ у Руднику
Потписати сваке нахіе войвода и
Милошъ Обреновичъ, *вождь.*

Юліа 31. года 1815.

Митрополиту Нишкомъ

Примилисмо твоихъ 5 писама и видимъ да ниси приміо наше писмо одъ 26. Юлія щосмо ти изъ београдске нахіе одговорили на перво твое писмо и како смо у писму рекли являмо се теби и молимо те, да дойдешъ у Јошаницу да се састанемо. И ако си истинити благожелатель христіанског рода да се разговоримо и то сутра рано у Неделю т. е. 1. Августа и да поведешъ са собомъ два везирова човека нека и они чую шта ћемо казати. Него писма пишешъ, а одговор не чекашъ и турци еднако ударају да робе и харају. Я да самъ пустіо до садъ бы доста на некимъ местима похарати могао, али нећу у туђъ пашалукъ до разговора.

У име цѣлога народа
Верховныи Сербіи Князъ
Милошъ Обреновичъ

У шабачкой нахіи у логору 8. Авг 1815 года.

Господину Владики Нишкомъ

Данасъ у подне прими писмо кое сте послали одъ свѣтлога везира и разумѣо самъ да сте долазили да се састанемо, но како самъ явіо, да ми се овай везиръ найпре явіо и на разговоръ позвао, а вы у време недоидосте, тако самъ похитіо амо да на време к' овоме везиру доидемъ. Садъ како самъ отудъ ово писмо приміо не знамъ кодъ кога ђу везира на разговоръ иђи. Овай везиръ каже да онъ има Ферманъ на Сербію низамъ чинити[1] и вы отуда являте да тай свѣтли везиръ на Сербію Ферманъ има. Зато молимо васъ да ако тай везиръ Ферманъ има на Сербію, нека пошлѣ бурунтію овому везиру, нека ме тамо на разговоръ пошлѣ, ерь самъ я веђъ с' нымъ разговоръ почео и не могу на две стране разговоръ чинити. Мени отуда кнезови неки пишу, да до 4 дана тамо будемъ; но я никако у тако кратко време доити не могу, а особито що самъ овомъ везиру веђъ явіо да ђу му сутра на разговоръ доити. Я знамъ да су оба царски везири, али не знамъ кои ферманъ на Сербію има низамъ чинити. Тако я ђу очекивати бурунтію и явиђу овомъ везиру, пакъ како се оны договоре и я ђу съ онимъ разговоръ совершити. А све ђе вамъ устмено явити игуменъ Мелетіи, кога съ овимъ писмомъ тамо пошилѣмъ и есамъ,

Вашего высокопреосвещенства покорны слуга

Верховны Сербіи Князъ

Милошъ Обреновичъ

[1] Низам чинити значи ред и поредак увести.

8. Августа 1815 лѣта.

Генералкоманди Темишварской

Позната су всепресветлѣйшемъ двору австріискомъ сва страданія и бѣде народа сербскаго, кои съ великомъ опасностію подиго се е да отлакшанѣ зулума учинити може. Народъ овай доволно нужду има за кое припасти потребуе къ троном҄ъ благочестивыхъ царева. Того ради всепреданѣйше просимъ високославну Генарлкоманду Темишварску, что бы милостива была на сиротни народъ овай, и ньова два посланика что скоріе у контумацъ примила и до царствующаго града Віене допустила. При томъ ако прилично буде молити єстъ, да бы контумацъ ихъ време скратила, да бы что скоріе за нуждно дѣло у Віену приспѣти могли всепокорнѣйше молимъ и умилно просимъ, и єсамъ высокославне Генералкоманде милостивѣишегъ господина коменд. Генерала всенижайши слуга,

Верховныи Сербіи Князъ
Милошъ Обреновичъ
съ прочимъ старѣшинама народа сербскога

У Јошаници, 12. Августа 1815. года.

Ищанціе послате у Константинополь

Желимо допущенѣ сва рая и сиротиня отъ белградскаго пашалука предати тужбу честитоме Цару и цареву веќилу отъ каквогъ е зулума сиротиня у шуму побегла и каквіе зулумъ сиротины бьо када

насъ е Мухуръ везиръ изъ Цесаріе на веру дозвао овако раи намъ е отъ честитога Цара явіо, кои ће нама сваке погрешке опростити, щосмо му до овога времена скривили и тако е нама явіо да неће други бивâтъ[1] поставити, но како е отъ старине било и сиротиня сва е на то пристала и силае одпасала и честитому везиру пощено дала и тако како е Мухур везиръ отишао ови Турцы што су овди остали на ту везирску заповѣстъ нису постояни били да раю пазе како що е у свему цареву мемлећету, но су почели овай зулумъ чинити: 1-во У свему Мемлећету харач 3 гроша, а нама е харачъ по 13½ гроша и то бы сиротиня терпила. 2-го Порез за годину на главу едну по 95 гроша, 3-ће На сат еданъ аяхтеріе[2] рушпу, 4-то Мубаширіе[3] за щое безъ кабаета за мале ствари кое би могле бити без ништа да неиде мубаширъ на едну нахію долазило е до 70 кеса и по 100 кеса. 5-то Муселими за мали кабаетъ или безъ никаквогъ кабаета сиротиню тури у синциръ и у кладе и уцени е по 7 кеса и по 13 кеса; Они сирома, а оны удари у вилаетъ те узми ако село не може дати а онъ онога сиромаха на колац како хаидука или га посече. И спахіе су виделе нашъ зулумъ. 6-то Поставіо отъ старине и говори: „ми видимо раіо вашъ зулумъ али вамъ помоћи не можемо". 7-мо Иза тога показа се неколико

[1] *Бивâт* значи обичај.

[2] Ајахтерија такса која се плаћала као награда за труд службеним органима (дијурна).

[3] Мубашир је изасланик власти, комесар.

аидука са Хаџи Проданомъ, тако є кнез Милошъ и прочи кнезови и кметови и вилаетъ оне кривце єсу пофатали и везиру свіе предали у руке, а Проданъ побеже на ону страну у Немачку, нису га могли уфатити. 8-мо. А они ни на то не престаше, гдіе пощени кнез и кметъ и пощени главни човекъ повезаше и сотераше у Бѣлградъ у тавницу, пакъ свіе на колѣ ударише, исѣкоше и роблѣ имъ поробише и малъ савъ поараше. 9-то. Па по Вилаету Турци кои ходе неће пощено по раіи да ходе, но потерай калауза изъ Арилья или га сретне пак му све скине у первому лугу и біе га па многе и исѣку и убію, а неће као пощенъ Господар да му каже путъ пакъ да га врати пощено. 10-то. На конакъ када дође неће пощено да ище: „дай раіо соли, леба и щое дао Богъ“ но домаћина отера: „Иди бре донеси ракіе и меда и що нема“, а он сирома нема но бежи, а онъ после силує му жену и децу отъ осамъ година. 11-то. После тога єсу пребрали гдіе млада лѣпа дѣвоика, гдіе лепша; єданъ турчинъ по 7 дѣвояка єсте у своміъ конаку держао, осемъ ћехая паша по 20 дѣвояка єсте у своміъ конаку за собомъ держао. Ови Турци кои су то по вилаету чинили они су овако говорили и претили и говоре: „Како море дође Ђурђев данъ све ћемо на колѣ ударити и све поробити.“ 13-то. Када су овай порезъ узимали и люде осецали, онда су ово мученіе отъ раіе чинили: затвори у свинящъ пак на врата запали сламу чађову докъ се пресече на благо. 14-то. Друго мученіе: обали човека пак туре м . . . у процеп, пакъ бію каишима докле га осѣче на благо; а жене

наше обале пакъ бію по табанима, що ніе ни у каквой земли било. Отъ тога времена како то мученіе поднесе тако се поплаше и оде у шуму више не може подносити но се окрете зулуму бранити, а ми смо сва сиротиня цару честитому у интату.[1] Ктелисмо на девлет явити, али нису нама Турци дали явити, кои су зулумъ чинили, а ми се сва сиротиня молимо цару честитому и везиру цареву веќилу да насъ отъ овога зулума ослободи. И молимо честитога везира и любимо му руку, да яви честитому цару тай нашъ зулумъ што смо подносили, а честити Царъ знаде ща му отъ ове землѣ долази Београдског пашалука миріе, а мы сва сиротиня есмо ради да намъ пошлѣ царъ честити свога човека, да му мирію одсекомъ даемо колико се пресече сада, а мы сва сиротиня есмо ради и молимо Бога цару честитому за здравлѣ и нѣговимъ веќилима.

Вуица Вулиќевичъ
съ прочима.

17. Августа 1815. года.

Господину Митрополиту Церногорскому

Премило писмо Вашего Высокопревосходителства отъ 6. Юлія на насъ средствіемъ высокопреподобнаго оца игумана Острожскаго Георгіа управленое исправно примили есмо и ваше отеческо о намъ стараніе разумѣли, особно и изъ усть помя-

[1] *Интат* значи турски верност.

нутаго оца Игумана, на кое вамъ смиренѣише отвѣтствуюћи являмо, да мы отъ тежкогъ злодѣйства турецкаго подиглися есмо безъ оружиы суще, да бы точію несносимо иго с' себе свергнули. Садъ обаче по четиримѣстномъ борствѣ пришедшіи везири съ премногимъ воинствомъ понуждавају насъ на миръ, и мы неимаюћи никаковія надежди ни помоћи отъ благочестивых царева, коимъ многа прошенія у бывшей нужди нашей предали есмо, намѣравамо, ако можно буде, миръ заключити; за кое Вашемъ Высокопревосходителству до последнѣга Августа либо найдалѣ до 15. Септемврія точно извѣстіе послати будемъ. И ако какву потребу за обще благостояніе имѣти будемъ, хоћу Воископр. Вашемъ явити се и смиренѣйше за благонаклоность молити. Аще ли и миръ совершимъ равнѣ желимъ съ Високопревос. Вашимъ щастіе народнѣ далше разговарати се и союзъ любве возстановити, вашихъ люди кодъ насъ заостало е по коимъ извѣстіе получити будете. Проче отецъ игуманъ Георгіи вамъ устмено явати будетъ. При коемъ себе милости высокой препоручуюћи пребиваемъ

В. В. Превосходителства

Смиренѣйши и покорни слуга

Верховни Сербіи Князъ

Милошъ Обреновичъ

У М. Јошаници, 27. Августа 1815 года.

Господару Петру Добрньцу

Како смо вамъ 27. Юліа писали и полномощіе послали, тако вамъ и за далше препоручуемо се.

Разумѣлисмо да е и господинъ Живковичъ съ вама састао се и то нама е мило тако можете съ нымъ въ мѣсто господина протопрезвитера дѣиствовати, и господинъ прото прешао е амо, позвалисмо га. Притомъ вамъ являмо, садашня обстоятелства и нужду нашу, како су везири босанскіи и румелискіи съ многимъ воинствомъ наступили и угрозили тако, да намъ никоимъ образомъ противъ стати ніе можно. Зато согласилисмо се съ турци о миру говорити, и колико можно буде погодбу учинити, само да се народъ сачува. Везиръ зактева отъ насъ велику и тежку заклетву, да мы въ будуще цару турецкомъ вѣрны будемо съ цѣлимъ потомствомъ, кою мы принужденисмо и учинити, иначе спасеніе свое получити неможемо. Тако вы и сами разсудите и благоразумне люде запатайте: е ли болѣ заклетву и вѣрность цару турскомъ положити, или народъ пустити да се робы и уничтожава? Мысмо могли и болѣ ща с' турцима угодити, да смо раніе почели имъ молити се, а све смо имали надежду да ће милость отъ крщенія царства на насъ воспослѣдовати, особито о всемилостивѣйшегъ покровителя нашего. Зато дочекалисмо да силе турске на границу доиду и у нужди почелисмо о миру говорити. Тако знате какви се миръ и уговоръ садъ учинити може — толико само да землю не поробе. — При томъ васъ молимо како ово писмо примите явите намъ каква су обстоятелства и прилике? Можемо ли се чему скоро надати? Єли надежда или ніе да се владати знамо поне да оружіе сачувамо? Вы то све и болѣ извидити и намъ явити знате него що мы захтевамо.

Тако ми ћемо отъ васъ очекивати скорѣйшега отговора, при коемъ себе любвы вашей препоручая есамъ

Вашъ покорнѣиши братъ и слуга
Верховныи Сербіи Княвъ
Милошъ Обреновичъ
Съ прочимъ воиводама

29. Августа 1815 года. У М. Јошаници.

Везиру румелінскомъ Марашли Али Паши

Данасъ добисмо аберъ отъ Дрине да су турци далеко унутра у Мачву уишли и десет люди посѣкли, кошнице, говеда и другу марву що су годъ доватили два сата шириномъ и вданъ и полъ унутра похарали и да ихъ нису наши войници повратили богъ зна ща бы учинили. Наши убили су два турчина докъ су ихъ повратили и тое све после татарина было кога си тамо послао т. е. пре 8 дана; зато мы тебе као милостивомъ покровителю нашему являмо и молимо колико се може да насъ чувате да се народъ не хара и не роби. Мы у напредакъ ништа безъ твое заповѣсти чинити нећемо и що се годъ догоди явићемо ти. Одговори намъ на ово писмо како ћемо се владати.

Покрнѣйши твой рабъ и вѣранъ
Милошъ Обреновичъ
Съ прочимъ народомъ

У Белици, 31. Августа 1815 года.

Везиру Марашли Али-Паши

Съ великомъ радостію примилисмо твое милостиво писмо 30. Августа писато и покорнѣише твоіой свѣтлости благодарећи являмо, да е татаринъ тай часъ како е дошао праћенъ съ нашимъ людма у Босну и съ тимъ признаемо велику милость твою и видимо да си намъ прави покровитель и отацъ и майка, и мы садъ выдимо и сви познаемо, да е Богъ нама милостивъ кои намъ та благоутробна Господара послао, да мыръ, срећу међу овай (одъ толико времена увреждены и побућены) народъ донесе, благодаримо Богу, честитомъ цару и теби нашемъ предобромъ покровителю. Проче како смо рекли ми ћемо сваку тегобу и нужду одъ кое се боимо явити. Тако являмо, да не бы допустіо да свое що е на бою добивено узимали ни Серби од Турака ни Турци одъ Серба, но само оно що е украдено или на миру отето и заплячкано. Друго, да у наше послове нитко други немѣша се него братъ мой Јорданъ ћурчибаша и кога онъ избере. Мысмо разумѣли да владика хоће у Београдъ да иде. То нама ніе мило, онъ нека наше послове у напредакъ негледа, а ми, ако рѣчь нашу неодержимо и штогодъ найманѣ противъ царске уредбе правичне поступамо, да Богъ даде да царска сабля ни дѣте наше непожали. Но мы видимо да нѣки люди на много страна говоре и чине оно що ни Богу ни цару мило ніе. А Ђурчибаша хоће ви све изъ уста казати кое вѣруите му све подъ истину, ерь видимо

да е прави царски приятелъ. И молимо за дѣте щое тай у Београду узео да га поврати, еръ дѣте има оца и матеръ и неутѣшно туже и плачу за нымъ. Препоруке кое сте Ђурчибаши рекли онъ е нама казао и мисмо съ нымъ разговарали се и онъ ће вама устмено казати, и цѣло му вѣруйте.

Твое свѣтлости покорнѣйши рабъ
Верховныи Сербіи Князъ
Милошъ Обреновичъ

У Белици 1. Септем. 1815 года.

Веќиръ Аги и Сали Аги

Млого животъ и здравлѣ од мене Милоша Обреновића и молимъ да ми не би замѣрили що вамъ толико дуго време писао нисамъ. Зато ће вамъ ћиръ Георгіи вашъ изявити щое томе узрокъ. Толико садъ вама явити могу да самъ донде съ Турцима боріо се докле царски везири нису на границу съ войскомъ дошли. Везиръ босански свео е сву Босну и многе деліе, а румелискіи іощъ съ већомъ силомъ дошао е и я самъ найпре явіо се босанском везиру Рушитъ паши, надаюћи се съ нымъ миръ учинити и сâмъ самъ нѣму ишао. Но кадъ самъ видио да е орта[1] Сулейманъ пашина већа него царска тако хитростію (вѣщиномъ) измакао сам се и прибѣгао везиру румелиіском валіи Марашли Али паши, коіи ме е на миръ

[1] Орта звала се у оно време војска.

много позивао, слао самъ кнезове а и самъ самъ ишао и из свега разговора чини ми се, да ће добро и све срећно быти; ѥръ врло лепо, разумно и милостиво говори. Я самъ приликомъ овомъ и за вас споменуо и питао може ли и вамъ бити рай[1] кадъ мени тако обећава и онъ перви редъ у вечеръ нища ми одговоріо ніе но остави до у ютру, а у ютру казао міе да може и да ѥ нуждно да отъ васъ ѥданъ доиде к' нѣму. Я сам на то рекао „ако може ныма рай бити може и мени, ако ли не може ныма не може ни мени“ и онъ по други пут рече да може. Зато вы пишите ми писмо и явите ваше мишленѣ ако се доити усуђуете. Пишите и на везира, онъ ће вамъ или самъ или преко мене поруку дати гди ћете изиһи да се съ ниме састанете. Я самъ толико увѣріо се и ћехая пашу нѣгова съ нѣколико войске на Врачаръ пропустіо, а онъ наше посланике у Цариградъ оправіо, кои надамъ се да ће скоро доћи и мислимъ да ће добро и за васъ и за сербски народъ бити. Вама ће киръ Георгіи о свему пространіе казати моћи, онъ ѥ све видіо и зна. Я ћу вамъ како наши посланици изъ Цариграда доиду явити све щаѥ и какое, толико вы се писмомъ милостивомъ овомъ везиру явите. Зашто ако се с' нымъ щогодъ добро неучини съ другимъ ни найманѣ неће моћи и тай часъ пратіо ѥ татарина съ моимъ знанѣмъ к вама.

Верховныи Сербіи Князъ
Милошъ Обреновићъ

---

[1] Рай значи опроштај (амнестија).

У Белици 2. Септем. 1815 года

Честитомъ везиру Марашли Али-Паши

Весма ми є мучно и тешко кадъ самъ приміо ваше писмо и разумео онай неугодніи случай да є Турчинъ погинуо. Я самъ тай часъ пратіо момке да гахкихъ[1] и да се онай наћи мора коіе таково зло дѣло учиніо или жива или нѣгову главу добити морамъ. Тако исто послао самъ и на оно мѣсто гди су коны украдени да се наиду, за кое ћу вама найдалѣ до 5 дана извѣстіе дати, и о свему тако учинити како вама повольно буде. Него васъ препокорно молимъ немойте се озлосердити, будите стерпѣливи, я нисамъ радъ ни колико єдну длаку вама що неугодно учинити. Вашъ скутъ любимъ како своме покровителю, а трудићу се злочесте люде истребити и немирне умирити. Ови смедеревци варошани долазе Вашой Свѣтлости за роблѣ молити. Учините имъ по высокой вашой милости, они ће ти казати све из уста.

Ваше Свѣтлости милостивогъ
Покровителя покорніи рабъ
Верховныи Сербіи Князъ
Милошъ Обреновићъ

У Белици 2. Септем. 1815 года.

Брату Јордану, ћурчибаши чест. везира

Како ми є тешко било кадъ самъ разумѣо овай случай кое є нѣки страни и неваляли човекъ учинити

[1] Тахких значи учинити извиђај.

морао, тако знамъ да є и вама тешко, зато васъ увѣравамъ да ћу я то све поправити и честитом везиру по вольи учинити. Вами ће мой Димитріе, кога к' вама праћам, све устмено казати, а чуо самъ да владика васъ куне. Зато брате мои неплаши се. Сва она клетва, ако є праведна, нека на мене падне, и ако што нѣму криво от' мене учинѣно а ніе отъ тебе. Ми да гледамо да ова сиротиня мирна и срећна остане, нећe нама клетва владичина удити.

Твой братъ
Верховни Сербіи Князъ
Милошъ Обреновићъ

У Белици, 2. Септембра 1815. года.

Брату Јордану, ћурчибаши чест. вез.

Овай часъ прими писмо отъ моиіе кнезова съ Врачара, да Турци изъ Београда изводе наше роблѣ у ордію и продаю и да є Сулеиманъ паша излазіо на разговоръ ћехая бегу 28. Августа. Яданъ намъ и жалостанъ мир ако то тако буде, да они кои съ нама о миру говоре наше роблѣ отъ наши непріятеля купую и съ ныма се договараю, почели су отимати одъ нашіе люди новце и двоицу на Врачару су убили и оплячкали. Ово ніе нимало на миръ прилично. Опомените честитомъ везиру найвећма ме то плаши що се роблѣ изъ Београда препродае и то га ч. везира воиска купуе. Я мислимъ да ч. везиръ никога на Врачаръ послао ніе да изъ Београда

наше роблѣ превуплюе а о томе ни разговоръ имали нисмо.

Остаемъ

Вашъ Братъ

Верховни Сербіи Книвъ

Милошъ Обреновичъ

У логору Беличком, 3. Септембра 1815. года.

Честитомъ везиру Марашли Али-паши

Честно писмо Ваше отъ 2. Септемврія примилисмо и весма возрадовахомся у комъ нама являте да су наши посланици кодъ всепресвѣтлѣишегъ цара помиловани и тужба наша милостиво примлѣна; да Богъ премилостиви великоможногъ пресвѣтлогъ и честитогъ царя нашего благодатію своею покріе и едно хиляду лѣта сотворито царство рае пространи и умножи и во вѣки непоколебимо сохранитъ, да милость свою вѣчно на народъ простирати можетъ. Васъ же нашего благодѣя да благослови и долголѣтна учинити и честитомъ царю всегда поволна и у милости задержи и достоинство и честъ Вашу да возвиси на добро людско. Я у свему хоћу Васъ да послушамъ що годъ за добро народа речете, а ви како васъ Богъ и Ваше милостиво серце учи учините да се народъ овай избави робства и бѣде. За кола що намъ пишете мисмо онай сать како смо писмо примили послали за кола, но люди су растурени, не можемо у скоро да кола изнађемо, а ми ћемо све

по заповѣсти Вашой совершити, а поп Димитріе хоће Вамъ изъ уста щосмо се разговарали явити.

Ваше свѣтлости покорнӣ рабъ
Верховни Сербіи Князъ
Милошъ Обреновичъ

У логору беличком 6. Септем. 1815. года.

Господару Петру Добрињцу

Внутръ приклоплѣно писмо отъ 27. Августа писато нисмо могли послати, зато вами паки саобщавамъ да до данасъ наши посланици изъ Цариграда дошли нису, само є дошао татаринъ, кои явля да су тамо примлѣни лепо и да є Царъ драговолно тужбу примiо. Ми намѣравамо како ови наши посланици доиду, друге съ описаніемъ глоба и робства паки послати и при томъ захтеванѣ ща мы просимо и како смо ради остати, а по томъ кадъ се наше захтеванѣ одобри онда ћемо заклетву положити. Зато любезны брате ако що може бити припадни ко ногамъ нашегъ превисокогъ покровителя, у име цѣлогъ сербскогъ народа, нека намъ єданъ путъ рече благо или зло да неидемо све обзируһи се натрагъ него да се прелепимо Турчину и кодъ нѣга далшу милость просимо и щастіе тражимо. Толико ради смо знати, хоће ли ове есени почети се непріятелства по между дворомъ россіискимъ и отоманскомъ портомъ или не и каково мы наставленіе за поступакъ имати можемо. Тако любезни брате ако ће война слѣдовати захтевай и цебана да намъ

се дотури и у новцу да намъ се помоществіе учини и войске толико нека прейде колико е за царске градове потребно и тако ћемо мы увѣрени бити и всесердно и благодушно оружіе противъ Турчина подигнути, иначе принуждени смо съ Турцима миръ и союзъ вѣчите любве и привержености совершити и заклетву положити. Мы смо разумѣли да су нѣкія россіискія официри у Темишваръ дошли и съ нима Недоба, а вы намъ нища неявляте. Ми до данасъ отъ Васъ никакова отговора примили нисмо. Тако отговоръ намъ пошльите како ово наше писмо примите црнъ или бѣлъ, при коемъ Васъ любећи есамъ Вашъ Братъ

Верховни Сербіи Князъ
Милошъ Обреновичъ
Съ прочимъ народомъ сербскимъ

У логору Белици 15. Септем. 1815. года.

Султану

у Цариграду

Свѣтлѣйшемъ и Богомъ поставлѣномъ на високіѣмъ престолѣ сѣдящему превисочайшему нашему честитоме цару Отоманскомъ! Пампже властителю и покровителю, намже отцу и благодѣтелю въ ахъ милостивѣйшему припадаемо съ поклоненіемъ свѣтлѣйшіи Вашъ скутъ любимо, потомже руку и ногу обща сиротиня.

И молимо бога да Васъ Богъ сотворитъ многолѣтна и державу Вашу пространѣишу и непобѣдиму

и непоколебиму на вѣки сохранитъ и потомъ припадаемо къ ногамъ Вашей Свѣтлости и молимо наше прошеніе примити и благоутробну Вашу царску милость показати. И потомъ придоше къ нама наши посланици кои су пришли Вашей Свѣтлости и показали нам и свему народу, да сте нашу тужбу примили и насъ сиротиню раю Вашу помиловали, пощено даровали и кабаетъ опростили и по томъ на кратко являмо Вашей Свѣтлости, како су наши люди нама явили, да намъ зулумъ извиди нашъ Рушитъ паша и Сулеиманъ паша сасъ Румеліи Валиіомъ; лаћинъ[1] о пресвѣтли царю ми смо перво кодъ Рушитъ паше припаднули и просили да нам онъ лекъ покаже и путъ намъ отвори кодъ свѣтлѣйшегъ цара придемо и савъ нашъ теретъ и страданіе покажемо. И онъ насъ непусти кодъ царске свѣтлости пріити, но искаше по своіой воли са Сулейманомъ пашомъ чинити, якоже и прежде, и то кадъ видѣсмо онда припадасмо кодъ Румеліи Валиіе и онъ намъ путъ отвори и кодъ Ваше Свѣтлости испрати. И разумѣћете наше страданѣ и да вѣруете да є доиста истина што є у арзоалъ писато и устима що су вамъ казивали и то можемо сведочити у свакоме царскомъ суду. И данасъ опетъ праћамо наша 4 човека одъ савъ народъ, кои ће одъ уста опетъ Вами за све показати и са нима праћамо одъ народа тевтере отъ 12 кандилука Београдска што є Сулейманъ паша узео отъ сиротинѣ како є у Београдъ сѣо, сасъ нѣ-

---

[1] Лаћин значи али.

гови поставлѣни властители, ћахія и синови, муселими и войводе и сердари, и ако зато намъ невѣруете, а вы кога човѣка вашега вѣрнога пошлите, таксимъ[1] нека учини. Ако ми то по имену испитъ учинимо, онда криви ћемо бити. Аманъ свѣтлѣйши царю, мы васъ молимо покровителю, учини милостъ съ нама. Ако ли оставишъ насъ Рушитъ паши и Сулейманъ паши, а ти болѣ пошльи мечъ твой, те исеци насъ, болѣ смертъ получити него ове муке терпити, и остати безъ херзъ.[2] Мисмо чули да є царевъ херзъ и опетъ припадамо Вашой Свѣтлости да се вы нама смилуете и поставите нама властителя Румеліи Валію Марашли Али пашу, кога смо ми познали, да є прави царски везиръ и ради данъ и ноћ царску землю да управи а не да расипа. И єсте паметанъ и разуманъ и вѣрни царски служитель и што годъ Румеліи Валиія направи и намъ заповѣди мисмо тому каили[3] по царской заповѣсти и ондакъ свѣтли царъ видиће є ли смо вѣрна рая или нисмо. Ако ми онда царску заповѣстъ преступимо, онда нашъ грѣхъ, царскіи сефапъ[4] потребное царску саблю получити.

Верховни Сербіе Князъ

Милошъ Обреновичъ

---

[1] Таксим није правилно, но треба да стоји тахкик што значи извиђај.

[2] Рз значи част, образ.

[3] Каил значи задовољни.

[4] Севап значи доброчинство.

У логору Белици, 15. Септем. 1815. года.

Святѣйшему Патріарху

Ми народъ христіанскіи санџака Семендріе, рая царева, припадамо къ ногамъ ваше святости, молимо да бы мылостиви были на народъ христіанскій, како су вамъ наши кнезови устмено явили се да бы царъ нама милостъ поклоніо и уредбу у земльи овой учиніо. Наши кнезови дошли су и донели уредбу да три везира нама низамъ чине, и то они везири кой су намъ зулумъ чинили. Зато ми препокорно Святостъ вашу молимо да бы честитога цара и превисоког дивана испросили да везиръ румелиски валія нама низамъ учини, нека се на нѣга наше дѣло отложи єр' Рушитъ паша, Босне Валія и Сулейманъ Паша нама путъ къ цару затвараю како ћe вамь наши посланици изъ уста казати. При коемъ цѣлуюћи ваше Святости десницу, скутъ и ногу вашу, єсмо покорнѣишіи раби очекиваюћи милости одъ ваше Святости.

Покорнѣиши рабъ
Верховни Сербіи Князъ
Милошъ Обреновичъ

У логору беличком 15. Септембра года.

Полномощіє
Господину Архимандриту Мелетіи

Съ коимъ мы ниже подписатіи у име цѣлого народа и рає цареве Санџака Семендріе слободу и

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] Тадеашъ Оброшевичь [illegible]

[illegible] …мбра 18[illegible]

Господину Архимандриту [illegible]

[illegible]

[illegible] вас [illegible] [illegible] вами [illegible] 5-ти [illegible] прошенiе за [illegible] и [illegible] [illegible] вашег [illegible] [illegible] благо… [illegible] [illegible] ако наиболѣ [illegible]. За [illegible] народъ [illegible] надежду [illegible] на [illegible] васъ [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] за [illegible]. [illegible] Димитрiа [illegible] добро [illegible] [illegible] [illegible] да [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

царску милостъ отбацили," одговорите да е била превара одъ Руса, кои су старѣшине наше бивше преварили съ даровима и лажльивимъ обећанѣмъ и оны народъ преварили и натерали да оно слуша што они хоће и захтевају. В' прочемъ у ищанціи на свако прошеніе узрокъ прошенія стои. Зато добро прочитайте, запамтите и тако и устмено одговоре чините. В' прочемъ вы сами сва обстоятелства и желю народню знате, а имате полномощіе, тако можете све за добро народнѣ говорити. Само немойте се отъ найманѣга прекора плашити и отъ рѣчи уступити, него ревностно ополчите се, сад е време да се щогодъ издѣиствуе.

Верховныи Сербіи Князъ
Милош Обреновичъ и
Вуица Вуличевичъ

У Белици, 27. Септем. 1815. года.

Всепресвѣтлѣишему и Великоможнѣишему
ЦАРУ ОТОМАНСКОМУ
Перви земалски и честити Султан

Мы препокорныи и препонизныи народъ сербскіи санџака Семендре, рая твоя, любимо землю предъ твоимъ ногама и умилно молимо велику и высоку благодатъ твою да бы молбу нашу послушао. Мы смо предъ тобомъ согрѣшили што смо се перви и други путъ на оружіе подигли, а твоіой високой милости явили се нисмо. Али молимо да намъ овай

кабаетъ опростишъ; еръ мы ниемо имали отворена пута къ теби да се явимо и нашу тегобу покажемо. Мы смо предъ тобомъ согрѣшали, щосмо твоя милостиво намъ пре 9 лѣта дати ферманъ одбацили. Али нисмо мы, него она четворица кои су съ нама владали и дали се одъ Руса преварити, кои данасъ међу нама нису него су отишли оному кои ихъ е превариo. Мы смо се сада противъ зулума подигли кои е нама чинѣнъ одъ везира Сулеиманъ паше и нѣговіе веħила, како смо твомъ высокомъ девлету преко твога вѣрнога веħила Марашли Али паше, везира Румелиіе Валіе явили дана 11. Августа 1815. и послали по нашимъ кнезовима и Аремħехаи, а садъ съ овимъ шалѣмо пописане глобе, да царска милость твоя и превисоки твой диванъ види е ли то прилично тако у краткомъ времену фукару оглобити: за кое ищуħи опрощенѣ и царски благословъ одъ превисокога твога девлета молимо, да бы миръ у предѣлу нашемъ поставіо и насъ среħнимъ народомъ и мирномъ твоіомъ раіомъ учиніо. Мысмо свакояко размишляли и нашли смо да миръ међу нама бити неможе докъ висока благостъ ваша непоклони всеопщи ферманъ и дужности народнѣ ща народъ има давати царству и ща спахіяма; да народъ зна и оно всесердно дае безъ никакве противности како що е милостъ учинѣна пре 9 лѣта у народу у честитога цара и дивана дата била. — 1. Онога за везира народу да поклонишъ кои по ħитабу и турскомъ шеріяту судити и по царской твоіой заповѣсти владати се хоħе и съ нымъ толико Турака пустишъ колико за благорасудишъ,

само одъ оныхъ да не буде, кои су пре у овой земли били, да би се она пизма и грдина заборавила, и да би се овай поплашени народъ ослободіо и премиріо. — 2. Да народъ у царево здравлѣ сербезлукъ има, да слободно вѣру свою држи, церкве прави, дѣцу сербской и турской язіи учи и ситно оружіе носи, како што є подъ благіемъ веѣиломъ царскимъ Мустай пашомъ носіо и сербезанъ біо. Єр' ако се ово народу недопусти, опетъ ѣею муртати[1] царски са стране ударати, раю и царева вѣрногъ веѣила узнемирити и поколебати. Зато да народъ ситно оружіе има и себе одъ дахиског зулума чува докъ га царска войска бранити стигне. — 3-ѣе. Удомлѣніе Турака по касабама и селима да неима докъ се народъ утиша и умири. Єрбо свагда є отудъ немиръ породіо се що Турци усуде се землю одъ люди отимати и робу одъ Серба терговаца. Зато да миръ легне и рая позна сладость царске уредбе и правде, нека свуда у Пашалуку сербски кнезови за мале ствари суде народу и народъ у любовъ и покорность царску доводе. А що се великога кривца, као крвнога дѣла, тиче, то везирову и великогъ кнеза суду да спада и без царскога знаня да се свершити не може. — 4-то. Да никакови Турчинъ кромѣ терговаца и царскіи и везирскіи татара у предѣлъ овай униѣи неможе, да се не бы вилаетъ зулумѣара напуніо и опетъ узнеміріо; а народъ свагдаръ стои добаръ за оне Турке кои буду съ везиромъ и за

[1] Муртати значи одпадници од вере.

трговце и нѣиховъ маалъ, и ако би що догодило се да се то суду везирову преда и щета одъ народа наплати. 5-то. Да трговци наши слободу имаю по царской земльи терговину водити, небоећи се изгубити животъ свой и терговину. Єръ сотимъ умножаваће се богатство царске землѣ и народа. Равно и друга царства ради своє терговине као и прочіи поданици царскіи да могу ићи и терговину свою у царску землю уносити. 6-то. Спахіе у земльи међу народомъ да несѣде и приходе своє одъ цара уречене да примаю преко ньиова Алай-бега, како є пре 9 година уређено. 7-мо. Велики кнезъ рає одъ цѣлога санџака сваку велику уредбу у земльи да совершуе са согласіемъ везира и они да избираю кнезове свакой нахіи и да такови поставляю царству обяве и на нихъ фермане добію. 8-мо. Велики кнезъ да по фамиліи наслѣданъ буде. У случаю кадъ би фамилія изумерла онда измежду.[1] 9-то. Онихъ 12 кнезова сву дацію царску да скупляю и согласно съ царскимъ везиромъ сваке године 3 човека отреде, кои ће дацію ову са везирова три човека у Стамболъ однети, у царску хазну теслимити и одъ цара ферманъ добити и предъ народомъ явити, да су они цару припадаюће данке предали и царски благословъ на народъ съ ферманомъ примили. 10-то. Ми покорно молимо любећи землю предъ царскимъ твоимъ ногама, да на исти онай начинъ народъ царскомъ милостію покріешъ и са ономъ погодбомъ и ферманомъ обда-

[1] Ова тачка није довршена.

ришъ како си милость пре 9 година учиніо и крозъ превисоки диванъ твои заключіо, то есть:

Да	на	20.000 глава дадемо на год. пореза	360.000
„	„	50.000 заедно са шабач. нахіомъ арача	165.000
„	„	Ћечитъ то есть све скеле	80.000
„	„	Чибук	40.000
„	„	Мукаде	55.000
„	„	Мадемъ	3.000
„	„	Рибарникъ	3.000
„	„	Ђумрукъ нишевачки и београдски .	100.000
		Гроша	806.000

Премъ да є одъ оно доба много народа разбѣгло се и изгинуло, мы опетъ горе поменуту погодбу и данакъ царски съ радостію давати и царску стопу любити хоћемо. Сверху тога щогодъ твоя ц. в. милостъ заповѣди ми смо готови за добро царства и отечества нашега послушати и високу заповѣстъ твою послушати и испунити. На све горе поменуто просимо превисоку царску милостъ твою да намъ прощеніе пошлѣшъ и по вольи и превисокой твоіой милости съ нама поступишъ и да намъ съ овимъ нашимъ посланицима и превисоки и свети твой благословъ пошлѣшъ и опредѣлишъ одъ царскога твога престола и патріярхова люде, кои ће заклетву вѣрности и любовъ народню превисокомъ твомъ девлету саслушати, подписе примити и твой царски благословъ на народъ предъ свима изрећи и обявити. При томъ просимо да би допущено било да нашъ посланикъ свагда у царствующемъ граду сѣди, кои ће наша прошенія

превисокомъ дивану и цару предавати и царска рѣшенія примати и намъ пошиляти, и да є нама свагда путъ отворенъ, да ми можемо у случаю какве нужде арзоалъ пашъ цару и царскомъ дивану предати. За кое припадаюћи к' ногамъ превисоке милости царске молимо прошеніе и молбу нашу услишати и милостъ свою нама покорной раи твоіой поклонити. Да Богъ милостиви теби здравіе и дугъ животъ даруе, царство распространи, умножи и напуни свакимъ ганилукомъ[1] и на вѣкъ непоколебимо сачува.

Твоя рая
Санцака Семендріе

У Београду, 25. Октомбра 1815 года.

Високославной Генералкоманди варадинской и темишварской[2]

При щастливомъ примереніи народнѣмъ са согласіемъ честитога свѣтлогъ и великогъ везира Румеліи Валіи сераскера румелиске и босанске войске Белиграда Муафиза и покровителя сербскаго народа являмо високославной Генералкоманди, да би намъ народъ, либо све емигранте наше, кои се у помենуте Генералкоманде државе окружію находе скупа са ньовимъ имѣніемъ и священствомъ отпустила слободно амо у своє отечество прећи. При томъ саоп-

[1] Ганилук значи благостање, изобиље

[2] Овако исто писмо само без првог става о емигрантима, послато је истог дана и плацкоманди земунској и панчевачкој.

щавамо како смо одъ стране наше скеле отворили. Зато препоручуемо се у любавъ сосѣдства да бы высокославна Генералкоманда съ нами у томъ любавно согласила се и скеле отворити и трговине теченіе упутити благоизволила.

Вуица Вуличевичъ
Матеа Ненадовичъ
протопрезвитиръ

Верховни Сербіи Князъ
Милошъ Обреновичъ

У Бегограду 1. Новембра 1815 года.

Господину Архимандриту Мелетіи и прочимъ кнезовима у Цариграду

Съ честитимъ везиромъ Румеліе Валіомъ разговоръ имали смо и онъ намъ заповѣди да овакве пунктове предложимо и едне на капиђахаю, а едне вами пошлѣмо, кое ми учинили смо, и ево овди приклоплѣну копію шалѣмо све захтеванѣ народнѣ у 8 пунктова, кое вы устмено распространите и докажите да е нуждно овако исто за овай предѣлъ народу да се поклони и ферманъ потверди, ако честити царъ жели да му у вѣрности народъ и миру пребуде. Одъ овихъ пунктова еданъ ако се избаци народъ у постояной вѣрности цару остати неће моћи. 1. Ако му се у законъ дира онъ бѣжи у кралѣвство гдіе свобода закона и гди церкве цвѣтаю и науке и све за ономъ землѣмъ тежи гдіе свобода у закону. 2. И терговци бѣже равно гди се небое да ће га оглобити, гди му е слободно уживати оно што стече. И зато у царской

земли манѣ терговца бива, а кралѣве земле царскимъ людма пуне се. 3. Занати кадъ у земльи имаю, бива евтиноћа сваке робе, и народъ бива богатіи и цару на већу хасну и царству. 4. Ако се кнезовима на овай начинъ властъ не да кои ће народъ у запту држати и са царскимъ везиромъ согласно одъ зулумћара и муртата[1] чувати; то ће се народъ опетъ по времену узнемирити и поробити. Истина да за времена овога честитогъ везира миръ бы быо, но кадъ овай честити везиръ оде, може опетъ зло слѣдовати, народъ одъ другогъ превärенъ бити, и цару согрѣшити. Зато просимо да се овимъ начиномъ народ утверди и цару вѣрнимъ учини, зато 5. пунктъ поставимо да 15 люди као емци 'свагда за цѣли народъ стое, народъ цару уречени и спахиіски данакъ купе и везиру и Алайбегу предае и за свашто зло и добро цару честитомъ и везиру џевапе дају и зато 6. хоћемо и радисмо имати єднога кнеза кои ће свагда у Стамболу у име народа сѣдити и да му е царска капія отворена, да онъ у случаю какве нужде народныи арзоалъ може ласно честитомъ цару и дивану предати и све оно обявити що они 15 люди као управительи народни яве и общимъ муромъ потверде. А общи муръ зато смо ради имати да нитко безъ знаня великога кнеза Милоша и оніе 14 люди неможе особито що смутити съ чимъ бы какву щету народу и цару учинити могао. Що у 7. пункту опоминѣмо за касабліе[2] оны и єсу преви кои зулумомъ

[1] Муртат значи отпадник од вере.

[2] Турци који живе у вароши — варошани.

буну замеђу као що су и у Муставъ пашино време съ коима су и спахіе у согласію биле, те су Муставъ пашу погубили, еръ еданъ е братъ бивао спахіа а други дахіа. Зато 8) предложисмо да честити царъ смилуе се и опредѣли колико одъ главе оженѣне спахіи давати имамо и да то у руке Алайбегу даемо а онъ ныма нека раздае. Немойте ослабѣвати у дужности вашей. Ви сте одъ и у име народа послати да до смерти ревниви и постояни будете. Мы смо вама само споменули, а вы пространіе и важніе докажите состояніе овога предѣла и вѣрности народнѣ и на кои начинъ може веђа вѣрностъ народа к цару бити. Док е овай честити везиръ могли бы надати се да ђе быти све у миру; али ради смо да честити царъ утверди да овай народъ нѣму вѣчно вѣранъ заостане и пребуде, при коемъ васъ любеђи и усердно дѣло общенароднѣ препоручуемо есмо

Ваши благожелательи
Верховніи Сербіи Князъ
Милошъ Обреновичъ

У Београду 1. Новембра 1815 года.

Честитому везиру Марашли-Али паши

Свѣтли, велики и честити везиру, покровителю и благодѣтелю нашъ, милостивыи Марашли Али-паша любеђи скутъ и сиџаду вашу, молимо ово моленѣ наше честитомъ и великоможномъ цару нашемъ препоручити, кое преко васъ шилѣмо, да насъ великоможни

царъ помилуе и поклони одъ высокога свога Девлета благи ферманъ; 1. Да знамо колико пореза, ђумрука, скеларине, малиђане и све проче миріе давати имамо, и то да даемо одсѣкомъ у два пута. 2. У касабама Турци да несѣде, него веће око градова, касабе нека буде гди ће турци сѣдити, еръ свагда у селским касабама кавга се заметала због зулума. 3. Сва дѣла, куплѣнѣ сваке царске миріе, пресуде кривца Сербина да иду преко верховнога княза Милоша и народом избраніе 12 кнезова и два писара; ови да свашто честитомъ везиру и царству џевапе даю и кнезове поставляю и безъ изятія сваку уредбу вилаетску испуняваю. 4. Слободу у закону нашему да имамо церкве градити, дѣцу турской и сербской язіи[1] учити и по закону нашему како намъ заповѣда владати се и славити можемо, да намъ нитко мани ніе. 5. По царской земльи ради терговине да е слободно свакому Сербину ићи да нестрепи да ће га кои оглобити и уапасти, него да е сербезъ у царево здравлѣ терговину водити. 6. Да бы допущено было нашемъ едномъ кнезу ради народніе послова у Стамболу сѣдити, кои ће сваку тегобу и препоруку народню великоможномъ цару и Дивану обявити, кою кнезови подъ общимъ муромъ пошлю. 7. Спахіяма да даемо преко Алайбега да насъ неглобе ни субаше по селима шилю. Зато да намъ честити и великоможныи царъ у пропису яви шта спахіяма давати имамо. Съ великимъ поклономъ любећи стопу честитогъ и великоможногъ

[1] Јазија значи писменост.

и непобѣдимогъ цара и свѣтлога везира васъ, покровителя нашега, молимо да намъ ово поклони и даде за болю вѣрностъ народню, за велику дику и величество цара честитога, за кога ми сви у догађаю какове нужде готови єсмо у нашой земли помрѣти и царской високой милости до послѣдне каплѣ крви вѣрни быти и сваку заповѣстъ испуниты и єсмо

Ваше милости
Верховныи Сербіи Князъ
Милошъ Обреновичъ
У име цѣлога Народа

Всему Народу Сербскому

Всему народу Сербскоме, старѣшинамъ мирскимъ и духовнымъ одъ высокославне канцеларіе, либо мѣсто общегъ согласія являмо и смиренѣише препоручуемо, понеже верховныи кнезъ и правитель народа Сербскаго Милошъ Обреновичъ, сматраюћи на превисоку милость царску и на превелику любовъ честитога нашегъ везира Марашли Али-паше, полази са буйрунтіомъ царскомъ и везирскомъ власти по свіемъ нахіамъ пронети и миръ и слатку тишину међъ народъ увести и утвердити, да на исти начинъ мы, то єстъ савъ народъ ономъ мѣромъ великоможномъ царю и честитомъ везиру любовъ покажемо, како што су они нами показали. Они ништа друго одъ насъ незактеваю, него да смо мирни и да међу нашимъ народомъ злочинаца небуде и да мали и велики изметъ честитомъ везиру и нѣговимъ людма учинимо. Зато препоручу-

емо одъ опщега согласіа да бисте сви одъ священогъ и мирског чина старѣшине и савъ прости народъ поменутогъ верховногъ Господара нашега како одъ Бога даровану вама властъ и защиту послушали и свакога злочинца, кои слатки миръ народни нарушава нѣму у руке предали и сваку заповѣстъ нѣгову извершили. Наредбу пакъ, кою онъ међу вами постави, да тако точно держите и исполнявате, како саму заповѣсть божію; да оне старѣшине чествуете и у свему послушате кои су за васъ главе свое лютой сабльи подложили и васъ одъ саблѣ спасли и сачували и кои и данасъ кодъ честитогъ везира за свако зло џевапъ чине и чинити буду, да би сваки сладки миръ у напредакъ уживати могао.

Петар Николаевичъ Молеръ Верховныи Сербіи Князъ **Милошъ Обреновичъ**

У Београду Новем. 12 года 1815.

Благороднимъ кнезовомъ у цѣлому Пашалуку

Ево време доспѣ да и ми еданпутъ покажемо се люди и да Турци и проча царства довѣка немисле и неназивлю насъ хайдуцима. Сад е време да се одъ свію порока и хуленія очистимо, коя су до садъ међ нама была. Великоможни царъ и честити везиръ нама све по волыи учинише; зато и мы смо дужныи и ньыма по вольи учинити и себе пред ньыма за поштене люде обявити. Сваки старѣшина у своіой нахіи нека готовъ буде Господара нашегъ Милоша доче-

кати, кои съ царскомъ заповѣстію и везирскомъ буйрунтіомъ и нашимъ общимъ согласіемъ по свему пашалуку полази злочинце истребити и миръ међъ народомъ поставити. Зато зле люде да пофатате и да су готови и када к' вама доиде да предъ нѣга изведете и пѣму кои за народъ свои животъ полаже у руке предате. Кои кнезъ ово неиспуни, он ће в' место злочинца скупа съ воиводама животъ свои изгубити.

Из Канцеларіе Народа Сербскога. У Београду 12 Новембрія 1815. года.

Петаръ Николаевичъ Молеръ
съ прочима

Протоеремъ, Священству, Старѣшинамъ и Народу Сербскомъ

Любезна братіо народе Сербски! Вама є свима познато отъ мала до велика бывша страданія и несносно иго Сулейманъ паше и нѣговихъ млађихъ. Помените се одъ неколико година до сада по далнимъ землямa распродаваня жена и деце наше и велике туге раставляня сына одъ милога оца, ћеръ одъ сладке матере. Време є веће дошло да се кровъ браће наше непролива, време є већъ да се стишамо, време є да матере у утробамъ съ миромъ дѣцу носе, време є да ихъ с' миромъ у домовима своима рађаю и воспитаю и по закону нашему жене и удаю, кое на сузе народа нашега всемогући Богъ великоможнога непобѣдимога и Свѣтлога Султана Мехмеда сердце

умилостивіо є народъ Сербскіи, кой є на прошеню нашу показао силно своє помилованіе и послао намъ честитогъ и великог везира Марашли Али пашу, кои ће намъ въ мѣсто оца бити и кой є показао великога цара милостъ како отацъ на сынове своє. Вы сте насъ до садъ у свему лѣпо послушали. Зато любезна браћо и паки и болѣ послушайте гласа и заповѣдъ управителя вашіе, кои смо съ помощію всевишнѣга творца исходатайствовали кодъ свѣтлога и великога Султана слободу и рахатлухъ онакови што га и прадѣдови наши нису умѣли желити, онакови съ коим ће народъ нашъ сербски задоволянъ бити. Сада су намъ царска врата отворена. Што су претци наши желили видити мисмо дочекали изъ коихъ врата царска милостъ истиче, за кою сербски народъ богу, цару и овомъ честитомъ везиру дужанъ вѣчно благодарити и нѣгово име славити. Зато вамъ препоручуемо послушайте совѣте наше, єръ се ми старамо за благостояніе ваше више него за наш животъ, повинуйте се наставленію нашему, кое ће служити великой срећи и благомъ животу народа сербскога. Помените се прошасте године бившегъ страха и трепета и онда ћете се знати повиновати наставникомъ своимъ и заповѣстем нашимъ, кое ми издаемо и издаватъ будемо на одређене старѣшине и кнезове. Препоручуемо властима свакога чина что би су сваки настояли усовѣтовати народъ по обстоятелству и уреждению сему владати се и что би священство прокламацію (обявленіе) ову преписало и сваки своме народу прочитао, що би сербски народъ согласно утверждену са царствомъ

наредбу тачно исполнявао. Перво, Турцима за судіе опредѣленимъ да би дужну честъ одавали и ни у чемъ горди непоказали се. Оружіе по чаршіи неносити, нити по селима ни на какву собету[1] пушке небацати равно и незаборавимо кодъ цркви и манастира. Оружіе само оны носити могу кои су у служби народнѣй и онай сваки да бѣлъ штапиħъ носи за знакъ да є у служби народной и такођe слободно са оружіемъ одати моħи. Свако своє оружіе да очисти и кодъ свога дома да остави и свакъ свое дѣло да предузме. Честити є царъ учиніо милостиву тишину що свакъ може своимъ путемъ слободно иħи и никогъ небояти се. Зато кои би се нашао, преко ове наше издате заповѣсти вишеречене налоге преступити и народню среħу и благостояніе съ непослушаниемъ своимъ убіяти, онай ħе горко наказанъ бити. Лопова и хайдука недержати. Що годъ среħу народню убити може, то све препоручуемо священству и властемъ, да народъ усовѣтую по заповѣсти владати се, слободу и миръ овакимъ начином обдержавати, съ коимъ остаемо у надежди, да ħе сваки сербски синъ радо исполнявати сматраюħи на щастіе садашнѣ кое преко оволикихъ бѣда и страданія у тишину мира довело насъ.

При високославноj Народной Канцеларіи

Петар Николаевичъ Молеръ Верховны Сербіи Княз̂ъ
Вуица Вуличевиħ съ прочими **Милошъ Обреновиħъ**

---

[1] Собет значи договор, разговор.

Благороднимъ кнезовомъ, кметовомъ и свему народу.

Являмо свима и свакому брату и христіанину, кои є радъ на рахату да остане и сладки миръ да ужива, како смо есапъ[1] учинили одъ свега що честитомъ везиру и нѣговой тевабіи коя царскіи градъ чува и за наш миръ овди стои, колико є до сада арча[2] было и колико іоштъ одъ садъ до Ђурђевадне быти хоће свега у захири[3] и готовим парама що се давало буде: ту су мезулане, одкупливанѣ робля, посланици у Цариградъ, вилаетски служители, кои одъ плате живе и прочая. И тако изнашло се є при садашнѣй скупоћи, при расположенію на проче нахіе, долази на нахію вашу свега ..... да се одужимо и що у напредакъ до Ђурђева дне потребно буде прибавимо. Сваки види кои разумети хоће, да изъ нахіа ништа добити неможемо, него све из цесаріе купуємо що є за градъ потребно. Зато сада тако велики порезъ ударити смо морали. Єдно да се за сваке сытнице по нахіама неизтражує и да су люди на миру; друго, да ми овде ч. везиру потребна на време давати можемо. Сваки зна да смо о миру радећи многи трошакъ учинили, али зато смо издѣйствовали, роблѣ сачували, опрощенѣ одъ честитогъ цара и рахатлукъ добили. Мислимо дакле, да се неће ни єдномъ брату Сербину скупо учинити овай порезъ дати, макаръ да бы и полак свога иманя дао. Ово

---

[1] Есап значи рачун.

[2] Арч — значи трошак.

[3] Захира значи храна.

є сада потешко, єръ су многи трошкови били, а у напредакъ све ћe лакше быти и порезъ мањы бивати. Само садъ ово нека сваки свесердно даде да се ова оскудность потпомогне. Помислите браћо! данасъ є брашно по 50 гроша 100 ока, пириначъ 60 пара ока, а месо 20 пара, єчамь и проче све є прескупо, а све за паре куповати морамо; найпосле сѣно и дрва куповалисмо. Помислите какавъ є то трошакъ, све за паре купуюћи. За кое препоручуемо свимъ за охотно даванѣ, ако сте ради у миру и рахатлуку заостати. А ово се све царском везиру и войски дає. Ово свимъ кнезовомъ и кметовомъ препоручуемо да народу устмено являю и увѣраваю, да є сада нуждно и скупо вріеме и многи трошкови и защо су ови трошкови учинѣни, да люди се извѣсте и оно що на кога пада радо пада, єръ прошасти порезъ єдва є дугове летошнѣ исплатіо.

Из Канцеларіе Народа Сербскога
У Београду 15. Декемврія 1815 года

Верховни Сербіи Князъ
Милошъ Обреновићъ

На све оборкнезове на 12 нахіа

Свимъ кнезовомъ, кметовомъ и свему народу на знанѣ даемо, како смо са честитимъ везиромъ о свему договоръ имали како бы за болѣ было да никоме на жао и тегоба не учини се, тако да и спахіе своє приходе узимати могу, на кое честити везиръ издао є бурунтіе на све нахіе да се прочитаю

и обяве како є великоможнѣйши царъ све пропасто що се є у време немира догодило опростіо, да ни Турчинъ одъ Сербина, ни Сербинъ одъ Турчина нища тражити нема, него само що є у време мира рукомъ дато и позаймлѣно. Тако препоручуемо да бы свакиі кнезъ одъ кнежине, равнѣ и селски кметови дугъ наплатіо се спахіи или коме было, да ми о томъ у напредакъ главу неразбіяю. Равнѣ и спахиама, да се дає ныховъ приходъ, не као што є подъ Сулейманъ пашомъ было, него како стари люди дознаю да є одъ старине было, кадъ су спахіе найманѣ узимале. Тако є урећено, да спахіа несме више него по царской тарифи узети. Зато свакоме на знанѣ даємо да се владати знате. Кои би се овой заповѣсти и уреждено противіо и спахіи припадаюће по старомъ не бы дао равнѣ и правични дугъ, тай ће своє главе лишити се. Равно и владическу димницу и мирію да сваки без далшегъ одлаганя плати, то єстъ миріе по 6 пара, а димнице по 1 грошъ. Друго, сваки кнезъ да изнайде колико мѣста гди су церкве бывале у кнежини своей има и по имену да опише и у Бѣоградъ то описаніе и число церкви на канцеларію пошлѣ и обяви. А рабе како що є наредба учинѣна, часъ пріе да се у Београдъ пошлю, кои не би то скоримъ временомъ учиніо, доћиће подъ жесточайши одговоръ и каштигу.

Дано у Београду, 24. Декембра 1815. года.

Из Канцеларіе Народа Сербскаго.

Верховны Сербіи Князъ
Милошъ Обреновичъ

У Београду, 24. Декемврія 1815 года.

Смаилъ-паши, войводи шабачкому

Вама непропущамо явити одъ стране наше како вамъ є и честити везиръ явіо, да су скеле, ђумруци и све што преко воде иде съ погодбомъ хазнатару у руке дате, такођеръ механа или онай ханъ на Митровици. И онъ є свое већиле свуда поставіо, кой о свему томе старати се и честитомъ везиру џевапъ давати хоће. Зато васъ молимо и съ добримъ препоручуемо, да вы у напредакъ усудили се не бы што годъ у поменуте свари пачати се, а што говорите да су ђумруци емински, то васъ нѣко преварио, кои жели вама зло на главу навући; и што сте узели одъ проте што є узео ресима, то да повратите нѣговой сиротины, равно и одъ скела и ђумрука ако сте што узели повратите, ако сте ради съ нама у любови живити. Ресимъ кодъ насъ обичай ніе узимати за свештенике, ербо на то владика одъ цара бератъ има, онъ є забитъ поповска, а вы съ ныма заповѣдати нити што годъ одъ ны узимати власти немате. Тай кои васъ на све то наговара онъ є вамъ злотворъ, и ми молимо да ви такове люде одъ себе одпустите, а ако вамъ више тевабіе валя, явите се овди честитомъ везиру, онъ ће, колико потребовали будете, люди послати. Ако вамъ є на ово наше писмо што годъ неправедно, ви изволите одъ честитогъ везира наставленіе узети. Мы ово вами пріятелски пишемо за ваше и наше добро и за срећни миръ и любовъ међу нами да буде. Отъ свѣтлѣишегъ и ве-

ликоможногъ цара и誠 честитога везира нашега допуштено є, да кадіа узети може крсмета 12 гроша одъ попа кадъ умре, а више ништа. Глобу никакву одъ люди узимати немойте, ако сте ради своме добру. Мы єдва народъ утишасмо, а вы на ново хоћете да га побуните. Чувайте се и у свему поступайте правично. За Новака злочинца що ищете нѣку глобу, то нипошто да неучините, него того злодѣя, то єстъ Новака, кога одъ толико времена держите, одмахъ предайте кнезовима нека га амо пошлю, єръ злочинце мы нисмо ради покривати. За то ни найманѣ у напредакъ да га незадржавате, него га пошлите да га честитомъ везиру у руке предамо, при коємъ васъ любезно поздравляюћи и свако добро и напредакъ од Господа Бога желећи єсмо

Ваши
Доброжелательи и покорне слуге
Милошъ Обреновичъ
Верховыи Князъ и правитель н. сербскаго и
Вуица Вуличевичъ
съ прочимъ

У Београду 5. Февр. 1816. года.

Кнезовима Аксентію Миладиновићу и Миловану Петровићу у Цариграду

На позиванѣ превисокога девлета полази Мехмедъ Еминъ Ефендіа, бѣлиградски бинаеминъ, тамо у Стамболъ, кое му мы писалисмо и съ нымъ разговоръ имали за сва наша дѣла. Онъ се є обећао що годъ

могао буде за народъ радити за кога пишемо и Терцоман-бегу. Тако и виђете съ нымъ разговорити се и како вамъ онъ рече Терцоман-бегу препоручити. Съ нымъ о свему разговоръ имайте, онъ ће васъ научити шта где говорити имате. Овди има турака пређашные, кои єднако настоє око везыра да га противъ народа ополче и народъ кодъ нѣга у омразу да доведу. Зато постарайте се съ бинаеминомъ што болѣ можете и съ Терцоманомъ на онай начинъ издѣйствовати како што є Ичко издѣиствовао біо. На то єднако стойте и трудите се да се издѣиствуе. Терцоману што є обеђато, на той рѣчи стойте и увѣрите га да ће то народъ сваке године пощено и непресѣчно издавати. Овди су завистливи турци много честитога везыра преинатили. Турцы све помало придолазе подъ именомъ измѣне, али вы старайте се то придолазенѣ и измѣныванѣ пресѣћи; єръ є народу тешко изметъ чинити и готови су люди кои су близу друма разселити се. Вы съ бинаеминомъ о томе и съ Терцоман-бегомъ разговорите се и издѣйствуйте да не буде. Много случаева има кои нису за описиванѣ. Толико, вы сматрайте препоручено издѣйствовати и да намъ се мухасилъ[1] одъ царске стране пошлѣ кои ће съ народомъ согласовати се. Истог бинаемина ищите: а кадъ царскогъ мухасила имали будемо, онда везыръ неће моћи по свойой вольи поступати. Добро позорствуйте на проча движенія и являйте намъ. И штогодъ за народъ изиде преведите намъ на сербски или баремъ

[1] Мухасил значи полицијски чиновник

на греческіи и тако намъ по собственомъ татарину пошлите и наредите нека намъ преко Терџомана излази. На ово писмо шалите намъ одговоръ по сигурной прилики и що вамъ овди препоручуемо нитко нетреба да зна кромѣ вы двоица, Бинаемин и Терџоманбегъ, прочи нитко дакле. Мы ћемо одовудъ послати єдного Максуза[1] съ парама и прочимъ наставленіама за даљу уредбу. — Кодъ домова вашихъ све є здраво и мирно.

Верховныи Сербіи Князъ
Милошъ Обреновићъ

У Београду, 5. Февруаріа 1816. года.

Девлетскому Терџоману

По превисокой милости всещедраго Бога и благоволенію великоможногъ цара нашега, радиьомъ, настоянѣмъ и поступкомъ благимъ честитога везира Марашли Али-паше, народъ нашъ сербски совершено примирио се и царску милостъ съ Иглахъ-ферманомъ[2] добы; на коем перво Богу пакъ светлѣйшемъ и великоможномъ цару, нѣговимъ благимъ и добримъ већилима съ радостнимъ сердцемъ благодари и благодарити хоће докле сербскога рода тече. Но да бы ова срећа народня дуговѣчна и постояна была и да бы превисоки девлетъ одъ нѣга хаиръ видіо, нужда є народу дати оно за чимъ лебди и гине.

[1] Максуз значи нарочито. Према томе нарочити човек.
[2] Иглах ферман значи ферман којим се даје амнестија.

Народъ сербски лебди и гине за рахатлукомъ, сербезлукомъ и правдомъ, радъ є знати шта є нѣгова дужность къ великожномъ цару и шта нѣму дати има, и да оно као самомъ Богу испуни, да у дужности къ святѣишемъ цару своме непогрѣши, да даде Богу божіе, цару царево, а спахіама спахійско; а што нѣму заостане да оно рахатъ безъ свакога страха ужива.

Народъ сербски є готовъ последню каплю крви своє за честитога цара свога пролити. Али зулуму се противи и нипошто неће да га терпи, єръ є сербски народъ правдолюбивъ, царству, подъ коимъ живи, одвећъ вѣранъ; али хоће сербезлукъ и правицу.

Нитко волю, наравъ, и желю народню тако добро непознае као Мехмедъ Еминъ Ефендій, бѣлиградскіи бинаеминъ. Онъ є доста времена међу народъ быо и у Београду живіо, и за све време свога пребиваніа тако се показивао и владао, како што се одъ найпоштеніега, найбогобоязливога и найвѣрніега цару своме Турчина изискивати може. Народъ сербски нѣга тако почитує и люби као саму божію и царску правду; єръ до данасъ ни нйманѣ погрѣшке противъ цара и народа кодъ нѣга осетило се ніе и увѣрава се сербски народъ, да ће онъ саму правду и за Турке и за Сербе кодъ превисокога Девлета казати и превисоки ће Девлетъ познати кодъ кое є стране кабаетъ бивао.

Народъ сербски є радъ да срећу и вѣрность свою къ цару и превисокомъ Девлету утверди и постояномъ учини; зато припада къ превисокомъ Девлету преко ваше милости и смерно моли, да бы превисоки Де-

влетъ смиловао се на народъ сербски и да бы за све на онай начинъ уредіо и изрекао како що є пре деветъ година смиловао се быо; и да бы то общимъ бератомъ на вѣкъ потвердіо, да у напредак не бы се сваки негодни случаи догадяти могли, да бы превисоки Девлетъ одъ народа сербскогъ у свакой потреби хаиръ видіо.

Да се и садъ налази овди старинскіе турака єрліа, кои су срећи народной мунафикъ[1] и кои желе народъ кодъ чесситогъ везира и високогъ Девлета омразити, то є истина. Зато ће све моћи истинито и точно показати вишеспоменути Мехмедъ Ефендій, на кога за правду нѣгову много повѣренія народъ сербски има, и ми на нѣга препоруку писмено учинилисмо, да бы онъ за народъ кодъ превисокогъ Девлета потрудіо се и желю народню съ тамошныма кнезови, предъ вашомъ милости, предъ самимъ превисокимъ Девлетомъ откріо, и що народъ овай срећнимъ и честитомъ цару, кога є держава непобедима, вѣрнимъ вѣчно учинити може показао, зато що онъ за насъ говорио буде то мы, народъ сербски, говоримо.

Тога ради вашой високой милости препоручуемо се и понизнѣйше молимо како що су вамъ наши кнезови и господинъ Митрополитъ Мелетіе препоручили, примите ово дѣло наше на васъ и побрините се издѣйствовати. Мы смо сви, то єсть савъ народъ сербски, ради да у напредакъ све наше дѣло преко васъ

[1] Мунафик значи шпијун, опадник.

иде. За кое вамъ умилно препоручуемо и любимо вашъ скутъ и руку.

У име цѣлогъ Народа Сербскаго

Петар Н. Молеръ — Верховныи Сербіи Князъ
Вуица Вуличевичъ — **Милошъ Обреновичъ**

Полномощіе

Мы долуподписаній у име цѣлаго народа сербскаго даемо полну властъ господину Михаилу Герману, да онъ при двору его Императорскаго Величества всероссіискаго у имѣ цѣлога народа обще народнѣ дѣло совершавати може и по благоразумію и устмено одъ насъ представленія, прошенія предавати и говорити за благостояніе народа свя отечества касающая ся устроенія защищенія, границъ опредѣленіа и укрѣпленіа властъ да има полезно отечеству рѣшити, везати и потписати. Того ради и сіе полномощіе дае му се.

У Раниловићу 15. Ферф. 1816. года.

Матеіи Ненадовичъ — Верховныи Сербіи Князъ
Петаръ Н. Молеръ — **Милошъ Обреновичъ**

Наставленіе

Мы долуподписаніи по смотренію нашемъ у име цѣлога народа сербскаго посилаемо господина Михаила Германа съ нашимъ полномощіемъ его Имп. Величества богатіа милости и покровителства намъ просити, котори походитъ всемилостивѣйшему Мо-

нарху желаніе наше сердечно поряду предъ царскимъ лицемъ открити, о пулучаемой милости и дѣлѣ долженъ естъ наш посланикъ намъ немедлѣно явити и отъ насъ скораго одговора ожидавати, тоже дѣло совершено зтключити, болшаго ради вѣроятія.

У Раноловићу 15. Ферф. 1816. года.

Матеіи Ненадовичъ протопр. Верховни Сербіи Князъ
Петаръ Мол. Николаевичъ Милошъ Обреповичъ

У Раниловићу 15. Фебруара 1816. года.

Императору всероссіискому у Петербургъ

Мы одохнувши одъ презѣлныхъ трудовъ улучихомъ едва времена малое ко благоутробію вашему паки обратится, и неоцѣплѣну любовъ, и привиерженость нашу и рода нашега изразитъ, состояніе и обстятелства чрезъ полномощника нашего, которій отсилается устмено Величеству Вашему необходимо вся нуждная и потребпая во ухо изразитъ. Обаче просимо перво, да непрепише на насъ и на пародъ сербски Величество Ваше погрѣшке, преступленіе, гордостъ и непостоянство бывшихъ управителя сербскихъ.

Ово несумнямо да бы смо ми лишени били участіа европейскогъ содружества, наслажденіа будуще славе и да насъ зраци нѣни не би осяли, аще ми и небисмо приспѣли вѣнце достоиности нѣне несплести и принести. Нами е страшно при состоянію сему споразуміе имѣти, обаче тепла любовъ дерзовеніе дае.

Сама безчислена предложенія прошеній нашихъ, самій неусипни труди наша, саме неизмѣриме сузе наше и плачъ нашъ кодъ благоутробіа вашего свѣдоци вѣковѣчно остаю.

Нетреба више да се пита: тко є то и ща тражи токмо Сербія, а зна се ща єй треба сдѣлатъ. Мы се нисмо заборавили ни до садъ дужностй нашихъ, обаче велико дѣло а безъ покровителя.

Позната суть Величеству Вашему состоянія наша и обхожденія; обаче и що бы несвершено было, то све чрезъ полномощника народня господина Михаила Германа извѣщено изъ устъ его самому Величеству Вашему быти желаемо. Вся наша желанія, вся наша прошенія како садъ тако и у будуще, коего и препоручуемо Величеству Вашему да умилостивите благоутробно сердце царево немедлено его призватъ и прошенія народа услишатъ и намъ єгда время удобно тайнымъ образомъ извѣщеніе послатъ.

Вь прочемъ изостаю въ глубочайшемъ страхопочитаніи

Вашего Императорскаго Величества

Всепокорнѣйши раби

Матеа Ненадовичъ
прот. и кн. ваљ.
Петар Молеръ Николаевичъ

Верховныи Сербіи Князъ
Милошъ Обреновичъ

У Београду 29. Фебруара 1816. года.

Самодержавному царю Отоманскому

Я долу подписаній велики кнезъ, у договору съ прочи кнезови и свіемъ осталимъ народомъ сербскимъ

со страхомъ великимъ, као рая твоя, припадамо престолу непобѣдиме и непоколебиме славе и државе твое, благодарностъ теби као нашему великоможному царю, за учинѣну милостъ сердечно воздаемо и у напредакъ свагда давати желимо: и у вѣрности свакой обвезуемо се у напредакъ теби быти и мирію твою као що трѣба раи царевой преко твоега веѣила Марашли Али-паше на врѣме свагда издавати старамо се, само у овоме тихоме миру, а у твое здравлѣ, овако уживати да узможемо. Страхъ имамо само овай, да не бы насъ наши главныи непріятельи зависти ради ове твое милости, коіомъ си насъ помиловао лишили неправеднимъ каквимъ доношеніемъ кодъ тебе у мерзостъ бацили. За веѣила твогъ великогъ везира Марашли Али-пашу сви одъ мала до великогъ любимо стопу ноге твое, и са сузама топлима теби благодаримо, кой си намъ нѣга къ намъ опредѣліо за умирити землю твою и право свакому по ферману твоме чинити. Наше дѣце дѣца име ѣе твое као милостиваго нашего цара за велико добро на вѣки споминяти, мы нѣга любимо као твога веѣила и сваку заповѣстъ твою, коя преко нѣга нама излазити буде, свагда слушати и исполнявати хоѣемо.

О самодержавныи и велики нашъ царе! Покри насъ криломъ твоймъ царскимъ и прими насъ у милостива и отеческа нѣдра твоя, ми теби твоя вѣрна рая свагда на вѣки непобѣдиме државе твое остаемо.

Петар Николаевичъ Молеръ
Матеа Ненадовичъ
Вуица Вуличевичъ и
Милосавъ Шабачки Кнезъ

Верховны Сербіи Княз
Милошъ Обреновичъ

У Бѣлграду, 29. Априліа 1816. года. ×

Грофу Каподистрій у Петербургъ

Имѣю честъ вашему сіятелству обявитъ что посланикъ нашъ благополучно назадъ пришелъ естъ съ отмѣнимъ знакомъ его Имп. Величества моего всемилостивѣишега монарха, принелъ мнѣ перстенъ съ везловитимъ именемъ его Имп. Величества, украшенъ драгоцѣними бреліантами, по № 69. Токмо за еще не удостоятся сего царскаго знака на себѣ имѣти. Всепокорнѣише прошу ваше сіятелство, що бисте попеченіе о свему христіанскому народу свагда имѣли и у престола славе самодержавнога монарха милости просити свагда неотреклися. Весъ народъ нашъ ожидаетъ денъ и нощъ спасенія отъ его Им. Велич. налога вашего сіятелства, которыи вы чрезъ нашего посланика намъ приказали и устмено откриили со великим вниманіемъ во ушеса моя пріялъ есмъ. Особенѣ разумѣхомъ що ваше сіятелство налогъ прислали есте его Имп. Величество при блистателной порты министру барону Строганову, що бы и онъ попеченіе о народу сербскомъ имѣлъ, кое весъ народъ нашъ соглашается и на произволеніе оставля его Импер. Величеству.

Одъ зачала моего владѣнія никаковаго полномощника я неприслалъ его Имп. Величеству кромѣ нашегъ г. Михаила Германа. Разумѣлже есмъ, да мнози лажни усудили се есу съ лажнымъ полномощіемъ у име народа нашего у престола всемилостивѣйшега монарха просити: кое всемилостивѣйше прошу

× 29 aug. — 6. [illegible] I, 271, [illegible] 730.

єго Имп. Величество и ваше сіятелство что бы у напредакъ кромѣ нашегъ полномощника г. Михаила Германа, инія за истине непріяли.

За овдешня обстоятелства имѣю честь вашемъ сіятелству рапортъ сей поднети: Блистателна отоманска порта, крѣпости крѣпостно поправля єстъ, равнѣже и пушки, дунавскія флотки приуготовляетъ, муницію воену приносятъ. Я на дѣла ихъ сматраюћи думаю что войни поготовлятся. Войски у числу находится 6000, новыхъ артилеристовъ пришло изъ Константинополя 600. Народъ нашъ сербски днесъ отъ агаряновъ никаковаго насиліа тяжки иетерпитъ, токмо тягота народу нашему ово єстъ що у време єще паденія бывшегъ владателя сербскогъ у оскудностъ доведени били, коя и до днесъ поправится немогутъ. Ово є тягота народа днесъ нашегъ. Молимо ваше сіятелство аще бы какова воена политика оглашена била, да бисте намъ прежде нѣколико дней знаню дати.

Ожидаю Вашего Сіятелства высокія милости

Всепокорнѣйши слуга
Верховни Сербіи Князъ
Милошъ Обреновичъ

У Београду, 29. Априліа 1816 года.

Императору Всероссійскому
у Петербургъ

Одъ презѣлныхъ трудовъ, отдохновши улучихомъ паки днесъ способное время съ великимъ стра-

хомъ и глубочапшею тайностію и вторицею къ покрову Вашего Императорскаго Величества припасти просимо что бы Ваше Импер. Величество не на насъ, но на чадъ нашихъ и невинихъ младенцевъ милостивим, всещедримъ окомъ возрѣли, и сверху насъ первою милостъ излили, коя е на нами била, у лѣту 1810 и 1811. Премда народъ нашъ садъ нестенѣтъ подъ игомъ онимъ подъ коимъ е стеняо у лѣту 1814. но права своя получава; али опетъ денъ на денъ ожидава спасенія и покрова отъ Вашего Имп. Величества и у твердой надежди стои, да неће быти лишенъ богатіа Вашеа милости, но ожидаемо и чаемо спасеніа. Нѣстъ намъ слабимъ дано еще разумѣти тайни цареви, токмо надѣяти ся и ожидати часа егда всевишньи творецъ повелитъ и Ваше Имп. Величество благоволитъ ми вси готови есмо.

Опомянулисмо васъ преже у полномощію нашемъ кога смо послали Вашем Имп. Величеству подъ числомъ 15. Февруарія чрезъ полномощника нашего Миаила Германа, у коему смо препоручили и господина Петра Теодоровича, полковника Вашего Имп. Величества, что бы они съ нашимъ полномощіемъ у соглашенію у име цѣлога народа силу полну дѣйствовати. Другагоже никакова полномощника. Аще бы которы пришелъ Вашемъ Имп. Величеству у име народа, просимо всепокорнѣйше что би за истино непріяли.

Народъ нашъ припада Вашему благоутробію проситъ, да неби прежднын началници народа овога у дѣла наша паки що мѣшали се, но да бы Ваше Имп.

Величество ихъ со всѣмъ отъ дѣлъ нашихъ отлучити старалися.

Колѣно падаюћи просимо да бысте молосердіе показали и народу нашему увѣренія ради болшаго єдинаго консула въ Бѣлградъ послати неодрекли ся. Въ прочемъ изостаемъ съ глубочайшимъ страхопочітаніемъ.

Вашего Импер. Величества

Всепокорнѣйши раби

Верховныи Сербіи Князъ

Милошъ Обреновичъ

съ прочима.

У Београду 19. Юніа 1816 года

Императору Отоманскому

Я, велики кнез, у договору и са согласиемъ 12 кнезова, у име цѣлога народа Сербскаго, а рае Твоє, припадамо великому престолу непобѣдиме славе твое, са сузама молимо любећи стопу и сеџаду твою, да бы царска велика милост надъ нама учинѣна была, и наше прошенѣ, кое съ великим страхомъ предъ свѣтло твое царско лице подносимо, да бы намъ съ царскимь твоим ферманомъ за вѣчно потверђено остало. Мы, рая твоя, обѣщавамо се теби, велики царю, свагда у вѣрности до каплѣ крви и не само мы но и дѣца дѣце наше, за велику твою царску милостъ.

Прошенѣ рае твое ово є кое рая тебе, велики царю и покровителю нашъ моли:

1. Моли и жели рая да зна колико ће быти миріе за годину осѣкомъ и колико ће великоможни царю у хазну твою шиляти и колико ће овди ч. везыру давати.

2. Малићане да се подъ осѣкъ одсѣку и тако свагда да остане.

3. Скеле дунавске и савске.

4. Чибукъ.

5. Нахіе Ужичка, Пожешка, Соколска и Шабачка да буду съ арачомъ привезане за пашалукъ београдски, као и прочу мирію що издаю.

Верховни Сербіи Князъ
Милошъ Обреновичъ

Полномощіе

Съ коимъ мы, народъ сербски, общимъ согласіемъ опредѣлюемо и снагу даемо брату и соотечественику нашему Миловану Петровичу да онъ сва отъ Народа Сербскогъ препоручена дѣла у престолномъ царствующемъ граду превисокомъ Девлету представляти, за сваку препоручену ствар с полномъ властію у име народа дѣиствовати, одговоре примати и нама обявливати може, сваку уредбу за народъ, за кое писмено дозволѣніе общимъ и верховногъ кнеза народнѣгъ собственимъ печатомъ потверждено прими у име цѣлог народа подписати и заключити има властъ. Безъ особеногъ пакъ общенароднѣгъ и вер-

ховногъ дозволеніа писменогъ никаково учинити власти неима. За достовѣрностъ и укрѣпленіе нѣгово да бы кодъ превисокогъ Девлета у име народнѣгъ правогъ и дѣиствителногъ полномощника признатъ быо, дае му се ово общимъ и верховногъ кнеза народнѣга собственимъ печатомъ потверждено писмо.

Из Канцеларіе Народа Сербскога.

У Београду
8. Юніа 1816 года

Верховни Сербіи Князъ
Милошъ Обреновичъ
съ прочима

У Београду, 9.Юніа 1816. года.

Кнезу Миловану Петровићу

Вамъ на знанѣ даемо да Господаръ Јованъ Протичъ отъ похода тамо заостао є чрезъ нѣка препятствія. Зато мы согласно избрасмо васъ и соизволявамо, да вы нашъ полномощникъ будете и вамъ равнѣ полномощіе шалѣмо, кое крѣпости и достовѣрности ради при себи да имате и по гласу полномощія да се владате. Съ вама заостаће тамо и пребивати Кіра Јовановичъ изъ смедеревачке нахіе. За писара шалѣмо вамъ Тому Станимировича, кои ће съ вама тамо непресѣчно быти и препоручуемо да бы попеченіе имали да греческому и турскому езику учи, за кое самъ и на святѣйшега патріарха препоручіо. За уживлѣнѣ ваше опредѣлюемо вама за годину 15.000 гроша, отъ коихъ садъ по Томи и Одабаши шалѣмо вама 5000

гроша, до нѣко време пакъ послаћемо вамъ 5000 гроша, а прочіи кусур петъ хиляда ако овди хоћете да се вашимъ фамилиама даде. О томе ће те расположеніе учинити и намъ явити. Одъ данасъ за вашу газдарицу ни наймanѣ бриге неимайте. Господаръ Никола Брзакъ овихъ дана превести ће свою газдарицу и вашу и съ нымъ ће заедно сѣдити и ми ћемо о свему попеченіе отъ данасъ о вами и вашимъ фамилиама, то єстъ о вашой и Кірпной имати. Само будите вѣранъ отечеству свои и трудите се що болѣ. За Тому о нѣговой науци старайте се како и я що ћу за ваше куће стараніе имати. Дѣла сва по гласу полномощіа нћићею преко тебе, Миловане, по свагда и за свао споразумѣвай се съ господ. Кіромъ и свагда у согласію будите. За свао и почесто нама пишите, да ни наймaнѣ споразумленіе непрестае. Равно и ми ћемо вама такођеръ почесто за свашто являти. Прочіи трошкови на капіе що гди падлежало буде, то ће наши трошкови бити. Ово горе поменуто 15.000 само за ваше и вашіе фамиліа содержаніе опредѣлилисмо. Него ћете нама явити колико ћемо одъ оставшихъ 10.000 вашимъ фамилиама дати, колило ли вама послати. Писма ова на терговце що шалѣмо, кадъ коє комъ прилику видите подайте, а не сва одмахъ у єданъ путъ; у коему чинилисмо препоруку, да васъ за наше полномощнике признаду. Наше ће стараніе быти за свако ваше благостояніе, само будите ревнителны, усталци кадъ вамъ що препоручимо. Докъ се мало народъ одъ пропасти подигне и у болю снагу дондє, ми ћемо и вамъ и нашимъ

приятелыма съ чимъ благодарност за услуге показати[1].

Верховныи Сербіи Князъ
Милошъ Обреновичъ

У Пожаревцу 14. Октоврія 1816. года.

Господину Кирикову, консулу Всеросінскому
Букарештъ

Ваша на мене послата 2 писма исправно 19. Септембра приміо есмъ, изъ коихъ извѣщенъ самъ за писма коя самъ отслао его сіятелству госп. Каподистрію, равнѣже и во Константинополь господину Строганову, за котрихъ мнѣ являте да отслали есте, за кое вамъ аки милостивомъ господару всепокорнѣише благодарю. Токмо прошу аще бы каковыи отвѣтъ на писмо мое дошчо, да бысте ми тайнимъ образомъ немедлѣно послали. За овдашня обстоятелства имѣю честъ вама рапортъ поднети: На прошеніе отоманске порте брата моего Јована и кнеза Вуицу Вулићевића ја ихъ на прошеніе превисоког Девлета послалъ, которій паки назадъ вотще возвратилися и ничтоже о обѣщаной милости получити немогли. Тога рада вижу что отоманска порта намъ сосвѣмъ изменила. Видится того ради да и князъ Вуица изъ Бѣлграда

[1] Ово се исто саопштава писмом и кнезовима: Аксентију Миладиновићу, Павлу Сретеновићу и осталим што су били у Цариграду, с наредбом да се одмах, по пријему писма, врате натрагъ.

подъ именомъ данакъ од народа купити изишелъ. Єсмъ до далшаго повелѣнія

Вашего Высокородія

Покорнѣйши слуга

Верховныи Сербіи Князъ

Милошъ Обреновичъ

У Пожаревцу, 15. Октоврія 1816 года.

Господину Кирикову, консулу

у Букуресту

Ваше на мене послато писмо подъ числомъ 19. Септемврія мѣсеца исправно приміо єсамъ, изъ коихъ мы претставлятъ за писма моя коя сам ја отслао на Єго Сіятелство щастнаго министра господина Каподистрія, да сте ихъ немедлѣно отслали, кое всепокорнѣйше прошу аще бы отвѣтъ примелъ, да быстe мнѣ немедлено послали. За овдашня обстоятелства имѣю честь Въ. Высокородію рапорт поднети: Наши посланицы кои су позвани были одъ порте отоманске въ Константинополь о обѣщаній милости отъ великаго Султана намъ они предявили що получити хоћемо, кое непринямъ да и Вашему Високородію до знаня дошло ніє, когда они здѣсъ пришли и показали чест. везыру здѣшнѣмъ онъ отвѣщалъ, что єму ничему о томъ неизвѣстно, нити то ми улучити можемо ; кое данасъ мы у великомъ сумнѣнію стоимо и боимо се нечаяне обмане отъ порте отоманске.

Особито посланикъ нашъ кои къ вамъ отходи, хочетъ Вамъ у свему устмено извѣщеніе учинити.

Вашего Высокородія
Покорнѣйши слуга
Верховныи Сербіи Князъ
Милошъ Обреновичъ

У Валѣву, 11. Декемврія 1816. года.

Господину Кирикову, всеросіискому консулу
у Букуресту

Разумѣти самъ могао да су нѣки пріятельи мои, а лучше реħи непріятельи, Вашемъ Высокородію, навели, да я зѣло приверженъ есмъ овомъ ч. везыру и да народъ сербски угнѣтавамъ. Немойте, прошу, вѣровати, ибо тій кои то дѣлаютъ они желаютъ меня и весъ народъ нашъ оторгнути одъ крійли Его Имп. Величества, моего Всемилостивѣйшаго Монарха. Приверженостъ моя ово свимъ окрестнымъ землямъ и провинціамъ позната е добро простота овога народа и велико дерзновеніе, кое зѣло принужденъ есмъ овай народъ у строгости држати, прямо отвореныхъ уста лютаго лафа Отмановиħа зіяющаго насъ паки поглотати, и кои ловъ чека на всякъ день да изліе опетъ на народъ овій онай страшній гнѣвъ и јаростъ свою и да набаци опетъ они ћяжки јарамъ подъ коим смо стеняли четири стотине година.

Разсудити валя колико е Серба число мало у Валахій и ща се одъ ныхъ ради. Сваки денъ бію се,

сѣку се за ньово страно є держновеніе, а толъ овде у множественомъ народу вооружатомъ. Да јощъ строгость надъ ньıма недѣйствує, одавно бы времена опетъ подъ страшно иго подпали, подъ коимъ смо стеняли толико стотина година. Но политика ова приморава данасъ лютаго лафа кротити до нашего спасенія одъ Єго Имп. Величества.

Вашега Высокородія
Покорнѣйши слуга
Верховныи Сербіи Князъ
Милошъ Обреновичъ

У Валѣву, 19. Декемврія 1816. года.

Господину Михаилу Герману

Ваше на мене послато писмо подъ числом 1. Новемврія исправно приміо єсамъ чрезъ посланика Кирикова 8. Декемврія, из коего разумѣо самъ све що ми являшъ за тамошнія обстоятелства, да се іощъ мѣша и да ніе нища окончато. Препоручуємъ ти труди се що болѣ можешъ. Настани и поради гдѣ народно єстъ, трошка нежали. За овдашня обстоятелства вама являмъ: за сад є тишина, но су се Турци измѣнили, и они чекаю сваки данъ новаго повелѣнія. Страшне и велике данке, како ти араче и порезъ на сиротиню ударају кое се издати неможе. За еспапе що сте чули да се у Аустріи различни приправляю, то є истина. У Ерделю и на сухой границі Далмаціе войска у приправности сва стои. Ето вамъ за сада шалѣмъ

трошка 3000 гроша кое ћете примити. И слуга вашъ ето къ вама полази. Конѣ продайте, нису вамъ ни за какву потребу да више арча чини. А ако Богъ даде, те на мѣсто дођешъ, быће и хатова а не коня. Него ти препоручуемъ немой пощедити труда, но що болѣ потруди се и гдѣ надлежи рапортирай и почесто ми за све являй

Вашъ
Благожелатель
Верховныи Сербіи Книзъ
Милошъ Обреновичъ

Полномощіе

Совимъ полномощіемъ даемъ власть кнезу Милосаву Трифуновичу, нашемъ посланику, да онъ съ овимъ полномощіемъ кодъ свѣтлога цара и превисокога Девлета у име мое и цѣлаго народа сербскаго, како устмено тако и писмено дѣйствовати и говорити о пользи народной, кромѣ само заключенія одъ Сербіи да нѣиметъ дерзновеніе никакъ сотворити безъ сообщенія моего, коему се и дае ово народнѣ полномощіе потверждено печатанію герба и именомъ моимъ болшаго вѣрованія.[1]

Дано у Београду 8. Јануарія 1817. года.

Верховныи Сербіи Книзъ
Милошъ Обреновичъ

[1] Писмом од истога дана спроведено је Милосаву ово пуномоћије, а позван је натраг дотадашњи заступник Србије у Цариграду кнез Милован.

У Крагоевцу 4. Марта 1817. года.

Императору всероссіискому у Петербургъ

Народа сребскаго днесъ осторгіи страхъ прямо отворенихъ уста лютаго лафа Отмановића отъ всѣхъ странъ окружающа и бдяща на всякій часъ паки насъ пожрети, принуждава припасти къ покрову вашему Императорскому Величеству царскія вашія высокія милости просити. О самодержавни нашъ царю и покровителю народа сербскаго! Нелишите насъ и дѣтей нашихъ вашего покрова и неоставите насъ лишене императорскія вашея милости. Мы на колѣна къ земли са сузама припадамо самодержавномъ престолу непобѣдиме славе твое, просымо да бы и нас іоштъ еданъ путъ осіяли зраци отъ лица Вашего Имп. Величества, да сыни синовъ нашихъ могутъ воспѣти: Избавилъ ны естъ Александеръ отъ враговъ нашихъ. Примите слезы наши якоже кадило, злато, ливанъ и измирну, преложите намъ горки плачъ на радостъ весъ народъ сербскіи. Еще у свему совершено незаключеному миру отоманска порта съ вашим Имп. Величествомъ у великомъ страху и волненію живи, и наипаче велико подозреніе турцы сверху насъ полажу и дѣиствую да бы що нибудъ на нама ощутили и предмѣтили, изъ узрока тога що они дознали за прежде бивше старешине земли сербскія, да паки съ пасапортомъ и дозволеніемъ Вашего Имп. Величества приходятъ у отечество. Турцѣ зѣло у сумѣніе долазе и страшное око свое на насъ бацаю и множество число войнства своего за Сербію собираютъ,

трошка 3000 гроша кое ћете примити. и
ето къ вама полази. Конѣ продаите, ...
за какву потребу да више арча ...
даде, те на мѣсто доћешъ, быће и ...
Него ти препоручуемъ немой пошеди...
болѣ потруди се и гдѣ надлежи ...
често ми за све являй

Ваш...

...

Вожд...

Милош...

...

Совимъ по...
лосаву Трифунов...
овимъ полномо...
сокога Девле...
скаго, како ...
и говорил ...
ченія одъ ...
сотворити ...
народѣ ...
именомъ ...

Да...

...тели рода сербскаго были почели ватру у народъ ...ги, кое да нисамъ у кратко време опазіо, сва бы ... дѣла що смо се годъ до садъ мучили, за права ...а была. Но всеблаги Богъ своимъ окомъ погледао ... на насъ, но на невине и безгрѣшне младенце и ...ріо е у скоро зломишлѣнѣ нихово, кое копаюћи яму ...оду, сами у ню пали есу. Одъ ове буне были су кнезъ ...има Цукићъ и Драгићъ и прочій коима свію главе ...рате тамо у Цариградъ на позорище однете су. ...адъ се утишало, миръ е и тишина свудъ. За арзоалъ ...аншихъ прошеній, како що сте ми писали, ето ша...лѣмъ вамъ потвержденъ многимъ печатима по захтеванію вашемъ. Него садъ сматрайте по садашнымъ нашымъ обстоятелствамъ како се ова ватра случила, е ли прилика садъ преставити Девлету и хоћемо ли получити или не. Паре ево ти шалѣмъ кое ћете расположеніе учинити.

Ваш благожелатель
Верховныи Сербіи Князъ
Милошъ Обреновичъ

У Београду 3. Юніа 1817. года.

Высокопочитаеми Хаџи Али-ага[1], мой велики досту

Здраво ми буди!

Васъ усердно поздравляюћи препоручуемъ за нашъ разговоръ, кога смо имали при вашемъ полазку,

---

[1] Бив. Бинаемин београдски

да бы вы зато настояли охотно съ нашимъ кнезовима, кой ће вама ово писмо предати. За вѣрность нашу можете представити:

1. Да смо до садъ сваку царску и везирску дацію исправно и подпуно давали.

2. Да смо свакогъ отметника у све време примеренія вѣрно свагда уватили и везиру у руке предавали и сваку царску и везирску заповѣсть доброволно испунили.

3. Ево сад найглавнію стваръ отъ кое е найвећа сумня была совершилисмо. Карађорђеву главу чрезъ везыра превисокомъ Девлету шалѣмъ, и со тымъ засвѣдочавамо да нашъ народъ више ни у каквой прилици побунити се неће, само ако рахатлукъ имао буде; али зулумъ не може да трпи ни коимъ начиномъ.

Мы васъ увѣравамо, а вы свакога при Девлету увѣрити можете, да овай народъ остаће свагда у миру и свѣтлѣйшемъ цару у интату, ако му се само дарує оно што онъ жели, то да има уречени данакъ и одсѣкомъ да плаћа и то ферманомъ да се потверди, равно и проче, кое ће вама све наши кнезови показати и съ ныма согласно дѣйствуйте како болѣ знате, а я ћу вамъ добродѣтелный трудъ съ народомъ признати, да и вы задовольни будете.

Ваш
Милошъ Обреновичъ

У Београду, 3. Юнія 1817. года.

Господину Полномощнику Михаилу Герману

Извѣстителне одговоре ваше на наша писма еще одъ 4. Марта изъ Крагуевца и проча наченшій одъ 20. Марта и изслато отъ васъ 20. Маія изъ Букуреща чрезъ Матея исправно 1. Юнія примихъ и вамъ отговарамъ. Да самъ изслата отъ васъ писма чрезъ Марка Филиповича приміо и на ныхъ одговоріо.

Писма чрезъ Георгія Димитріевича отправлѣна до руку ми дошла нису, нитъ е исти дошао, да що выше по многомъ испитанію ни гдѣ се задержао разумѣти немогохъ, за кое весма неповолно ми естъ.

Що се тиче погрѣшке, да нисмо писмо генералногъ консула г. Кирика (у место Кирикова) од 20. Януарія разумѣли ніе дивно; еръ вы знате да ни я, ни мои писаръ россійски слогъ неразумѣвамо. А то е пакъ ваша кривица, що вы на мое предложеніе нисте ми хтѣли изнаћи и послати еднога у россійскомъ езику изкусног писара, кои би ми содержаніе писма добро истолковати могао. Тко е радъ погрѣшити, али неразумѣніе погреши свагда. У будуще чуваћу се болѣ и разумъ писма истраживати. Молимъ извѣстите о томъ и генералконзула.

Приключену копію его превосходителства барона Григорія Александра Строганова на Васъ изслатаго приміо самъ на которое вы ему отвѣствуйте. Оригиналъ добро сохраните, копіе одъ онога що му одговорили будете намъ пошлите.

Два писма подъ печатомъ отъ тамошнѣга гене-ралъ консула г. к. к. Пини приміо самъ и нѣм на иста на кратко отвѣствуемъ. За далше вы из вашега писма о чемъ потребно буде нѣга извѣстит

Разумѣвамъ изъ вашега писма да сте рапор о случаю съ кнезомъ Симомъ и Цукиѣемъ по свуд разслали отъ коихъ, ако весма много ніе, да быс намъ копіе послали.

Що пишете за другу погрѣшку нашега секр-тара неизвѣстанъ самъ до данасъ, є ли поскриту уч ніо или ніе. Толко васъ увѣрити могу, да означе два листа бела съ приложеною печатію къ вамъ изсла нису но задержана су.

В' предъ щогодъ кому писали будете въ копіи одъ слова до слова сообразно оригиналу намъ при-силати изволите; а я шилѣмъ вамъ ово писмо къ подкрѣпленію вамъ данаго полномощія, да вы и въ будуще властъ имате у име мое и у име цѣлога на-рода всяко прошеніе предложити, отвѣтъ примити и безъ свакога обиновеніа за щастіе народнѣ потреб-ная говорити, съ усти моими и цѣлога народа. Сма-траюѣи на обстоятелства временъ предложенія тво-рите неочекиваюѣи нашего напоминанія, точію коп намъ и рапорти често пошильите.

У отвѣту вашемъ на наше писмо од 30. Ап-лія являте намъ радостни походъ соотечествен вашіе 19. Мая и да по вашему предложеню Х Проданъ заостає, а Лазо писаръ полази. То ми є поволно. Ја ѣу позоръ на нѣга имати и будуѣ є игуманъ Благовещенскій умрео, то писаръ потр

ми єстъ за изслѣдованіе отъ васъ предложени ми вещи. И тога ради нѣга за нѣко време при себе задржати хоћу.

Равнѣ видимъ да сте писма наша изъ Пореча 16. Априлія послата примили одъ г. Јаноша, на коя одговарате се зато що самъ се тужіо да сте писали за слабо одъ насъ писате полице.

Зато ћемо лако єданъ другомъ опростити. Три сє моє кривице више налази, али има и ваше како самъ вамъ у трећемъ пункту опоменуо. Що вамъ є г. Димитріе устмено споменуо да съ Турцима опасно живимо, то и сами можете преставити; и опасностъ та дотле бити мора, докле претпріятіе дѣло во исполненій неприведе се; ибо су Турци старе ласкалице, далеко отежу а често скраћую коє и по Ферману судећи како су обећали посланикомъ нашимъ и показали да шалю у Бѣлградъ, а одъ тога у Београду везыръ нища непоказуе до данасъ.

За то що смо вамъ писали да намъ неотписуєте те сте намъ чрезъ Нѣмецку писали узрокъ є що су Турци мало уплаирени были и дали су были позоръ, да неимамо мы каково споразумлѣніе тамо; єръ се много почело было о войни говорити. Садъ већъ у свему боля тишина царствуе.

За полицу отъ 3000 гроша овди очекивало се преко термина, будући я у Београду біо нисамъ, него самъ писао да полица чека докъ ја дођем; но терговцы побое се да полица толико дуго чека и врате ю менє недочекавши, безъ зная мога; за коє садъ самъ се исправно како є било извѣстіо.

Што самъ вамъ писао да идете далѣ и ви сте ми отписивали да за садъ ніе потребно, то и стои на вашем расмотренію; а ја самъ и писао „ако є потребно“. Тако вы гледайте како є за болѣ.

Прото Милое до данас єще дошао ніе нити є кныге донео. Јавите ми какве су и колико кныга има. За трошкове што пишете, кадъ прото дође извѣстиħу се колико є Добрньацъ око кныга потрошіо. Атестатъ безъ знанıя вашега никоме дати неħу.

Ето и Неши шаљѣмъ єдно писмо, кое прочитайте, подлепите и нѣму предайте и увѣрите га да є узрокъ Ђурковиħа што самъ му онако писао.

Пишемъ и Миленку и г. Архіепископу Леонтію и сва писма отворена шалѣмъ. Прочитайте, подлѣпите и коме коє надлежи пошалите му.

Одъ писма коє владѣтелномъ князу шалѣмо, примиħете копіє и видити што му се пише, равно и молдавскомъ. За знакъ благодарности и познанства шалѣмъ консулу єднога хата кога самъ за 2000 гроша купіо. Нѣговъ табіетъ[1] показаħе вам Матеа, єръ верло є жестокъ, да зна како га чувати валя. А владающемъ князю стараħу се добити єднога коня, како што пишете да онъ милує; садъ ми се при руци никакавъ недогоди, али за истинито послаħу, веħъ самъ наручіо да се нађе.

Подарокъ и писмо господина Ниħифора Ивановича приміо самъ и нѣму благодареħи одговарам.

За посао Делиянынъ ништа совершити неможе

1. Табијет значи нарав.

се, пребегао е у Цесарію, собито що ница не има одъ ща бы се наплатити могло; за кое ће ћиръ Наумъ полно извѣстіе послати.

Що пишете да вамъ опростимъ на вашой службы, Ваша служба кодъ мене есть велика кою я никоимъ начиномъ исплатити немогу. Толико желимъ да бы Господъ Богъ дао, да се еданъ путъ састанемо, да баремъ полакъ овогъ могъ бремена на васъ спустимъ и съ вашомъ помоћу мало одахнемъ. Знате и видите да неимамъ съ кимъ важна дѣла отправляти. Увѣрени будите съ свакимъ возможным знакомъ благодарности хоћу вамъ труде ваше признати.

Препоручуемъ вамъ кога годъ у напредакъ амо слали будете трошка му недаите, само га погодите и мени назначите да му я овди платим, да опетъ вы безъ ашлука неостанете. Стошића пропустите нека дође у свое отечество, въ прочемъ препоручите и владающему князю да не бы никога пропустіо докъ нам по имену кои е неявите, да небы кои одъ сумнителныхъ люди прешао.

Овдашня обстоятелства за садъ су добра, све е у тишини. Одъ кнезова сада неосећамъ никаквога да що на страну тегли. Сви су са мномъ у едномъ сагласію. Противне партіе све самъ уничтожіо. Народъ е у свему задоволянъ. Зулума никаква нейма, само е потешка дація, а народ іоштъ ніе се окрѣпіо од оне Сулейманъ пашине глобе и гладанъ много.

Соразмѣріе даваня нашегъ Туркомъ да бисте видити могли, прилику овди поставлямо, колико смо

до садъ, т. е. за 18 месеци нашомъ рукомъ дали и одъ чега рачунъ держимо:

	грошa
1. Одъ 3 полгодня пореза везиру и нѣговимъ людма, мензулану и проче нѣгове потребе	1,549.337
2. Два арача у овом времену . .	400.000
3. Кадій Мулалука од 6 нахія . .	14.000
4. На 12 войвода дато у овомъ времену	416.700
5. Трошкова друмскіе на јолціе[1] .	14.200
Свега	2,394.637
6. Одъ Мукаде	
7. Одъ Скела	
8. Одъ Чибука	

Кромѣ тога спахіиска, главница од главе по два гроша, десето одъ свакога рода. Крвнине, на мубашира, татари.

Особито одъ народа мораю се и кнезовски трошкови сабрати; трошкови велимо за све народнѣ служителье кои подъ платомъ живе, као кнезови, писари, падури, арабаціе и проче. Ово вама сообщавамъ колико да знате, ако бы вамъ у каквомъ случаю потребно било да знате. Притомъ васъ поздрављаюћи есамъ

Вашъ
Благожелатель
Верховныи Сербіи Князъ
Милошъ Обреновичъ

---

[1] Јолџија значи путник.

У Бѣлграду, 6. Юнія 1817 года

Госп. полномощнику Нашему Михаилу Герману

Еще не отслатимъ подъ 3-ћаго сего на васъ означенымъ писмомъ 4-тог сего приспѣ и Георгіи Димитріевићъ здраво и мирно. Писма отслата примихъ, едно одъ бившегъ генералногъ консула Кірика одъ 15. Марта, равно и копію писма генералнаго консула господина Барона Строганова одъ 15. Февруаріа на кое ему отвѣствоватъ можете, якоже и на писмо тогожъ г. Барона одъ 15. Марта что я са всевозможнымъ стараніемъ трудился вся противнія порти уничтожитъ, которое уже совершилъ и народъ божію помощію во едино согласіе привелъ есмъ. Днесъ благодареніе Богу способствующему во всемъ народъ тишина, а съ Турками миръ царствуетъ.

Выновнихъ воздвигшияся бунтовнихъ и народъ въ несогласіе придодимихъ партій первый являлся кнез Сима Марковићъ, которыи тайна писма отъ сущыхъ съ Георгиемъ Петровичемъ, бывшимъ верховнымъ вождомъ нашимъ, Сербовъ пріймалъ естъ, котороя писма мнѣ въ руку пришла якоже и вамъ самимъ познато естъ, чега ради я помянутаго Симу Марковича поимавъ обезглавити хотѣхъ, но на прошеніе многихъ я ему опростилъ и в' тишинѣ пребивати оставилъ.

По истеченій нѣкоего времени союзивъ съ Павломъ Цукићемъ, Драгићемъ и иными возбунтовалъ въ 1. Мартѣ мѣсяцъ съ жесточайшымъ усиловеніемъ, которое возбунтованіе протяглосъ тайними уговорами въ 6 нахій, но скорое предупрежденіе мое съ про-

чимъ кнезовима осуетило его планъ и мы его поимовъ жизни лишихомъ съ два выше упомянута главна его приверженика.

Что его превосходителство госп. баронъ Строгановъ неможетъ вѣрить, да бывши вождъ Георгіи Петровичъ въ томъ участвуетъ, правда я его подлинаго писаніа недосталъ, столько сумѣваюсь. Перво, что его бившіи первыи чиновникъ кнезъ Симо Марковићъ, началникъ былъ сего возмущеніа, второ, что писма одъ его чиновниковъ, которыи еще съ нымъ находятся здѣ сему и инимъ многимъ присилаема была.

Равнѣ изъ вашего писаніа и присланихъ копій доволно извѣщенъ и увѣренъ есмъ о попечителномъ и добромъ настояній въ предложеніях за народъ нашъ отоманской портѣ его превосходителством г. бароном Строгановимъ, за которое ему съ возможнѣйшимъ знакомъ почитанія у име народа благодарите и увѣрите нѣгово превосходителство, что мы все оно со всѣми силами нашими употребити будемъ, чѣмъ бы себе достойними милостивѣйшаго покровителства великоможнѣйшаго монарха сотворити могли.

Просимъ стараніе и труди ваша приложите охотнѣйше признателство наше насущно етсъ и будет за прилагаеми труди ваша. Желающе вамъ щастіе и постояное здравіе пребиваемъ на всегда

Вашъ

Благожелатель
Верховныи Сербіи Княвъ
Милошъ Обреновичъ

У Бѣлграду, 6. Юнія 1817. года.

Г. Депутату нашему Михаилу Герману

Одговараюћи на писмо ваше одъ 15. Марта являмъ вамъ, како самъ чрезъ г. Геор. Димитріевича устмено извѣщенъ за намѣренія алеманска, но разсмотрите и обявите ми: е ли прилика да бы на то Рос. Императоръ склонити се хотѣо.

Чрезъ истогъ извѣщенъ самъ за нѣку сумню о вама. Зато одмахъ да бы препятити зло слѣдствіе догодити се могуще, имайте разговоръ съ конзуломъ и изидате предъ Бега, покажите вашъ ферманъ и обявите себе россійским судитомъ, да васъ и Бегъ за таковога призна. И тако себе осигурайте да не бы имали причину сумню о вами водити, ако бы вы депутатъ нашъ были. То совершите что скоріе, ерь може Бегъ явити Девлету и тимъ начиномъ каква неугодность слѣдовати.

За подносиме труде ваше извѣстенъ самъ чрезъ Георгія кое и самъ знамъ да су тяготны и колико е прилѣжаніе ваше о дѣлу вамъ врученомъ, кое не сумнямъ за любовъ къ отечеству нашемъ и въ будуще да ћете равнимъ и еще болшимъ настояніемъ о томъ трудити се.

Полицу Чилашеву исплатіо самъ подпуно Николи Брзаку и одъ нѣга полицу приміо; да вам е на знанѣ.

За 4 круга црквенихъ кныгъ отпущеныхъ въ подарокъ нашей націй съ приказомъ министра иностраныхъ дѣлъ его сіятелства Госп. Грофа Неселрода

да сте примили разумѣвамъ и вамъ препоручуемъ такоже чрезъ сигурну оказію[1] прислати. Будите ми здрави.

Вам
Благожелатель
Верховный Сербіи Кнѧзъ
Милошъ Обреновичъ

П. п. Разумѣо самъ одъ Кіръ Георгія и Петра Добрыьца какову е было нѣгово намѣреніе и планъ за отечество. Но вы немойте пожалити труда настояти о томъ дѣлу да не бы що и далѣ почео. И ако би что осѣтили старайте се нѣговъ планъ осуетити, а можете се извѣстити чрезъ Митрополита, како ми Георгіе каже.

Београдъ, 17. Юніа 1817.

Г. Михаилу Герману у Букурештъ

Овди прилажемъ копію писма кое смо писали Императору отоманскому на захтеванѣ ч. везыра.

У прошастомъ писму момъ явіо самъ вамъ како самъ изтязавао ферманъ сверхъ даваня кои е изашао. Найпосле самъ на одговоръ добіо, да отъ царства естъ опредѣлено толико, но кромѣ тога, говори, свакомъ везыру, мени или другомъ, кои быо, мора се давати особито; а вы, говори, ни садъ выше не даете. Я нећъ нисамъ могао выше противити се. Особито

[1] Occasion реч је француска и значи прилика.

знате колико се онъ нама благонаклонъ показивао, при томъ бояо самъ се да га и неразсрдимъ и од пріятеля непріятеля учинимъ. Зато иначе ніе могло быти, да на захтеванѣ нѣгово кодъ царства отъ стране народа не похвалим га и благодарностъ учинимъ како изъ копіе видити можете, кое вы, ако е где потребно, можете саобщити.

В' протчемъ обстоятелства су сва добра и све е на миру. У писму къ Порти чували смо се не замерити или што написати могуще бытъ противно тамошным обстоятелствамь. Ослањајући се пакъ на г. Строганова, мы выше никаковы прошенія Порти давати неђемо.

Милошъ Обреновићъ

Великоможнѣйшему царю, падиши отоманскомъ, преизрядныхъ Султановъ великияхъ и почтенѣйших царю, лѣпотнѣйшій Мекскій и Медійскій, защитителю святаго града Ерусалима, велики царю пространѣйшихъ предѣла населеныхъ въ странахъ европейскихъ и азіятскихъ на Бѣломъ и Черномъ Морю, свѣтлѣйшій и державнѣйшій повелителю.

Прекланяюћи се лицемъ на землю коџабаше, кнезови, кметови и сва фукара рая твоя санџака семендре, долазе съ овимъ краткимъ рѣчма величайши царю тебы благодарностъ на превеликой милости учинити.

У ово време одъ како е вѣрнѣишіи векиль твой, нашъ честити везыръ Марашли Али-паша, по твоіой заповѣсти међу насъ дошао, мы уживамо таковъ миръ

и рахатлукъ, какавъ предци наши имали нису. Зато смо мы свакога злочинца, кои се найманѣ противанъ показао ухватили, ч. везиру у руке предали и землю тако, умирили да се никомъ до данасъ одъ стране наше ни найманѣ обида учинила ніе, како що се ни нама одъ твоніе веђила не чини.

Толико желимо, свѣтлѣйши царю, у твоме, здравлю и превеликой милости, да намъ овай или оваковій веђиль твой и у напредакъ буде, кои ђе и овай рахатлукъ међу нама задержати, да раю или аманетъ тебы одъ Бога препорученыи непогази и неуцвѣли, како що є много пута гаженъ и уцвѣливанъ бывао, а без твога знаня.

Державнѣйши нашъ царю! Мы све оно що є одъ тебе нарећено тако радо примамо и слушамо као да є самъ Богъ наредіо; єръ смо увѣрени да одъ тебе ниіща зло изићи неможе, као одъ Бога поставлѣногъ властителя. Све що намъ є годъ одъ тебе све намъ є лако и сладко.

Устима изговорити неможемо колику доброту чувствуе серце наше, коя доброта истекла є изъ пресвѣтліе твоие уста. Твоя єдна ріечъ ране серцахъ нашихъ залѣчила и напунила ихъ радости; єръ мы до садъ знали нисмо какова є и колика є милостъ твоя на раю, а садъ познадосмо преко вѣрногя твога веђила, нашегъ ч. везыра Марашли Али-паше, кои аманетъ твои, раю, у нѣдра своя меће и чува ю као драги каменъ, кога є сам Богъ теби на послугу даровао.

Велики кнезъ и сви кнезови и кметови и сва фукара любећи стопу твою теби се моли, да би и у напредакъ сунце зрачно око твое погледъ свои на насъ бацало и исподъ твога погледа да неизостанемо да неможе муртатлукъ насъ выше никадъ погазити. У твоме здравлю и превеликой милости молимо премилостивога Бога да укрѣпи и утверди твое царство на вѣки аминъ.

У Београду 20. Юнія 1817. в. Гавриловић I, 384, бр. 991

Потписани 12 кнезова и
Верховни Сербій Князъ
Милошъ Обреновичъ

№ 26. Београдъ 26. ~~Юніа~~ Јула 1817 ×

Благородны Кнеже Милисаве братъ Ристо

Здравствуйте

Явити вамъ се непропуща за овдашня обстоятелства да слѣде благополучно. Судбина божія довела є овде къ нама опетъ убителя рода сербскаго, Карађорђа, кой є у смедеревской нахій неколико дана у тайности живіо. Сиротинскій плачъ и сузе уфатише га и убише и главу му іоштъ съ єдномъ нѣгова друга, кои є био шньимъ дошао, у Београдъ мени послаше, коє є ето са согласіємъ честитогъ везыра шилю се обе одеране у Цариградъ. Зато вамъ препоручуемъ у овомъ момъ писму отъ данашнѣгъ дана да устанете што болѣ можете и да узмете себи сло-

× 26 јула. в. М. Гавриловић I, 362, бр. 940

боду, силу и дерзновеніе кодъ Порте за народъ што є потребно просити, зашто у садашнѣмъ овом сретнѣмъ случаю имамо найболю прилику просити. Писмо то што пишемъ на бинаемина овдашнѣгъ, кой є скоро одавде тамо отишао, сами му однесите и прочитайте му и извѣстите га извѣстно и за свашцо ми по често являйте.

Милошъ Обреновићъ

УТИЦАЈ ВЛАШКЕ И ГРЧКЕ БУНЕ НА ДОГАЂАЈЕ У СРБИЈИ

ПРВИ ГЛАСОВИ О БУНИ У ВЛАШКОЈ

У почетку прошлога века беше се угасио и последњи пламичак независности влашке кнежевине. Са Стеваном Кантакузеном сишла је у гроб и слобода Влаха. Од то доба Султани изношаху престо букурешки на продају. Обично беху Грци из Фанара[1] купци престола букурешког.

Први знаменити купац букурешког престола Маврокордато, отпочео беше, да грдном порезом накнади све оно што је био дао за велико достојанство „*господарства у Влашкој.*“ Скоро читав век мењали су се турске удворице на престолу букурешком. Народ беше већ тако притиснут, да је једва подносио тежак терет што му га наметаху Турци преко фанаријота.

---

[1] Фанар зове се једно предграђе у Цариграду, у коме станују све сами Грци. Ови Грци зову се Фанаријоти и сматрају се као најодличнији чланови у грчкоме народу. Кнежеви Ипсиланти, Маврокордато и т. д. пореклом су фанаријоти.

При свем том Власи не показиваху воље да се сами тог терета ослободе. Истина, налазило се појединих патриота, који жуђаху за слободом и сажаљеваху свој јадни и притиснути народ. Овакови појединци налажаху потпоре у ондашњих грчких хетериста, који се спремаху да ослободе своју отаџбину. Хетеристи везиваху савез с влашким патриотима, јер се надаху, да ће устанак у Влашкој олакшати борбу Грка противу Турака. Без сумње ови су погледи били правилни.

Главни вођ хетериста, Ипсиланти, обратио се беше најпре на ондашњег Господара Влашке позвавши га да устане противу Турске. Но господар Влашке одбио је позив Ипсилантијев и не пристајаше да ма што мења у однашајима с Портом. Овај одговор стао је живота господара Влашке, јер Ипсиланти заповеди својим људма да уђу у Букурешт и да га убију, што ови одмах и извршише.

Убијство влашког господара беше први знак за устанак. Војска влашка придружи се устаницима и у почетку имала је лепа успеха. Али народ влашки не показиваше ни најмање воље да учествује у борби за своје ослобођење. С тога није се Ипсиланти ни могао дуго држати на влашком земљишту, но се мораде повући у Молдавску, где у господара Суча нађе потпоре, јер се Сучо одмах придружи Ипсилантију и побуни Молдавску.

Први глас о догађају у Букурешту дошао је кнезу Милошу у Фебруару 1821. године, јер већ 2. истог месеца заповеди он своме намеснику у По-

речу Вулу Глигоријевићу, да преко својих људи разбира шта се у Влашкој ради, а нарочито: да ли је истина, да је убијен влашки Господар. У исто доба Милош извести о покрету у Влашкој све пограничне кнезове: пожаревачког Јоксима Милосављевића, поречког Вула Глигоријевића, ћупријског Милосава Ресавца и хомољског Милутина Петровића и заповеди им, да добро чувају границу. Ако би се који преко границе провукао, да га одмах пошљу у Крагујевац. То су биле само прве мере опрезности.

Овакав појав на граници није смео Милош оставити а да о томе не извести Марашли Али-пашу. С тога он 7. Фебруара напише писмо везиру београдскоме у коме га извештава о побуни у Влашкој и задаје му поштену реч, да ће се он трудити народ српски у миру и тишини одржати. Уједно моли Милош везира, да би издао заповест свима војводама, у којој би им заповедио „да у свим обстојателствима особито добро мотре на стране људе куда који ходи и по каквом делу.“

Молба Милошева није остала без успеха. Марашлија је одмах издао бујрунтију на све војводе и по нарочитом татарину разаслао је у све нахије. На овај начин мислио је Милош да је учинио за први мах све што је било потребно за одржање мира.

Но тек што су се татари са везировом бујрунтијом по земљи разишли донесе Вељко, момак Вулов из Поречa, Милошу глас, да су Турци у Адакалу ухватили два влашка шпијуна, који су носили писма за Милоша од вође устанка. Овај глас по себи био је

за Милоша врло важан, и у толико беше важнији што Вељко причаше, да је један од оне двојице био одевен у руско одело, а други као што се обично носе Милошеви момци. Милош одмах похита, да сазна: је ли везир београдски што дочуо о догађају у Адакалу, а у опште да ли зна везир што о свезама које је у то доба имао Милош с руским конзулом у Влашкој. Задатак овај повери кнез Милош Ћелешу и митрополиту београдском.[1]

Обојци препоручи, да оду везиру, да се с њиме разговоре, те да виде хоће ли им он што помињати о догађају адакалском, но да они ту ствар никако не крећу. Осим тога, упућени беху, да тајним путем сазнају разположење везирово и његове околине и да извиде: да ли су Турци београдски добили какова год гласа из Адакала и зна ли везир што о писмима, која су тамо ухваћена.

У мучноме положају налазио се Милош у том времену. С тога се он реши да позове на договор старешине народне. 20. Фебруара 1821. позове он браћу своју Јефрема и Јована и кнезове: Васу Поповића, Марка Абдулу, Стефана Добрњца Милосава Ресавца, Милету Радојковића, Пају Сретеновића и Ђорђа Поповића Ћелеша. Милош им саопшти само толико да што пре дођу у Крагујевац, да се о народноме послу договоре и да не воде калабалука, но да сваки поведе највише два момка. Истога дана — 20. Фебруара — поручи Милош Вулу

[1] Акт државне архиве од 16. Фебруара 1821. год. Бр. 139. Вељко је стигло из Пореча у Крагујевац 15. Фебруара.

у Пореч да пошље каква сигурна човека у манастир Тисмани код рускога конзула, да га запита: је ли он писао писма која беху ухваћена у Адакалу. Уједно овластио беше Вула да за такве ствари никаква трошка не жали и да држи нарочита три коња мезулска ради шиљања извештаја о буни у Влашкој.

За осигурање границе наспрам побуњених крајева, Милош одреди јаке страже у Поречу и према Крајини. У Пореч пошље 15 а у Хомоље 50 момака. О овом свом поступку извести Милош адакалског мухафиза Абдурахман-пашу и валију видинског Дервиш-пашу. Уједно обојицу замоли да ове страже сматрају као знак његове искрености, јер цељ је њихова да не допусте устаницима прелазити на земљиште Србије.

Под таквим утисцима састали су се народне старешине у Крагујевцу. Буна у Влашкој тек се беше разбуктала. Народ у Србији веровао је, да је у ту буну умешана и Русија, јер све што иде противу Турске и Турака, то је, по мишљењу народном, долазило од Русије.

Милош и народне старешине нису се смели дати завести општом струјом. У Цариграду били су српски депутати и народ је отуда очекивао повољно решење својих захтева. У овом моменту више но и када морала је Србија гајити добре односаје с Портом и Турцима.

Из тих разлога кнез Милош обрати се нарочитим писмом Миленку Стојковићу и Петру Добрњцу, који су били пристали уз устанак грчки, у коме им

јавља да народ у Србији жели мировати и да је послао своје кнезове у Цариград, ради извршења својих давнашњих захтева и свакога часа очекује решење своје молбе. С тога им кнез Милош одсечно заповеда, да се не шале главом и да не покушавају пренети буну преко Дунава, но да оставе Србију на миру, а тамо у Влашкој нека чине што хоће.

Писмо упућено на Миленка и Петра писао је Кнез после збора народних старешина, а по одобрењу свију вођа народних. Одмах је о томе свом кораку Кнез известио Марашли Али-пашу и молио га, да му пошље једнога свога човека, који би у друштву с човеком Милошевим могао проћи кроз Адакале и писмо предати Добрњцу и Миленку. Неће бити да је кнезу Милошу било толико стало да дотури писмо Миленку и Петру, колико да један његов сигуран човек добије прилике отићи у Влашку и уверити се о тамошњем стању ствари. Тек Милош је знао и овај моменат корисно употребити и преко народне канцеларије, а и непосредно, по ново уверити Марашли Али-пашу о својој верности и о жељи народној, да у миру и тишини остане.

За овај мах мислио је Милош да је везира умирио и да се с те стране осигурао. Да би се и од осталих турака осигурао, Кнез замоли Марашлију преко Ћелеша, да изда заповест свима спахијама турцима, да се не скитају по селима, но да се приберу у Београду, да неби случајно што између њих било.[1]

[1] Акт државне архиве од 26. Марта 1821. године Бр. 318.

К свима овим мерама опрезности за одржање мира, кнез Милош учини још један корак, на име, он замоли владику београдскога, да напише једно поучно писмо, које ће се прочитати народу у свима црквама. У том писму да владика посаветује народ како треба чувати мир, јер само тако сачуваће се рахатлук народни и да се нико не да завести лудим обећањима и учинити што противу опште среће.

Од своје стране кнез Милош заповеди кнезовима нахије београдске, пожаревачке, ћупријске, јагодинске и смедеревске, да светују народ, сећајући га на многа страдања, која је претрпео и сећајући га на добро живљење после толиких мука, да би грешно било све то жртвовати непромишљено и у лудо. Уједно да увере народ како старешине, које су се до сад бринуле о народноме послу, неће престати и од сада се за то бринути.

После свију ових савета кнез Милош нашао је још за потребно, да пограничне кнезове у нахији пожаревачкој нарочито опомене, да добро мотре на границу и да не пуштају у народ подозриве људе. Што се пак спахија тиче, да их лепо примају, како неби имали узрока жалити се.

Све ово довршено је 23. Марта 1821 године.

Доиста мора се штовати она велика брига, коју су и овом приликом народне старешине, заједно с Милошем, показале за одржање мира, а тиме и за очување дотадашњих тековина. И савет и претња и поседање границе добрим стражама и задовољење спахија, све је то учињено у брзо, само да би се

очувао мир, да неби дали Порти повода, да захтеве народне одбије или да их одложи.

Збор народних старешина, држан при крају Фебруара, одобрио је све што је Милош пре тога за одржање мира наредио био и сам припомогао да се још и остало учини што беше за мир потребно.

И баш онда кад је Милош мислио, да је све што треба учинити учињено и извршено, букну у нахији пожаревачкој буна, коју предводише два главна кнеза Стеван Добрњац и Марко Абдула, два кнеза, који су месец дана раније учествовали на збору народних старешина. Услед тога сва пажња Милошева беше скренута на буну пожаревачку, а о устанку у Влашој није он за то време ништа разбирао.

На другоме месту за широко описалисмо ту десетодневну буну два пожаревачка кнеза[1].

КРЕТАЊЕ ТУРАКА У БЕОГРАДСКОМ ПАШАЛУКУ

Докле се Милош бавио утишавањем Добрњчеве и Абдулине буне, дотле је устанак у Влашкој узимао све већи мах. Ипсиланти, побунивши Влашку, пређе у Молдавску, да и тамо крене народ противу Турака. На крају Маја месеца 1821 године имао је Ипсиланти приличну војску. Са преко 5000 војника кренуо се био к српској граници, неби ли на тај начин побунио и Србију. Но код Драгашана сретну га турци и у битци од 7. Јуна 1821 године са свим

[1] Види прву књигу ове „Грађе“ стр. 400—476.

га разбију. Услед тога Ипсиланти напусти Влашку и пређе у Молдавску.

Међу тим устанак у Влашкој не беше савладан. Место Ипсилантијево заузео је Јордаћ, који се срећно држао све до под јесен 1821. године. И кад виде да се не може више одупирати много јачој сили непријатељској, он се затвори у манастир Секу, где се бранио све до половине Августа 1821. год. а 14. истог месеца затрпале су га рушевине манастирске — Јордаћ[1], по примеру славног Синђелића, запали барутни магацин у манастиру и са маленим друштвом својим и турцима, који беху у манастир продрли, нађе гроб у рушевинама манастирским.

После тога беше за турке настало највеће уживање. Што је још остало живо у Влашкој, то су турци немилице секли и таманили. Пљачка беше са свим слободна. Давнашња жеља турака беше испуњена. Сваки Турчин могао је пљачкати колико је год хтео.

Ово беше слика догађаја на граници Србије. Да овакве прилике нису могле остати без последица и на живот Србије, разуме се по себи.

Турци зулумћари, који живљаху у Србији, завидили су својој једноверној браћи у Влашкој. У тој зависти они су се сећали и времена када Срби пред портиним комесаром под Врбама изјавише, да не примају царски ферман што га је Есад бег донео био, но хоће она права, која су им букурешким уговором гарантована[2].

---

[1] Г. Јов. Ђорђевић у «Авали» бр. 6. па на даље поменуо је и живот Јордаћа као другога мужа Чучук-Стане.

[2] Види прву књигу ове «Грађе» стр. 96—152.

Докле су турци од Влаха чинили шта су хтели, дотле су морали слушати од Срба захтеве, који ни мало нису годили осећајима мусломана. С тога најпре покушаше да побуне један крај Србије, и то онај који најближе Влашкој лежи, неби ли и они могли добити допуштење за пљачкање. Но кад тај покушај остаде без успеха, они се окретоше сами бунити, а покушаваху побунити и остале Турке који до тог доба беху са свим мирни. У томе су требали помоћ нарочито везирову и алајбегову. У колико су пак ови одговорили очекивањима крвожедних турака, видићемо доцније.

После пожаревачке буне, стадоше се турци смедеревски кретати. Затворише чаршију, иселише се из вароши у град и тамо се затворише. У Смедереву било је као неко опсадно стање. У Београд јавише турци, као да им је живот и имање у опасности. Цела пак ствар состојала се у овоме: Петар Вуличевић, син кнеза Вујице, беше испратио мајку, жену и децу у село, а сам остао у својој кући. Турци су тај незнатан догађај сматрали као припрему за сечу. Не само да су се од те појаве били уплашили смедеревски турци, но се беше уплашио и сам везир београдски, који је по нарочитом татарину за догађај смедеревски јавио Милошу. Кнез Милош похитао је, да умири и везира и смедеревске турке. Он заповеди Пери, да одмах врати своју мајку, жену и децу у Смедерево и да се сам нигде из Смедерева не удаљава. У исто доба Милош уверавао је и војводу смедерев-

скога Изет — бега, да се не боји и да ће он дату реч и заклетву одржати и бити вазда веран Султану.

Тек што је Милош умирио смедеревске турке, а из Београда стигоше му гласови да се и тамо стало комешати. Спахије београдске по ново почеше изазивати грађане београдске свакојаким грдњама и понижавањем. Но овога пута нађоше се међу Србима људи, који не беху вољни да трпе спахијска разметања. Добро наоружани шетали су Срби по чаршији, у дућанима висило је спремно оружије, а по неки се јављаху на калимегдану на коњу с кубурама. Да је овакав одношај између Турака и Срба врло лако озбиљне заплете произвести могао близу је памети. И опет је био везир први, који се Милошу жалио противу поступка по неких Срба. С тога се Милош обрати Београђанима 2. Маја 1821 с писмом, у коме их уверавапе, да је све оно лаж што спахије и ерлије разносе по вароши, да они хоће само кавгу да замећу, и да би у ово доба свака кавга била штетна по опште интересе, а особито по преговоре у Цариграду. Уједно забрањује Милош да људи трговци и занатлије по вароши шетају под оружијем или да чине инат турцима, играјући своје коње по Калимегдану. Допушта да носи оружје који на пут пође, иначе никако. Ако би који Турчин учино неправо Србину, нека се жали кнезу Паји Сретеновићу, а овај ће одмах тражити задовољења код Ћехаја бега или самога везира. „И тако заповедам, вели Кнез, да сваки буде код своје куће рахат, и сваки своје дело с прилежањем да отправља, ни нај-

мање о чему несумњајући се. Који би се пак противан овој мојој заповести показао, ја сам дао настављења канцеларији народној како ће с њим поступити.“ Услед ове наредбе Београд се умирио, бар отклоњен је за овај мах судар између Срба и Турака, који је могао свакога часа планути.

Да би околину београдску сачувао од сличних призора, Милош заповеди кнезу Николи Станковићу да одмах изађе у нахију београдску и да заштићује Србе од бесних спахија. У том послу народном кнез Никола у мало што није главу изгубио: спахија жарковачки Лозница није хтео да зна за кнеза Николу и кад овај дође у Жарково, Лозница окреше пиштољем на Николу. Срећом пиштољ не састави и тако би Никола спашен. Чим Милош за овај случај дозна одмах заповеди кнезовима Народне Канцеларије да кажу везиру све што се десило у Жаркову, да му саопште како је спахија Куштровић из Крагујевца пијан пошао и где кога стигао тукао, како је спахија вучевачки украо био једно женско дете, но су га момци Добрачини ухватили и дотерали у Крагујевац. „Нека везир, вели Милош, даде зафт спахијама, јер они већ додијаше.“

Шабачки турци још од времена Талова никако нису мировали. Они су јавно стали говорити како ће све Србе исећи и опљачкати, само докле се босански везир приближи Дрини.

Ужички турци беху такође скупили сву своју покретност и концетрисали се у самој вароши, спремни потпуно да се бију.

Турцима спахијама требало је још побунити и села. У тој цељи они стану приповедати својим људима по селима како ће доћи велика војска на Србију, како ће се покупити оружје од народа и Србија ће бити исто оно што је била пре устанка Милошева. А за српске кнезове, који беху у Цариграду, говорили су како су кнезови заједно с патријархом исечени.

Овакви поступци и гласови од стране турака претили су да поплаве целу земљу. У оваквим приликама наћи се, доиста је врло тешко.

Уз све ово придружи се још и та околност, што Марашли Али-паша беше потрошио за себе и своју тевабију све паре од царске мирије, па није имао новаца да плати спахијама и ерлијама оно што им је од мирије припадало, или није хтео да им плати, да би их јаче озлоједио. Видећи згодан тренутак да пред спахијама и ерлијама кривицу за то баци на српског врховног кнеза, он им је неистинито преставио стање ствари. Неистинито, велимо с тога, што им је, на затев њихов, да им се изда оно што им припада, одговарао, да би им он дао, али није још од српскога кнеза добио мирију. Нема сумње да је везир оваквим неоснованим изговором ишао само на то, да већма изазове метеж и незадовољство међу ерлијама и спахијама које је напустио био да по унутрашњости пашалука држе скупове, да чине зулуме и свакојаке иступе. У таквом метежу он би нашао оправданог основа да се умеша у српске послове. Можда је он у таквом метежу налазио најпо-

деснију прилику, да изврши своју давнашњу жељу: да узме од Срба оружје. За овакву предпоставку говоре сви поступци Марашли Али-паше, говори владање Алај-бега, спахија и ерлија београдских. Није необично што су ерлије и спахије, чувши од везира тешко окривљење противу Милоша, да им не да пара, похитале да се туже Порти на српског врховног кнеза. Да би им тужба била јача, они су измолили од везира спроводно писмо, а од кадије београдског добили су решење да им је тужба умесна. Но баш у тренутку када је Марашлија скројио и до извршења довео свој план, сазнао је Милош о целом том злом умишљају свог „доброг пријатеља“ — везира. Врховни кнез не даде се ни збунити, а још мање поплашити од корака који спремаху београдски турци: спахије и ерлије. У његовим рукама биле су признанице везирове о исплаћеној мирији за друго пологође 1821. год. Он је те признице имао у рукама већ у почетку Августа, дакле на три месеца раније, него што је по праву требао да положи мирију. Осем тога, он је имао доказа у рукама, да су ерлије и спахије по осталим градовима, као у Смедерсву, Шапцу, Ћуприји, Соколу и Ужицу, давно већ били примили све што им је припадало од мирије. Имајући тако снажне доказе за своје оправдање, врховни кнез беше свестан да је неправедно нападнут, па се као такав и бранио. Одбрана његова била је колико достојанствена толико и мудра. Он је једног истог дана, баш на Преображење 1821. год., писао и везиру, и кадији, и Алај-бегу и непосредно ерлијама и спахијама. У томе пи-

сму свима подједнако објашњава, да су изношења везирова противу њега неоснована. Објашњавао им је, да је он миријУ, за ово полгође, потпуно исплатио, о чему и признанице везирове има. Спахије и ерлије још у неку руку извињава „што траже опредељену им царску милост и ајлук“, али их упућује да траже од везира, а да не мешају у то њега, који је исправно платио све што је имао давати. Кнез Милош се неизвињава ни код кога од оних којима је писао. Он вели свима: извол' те тужите се, али имајте на уму „да је лако рећи хајде, него да видимо најпре куда ћемо.“ Кадији, који је дао решења да се спахије и ерлије могу тужити Султану, завршује своје писмо кнез Милош са речима: „уверен буди, правосудни Ефендија, да ја ово не пишем што се какве тужбе (даве) бојим, него мислим да је моја дужност тебе добро известити о ствари и тако да знаш шта ћеш радити, да не рекнеш после: „ја нисам знао до кога је.“ Алај-бегу упућено писмо завршено је још оштријим гласом. Ту вели врховни кнез: „Ово пишући вам, необустављам ја и спахије од намерног пута, и, уверени будите, да ћу имати ја више њихова злочинија представити височајшему Девлету, но они моји и народни.“ Самом Марашлији изјављује Врховни Кнез чуђење, како је могао „неправедно ерлијама показивати и толковати да сам мирију царску задржао!“

Да би му успех у одбијању овог покушаја Марашлијног био што сигурнији, врховни кнез одмах опреми леп поклон са писмом травничком паши Це-

ладину. И овоме је објаснио, шта се у кругу спахија и ерлија ради, знајући да ће он похитати да о овоме јави у Цариград.

Провидев јасно план Марашлијин и овај пут, врховни кнез није се задржао само на писменом објашњавању. Он је предузео одмах и све мере, које су кадре биле да осујете намеру противника. Одмах је почео, а после тога стално продужио, да силом власти своје гони из народа све оне спахије који су ишли на то, да праве смутње, да драже народ својим поступцима и зулумима. Најпре је растерао скупове спахија у Пожаревцу[1]. а после је издао наредбу кнезовима, да немирне спахије гоне у градове, а само уљудним и мирним да дозволе купити од народа десетак. Да му се не би од стране турске управе замерило што је такве мере предузео, није пропустио да о њима извести везира, преко кнезова београдских. Преко ових, он је достављао везиру сваки поједини случај, где су спахије или сами или у скупу излазили ван граница својих права, и казивао је везиру, шта је противу таквих спахија предузимано. Он је њих казнио на своју руку.

Знајући за осветљиву страст турака, кнез Милош је одмах, после овога корака препоручио кнезовима београдским, да тајним начином дозвољавају српским фамилијама исељавати се из Београда, под

[1] У писму што га је по тој ствари писао кнезу нахије пожаревачке Јокси, препоручује му «да каже спахијама, да у селима десетковати одлазе, или који досетковити нема у Београд да иде.“ Акт од 4. Августа 1821 године бр. 1040.

изговором да иду у госте. Ова мера била је оправдана, јер су заиста турци почели били да чине свакојаке зулуме по Београду. И према другим турцима, па и према самим војводама њиховим, који су се пружали ван граница својих права, врховни кнез није био ни мало штедљивији. Он је видео да је било дошло подесно време, да се турцима покаже снага српска, која је у њему као српском врховном кнезу била оличена. Оваквим тактом добио је кнез Милош двоје: српска управа ослободила се у млого којечему од турске мешавине, а турци су узржани од њихове намере, да увуку и Србију у покрет, који се у велико беше развио у суседној Румунији и удаљенијој Грчкој. Оба ова успеха врховнога кнеза и његове управе, мора историја забележити као велике добитке за народну самосталност у унутрашњој управи и за независност у спољним односима тадашњим.

КРЕТАЊЕ ТУРАКА НА ГРАНИЦИ БЕОГРАДСКОГ ПАШАЛУКА

Буна у Влашкој и Молдавији, буна у Грчкој и Румелији, кретање турака у самоме пашалуку београдском, све то изазвало је и кретање турских паша на границама Србије. Први покрет на граници јавио се од стране Ниша. Хусеин-паша беше из Солуна дошао у Ниш са 5000 турске војске. Овај глас изненадио је Милоша и с тога одмах уложи протест код Марашли Али-паше противу оваквог поступка од стране пограничних Турака. Милош се уједно жалио

Марашлији што се он слабо заузима за народ српски, који је у толико прилика осведочио своју верност и покорност наспрам Султана, а нарочито пребацује везиру и ћехаја бегу, Смаил-Ефендији, што ништа не предузимају ради умирења турака. „Ако ли баш овај народ, вели Кнез, толико сагрешио буде у овоме пределу пред својим премилостивим царом, да је он намеран истребити га из овога предела, то просићемо, да не пролива толику крв своји истино верни поданика, но да нам отвори пут барем иселити се из овога предела“. У овом тону хтео је Милош и самој Порти да пише, с тога је захтевао од Марашлије, да му пошље једнога свога татарина, који би однео писмо у Цариград. Већ беше дотужало Милошу турска претња, којој нико ван спахија не налажаше каква год разлога.

Истога дана — 20. Априла 1821 год. — обратио се Милош и самоме солунскоме валији и нишкоме мухафизу Хусеин-паши. Писмо кнежево однели су у Ниш кнез вароши Јагодине Михаило Кујунџић и кнежев секретар за турски језик Мула Сали Ага. Разуме се да је уз писмо ишао и леп поклон Хусеин паши. Милош уверава мухафиза нишкога, да је народ у београдскоме пашалуку потпуно задовољан и да жели остати у свакоме миру и покорности наспрам турских власти и самога Султана. Само се сада забринуо видећи да се на граници купи нека војска, којој се прави смер не зна. На завршетку моли Милош везира, да јави и у Цариграду о миру, који влада у пашалуку београдском.

Оволико мислио је Милош да је довољно, па да заустави Хусеин пашу у Нишу. И доиста Милош се није преварио. Хусеин паша није се макао из Ниша к Морави. Да ли је на њега дејствовало уверавање Милошево или поклон, који беше писму приложен — све једно је, тек Турци осташе у Нишу, а Милошу беше једна брига мање.

Тек што је Милош испратио посланике с писмом Хусеин-паши, а већ с истока јавише му, да се Турци од Видина приближавају границама Србије. Кнез Милош заповеди своме намеснику у Поречу Вулу Глигоријевићу, да нађе сигурне људе и да их пошље једнога у Влашку а другога до Видина, те да виде шта Турци тамо раде и куда мисле полазити. У исто доба да се извести има ли руске војске у Влашкој.

Од босанске стране стану погранични бегови скупљати на своју руку војску и примицати се Дрини.

Везир адакалски Абдурахман-паша беше пустио глас, да ће до који дан изаћи с војском у Пореч и заузети га. С тога препоручи Кнез брату своме Јовану, који се тада бавио у Пожаревцу „да не долази у Крагујевац, но да у вилајет изађе око Голубца и Звижда да се налази, и свуд по границама позор да има, јер је вјест дошла да адакалски паша намјерава Поречом обвладати. Вуле да обзнани о том и добре курире да у Поречу и Пожаревцу држи[1]“.

---

[1] Акт држ. архиве од 19. Јуна 1821 год. Бр. 804. — Вуле је био кнежев намесник у Поречу.

У Априлу 1821 године Србија беше са свију страна опкољена турском војском. Изнутра спахије беху спремне да дигну буну у народу, а градски гарнизони готови да потпомогну устанак турака у пашалуку.

Нарочита опасност претила је Србији од стране Видина. Крџалије, којих беше око Видина врло много, стадоше узнемиравати и српску границу. То је изазвало отпор и од српске стране. Многи становници из Хомоља одметоше се у хајдуке. Њима се придружише и Тимочани. Чете ове беху већ тако јаке да задаваху бриге кнезу хомољскоме Милутину Петровићу, који сматраше да су те чете потпуштене од стране Милошеве да Турке узнемирују. Но чим је Милош дознао за те чете, он одмах обрати пажњу кнезу Милутину, да би се из тог поступка највећа несрећа могла догодити и опомене га да хајдуке гони, пошто није време буни. „А кад тому време буде, вели Кнез, тада ће му он то јавити преко знатнији људи, а не преко хајдука." Да га видински Турци неби изненадили он заповеди Вулу у Поречу, да одмах пошље у Видин сигурне људе који ће извидети намеравају ли видинлије ићи у Београд. Свакојако да о стању у Видину почешће јавља.

После дугога наваљивања Марашли Али-паша пошље 27. Априла татарина у Цариград, који је носио писма за Порту. Татарин овај сратио је кнезу Милошу у Крагујевац. По истоме јавио се Милош кнезовима у Цариграду, да Порту увере о миру који у Србији влада, да су Срби вољни тај мир до краја

одржавати, али да Турци — спахије беспрекидно буне народ. Осим тога јавио је кнезовима и за турске војске, које су са свију страна опколиле Србију и да се услед тога народ поплашио. Кнез је овластио депутацију да протестује код Порте против оваквих поступака од стране пограничних паша.

Ради бољега сазнавања стања ствари на границама Милош пошље, као што већ поменусмо, кнеза Михаила Кујунџића у Ниш, Анту, писара, у Адакале и Видин, а Протића у Босну. Сваки од ових посланика кнежевих носио је писма на околне валије и војне заповеднике, у којима их је Милош уверавао да народ у Србији жели мира и не мисли се цепати од турске власти.

Стање Србије било је у овоме добу врло критично. На граници према Влашкој буктао је устанак, а са свију других страна тек што није ватра планула. На скоро и по другим странама букне буна, коју је пратила грозна сеча.

Босански везир удави једнога малога пашу, а Ћор-паша зворнички једва је побегао.

Сеча цариградска и дављење босанско одјекнуло је и у Нишу. Фанатички Турци нападну најпре нишкога владику и обесе га, заједно са неколико свештеника, а многе трговце исеку. Затим се крену противу самога паше нишкога заповедника и њега исеку, те тако у неколико задовоље страсти своје. О томе извести Милош брата свога Јеврема, који се у то доба бавио у Београду, с препоруком „да у напредак у град ишао не би, а такође и господину владики да

јави и јављено му за случај догодивши се у Нишу, да су Турци владику, свештенике, трговце и пашу исекли[1]".

Београдске спахије окуражене догађајима у Босни и Нишу, а озлојеђени на догађаје у Влашкој, стану се и они спремати на какву год крваву вечеру. Турци беху одустали од своје пређашње намере да буне народ. Они су видели да народ није вољан бунити се, с тога намисле сад Милоша да убију. О овој намери Турака београдских извести најпре један Турчин Николајевића, који се тада бавио у Београду, а 11. Маја 1821 саопшти Јефрем Милошу, да је и он сазнао како се београдске спахије спремају да га убију. На све ово није Милош много полагао. Он је јавно сву пажњу своју обраћао чувању мира и реда у земљи. С тога изда кнез 25. Априла 1821 год. прокламацију на народ пашалука београдског, у којој препоручује народу да остане миран и да се не поводи по неким бунтовним спахијама. Кнезовима заповеди Милош да пазе на све што у нахији њиховој бива, и да особито мотре на подозриве људе. Општини београдској нарочито заповеди, да се обазриво влада и према Турцима лепо понаша. Сам пак Милош чинио је све да би одржао добре и пријатељске везе с Марашли Али-пашом и турским властима у опште.

---

[1] Акт држ. архиве од 16. Маја 1821 год. Бр. 590. Дан доцније јавио је кнез Николајевићу да су обешени владика и свештеници, а паша да је посечен.

Догађаји били су судбодносни. Београдски пашалук стајао је у средини, а свуда унаоколо буктао је ако не формалан устанак, оно владаше анархија, сеча, убиство и вешала. Безвлашће узе мах, а Турци, као јачи и силнији радили су шта су хтели.

СПРЕМА ЗА ОДБРАНУ

Буна у Влашкој беше доста брзо угушена. Но Ипсиланти, као што рекосмо, пренео беше борбу на земљиште молдавско, а у то исто доби беше се распиреo пламен револуције и у Грчкој и на островима Архипелага.

Колокотрони и Мавромихаило једно за друго побеђиваху војску Султанову и већ 25. Марта 1821. године Атина паде у руке Грцима. Устаници у Грчкој нагло су напредовали. Једна варош за другом предавала се, или беше узета на јуриш. Сила Турска изгледаше у први мах са свим саломљена. Грчки патриоти не жаљаху никаквих жртава за ствар народну. За не пуних 2 месеца саставише они флоту од скоро 200 лађа.

Успеси грчких устаника страшно наљутише султана Махмуда II, с тога издa он хатишериф, у коме позиваше све правоверне противу Хришћана. Ово беше знак за општу сечу. Сами цариградски Турци наоружаше се и полетеше противу хришћана. На сам ускрс — 11. Априла 1821. године — обесише о црквена врата патријарха Георгија, па за тим јури-

шаху на Фанар и поубијаше многе најодличније Грке. Преко 300 најбогатијих фанаријота платише главом, ма да не беху умешани у грчки устанак. Преко 200 православних цркава беше до темеља разрушено.

Сеча цариградска одјекнула је и по свима другим већим варошима. Већ смо рекли шта је било у Нишу. Али та сеча одјекнула је и у логору грчких устаника, који без икакве милости жуђаху за осветом. Грци су се сад борили и као устаници за слободу своје домовине и као осветници свога патријарха и оскврњених храмова. Између Грка и Турака беше више сваки споразум немогућ. У Грчкој беше настало стање као што беше у Србији у почетку овога века. О миру није могла мислити ни једна страна. Грци се оружаху и спремаху што већма могаше, а Порта опремаше једног по једног пашу с одабраном војском на бојиште у Грчку.

Војска султанова не могаше да покаже никаква успеха. Од почетка Марта па до краја Септембра, за седам месеци, беше сва Мореја очишћена од Турака и син Колокотронов постављен за гувернера Мореје.

Сви изгледи бећу да ће устанак грчки да се претвори у формални рат. Као што знамо Турска и Мисир силну су своју војску послали били у Грчку, а мало их се је отуда вратило.

У исто доба кад је почео устанак у Грчкој, буктао је још пламен револуције и на другој страни Турске царевине. Али-паша јанински беше се од-

метуо од Султана и стао отворено да се бије са војском Султановом.

Стање највеће неизвесности беше настало на југу турске царевине. Србија као саставни део те трошне зграде није могла остати скрштених руку да гледа шта се ради.

И доиста Милош од првога часа како је сазнао за буну у Влашкој, није престао најпре уверавати Марашли Али-пашу, а доцније и Порту, о својој искрености и привржености. Он је у име целога народа дао реч, да ће Србија остати на миру и да се неће мешати у никакве немире што се догађају на њеним границама. Јавно је кнез Милош народ непрестано опомињао на мир и препоручивао му да буде покоран и послушан Турцима.

Овако је морао Милош радити јавно, јер да је и најмање симпатије показао наспрам побуне у Влашкој, кнезовима у Цариграду одлетеле би главе са рамена, спахије београдске, шабачке и смедеревске изашли би јавно противу Милоша и који зна шта би све за тим следовало.

Милош је, истина, уверавао турке, да ће он до последње капи крви остати веран Султану, да је он први и највернији поданик великога цара, а највећи пријатељ његова везира Марашли Али-паше. Колико је знао Милош удешавати своје понашање на спрам Марашлије види се из тога, што је Марашлија по смрти ћехаја бега говорио „да би он одмах огрнуо Милоша ћурком ћехаја-бегским и неби бољега ћехају од Милоша тражио — само да му вера под-

нети може.“ Колико је Милош успео код Хусеин паше, мухафиза нишког, види се из тога, што је он своје људе задржао у Нишу и тамо им дао прилике да свој гњев излију на нишкога владику, свештенике, трговце и самога пашу, а није их пуштао у београдски пашалук. Везир босански давио је своје мање паше, дошао беше ред и на самога Ћор-пашу у Зворнику, али преко Дрине ни корака учинио није. Само вештини Милошевој има се захвалити што у Априлу и Мају 1821. године не навали турска сила на Србију, што је Србија поштеђена пљачке, паљевине и сече.

Ма колико да је Милош веровао у своју вештину, опет он није смео у онаквом времену оставити све на судбину. Он то није ни чинио.

Јавно је уверавао Турке о својој верности и привржености, о миру и тишини, а тајно спремио се како никад до онога доба за одбрану.

Према за одбрану била је двојаке природе: 1. Да се за одбрану набави довољно оружја, барута и олова, и т. д. и 2. Да се осигура са савезницима колико код може.

Ради набавке барута и олова Кнез се обрати 23. Априла 1821. год. своме брату Јефрему са заповешћу, да набави што више може барута и олова. Дан пре (22. Априла) Кнез је слао Мула Сали Агу и кнеза Михаила Кујунџића у Ниш Хусеин паши и уверавао везира београдског о својој безграничној верности.

Дан доцније — 24. Априла — Милош заповеда своме брату Јовану, који беше још у Пожаревцу, да је за паметно судио „да се и ми с нужним стварима како по највише с барутом и оловом приготовимо за одбранити се, ако Турци пођу противу нас, а не нападити на Турке. Тога ради препоручено му, да тајно призове Протића из Рама и да му наложи, да се постара преко пријатеља тајно што више могу набавити барута и олова, а такође да наручи на више трговаца, које зна да свршити могу, а све за готове новце. Николајевић што год тамо новаца прими нека остави код господара Јована. Такође јављено им да у Добрњца има један топ. За њега зна Станисав скелеџија, а за кола и прочу оправу топовску зна Јокса. Једно буре и по више барута има у пивници Абдулиној, код куће у Лучици три сандука, један барјак канаф и проче ситнице. Код Младена у Смољинцу има 1 калуп од 12 куршума. Код Добрњчева брата Николе у пивници има једно буре барута. Ово све да помешају с Абдулиним пртљагом и да донесу овамо... Топ да извуку до Прхова и ту да закопају и нико да не зна кромје наши момци.“

Доцније упутио је кнез Милош господара Јефрема да у Зворнику тајно купује барута и олова.

Но све то није било доста. С тога пошље Милош 20. Маја 1821. год. Филипа из Сабанте господару Јефрему с препоруком, да Господар Јефрем буде у помоћи Филипу, који прелази у Аустрију да купује барут и олово. Све што Филип купи има се

тајно пренети преко Саве код Дубокога, а одатле да се испрати у Крагујевац или манастир Вољавчу. Филип је трговао по Аустрији, па је тамо имао своје добре пријатеље.

13. Маја 1821. год. шаље Милош нарочитога суруџију господару Јефрему и по њему 305 дуката, да за те паре купи 1000 гарабина и 8 топова. Но ако то неби било довољно да прода све жито од мукаде мачванске и иначе што има, па да купује олово, барута и ђулади за топове. За топове свакојако да гледа и ђулади да добије. Све што купи да тајно на шајкама превезе. „Чувајте се, вели Кнез, да неби шајке осетили или уватили да ми џебану преносимо. јер одма ће јавити Турцима и учиниће се буна." Осим тога заповеда Милош Јефрему „да потајним образом изда заповест мачванима да сваки барем по једну пушку себи набави, и да се стара какове друге пушке место гарабина набавити, јер нема такови калуп за њина танета; и да наручи 100 кубура катански." На три дана доцније — 16. Маја — послао је кнез Милош још 5000 цванцика Јефрему да што више гарабина и џебане набави.[1] Кнезу вароши Јагодине Михаилу Кујунџићу истога дана послао је Милош 1237 гроша за џебану и наређује му, да узме бар још 100 тупета барута и што више олова. — Кнезу Алекси Прокићу послато је за само кремење 500 гроша, а ако може да купи више нека узме и све да сакрије. Извештавајући Нико-

[1] Акт државне архиве од 16. Маја 1821. год. Бр 590.

лајевића о владици нишкоме, који беше обешен и о паши који је посечен, завршује писмо с наредбом „да се постара олова, артије и конаца што више може набавити.[1]"

Кнез Милош јавља господару Јефрему 18. Јуна 1821. „да је од једнога пријатеља добио обећање за 2000 центи барута по 2 гроша. Он нека се стара олово набављати. Топ из Колубаре нека стоји неизвађен, а господин прото Мата зна за три топа у Колубари, а онај из Забрежа ископан је од Турака."

Писару Анти у Смедереву заповедио је Милош 29. Јула „да призове Ћор-Стоку из Крњева и да му за топ препоручи, да га у Мораву превезе и барута нека што више може узима и набавља, по оној цени пошто је и до сад узимао, по 6 гр. и 20 пара."

Што су се Турци више бунили и приближавали границама Србије, тим више је кнез Милош хитао да доврши спрему за одбрану. Господару Јефрему заповеди 3. Августа 1821. „да пошље г. Мату Ненадовића да учини наредбу, да се они топови из Колубаре извађе и кудгод у шуму да се увуку. А сада је мала вода и да се стара што више тајно то дело да се сврши."

Ћор-Стока из Крњева пренео је, по заповести кнежевој и 10 сандука фишека, који су остали код Пере, сина Вујице Вулићевића у Смедереву. Турци су дознали за тај барут, но Милош заповеди Пери

---

[1] Акт државне архиве од 17. Маја 1821. год. Бр. 601.

„да га до велика зора не даје, но у највећој тајности да то обдржава.“

Вуле Глигоријевић, намесник поречки, беше овлашћен да с трговцима аустријским закључује колико год може погодбе за барут и олово; и то ситан барут по 6 до 7 гр., а крупнији по 5 гр., олово по 2 гроша. Но ако неби по ту цену добио, овлашћен је био да пушчани барут плаћа и по 8 гр., да купи колико год њему треба и да одмах све савије у фишеке, сложи у сандуке и никако да од тога барута за сада не троши, но да га чува.

Турци шабачки беху већ превршили меру. С тога Милош заповеди владици, да се пресли у Ваљево, „да га они пси не поједу“, а Господару Јефрему нареди 15. Августа, да децу остави у Ваљево, а сам зађе по нахији, кнезу Васи да нареди, да г. Проти Ненадовићу да људи колико год иште за копање топова из Колубаре, а за потребу војну да одмах набави у Аустрији 15 тобоша.

Два дана доцније — 17. Августа — издао је кнез Милош наредбу Јефрему да све гвожђе што је купио спусти лађом до Палежа, а тамо ће лађу дочекати кнез Никола Станковић. Половина гвожђа да се одмах пошље у Крагујевац, а половина да се сакрије на одређено место. Даље, да Јефрем нађе веште људе за ливење куршума и завијање фишека и најзад, да нађе вешта ковача за окивање топова. Тога ради, вели Кнез, „ја сам писао на генерал-команду да допусте Јована ковача из Земуна под именом другога посла. Нама је нужно у свему приуготовленије

чинити, но у тајности. Што боље се може с турцима обходити до точнога вам наставленија.... Заповест да издате кнезовима да закажу људима свуда спахијске десетке да се на један пут не односе, но нека се изговарају да је рано још време, а неки да не смеду од зулума у Београд носити. За сада ето вам шаљем 20 хиљада гроша чрез господара Јована".

Преко нахијских кнезова изда Милош 19. Августа заповест свима трговцима у пашалуку београдском „да би сваки сматрајући данашње обстојателство и трошак, по једнога доброга коња за господареве момке поклонио и с тим овај народ од већи трошкова сачувао, као што сами виде да су момци за опште добро непрестаним штрапацима изложени".

Највећи део барута и олова купљен је у Аустро-Угарској и пренесен у Србију на Раму и Забрежу. Кад је кнез пожаревачки Јокса исцрпео све изворе из којих је добијао барут и олово, заповеђено му је да сав барут прибере и да га завије у фишеке, а олово излије у танад[1].

Други извори не беху још исцрпени. Земунски Срби нарочито се беху показали врло вредни у набавци џебане. Наредбом од 24. Августа 1821 год. заповеђено беше Николајевићу и проти Матеји Ненадовићу да оду на Забреж и да приме од онострани трговаца 200 топа артије, 223 центе олова и 323 фунте конаца. За то им беху стављена на расположење нарочита два момка Господарева и Павле из

[1] Акт државне архиве од 24. Августа 1821 год. Бр. 1133.

Забрежа. Све ово требало је извршити у највећој тајности, да Турци о томе ништа не дознаду. Све ствари што су примљене беху одмах уклоњене с обале и пренете у Новаке, окр. ваљевски. Но ништа од тога свега неби могло бити, да не беху на страни Милошевој пограничке аустријске власти, за то су добили „пешкеш и официр и латови, да би ноћу салдумили лађу и изручили је на скривену месту".

За џебану новачку Турци су доцније сазнали од једног бившег момка Милошевог, који се одметнуо беше од њега. Но Милош то дочује и позове Брдара да се с њиме договори како и где да се уклони барут из Новака, а олово с места да се у земљу закопа[1].

Барута и олова беше на крају 1821 године тако много у Србији, да би стигло за све могуће прилике. Напротив топова и топовске опреме било је врло мало набављено. Па и за оно мало старих топова не беше потребне спреме и ђулади.. С тога Кнез заповеди Николајевићу „да распита тајно за оне људе, који су у Карађорђево време ђулета правили, такођер и за звонара из Земуна, кад би нам од потребе били да су готови[2]".

Потреба коју кнез у свом писму од 15. Нов. наглашаваше као да је била наступила већ у почетку 1822 године. Јер преко свог базрђанбаше Кнез наручује да се из Аустро-Угарске набаве „потребни

[1] Акт државне архиве од 22. Фебруара 1821 године Бр. 302.
[2] Акт драж. арх. од 15. Новембра 1821 год. Бр. 1618.

инструменти за прављење топова". Уједно наручује и „материју" за топове. Вешта човека за тај посао већ је раније био набавио у французу Франћешку, кога је послао у Београд Базрђанбаши да каже шта све треба за тополивницу. Дакле, пре 62 године кнез Милош бавио се мишљу како ће Србији осигурати тако важну установу као што је тополивница. Он није знао хоће ли или неће доћи до сукоба с Турцима, али је знао да ако се борба отпочне крај јој нико сагледати не може, па је хтео за сваки случај спреман да буде.

С тиме је у неку руку Милош учинио све што је било потребно за одбрану. Дуж целе границе куповано је на ту цељ барута и олова. Господар Јефрем куповао је у Аустрији и Босни, господар Јован, Јокса, Пера и Вуле у Влашкој у Аустрији према Дунаву, кнез Михаило Кујунџић од Турака у Ћуприји и Параћину, кнез трстенички Алекса Прокић у Новом Пазару и Крушевцу. Барут је плаћан обично по 6, а олово по 2 гр. ока. Но осим огромне масе барута и олова што су кнезови покуповали још је Милош спремао и оружја. Господар Јефрем набавио је 1000 пушака и 100 кубура пиштоља, поред тога и 8 топова. Из Колубаре извадио је прота Ненадовић 3 топа, а један је ископан у пивници Добрњчевој. Нових 12 топова стајало је Милошу на расположењу. Да би у случају потребе имао и коњицу, захтевао је од свакога трговца по једнога коња. Тада је било у Србији преко 100 трговаца, а то је била већ лепа помоћ.

Народ пак упућивао је Кнез да се и сам наоружа и да сваки бар по једну добру пушку има.

За чудо је, да Турци нису осетили овако велико кретање! Није се то само на једном месту куповало и кришом преносило, није само један човек знао за то, но су толики људи учествовали у спреми за народну одбрану и опет све то свршено је по вољи кнежевој у највећој тајности. На крају 1821 године Србија била је скоро потпуно спремна да брани тековине од 1815 године. Спрема та извршена је с много памети, пажње и ретким патриотством. Сав народ беше наоружан и спреман, а Турци, који живљаху по варошима, тако рећи с народом, за све то нису ништи знали. Доиста мора се овакав појав у сваком народу поштовати.

Много теже било је Милошу наћи савезника. Где их је могао тражити? С устаницима у Влашкој није смео ни починати, јер би лако све тековине народне дошле у опасност, ако би Турци и најмање што о томе дознали. Није могао дакле нигде на другој страни осигуравати се, до код Руса. У ту цељ он напише писмо рускоме посланику у Бечу и нареди своме брату Јеврему да га дотури Вуку Караџићу, који се тада бавио у Земуну. За ову мисију изабрао је Милош Румбу, кога је требао Јеврем најпре да закуне, да ће очувати тајну, а тек после да му писмо за Вука преда.

Свезе с русима тражио је Милош и преко руског конзула у Влашкој Мустакова. Он је с њиме стајао у преписци преко Вула, који је у Поречу др-

жао и добро плаћао људе што су носили писма Мустакову у Влашку и отуда одговоре доносили. Ове људе погађао је по одобрењу кнежеву Вуле, намесник поречки. За ту цељ имао је он одобрење да плати колико год хоће. И доиста за једну такову услугу плаћао је кнез Милош по 1200 гроша, а то је око 100 дуката. Нарочито власи били су употребљавани за овакве послове.

При свем том што се Милош тако тајно договарао с Русима, опет у Бечу дознаду његове намере, те бечка влада преко тадашњег варадинског генерала Сигентала опомене Милоша, да се он не узда много у Русију. Ову опомену изврши Сигентел преко инспектора митровачког. Разуме се да то није могло бити пријатно Милошу, који је хтео да остане Србија са свим неутрална. С тога он одмах упути брата свог Јефрема да оде на скелу митровачку и да у разговору изјави инспектору, да се Србија не нада у Русију, да она у опште не узда се у ни једну јевропску силу, но се само обратила писменом молбом на Порту и Султана, од кога све и сва очекује. С овим је Милош одбио свако сумњичење, а уједно и дао изјаву, да Србија и не мисли улазити у какве му драго заплете.

Још је Милош мислио да у случају нужде може и на по некога угледенијега Турчина рачунати. Тако је 23. Априла 1821, када је, тражио свезе с Русима, упућавао Јефрема да закључи с Хаџи-Бегом савез за одбрану, „да га увери именом Господаревим, да ће постојан у сваком случају бити“. Разуме се, да

се на Турке слабо смео Милош ослањати, с тога је он и с Хаџи-Бегом све само усмено и то преко трећих лица радио.

Није пропустио Милош да потражи везе и с Црном Гором. Баш у то доба беше дошао у Ужицу момак од црногорскога владике с писмом на Милоша. Момак владичин задржан је у Ужицу од 20. Августа све до 16. Септембра, а тога дана заповеди Милош кнезу Мићићу да испрати владичина момка на Цетиње и да му преда писма за црногорског владику. Шта је било у тим писмима не знамо. Тек и то је један доказ да је Милош тражио везе и са Цетињем.

Милош је у договору с народним старешинама био спремио све што је требало за одбрану и очување народних интереса. Он је био у Августу 1821 године готов да се по ново пусти у борбу с Турцима, ако би то захтевали интереси народни.

Раздражење међу турцима није престајало. Гласови да ће Турци покушати да покупе од народа оружје непрестано се одржаваху. Не беше ни једнога догађаја, који би утицао на умирење духова. Све је помагало да се питање о односају између Срба и Турака изоштри и затеже. Милош се с највећим неповерењем обраћао Марашли Али-паши. Старога пријатељства беше са свим нестало. С друге страна Марашли Али-паша ако можда и није одобравао, он је ћутао и затварао очи на смутње, које беше удесио Алај бег против живота Милошева.

Од устанка 1815 па до тога доба Србија није никада била у тежем положају. Мало, врло мало требало је па да се по нове догађаји од 1813 године. Све је с турске стране било спремљено за такав удар, који би уништио народне тековине од шест година.

У Августу 1821 Србија беше ушла у искушење какво се само замислити може.

И баш у ономе часу када све очекиваше само пушка да плане, па да се по ново отвори борба, којој нико краја догледати не могаше, када брод српске државне мисли стајаше већ на ивици да се у море буне и устанка отисне, догоди се знаменити догађај: Марашли Али-паша умре 21. Августа 1821 године.

Смрт везира београдскога била је у овоме добу од највећега значаја по стање ствари у Србији. И Турци и Срби признавали су Милоша за првога после Марашли Али-паше. Чим овога нестаде, Милош дану душом. Милош је сада био господар ситуације и он се користио овим догађајем. С места се он истаче према турцима као Господар Србије. Ту згодну прилику употреби Милош да доврши спрему за народну одбрану. Брату свом Јефрему заповеди да како год и по што год буде набавља хаубице, да их што пре пренесе и меру одмах пошље у Крагујевац. Заповеди свима муселимима да се нико с места не креће, а ако ко покуша да оде из места, беше овластио кнезове нахијске да таква муселима силом задрже.

заповеди кнезовима да бећаре задр-
ј околини, да их препоручују тргов-
е исхране, јер могу у нужди требати.

е у Београд и нов везир Абдурахман
ше исти онај везир који се спремаше да
јурне у Пореч, човек са свим друге на-
је био Марашли Али-паша. Милош чим
тако зао човек долази, нареди свом брату
а барут у фишеке савија, но више кур-
лије.“ То је био одговор на постављење
ново за везира београдског.

м наредбом заповеди он Јеврему да одмах
што по то још један топ, да купи момке и
аћа по 50 гроша месечно и да допушта
ко год хоће да иде Хаџи-бегу у Босну, који
бунити противу везира босанског. Десет
цније заповеди му да нарочито пази на це-
оја је смештена била у Новацима. У то име
а момцима који цебану чувају осебену плату
е они имају сматрати као да су у Господа-
служби.

Први дани по доласку новога везира у Београд
су врло бурни. Но у том добу Милош је био
јер је имао уза се како сигурне момке, тако
оге турке. Мало по мало спрема народна про-
се и за њу дозна и сам везир.

Неки Андрија, момак кнежев, који је чувао це-
у у Новацима и Црнућу утече једног дана од
лоша и побегне право Алај бегу у Београд.

ј га прикаже са
у Новац
и друге це
могао запали
Турци при
Милоша, ко
у Црнућу
не изв

Преко ове
био је М

Овај га прикаже самом везиру. Андрија саопшти везиру како у Новацима и Црнућу има огромно много барута и друге џебане и обећа се, да би са 5 до 6 људи могао запалити барут на једном и другом месту. Стари Турци пријатељи Милошеви с места известе о томе Милоша, који заповеди брату Јефрему и кнезу Ђорђу у Црнућу „да страже код џебане усугубе, те да Андрија не изврши своју намеру[1]“.

Преко ове доставе брзо се прешло. Дуго после тога био је Милош на миру. Но у том добу није ништа више ни набављено. Барута и олова било је тако много спремљено, да је доцније Милош најстрожије заповедао, да се ни фишек барута и ни драм олова не купује. И од онога што је било спремљено могло се продати, па опет да остане задоста.

Мало по мало везир дознао је за целу спрему. Он је знао и за топове, пушке, сабље и све што је набављено, само није знао кад је и на који начин све то набављено, нити је знао где се то све налази. Међу тим Милош није никако признавао да је ишта спремљено. Алај бег призвао је био кнезове народне канцеларије и у име везирово пребацио им како се Милош наоружао противу Султана, како је од цесара и топове испросио. О свему томе известио је Милоша Ћелеш нарочитим писмом. На то је Милош одговорио како се он сит насмејао казивању Алај бега.

1. А... од 29. Септембра 1822 год. Бр. 1895.

Србија беше спремна за одбрану. Она није хтела никога да напада, али да је ма ко на њу напао, нашао би је тако спремну како никада до оног доба. За поштовање је и дивљење ретко пожртвовање свију старешина, који спремише цео народ за одбрану без икакве ларме и без сазнавања својих непријатеља турака с којима су живели кућа до куће.

Србија је била спремна, али пошто турска угуши устанак у Влашкој и стаде притешњавати грчке устанике, то је она мировала и чувала своје крваво стечене тековине.

ДОКУМЕНТА

СВѢТЛОМУ ЧЕСТИТОМУ И ВЕЛИКОМУ БЛАГОДѢТЕЛЮ НАШЕМУ МИЛОСТИВОМУ

Марашли Али-паши

Наше покорнѣише поздравлѣ и нижайше поклоненіе

Любећи скутъ и сиџаду вашу нашъ велики благодѣтелю и молећи Бога за продуженіе живота вашего на премнога щастлива лѣта.

Непропущамъ по дужности и вѣрности моей подаnической къ великому султану, нашему премилостивому цару, и теби нѣгову веќилу, всепокорнѣише явити, да є мени отъ пограничниіе нашихъ Валахій

кнезова до знаня дошло, да є свѣтлій букурестскій Бегъ умро (не дознаемъ коимъ начином) и да є се народъ у рѣченому предѣлу Валахіе много возбунтовао, и да су сви властительи ондашьи, кои су само способну прилику улучити могли, нѣки у Немачку, а нѣки преко Дунава прибѣгли, за спасти живот свой одъ бѣснила побунѣногъ народа. Какови ће конацъ ова народня буна имати не знам. Притомъ за особиту дужностъ мою поставіо самъ и я отъ мое стране покорнѣише ово довести до знаня вашего, нашъ велики благодѣтелю, ако и не сумнямъ, да такова стваръ вама може и пречимъ путемъ извѣстна быти, и покорнѣише молити, да бы ваше високе буунтіе съ острѣйшимъ налогом на све войводе издали, да у овима обстоятелствама особито добро мотре на стране люде, куда кой ходи и по каковомъ дѣлу. Я равно съ мое стране пропустити неђу, све возможно употребити, народъ нашъ у свакой тишини, спокойствію и миру содержавати и неупустити каквимъ странимъ вѣтромъ поколебати га и стараћу се свагда засвѣдочити мою и народа вѣрностъ къ высочайшему престолу Отоманскому; съ коимъ остаємъ и єсамъ

Нашего Великаго Благодѣтеля

Всепокорнѣишій слуга
Милошъ Обреновичъ

№ 102.
7. Февруаріа 1821.

ВЕЗИРУ БЕОГРАДСКОМЪ

Марашли Али-паши

Будући извѣщенъ како отъ височайшега Девлета преко кнезова нашіе у Цариграду, тако чрезъ писмо свѣтлаго новаго букурестксго Скарлатъ-бега, а равно и отъ ваше свѣтлости, почитаеми девлетліа, да пришествіемъ у Яшъ и Букурестъ Ипсилантова сына, коему присоединіо се и Молдавски бегъ Михаилъ Сучо, све то већа возмущенія у народу бываю, позиванія на народ издаю се съ лажама, да є Московъ у томъ послу шныма, и по сказиванію ныовомъ, како прокламаціе гласе, да намеравају препети оваково возмущеніе у Грецію. А нама строжайше отъ височайшего Девлета запрещава се, да се овакова буна неби у наше предѣле уселила. И тако по моей поданической дужности и вѣрности ко всемилостивѣйшему Султану неизоставлямъ явити, да се по чувеню и двоица отъ нашихъ прежде бившихъ овди знаменитихъ старѣшина, Миленко и Добрняцъ между онимъ находе, съ доволнимъ числомъ набратихъ у Валахій бећара. Я добаръ не стоимъ да се ова двоица свакимъ образомъ постарати неће частъ народа у пожаревачкой нахій на свою злу страну преволявати. И тако я у договору съ кнезовима за добро судіо самъ, съ дозволеніемъ послати єднога посланика нашегъ съ писмомъ къ реченимъ бунтовницима и обявленіемъ, да се они ни подъ кой начинъ усудили неби у нашу страну ступити, въ противномъ случаю ми Серби согласно съ тобомъ, ч. везиру, стараћемо се имъ отпоръ дати.

Тако ако и ти, честити девлетліа, ово наше искрено предложеніе за добро и полезно находишъ, молимъ твога човека и єдну твою буйрунтію пошалы ми, да ова двоица посланици слободно може покрай Адакала у оваковому дѣлу проћи у Влашку и наше писмо къ опоменутому Миленку и Добрньцу отнети, отъ коего писма прилажемъ овде копію на промотреніе ваше. Изъ овога судити можете колико би сада онай човекъ у Валахій полезанъ біо кога самъ я онамо за оакови случай имао и по заповѣсти вашой дигао.

Въ прочемъ ово све оставляюћи на ваше благоразсмотреніе и одобреніе, пребиваю

№314

26. Марта 1821.

Верховни Сербіи Князъ
Милошъ Обреновићъ

ВИСОКОБЛАГОРОДНИМЪ ГОСПОДАМЪ

Миленку Стойковичу и Петру Добрньцу

Дошло є до моега знаня да породившей се во Влашкой революцій и вы присоединилисте се. Я сумняюћи о вашемъ намѣренію куда оно клони се, пропустити не могу, съ дозволеніемъ ч. нашега везира, непослати къ вамъ ово мое писмо извѣщающе васъ, да народъ нашъ, благодареніе Богу, по милости великоможнаго и непобѣдимаго Султана, у найвећой тишини и рахатлуку сада находи се, преставіо є народъ чрезъ свой полномощній кнезова у Цариграду

прошенія своя височайшему Отоманскому престолу и очекуе милостивое царское положеніе къ основанію права и утвержденію рахатлука. Народъ благодари Богу и цару очекуе кой часъ по обѣщанію великаго Султана и потвержденіе овакови права, и потомъ завѣщаѣе се предъ височайшимъ престоломъ своему цару до смерти вѣрнимъ остати, и противъ свакога нарушителя покоя овога и последню каплю крви пролити. Изъ овога судити можете, да ако би вы или кои нибудъ други покушали овай миръ, тишину и покой народный нарушити, равную частъ получити будете, ибо народъ нашъ соединенъ съ турками постараѣе се возмутителѣмъ покоя своего одпоръ дати и ньову нерасудну продерзностъ острѣйше наказати.

№315
26. Марта 1821.
у Крагуевцу

Верховни Сербіи Князъ
Милошъ Обреновићъ

Ђорђу Поповићу и кнезу Паи Сретеновићу

У Београду

Из Вашего писма извѣщенъ, да и наши бѣгунци Миленко и Добрньацъ умѣшали су се у влашку революцію. Я недознавајући ньовогъ правог намѣренія и сумяюћи се, да речена двоица покушати неће нарушавати тишину и покой овога мирнога народа, за добро судилисмо, овимъ приложенимъ писмомъ увѣрити ихъ о данашнѣмъ рахатлуку, и напоменути:

да ће народъ нашъ соединѣнъ съ турками сваки способъ тражити нарушителѣмъ овога отпоръ дати. Овакову дужностъ можемо ми ондай чинити а ч. везиръ нашъ на ово согласи се, своего єдногъ човека съ нашимъ єднимъ съ буйрунтіомъ у Влашку иђи дозволи, истина съ доволно опасности.

Ово мое писмо того ради ч. везиру писато и на грчки преведено предайте у садружеству съ кнезомъ Јовомъ Протићемъ, кнезомъ Паіомъ и Николомъ и господинъ владикомъ.

Овди прилажемъ писмо ч. везыра и копію писма кое самъ намисліо послати гореименоватимъ бунтовницима на провиденіе и одобреніе ч. везыра. Єсу ли истинито речени Миленко и Добриняцъ у Молдавію како се говори дошли недознае се. И тако сада ч. везыръ да расуди од колике е важности біо онай човекъ кога самъ я у Букуресту обдержавао и по заповѣсти нѣговой отпустіо, за точно оваковe ствари дознати.

Ово све отложите на ч. везыра благоусмотреніе, и како онъ за болѣ нађе нека буде, само вѣрностъ ствари да просмотри.

Настойте неоступно за Тала и Беќара да се изъ Шабца изваде, да се неби што противно догодило. Позовите господина Митрополита, састаните се и въ мѣсто мене, совѣтуйте се о овой важной ствари како предпріятіяма бунтовника предупредити. Сваки свое мисли представляйте и явите ми.

№ 316.

26. Марта 1821 Верховни Сербіи Князъ

Милошъ Обреновићъ

КНЕЗОВОМЪ НАХІЕ ПОЖЕРЕВАЧКЕ

Кнезу Марку, Стеви и Јоксиму

Сматраюћи я на смутна времена и разна замѣшателества народа у близости нашей сбивающася, сумняти ми даю да не би какови зломисленици употребили хитростъ и овай народъ возбунтовати. То за предопредити такова ньова покушанія, вама острѣйше налажемъ: употребити све возможно стараніе ваше и имати смотреніе на люде стране и подозрителне. Непропущамъ такожде назначити вама, да би со свакомъ учтивости спахіама по сели изявили мое желаніе, да би се они уклонили изъ села своей куће, да неби приближени у Валахій зломисленици кога отъ нихъ убили, да би и овай народъ у возмущеніе и немилостъ кодъ цара и ч. везыра привести и возбунтовати га. Предложите имъ на ньово разсмотреніе. Я самъ за све ово и ч. везиру явіо. — За кусуръ порезе найскоріе старайте се послати.

№ 319.
27. Марта 1821

Верховни Сербій Князъ
Милошъ Обреновићъ

Господину владики београдскому

Будући да се буна у Валахій союженіемъ Ипсилантова сина съ кнезомъ молдавскимъ Михаиломъ Сучом све то више умножава и я недознавајући ньова правогъ намѣренія куда оно клони се, и сумняюћи, да они положени у тѣсностъ изставити неће све воз-

можно употребити за обласченіе свое и старати се онай пожаръ и у наше предѣле преселити. Оваћова за избећи судіо самъ я, у договору съ кнезовима, отъ наше стране издати заповѣстъ на нахіиске кнезове наше, добро око имати на онакве возмутителѣ общаго покоя и тишине наше. За необходимо пак нужно находимо, да и ви, високопреосвещени господине, отъ стране ваше архіерейске овога рода едно поучително писмо издате на священике, да би овій поучавали народъ, да они неби сматрали ни на какове буне кое у близости предѣла нашіе биваю, нити да би се преварили кои подъ видомъ добраго ньова намѣренія, нашъ миръ и тишину уничтожити стараю се, но да би съ покоемъ уживали данашній рахтлукъ отложивше све попеченіе о овомъ онимъ кои су и до данасъ старали се. Оваково поучително ваше архіерейско писмо, да би наложили свимъ священикомъ кодъ церкви и у свакомъ другомъ собранію народнѣмъ прочитавати и народъ учити.

№ 323.
28. Марта 1821
у Крагуевцу.

Верховни Сербій Князъ
Милошъ Обреновићъ

Кнезовомъ нахіе београдске, пожаревачке, ћуприске, ягодинске и смедеревске

Дошло е до знаня моего, да буна породивша се у Валахій све то више и више умножава се. Сумняюћи пакъ да онаковій бунтовници, видећи се утѣ-

снени, за олакшати себи стараће се свакимъ возможнимъ случаемъ пожар онай и у наше предѣле пренети. Того ради за добро судіо самъ явити вама, да се постарате ви народъ совѣтовати, опоминюћи имъ многа страданіа, коя смо претерпили и рахатлукъ кога данасъ уживамо, да се неби кои преваріо повѣровати и ньовимъ ласкавимъ обѣщаніама, но сваки съ миромъ своя польска или трговачка дѣла да послує ни найманѣ о чему тому противномъ немислећи, ибо они кои су до садъ о ньима промишляли пресстати неће и отъ садъ о ньиовомъ свакомъ благополучію и рахтлуку старати се, само они издате заповѣсти точно да исполняваю.

№ 324.
28. Марта 1821
у Крагуєвцу.

Верховни Сербій Князъ
Милошъ Обреновићъ

Агатангелъ

божіею милостію архиепископъ и митрополитъ београдски
и всея сербіи высочайшій ексархъ.

Благородный обр-кнезови и кнезови, пречестнѣйшій архимандрити, преподобни єромонаси, честнѣйшій протопресвітери, благоговѣйшій свещеници, пощенородни кметови и сви прочи благословени хрістіани, мали и велики, обретающися у богохранимой нашой епархіи, чада наша во Христє возлюблєна. Благодатъ вамъ светаго Господа Бога вседержителя и од нашего смиренія молитва, благослов и опрощеніе.

Познатоє свим вама, благословени хрістіани, каква страшна страданія теглисте у прошавше го-

дине, какву муку и зулумъималисте у време Сулейман-пашино. Дакле валя сада да препознате добро и овай миръ, тишину и спокойство, кое всемилостиви Богъ даровао е нама шестъ година сада.

Но, будући сада се гласи одъ многи иностраный предѣла, буна и смущеніе, мы сумняюћи да небы съ кришомъ, или явленим начиномъ нѣкихъ одъ тихъ бунтовника пређе на наше предѣле, и да не бы преварили простосердечни народъ, съ каковимъ ласкавимъ обѣщаніями и можеду да учину, не само да изгубимо овай миръ и тишину, кой данас, хвала Богу, имамо но да бацу насъ іоштъ на веће одъ пређашни беда, страданія и погибели.

За то и не пропущамо, по нашой архіерейской и отеческой дужности, да совѣтуемо васъ, да будете сви у миру и спокойству и тишини, стараюћи се сваки само за свой посао, и за своя кућевна добра уреждениія, и да живите спокойно у данашнѣмъ рахатлуку, а за проче да отложите све попеченію Верховному Господару и на његово уреждениіе, кои и до данасъ данъ и ноћъ стара се за свако добро и ползу народню.

Ако се пак јави у неком месту страный одъ они бунтовника и преварителя, кои бы одъ васъ видіо и чуо, одма да яви обр-кнезовима да га увате и да пошлю Верховному Господару.

Тако оштро заповѣдамо вама свему священству ово писмо да препишете и да прочитате сваки у свойой парохій и у свакомъ сабору народнѣмъ, и да поучите народъ да живу спокойно и да пазу

добро съ мирним и покорнимъ обхожденіемъ овай миръ и рахатлукъ, кой Бог нама дао, и даће и болѣ, ако пазимо на нѣгове заповѣди, само единодушно да се молимо Богу за долголѣтно здравіе верховнога нашега господара и проче старешине, кои свагда се стараю за добро и срећу и благополучіе народнѣ. Тако да чините.

Милость же Божія съ молитвами и благословеніемъ нашега смиренія да будетъ со всѣми вами. Аминъ.

Из Митрополіе
31. Марта 1821. год.

Агатангелъ
Митрополитъ Београдски
и во Христе Молитвеникъ

Ђорђу Ћелешу и кнезу Паіи

У Београду

Из писма вашего видимъ, да се везиръ, алайбег и Х. Арслановићъ отричу своихъ предпріатія, када ихъ по желанію своему произвести нису могли. Да ће они у Цариградъ лажльиво писати или су већъ писали, то може бити, и ми ћемо старати се увѣрити Порту, да мы при датой нашей заклетви остаемо вѣрни, ако и толика напаствованія отъ оныхъ трпимо, кои би равно или и болѣ отъ насъ требало тишину да сохраняваю.

За войску што пиштете вы баремъ знате какова су обстоятелства данасъ. Царъ войску без' узрока на

насъ пустити не може, а и куда ће пре? Вы се тога ни мало не плашите.

Данасъ или до сутра све ће у пожеревачкой нахіи бити совершено.[1]

Владике нишкога посланикъ кои є біо два-три месеца у Цариграду у патріаршіи, дошао є ови дана у Нишъ и єдному овди терговцу, своему ортаку, писао є, да се ни одъ какови рѣчи непоплаши и робу свою євтино да не продає, ибо є царъ сербскимъ кнезовима више дао но што су просили, и да ће кнезови наши до Ђурђева дана съ єднимъ царскимъ човекомъ овамо поћи. Ово исто потверди и єданъ Турчинъ из Видина, казуюћи да є Дервиш-паши извѣстіе дошло, да царъ сербскимъ кнезовима све дао што су отъ нѣга искали. Питайте опетъ оникъ пріателя у каквой су мисли сада везиръ, алай-бегъ и оне спахіе кои су бунтовали? Ако би васъ везиръ зашто упитао, одговорите да ви ништа зато не знате, но онъ самномъ да се разговара. Вы будите сербезъ и ништа ни наиманѣ нѐ плашите се. Я ћу о свему попеченіе имати.

У валѣвску нахію послао сам момке да добро онамо мотре. Учиніо самъ налогъ кнезовима да они народъ одъ сваштa, а особито отъ бунтовни и рѣчи лажливи спахійски чуваю. Василію изъ Баевца пи-

---

[1] Ово је писмо писато за време Абдулине и Добрњчеве буне у нахији пожаревачкој.

сао самъ да дође овамо. Я ћу га испитивати за свашто.

№ 381.

4. Априла 1821

Верховни Сербіи Князъ
Милошъ Обреновићъ

Господару Єфрему явлѣно, да є Господаръ добіо писмо отъ кнезова нашіе изъ Цариграда по татарину везирову, отъ коего копію Господаръ прилаже, и явлѣно му да су Турци открили онай велики грчки планъ, кои є біо противъ самога Султана живота и истребленіа отоманскогъ царства: да се на дан Воскресеніа исполни, и све кои су у овай планъ били, Турци и Грци, изсѣкао є и сада до Ниша и Єрусалима сѣча бива. Своего Шеих-Ул-Ислама и великога везира отправіо у сургунъ и обадва Муруза Драгомана, великогъ и морскогъ драгомана посѣкао є. Наше кнезове за сахранити отъ бѣснила во оружанихъ премѣстили су у патріаршію. Да се стара што више може набављати барута и олова, ибо Гаваназоглу салоничкій везиръ приближава се, незна се или противъ насъ съ 5000 люди или за Влашку. Войске турске нѣшто у Влашку, а с ове стране Дунава спрама Галаца подигла се у паланке и све што се турско назвало мечемъ и огнѣмъ истреблѣно. Шта ће сада Ипсилантъ са своіомъ войскомъ и шта ли Турци набрати у Олимпу починити показаће време. Да се договори съ Матомъ и да

иде, да се састане съ Аџи-бегомъ и да га одъ Господареве стране любезно поздрави и у нужди нѣговой о помоћи да га увѣри.

Овде є долазіо Василъ изъ Баевца плачући и тужи се на Жуевића, да га є до на само Воскресениіе до иђиндіе у Ваљеву подъ апсомъ држао, а друге кнезове до у суботу, да є поискавао Петра Ерића, Ђуру из Црвене Ябуке, Марка из Гологлаве и єще нѣке главне люде изъ нахіе валѣвске као подозрителне у нѣкой ребелій. Ако се ово засвѣдочи како Василъ говори, то Господар препоручуе да кнезове и кметове и горепоменуте люде увѣри, да по заповести Господаревой учинѣно ніе, нити кога Господаръ више позивао кромъ Василія и то лепимъ начиномъ, како и писмо гласи за увѣрити се отъ нѣга да ли Турци побунителне гласове међу народъ сѣю. Тако ако се истинито засвѣдочи да є Жуевићъ истинито чиніо, да му изяви ову заповѣстъ Господареву: да ни пошто Господару на очи не иде, нека сѣди кодъ своє куће, ако мисли миранъ остати. Добро да мотри на тай край отъ Босне. Барута и олова што више може да набави.

№ 422.

16. Априла 1821

Пери Вулићевићу

У Смедереву

Ево садъ приспѣ татаръ везировъ изъ Београда съ писмомъ отъ везира у коему извѣщава мене, да

су къ нѣму дошли нѣколико смедеревски ераіа тужити се да сте вы, Перо, иселили вашу майку, газдарицу и протчу дѣцу у село, а вы да сте сами остали у конаку. Ово изселеніе ваше дало є поводъ не само смедеревскимъ туркомъ страхъ, но даже и самому везыру сумняти се о нѣкоемъ тайномъ претпріатію нашемъ противъ ныхъ; и зато препоручуе везыръ, да по датой нашой заклетви вѣрности къ великому Султану и нѣму везиру посаветуемъ васъ, Перо, да се вы опоменете, да є родитель вашъ у Цариграду у милости великога Султана, и да вы отъ такова вашегъ несмисленогъ претпріатія престанете. Притомъ онъ, везыръ, увѣрава свимъ на свѣту, да се ми ни одаштa неплашимо, нити ће икакова войска противъ насъ поћи.

Я самъ питао Анту[1] за ваше изселеніе, но онъ увѣрава, да отъ тога ништа нейма; толко говори, да є майка ваша съ дѣцомъ изашла у Азаню, будући да се ови дана креста носе. Я самъ за ово све извѣстіо везыра и пофторително увѣріо га и тверду вѣру дао, да се ни найманѣ отъ стране наше штогод не сумня. Того ради препоручуемъ вама, ако сте се штогодъ поплашили съ кое стране, да се ни найманѣ неплашите, да слободно безъ свакога сумнѣнія у конаку у Смедерево съ дѣцомъ сѣдите мирно и рахатъ.

№432

17. Априла 1821.

Верховныи Сербій Книзъ
Милошъ Обреновићъ

[1] Анта је био писар у нахији смедеревској. Он је донео баш у то доба паре скупљене од чибука у нах. смедеревској.

Изет-бегу, войводи смедеревскоме

Дошло є мени до знаня, мой добри досту, да се турци смедеревски нѣшто поплашили. Зато я молимъ учините любовъ показати ми узрокъ тога ньова плашеня. Ако ли пакъ отъ стране наше штогодъ сумняю, то молимъ изявите имъ, да самъ я єданпутъ дао заклетву нашему цару, а притомъ и моє найглавніе кнезове послао просити милости отъ височайшаго Девлета и увѣрите ихъ, да ћу я заклетву мою дату свето хранити, просити престати нећу. Да поздрави сву улему да є рахатъ и ни мамо нити турци, нити мы да гледамо шта около насъ бива. Што ко тражи онъ ће и наћи.

№433

17. Априла 1821.

Верховни Сербіи Князъ
Милошъ Обреновићъ

Везиру Марашли Али-паши

у Београду

Са особитимъ нашимъ високопочитаніемъ клањајући се нижайше тебе, ч. девлетліа, са свакомъ покорностію доходимъ тебе явити, да смо мы извѣстно разумели, да є салонички везыръ ч. Хусеинъ-паша Гаваназоглу у Нишъ приспѣо, и да войска многа доходи кодъ нѣга собира се. Ово собраніе изненада царске войске на границама нашимъ доводи народъ нашъ у сумѣніе и страхъ, и мислити морамо овакова хитна приуготовленіа против насъ биваю. Можетъ

бити да смо мы и у чему согрѣшили, но у чему недознаемо докле неби свѣтлост твоя овакву погрѣшку нашу показала намъ. Што се пакъ тиче досадашнѣгъ мира, рахатлука, покорности и послушаніа нашего, ти си ч. Девлетліа самъ очевидни свидѣтель, а знамо да правду любишъ и да ћешъ и предъ самимъ Девлетомъ како и предъ Богомъ засвѣдочити. Да є наше желанѣ и у будуще у свакомъ миру и покорности пребивати, мислимо да є доволно свѣдочанство у тому, што смо ми послали наше найотабраніе кнезове просити у премилостиваго цара милости, а као што и ми данасъ, када сви народи бунтую, у найвећой тишини пребивамо, мислећи да свѣдочимо ондай нашу вѣрностъ къ премилостивоме цару, када се други народи непокорнимъ показую, и да докажемо да смо ми перви времена отъ велике нужде бунили се и да знамо и мирни бити када намъ є отъ овдашнѣга начелства добро. Я пакъ сматраюћи сада да споля войска къ границама нашимъ приближила се, а овди међу нама турци без' никаква съ наше стране какогъ повода узнемирили се: Єдни хареме своє изъ овога пашалука изселяваю, а други у градове затвараю се, ти ч. Девлетліа премда самъ я ову стварь теби већъ представляо неизтражуєшъ узрокъ зашто єдно и друго бива. Моє садашнѣ поступанѣ и народа твой Ћехая-бегъ, высокоплеменити Смаилъ Ефендій, у име твое, увѣрава ме писмено и свѣдочи да є добро. У овимъ обстоятелствамъ находећи се, и боећи се да какви непріатель нашъ народъ у немилостъ кодъ премилостивогъ цара не-

проведе, принужденъ самъ самому височайшему Девлету показати невиностъ овога народа и просити всеунижаѣйше, да би онъ, височайши Девлетъ, сваки способъ употребіо извидити невиностъ овога народа и освободити га отъ ове предстояще бѣде. Ако ли башъ овай народъ толико согрѣшіо буде у овому предѣлу предъ своимъ премилостивимъ царомъ, да є онъ намѣренъ истребити га из' овога предѣла, то просиѣемо да не пролива толику крвъ свои истино вѣрни поданика, но да намъ отвори путъ барем изселити се изъ овога предѣла. Ово да можемо височайшему Девлету скоро представити, покорнѣише молимъ твога єдногъ татарина пошльи ми, кои ѣе ово народнѣ представленіе отнети у Цариградъ, да се преко кнезова нашіе височайшой Порти представи. Я самъ подобно овому писму и ч. везыру Хусеинъ-паши, кои се сада находи у Нишу, писао.

№448
20. Априла 1821.

Верховни Сербіи Князъ
Милошъ Обреновиѣъ

СВѢТЛОМУ, ВЫСОКОСЛАВНОМУ И ВЕЛИКОМУ НАШЕМУ БЛАГОДѢТЕЛЮ, СОЛАНИЧКОМУ ВАЛІИ И НИШКОМУ МУАФИЗУ

Честитому Хусеинъ-паши

Отъ насъ, у име цѣлаго народа сербскаго, особитое високопочитаніе и нижайше поклоненіе.

Са особитимъ нашимъ высокопочитаніемъ кланяюѣи се теби до землѣ, ч. девлетліа, и молеѣи вели-

кога Бога за продуженіе твоего живота на премнога щастлива лѣта, пошилѣмь до тебе Мула Сали Агу и овога нашега кнеза, Мияила, да представу предъ свѣтло лице твое, да полюбе у мѣсто мене скутъ твой, да поздравете сретнимъ пришествіемъ у Нишъ и ово мало едіе[1] по обичаю да принесу кое я молимъ за знакъ нашего высокопочитанія къ пресвѣтлой особи твоей примити. Мы се съ народомъ нашимъ у свакому рахатлуку находимо, благодарећи Бога и молећи му се за здравіе нашего великаго и непобѣдимаго цара и за продуженіе неоцѣнаго живота нѣгова на премнога щастлива лѣта, кой намъ е ово све подъ мудримъ управленіемъ нашего ч. везыра Марашли Али-паше даривао. Притомъ свѣтли везыръ нашъ свѣдокъ е досадашнѣгъ нашегъ мира, покорности и послушанія, кой увѣрени смо, да е досадъ доста пута засвѣдочавао и да ће свагда по своему правдолюбію предъ высочайшимъ Девлетомъ и предъ Богомъ о овому нашему послушанію, покорности и неотступной привержености спрама премилостиваго цара и садъ засвѣдочити. Да е пакъ истино наше желанѣ и у напредакъ у свакой покорности, послушанію и миру вѣчито остати, надамо се да е доволно сведочанство у тому, што смо мы у име народнѣ послали наше найодабраніе кнезове и попове просити милости у премилостиваго царя, и што и данасъ, када други народи у близости нашой бунтую се, ми у найвећой тишини пребивамо, трговци наши и страный по на-

[1] Једіа значи поклон.

роду терговину свою без найманѣ опасности воде, а землѣдѣлци ору и сею. Я пакъ у согласію съ ч. везыромъ сваку тишину и миръ међу народомъ сачувати старамо се и друге царске и везирске маслате[1] исправно испунявам и криве по заслуги наказуємъ. Єднимъ словомъ, старамъ се изъ свію сила мои, да освѣдочимъ вѣрностъ мою и народню ондай кад се други народи непокорнимъ показую и да докажемъ да смо мы и први времена отъ велике нужде бунили се, за сачувати само свой животъ, а да знамо и мирни быти, када правителство овдашнѣ по царской заповѣсти добро съ нама поступа, и ми никакве напасти не терпимо.

Я пакъ сматраюћи ч. Девлетліа да си ти съ войскомъ у Нишъ и на границу овога пашалука дошао, а и овди међу нама Турци безъ никаква съ наше стране датогъ повода узнемирилису се; то мы у оваковимъ обстоятелствамъ положени и боећи се да какови неприятели наши вѣрныи овай и своему цару подани народъ кодъ премилостивогъ цара у немилость неприводи; припадамъ къ теби, велики нашъ благодѣтелю, невиностъ овога народа изявити, о чему и сосѣдне паше доволно засвѣдочити могу, и покорнѣише молити свѣтлостъ твою, да би ти сада као истиный и близни сведокъ оваковe покорности наше спрама цара за севапъ свой ову правду и невиностъ народа овога самому Девлету и напастъ такову, ако є противъ насъ управлѣна отвратіо изявіо.

[1] Масдахат значи посао.

Въ протчемъ ныжайше побланяюћи се твоей свѣтлости и милостиваго и точнаго отговора на сва моя предложенія очекуюћи, себе и народъ милости твоей и ходатайству препоручуюћи, остаемъ и есамъ твое свѣтлости

№ 158

22. Априла 1821

Всепокорнѣйши слуга
Милошъ Обреновићъ

Господару Ефрему Обреновићу одговорено да е Господаръ разумео за везыра босанскогъ, а такођеръ и салонички Хусеинъ-паша дошао е съ 5000 тевабіе свое у Нишъ. Говорио е, да ће и велики Имраоръ[1] царски доћи у Нишъ поради разговора. Господаръ писао е нашемъ везыру и питао: зашто войска долази на границу нашу и како одговоръ добие одма ће у Цариградъ татара послати и самсй Порти писати, а такођеръ и нѣму явиће. Наложено му, да призове къ себи Румбу и да га тайно закуне да сачува тайну кою ћете му предати да соврши, а може ласно едно писмо да преда ромому Вуку у Земуну или у Новому Саду, кое Господар намѣренъ послати министру російскомъ у Бечъ. Господаръ хотѣо е еще овди предати да понесе, но бояо се у контуманцу да неистраже. Тако хоће ли се Румба овога дѣла примити полагано да га испитаю и неоткриваюћи му одма, да види шта найпре мисли и може ли се Гос-

---

[1] Имраор значи царски главни коњушар.

подаръ на вѣрность нѣгову положити? Или би се кои други поузданій отъ нѣга наћи могао.

Са Ади-бегомъ да се стара свакимъ начиномъ утврдити союзъ, да га увѣри именомъ Господаревимъ, да ће постоянъ у свакомъ случаю быти и добро е учиніо што е писао да дође и нѣговъ посланикъ къ вама, да се из уста разговорите, и добро е учиніо што е кнезове и кметове чрезъ ниткакова Жуевића ублажили, и заповедѣно му да више Жуевићъ непокаже се Господару на очи, ни да се у дѣла народня ставля. —

Барута и олова што више и брже може да набавля; да се стара разумети кадъ ће се кренути везыръ изъ Травника, да шалѣ люде на све стране да разбираю. И Румелиіа сва се запалила.

№ 460.

23. Априла 1821

Господару Іовану Обреновићу у Пожеревцу явлѣно, да е Господаръ разумео да се турска войска повратила изъ Кралѣва у Калафатъ, и будући да се Турци приближили границама нашимъ, съ довол-нимъ числомъ войске, и ми незнаюћи ньиова намѣренія, за нуждно судіо е Господаръ, да се и ми съ нужднимъ стварима, какоти понайвише барутомъ и оловомъ приготовимо, за отбранити се ако пођу противъ насъ, а не нападати на Турке. Того ради препоручено му да тайно призове Протића изъ Рама и да му наложи, да се постара преко пріятеля тайно

што више могу набавити барута и олова, а такође да наручи на више терговаца кое дознате да совершити могу, а све за готове новце. Николаевићъ штогодъ тамо новаца прими, нека остави кодъ Господара Јована. Такођер явлѣно имъ да у Добрньца има еданъ топъ, за нѣга зна Станисавъ скелеціа, за кола и прочу оправу топовску зна Јокса. Едно буре и по више барута има у пивници Абдулиной, кодъ куће у Лучици 3 сандука фишека, еданъ барякъ канафъ, и проче ситнице, и еданъ бакрачъ има кодъ Миладина у Смолинцу, 1 калупъ отъ 12 куршума кодъ Абдулине куће. Кодъ Добрньчева брата Николе у пивници има едно буре барута. Ово све да помешаю съ Абдулинимъ пертлягомъ и да донесу овамо. Едно 60 одабранихъ момака да пошалю Вулу у Поречъ отъ нахіе пожеревачке. Топаловић 8-ми данъ повратіо се изъ Шуме у Крагоевацъ. Господинъ Мелентіе тамо да остане съ Јоксомъ, а они да похите овамо по датому первому наставленію. Топъ да извуку до Прхова и ту да закопаю и нико да незна кромѣ наши момци

№ 464.

24. Априла 1821

Обществу Веоградскога Пашалука, пощенороднимъ кметовомъ и цѣломy народу

мое любезно поздравлѣ!

Много поздравляюћи васъ, любезна браћо, являмъ да самъ я по одавно желіо међу васъ изићи,

и увѣрити васъ найпре, да се ми непрестано у милости премилостиваго нашего цара и ч. везира находимо, а потомъ да би изъ уста свакога саслушао ваше теготе ако отъ кога нибудъ терпите, да би сваку вашу неисправностъ и словомъ сваку тегобу, у колико се може, поправіо и олакшао. Но особито важна дѣла народня, коя с' нашимъ ч. везиромъ у согласію у Цариграду што скоріе отправляти имамо, задержала су ме отъ овога намѣренога пута. — Того ради, любезна браћо, я самъ моліо господина митрополита београдскогъ и шабачкогъ да онъ к' вама изиђе, да вамъ покаже волю нашега премилостивога цара, и како ми за овай миръ и тишину нѣму и ч. нашему везиру благодарити дужни смо. Оба они, велики Султанъ и ч. везиръ, само ову благодарностъ отъ насъ изискую: да будемо имъ као и до сада покорни и да се наслаждавамо нашега рахатлука, ни мало несматраюћи што су неблагодарни около насъ ватру запалили. За ово ће све Господинъ Митрополитъ васъ известити. Я пакъ отъ мое стране изявлюемъ вама ову заповѣстъ мою: да су врата моя свакому отворена, у колико кнезъ с' кметовима теготе ваше извидити немогу, нити васъ когодъ отъ мене обуставити смѣ; слѣдователно све теготе, кое би ви буди отъ моего брата, отъ моихъ момака, отъ вашего кнеза, или нѣговіе момака, миржія[1] или кого нибудъ отъ данасъ терпели, и мени неби явили,

[1] Мирџије звали су се државни служитељи који су купили мирију од народа.

грѣхъ буди на вашу душу; ако ли я теготе ваше мени предложене непоправимъ, Богъ мене нека пита.

Дошло е такођеръ до знаня моего, да неки отъ Турака и Серба, кой са свим овому нашему рахатлуку и покою завиде, противъ волѣ премилостиваго нашего цара и везира свакояке противне речи међу народъ сею, ради будући или насъ раздвоити или међу насъ несогласіе уселити, да бы овимъ начиномъ распру међу насъ поставили или народ раздражили на подобіе околнихъ неблагодарнихъ подайника, да бы сотимъ насъ у немилостъ кодъ премилостиваго нашего цара привели, и старо несносно иго нама на вратъ навалили. Но я увѣренъ самъ, да ће свакиСербинъ, када сравни онай ужасни ярамъ, кога намъ е Сулейманъ-паша чрезъ поступанѣ безумнога Хаџи-Продана натуріо био, свакимъ начиномъ постарати се у слоги с' добромислящимъ и приверженимъ нашему великому Султану старати се, не само сачувати овай миръ, тишину и рахатлукъ, но и свакога онога кой противъ овога мира ступао буде између себе изгонити, какоти противника царскога и овога нашега рахатлука нарушителя. Слѣдователно ви, браћо моя, дужнисте свакога онога, био Турчинъ или Сербинъ, кой што нибудъ противно вама предлагао буде, мени обявити, а потомъ моя ће бити брига, како ћу я свакога Турчина онога ч. везиру и самому Девлету явити, а са Сербиномъ моя ће брига бити.

№ 482

25. Априла 1821.

Верховни Сербіи Князъ
Милошъ Обреновићъ

Господару Єфрему явлѣно дѣ є Господаръ изъ нѣгова писма видіо обширніє тамошня обстоятелства и како су се турци узнемирили, може бити да овдашни турци устрашени су случаємъ румеліискимъ и влашкимъ походомъ. У Болгарій оружя христяни не даю, и неколико маньи касаба сасвим сатрли су, ни мушко ни женско пощедели нису. Войска турска коя є у Кралѣво дошла била (командиръ био є около Олте рѣке) видеһи приближеніє войске командирове съ коіомъ увѣравою до 40.000 руске войске да има, устипила є найскоріє на Калафату и ту логоръ свой поставила. — Командиръ поручує Дервишъ-паши у Видинъ, да му градъ добримъ начиномъ празни. Ипсилант разбіо є пашу берковачког код Ибраиле, да єдва са 30 друга вратіо се у Шумлу. Турци су и овде у найвеһемъ страху да су почели се изселявати, но Господаръ ублажіо є тако и отъ тамо околне турке да увѣрава, да господар заклео се своме цару и да неһе свою заклетву нарушити, но да һе вѣранъ остати. Шта говору о нашой войски, да имъ пише да пошалю ніове люде нека виде. Пусатъ може бити да һе турци одъ насъ заискати. Онда могу се падати чудесноме одговору, за кои да се спреме съ барутомъ и оловомъ. Господаръ писао є нашем везиру и овому Салоничкому што є скоро у Нишъ дошао, да Господару яви узрокъ што се на граници войска купи. Но они мисле да се ми несоєдинимо съ бунтовницима влашкимъ, єръ уфаһена су у Адакалу позивателна писма да се соєдинимо, ибо и сами турци увѣрую се да Владимирскій са 40.000 руске

войске на Римнику стой, кромъ што Ипсилантъ води с' собомъ. Зато є салонички везиръ на мезулъ дошао. Господина Ненадовића ако ніє послао, то одма да га пошалѣ кнезу Петру и нека се састане са Хаџи-Бегом.

Регименти митровичкой да допусти фашине сећи, но да гледа да онде не секу где би намъ покварили. И да се стара што више олова и барута набавляти, и сигурне люде нека пошалѣ у Зворникъ за олово. За муселима како дође Ћелешъ наложиђу му да га промените. Шабчани кой неслушаю да имъ остави на волю, а онъ да седи съ миромъ, а тако и варошанима то чисто да закаже, да господар не да прећо воде бунити, и да умножи више момака. Штитарца да шалѣ у Мачву да се у близостъ Дрине находи, и да ихъ увѣраваю о овдашнѣмъ миру.

№483
26. Априла 1821.

Пери Вулићевићу у Смедереву, явлѣно да є Господаръ синоћъ добіо писмо одъ кнезова нашіє, изъ Београда, да є ч. везиръ призвао све ерліє, и добаръ стао за насъ, он ихъ преморао да се сви закуну како Сербима никаква вреда учинити неће. Ово є знакъ да су се турцы поплашили одъ насъ, а и съ поля ништа противно за насъ недознаю. Тако они да буду рахатъ, а и турке да увѣрава, да се ништа неплаше. За господара Вуицу бриге да нема,

будући добіо є господаръ скоро добаръ гласъ одъ кнезова изъ Цариграда.

№ 490
26. Априла 1821.

Вулу Глигоріевићу у Поречу одговорено на нѣгово писмо, и господаръ благодари му на новине, и да не жали вѣрноме шпіону добро платити, да се постара наћи єднога или 2 влаха, кои би могао покрай Берзе или немачкомъ страномъ проћи у Влашку тайно, да му обрече добру плату и да найскоріє яви да му нѣка писма пошалѣ, и када пођe да му даде полакъ новца, и када се врати полакъ, и да є на знанѣ да му пошалѣ људе у Влашку, и у Видинъ, да се добро извѣсте о числу войске и нѣномъ положенію, да испита є ли руска войска ту.

№ 469
24. Априла 1821.

Господару Єфрему одговорено на нѣгово писмо, коє примио по нѣговомъ Ђорђу, и кога є Господаръ обуставио докъ Ћелешъ изъ Београда дође, и явлѣно му да є Ћелешъ дошао съ татариномъ везировимъ, кога пошилѣ съ писмама у Цариград — да є народъ нашъ миранъ и у свакомъ покою пребива, и препоручує да и ми за исту стваръ обявимо чрезъ кнезове наше Девлету, тако да се ни мало несумнямо што Хусеинъ-паша у Нишъ дошао. Тако господаръ писао є кнезовима нашимъ и извѣстіо є што се

овди од турака чини и да височайшей Порти преставе. Кнеза Міхаила господаръ послао е у Нишъ съ писмомъ Хусейнъ-паши; Анту писара у Видинъ и Адакале; а Протића у Босну, за извѣстити све ове паше о нашой тишини. Надежда е да се нама ништа противно случити неће. Ћато из Чачка явля, да е у Босну везиръ едногъ малогъ пашу удавіо, а Ћор-паша изъ Зворника побегли су и зато е зворничкій на мензулу дотрчао. Я ћу се старати чрезъ Ћелеша умолити везира да тога піяницу муселима промени и надамъ се да ће све лећи. При свемъ томъ треба нама на опрезу бити, будите готови на другу мою заповѣстъ у Београдъ поћи да примите обилни порезъ отъ ч. везира, и да се у вилаетъ расположи.

№ 494

27. Априла 1821.

Обществу београдскому

Дошло е до знаня моего, да сте ви по рѣчима нѣкій бунтовни спахіа и ерліа узнемирили се, кои свакимъ начиномъ стараю се, и ја не знамъ зачто, у сердцу народа нашего и у мирне Турке страхъ уселити. Видећи пак ови исти бунтовници, да ја са согласіемъ нашего великаго благодѣтеля ч. везыра Марашли Али-паше, по заповести премилостиваго нашего цара народъ по селима увѣрисмо, да оно ничта истина піе, что нѣки бунтовни спахіе противне рѣчи изговараю, и тако сада исти они окренули су све старанѣ свое барем у Београду нѣку ватру и пе-

срећу запалити, када на другомъ месту немогоше и зато васъ свакимъ начиномъ плаше. Да оно ничта истина ніе можете се увѣрити изъ височайшегъ фермана нашего премилостиваго цара, кой е ово дана у Београду и по свимъ паланкама читанъ, кои намъ обећава, да ћемо и много вишу нѣгову милость получити, ако у овой тишини до конца останемо, за кою вѣрность народню у оваковому миру и рахатлуку ја самъ се тврдо у име народа обвезао бити цару нашему вѣранъ до последнѣ каплѣ крви, кое истинито, свято сохранити стараћу се. За бунтовнихъ пакъ нѣколико спахіа и ерліа ја самъ пређе по Паи ч. нашему везыру писао, да ихъ унизами[1], кой, ч. везыръ, дао ми е на знанѣ довле се онъ међу нами находи, да ни едногъ глава заболети неће. Притомъ ево опетъ пошалѣмъ Ђорђа Поповића, да за исто предложи опетъ ч. Везыру. Ја увѣренъ самъ да ће ч. везыръ по своему благоразумію употребити начинъ како ће оне бунтовне ерліе и спахіе умирити. Притомъ ја самъ съ негодованіемъ доволнимъ разумео, да и међу вама нѣкій чрезвичайно турцыма противни показую се и нѣки инатъ чине, нѣкіи пакъ съ оружіемъ по чаршій безпослени шетаю, а нѣки подъ кубарама конѣ по Калимегдану проиграваю. То заповедамъ острѣйше, да сваки трговацъ или майсторъ, кои на путъ никудъ се не спрема, да обѣси свое оружіе у своей кући или дућану, и тако у чаршій као трговацъ или майсторъ да се находи, када пакъ пође на путъ сло-

[1] Унизамити значи у ред довести.

бодно му е носити оружіе. Сваки трговацъ, майсторъ или кои біо, пристойну честъ турцима да одаете, и сваки еснафъ на свое млађе добро да мотри. Кои би васъ пакъ отъ турака увредіо, преко кнеза Пае ч. везыру да јавите, а онъ ће за удовлетвореніе кодъ ћехая-бега и самога ч. везыра настоявати. И тако заповѣдамъ да сваки буде кодъ свое куће рахатъ, и сваки свое дѣло съ прилѣжаніемъ да отправля, ни наймање о чему несумњаюћи се. Кои бы се пакъ противанъ овой моей заповѣсти показао, ја самъ дао наставленіе канцеларій народнѣй како ће съ онимъ поступити.

№ 678.
2. Маiа 1821

Верховни Сербій Князъ
Милошъ Обреновићъ

СВѢТЛОМУ, МИЛОСТИВОМУ И ВЕЛИКОМУ БЛАГОДѢТЕЛЮ НАШЕМУ ЧЕСТИТОМУ ВЕЗЫРУ

Марашли Али-паши

У Београду

Премда смо мы, велики нам благодѣтелю, са свимъ уверени о височайшей милости нашего премилостиваго цара спрама народа сербскаго; несумнямо, такожде, да и свѣтлостъ твоя већъ нѣколико пута писала е и увѣравала е височайши диванъ о нашой, у ово смутно време, тишинѣ, миру и покою, коимъ засвѣдочавамо сада нашу вѣрностъ и приверженость ко премилостивому нашему царю. Но колико се годъ

я трудимъ, високопочитаемій девлетліа, сачувати овай данашньи покой, у овому предѣлу, то више спахіе ваше настояваю нарушити га, ово позиваюћи сваки своe кметове и показуюћи, да смо изъ милости царске испали, ово страшећи да ће и отъ насъ цару нашему вѣрнихъ како и отъ румеліискихъ бунтовника оружіе собрати се и по оному начину с' нама поступити се. Найпосле увѣраваю спахіе и свакомъ клетвомъ потверђую, да е нашъ премилостивій царъ у учинѣной буни у Цариграду и наше кнезове заедно съ патриархомъ изсѣћи дао. Оваковe гласове чуюћи нашъ народъ отъ спахіа твоіи, како да се не устраши ? Овимъ поводомъ народъ мене непрестано за кнезове наше пита, и я неимаюћи никакова скорашняго и вѣрна доказателства, коимъ бы доказао народу за кнезове наше живили су или мртви, кое последнѣ ако се и буде догодило, да е живъ нашъ премылостивій царъ и нѣговъ високи девлетъ, ми ћемо опет друге кнезове послати, милости просити и никада отъ царева скута, за кой добро и твердо прифатилисмо се, пустити се нећемо. Того ради за учинити по вольи народу нашему, пошилѣмъ кнеза Јована Протића къ свѣтлости твоей съ овимъ унижнѣйшимъ прошеніемъ народнымъ на премилостивога цара нашега, у коему народъ по послатимъ отъ нашего патріарха и показатимъ чрезъ овдашнѣ митрополите увѣщаніяма изявлюе свою вѣрность и приверженостъ ко великому Султану, и проси за освобожденіе своихъ кнезова, ако су у животу. Овому прошенію народнѣму присовокуплявамъ и я мою покорнѣишую молбу

на твою свѣтлость и покорнѣйше просимъ, да бы и ви, велики наш благодѣтелю, запросили височайши Девлетъ, да бы баремъ єднога отъ кнезова нашіе овамо отправили, ако су живи, за увѣреніе народу, ако ли су мртви, да имъ народ и сроднїй по закону нашему молитве чине, и друге кнезове одма у Цариградъ подъ царевъ скутъ пошалѣ да мѣсто тамо празно ніе. Ово отъ тебе, честити Девлетліа, да намъ кодъ премилостиваго цара испросишъ погледаюћи, за кое всеблаги Богъ да умножитъ твоя щастлива лѣта непрестано моли се народъ сербски. Я пакъ са истинимъ высокопочитаніемъ и свакомъ покорностію остаемъ и єсамъ твоє свѣтлости

№ 524
4. Май 1821

Покорнѣйшій
Милошъ Обреновићъ

Господару Єфрему Обреновићу

У Шабцу

(*Одговоръ на писмо одъ 5. Мая*)

Џебану кою сте набавили, и кою нађете у Вукони задржите тамо у тайности до друге моє заповѣсти. Наручену џебану такожде примите, (и ако што не може євтиніе) по погођеной цѣни отъ пріятеля. Ову наручену и ако се што єфтиніе єще добити може и у напредакъ платите житомъ одъ мукаде мачванске; надамъ се да ће се наћи муштеріе у цесарій за жито. Ако се може узъ топъ и ђулета

набавити и прилична цѣна буде узмите, ибо безъ ђулета топъ ништа невреди намъ. Чувайте се да неби шайке осетили или уфатили, да ми џебану преносимо, ибо одма ће явити турцыма и учиниће се буна. Съ бошняцима колико се може више у любови пребивайте, и свимъ вамъ подчинѣнимъ ово явите. Не велимъ пакъ, да се тако унизите да они нѣки страхъ на нама примѣте, само любовно съ ныма да се обходите.

Ново што смо имали до юче явилисмо вамъ. Касателно пореза явио самъ вама у писму моему по Господину Шабачкому. Послати къ Видаићу люди како се врате явите ми каковъ су разговор водили.

№ 545

8. Maia 1821.

М. О.

Кнезу Алекси Прокићу

У Трстенику

У време вашего овди кодъ мене бавленіа, мисліо самъ вамъ нѣку суму новаца кадъ одавде пођете дати, да се старате за олово и џебане колико могућно буде набавляти. За сада шальемъ вамъ 500 гроша, и препоручуемъ тайнимъ образомъ колико є могућно буде џебане куповати и на добромъ мѣсту оставите. Међутимъ ако се може више џебане набавити, него колико вамъ новаца шалѣмъ, то пишите ми да вамъ пошалѣмъ.

№ 546

8. Май 1821.

М. О.

Господару Єфрему одговоръ на нѣгово писмо одъ 11. т. м. у коему Господаръ разумео шта му пише да Господаръ писмо приміо ніе. Єще да не иде у Београдъ и препоручено му, да они 8 топова наручи са свимъ нъіовимъ потребам и 1000 гарабила, а такођеръ за топове зна да треба други барутъ, ординаръ. Олова што више може и то саливена да набавля. Жито да прода каковимъ нибудъ начиномъ и да учини у паре. Господаръ по овому суруџій пошилѣ му 305 дуката да набавля єще џебане ако неби доста ни од жита новаца имао. За топове када прекине цену то опетъ господару да яви пошто су и пошто џебану и олово сада плаћа. У ономадашнѣмъ писму видіо є у каковомъ обстоятелству находе се кнезови наши и дѣла наша, но при свемъ томѣ господаръ судіо за добро, да у овомъ къ тому способном времену да се са свимъ потребама къ обрани нужднимъ снабдѣ изобилно, а у свако време новци се могу извадити ако потребно неби било. Да потайнимъ образомъ изда заповестъ мачваномъ, да сваки баремъ по єдну пушку себи набави, и да се стара какове друге пушке место гарабина набавити, ибо нема такови калупъ за њи танета лити; и да наручи 100 кубура катански. Ядранима и Рађевцима да каже, ако бы одъ ны пусатъ заискали Турци, нека кажу оному паши, кои на то опредѣленъ буде нњини кнезови, да ако имъ се узме пусатъ а они су на границы нашой близу, то ћеду сви побећи оданде овамо и остаће имъ пашалукъ празанъ. Ако имъ се и овимъ начиномъ проћи не може, то да се тараду

кнезовима коимъ начиномъ онога, кои буде купіо подкупити га, макаръ и господаръ даће имъ едно две кесе у помоћ. И то да се стараду да имъ неби то забадава отишло, него да онай кой буде пусатъ купіо самъ пише везыру, да у ово време ніе способно пусатъ купити, ибо остаћеду све нахіе празне, избѣћиће́ду у нашу страну, ако имъ се само за пусатъ опомене.

Што пакъ пише да су Турци свой планъ превнули бунтовати народъ, но старати се господара убити, то е и Николаевићъ потврдіо, кое одъ вѣрногъ турчина разумео, у коему господаръ стара се колико е могућно о тому предостроҗдность наблюдавати.

№ 577
13. Май 1821.

Кнезу Михаилу Куюнџићу
Кнеже Миіаило

У Ягодини

здравствуйте!

Џебану послату исправно приміо самъ, и за ню дату суму 1237 гроша и 10 пара пошилѣмъ вамъ, кое изволите примити. Притомъ вамъ налажемъ, да заоставши 100 туцета кодъ трговца да и ньи узмете и къ мени пошалѣте и наручите томе трговцу да што выше може нека донесе, кое ћемо му све примити и готове новце дати. Но старайте се тай-

нимъ образомъ да неби Турци дознали ту ствaръ совершивати. Въ прочемъ остаемъ

№ 592

16. Маіа 1821. у Крагуевцу.

Вашъ Доброжелатель

Верховни Сербій Князъ
Милошъ Обреновићъ

Али-бегу

У Београду

Слушајући я мой добри пріятелю, да ты кой интересъ великаго султана добро познаешъ, кой си добри и вѣрни слуга честитога везыра и нашего благодѣтеля Марашли Али-Паше, свагда добре рѣчи кодъ ч. везира говоришъ, да не слуша нѣке лажльиве ерліе и спахіе београдске, кой свакимъ начиномъ стараю се ватру у овому пашалуку запалити, задержати се нисам могао за оваково добро тебе не благодарити съ овимъ писмомъ. Сада када я са согласіемъ ч. везыра увѣри селяне да неслушаю лажи нѣки (не свію) спахіа, ибо и међу спахіама има люди свакогъ почитаніа достойны, и кой су вредни назвати се синови царски, сада велимъ, започеше исти оній неблагодарни ерліе и спахіе насртати и претити варошанима београдскимъ, да ће ихъ изсѣћи, да ће имъ жене и децу поробити, а малъ ньовъ разграбити, и то говоре када се народъ у цркву покупи. Оваковe непогодне рѣчи слушаюћи земунски генералъ, разумео самъ да е послао свога толмача

къ ч. нашему везыру искати да одпусти нѣгове поданике да не пострадаю и ч. везиръ одговоріо є, да онъ добаръ стой за немачке поданике, а за поданике нашего царa ничта ніе проговоріо. Из овога заключую наши варошани, вѣрни царски подайници, да ће ч. везиръ ныхъ самоволству београдски ерліа и спахіа оставити, и молили су мене, да би я испросіо у ч. везыра, да он када стане отпущавати немачке поданике, отпусти и нашего цара поданике у наша села и паланке, ибо сваки београдски житель, има кой брата, кой други какови родъ у селима нашима, да не изгину одъ самоволнихъ и необузданихъ спахіа и ерліа. Я самъ имъ одговоріо да є ч. везыръ дао мени чрезъ кнеза Паѳ знати, да онъ добаръ стой да се ничта противно са стране турске догодити неће. Того ради опетъ васъ, мой добри пріятелю, молимъ напомените ч. везыру и полюбите му скутъ мѣсто мене, да бы нѣке мутнице и бунтовне спахіе и ерліе заптили; да не нападаю на варошане београдске, ибо они су како и ови по селима вѣрни царски поданицы, а особито честитому везыру сваки путъ на измету. Ако ли се ч. везыръ подфатити не може да имъ низамъ да, то я ћу бити принужденъ, высочайшему Девлету явити, да унизами Алай-бега са неколико нѣгови приверженика бунтовній спахіа и ерліа, кой хоће ватру іоще у овоме мирноме предѣлу да запале или баремъ ч. везыръ да одпусти трговце и сиротиню изъ Београда по паланке и села, пакъ нека су ондай на миру. Оны бунтовници да се ничта не боє. Я пошилѣмъ

Ћелеша къ ч. везиру да полюби скуть вмѣсто мене и све ово устмено да изяви ч. везыру, и ослободи на едну или на другу руку варошане београдске, за кое я ћу свагда признавати твою любовъ. —

Я самъ твой тавилъ приміо, и како перве новце добіемъ из вилаета послаћу ч. везыру и вама, зато увѣрени будите и моли ч. везыра да ми не прими что за зло, что се мало закаснило за новце, будући да смо касно порезъ разположили на народъ; но я самъ острѣйше кнезовима заповѣдіо. да одма купе и что покупе да пошалю къ мени, а я ћу ч. везыру.

№ 665

1. Юніа 1821.

Верховни Сербіи Княз
Милошъ Обреновићъ

Ћехая-бегу Смаилъ Ефендій

У Београду

Ја самъ имао честъ примити высокопочитаемо твое писмо, одговоръ на моя писменая и устменая предложенія по Ћелешу, поради умиренія немирнихъ нѣколико спахіа и ерліа, да бы међу нама у предѣлу овому, а у цареву здравію, сохранили сада сваки миръ и тишину, када около насъ жестоки огань гори, за доказати великому девлету ваше мудро управленіе и вѣрностъ нашу, кою единствено отъ насъ велики Султанъ изискуе. И са особитомъ радостію видео самъ, да сâмъ ч. везиръ и вы, високопочитаеми пріятелю, приложилисте труде ваше

сачувати по вольи царской овай миръ, тишину и рахатлукъ, — претећи свакому Турчину и Серайну,[1] кои бы еданъ другога озлоблявао изгубленіемъ живота. Ја такожде стараћу се народъ у полю у овой довѣрености, кою онъ къ своему премилостивому цару има до конца сачувити, и за сва противна јавляти. И овимъ начиномъ мислимъ, да ћемо радостъ, а не кахаръ[2] нашему цару донети.

№ 719
8. Юніа 1821.

М. О.

Прокламація свимъ кнезовомъ

Дошло е до знаня моего, любезна браћо, да нѣки неразумни међу вама, слушајући да су се нѣки бунтовници противъ нашего премилостиваго цара на оружіе подигли, притомъ да и Турцы нѣки спахіе и и ерліе, а нѣки и одъ наши, и то они само, кои височайшу волю нашего цара непознаю, нити интересъ нѣговъ у чему се састои дознаю, свакояке неосноване изговараю рѣчи, и сотимъ васъ много поплашити старају се. Того ради доходимъ я васъ, любезна браћо, о свему тому добро известити, совѣтујући васъ отечески, да се ни еданъ отъ васъ чтогодъ непосумня, что овакова ватра око насъ пламти, нити да испитуемо одъ куда е и зачто произишла? Но ову,

---

1. Серхајин значи велики издајица.
2. Кахар значи љутња, гњев.

будући да се насъ не тиче, да оставимо ми на испитаніе и утишаніе самаго премилостиваго нашего цара и мудрихъ нѣговихъ управителя; ми пакъ у свакому миру, тишини и рахатлуку да пребивамо, ни о чему несумняюћи се, нити противне рѣчи какови лажа да слушате, само да молимо Бога за здравіе нашего цара, кой намъ є ово даровао, и кой обећава намъ и више даровати, ако овакову тишину и миръ у ово време до конца сахранимо, коимъ ћемо заиста задату вѣрностъ нашу засвѣдочити и доказати са свимъ, да смо вѣрни нѣгови поданици. Овакови сада миръ отъ мене ч. везыръ да обдержимо изискує. Честити нашъ везыръ и я трудимо се међу овим народомъ сербскимъ ненарушимо обдержати га, и несумнямо да ви сви согласно съ нама драговольно примити се нећете. Ч. везыръ пустіо є нѣки данъ телала по чаршій београдской, а притомъ є у све градове и паланке своимъ войводама послао царски ферманъ и свою острѣишу заповѣстъ, да се неби усудіо ни єданъ не само неправедно увредити у чему било Сербина, но ни о чему побунителному неговорити — претећи свакому у главу. Отъ мене пакъ изискує ч. везыръ, да я сачувамъ да се изванъ градова какови кваръ не учини, а за градове онъ добаръ стоій. Кое я судећи да се найболѣ учинити може овимъ начиномъ.

Овимъ обявлюемъ и острѣйше свимъ кнезовомъ и свакому заповедамъ, да свако село своему спахій све что є указато точно и безпрекословно отдає, съ пристойномъ честію, равно и свимъ поштенимъ тур-

цима путникомъ. Кой би се пакъ усудіо, буди отъ турака или серба, да по селима противне овому нашему рахатлуку и побунителне и царство нарушителне изговора рѣчи, село одма да га іави и преда кнезу главному, а овай пакъ подъ стражомъ къ мени да га на испитъ пошалѣ. Єднимъ словомъ, сваки своє дѣло да ради, дужностъ и заповѣстъ старешинску да исполнява, а проче све движимо и недвижимо добро своє на мое благоусмотреніе и расположеніе да остави, кой свагда за цѣли нашъ родъ, ка́ко за собствени мой домъ бригу носимъ, да га съ помоћю свемогућега Бога по милости великаго Султана благополучнимъ учинимъ.

Озу заповѣстъ мою препоручуемъ свой вишеименоватой господи, да ю сваки при себи има и у свакомъ собранію народу да покаже, съ добримъ толкованіемъ. У совершеной надежди, да ће сваки изъ овога видити моћи царску и везирску милостъ спрама насъ и моє неусипне труде кое непрестано за благополучіє рода моего полажемъ, и желећи да свакому на благополучіе послуже, пребиваю

№ 764
15. Юніа 1821

Доброжелателній
Верховни Сербіе Князъ
Милошъ Обреновићъ

Господару Єфрему одговорено на нѣгово писмо одъ 14. и за све что се од стране турака говори

разумео, кое по вишой части у дѣйствіе доћи не може, обстоятелно вещъ сматрајући. Присвемъ томь препоручено є на опрезу быти, с турцима политично поступати и на шабачке особено око имати. У пасошъ и у явну трговину умешати се господаръ неће, већ ако трговци донесу купиће. Явлѣно му да є отъ єдногъ пріятеля обѣщаніе добіо за 2000 центи барута по 2 гр. Онъ нека се постара олова набавляти. Топъ из' Колубаре нека стоій неизвађенъ, а и господинъ прото Мата за три топа у Колубари знаде, а онай из' Забрежа ископанъ є отъ турака. Владики нека каже, да за нѣко време у Вэлѣво изађе, да га пси не улове. Новина будимски недобіамо, но преко пріятеля равно разумѣвамо. Наши посланици како се чуе дошли су у контомацъ и ако дођу явиће му се. Господаръ Јованъ доћиће о Петрову дану. Послату саблю да не употреблява, нека до времена у загради стои.

№ 793
18. Юніа 1821

Господару Єфрему Обреновићу одговорено на писмо нѣгово и на кнеза Миће, у коему явлѣно му є, да є Господаръ све что є онъ писао ч. везыру сообщіо, и сматрајући на ужасна обстоятелства турска, да неће моћи то бити и да не смеду бошняци на насъ ударити, развѣ ако би ихъ у Румелію потерали, да несмеду куће своє оставити. Да тайно расположеніе учини на Рачи и по

мало у Китогу, но тако да се примѣтити не може. Шабчани можеду се за 24 сахата држати у коє време и велика гомила люди приспѣти може; и то да яви и Радомировићу и свимъ жительемъ шабачкимъ да се никаковъ турака не плаши, и кой би страхъ показао или децу свою куда на страну одвео — да ће погинути. Притомъ незабранюѳ се никоимъ кнезомъ по нѣкогъ вредногъ момка при себи више имати. Господаръ не веруѳ да ће Турци ударити докле год пушка не пукне съ наше стране. — Господаръ Єфремъ да пише кнезу Мићи, да ако би турци овамо доле прошли, а онъ неби ньи съ Ядра и Дрине отсѣкао, нека и онъ съ ньима иде. Политика изискуѳ да ми съ миромъ сѣдимо, и добро да се стараю, да неби какви неразумни овай нашъ миръ нарушіо. Напослѣдакъ явлѣно му є, да є отъ господина кнеза Мустакова из Братова єдно потайно писмо добіо.

№ 805
19. Юніа 1821

Господару Єфрему одговорено на нѣгово писмо отъ 18. что за турке пише, да се здраво спремаю ударати, при коемъ Господаръ увѣрити се не може, да ћеду турци смѣпи то учинити при данашнѣму положенію ньиовому, него може быти да се они позиваю на друго место, дакле за неићи тамо, хтели би что овди побунити. Явлѣно му да є данасъ послатъ Ћелешъ съ новцыма и съ писмомъ на везыра у Београдъ, у коему явля му Господаръ что турци ша-

бачки говоре и ище дозволеніе, ако неби везыр хтео Беħиръ- агу и Тала промѣнити, да допусти србима нападеніе съ нападеніемъ предусрести. Да се чува Господаръ Єфремъ и избегава сваке кавге, єръ то политика изискуе. Кнезови у Цариграду сви су здрави.

№ 816
21. Юніа 1821

Кадій

У Београду

Дознао самъ преко мои београдски кнезова, да єрліе београдске намѣравају у Цариградъ премилостивому нашему цару тужбу представити, что нису до садъ овай заслужени и указани айлукъ примили и отъ тебе иламъ зактевају, кое им є, како я чуемъ, и обеħано. При свему тому, не могу се я согласити и тому вѣровати, да ħешъ ти, као правосудія, у коєго є руку божественни китапъ[1] и волю милостиваго цара добро знашъ да ħешъ ти пређе иламъ дати него што обе стране испиташъ, знаюħи совершено до кога є кривица. Я ово неговоримъ что ме совѣстъ обличава, што би радъ біо єрліе отъ овогъ пута обуставити, то заиста не! — Него самъ увѣренъ да ħе то несмислено предложеніе ономъ на тяготу бити, до кога се та кривица докаже и кое како єрліе може бити тако и ти самъ не знате, а

[1] Китап значи књига.

што се тиче мене, знамъ да ни найманѣ дотакнути се неће, ерь врло добре шаите[1] у рукама имамъ: тахвиле ч. везыра кои сведоче да самъ айлуке свимъ ерліама прочій градова, кромѣ Београда, исплатіо, а за београдске ерліе послао самъ кусуръ царске миріе ч. везыру на расположеніе, а они ако не буду примили, то до мене ніе. Истина, има нечто отъ мукаде давати му се, кое ћу ако и нисамъ собрао я скоро подпунити, и нѣчто отъ народа опредѣлене нѣму икраміе што до кусура пореза изручити му нисамъ дужан, башъ да самъ и собрао акамо ли что до Митрова дана еще толико времена имаде, кое ја не отричемъ дати докъ отъ сиротинѣ узмемъ. Увѣренъ буди, правосудіа ефендіа, да я ово не пишемъ што се оваковe даве боимъ, него мислимъ да е моя дужность тебе добро извѣстити о ствари, и тако да знашъ что ћешъ радити да не рекнешъ после, я нисамъ знао до кога е, а садъ видишъ до кога е пакъ ради како знаш; зачто лако е рећи: хайде, него да видимо найпре куда ћемо. И за скеле то исто е изъ међу мене и чест. везыра, да се рачунамо да видимо что самъ я погодіо и чта држимъ? — С коимъ остаемъ

№ 1044

6. Августа 1821

М. О.

---

[1] Шахиде знач.: сведок.

Алай-бегу

У Београду

Разумео самъ да на исканѣ айлука нашъ ч. везыръ отговоріо є ерліама, да отъ мене миріе царске приміо ніе и зато онъ ерліе съ арзоаломъ и иламомъ отъ кадіе пошилѣ къ премилостивому нашему цару на даву противъ мене. Я истина тому довольно начудити се немогу, како ч. везыръ добро непровиди: є ли ове године отъ мене арача обадва, указату мирію царску, изиріе, мадемско и чибукъ савъ приміо, на кое све я тахвиле нѣгове имамъ. Я се ерліама ни мало нечудимъ што айлуке своє траже, кое су изъ царске милости заслужили, но што мене у ово мешаю, када знаду, да я нити фермана отъ цара, нити отъ ч. везыра буйрунтію имамъ, да ныма айлуке исплаћуемъ. Коима самъ имао заповѣстъ плаћати, какоти: ћипрійскимъ, смедеревскимъ, шабачкимъ, соколскимъ и ужичкимъ одавно све до паре платіо самъ. Кусуръ пакъ миріе царске послао самъ по заповѣсти царской на расположеніе ч. везыру. Истина, еще мало има се ч. везыру давати отъ учинѣне нѣму икраміе, а не миріе царске, кое се еще у вилаету находе и ово како соберемъ пратићу му. Вама є, Бегъ, добро познато, да є досадъ порезъ о Митрову обично кусуріо се, и тако ово є половина онога термина текъ прошло и већъ миріа є царска сасвимъ издата. Одъ мукаде еще ништа, како и протче спахіе собрао нисамъ, но при свемъ томъ стараћу се до 10 дана цѣлу суму издати му. За скеле имамъ

рачунъ съ ч. везыромъ, ибө я самъ све скеле водене, кромѣ београдске, съ нымъ погодио, а онъ ми є и ћупрійску скелу присвойо. Но єще више чудимъ се теби, племенити бегъ, шта ти са спахіама отъ мене тражишъ. Вы баремъ айлука никаковы отъ миріе непримате, да ю отъ мене иштете. Ако ли є вама што противно што я противъ зулума нѣкіы спахіа вичемъ и народъ отъ убійства по заповѣсти царской чувамъ, за кое самъ толико пута представляо ч. везыру и теби безъ успѣха, и моліо да се такова убійства у Београду прекрате, найпосле искао самъ изунъ отъ ч. везыра, да ми допусти ближе Београду доћи, да се састанемъ съ нѣговимъ ћехая-бегомъ, азнатаромъ, съ тобомъ, нѣколико спахіа и ерліа, да се устмено разговоримо и устмено договоримо: како би се ове неисправности поправиле и овай народъ с обе стране у миру и тишини содержао, да цара баремъ глава съ наше стране неболи. Но въ мѣсто изуна отговоріо ми є ч. везыръ, да се изъ Крагоевца никуда некрећемъ, незнамъ изъ какова узрока. Моє намѣреніе и желя била є свагде, а и садъ єстъ, согласно съ обе стране содержати миръ и тишину у овому предѣлу, о чему и до конца трудићу се. Притомъ за свако озлобленіе народа коимъ се ватра међу онимъ роспалює по поданической дужности моєй и по заповѣсти царской, явлаћу премилостивому нашему цару и отъ нѣга обрану искати. И тако ослањаюћи се на моє правомислиіе, надамъ се да ћу свагда моћи невиностъ мою и овога вѣрнога народа предъ височайшимъ престоломъ доказати. За похва-

тате у злочинію овамо спахіе и наказате одъ войводе, надамъ се да сте до садъ ньова дѣла отъ кнезова нашіе тамо разумѣли, а можете и овдашнѣга войводу о истимъ упитати, а такожде и за оногъ путника у Паланки уфаћеногъ упитайте Сали татара што е по Паланки чиніо. Я самъ га войводи предао на пресужденіе.

Почитаеми Бегъ! Ово пишући вамъ необуставлямъ я и спахіе отъ намѣреногъ пута и увѣрени будите, да ћу имати я више ньова злочиніія представити височайшему девлету но они моя и народня.

№ 1045

6. Августа 1821 год.

Верховни Сербіи Князъ
Милошъ Обреновићъ

Ерліама Веоградскимъ

Я самъ разумео да ч. нашъ везыръ на исканѣ ваше, айлука, отговара се вама да нейма отъ кудъ дати, зато што отъ мене миріе царске приміо ніе, и за то васъ противъ мене къ премилостивому нашему цару са арзоаломъ и иламомъ на даву шилѣ.

Добри мои достовы! Вы право имате заслужену царску милость и определени айлук свой тражити, но чудим се што мене у такове ствари мешате и мене тужити намѣравате кадъ у моимъ рукама айлуци ваши нису, нити самъ отъ цара ферманъ, ни отъ ч. везыра буйрунтію имао да айлуке ваше плаћамъ, а коима самъ айлукџиіама имао заповѣстъ отъ ч. везыра

платити, какоти: ћупрійскимъ, смедеревскимъ. шабачкимъ, соколскимъ и ужичкимъ платіо самъ одавно, а прочу царску мирію, какоти: арачъ, указати порезъ, изирію, мадемъ и чибукъ потпуно послао самъ отъ куда вы айлуке ваше примате по заповѣсти царской на ч. везыра расположеніе. И на све ово издаванѣ нѣгове тахвиле имамъ, кромъ што е мало отъ учинѣнему отъ народа икраміе, а не отъ миріе заостало у вилаету, а и ово како соберемъ пратиһу ч. везыру. Вы добро знате да е обично до садъ бивало порезъ о Митрову дну кусурити, а ово е текъ половина овогъ времена изишла и царска е миріа веһъ издата. Истина, имамъ отъ мукаде ч. везыру давати, и премда нисамъ еще ништа отъ ове сабрао, опетъ до 10 дана подпуниһу му сву суму, а за скеле имамъ рачунъ съ нымъ, будуһи самъ све скеле водене кромѣ београдске съ нымъ погодіо, а онъ ми е и ћупрійску одузео. Ово пишуһи, моій добри достови, необуставлямъ я васъ отъ намѣреногъ пута, ибо знамъ да е свемилостивѣишій султанъ правосуданъ и свакому по правди суди, а по тому увѣренъ самъ, да се та кривица до мене дотакнути неһе, ибо добре сведоке, ч. везыра тавилѣ, у рукама имамъ моймъ, кои свѣдоче, да ни паре отъ царске миріе досадъ код мене заостало ніе. Ако ли пакъ што друго противъ мене имате, явите и засвѣдочите вы отъ ваше, а я опетъ народнѣ стране, пакъ можемо се и поправити. Я самъ отъ ч. везыра искао да се договоримо како һемо у ово мутно време народъ и обе стране обдержати у миру и тишини, да цара баремъ глава съ

наше стране неболи и да би онъ коекакове непогодности кое су се у Београду догађале поправіо, а онъ вмѣсто тога напушта васъ противъ мене. Но и я стараћу се доказати невиносъ мою у тому и засвѣдочити предъ самимъ всемилостивѣйшимъ царомъ. Све васъ любезно поздравляюћи и Бога молећи за ваше свако здравлѣ

№ 1046

6. Августа 1821 год.

Остаемъ

Верховни Сербій Князъ

Милошъ Обреновићъ

Везиру Марашли Али-паши

У Београду

Молећи великаго Бога за твое ч. девлетліа добро здравіе и благополучіе, доходимъ явити, да су кнезовы моій изъ Београда представили мени, да ти вмѣсто отговора на предложенія моя, како ће се овай народъ съ обе стране у миру и тишини у ово време содержати и да бы се убійства и протча злочинія по Београду прекратила, отговарашъ ерліама београдскимъ, кои свое заслужене айлуке траже, да имъ дати неимашъ отъ кудъ, будући да отъ мене миріе царске приміо писи и зато ихъ съ своимъ арзомъ[1] и иламомъ[2] отъ кадіе пошилѣшъ тужити се

[1]) Арз значи представка.

[2]) Илам кадијско решење.

на мене кодъ премилостиваго нашего цара. Тавили свѣтлости твоє мени су доволно доказательства, да самъ я оба арача, указату мирію царску, изирію, мадемско и чибукъ потпуно исплатіо. Єще мало нѣчто остало є давати и то отъ назначене теби икраміе, а не миріе царске, и зато мислимъ да мени нико за кривицу приписати неможе, што до сада ерліама београдскимъ исплаћено ніє отъ издате потпуно миріе. Протчимъ пакъ свимъ айлукціама, какоти: ћупрійскимъ, смедеревскимъ, шабачкимъ, соколскимъ и ужичкимъ по твоимъ тахвилима одавно и потпуно исплаћено є. Отъ мукаде и ако єще ништа собрао нисамъ, найдалѣ до 10 дана послаћу ти потпуно суму. За скеле водене мислимъ да се добро опоминѣ свѣтлость твоя, да су све, кромѣ београдске, у мой рачунъ на погодби прешле, а по томъ си ти одма и ћупрійску одвоиіо, за коє провидите и отбійте и ако што дужанъ останемъ незадержано платићу. Што ми пакъ обявлює свѣтлостъ твоя, да ће све явно что чини чинити, и я дознаемъ да свакога правомислећега већила царскогъ правимъ путемъ дѣла иду, ибо неправа у височайшаго дивана и непримаю се, и тако падамъ се, да ће височайши диванъ по правосудію своєму упитати и мене єсамъ ли издао мирію царску и зашто ю задержавамъ, и за протча сва обхожденія моя. И я се надамъ у великаго Бога, ослањаюћи се на моє добромисліе, да ћу и предъ самимъ височайшимъ престоломъ премилостиваго нашего цара засвѣдочити, да самъ био и остаємъ съ овимъ народомъ у свакомъ повинованію

и покорности нашему премилостивому монарху. Што самъ пакъ често свѣтлости твоей писмено и преко внезова представляо и моліо, да би се убійства и протча излобленія народу нечинила, мислимъ да самъ дужность мою по царской заповѣсти исполнявао, да бы обдержати миръ и тишину међу овимъ народомъ, да цара глава баремъ съ наше стране неболи. Истина, мени є за чудо и незнамъ како може свѣтлость твоя овако моє добромисліє сохранити свакій поредакъ међу народомъ тако себи противно представити и неправедно ерліама показивати и толковати да самъ мирію царску задержао. Овди є обичай, ч. девлетлія, кусуръ пореза о Митрову издати, до коєго еще три месеца имаю, а ми смо већъ што є царско было одавно измирили, а сада си толику стегу учиніо и оно мало заоставше икраміе часъ пре истерати, не промишляюћи ни мало на станѣ сиротинско да терговине и терговаца неима, а сверхъ тога сиротиня є на много мѣста све усѣве отъ времена изгубила, и незна или ће пре купити дѣцы хлѣба или заоставшу икрамію издавати, я пакъ неузевши отъ сиротинѣ, неимамъ отъ кудъ дати.

№ 1047

6. Августа 1821.

М. О.

ЧЕСТИТОМ ВЕЗИРУ

Џеладинъ-паши травничкому

(Послато по кнезу Милосаву изъ Шабца)

Разумѣвваюћи сваки данъ, како народъ нашъ христіянски подъ скутомъ свѣтлости твоє живећи

прославля правосудную милость и благость серца твоего, возвишавајуђи до небеса хвалу оваковe добродѣтели твоє, пошилѣ непрестано молитве своє по закону нашему, предъ превисоки престолъ превѣчнаго существа. И я веђъ изоставити не могу, по давнашнѣй жельи моєй, со свакимъ униженіемъ и покорностію, чрезъ овога нашега кнеза Милосава изъ Шабца, коего препоручуємъ у високу милость твою и коєму самъ наложіо полюбити скутъ свѣтлости твоє вмѣсто мене, препоручити мене и вѣрни овай цару своєму народъ у превисоку милость твою. Всепокорнѣйше просимъ да неби свѣтлостъ твоя ово досадашнѣ ђутанѣ моє незнаню или каковому упорству моєму приписала; но єдинствено боязни непасти у подозреніе, ибо досадъ двапутъ просіо самъ изунъ нашего честитога везыра, послати моего човека до свѣтлости твоє, по нисамъ получіо, пезнамъ какова узрока, а и садъ без изуна нѣгова пошилѣмъ.

Потомъ доходимъ свѣтлости твоєй покорнѣйше со свакомъ благодарностію изявити, да сви началници твоій по границама по заповѣсти твоєй тако дужность свою отправляю да, до данас ни найманѣга квара нашой страни учинѣно ніе, а и я старао самъ исто са стране наше сохранити, особито пакъ почитаеми Али-Бегъ, аянъ изъ Янѣ, не само што заповѣсти свѣтлости твоє касателно доброга споразуміа на границам' точно исполнява, но у време нѣке недавно случивше се побуне, кою су нерасудни єрліє и спахіє београдске у народъ турски овди подали, да ђе свѣтлость твоя на овай

мирни и своему цару вѣрни народъ с войскомъ ударити, утишо є и увѣріо, да ти, ч. Девлетліа, о о тому и не мислишъ. Народъ нашъ довольно сада насиліа и убійства у Београду отъ спахіа и ерліа трпи. Я самь нашему ч. везыру толико пута представляо и моліо га, да расмотри добро интересъ цара нашего у ово време немирно, и да бы оваковы зулумъ на вратима своимъ прекратіо. Онъ обѣщава се, но потомъ све выше чинити гледа безъ свакога наказаніа. Того ради я по дужности моей припадамъ къ свѣтлости твоей, аки найближему сосѣду, кой интересъ великаго цара у ово време добро познаешь, кои добро поступанѣ наше видишъ и по правди судиш, изявити чрезъ сіе истиную и непоколебимую вѣрность и привржéность мою и народа къ непобѣдимому самодержавству Великаго Султана и всепокорнѣйше молити тебе изявити овую вѣрность нашу и самому Дивану, и просити намъ обрану противъ семовольныхъ београдскихъ спахіа и ерліа, ибо знамъ добро, честити Девлетліа, да ће єдина речь или слово тако великаго и заслужнѣйшаго мужа кодъ височайшаго Девлета спасеніе принести народу овому, кои вѣрныи народъ самномъ заєдно свагда буде молити всевишняго Бога о продуженію твоєго неоцѣненаго живота на премнога щастлива лѣта. Овди усуђуємъ се єданъ мали даръ послати свѣтлости твоей, кои истина видимъ да ніе спрама тебе; но покорнѣйше молимъ примите га съ оnаквимъ усердіемъ съ каковимъ га я пошилѣмъ за знакъ моєго високопочитанія къ пресвѣтлому лицу твоєму,

съ коимъ себе и народъ овай милости и промишлѣнію твоєму препоручуюћи, са цѣлованіємъ скута пребиваю и єсамъ

№ 1048

6. Августа 1821.

М. О.

Господару Єфрему писато, да Господаръ несумня да до садъ ніє разумео одъ Лаке, секретара, да є Господар хоћео изъ разнихъ причина послати кн. Милосава изъ Шапца у Травникъ везыру съ єднимъ даромъ. Но видећи господаръ изъ нѣгови писама, а тако и из други страна да не само по Босни нѣка возмущенія починю се, но Господаръ разумео съ капіе да Оџаћанъ,[1] кои є лане овде біо, съ довольно калабалука у Београдъ иде и да є г. баронъ Строгановъ сва отношенія съ Портомъ дигао, и недавно већъ у отечество отпловіо. Овакова премѣненія безъ сумнѣ войну предвозвѣщаваю, за то да се не би іош кои кнезъ нашъ у турскимъ рукама затекао, за добро Господаръ судіо, да кнеза Милосава отъ намѣреногъ пута съ опредѣлѣнимъ даромъ до болѣгъ извѣстія заустави и даръ при себи задержи до далѣгъ господаровогъ расположенія. Ако ли буде отишао кнезъ, то да га средствомъ поврати. Притомъ опоминѣ Господаръ да, ако бы росс. Дворъ покавџіо се съ Турскомъ, то опетъ положеніе нашихъ состоянія изискуе, да ми до самогъ нападенія турскогъ

[1] Види прву књигу ове „Грађе" стр 96.

на насъ у миру пребудемо, да нашу политику съ према Турака наблюдавамо и никаковогъ имъ повода неподаваюћи, наше намѣреніе явно осетити. Изъ коегъ изискуе да ньово све указато до свогъ времена уступамо и тако у градъ (Шабац) кукурузъ да даде. За картаче што явля, наложено му да ако пріятель даде по 20 гроша то да узме неколико цепти. Примѣчаніе нѣгово за мачване, захтеванѣ ньово за новце да имъ може слободно пушака дати, а за оне новце другіе вещи набавляти, кое ће се по свой прилици и употребити, а барута да имъ не дае, еръ наши люди у томе воздержаніа неимаду. Найпосле ако се согласе може имъ за ньове новце нечто и купити. За топъ изъ Пожаревачке донешенъ е, кои изискуе хаубичка ђулета, за кое да се постара набавити.

№ 1066

10. Августа 1821.

Капиџибаши, войводи ћупріскому одговорено да Господаръ у закону и вѣри никаковога атара пазити неће, еръ то бити неможе; и онай е непощенъ човекъ ко у закону по атару суди. И ако бы и хтео Господаръ у томъ атар пазити, несме отъ народа, кои може и нѣга и Господара упростити. Народъ гледати неможе, да се у ово мирно време ньова деца у робство воде, него да они дѣвойку пошлю овамо, ако су ради спахію извадити. Господар неће у спахіе ништа да се меша, смели они или несме

ли по селима излазити, на путъ имъ нестае, а молити ихъ неће.[1]

№ 1071
11. Августа 1821.

Мули Ибрахиму у Ћупрію писато и препоручено є войводи Мемедъ-аги да каже нѣму — Ибрахиму — да се съ нѣгови арнаути ни у какавъ судъ или вилаетски посао не мешају, некъ се опомене, како е уговорено съ начатка, да особито арнаути овде ништа судити немаю, ерь сиротиня тужећи се на ныхове зулуме и неправде досади, и ако се тога непрођу хоће Господаръ везыру јавити, и ако онъ то неможе зафтисати намѣранъ є Господаръ они народъ отъ ньихъ удалыти, па онда нека суде коме знаде.

№ 1080
12. Августа 1821.

Генералкоманди варадинской

По предварително учинѣной погодби моей съ Јованомъ Петровичемъ, земунским жителѣмъ, ковачког професіона, да бы како у београдской тако и у крагуевачкой церкви потребне тако зовоме филарете и проч. обични гитеръ пенџерски сдѣлао, дошао є и

[1] Исто оваково писмо послато је и Барјак-аги у Ћуприју, где су се били скупили Арнаути, те досађивали околним разним каладајима.

у београдской церкви, по прошиеу наше погодбе, радити заче, но не окончавше таково — намисли теперешнимъ свою фамилію въ Земунъ сущу поселити. По исечениюже нѣкоегъ времена хотѣвши речени Јованъ съмъ преити, у томъ празренію изоставіо ніе реченн майсторъ Јованъ г. генералу отъ Червенки досаћивати, что би ему дозволено было овамо преити, дѣло свое концу привести и заслужену награду свою приимити, на кое госп. генералъ ему отвѣщалъ да дозволеніе таковогъ состоянія изванъ нѣгове крѣпости стои и то онъ самоволно учинити недержаетъ. Того ради причини себе принуждена видимъ съ прошеніемъ таковаго дозволенія високославн. Г. К. на тяжесть пасти и покорно молети ово прошеніе неотреhи и преходъ реченому Јовану са своимъ инструментомъ милостиво дозволити благоизволели: въ противномъ молимъ за одговоръ.

№ 1092

15. Августа 1821.

Генералу Червенки

У Земуну

Несумнямъ да его екселенціи непознато есть, да е майсторъ Јованъ Петровићъ, земунски жытетль, ковачкогъ професіона, по предварителной погодби самномъ у Београду био за оправити како у београдской тако и у крагуевачкой цркви тако зване филарете и прочи гитеръ пенцерски, које у београдской цркви радити зазочео, но неокончавши таково воз-

намѣрн свою фамилію у Земуну посѣтити. Но будући да онъ, речени майсторъ Јованъ, како погођено дѣло црквахъ окончао ніе, тако и уговорену плату зато изъ намѣренія отъ мене получіо ніе, что бы дѣло къ концу привео. На моимъ многократномъ позиваню таковогъ отвѣтъ отъ нѣга добивамъ, да нѣму прелазъ овамо недозволява се. Немогући я дѣло ово неокончано гледати, рѣшіо самъ се съ овимъ его екселенцію понизно молити, да бы реченому Јовану преходъ овамо милостивно дозволяти благоизволѣли. — При томъ, ако бы таковое дозволеніе изванъ крѣпости его екселенціе било; високославне генералкоманди варадинской отправити неизоставили; въ прочемъ пребиваю

№ 1092

15. Августа 1821. М. О.

Капиџибаши у Ћупрію послато укорително писмо, зачто бы оніи без никаковогъ узрока бунили се и подъ именомъ бояня напаствовали и убіяли наше люде. Кадъ тако мисле а они нека кажу, да и ми наше мѣре узмемо, да се клати не дамо. Они знаду да царевъ ферманъ гласи, да у овомъ пашалуку Турцы — Арнаути и Бошняцы ништа судити немаю, а они поставляю карауле по друмовима с арнаутима, да наше люде фатаю, и наложено имъ є да кажу узрокъ ньовогъ поступка; иначе да знаду, да ће господаръ отъ садъ за свако зло съ ньне стране са злимъ враћати.

№ 1104

17. Августа 1821.

Господару Єфрему у Шабцу одговорено за гвожђе погођено да не продає никому, но да све гвожђе пошалѣ на лађу у Палежъ, а господаръ учиниће наредбу кнезу Николи Станковићу, да се пола отъ тога гвожђа овамо у Крагоевацъ донесе, а полакъ тамо да остане на уречено мѣсто. Друго, да наредите неколико искусни люди кои ћеду лити олово и увияти фишеке. Треће, Да нађете єднога доброга ковача са алатомъ за окиванѣ топова. Я самъ писао на генералкоманду да допусте Јована ковача, изъ Земуна, подъ именомъ другогъ посла. Нама є нужно у свему приуготовленіе чинити, но у тайности; что болѣ се може съ турцыма обходити до точнаго намъ наставленія. Г. Ненадовића мислимъ да сте на уречено мѣсто послали. Заповѣсть да издате кнезовима да закажу людима свуда спахійске десетке да се на єданъ путъ неодносе, но нека се изговараю. да є рано іоштъ време, а неки да несмеду од зулума у Београдъ носити, да свакоме знано учините. За сада ето вамъ шалѣмъ 20 хиляда гроша, чрезъ господара Јована изъ Крагуєвца да примите.

№ 1107
17. Августа 1821.

Кнезовомъ београдскимъ одговорено є на нызова писма отъ 17. и 18. да є господаръ доволно извещенъ о турскимъ насіліямъ и убійствамъ коя нашемъ народу бываю, зато препоручує да би тайнѣишимъ образомъ фамиліамъ београдскимъ иселявалити

се дозволили, подъ именомъ у гости, а что є годъ за оружіе способно нека ту задржаваю. И препоручено кнезовомъ да отиду алай-и ћехая-бегу и да ихъ од господареве стране поздраве, да є господаръ весма задоволянъ что є везыръ за учинѣне зулуме турке казнити почео. Тій су зулуми узрокъ били, что люди десетакъ спахійски у градъ носити нису хтели, кои су понели били и чуюћи шта се по Београду чини, вратили се своимъ куһама. Ћехая бегу да врате тавилъ и да му кажу да є ныма више новаца дато него што имъ надлежи давати. За ове новце тавилъ да издаду. —

№ 1118

20. Августа 1821.

Г. Николаевићу и г. Ненадовићу, проти.

(Отъ стране господареве)

У Београду

По господареву налогу препоручуемъ вамъ (а мало самъ и пре вама о томъ писао), да наредите од Забрежа по єднога човека, да се находи на обали, а ето и два момка господарева ради тога посла шилю се, и да мотри како зовну латови съ оне стране, одма да се привати 200 топа хартіе, 23 центе олова и 323 фунте конаца и исте ствари да ноћу на колима по момцыма овимъ пошлѣте у Новаке. Тако исто доћиће чрезъ другога трговца 200 центы олова и прочи разни ствари кое ћете примити, избройти и пописати, и тимъ путемъ на оно мѣсто

отправити, но што болѣ можете у тайности. И вашега Павла изъ Забрежа шиљите на ову страну на разговор само за те ствари, а за васъ да не казую да сте ту. Ја ћу трговцима писати, нѣга да зову кадъ дођу, и онъ нека обећа пешкешъ оффицыру и латовима, да бы ноћу салдумили лађу и изручили на скривену мѣсту, до пришествія кола, такожде ноћу да отнесу.

Ново то вама имамъ јавити, да се Турцы сабираю къ Видину, кромѣ они что се у Влашкой находе и ханове и бурделѣ граде за зимовникъ и о нашой кожи разговараю се. То намъ посвѣдочаваю изъ Сибиия наши корешпонденти.

Въ прочемъ съ истинитимъ почитаніемъ пребываю.

№ 1134
24. Августа 1821.

Н. Н.

Г. проти М. Ненадовићу

У Београду

Милошъ Урошевићъ, Земунац, и вамъ познати пріятель нашъ — дошао е изъ Беча, и проси отъ мене да му пошлѣмъ два моя вѣрна човека на разговоръ. Я знаюћи да сте вы съ нымъ доста путовали и упознанство и пріятелство завели, и знате шта ће онъ предлагати у разговору, а и я знамъ, а знате шта и мы сви знамо, и како му треба одговарати. Зовните га, дакле, на кою скелу хоћете, на Забрежю

или Остружницу, и разговарайте се, нека му не буде жао; а мы знамо што знамо. Ново за сада немамъ вам шта јавити, но васъ поздрављајући любезно

№ 1141

25. Августа 1821.

Остаемъ

М. О.

Епископу шабачкоме јавлѣно да е Али-паша янинскій ухваћенъ живъ од Хуршидъ-паше, и да га е издао войвода Атанасій Васо, по чемъ су се Грци затворили у градъ. Да су дошли гласови о томъ съ више страна, а да е и Абдурахманъ-паша послао свое люде Господару съ извѣстіемъ о томъ, и съ молбомъ, да се весели и Господаръ, кое е и морало бити. Собщено мнѣніе Господарево о том, како ће пасти на вѣстъ ову духъ и Грка и други христяна, кои су се до садъ яко уздали у Али-пашу.

№ 182

3. Февруарій 1822.

Марку Георгіевићу, баѕрђан-баши у Београдъ, писато да се постара преко каквогъ доброгъ пріятеля набавити изъ цесаріе потребне инструменте за правлѣнѣ топова, какоти: плата форма, трапино (сврдо), чекркъ, калупъ и за шестъ топова матеріе и проче потребе, кое му покаже французъ Францешко, кои тога ради къ нѣму одлази. Но тако да се постара утвердити съ онымъ коему наручи, да ове

[illegible] да се [illegible] не буду добре. [illegible]

[illegible]

[illegible]. [illegible] 1822.

Господару [illegible] Обреновићу

[illegible]

Преће [illegible] сам вама [illegible] је командирендеръ карлувачки [illegible] [illegible], а [illegible] нашемъ говоріо да обаве вама, слѣдова-телно и вы мени, да се мы небы на Россію полагали, ибо онъ, говоріо е [illegible], без согласіа нашега двора, ништа съ Портомъ предузете [illegible]. Изъ овога показује се мени двоструко лукавство аустрийско: или да би насъ превукли на свою страну или да би дознали сношенія наша съ Россіомъ и да би ихъ могли Турцима открити. Зато я би за добро судіо, да вы собомъ отидете на Митровицу подъ именомъ прегледаня онамо амбарова. Овомъ приликомъ моћи ћете се и съ инспекторомъ састати. Онъ ће вамъ таки разговоръ о тому отворити, или упитайте га што е командирендеръ доходіо и онъ ће разговоръ отворити. И ако бы вамъ што за Россію опоменуо, да се мы у ньи не надамо; то можете му одговорити: да мы до данасъ у народни дѣли наши не само съ Россіомъ но ни съ єднимъ другимъ дворомъ рѣчи проговорили нисмо, кромѣ съ нашимъ девлетомъ, коему смо и писмено наше прошеніе предали, и кнезови наши и

данасъ у Цариграду очекую царско рѣшеніе, а мы по милости царевой у свакомъ миру, тишини и добру находимо се, и у свакомъ благополучію живимо, отъ коего нигда болѣ не тражимо, само молимо цара да намъ ово потврди. — Какавъ ће вамъ одговоръ на ово дати и што ће далѣ говорити явите ми.

№ 454

13. Марта 1822.

М. О.

Кнезу Іоксиму Милосавлѣвићу у Пожаревцу явлено да е Господаръ данасъ добіо вѣроятне вести да е између Росіе и порте истинито война отворила се и да ће ово скоро и простимъ людима познато быти. Зато да бы предупредили буну, коя бы у оваково смутно быти имуще време произићи могла, а особито у оной пожаревачкой нахій, препоручено му да одма по пріятію овога писма призове све кнезове пожаревачке нахіе, и да имъ [illegible] заповесть Господареву имати добро смотрініе за народъ, да се не би какова буна учинила, а особито [illegible] кнезу Милутину и Марку препоручено да на то добро обзиріаніе имаю. Кнезу Міату да [illegible] [illegible] свога брата Чеда съ неколико одабраних [illegible] изъ његове кнежине къ Бугар у Шаренъ, а међу тимъ и онъ самъ (Міатъ) добро смотреніе од овога крае да има и [illegible] съ Вулиномъ да се саставе.

Кнезъ Јокса ову тайну коя му се явля (за войну) никому да не сообщава, но при самомъ нѣму да остане, а наредба своимъ путемъ нека иде.

№ 502
17. Марта 1822.

Благороднимъ господамъ кнезовомъ, пречестнѣйшимъ архимандритамъ и протоереемъ, преподобнимъ игуменомъ. честнимъ свештеникомъ, поштенороднимъ трговцемъ и кметовомъ малимъ и великимъ и цѣлому народу вароши Београдске. —

Мое любезно поздравлѣ!

Старајући се свагда о благополучію прелюбезнога ми народа србскога, пропустіо нисамъ, любезна браћо, напоменути вамъ и посовѣтовати васъ отечески у писму момъ од 17. дана прошлога месеца Марта, како се нама у ово време владати треба, кадъ се немирни народи около нас буне, да не само по вѣрности нашой къ великому Султану останемо у данашнѣмъ миру и рахатлуку вѣчно, но и веће милости нашегъ премилостивогъ цара да се удостоимо. Напомснуо самъ у истомъ момъ писму, како намъ са сѣятельима злы рѣчи поступати треба. Изоставіо нисамъ, такође, назначити, да завистницы сваки начинъ употребити стараће се, да и саму младежь нашу и безумне у айдучину оправляти, еда бы способъ какавъ улучили, лишити насъ свега овогъ благополучія, кое по милости великога султана уживамо. Напротивъ тога, я ослапямъ се на вѣрность нашу къ премило-

стивому цару и покорность нѣговому веѣилу, честитому нашемъ везиру Абдурахманъ-паши, кои, познаваюѣи све болѣ вѣрность и привърженость нашу къ пресвѣтлому престолу отоманскому поступанѣ наше добро и послушаніе къ великому Султану, све то веѣи приятель народа нашего постае, и оваково добро владанѣ наше самомъ високомъ Дивану представля. Онъ, чест. нашъ везиръ, Абдурахманъ-паша нама сваке добре совѣте подае, упуѣуе насъ и као отацъ синове свое благоразуміемъ своимъ подъ крило великога Султана приводи, коему Богъ дуги и благополучни животъ да даруе! Изъ овога свега лако заключити можемо, да ѣемо се скоро и више царске милости удостоити. И тако, за садъ, ништа ми више неостае напоминяти вамъ, любезна браѣо, кромѣ, да се точно по заповѣсти моіой владате, кою самъ 17. Марта къ вама послао и свимъ кнезовима и свештеницыма заповѣдіо, да ону заповѣсть мою често вамъ прочитаваю и настояваю да се точно испунюе. Къ тому са согласіемъ чест. везира особито налажемъ вама, гди бы се годъ айдукъ, узнемиритель овога мира и рахатлука показао, сложно сви да устанете, и онога айдука, како самъ вамъ и преѣе явіо, или да уватите и мени пошлѣте, или, ако се уватити не да, убіете. Сь ятакомъ исто тако као и съ айдукомъ поступите, ибо да ятака или онога ніе кои айдуке чува, не бы заиста ни айдука было. Кои се не бы о уништоженію айдука старао, све зло, кое ѣе на поединог човека, кнежину или нахію наиѣи, себи нека припишу. Надаюѣи се, да ѣете вы све заповѣсти мое,

како и досадъ свагда точно испунявати, остаємъ и єсамъ

№ 882
10. Мая 1822. Свимъ Вамъ Доброжелатель
у Крагуєвцу.

Верховни Сербій Князъ
Милошъ Обреновићъ

ПРЕГОВОРИ С ПОРТОМ

ПЕТА ДЕПУТАЦИЈА У ЦАРИГРАДУ

На захтевање Порте Милош је с Народном Скупштином изабрао 22. Октобра 1820 године велику депутацију из осам лица, коју пошље у Цариград, те да с Портом уреди српске послове. Ова велика депутација кренула се из Србије 29. Октобра 1820 године.[1]

Тек што је пета депутација отпочела свој рад, букне револуција у Грчкој, Румелији и Влашкој. Услед тога Порта затвори српске депутате. Милош опет са своје стране изјави да депутати престају бити пуномоћници српскога народа, пошто су слободе лишени. При свем том одржавао је кнез везе с депутатима и преко њих радио да Порта призна Србији права која беху у засебном акту изложена.

---

1. Ради сећања помињемо да су у петој депутацији били Вујица Вулићевић, Димитрије Ђорђевић, Илија Марковић, архимандрит Самуило Јаковљевић, Милоје Вукашиновић, прота, Аврам Петронијевић, Сава Љотић и Ристо Дукић (види стр. 58 и 59 прве књиге ове «Грађе.»)

Ма да стање у Цариграду беше врло ровито, јер Порта уђе у траг грчкој завери, те због тога обеси патријарха и поубија многе важне грке, опет је Милош преко Марашли Али-паше био обавештаван о стању депутата и раду њихову.

Но по што Марашлија умре Милош је још у међувремену, докле не дође Абдурахман-паша, добио два извештаја из Цариграда. Оба извештаја казиваху да српски послови добро напредују, само треба Србија да остане мирна и да се не буни.

С доласком Абдурахман-паше у Београд изменили су се и одношаји наспрам Цариграда. Абдурахман није више стављао Милошу на расположење татарина, нити је хтео што да зна за српске депутате. Абдурахман је ишао још и даље. Он је представљао Порти како Срби не заслужују ма шта да им се учини, он је управо црнио Србе пред Портом.

Од доласка новога везира па све до 7. Марта 1822 године — пуних 6 месеци — били су кнезови у Цариграду без икаква гласа из Србије. На многе молбе Милошеве Абдурахман пристане у почетку Марта 1822 да пошље писмо српским депутатима у Цариград. Но и у том писму било је само спомена о личним одношајима кнезова, јављено им „да су фамилије њихове живе и здраве, но непрестано питају за њи (кнезове), које Господар ни сам не знајући не може им казати. Наш народ, вели даље кнез, у непремјеном миру и покоју живи, само жели за њи разумети. Зато нека се постарају извадити дозволеније од славнога реиз-ефендије да од њи

један дође овамо или барем једно момче пошаљу с писмама њиховим к' Господару, да се известимо јесу ли сви живи и здрави.[1]" Абдурахман паша пошље ово писмо у Цариград. Још је прошло два месеца докле је Милош добио глас из Цариграда да су кнезови здрави и живи. Њихов одговор на споменуто писмо стигао је у Мају месецу. Но и тај одговор био је без икаква значаја. Он се тицао само породичких прилика. Поред тога депутати жалили су се на оскудицу у новцу. С тога Милош похита те им по Јованчи татарину пошље 10.000 гроша на трошак. Јованче је отпутовао за Цариград у пратњи везировог татарина 10. Јуна 1822. године. Међу тим добије кнез Милош необичним путем извештај од депутације, како је реиз-ефендија призивао депутате и изјавио им, да ће се ствар српска скоро почети, само захтева од њи нове предлоге и молбе. Писмо кнезова беше писано лимуном.

Милош није веровао више у Портина уверавања с тога се он обрати најпре Марку базрђанбаши, а доцније брату свом Јефрему са захтевом, да му препоруче сигурног човека преко ког би могао о свему известити владу руску, те да од ње тражи упутства.

Услед изјаве реиз - ефендије Милош је желео да ствар српску у Цариграду по ново крене. Чинећи се невешт извештају депутата, Милош се обрати писмом на реиз-ефендију, а замоли и Абдурахмана да

[1] Акт државне архиве од 7. Марта 1822 год. Бр. 405.

и он потпомогне молбе његове у Цариграду. Писмо упућено на реиз-ефендију пошље Милош преко Ћелеша везиру у Београд с молбом, да га пошље у Цариград по свом татарину. Преко Ћелеша испрати Милош и 300 гроша за татарина који ће писмо носити у Цариград.

Шта је учинио Абдурахман с писмима Милошевим не зна се. Тек једно је извесно, да он са своје стране није ни једну добру реч рекао за Србе, нити је он потпомогао молбу Милошеву. За ово налазимо доказа у писму Милошевом од 14. Августа 1822. год. којим јавља Ћелешу да се вратио из Цариграда Јованча и да је причао како је везир мучио Салију татарина, за кога је сумњао да је Милошу донео неко тајно писмо од кнезова из Цариграда.

То беху последњи гласови које је Милош у 1822. години добио о раду депутације српске.

У почетку 1823 године беху изгледи бољи. 7. Јануара извештава кнез Милош Абдурахман-пашу „да су татари наши из Цариграда Јованча и Симић дошли, донели утјешителна писма од кнезова наши, да имају надежду и височајше објешчаније скоро с полученом милошћу одпуштени бити. Милостиви Султан благоволио је изјаснити да у вјерност и привржeност народа српског више сумње не полаже.[1]"

[1] Не треба заборавити да је ово писато пошто су сви покушаји хетериста да побуне Србију остали безуспешни, и пошто је устанак у Влашкој био већ угушен. Србија је поред takова два искушења прошла мирно.

У исто доба саопштава Милош везиру „да је реиз-ефендија благоволио изјавити преко Јованче устмено и писмено благоволеније и почитаније своје спрама Господара.“

Од тог доба везир је опет почео сумњати на Милоша, с тога је све могуће чинио да отежа кореспонденцију између Милоша и српских депутата. По 4—5 пута морао се Милош обраћати везиру за татарина и овај га је увек одбијао скоро без икаква разлога. Најзад Милош раскине и ту везу с везиром, те 10. Фебруара 1823. године пошље Јованчу у Цариград с писмима на кнезове-депутате и пошље им нешто трошка. О томе извести Милош везира само знања ради с тим, да је Јованчу морао послати, пошто на толике молбе везир се није хтео смиловати и послати татарина, а кнезови у Цариграду остали су без трошка. Милош је овога пута куражно обишао везира. Абдурахман видео је да не морају писма за кнезове-депутате ићи само преко њега, с тога се покаже попустљивији и на крају Марта извести Милоша, да му ставља на расположење једнога татарина за Цариград. Милош употреби и тог татарина, кога испрати из Крагујевца 31. Марта 1823. године с писмима на кнезове.

Већ 10. Априла 1823. вратио се Јованча из Цариграда с писмима од кнезова и с писмом од Порте на Абдурахмана. Оба та писма тицала су се само ондашње новчане тарифе.

Које поступци везирови у Београду, које устезање Портино да кнезове пусти или им бар да

каква год отсечна одговора учинише, да Милош изгуби наду, да ће се послови српски у Цариграду повољно свршити. У то доба није се више ни барон Строганов, руски посланик, налазио на Босфору. Све је то рђаво утицало на српске послове. Својој зебњи дао је Милош израза у једном писму, које је управио био на брзђанбашу свога, у коме му поред осталога вели: „Диван се соглатити неће промјенити кнезове наше из Цариграда и толико мање послати их овамо да овди с везиром посао наш сврше и трактат свежу. То је само једно желаније кнезова наших, а Диван не може о томе ни помислити."

Све до јесени прошло је време у преписци која се тицаше само личних одношаја. Кад је пак устанак грчки узео мах и кад је везир мислио да је време Србију прегазити, пусти он по народу глас као да су кнезови-депутати побегли из Цариграда и тиме доказали Порти како Србија намерава прѝдружити се устанку грчкоме. Чим тај глас дође до Милоша он с места опреми Јованчу у Цариград, да се увери јесу ли кнезови на месту, а уједно пошље извесан дуг патријаршији. Јованче се кренуо на пут 19. Августа 1823 године. Преко 6 недеља бавио се Јованча у Цариграду. Тек 4. Октобра вратио се у Крагујевац. Милош одмах сутра дан извести везира, да се Јованча вратио из Цариграда „и повољна писма од кнезова наши и поздрав од реиз-ефендије донео. Да су кнезови на миру и у Цариграду и да нису као што се било говорило оданде избегли." Јованче је још донео и извештаје од кнезева-депу-

тата. Ново ништа није било. Порта је српску ствар одуговлачила, а кнезове није хтела пустити кућама својим.

У то доба пада и погодба Милошева око дуга што су га владике српске дуговале патријаршији, с тога је Јованче још три пут ишао у Цариград, с наруџбинама на кнезове и патријаршију, а с тога је и кнез шабачки Милосав Трифуновић отишао у Цариград у половини Новембра 1823. године.

Као што се види време од 1821—1823. године прошло је без икаква успеха у Цариграду. Кнезови су седели и проводили време више као јамци за мир Србије, но као пуномоћници народни. Они су управо били заточници у Порте и Султана. Као такови нису били ни за часак сигурни, а камо ли да су могли што радити за народна права.

ДОКУМЕНТА

Господару Јовану Обреновићу
(за нахію рудничку, ужичку и соколску)
Господару Єфрему Обреновићу
(за нахію шабачку и ваљевску)
Свимъ протчимъ главнимъ кнезовомъ у све нахіе Бѣоградскогъ Пашалука

Не пропуштамъ вамъ утѣшателни случай явити, како е скоротеча нашъ Јованче из Цариграда

16. текущаго месеца, съ девлет-татариномъ, благополучно овди приспѣо и нами писма одъ наши кнезова донео, у коима они состояніе ньовогъ доброгъ здравія являю — и да ихъ є премилостива десница божества како и человѣколюбіе пресвѣтлѣйшегъ монарха до садъ отъ свакогъ нещастног случая благоутробно сохранила, и надаю се по примѣру милостиваго поступка блистателне Порте сверху их до сада, да ћеду съ рѣшеніемъ нашего праведнаго прошенія отпуштени скоро фамиліама своима доћи, и нама миръ и тишину, коє ће наше благополучіе конечно утвердити наблюдавати усердно препоручую.

Притомъ являю нам, да су арачке боще веħ за насъ послате нашему честитому везыру Абдурахманпаши. Изъ коєга се види, да ће се одма по пришествію нѣговомъ у Београду арач собирати почети, и коє вамъ за существителнѣйшу дужностъ вашу препоручуємъ, да по пріатію овога моєго сообщенія одма свакогъ човека ваше нахіе (или кнежине) въ особъ пооштрите, да сваки обични арачъ по досадашнѣму урежденію у приправности има. Тако да кадъ арачліе опредѣлени буду, найскорійм[ъ] начиномъ арачъ прежде порезе собирати се може.

№ 1320 Верховни Сербіи Князъ
20. Септемврій 1821. **Милошъ Обреновићъ**

Господару Єфрему Обреновићу писато да призове Панту изъ Земуна, или преко Х. Брзака да му поручи, да се стара єще єднога добра вѣрна намъ чо-

века наћи, кой ће съ Ивановъ Х. Андреевићемъ, коій е пре три дана одавде у панчевачки контумацъ отишао, непрестано седити у Херманштадту за отсланіе писама наши у Петерсбургъ и такожде къ нама изъ Петерсбурга. — И јавлѣно му да се онъ ништа не сумня о слуху, да ће Турци войну съ Русима отворити, ербо мы свуда имамо наши люди, кой на то мотре и кой ће намъ прећe явити него што се овди чути може.

№ 1399

4. Октомврій 1821.

Марку Георгіевићу, базрђанбаши, одговорено на писмо нѣгово од 1. Августа, кое Господаръ съ удоволствіемъ разумео что Германъ пише из С. Петерсбурга. Међу другим за медалію ону коя е Господару изъ Русіе послана и кою е правительство србско изъ зависти къ Господару натрагъ повратило — временомъ писаће Господаръ да Германъ медалію съ прочомъ коресподенціомъ пошлѣ овамо.

Препоручено да яви что скоріе може коим путемъ можемо у Петерсбургъ писати, еръ има важна приключенія до височайшегъ свѣдѣнія довести и сверху тога наставленія очекивати.

Явлѣно му, да смо писмо едно потайно примили съ лимуномъ писано, у коему являю да имъ е реизъ-ефендія представіо, да ће се скоро преговори почети коихъ су ради они дошли, и зактева од ны на ново предложенія и прошенія наша, кое се мора скоро

саобштити Русіи, да би сверху овогъ наставленіе получили у призрѣнію обхожденія нашегъ, да не би что противъ политике садашнѣ согрѣшили.

А међу тимъ писано кнезовима да они ништо о томъ не починю, изговарајући се да нису више полномоћници народни, а као апсеници не могу ништа предузети.

№ 1511
9. Августа 1822.

Ђорђу Ћелешу у Београду, писато да е Господаръ разумѣо одъ Јованче татарина нашегъ, да е Сали Татаринъ за цѣло зато мученъ и испитанъ и апсенъ био да каже е ли какова писма одъ наши кнезова донео, и будући да се ніе одати хтео, као што е Јованчи самъ у Смедереву казивао, да неби одао да е знао да ће погинути — зато га везиръ низъ Дунавъ сургуніо. Из оваковог поступка везировогъ види се, да е онъ самъ нами найвећи непріятель и да е онъ са таковим поступанѣмъ у состоянію учинити вамъ велику пакост, у коемъ живо представленіе да му се учини. Мы имамо довольни узрокъ вѣровати, да е он причина что мы одъ наши кнезова никакова писма не добивамо и да онъ о нашем злу кодъ Порте ради, кадъ онъ изъ самогъ подозрѣнія или что му е нѣки слагао, да е намъ Сали писмо донео толика изтязанія чини. Мы съ исполненіемъ наше поданическе дужности заиста нисмо то заслужили, и жао нам е до Бога, да онъ с' поля показу-

юћи се нашъ пріятель, а унутра ради нами о злу, у великомъ смо безпокойствію да таквогъ великогъ неѝріятеля међу нами имамо. Разумети му дати, да ми нисмо толико будале да не знамо что онъ чини.

№ 1576

14. Августа 1822.

ВЕЗИРУ БЕОГРАДСКОМЕ.

Честитоме Абдурахман-паши

У Београду.

Ваше высокопочитаемо писмо отъ 7. числа овог месеца исправно приміо самъ у коему говорите, да посилаеми къ мени вашъ базрђан-баша Георгіе, хоће мени устмено све налоге свѣтлости ваше одъ славнога Девлета учинѣне изјавити како да се владамо. Речени посланикъ свѣтлости ваше єстъ мени саобщіо препоруку вашу, по коей наложіо самъ и я моему Георгію Ћелешу, коего къ вами пошилѣмъ, да изяви свѣтлости вашой желю мою. —

Юче дође мой Јованче изъ Цариграда съ писмама єдним отъ славногъ Садразама на свѣтлост вашу, коє по Ђорђу базрђан-баши пошилѣмъ, и писмама отъ кнезова наши на име мое, у коима међу прочимъ являю, да су одъ славногъ реизъ-ефендіє получили на одговоръ у призрѣнію овде теченія новаца, да вы и я у договору можемо учинити таково расположеніе по нужди и обстоятелствомъ народа, да се народъ не убіе, а да на то фермана издати не могу. По чему и я надамъ се да свѣтлости вашой ни мало противно

дући да овдашњи војвода, вели кнез, није могао ићи тамо из узрока, што би у отсуствују његовом овдашњи народ, незнајући истиноје његово намјерније и отшествије возмутити се и у волненије мисли дошао.“

Но ни Турцима није била пријатна неизвесност која је наступила по смрти Марашлије. Ако су они и били господари у пашалуку, опет је Срба било много више, а они беху одсечени од осталих већих центара турске царевине. Нарочито у првим тренутцима богати турци, а првенствено спахије, беху у страху за своја имања. С тога одмах сутра дан по смрти Марашлије све спахије искупише се код својега поглавара, Алај-бега и потписаше писмо управљено на Милоша у коме обећавају бити мирни. Уједно они су гарантовали Милошу и Србима одржати потпуно оно стање које се затекло онога дана кад је Марашлија умро. Изјави спахија придружилису се одмах и београдске ерлије. Разуме се да је оваква изјава кнезу Милошу добро дошла и он је одмах 24. Августа одговорио и спахијама и ерлијама „да је с великом радошћу разумео из писма њихова да су ради сви турци у миру, тишини и согласију пребивати до опредјеленија височайшаго Девлета за новога везира. Тако господар њима обећава у сваком њиховом предложенију согласити се и обећава данашњи мир и рахатлук сохранити, само да они такав ненаруше, уверавајући их да ће ово ново обхожденије наше самому Девлету по вољи бити и њима чест принети, које ће господар по нарочитому татарину, од ћехаја-бега испрошеног, цару јавити и њи похвалити.“

Милош је дакле одмах ухватио веру с турцима: да они остану мирни, а он је гарантовао турцима мир и сигурност са српске стране. Но овај споразум био је само на хартији. У истини турци нису мислили мировати. Они нису могли да забораве на прекоре и претње које су слушали пред смрт Марашлијну од првака срба, па и од самога Милоша. Они су се живо сећали како је годину дана пре тога прошао у Врбама први царски комесар Есад Бег[1]. Нису они заборавили на последње догађаје кад Срби престадоше долазити у Београд, због чега Турци осташе без средстава за живот. И ако је Милош имао најбоље жеље за мир, и ако су можда богати Турци, из страха за своју имаовину, мира желили; опет није могла ни изјава спахија и ерлија, ни прокламација Милошева на народ очувати онакав мир какав су врховне управе желиле.

Изјаву спахија и ерлија саопштио је Милош одмах свима главним кнезовима, али још пре тога народ се беше усколебао. Најпре се у Смедереву Срби-чаршилије поплашише од градских турака, с тога се нагло почеше исељавати из вароши. Већина Срба беше се иселила у Паланку и по оближњим селима. Смедеревски покрет међу Србима одјекнуо је одмах у Шапцу и шапчани следоваше примиру смедереваца, те напустише варош и повукоше се у села око Цера. Да овакав покрет међу србима није био турцима по вољи лако је увидети. Оставши

---

[1] Види прву књигу ове „Грађе“ од 96—152 стране.

без везира, они су се бојали да неће Срби ову прилику употребити те да се освете турцима. С тога они преко алај-бега протестоваше код Милоша за такве поступке. Нема сумње да би овакви поступци могли изазвати много теже заплете. С тога Милош изда Пери Вулићевићу за смедеревце и господару Јефрему за шапчане строгу заповест „да тамошњим житељима забрани избегавања из вароши без сваке нужде, јер такови казну строжајшу заслужива, пошто својим бегством и Турке у волненије баца и другим такожде повод к томе даје."

Утишавајући смедеревце и шапчане Милош је издао одмах општу наредбу на све главне кнезове у којој им заповеда „да са турцима политично живе" и да се клоне свега што би изазвало сукоб између Срба и Турака. Нарочиту пак пажњу обратио је на Турке у Београду, Шапцу и Смедереву, јер они су и били меродавни за цео пашалук. Зато нареди кнез да се натраг врате сви београђани, шапчани и смедеревци који се већ беху иселили, а сам пошље своје момке да слободе људе, да се ничега не боје но да се у Београд врате, те да покажу турцима да се нису односи у земљи променили.

Докле је овако настојавао Милош да се одржи редовно стање, докле је он Турке, уверавао „да ће раја спахијски десетак без сваког противленија онамо носити куда спахија заповеди," дотле се турци предомислаше и задобивши за се ћехаја-бега издадоше заповест: да се ни један београђанин, који се иселио по смрти Марашлиној, више не пусти у Београд. Ова

заповест створила је ново стање у Београду. То беше први знак да су елементи немира у граду београдском одржали победу над мирним агама и спахијама. С места Милош изда нове наредбе преко Николајевића, који у оно доба беше секретар народне канцеларије, „да каже момцима, који су отишли људе у Београд натеривати, да од тога одступе и нека сваки седи где хоће, а турцима да каже да је то до њи кривица а не до Господара.“ Само на овоме није остало. То би управо било оно исто што су и Турци хтели, т. ј. да се Срби не врате у Београд, а они да притисну њихова имања.

Турке је требало онамо казнити где су они били понајслабији. И Милош је ту њихову страну знао, па је сутра дан — 2. Септембра — заповедио кнезовима Народне Канцеларије „да кажу турцима и алајбегу да је Господар остру заповјест кнезовима издао да људима заповеде десетак у Београд носити. Сад пак људи чујући да је од Турака закључено, да никога до опредељенија царског за другог везира у Београд не пуштају уплашилису се и говоре: свуде ће на другу страну десетак носити само у Београд не смеду.“ Даље их је уверавао Милош да ће он при свем том одржати дату реч и са своје стране мир чувати.

Као што рекосмо то је био само почетак нередима с турске стране. Ни сам Милош није више вѣровао у мир београдски. Он је истина 2. Септембра захвалио своме конзулу Хаџи-Николи што није утекао из Београда, али на крају писма обећава му

јавити „кад буде време на коју му страну ваља измаћи.“

Турци нису могли дуго чекати у тако запетом стању. Чим су елементи нерада добили одсудан уплив на врховну турску управу у граду београдском, одмах су тражили пута и начина да се свете Србима. Ако би се хтели запитати: а за шта су имали Турци да се свете Србима, не би могли наћи друга разлога до то што су за 6 година (од 1815—1821) изгубили многа своја права, што Срби не беху више она „факир-фукара“ какву су је памтили пре 1815 године. Турци су желели да се врате „стара, добра времена,“ а Срби се упињаху да задобивена права сачувају. Ето то је једини узрок са кога Турци тражише заћевице, да се побију са Србима, неби ли после тога вратило се старо време.

Првоме кораку следовао је од турске стране врло брзо други. Турци стану по чаршији у Београду убијати људе, који су доносили своје производе на трг, а да се Срби неби могли бранити нареде да се од сваког Србина, који у варош уђе, узме оружје испред вароши на капији, па да му се опет врати кад из вароши изађе. Ово је било већ са свим отворено непријатељство. Њиме је потпунце погажена реч коју су 23. Августа били дали спахије и ерлије.

Милошу не беше до заваде, а још мање до отворене борбе. Он се решио беше попуштати до краја. С тога препоручи кнезовима Народне Канцеларије „да се исељавању чаршилијском ни мало не противе, већ свакому на вољу да оставе драго му седети драго

му одлазити у село.“ А што се тиче наредбе о одузимању оружја од људи који у вароши долазе „на то је назначено кнезовима, да су турци то измислили људе обезоружати, да их могу лакше клати по сокацима. Зато да кнезови споља јаве да људе за неко време у Београд непуштају. Спахијама да јаве да слободно по селима десетак одвајати могу, али до пришествија другог везира у Београд и повраћања уредбе, да се ни један не нада, да ће му се у град однети. Људи тамо одлазити не смеду, јер они добро чују, да се по Београду кољу. То све турцима кнезови да представе.“

После тога настало је отворено непријатељство између Милоша и турске управе у Београду. Милош нити је могао, нити је смео допустити да се прави у Београду касапница од Срба.

Турци су знали на чему су. Они се нису више добру надали, с тога богатији опреме своје породице са драгоценостима и пошљу једни низ Дунав у Ада-кале и Видин, а други уза Саву у Босну. Сами пак остану у Београду да се носе са Србима. У том је предводио турке Хаџи-Риџаловић, давнашњи непријатељ Милошев.

Пошто у Београду не беше везира, а бојећи се да турци београдски не представе у Цариграду неистинито шта се дешава у Србији, Милош се реши да о свима београдским догађајима извести најближега везира. И доиста 4. Септембра 1821. год. пошље Хусеин-паши, нишкоме мухафизу, тачан извештај о свему шта Турци у Београду раде. У исто

доба Милош није пропустио уверити Хусеин-пашу о лојалности српскога народа наспрам Султана и Порте.

На тај начин Милош се оградио од могућег заплета између њега и Порте, па се за тим окрене са свим спремати како ће доскочити турцима београдским. Најпре нареди да нико не долази у Београд на трг. За тим изда заповест да се чаршилије не мешају с Турцима. Кнезовима заповеди да не возе ни дрва ни сено у град. Једном речи он прекиде сваку везу између Срба и Турака. У Београду су била два табора: турски и српски, две непријатељске странке. Па и онда кад је ћехаја бег захтевао од Милоша да за војску и за везиров конак донесе дрва и сено у град, што је по уговору био дужан чинити, он одговори „да се више усудити не сме никаквог човека макар с каквим послом у град пуштати донде док од височајшег Девлета новоизабрани везир не дође.“ Овакав одговор са свим је приличио тадашњем стању ствари, кад су Турци мучки убијали не само одрасле Србе, но и жене и децу.

Докле су у Београду Турци с Рицаловићем све спремили што би могло изазвати сукоб са Србима; дотле су се погранични Арнаути спремали да упадну у Србију. Њих је Марашли Али-паша из Србије отерао, јер беше издао заповест да се Арнаути и Бошњаци не смеју у пашалуку београдском задржавати. Но они су с тугом оставили своја седишта и вратили се у Босну и Арнаутлук. Али били су увек готови да по ново дођу у Србију и сваку су прилику, из које би се немири развили, једва чекали.

Чим је Марашлија умро дође на границу код Ћуприје преко 100 Арнаута желећи да иду у Београд. За времена још дозна Милош то и одмах заповеди кнезу темнићскоме Милети Радојковићу и јагодинскоме Михаилу Кујунџићу, „да не пропусте 107 Турака, који траже да иду у Београд на капију, но ако хоће у Ћуприји остати нека остану, ако ли не, у Београд вход до опредјеленија новога везира неће им се дати, ибо тако је закључено с Турцима београдским“. Кад Турци не могоше проћи правим путем преко Ћуприје и Јагодине, они се крену к Црној Реци, намеравајући преко планина да пређу у Србију. Ако се једном нађу преко границе, знали су да се Милош с њима неће туђи. Но и то дође за времена до знања Милошу, те он с места заповеди кнезу Ресавцу „да добро пази на Турке који су се приближили нашим границама, особито на њихове покрете и намере! Ради још веће сигурности опреми Милош свога писара Павла с момцима Михаилом Жиловићем, Николом Паштрмчевим, Карабибером и Васиљком да пређу по граници нахије ћупријске и пожаревачке, те да виде шта Турци раде и намеравају.

Запетост унутра, а опасност на граници беше узела већ са свим озбиљан изглед. Слабо је ко веровао више да ће се мирним путем расправити започета завевица између Срба и Турака у београдском пашалуку. Те ванредне и ненормалне прилике у унутрашњости и на граници дејствовале су на

Порту те она убрза с попуњењем везирске столице у Београду.

ВЛАДАВИНА АБДУРАХМАН-ПАШЕ

По жељи народа и Милоша Порта је у јесен 1815. година била одредила за везира београдског Марашли Али-пашу, који је везировао све до Августа 1821 године. Смрћу његовом беше упражњено место београдскога везира. Турци који још у последње време живота Марашлијна завадише овога с Милошем узеше управу у своје руке и стадоше немилице гонити Србе. Овако стање беше постало несносно. Ни Срби, ни мирољубиви Турци не могоше сносити зулуме бесних бошњака и арнаута. Милош није пропустио молити Порту да што пре попуни везирско место у Београду. Он је молио и радио да за везира буде постављен Мехмед ага, азнадар, стари београђанин и пријатељ Милошев. Но овога пута молба Милошева није имала резултата у Цариграду, јер Порта првих дана месеца Септембра 1821. одреди за везира београдског Абдурахман пашу адакалског. Први глас о постављењу Абдурахманову стигао је Милошу 7. Септембра 1821, а 8. истог месеца већ је о томе известио браћу своју и све нахијске кнезове.

Стање у Србији у ово доба било је врло критично. Оно је врло личило на стање за време дахија — 1804 године. Управа Турска беше избијена из руку законитих власти и у београдском

пашалуку није се признавала ни поштовала царска власт, но турски насилници. Милош је видео куд Турци циљају, с тога се беше упео из све снаге да одржи мир до доласка новога везира.

Глас о постављењу Абдурахман-паше није обрадовао Милоша, јер докле је Абдурахман био у Адакалу често је чинио неприлике србима и трговини српској у опште. С друге стране Абдурахман-паша, као прави Турчин, врло је био поношљив а и врло строг вршилац закона. При свем том Милош се од њега надао бољитку, јер горе није могло бити но што већ беше запело између Турака и Срба.

Наредбом од 11. Септембра 1821. Милош извештава све кнезове о постављењу Абдурахман-паше, уједно им је јавио „да је он до пришествија својего поставио у Београду кајмакамом својим Смаил Ефендију, бившег ћехаја бега почившега везира Марашли Али-паше, и препоручује свим кнезовом да усугубе труде своје одржати овај рахатлук међу народом и мир који сада царствује, које ће свим нама не само на чест но и на благополучије служити у присуствију новога везира. Да даду татарима од сваке нахије по 50 гроша“.

Истога дана обратио се Милош и самоме новоме везиру у Адакалу с писмом, у коме га уверава о својој привржености и даје свечано обећање да ће сачувати мир и тишину до доласка његова. Писмо Милошево однели су у Адакале кнез поречки Вуле, кнез јагодински Михаило Кујунџић и Ђорђе Ћелеш.

Овом уверавању следовало је одмах и друго писмо у коме се кнез жалио на турке београдске. Да би та жалба имала бољега успеха приложено је њојзи 25.000 гроша „за снабдевање тевабије у путу потребним трошком“.

Пошто је тако у напред спремио везира, наредио је Кнез да се чине припреме за дочек Абдурахман-паше. Браћу своју и све главне кнезове, изузимајући Мићића и Васића, позвао је да се спреме да иду у сретење новоме везиру. Сваки да поведе са собом по 10 најодабранији и добро оружани људи и кметова; и сваки да понесе од своје кнежине по 100 ока масла, које да се купи од народа за новац, а да се не узима бесплатно. Господару Јовану препоручено је да поведе кнеза Обрадиновића и Демира, а Јефрему да поведе Штитарца, Бобовца и по једнога кнеза из сваке кнежине нахије ваљевске. „Да приправи и до Палежа спусти две лађе јечма, једну сена и једну дрва, које да се могу одма у Београд спустити како везир дође. Пери Вулићевићу такође је достављено да и он једну лађу сена у приправности има, које да набави с погодбом за паре као и масло. Кнезовима београдским беше заповеђено да буду приправни с колима одма понети сено и дрва у Београд како везир дође. — Другог дана — 14. Септембра — издата је нарочита наредба кнезу Јоксиму Милосављевићу у Пожаревцу „да приправи меда, масла, овнова и сена онолико колико за 1000 људи на три конака потребно буде, где везир на конак буде да се може одма онамо однети.“ Исте ова-

кве спреме учињене су у Смедереву и Гроцкој. По доцније утврђеном распореду одређена су за конаковање везиру ова места: Пореч, Гор. Крушевица, Мустапић, Пожаревац, Смедерево и Гроцка. На свима тим местима беху спремљене колебе и храна за људе и стоку. Рачунато је да ће бити у пратњи везировој бар 1000 људи.

Докле су се главни кнезови спремали по путу да дочекују везира са свим свечано, дотле се Милош бринуо о дочеку у Београду. Ћехаја бег чим је постављен за заступника везировог, одмах се обратио Милошу да му пошље што пара „за простирку везиру“. Ову прилику није хтео Милош да пропусти а да ћехаја бегу не пребаци све што су Турци радили од смрти Марашли Али-паше, па да му на завршетку изјави „да смо ми до сада више пута давали по једну знатну суму новаца за простирку ч. везира, коју он — ћехаја-бег — захтева да ми купимо, и да она може послужити и новоме везиру, а ако је која простирка преко ове више потребна да јаве Господару, он ће драговољно наредбу учинити да се купи“. — У истом писму заповеда кнез Милош кнезовима народне канцеларије „да јаве ћехаја-бегу да Господар не сме пошиљати људе у град ђубре износити, нити пак они смеду преко мртви телеса браће своје у град одлазити до пришествија нашега ч. везира; јербо су они сами својим зулумом и убијањем отерали измећаре своје, који су им за службу опредјелени били. — За дочек ч. везира нека се ћехаја-бег ни најмање не стара, то ће све

Господарева брига бити набавити потребнаја њему за конаке". Кад је ово писмо у Београд стигло везир се већ био кренуо из Адакала. Господар Јефрем позват је 18. Септембра да с места дође у Крагујевац са свима кнезовима нахије шабачке и ваљевске, а и сам кнез Милош био је спреман за пут у сретење везиру. Милош је мислио дочекати везира у Пожаревцу. За време својега одсуства из Крагујевца одредио је био да га замењује архимандрит враћевшнички Мелентије.

Дочек у Пожаревцу био би исто онако велики и сјајан као што беше дочек царскога комесара у Врбама 26. Августа 1820. године. Турцима није нипошто ишло у рачун да Милош дође у непосредни додир с везиром. Они су знали да Милош нема шта добро о њима рећи, па су страховали колико од тужбе Милошеве толико исто и од његове кесе. С тога они заплаше Абдурахман-пашу, јавивши му да Милош смера ухватити га у Пожаревцу са целом његовом свитом и држати га затворена као јемца за кнезове — депутате, који беху од Порте у Цариграду задржани. За ову интригу београдских турака Мулошу су јавили из Београда докле је још у Крагујевцу био, но он тим гласовима није версвао, напротив 20. Септембра кренуо се у сусрет везиру к Пожаревцу. 21. Септембра стигне га у Свилајинцу писмо Ћелешево у ком му и он о томе јавља. Истога дана Милош извести Ћелеша „да је из писма његова увјерио се о чем није пређе вјеровао писмима која су му из Београда долазила за то да су агалари бео-

градски лажљиво представили ч. везиру Абдурахман паши, да је Господар намјерен, када пред њега изађе, уфатити га и задржати у рем док нам се наши кнезови из Стамбола не пусте; о којем бојећи се Господар да ч. везир на Господара што посумњао не би, а рад будући избјегавати најмање искрице подозрјенија буди какова, принужден је био од намјеренија својего, на сретеније ч. везиру изићи, престати и вратити се натраг у Крагујевац[1]." Ћелешу беше заповеђено да о свему томе извести Абдурахман-пашу и да му још јави да ће га у име кнежево поздравити у Пожаревцу прота Ненадовић, Николајевић и кнез Ресавац с Ћелешом. Но Милош није пропустио о томе да обавести и самога Абдурахман-пашу нарочитим писмом.

И тако испало је београдским турцима за руком да у првим часовима заваде новога везира с Милошем.

Абдурахман-паша прође из Пореча преко Пожаревца у Београд брже но што је био мислио и но што је то у опште обичај у велике турске господе. Већ 25. Септембра стигао је Абдурахман у Београд.

Абдурахман-паши спремио је био кнез Милош сјајан дочек од границе пашалука па до Београда. У Београду поздравили су га у име врховнога кнеза господар Јефрем с кнезовима нахије београдске, шабачке и ваљевске.

---

[1] Акт државне архиве од 21. Септембра 1821 год. Бр. 1329. Овај акт датиран је у Свилајинцу.

Чим се кнез Милош из Свилајнца вратио у Крагујевац, беше му прва брига да ублажи и умири везира због гласова које беше добио од београдских Турака, па да одмах настави тужити се на зулумћаре београдске. Кнез Милош науми да изведе пред новога везира све људе којима су Турци какво зло учинили, те да одмах да доказа за све на што се писмено беше жалио. С тога заповеди кнезу грочанске кнежине Живку Михаиловићу „да закаже варошанима (београђанима), савамалцима и палилулцима да буду са фамилијама готови до прве заповести Господареве и куда им Господар назначи да имаду поћи, имући да погоде кола, а сиромашнима да имаду дати из села. А такођер и сељаци да будну у приправности којима је зулум од турака учињен, да и они могу поћи.“

Нова турска насиља била су превршила меру. Кнез Милош није смео више мирне душе гледати шта све Турци раде. Истина, он се по одавна спремао за сваки случај. Као што се може на другом месту[1] видети, Кнез Милош још за живота Марашли Али-паше беше почео да спрема оружје и муницију да би се могао бранити ако га Турци нападну. У ово доба, кад је Абдурахман паша стигао у Београд, беше спрема за одбрану у највећем јеку. Господар Јефрем набављао је топове и сабље, Господар Јован и кнез Јокса барут и олово; у Вољавчи ливена су танад за топове и смештен магацин за барут. Милош се владао по старинској пословици која вели: „ко

[1] Види одељак о „Утицају влашке и грчке буне на догађаје у Србији.“

хоће мира, нека се спрема за рат". Он је доиста желео своме народу сигурна мира, зато се и озбиљно спремао за рат.

Такво је било стање кад је Абдурахман стигао у Београд. Турцима није могло бити непознато шта све Милош спрема и они нису пропустили о томе с места известити новога везира. Овај догађај окрене на другу страну Милошеве пређашње намере. И он заповеди своме брату Јефрему да се много не жали на Турке, „јер известно је, вели кнез, да Турци по готову наша дјела и намјеренија знаду". Даље му препоручује, да се жали само на оне зулуме који су учињени србима после смрти Марашли Али-паше, а шта је пре тога било да се заборави. Ако би везир приметио што о набавци оружја и муниције, овлашћен је био Јефрем да каже везиру „Ми јесмо то учинили но не с намјеренијем на царство. То нитко ни помислити не сме, већ противу зликоваца турски, који и самому цару на против иду и који су готово сваки дан наше људе клати почели. И зато смо се нешто приуготовили, но не онолико колико они казују". — За новога везира било је то довољно, те да с места заузме са свим непријатељски положај наспрам Милоша.

Абдурахман-паша долази као царев намесник да управља „рајом". Он иде у Београд да заповеда и очекује да све што не клања ничце пред њега да пада. Како се он изненадио кад су га на граници пашалука дочекали преко 200 лепо одевених и добро наоружаних Срба, како се упрепастио кад је у Гор. Крушевици добио глас да Милош намерава ухватити

га и затворити. И ако је у све то могао и сумњати, сад је чуо из уста брата кнежева да су се Срби *„нешто приуготовили“*, да су набавили *„нешто оружја и џебане“*, али да то није за царство, но противу турака зулумћара. Ово последње била је слаба утеха. Све револуције српске полазиле су с једне основе. Најпре је народ изјављивао како се он не бије противу Султана, но противу зулумћара, па кад је одржао победу на Дубљу, тад је иштао на Мораву и стављао услове под којима би се кући вратио. Није се дакле ни Абдурахман могао утешити речима „да се спрема не чини противу царства“.

Речи господара Јефрема о спреми потврђивали су не само сви Турци но и они Срби, који беху негда у служби Милошевој, па доцније без службе осташе. На све то одговорио је везир тиме што је с места захтевао да се појачају гарнизони по градовима. Одмах је позвато 1000 сејмена, а поред тога захтевано је и редовне војске, а нарочито топџија. Абдурахман допустио беше турцима да долазе у градове са свију страна, не држећи се заповести коју беше издао пок. Марашли Али-паша и по којој су војници могли путовати кроз београдски пашалук само царским друмовима. Разуме се да је овакав поступак новога везира забринуо Милоша и он преко Николајевића и кнеза Михаила Кујунџића да на знање везиру „да пришествије оволиког числа војске, као што ми чујемо, овај народ у велику сумњу поставља и узнемирава и да овакви случај лако следствија произвести може за која ни ја одговорити не могу.“

На све представке Милошеве није се освртао Абдурахман паша. Он је стао на са свим непријатељско земљиште према кнезу Милошу и Србима у опште. Све своје заповести, сваки свој корак он је тако удешавао како ће већма притиснути Србе и јаче ограничити Милоша и његов утицај на јавне послове. На кратко може се рећи да је нов везир хтео да буде *„строг турчин“* наспрам *„цареве раје“*.

Овакав одношај новога везира био је врло неповољан кнезу Милошу. Он је знао да у Цариграду суде по извештају везирову, а не по жељи и уверавању Срба и њихових старешина. С тога је он с почетка све могуће чинио само да разувери везира о ономе што су му зли Турци београдски казивали, и сву кривицу запетости између везира и кнеза бацао је Милош на тадашњега ћехаја бега Хаџи-Хасан Ефендију и на Хаџи-Арслановића.

Кад су сви покушаји Милошеви да се приближи новоме везиру и да у њему стече оно што је имао у пок. Марашлији, остали безуспешни, тада он окрене други начин. Везир је дошао у Београд на крају месеца Септембра, а у Октобру скупљан је обично порез и разрезиван трошак везирски на вилајет. Милош издa наредбу да се за ону годину мање трошка везирскога покупи, но што је пређе давато везиру. Ову своју наредбу правдао је неродном годином и у опште сиротињом народа. На овакав поступак везир се још већма наљути и с места заповеди свом ћехаји да протестује против тога код Милоша и да га позове да „икрамију“ неумањује, но да је даје по доса-

дашњем обкчају. Милош је остао при својој наредби. На протест Хасан Ефендије одговорио је, да је зато умалио икрамију што је народ осиротео, а одмах додаје да од царске мирије неће се ништа умалити. Најзад позива Милош везира да покаже царски ферман на основу кога захтева већу икрамију, па ће се народ одазвати наредби царевој. У исто доба протестује Милош против тога што везир позива војску и што је наредио да се војска смести у вароши по хановима, код толиких просторија у граду београдском. „Овим начином ако ч. везир поступи, вели кнез, нека заповеди барем сиротињи нашој да са свим своје куће остави и из вароши изсели се, ибо дјеца с војском заједно по кућама сједити могу ли?“

Све ово јасно доказује да је између новога везира и кнеза Милоша одмах настала запетост у великом степену. Нов везир продужио је онде где је покојни Марашли Али-паша стао. Једна је разлика само у прошлости ова два човека. Марашлија лично био је већ везан неким писменим обећањима и старим познанством, докле Абдурахману беху у сваком погледу одрешене руке.

Запетост између Милоша и Абдурахман-паше заснована је првих дана владавине његове. Пошто је из околних пашалука позвао војску у Београд, покушао је да и у самом београдском пашалуку што војске скупи. То је учинио већ на крају Новембра 1821. године. У ту цељ беше изаслао у Пожаревац и околину свога базрђан-башу. Милош с места заповеди кезу Јокси да пази на везирова базрђан-

-башу, а ако икако може бити да не даје тајина везировој тевэбији, која беше на путу заостала, но ако бити не може нека јој да.

Одношаји између врховне српске и турске власти бивали су све критичнији и опаснији. Турцима који су доживели 1813. годину било је то по вољи и једва су чекали час кад ће опет навалити на српске куће, које су се за 6 година мира опоравиле и напуниле. С тога стану они на граници заметати кавгу и спремати пусте чете арнаута и бошњака, које би под изговором одметништва упале у Србију, арале и пљачкале. Кнезу Милошу било је познато све што му Турци спремају, па и буна на граници. Он одмах о томе извести пограничне кнезове и свога брата Јована, јављајући им „да се Турци договарају на сам Божић ударити на нас и преко царске воље.“ У исто доба заповеђено је свима кнезовима да пазе на границу, да буду готови силу дочекати, а о свему да с места извештавају Милоша. То писмо послато је из Крагујевца 19. Декембра 1821. године.

Бојећи се какве преваре од стране Турака, изда кнез Милош општу заповест да ни један војник Турчин и ни један Арнаутин не сме ићи у Београд другим путем до друмом цариградским и другим главним друмовима. Даље, да се ни један не пушта у Србију без тескере и ако би ко покушао силом да иде у Београд, да га ухвате, вежу и у Крагујевац доведу.

Кнез Милош био је на све готов. Од новога везира није више ништа тражио што није морао

тражити. Испод руке спремао је земљиште за одбрану и живо радио да га никакав догађај не изненади. Међу тим још није хтео да прекине сваки одношај с везиром.

Тако су текли месеци. Милош је тегнио на једну, везир на другу страну. Где је год могао везир да нахуди Милошу није пропустио то учинити, а кад год је Милош могао да врати зајам везиру он је то врло ревносно чинио.

Још се није била навршила година дана новоме везиру, а он отворено објави непријатељство Милошу. Везир је толико био киван на Србе да је већ отворено говорио да он не мари ако ће и пушка пући између Турака и Срба. Милошу није могло бити равнодушно хоће ли Србија бити мирна или ће букнути револуција. С тога он покуша да увери везира да са српске стране пушка пући неће, ако с' турске и пукне. Народ је, вели кнез, жељан мира и не мисли се бунити. Но исто тако не мисли ни напуштати већ стечена права.

Милош је видео да нема изгледа да ће се икад споразумети с Абдурахманом, нарочито после онако отворене претње морао је тражити пута и начина да се ослободи зла везира. Писмом од 17. Септембра 1822. обрати се Милош тадашњем нишкоме везиру Хусеин-паши с молбом, да му пошље у Крагујевац једнога татарина, који би однео молбу Порти и Султану за промену Абдурахмана. Милош вели, да ће молити Султана и Девлет да промену Абдурахмана, „који ради о злу царства и народа и с којим се ни

он, ни народ не могу сагласити.“ Милош је скупо платио татарина Хусеиновог, јер од везира београдскога није га могао никако добити, ма да га је много пута молио за то.

У овако тешким приликама дође заповест Портина да се побија вредност новцу аустријском. Милош је баш у то добио био скупио од народа харач и порезу по већу цену но што је Порта примала аустријске новце. Према томе народна каса морала би претрпети грдне штете. Милош је нудио Абдурахмана да бар још онај један харач прими по старом течају новаца, али он на то није хтео ни главу да окрене. Он је имао у рукама царски ферман и сад је добио врло згодну прилику да се свети Србима.

Прођоше пуних 6 месеци а Милош не предаваше везиру харач, ни икрамију, но непрестано наваљиваше да се не побија цена новцу, који је већ у каси лежао. Везир се тужио у Цариграду како Милош не даје царева харача и не плаћа оно што је био дужан плаћати. Милош је остао при своме гледишту. Он није хтео да разрезује нов порез у јесен 1822, нити је предавао везиру старе дације. Кад га је везир корео, што тако ради, Милош одговори преко алај-бега Мустафе, да он не може разрезивати нов порез докле везир не прими стари, јер може народ рећи: „Милош једно царево благо код себе држи, а друго од вилајета на име царево узима, он цару добра не мисли.“ На завршетку овог писма кнез Милош са неколико речи обележио је ондашње стање.

Он вели: „Ја се доиста начудити не·могу шта Турци-ово чине: једни бију оне који се цару непокоравају и мирије не дају, а други презиру оне који се цару покоравају, нити хоће од њи мирије да приме.“

Најзад се споразуме везир с Милошем да изашљу своје повеpeнике, те да се усмено о свему договоре. Милош пристане сâм да изађе на сусрет човеку везирову. Већ је био одређен и Рипањ као место састанка, али од тога не бя ништа. Остао је био само још један пут, а тај је да се спор између везира и Милоша предложи Порти на решење. И Порта на крају 1822. године реши да везир има право. Милошу је остало било сад да не преда сву суму од једном. Но како је везиру требало пара то он изјави 3. Децембра да прима на своју страну да трпи штету на 100.000 гроша, а остало да тегли каса народна.

Таква је била прва година владавине Абдурахманове, а такве су биле, као што ћемо показати у трећој књизи ове грађе, и остале. Абдурахман је дошао у Београд напојен непријатељством наспрам Срба. У томе га је подржавала његова околина и он није никада пропустио прилику где год је могао учинити какво зло Србима.

ДОКУМЕНТА

Поштенородной общини Ягодинской

Мое поздравлѣ!

Съ великимъ негодованіемъ приміо самъ синоћъ тужбу читаве улеме турске изъ Ягодине на васъ ва-

рошане, дасте се вы, неслушаюћи ч. везира и моє заповѣсти, спремили да се нѣкудъ изселите. Я самъ васъ и пређе нѣколико дана совѣтовао да се ништа не плашите и несумняте, пакъ и ту ме послушали нисте. Того ради пошилѣмъ тамо кнеза Милоя, да се вы съ турцыма суочите, и да покажете ко вамъ є то у главу уселио, и одъ шта се вы плашите. Показую такођеръ Турцы да имъ вы ливаде ныове преотимате, по чаршій и по ливадама съ косама ихъ гоните. Такове све преступнике када се осведочи къ мени на одговоръ да пошалѣте. Сотим остаємъ и єсамъ.

№ 771
15. Юліа 1821.
У Крагуєвцу.

Вашъ Доброжелатель

Верховни Сербій Князъ
Милошъ Обреновићъ

Кнезу Михаилу Куюнџићу

У Јагодини

ЛЮБЕЗНИ МОЙ МИХАИЛО

Здравствуйте!

Разумео самъ данасъ из Милетиног писма, да нѣки капизуси — 107 числомъ — овамо унутра отъ Лесковца иду. Ја сам нѣму писао шта му радити треба, а и вами препоручуємъ да ако бы до Ћуприје дошли, ныма кажите, ако хоћеду могу у Ћупрію заостати и седети, а унутра неупуштайте ихъ. Кажите имъ да се мы каковогъ возмущенія међу народомъ боимо, а кад се отъ царства други везыр определіо буде,

и овамо дошао буде, тада могу ићи куд оћею, а сада не смемо их пустити, ѳръ смо тако съ београдскимь турцима заключили, да овамо никога непущамо съ кога бы се овай рахатлукъ нарушіо, до опредѣленія другогъ везыра, и ако бы се противили што, явите ми опетъ, съ коимъ остаѳмъ и ѳсамъ.

№ 1149

17. Августа 1821. Вашъ доброжелателній
У Крагоѳвцу

Верховни Сербій Князъ
Милошъ Обреновићъ

Агаларима, спахіяма и ерліяма београдскимъ

У Београду

Приміо самъ ваше писмо съ особитомъ радошћу, и познаемъ вашу охоту да сте ради са мномъ согласити се овай миръ и рахатлукъ обдержати, за кое самъ ја вамъ ѳданпутъ обећао се и обећавамъ се, да ћу све оно чинити, что се съ моє стране каса и что овай рахатлукъ обдржати и конечно утврдити га може. А и васъ молимъ, да све возможности ваше употребите отъ вашегъ мени датог обѣщанія не отступити, кое ће нами свыма како на честь тако и велику ползу служити, а за проча расположенія и опредѣленія оставимо нашему мылостивому султану на благорасужденіе. Онъ найболѣ зна чта намъ треба да срећни будемо. Ја у моѳмъ писму за Цариградъ изоставіо писамъ нашымъ кнезовомъ назначити, да бы народнѣ желаніе высочайшему девлету за Мехмед-

агу, старог азнатара представили, коегъ способности и блага свойства за таково достоинство оправдавають, єръ по моему мнѣнію мыслимъ да су царска врата свакой просби отворена и у нѣговой власти стои одобрити или отринути. — Такођеръ разумео самъ изъ вашегъ писма иселенія и бегания београдски чаршилія, кое изоставіо нисамъ одма како ми є кнезъ Паја то осведочіо, мое момке свуда по селима и касабама разслати, да свакогъ таковогъ бегунца натрагъ у Београдъ врате, кой ни одъ чега другогъ не бегаю, кромѣ боећи се да не бы по смерти ч. везыра већа угнѣтенія и безчинія терпѣли, него што су за живота покойнога трпити морали. Ја пакъ садъ видећи вашу благу волю свію съ нами у любови и миру до опредѣленія височайшегъ девлета пребывати, јављамъ имъ наше обострано завѣщаніе, изъ све крѣпости старати се у желаемомъ рахатлуку и слободи свакога поставити, и надам се да ће наше благое намѣреніе савъ мятежъ и бригу отузети имъ и да ће све у досадашнѣ равновѣсіе опетъ доћи, само да мы при нашему претпріятію останемо. Кнезъ Пая мене овде увѣрава, а и писма ваша потверждавають, да сте све мѣре употребили, кое ћею безъ сумнѣ нашему желанію соотвѣтствовати, дае ми добру надежду и сваку сумнѣ въ смотренія каковогъ лицемѣрія отузима ми, и зато свымъ вамъ усердно благодаримъ, а при томъ повторително увѣравамъ да и ја, что у моей крѣпости стои, пропустити нећу васъ о моемъ добромыслію совершено увѣрити. —

За воженѣ десетка спахійскогъ разумео самъ, да

се люди то чинити противе, но ја молимъ имайте стерпѣніе, ја ћу мое заповести издати; и то ће све у своемъ реду доћи. Люди су се само поплашили били чуюћи да у Београду различита убиства, без свакогъ узрока биваю, а ја ћу се сада старати ныма сваку сумню одузети, увѣраваюћи ихъ о вашемъ непоколебимомъ претпріятію свакогъ такогъ преступника смертію казнити[1].

Въ прочемъ пребываю и есамъ
№ 1167
30. Августа 1821 год.

М. О.

Ахмет-чаму, булюкбаши

У Београду

Изъ писма мои кнезова разумео самъ, кой добри досту, колико се вы о томъ трудите, при первом нашемъ уговору по смерти нашега ч. везыра остати, да овай народъ у миру и тишини до расположенія высочайше Порте обдержати, изъ коегъ видимъ да прави интересъ нашега цара познаете, за кое васъ увѣравамъ, да е мени то ваше постоянство и непремѣностъ поступля у вашимъ общеполезнимъ предложеніямъ поводъ дало, вами съ овимъ мою внутреню благодарностъ изявити, и вамъ тврдо обећати се, да пропустити нећу свакому оному царскому човеку, кои овде за везыра опредѣленъ буде, ваше постоян-

[1] Истог дана писао је Милош писма и Смаил-Ефендији, ћехаја бегу и Алај-бегу у истом смислу.

ство у оваковомъ критическом положенію, и ваше благое намѣреніе и труде за рахатлукъ овога народа представити и похвалити. Притомъ изоставити не могу вамъ ово напоменути, да самъ пре неколико дана, изъ писма ћехая-бега и отъ мои кнезова разумео, да се београдске чаршиліе изъселявати почели. Ја самъ неколико београђана сазвао овди и узрокъ нъиовогъ беганя испитао, кои казую да ихъ найвише то поплашило что по смерти ч. везыра алай-бег и Рицаловићъ одма су свое ствари изъ поля у градъ унели, и да су нѣколико фамилія турски узъ и низъ воду отишле, кое видећи сумняли се да нећe что горе бити него що е за живота ч. везыра било. За то су наумили спасеніе на друго место потражити. Я самъ се по томъ трудіо ны увѣрити да се ничега бояли неби, еръ смо ми međу собомъ твердо заключили свакога онога, Турчинъ или Србинъ біо, смертію казнити, кои би се усудіо и наймањѣ овай рахатлукъ нарушити, и на тай конацъ послао самъ мое момке свуда, свакогъ избегшегъ натрагъ вратити. Но текъ што се почело о томъ радити, дође ми аберъ, да Турци никогъ отъ изселивши се у Београдъ непустити заключили су, и я престанемъ, да имъ неби что противно било отъ натериваня у градъ. Мало по томъ разумемъ да су Турци сабор чинили и у нѣму заключили, свакогъ отъ наши люди на капію дочекати и оружіе узети му, тако да безъ оружія по чаршій ходи, а кадъ се натрагъ врати, да му се оружіе даде. То е, мой досту, една уредба коя нашемъ предпріятію и миру са свимъ на противъ иде, о

коему заключенію ја никадъ до фермана височайшегъ девлета рѣшити се не смемъ, као что самъ разумео, на мое велико удоволствіе, да и ви, мой добри досту, па то склонили се нисте.

При самомъ заключенію овог писма, дође ми писмо од мои кнезова, да е у Београду опетъ касапница отъ људи, безъ наймањѣгъ повода, започела се, и да су едногъ пашегъ човега, изъ коегъ узрока не знамъ, на место убили. Я самъ о вашемъ добромислію и благомъ намѣренію совершено увѣренъ, али видимъ да сами пичта учинити не можете, кад вамъ прочи противъ иду, кои се труде ово мирно парче землѣ возмущенію раздражити. При свему тому, васъ и све проче увѣравамъ да самъ я при оной заклетви цару, и остаемъ

№ 1195

4. Септембра 1821 год.

М. О.

Кнезу Николи Станковићу и кнезу Живку Михаиловићу

У Београду

Будући да самъ извѣщенъ отъ кнезова наши изъ Београда, да су Турци у договору скупштину чинили и заключили, да одъ наши људи на капію одузимају оружіе; тога ради препоручуемъ вамъ да закажеду људма околнымъ да у Београд не односе ништа продавати, будући одлазе на касапницу турцима.

№ 1196

4. Септемврія 1821. год.

Верховни Сербій Князъ
Милошъ Обреновићъ

Везиру салоничкоме и Мухафизу нишкоме честитоме Хусеин-паши

У Нишу

Молећи Бога за ваше добро здравлѣ чест. Девлетліа, доходимъ вамъ покорнѣйше напоменути, како самъ вашой свѣтлости у писмима моима по вашимъ татарима послатимъ явіо и условіо твердо заключеніе наше съ агаларима и прочимъ турцима београдскимъ, кое смо по смерти ч. везыра Марашли Али-паше међу нама устроили и еданъ другимъ завештали се строге мѣре противъ свакогъ оногъ употребити, кои би дерзнуо у найманѣ чему овому миру и рахатлуку ущербъ нанети. Я изоставіо нисам, нашему обѣщанію овому рахатлуку сходни поступак предузети. Вы, чест. девлетліа, изъ правог интереса великога Султана побуждени изоставили нисте насъ благимъ совѣтомъ и агаларе београдске съ полезнимъ наставленіемъ снабдѣти, мени мою задату вѣру къ милостивому Султану опоминюћи и агаларима доказиваюћи колико е нуждно у ово критическо време сваку междусобну вражду на страну бацити, и согласно о том старати се до опредѣленіа высочайшегъ Девлета овай царствующи миръ међу народомъ сахранити. —

Я у ньовомъ правомислію ни найманю сумню не полагаюћи, рѣшіо самъ се свакому непоредку предѣлъ положити, и свако ньово представленіе охотно и безъ лицемѣрія исполнявати. И зато дао сам, по ньовомъ моемъ предложенію, да београдске чаршиліе изселити се почели мое момке свудъ разаслати да свакогъ избеглегъ на свое место натрагъ врати,

и несматраюћи на то, что мени београђани, на мое питанѣ од чта бегаю, казую да су алай-бегъ и Рицаловићъ по смерти ч. везыра ныове ствари изванъ града находеће се, одма у градъ принети дали, и да є више фамиліа турски изъ Београда низ воду и уз воду отпловило, и то видећи поплашили се, да неће се веће беганіе како родити, него что се за живота ч. везыра случавало, и зато поплашени бегали су, свакъ на свою страну. И тек что су почели се људи, моимъ натериванѣмъ враћати и мени писмо одъ мои кнезова дође, да ніе нужно људе натеривати, єръ су Турци согласно заключили никогъ отъ избегшихъ натрагъ у Београдъ пустити, и на то я отъ моегъ намѣренія отступимъ. У исто време прими я опетъ друго писмо отъ мои кнезова, да су агалари и єрліе, кромѣ Амет-чама, заключили, отъ свакога кои у варошъ у Београдъ иде, оружіе на капію узети, и кад кући пође дати му, и мое саизволеніе на то искали су; на кое сам я ныма одговоріо, да оружіе наше до садъ никому на щету ніе било, а то дерзновеніе немамъ народу оно забранити что онъ с ферманомъ ужива, и само тадъ учинити могу, кад височайши ферманъ на то добіемъ. И тако ч. девлетліа, сами безъ найманѣ повода, оно чинити почели су, чега су се предъ вама са свим одрекли и мени се твердо обећали. Самъ єданъ Аметъ-чамъ бегъ, мужъ єдан, кои положеніе данашнѣ зрело расмотрити знаде, негодує ныовимъ заключеніямъ, и явно доказує, да ће као царски прави човекъ и служитель независимо о миру и рахатлуку овога народа радити, колико нѣ-

гове крѣпости дозволяваю. За насъ є то, ч. девлетліа, мала надежда. Что може єданъ човекъ спрама толики турака учинити? — Ми нѣгову охоту и благонаклоность добро познаємо, али и то видимо, да ће и онъ морати множеству подлећи. За коє вамъ, ч. девлетлія, покорно являмъ, и нижайше молимъ, да бисте намъ милость указали щету ону, коя изъ ньовогъ поступка произлазити може представати; єръ є нашъ народъ тако уплашенъ, да у Београдъ одлазити не сме, већъ съ нестрпѣніемъ очекуємо расположеніе высочайшего Дивана за другога везыра. Напослѣдакъ я васъ, мои велики благодѣтелю, увѣравамъ да съ народнѣ стране ни наймање побуненія родити се неће, и све моє вниманіе на то обратићу у равновѣсію обдержати га.

№ 1197

4. Септембра 1821.

М О.

Кнезу Михаилу Куюнџићу

У Ягодини

Любезни мой Михайло

Здравствуйте!

По пріятію овогъ моегъ писма, сутра одма да си готовъ овамо доћи, и спремни да будете за далніи путъ до Адакале. Того ради нуждно є, да сутра овди будете, без никаквогъ задржаваня. Въ прочемъ остаемъ и єсамъ

№ 1240

У Крагуевцу Вашъ доброжелателній

10. Септембріа 1821.

Верховни Сербій Князъ

Милошъ Обреновићъ

Честитому везиру Абдурахманъ-паши

У Адакалу

Я самъ имао честъ, честити девлетліа, преко отслатихъ вашихъ посланика съ високомъ буйрунтіомъ и почитаемимъ писмама вашимъ къ мени разумѣти, да е височайши Девлетъ васъ за београдскогъ мухафиза милостивѣйше опредѣлити благоизволіо, кое самъ съ радостію разумѣо и вама къ овой височайшей милости царской одъ всеблагога Бога благополучіе желимъ усердно и съ тимъ и већей милости удостоили се кою ваше мудро правленіе заслужуе. — Моя се радость съ тимъ више усугублява, что самъ до сад о вашей доброти, благоразумію и благонаклоностію къ овому народу довольно примѣра имао, и увѣрен самъ, да́ ћемо у найлепшемъ согласію нашег милостивѣйшегъ цара вѣрно послужити; а и рахатлукъ и благополучіе овога народа своему цару вѣрнога и приверженога съ тимъ согласіемъ конечно утвердити — кое мене вашъ мудри поступакъ у свакой служби великога Султана совершено обећава. И зато, ч. Девлетліа, васъ увѣравамъ, да ћу све труде мое употребити овай овди царствующи миръ и рахатлукъ до вашегъ пришествіа у целости сохранити; и обећавамъ се по вашему налогу то и у дѣлу осведочити, када би само београдски агалари склопили се моему примѣру слѣдовати; за кое молимъ ч. Девлетліа да бисте имъ съ заповѣстію вашомъ дужностъ ньиу у оваковомъ случају напоменули. —

За знакъ мое искренѣйше любови и страхопочитаніа къ вамы, мой велики благодѣтелю, усудіо самъ

се вашой свѣтлости моя два кнеза послати, кои ћеду въ мѣсто мене вами руку и скутъ полюбити и о моей привержености и страхопочитанію къ вашей свѣтлости и устмено нижайше изявити.

Въ прочемъ съ нестрпѣливостію ожидавајући ваше што скоріе пришествіе к намъ, остаемъ и есамъ свагда

№ 1247
11. Септемврій 1821.

Всенижайшій
Верховни Сербіи Князъ
Милошъ Обреновићъ

Кнезовомъ народнѣ канцеларіе београдске

У Београду

Изъ писма вашегъ отъ 11. текущаго разумео самъ како ћехая-бегъ захтева сада наскоро да се сено и дерва у градъ за тевабію и аскеръ доноси, и да се люди нареде, кои ћеду ђубре изъ града изнети; на кое вами одговорити непропущамъ, да вы ћехая-бега съ мое стране овако поздравите: да я више усудити се не смемъ никаквогъ човека, макаръ съ каковимъ посломъ у градъ пущати донде докъ од высочайшегъ девлета новоизабрани везиръ не дође, а кадъ се онъ еданпутъ у градъ сместіо буде, ја изоставити нећу мою дужностъ точнѣйше наблюдавати; како что самъ и до сада исполнявао, и све ће на свое време, сено и дервѣ донешено и ђубре изнешено бити, а донде, изъ слѣдующихъ узрока ничта предузети несмемъ. Я самъ се еданпутъ пред вези-

рима, аянима и вишомъ господомъ турскомъ заклео цару вѣранъ бити, и надамъ се у Бога да до садъ ни колико влакно єдно отъ заклетве моє отступіо нисамъ, и нитко ми пребацити не може, да самъ противъ заклетве моє у чемъ нибудъ поступао, а чта є съ ныне стране до садъ слѣдовало, и у колико су они отъ ньове дужности спроћу нас отступили, то мислимъ ако єще чувства человѣческа имаю, да ће имъ и совѣстъ ньова сама показати. По калама поредъ града, и поредъ протчи градова, по публичнимъ мѣстима и по самому ђубрету алайбегову, налазе се люди убіени, безъ найманѣгъ повода и кривице, нити они, нити пак я что о томъ дознаваюћи. —

Ја мислимъ да ранимъ царске служителѣ у граду, а я самъ раніо вуке да цареве овце убіаю и даве. Заръ є нестало већ у граду кога ћеду клати, него хоћею да имъ се съ поля єще пошлю? Я би морао бити глупъ против сваке правде и найвећи тиранинъ овога цару вѣрнога народа, ако бы люде єще у градъ на очевидну смерть шиляо. Ја то више заиста учинити не смемъ.

Напослѣдокъ кажите му, да ћу се я на ньова преждная и данашня безчеловѣчіа свакому везиру, свакому правителству, а и самому височайшему девлету донде тужити, докъ или отъ нѣга или отъ самога Бога, коій свачіа дѣла зна, удовлетвореніе не добіемъ. Коє за дужность вами препоручуємъ све ово ћехая-бегу точнѣйше изяснити, да би слободно намѣрено дѣло нѣгово до пришествіа честитаго везира

Абдурахманъ-паше отложіо, а донде нека добро мисли до кога є кривица.

№ 1261

13. Септемврій 1821 год.

Верховни Сербій Князъ
Милошъ Обреновићъ

Честитому везиру Абдурахманъ-паши

У Адакалу

Молећи бога за ваше добро здравіе, ч. девлетліа, за дужность мою држимъ вами покорнѣйше јавити, како самъ ючеръ, т. є. 16. овога мес., срећу имао дочекати девлет-татара съ єднимъ нашимъ човекомъ из Цариграда, кои су мени високо обявленіе пресветлѣйше порте за ваше опредѣленіе за београдскогъ везира донели, и мени съ тимъ не малую радость причинили; а и ја, мой велики благодѣтелю, ваше пришествіе изъ различни узрока и непоредака съ нестрпѣніемъ очекивамъ, еда ли бы се кад годъ зулуму и насиліамъ београдски турака конецъ учиніо кои већъ додиіаше. Незадовольни съ тимъ что чаршиліе београдске и протчу сиротиню убиствамъ, јавнимъ насиліамъ угнѣтеніамъ и различнимъ протчимъ гоненіамъ разселише, и коєкудъ по вилаету растераше, кои садъ безъ куће и зимнице строгость зиме очекую; већъ су сада убичаили Турци београђани и ноћомъ изъ града излазе и по окружним селима около Београда ноћу тумараю и сиротиню безъ наймањѣгъ милосрдіа неправеднимъ начи-

номъ хараю, глобе и по друмовима люде убіати почели, неимаюћи кога више по граду убіати. И то све я мирно очима гледати принужденъ самъ, и отъ вашегъ човеколюбіа надамъ се, да ће скоро пришествіе ваше таковимъ угнѣтеніамъ овому мирному и цару вѣрному народу наношенимъ предѣлъ положити.

Притомъ неизоставлямъ вашой свѣтлости јавити, да самъ по високому налогу вашему све потребности како за конаке тако и за дочекиванѣ у Београдъ набавіо и приуготовіо колико самъ болѣ могао, и надамъ се да ћете вы, ч. девлетліа, съ тимъ задовольни бити.

Да бы обаче тевабію ваше светлости у путу съ трошкомъ снабдѣти могли, ето шалѣмъ вамъ напредъ 25.000 гроша, кое ћете преко моега веќила изъ Пореча примити; при коемъ пребиваю и есамъ,

№ 1295

17. Септемврій 1821 год.

Ваш покорнѣйши

Верховныи Сербій Князъ

Милошъ Обреновићъ

Абдурахман-паши, везиру београдскомъ

(*Одговоръ на писмо нѣгово на турском взику получено у Свилайинцу.*)

Ваше почитаемо писмо, мой велики благодѣтелю, из Брзе Паланке мени послато, приміо самъ съ особитомъ радостію у Свилайинцу и неимаюћи ту писара кои би ми содержаніе вашегъ почитаемогъ писма из-

явіо, а разумѣвајући да агалари београдски изоставили нису, вами мой карактер и мишлѣнѣ найружніймъ начиномъ описати, и вашой свѣтлости съ тимъ неосновани страхъ и сумню задати, вратіо самъ се изъ Свилайинца натрагъ, и овди самъ ваше почитаемо писмо себы протолмачити дао, коегъ содержаніе естъ мени съ едне стране у величайшу радостъ поставило, видећи толику любовъ, пріателство и благонаклоность вашу къ мени и овому народу, а съ дуге пакъ величайшу жалость, что ми непріателы препятствую вами лично приступити и съ цѣлованіемъ скута вашегъ устмено мою благодарность изявити. И за све то, мой велики благодѣтелю, примите мою искренѣйшу благодарность и святое обешчаніе мое и овога вѣрнога народа конечну приверженостъ къ милостивѣйшему нашему монарху у дѣлу показати.

Ја самъ, ч. девлетліа, по дужности моей, као что самъ вамъ и изъ Свилайинца писао, намѣренъ быо вашой свѣтлости у Пожаревацъ на срѣтеніе изаћи но ту чујући съ каковимъ су страхомъ васъ београдски агалари напунили; угрозимъ се и самъ таковог демоническог измишленіа, заключимъ у себи одма натрагъ вратити се, не изъ узрока что самъ се бояо да се не би и преко мое волѣ лажна предложеніа београдски агалара у истинито сбыла (о томъ ће васъ време извѣстити у колико се на то осниватн требало), него боећи се я сувише да неби непріателы наши коимъ нибудъ начиномъ на конаку нашемъ ноћу, буну међу нашимъ людма съ пукомъ каковимъ учинили, коя би може бити обща била и ру-

жна слѣдствіа произвела; а кому бы после тога такови несретни случай преписао се него мени! То я расуждавајући за добро судіо самъ натрагъ вратити се, и у миру време очекивати; кое ће вас, ч. девлетліа, о моей непоколебимой вѣрности и постоянству увѣрити, тврдо у Бога надајући се да ће се и мишлѣня и дѣла београдски агалара еданъ путъ открити. При свему тому изоставіо нисамъ свимъ протчимъ кнезовима и моему брату Єфрему наложити, да бы сваки вашой свѣтлости у Београдъ дошао и вами скуть по дужности нашей полюбіо.

Напослѣдокъ молимъ изволите ви, ч. девлетліа, као отацъ заповедати и видећете у колико я као синъ мою дужностъ чинити знамъ

Въ протчемъ оставмъ и єсамъ

№ 1332

23. Септемврій 1821.

Покорнѣйши
М. О.

Господину Ненадовићу, господару Николаевићу и Ђелешу писато, да приложено писмо предаду ч. везыру и пристойно поздравивши га отъ стране Господареве, да му полюбе скутъ и да му устмено представе све оно што ћеду из копіе єму отсланогъ писма видити, коя имъ се на усмотрѣніе пошилѣ. И да додаду єще и то: када би агалари београдски по своимъ злимъ намѣреніамъ свой планъ произвели, и будући да би се све оно Господару

преписало, то бы онда рекли ч. везыру: ето какови су Срби, и да су они нѣму за насъ казивали какови смо, а онъ имъ нiе хтео вѣровати, и со тимъ да є све оно истина што су они о нама говорили ма да є лажљиво. И зато Господаръ престає одъ своєго намѣренiа изићи предъ везыра на срѣтенiе, за сачувати се со тимъ одъ свакогъ найманѣгъ подозрѣнiа. —

Кадъ пакъ у Београдъ уиђу, съ Господаромъ Єфремомъ заєдно дерзовено безъ найманѣгъ страха да представе ч. везыру сва злочинiа београдски турака, како су они до сада убiали наше люде, были и везали, на ыне очи силовали ныове жене и мушку дѣцу, и ако би потребно било да се они съ турцима за то предъ везиромъ суоче, то слободно и безъ найманѣгъ страха да учине. Ако ли би пакъ Турци захтевали оне люде коима су такови зулуми и насилiа чинѣна, да они сами за то предъ везира предстану, то да ишту наши кнезови три-четири дана термина, а потомъ да пишу Господару, да се наредбе учине: сви они у Београдъ да се пошалю, ако се кои ванъ Београда находи.

Међутимъ да не изоставе у свему похвалити добра дѣла и поступке Амет-чама и барямъ бимбаше єще за живота и по смерти почившега везира. Да не помисли ч. везыръ да ми на све турке мрзимо и вичемо.

Да представе такођеръ ч. везиру, да ми имамо царски ферманъ у рукама, да међу нама живети, нити у нашъ пашалукъ населявати се Бошняци и Арнаути не могу, будући да сва ова злочинiа од нихъ рађаю се. Слѣдователно по царскому ферману

треба и ови што се сада међу нама находе изъ пашалука нашего да изађу. И све ово када предъ везиромъ говорили буду, да се позивају на ферманe кое мы у рукама имамо.

И да представе ч. везиру и то да међу нама имаде спахіа кои щери наше у робство отводе у ово садашнѣ мирно време; и да представе ч. везиру прошеніе устмено, да бы онъ свою високу буйрунтію послао на ћупрійске турке, да пусте девойку одведену Абдуломъ спахіомъ и да яве ч. везиру да се Абдула овди кодъ Господара у апси налази, когого ће Господаръ съ везировомъ заповѣстію, када они девойку пошалю из Ћупріе, отпустити или къ ч. везиру послати на нѣгово захтеванѣ, ако хотео буде.

Међу тимъ доставлѣно имъ и то, да ово све на еданъ путъ не преставе ч. везиру, но по редомъ обаче ускоро, и што имъ онъ одговарао буде одма найскоріе да яве Господару, а Господаръ е наредіо 4 коня у Кораћици да стое, да би нѣму и одъ нѣга къ ньима найскоріе писма долазила.

№ 1333

23. Септемврій 1821.

Господару Єфрему у Веограду, писато да е известно да Турци по готову наша дѣла и намѣренія знаду. Того ради препоручено му, да процесъ никаковъ съ турцима не починѣ, већ све по захтеваню везировомъ забвенію да предаду, само оно да пред-

ставити не престану что се по смерти ч. везира догодило. При томъ ако би ко приметіо одъ турака, и на то суду предстао и све наше тайности издао, предъ самимъ везиромъ сведочећи, да смо мы довольно мунціе набавили; на то да наши отговору: Мы єсмо то учинили, но не съ намѣреніемъ на царство. То нитко ни помислити не сме, већ противу зликоваца турски, кой и самому цару на против иду, и кой су готово сваки данъ наше люде клати почели. И зато смо нечто приуготовили но не онолико колико они казую.

Далше препоручено Г. Єфрему да настане алай бега какогодъ изменути, представляюћи га ч. везиру источникомъ свію досадашньи зала и несагласія, кой докле годъ у ономъ чину остао буде престати неће зло чинити и говорити.

№ 1380

1. Октомврій 1821.

Господину Николаевићу и кнезу Михаилу Куюнџићу

У Београду

Мени є преко брата Єфрема ч. везиръ явити дао. да ће 1000 сеймена у овай пашалукъ дођи, за подпунити градове съ обичним гарнизономъ. На то отговоріо самъ му, да до толико сеймена овде пребивалоє и пребывати може и да смо мы готови све оно исполнявати что за време почившег Али-паше уведено било. Сада пакъ чуємъ да нѣкакова войска

преко планина и необычнимъ путемъ у Београдъ намѣрава, и у пожаревачкой нахій кнеж. моравской близу Пожаревца дошло е већ 200 делія, и еще веће число войске истимъ путемъ за нъима у Београдъ слѣдуе. Того ради препоручуемъ вамъ, да неизоставите ч. везиру представити, да бы онъ наредбу учинио, да та войска коя овамо иде, небы више преко планина и преко они мѣста путовала, гдѣ су люди съ раномъ и са свимъ потребностима тако оскудни, да ни они сами довольногъ препитанія неимаю, а камо ли да могу толику войску дочекати; већ да заповеди, да би она войска на Нишъ цариградскимъ путемъ ишла, куда се лакше дочекати може. И при томъ представите му да пришествіе оволикогъ числа войске, као что мы чуемо, овай народъ у велику сумню поставля и узнемирава, и да оваковн случай лаки слѣдствія произвести може, за кое ни я одговорити не могу. И представите му найпосле да са свимъ нуждно путешествіе проходећи сеймена цариградскимъ друмомъ управити. —

Представите му и то ако е онъ съ увлаченѣмъ оволике войске нечто науміо, то нека и намъ за раніе яви, да и мы можемо у време височайшему Девлету явити. Ѳръ е овай народъ у найвећой смутньи своему цару по задатой ему вѣрности у миру остао и тврдо рѣшіо се цару до конца вѣран остати и нѣгове нам' обећане милости у свакой тишини очекивати, ако се съ оваковимъ подозрителнимъ поступкомъ ч. везира къ возмущенію не побуди, и изъ границе свое задате заклетве изаћи принужденъ не

види, ибо я управъ исповѣдамъ да за слѣдствія оваковогъ поступаня добаръ стояти не могу. Кодъ насъ є везира бивало, али никакова узрока имали нису оволику безприличну войску у пашалукъ увући, и съ тимъ народу поводъ подозрѣнія и возмущенія дати. А царски и везирски є изметъ и безъ тога точно наблюдаванъ и исполнѣнъ до сада біо и быће.

Све ово живо и неустрашимо представите му и мени на ово одговоръ что скоріе пошлите.

№ 1548

4. Новемберъ 1821.

Верховни Сербіи Князъ
Милошъ Обреновићъ

Ћехая-бегу

У Београду.

Изъ вашегъ писма високопочитаеми Хаџи-Хасанъ-Ефенди и изъ писма нашихъ тамо кнезова видимъ съ особитимъ удивленіемъ да ч. везиръ показуе свое особито негодованіе что сам ја, сматрајући ове године на оскудость и убожество овога народа, са свакомъ покорностію моліо га, да бы онъ као отацъ милостивимъ окомъ погледао на ову много пострадавшу сиротиню и склоніо се примити икрамију по ноти кою самъ послао. Отъ царске пакъ миріе ни єдну пару да не остави, уверавајући ч. везира када народъ у своmъ болѣмъ станю буде, да се от-

реҺи неҺе за нѣгову доброту по своемъ могуҺству више икрамиіе чинити. Отъ много времена до данасъ такови обичай код овога народа біо, да своіим везирима по могуҺству своемъ икраміе дае.

Ако ли е пакъ у канону царскомъ да се та икраміа по захтеваню ч. везира отъ сиротинье, не сматраюҺи на нѣно убожество, узима; то ч. везиръ нека ферманъ царски на то покаже, и мы ни найманѣ вольи царской противити се неҺемо. — Того ради молимъ, да не бы ч. везиръ збогъ икраміе закаснявао свое високе буйрунтіе по приложеной моей ноти издати, да се миріа царска собира по народу.

Разумео самъ, такожде, да е ч. везиръ заповесть издао да се ханови по ради войске царске очисте. Ја знаюҺи добро колико касарны у цареву граду у Београду има, колико бинаемины блага царева потрошише правеҺи касарне у граду, и колико царске войске примити могу, заиста чудити се морамъ овой повости, узъ кой узрокъ ч. нашъ везиръ войску по сиротинскимъ хановима и куҺама располаже и оно люудма одузима чим су себе и свою ситну дѣчицу хранили.

Овди су дахіе и найвеҺи зулумҺари бивали и опетъ отъ люди оно одузимали и отимали нису чимъ су свою дѣчицу ранили и одъ куда су царску мирію плаҺали. Овимъ начиномъ ако ч. везиръ поступи, нека заповеди баремъ сиротиньи нашей, да са свимъ свое куҺе остави и изъ вароши изсели се, ибо дѣца с войскомъ заедно по куҺама сѣдити могу ли? А болѣ

бы было да их ч. везиръ ни повраћао ніе, када є мисліо тако у невреме истерати ихъ у снѣгъ и лед[1].

№. 1563

6. Новемберъ 1821

Верховни Сербій Княз
Милошъ Обреновићъ

ЧЕСТИТОМУ ВЕЗИРУ БЕОГРАДСКОМУ
Абдурахман-паши.

У Београду.

Съ особитомъ жалостію видіо самъ изъ писма твоєга, светлія девлетлія, отъ 25 тек. м. и из писма кнезова наши твою велику жалбу кою чинишъ говорећи, да се я ферману цареву не покоравамъ и да войску у царев градъ не пуштамъ. Оваковe рѣчи, светли девлетліа, противъ мене и народа овога вѣрногъ изговорити, боите ли се Бога? И я бы рад быо да ми докажете оваkову кривицу. Я како самъ съ народомъ овимъ цару заклетву положіо на вѣрность, надамъ се да никада преступіо нисамъ, нити ћу икада преступити. Што ме коришъ да се народ именомъ моимъ у томъ изговара; да су єдан и два или двадесетъ люди, я бы ихъ строго наказао, али свету ко ће уста затворити? А како се остали пашалуци око нас владали буду онако ћемо и мы. Што ме коришъ

[1] Ово је писмо послато преко Николајевића, кнеза Михаила Кујунџића и Евангелида.

да самъ я путове сейменима и войсци забраніо, я самъ пређе явіо светлости твоіой да арнаути, кои изъ войске одъ везира свог бегаю, као пређе што су одъ Шашит-паше побѣгли, овамо у нашъ пашалукъ прешли, скитали се по селима и много зулума народу починили, я самъ их вратіо натрагъ и Шашитъ-паша много ми е благодаріо.

Я премда имамъ и ферманъ царски да се арнаути и бошняци по селима овога пашалука скитати не могу и зулума чинити, опет по дужности моіой и у ово смутно време, да небы се што противно помислило явіо самъ свѣтлости твоіой и моліо изъ горенаведени узрока, да би само онимъ арнаутима дозволѣно било пролазити у Београдъ кои високу буйрунтію твою имаю и то пѫдомъ царскомъ, где ће са свимъ добро дочекивати се, а не као они пређе што су преко села пролазили, плотуне пушака мећући, сиротиню у шуму да бѣга поплашили. На ово добіо самъ совершено одобрѣніе твое свѣтлости, коего и придржавамъ се.

Татарину свѣтлости твое, кои е са Сурет-ферманомъ и високомъ буйрунтіомъ твоіомъ къ мени дохоѕіо за новцо дао самъ и писмо мое на све кнезове и народъ, у коему може видити свѣтлость твоя шта сам я на кнезове и народъ писао у призрѣнію побіраня новаца. Сада пакъ од еданъ путъ оваково укореніе мени и народу одъ свѣтлости твое безъ свякогъ одъ стране наше датогъ тому повода. Я се тому довольно начудити не могу, а особито што си ми преко

кнезови явіо да не маришъ ако ће данасъ пушка пући. Я те увѣравамъ, мой предобри поочиме, да я и народъ о тому и немислимо и чудимо се доиста и теби како о тому помислити можешъ, познавајући већъ отъ толикогъ времена вѣрность и привржености овога народа къ своему премилостивѣйшему цару. При томъ ако бы отъ твое стране пушка и пукла, доиста опеть одъ наше стране неће. Мы имамо наше прибѣжище, великогъ султана, он е вреданъ одъ сваке напасти насъ сачувати.

Ово е последнѣ рѣшеніе мое да самъ свагда покоранъ біо царскому ферману и твоіой буйрунтій и сваку волю нѣгову колико сам дознавао трудіо самъ се исполнявати, и одъ сада свагда ферману царскому и буйрунтій твоіой мѣсто на моіой глави есть, и сваку волю царску, ако ће и са моим животомъ скопчана бити, трудићу се точно исполнявати.

№ 1666

28. Августа 1822.

Врховни Сербій Князь
Милошъ Обреновићъ

Мустай-бегу, алай-бегу београдскомъ

У Београду

Разумѣо самъ, мой добри побратиме, одъ кнезова мои, да се ч. везиръ нешто смутіо што кнезови вилаетски не долазе тамо ради порезе и из тога нешто противно заключава, особито зато, што су тамошньи

кнезови ч. везиру на питанѣ нѣгово: „Кад ће кнезови доћи?“ безумно и преко свое дужности, неимаюћи од мене никаквог известія ни наставленія одговорили: да ће кнезови скоро доћи. На кое примите почитаеми беже мое истинито обясненіе: Што се тиче кнезовска долазка тамо поради расположенія пореза, я самъ по милости великога и премилостивога нашегъ цара овог предѣла правитель. Я одъ народа овогъ сваку мирію царску сабирамъ и већилима царскимъ, по височайшой заповести нѣговой издавао самъ и свагда издаваћу. Но ево у мене сада застало се одъ исте миріе царске, нерачунећи што самъ веће издао од пореза, арача, мукада и скела преко 400 кеса. Я самъ толико пута понуђавао и непрестано понуђавамъ ч. везира да прими ову суму царске миріе къ себи и да заключимо по обичаю рачуне наше старе, пакъ порезъ новъ да расположимо по народу. Онъ новце ове примити ніе хотѣо, я пакъ ни подъ кои начинъ нити могу, нити хоћу едно царско благо кодъ себе држати, а друго у вилаетъ ударати. И молимъ васъ, мой любезни побратиме, када добро овакву стварь расудите, не могу ли непріятельи ово наопако окренути и цару представити: „Милош едно царево благо кодъ себе држи, а друго од вилаета на име царево узима — онъ цару добра не мисли?“ Овакво што я нећу да се за мене и за народъ овай и помисли, а камо ли цару у уши да дође? Я се дойста начудити не могу шта Турци ово чине: Едни бію оне кои се цару не покораваю и миріе не даю, а други презиру оне кои се цару покораваю, нити хоће од ны

миріє да приме. Я самъ заповедіо Ћелешу све ово устмено да покаже ч. везиру, а писао самъ и нѣму самомъ.

Остаємъ и пр.

№ 2156
9. Ноемвріа 1822.

М. О.

Ђорђу Ћелешу у Београду одговорено на два писма нѣгова од 22. и 24. т. м. да є Господаръ разумѣо нѣговъ разговоръ съ ч. везиромъ у призренію япіе и чуди се упорству нѣіовомъ, за коє ни наймањѣ повода везиръ неима, ибо Господаръ є свагда готовность свою у измету царскомъ показивао и свагда показати готов є. Што му є алай-бегъ казивао да є до зная везирова дошло, да є Господаръ некакве топове и џебану од цесара просіо, томе се Господаръ ситъ насмеяо. А везиръ ако другогъ посла не има нека свагда своє люде до Жаркова шалѣ. Господаръ при томъ познаваюћи карактеръ тога везира, ніє се ни надао да ће икада цару добро писати и зато пре увѣщаніа алай-бегова узео є већъ мѣре своє предупредити кодъ самогъ девлета свимъ лажамъ нѣговимъ. А алай-бегъ да буде међутимъ са свимъ спокоянъ, Господаръ уме пріятелѣ своє чувати. Што се везиръ тужи да кнезови нису точни у истериваню кога на царски изметъ, онъ нека свагда одъ ньи кога захтева и каже имъ да є то царски изметъ, кнезови ће одма за кога наредбу учинити, ибо

имаю строгу заповѣсть одъ Господара сверху того. Види се то да онъ самъ говори да би [illegible] онога [illegible] што е човека у чаршiи убiо. — Іосифа Живкина брата, да пошлѣ съ добримъ стражамъ онако да не би у путу утекао. — Што е везирь за 5000 гроша у талирима сложено да му се пошлѣ, Господарь му то не може учинити, развѣ ако талире онако прими као што iй Господарь одъ народа узима, а турски новаца послаће му овы дана.

№ 2344

27. Декембра 1825.

НАРОДНЕ ВЛАСТИ

НАРОДНА КАНЦЕЛАРИЈА

У прво доба по ослобођењу беше установљена једна народна канцеларија у Београду. Њен главни задатак беше да буде посредник између врховнога Кнеза и везира београдског, а осим тога она се још по потреби упуштала и у друге послове, као у суђења и набавке разних свари и потреба за град и везира.[1] С почетка народна канцеларија у Београду није имала много посла, јер ни потребе везирове као ни спорови не беху још тако разгранати, с тога је и могла све послове она једна да посвршава. Али кад се стадоше умножавати спорови у народу, кад наступи време да се кривице суде а не само пресуђују, кад се осстила потреба да се сведоци испитију и кривци саслушавају а не само осуђују, тада кнез Милош установи још једну народну канцеларију у Крагујевцу.

Народна канцеларија у Крагујевцу установљена је 29. Септембра 1821. године нарочитим актом кнежевим. Њен главни задатак био је да суди све омање

[1] Види прву књигу ове „Грађе" од стр. 168—171.

спорове и да врши полицијску службу у вароши Крагујевцу. Све спорове које је пресуђивала морала је да забележи у нарочити протокол, а парничарима да издаје пресуде на писмено потврђене печатом кнезова који су судили. Сваки странац, који би у варош дошао, био је дужан да се пријави народној канцеларији и да нађе једнога мештанина који би за њега јемчио. Све занатлије имали су се пријавити народној канцеларији и један за другог јемчити. Ко не би могао да нађе за се јемца био је искључен из еснафа. На кратко, крагујевачка канцеларија беше овлашћена да ради све што се тиче вароши Крагујевца. За себе задржао је кнез Милош право потврђења, јер ништа од значаја није смело да изађе из канцеларије без потврде његове. Канцеларија је могла прописивати све полицијске уредбе за Крагујевац, издавати тарифе о ценама разних потреба за живот; али то све није вредело без потврде кнежеве. Тек пошто Кнез потврди одлуку народне канцеларије, могла ју је она обзнанити и тада је сваки био дужан покоравати јој се.

Установом још једне народне канцеларије у Крагујевцу Милош је хтео да олакша послове београдској канцеларији и себи, а уједно да навикава народ на редовно суђење. Осим тога, он је хтео да ограничи и власт главних кнезова, јер из појединих нахија беху се почеле јављати тешке тужбе на главне кнезове. Најзад, беше он увидео, да ће и њему самоме бити немогуће савлађивати све послове: судске,

полицијске, финанцијске и у опште све што се тицаше и најмањих ситница.

У народној канцеларији у Крагујевцу седела су три кнеза као и у Београду што је било. Тек кад су сви троица заједно могла је народна канцеларија доносити пуноважне одлуке. За кнезове крагујевачке канцеларије беху постављени људи из Крагујевца, јер се они нису мењали од времена на време као кнезови београдске канцеларије. У Београду седили су они кнезови које је Милош нарочито одређивао, а међу њима морао је бити увек један који је знао добро турски језик. Ово је било потребно већ и за то што су кнезови београдске канцеларије имали често потребу да оду до везира, те да му изруче какву поруку Милошеву. У београдској народној канцеларији седели су обично кнез Михаило Кујунџић, из Јагодине, кнез Милета Чола, кнез Никола Станковић и кнез Живко Михаиловић. Осим ових кнезова био је као члан канцеларије и Ђорђе Ћелеш. Кнезови београдске народне канцеларије за време докле су вршили дужност у Београду примали су из народне касе нарочиту награду. Београдска канцеларија имала је и свога секретара. У прво доба беше њен секретар Гаврило Николајевић и Лаза Поповић, исти људи које налазимо по некад и као секретаре кнежеве, а доцније био је одређен за писара канцеларије Јован Антић, који је о господареву трошку свршио био философске науке. Антић беше одређен од кнеза да ради на кореспонденцији и да га у томе поучава

старији пословођа Николајевић, а Лаза да води само тевтере.

Установа још једне народне канцеларије у Крагујевцу свакојако је напредак у унутрашњем државном уређењу Србије.[1]

НАХИЈСКИ КНЕЗОВИ

Административна подела Србије није ни у колико промењена после 1821 године. Свих 12 нахија[2] и Пореч задржали су своје старе границе, али не и оне исте представнике које су имале пре 1821 године.

Устанак влашки захтевао је већу пажњу на граници према Румунији, с тога господар Јован мораде оставити Брусницу и преместити се у Пожаревац. Он је добио нахију пожаревачку место нахије рудничке и ужичке. У нахију рудничку пак беше премештен из Пожаревца кнез Јокса Милосављевић. Нахија београдска, која све до овога доба не имађаше свога главнога кнеза, добила је у Николи Станковићу свога нахијскога старешину. И тако само нахија крагујевачка остала беше још без главнога кнеза.

Власт нахијских кнезова не беше скоро ни мало ограниченија но пре 1821. године. Но већ у овом добу огледа се тежња кнеза Милоша да бар у судским пословима ограничи кнезове. У ту цељ он је ус-

---

[1] Крагујевачка народна канцеларија доцније звала се и *„обштенародни суд"*

[2] Нахије су ове: београдска, ваљевска, јагодинска, крагујевачка, пожаревачка, пожешка, рудничка, смедеревска, соколска, ћупријска, ужичка, чачанска и поречка.

тановио судове нахијске у Пожаревцу, Јагодини и Ваљеву, поред два главна суда: у Београду и Крагујевцу. За суђење свештеничких кривица беше завео нарочити суд конзисторију. Ово су, разуме се, само први почетци у којима се огледа доцнији правац кнежеве управе.

Ма да је била велика власт нахијских кнезова, опет она није била без строге контроле од стране врховнога кнеза, који је у свако доба и у свакој прилици изашиљао своје нарочите изасланике у поједине нахије. Тако је с нарочитим пуномоћијем послао 1822. године свога брата Јована у нахију рудничку, крагујевачку и београдску да истреби лопове „који су се у именоване нахије нерадњом њихови кнезова уселили“. У таквим приликама кнежев изасланик издавао је наредбе и мимо нахијскога кнеза, и свака наредба његова морала се одмах извршити.

Нахијски кнезови учествовали су свима великим и тешким пословима народним и они су били први помагачи врховноме кнезу у знаменитим подузећима његовим.

У периоди времена о коме ова књига говори били су нахијски кнезови:

Господар Јефрем Обреновић, нахије шабачке, ваљевске и соколске.

Господар Јован Обреновић, најпре нахије рудничке и ужичке, а доцније нахије пожаревачке.

Јосиф Милосављевић, најпре нахије пожаревачке, а доцније рудничке.

Васиљије Поповић, нахије чачанске и пожешке.

Милосав Здравковић Ресавац, нахије ћупријске.

Милета Радојковић, нахије јагодинске, а поред тога имао је и кнежину темнићску.

Петар Вулићевић, нахије смедеревске, (замењивао свога оца Вујицу, који је био у Цариграду).

Никола Станковић, нахије београдске.

Вуле Григоријевић, намесник у Поречу.

КНЕЖИНСКИ КНЕЗОВИ.

Што се већма истицао углед нахијских кнезова, тим више губио је значај положај кнежинских кнезова. Изузимајући неке и неке кнезове, који су имали утицаја на државне послове због својих личних особина,. слабо су остали кнежински кнезови имали удела у вишој државној управи. Они су били ограничени на чисто административне послове, а све заповести за то примали су непосредно од нахијских кнезова. Они нису смели ни у ком случају да раде самостално, нити су смели пропустити да не известе свог нахијског кнеза и о најмањим догађајима у кнежини.

Постављење и распоред кнежинских кнезова чинио је са̂м врховни кнез. У течају времена учињене су у том погледу ове измене: Разрешен је од дужности кнез кнежине тамнавске, а на његово место постављен Ђука Марковић, бивши кнез посавски. Кнежину посавску поделио беше Милош на двоје и једној половини, у којој је било свега 39 села, поставио је за кнеза Јована Павловића из Јабучја, а другој која је имала 38 села поставио је Николу Симеоновића, из

Бабине Луке. Обе ове половине као једноставну кнежину посавску имао је пре тога Василије Павловић, из Бајевца, који је смењен због старости.

Новопостављени кнез друге половине посавске кнежине (у окр. ваљевском) Никола Симеоновић на скоро је смењен и на његово место постављен 24. Фебруара 1822 год. Вићентије Брдар, из Кожуара.

Михаило Ђорђевић, (Самаилац), кнез самаилски, збачен је са звања «из узрока што је ударцем својим пет лица до сад умртвио, из којег види се да човек недостатак у разуму имаде.» На његово место постављен је за привременог кнеза самаилског Милосав Петровић, писар кнеза Васе[1].

Јован Димитријевић Добрача по својој молби разрешен је од звања кнеза гружанске кнежине, а на његово место постављен је 16. Маја 1822 Вук Перишић, дотадашњи момак кнеза Милоша. Ово је први пут да Вучић излази на углед. Он је добио тако одлично место, које је Добрача с пуно достојанства заступао, јер само он и кнез јасеники Гарашанин беху вазда и у свакој прилици чувени и припитивани у савету нахијских кнезова.

Милован Кукић беше због неспособности збачен са звања кнеза кнежине млавске, а на његово место постављен је 27. Фебруара 1823. Милутин Петровић (брат Ајдук-Вељка), дотадашњи кнез у хомољској кнежини, с тим да и у напредак пази и на кнежину

[1] На скоро је и Милосав разрешен од дужности, а овлашћен је био кнез нахије пожешке Василије Поповић, да непосредно управља и кнежином самаилском.

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] 1821. год. [illegible] Кузман Марић и Петар [illegible], [illegible] у варош [illegible] дано беше постављен од [illegible] октобра 1821. год. [illegible] Мамузиловић, грађанин [illegible]. Кнез Београдски имао је да се брине нарочито о варошкој [illegible] полицији. Напротив кнезови Смедерева беху овлашћени да поред осталих полицијских послова могу и да пресуђују све мање спорове, но пресуде да не врше докле их не потврди било нахијски или врховни кнез. То управо беше први суд за варош Смедерево.

По нахијама били су кнежински кнезови, у колико смо могли дознати, овако распоређени:

У нахији београдској:

Никола Катић, из Рогаче.
Јован Вићентијевић, из Корaћице.
Живко Михаиловић, из Умчара.
Никола Станојевић, из Зеока.

У нахији ваљевској:

Василије Павловић, из Бајевца.
Јован Павловић, из Јабучја.

Никола Симеоновић, из Бабине Луке.
Вићентије Брдар, из Кожуара.
Јовица Милутиновић, из Ваљева.

У нахији јагодинској:

Михаило Кујунџић, доцније одређен за кнеза Народне Канцеларије.
Милета Радојковић, кнез темнићски.
Живко Шокорац, кнез левачки.
Ранђел Милосављевић, кнез вароши Јагодине.

У нахији крагујевачкој:

Милутин Савић Гарашанин, кнез јасенички.
Јован Димитријевић Добрача, кнез гружански.
Вук Перишић, кнез гружански.
Ђорђе Парезан, кнез лепенички.

У нахији пожаревачкој:

Милован Кукић, кнез млавски.
Милутин Петровић, кнез хомољски и млавски.
Стеван Дамјановић, кнез рамски.
Јовица Бујтић, кнез печки.
Стојан Лукић, кнез голубачки.
Мијат Петровић, кнез звиждски.
Марко Џодић, коџобаша хомољски.

У нахији пожешкој:

Михаило Ђорђевић, из Самаила.
Мирко Миловановић, из Карановца.

У нахији рудничкој:

Јован Лазић, из Сврачковца.
Ђорђе Остојић, из Обрва.

У нахији смедеревској:

Милосав Лаповац, из Лапова.
Живан, из Паланке.
Кузман Марић, из Липа.
Петко Пантелић, из Липа.

У нахији соколској:

Петар Васић, и
Петар Обрадиновић.

У нахији ћупријској:

Марјан Здравковић Ресавац.

У нахији ужичкој:

Јован Мићић, кнез рујански.
Јован Демир, кнез црногорски.
Павле Штуле, кнез црногорски.

У нахији шабачкој:

Ђука Марковић, кнез посавски и тамнавски.
Марко Штитарац, кнез поцерски.

Право свију кнезова и народних старешина у опште беше наредбом врховнога кнеза од 11. Јула 1823. године у толико ограничено што је наређено било „да сељаци више не кулуче ни кнезовима, ни кметовима, осим ношења сена, а не да буде, вели кнез, као што је било у нахији рудничкој, где је Господар Јован допуштао те су села и кнезовима и момцима његовим орала, копала и сејала. Кнезови и служитељи народни имају своје ајлуке, па од њих нека живе.“ Нема сумње да је оваква наредба била од велике олакшице народу, но она није могла бити

у исто доба пријатна кнезовима и старешинама. Но не може се одрећи, да је оваква наредба према тадашњим приликама била потребна, пошто се поједини момци кнезова кнежинских стадоше правити већи од самих кнезова.

Да би се кнез Милош осигурао са новим млађим снагама, он је још 17. Новембра 1822 године заповедио да нахијски кнезови пошљу у Крагујевац из сваке нахије по 3 момка, из нахије смедеревске и ћупријске по 2, а соколску је са свим изузео. „Ови момци, вели кнез, да буду одабрани, ожењени и из богати кућа, при том разумни, да би временом могли употребити се за кнеза или какву другу службу; равно да буду и храбри и оружијем добро снабдевени, да се не би бојао какве беде када би дошао до ње.“ Оваковн момци имали су најпре остати неко време у служби врховнога господара, а за тим неки отићи у Народну Канцеларију, а други у службу нахијских кнезова. Од њих је кнез Милош постављао кнезове кнежинске, а доцније и кнезове Народне Канцеларије. Момаштво код врховнога кнеза беше одличан положај. Симић, Вучић и др. беху своју каријеру у служби државној почели са службом момачком у двору врховнога кнеза.

Из народне службе онога времена беху искључена два човека, који и ако нису имали некакав сталан службени положај, опет беху од великога утицаја на јавне послове. То беху прота Матија Ненадовић и прота Радојица Жујевић. Актом кнежевим од 17. Фебруара 1822. године „из разних причина

отпуштен је из службе народне прота Радојица Жујевић, из Врачевића, ваљевске нахије, и дано му објављеније не само да га нитко неби зашто нибуд напаствовао, но и ако тко шта од њега тражити има, нека дође тужити се Господару, јербо он ничије власти кромје Господареве не подлежи.“ А 7. Марта 1822 године издато ја „објављеније Матеји Ненадовићу, како се он из разни причина од народње службе, с тим условијем искључава, да се више у народња дјела ни најмање не става, токмо по својим приватним дјелима слободно ходити може. При том назначено му, да он, Ненадовић, никаковом суду не подлежи и сваки онај који га тужити има, може управо врховном Господару тужити га.“

Жујевић је искључен, колико се видети може, због његових поступака наспрам кнезова нахије ваљевске, када је као пуномоћник врховнога кнеза отишао у нахију ваљевску да похвата конце буни Добрњчевој и Абдулиној. Он се показао сувише строг и тако рећи злостављао је кнезове, који беху у милости код кнеза Милоша, и за које не беше овлашћен да узима на одговор, јер на њима није било никакве сумње.

За што је на скоро после Жујевића искључен из службе народне и прота М. Ненадовић, то се јасно из докумената, што нам при руци стајаху, не види.

СУДОВИ

У ни једној грани државне управе није се у прво доба постанка српске државе тако брзо кора-

чало у напред, као у судској. Урођена жудња за правдом у српском народу, налазила је одзива и у оснивачу српске државе. Кнез Милош је, као што смо и пређе показали,[1] водио о уређењу правних одношаја толико рачуна, да је без обзира на тешке прилике које је имао да савлађује, установе судске ширио и усавршавао.

Као што знамо за прво време српске самосталности постојао је суд у Крагујевцу и Пожаревцу, оба као „народни" судови, а са правом суђења људима из округа у коме су. У 1823. години установљени су још такви судови у Шапцу, Ваљеву и Јагодини, и суд крагујевачки уздиже се на степен апелационог суда и добија назив „општенародни." Овај „општенародни суд" био је над свима судовима по варошима. Њиме је хтео кнез Милош да даде већег јемства правди, као што је то случај у другим образованијим земљама. Он ову жељу своју изречно казује у писму свом од 6. Октобра 1823. упућеном кнезовима општенародног суда. Да би одговорио овој цељи, он је општенародном суду поставио председника, а за таквога поставио је „у судским делима искуснога" кнеза Јована Бобовца. Мора да је кнез полагао велику вредност на овога човека, јер у место сваких правила и упутстава за радњу у општенародном суду, он налаже свима члановима његовим, да се у свима пословима споразумевају и соглашавају са постављеним председником Бобовцем;

[1] Књига прва ове „Грађе" стр. 235 п. н. д.

а овај је био дужан кнезу представљати усмено све што се у суду радило, а било је тако значајно, да је о томе требало известити и Господара.

Ни сада још не беше поступка за суђење, нити закона за осуђивање. По памети и убеђењу судило се, а казне су изрицане у свима могућим облицима. Тако ћемо наћи да је неки Лука из Соколића, села у нахији рудничкој, осуђен најпре на затвор „што је лажљиво прорицао о божијем промислу," па је после ослобођен затвора а на образу левом ударен му је жиг. Наћи ћемо да је некаква Марија из Милатовца за то што је убила свога мужа Радована, предата браћи убијенога: да чине с њиме шта хоће: „или је убити или јој опростити." Другом опет приликом прошло се једноме убијци само са незнатном новчаном казни од 400 гроша, од које суме су 200 гроша предани деци убијенога, а 200 гроша у корист народне школе, која је тада основана. Исто тако је било случајева кад Турчин убије Србина, да му се прође с новчаном казни од 1000 гроша.

У грађанским споровима било је више реда и јемства за сигурност. — Но и ту није било правила по коме се судило. Скоро једино стално правило било је да сваки онај, који се незадовољи пресудом суда, мора да иде пред кнеза Милоша, који је био касациона власт у свима споровима. Он је у томе имао толико власти, да је давао људима пуномоћства, на основу којих су наслеђивали имања даемъ, да му свако и судейско право уступамъ, располагати како мукадомъ реченій нахія тако и прихо-

свију оних који су умирали без законитих наследника. Доказ за ово има у књежевом решењу од 30. Априла 1822, којим је одобрио Кара-Ахмету Мехмедовићу, циганину из Крагујевца, да наследи све цигане који у тој вароши без наследника премину.

Осем тога налази се доказа да је обновљење парница било строго забрањено. У писму упућеном кнезу Јови Добрачи, 11 Септембра 1821, врховни кнез забрањује му да поново суди парнице, које је други кнез један пут пресудио; „јер је то, вели кнез, прво ружан повод, а друго ни његове пресуде не ће се ни у шта примати“. Без икаквог дубљег погледа у природу правних односаја, врховни кнез својим здравим разумом долази до убеђења, да је обновљење парница, нешто што се не да правдати са гледишта ауторитета власти и чисте правице.

Најлепших података из судства имамо односно такса. Они су занимљиви колико с тога што се види колико се плаћало, толико и још више с тога, што се по њима може да види за што су судови били надлежни. Суд је издавао пасоше заграничне и за унутрашњост и наплаћивао је 1 грош у име таксе за први, а за други пасош по 20 пара од имућних, по 10 од сиромашнијих, а ништа од убогих. Због крађе осуђени дужан је био да плати још један пут онолико колико је вредила украдена ствар. Половину од казни добијао је господар украдене ствари, а половина је припадала народној каси. За пресуде по разним потраживањима наплаћивано је по нешто ресума, али се није тачно опредељивало по колико. За пре-

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] из [illegible] добара [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] и [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] у [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] Милош [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] је и у [illegible] [illegible]. [illegible] је [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] од [illegible] што је [illegible] [illegible] [illegible] од народа, па му је остатак давао и [illegible] и турчину [illegible] [illegible] је [illegible] турчином, који је [illegible] пресуду изречену у његову корист.

У осталом [illegible] одржало се и у овом времену суђење у оноком облику какво је било до 1821.

ДОКУМЕНТА

Наставленіе

кнежеском канцеларіи народнѣ сербске у мѣсту Крагоевцу находяшеся.

Будући да сам ја обремененъ многимъ страннимъ и нужнимъ дѣлима, промишљајући о благополучію народа, и имајући соотношеніе съ околнимъ везирима, даже и са самомъ Портомъ; маловажне внутрене ствари, кое се пресужденіа тичу, све отлажемъ на ваше мудро испитаніе и пресужденіе тако, да вы све рѣшити и подъ вашимъ общимъ потписомъ и печатомъ

издати можете. Она пакъ само коя се вама са свимъ сумнителна покажу мени на разрѣшеніе да представляте. Ви ћете съ временомъ изъ канцеларіе мое упутствованіе и написаніе нѣки правила добити, по коим ћете се управляти знати. За садъ пакъ ово за общу вашу безопасность вам нарочито препоручуемъ: да призовете све овдашнѣ жителѣ крагоевачке, да предъ свакимъ руфетом изберу себи начлника, и овим како и свимъ прочимъ острѣише да заповедите отъ стране мое, да еданъ за другога добри стану, за кога добри стати не могу, да га исключе из своего руфета съ показаніемъ предъ вама погрѣшности или порока нѣгови. — Потомъ да заповѣдите свакому: када бы непознанъ и страни човекъ у варошъ дошао и овди макаръ еданъ данъ пробавити намѣравао, да онай домаћинъ къ коему е дошао одма с ным заедно у канцеларій народнѣй представи се. Овди да се испита каквимъ дѣлима онай страни ходи, колико дана овди пробавити намѣрава и да нађе за себе добра човека. — Словом кто ни быо и одакле ни быо познатъ или непознатъ, да га домаћинъ безъ свакога изговора у канцеларію пріявити има, и онъ или други одавде добаръ за нѣга стати. Подозрителна пакъ свакогъ вама под смотрѣніе да предаду, коего свакогъ ви сте дужни записати у особени тефтер, када е дошао, по каковим дѣлима и колико времена овди бавио се есть. —

Слѣдователно, ви дужни сте свагда на време у опредѣленомъ вамъ мѣсту наћи се, и у канцеларій за асталомъ предлагаеме тужбе преслушавати и рѣ-

шити, а не по полю и на сокаку, у чаршій. Да се точно све предложене и рѣшене тужбе у протоколъ попишу.

Дужнисте такожде свакому оному, кому сте пресудили тужителю и обтуженому, ваше пресужденіе писмено дати.

№ 1343

29. Септембра 1821. Верховни Сербій Князъ
у Крагоевцу. **Милошъ Обреновићъ**

Кнезу Михаилу Куюнџићу

У Јагодини

Любезни мой кнеже Михаило!

Здравствуй

Момци ваши доведоше ми јоште четири побегша моя служителя у лопове, за кое я ти благодаримъ и ову вѣрну твою службу заборавити нећу.

Ту двоицу ћерамиџиіа пошльи ми одмах овамо да ихъ пратимъ у Чачакъ, да онде ћерамиде за едну цркву начине, то постарай се одма совршити, а такођер и она два заоставша іоштъ у шуми лопова постарай се уфатити. Съ коимъ остаемъ и есамъ

№ 1027

У Крагоевцу

1. Августа 1821. Вамъ доброжелателни
Верховни Сербій Князъ,
Милошъ Обреновићъ

П. п. Примите любезно поздравлѣ отъ мене Лазара Теодоровича.

Кнезу Михаилу Куюнџиђу

У Ягодини

Благородни кнеже Михаило!

Здравствуйте!

Познато є вамъ, да се умножава кодъ насъ число избѣгшихъ беђара изъ Влашке и други страна одъ неволѣ, и я немогу ихъ све вмѣстити при себи; того ради вама налажемъ: да вы у будуще, кои бы си вама явіо нешилѣте га къ мени, но наручите терговцыма и имуђимъ газдама да ихъ примаю у службу препитанія ради за време, да нестрадаю међу нама.

№ 1145

У Крагоєвцу 21. Августа 1821.

Вамъ доброжелателный

Верховни Сербій Князъ
Милошъ Обреновиђъ

Полномощіе Кнезу вароши Ягодине Ранђелу Милосавлѣвиђу

Сматраюђи я качества и добра свойства овди именованога Ранђела Милосавлѣвиђа, жителя ягодинскога, и видеђи да речена варош Ягодина особенаго кнеза за отправленіе разнихъ обществени дѣла, коій непрестано потребовати долженствуе, имати потребуе; за добро судіо самъ, реченаго Ранђела Милосавлѣвиђа кнезомъ вароши Ягодине наименовати, и на тай конацъ свимъ жителѣмъ ягодинскимъ усердно препо-

ручуемъ отъ мене именоватому кнезу сваку пристойну почесть и у свачему послужъ и повинованіе, касателно общенароднѣгъ дѣла и ползе безъ свакогъ противленія отдавати. Онъ же долженствуетъ сваку мою заповѣсть, коя ће се свагда общему добру клонити, точнѣйше исполнявати и сва приключенія, како внутреня тако и внѣшня речене вароши, а и устменопреко путника дознавајуће вѣсти, точно и у свое време саобщавати.

№ 1383

1. Октомврій 1821.

Верховни Сербій Князъ
Милошъ Обреновићъ

Оглашеніе

У ово шестогодишнѣмъ мени Богомъ и богатою милостію великаго Султана и народом дарованаго управленія трудіо самъ се непрестано съ крайнимъ жертвованіемъ моегъ сопственогъ рахатлука како ћу миръ, тишину, безопасность и рахатлукъ вами, возлюблѣна браћо моя, приобрѣти и благополучіе како обще тако и свакогъ во особъ утвердити къ коемъ благомъ препріятію све мое душевне и тѣлесне крѣпости управлѣне быти хоће. Овако даноноћно трудећи се уживао самъ ону сладость небесну мою браћу и отечество благополучнимъ видѣти, и презирајући сваку собствену опасность благодареніе преблагому Творцу и возлюблѣному народу моему одаемъ кои е све ове мое неусипне труде съ теплѣйшомъ любовію и нелицемерномъ приверженостію до садъ

наградіо. Оваково награжденіе моихъ страни есть моему срцу непрецењиви даръ, коегъ еданъ владатель одъ единоплеменогъ своегъ народа получити жели. При свему овому моему благому намѣренію, можетъ быти да самъ, ако и не во обще, нѣкимъ и неправеденъ показао се, кое ако е гдѣ и случило се више изъ невѣжества и слабости человѣческе происходило нежели изъ самовластва. Зато, возлюблѣна браћо моя, доходимъ васъ съ овимъ оглашеніемъ отечески и братски свакога во особъ поздравити, и свакому свободу дати, да сваки онай, кои е чрезъ мене и чрезъ кнезова наши какову неправду, глобу или другу несносимость претерпіо съ поразуміемъ своегъ главногъ кнеза такову свою тяготу писмено са своимъ именомъ мени на расмотреніе да пошлѣ, да я ако бы се мене тицало свою погрѣшку видѣвши себе поправити усердствуемъ; ако ли пакъ до ваши кнезова такови непоредакъ и безъ моегъ знаня, догодіо се, да я самъ таковога преступника, ако се поправити небы могао, као непріятеля отечества и благостоянія нашегъ сматрамъ. За кое повторително препоручуемъ, да би сваки како задоволѣствіе свое у свачему, тако и негодованіе свое противъ каквогъ нибудъ непорядка нашегъ поведенія касателно писмено аки оцу и брату своему свободно изявити. При коемъ до смерти пребиваю и есамъ

№ 1658

23. Ноемврій 1821

Верховни Сербій Князъ

Милошъ Обреновићъ

Кнезу Михаилу Куюнџиђу

У Ягодини

Благородни кнеже Михаило

Здравствуйте!

Димитрію Давидовићу, учреднику „Новина Сербски" у Бечу. коій є не давно прешао у нашу страну и коего я сада къ себи позивамъ, препоручуємъ призовите га и єднога коня, макаръ одъ ваши, дайте му нека съ овимъ момкомъ овамо дође, а вашъ конь или макаръ чій быо, коєго онъ овамо дояше, вратиће се опетъ натрагъ. Въ протчемъ єсамъ

№ 1699 Вашъ

У Крагоевцу Доброжелателній

29. Ноемврія 1821.

Верховни Сербій Князъ
Милошъ Обреновићъ

Указ
Кметовима села Пайсіевића

Мое поздравлѢ!

Данашньимъ даномъ поставлямъ главнимъ кметомъ у селу Пайсіевићу *Милосава Дунића*. Преко нѣга ћете получивати одъ садъ заповѣсти мое и налоге сваке. Налажемъ и вама и селу Пайсіевићу да признате Милисава Дунића за главнога кмета сеоскога и да му одаете сваку честь и послушаніє, и да се покоравате заповѣстима нѣговимъ, као што пристои.

Съ тимъ остаємъ

У Крагуєвцу

30. Декемврій 1821.

Ваш

Доброжелатель

(М. П.)

Милошъ Обреновићъ

Полномощіе
Господару Јовану Обреновићу

Съ коимъ опредѣлюєте се ви, брате Јоване, изиђи у нахію рудничку, крагоевачку и београдску съ налогомъ: сваким вамъ познатимъ начиномъ постарати се истребити оне лопове кои се у именоване нахіе нерадѣніемъ ньови кнезова уселили и цѣло прошло лѣто и ову зиму сиротины на велику досаду были, онакве непремѣнно живе или мртве отъ вас захтѣвамъ.

№ 299

22. Февруарій 1822.

М. О.

Полномощіе
Кнезу Милутину Петровићу

Поставляюћи за кнеза Милутина Петровића кнезомъ кнежине млавске за добро судіо самъ премѣстити га изъ первогъ своегъ мѣста пребиванія у новопредату надзиранію нѣговомъ кнежину у село Бистрицу, у домъ почившаго Павла Радосавлѣвића кнеза. За кое и ово полномощіе даемъ кнезу Милутину Петровићу болѣга ради вѣровававя.

№ 310

Дано 27. Февруаріа 1822.

(М. П.)

М. О.

Диплома кнезу Милутину Петровићу

Любовъ ваша вѣрность и приверженость къ прелюбезному отечеству нашему и проче добродѣтели ваше, любезни мой Милутинъ Петровичъ, обратиле су праведно вниманіе наше на васъ и побудиле наименовати васъ во первихъ и потвердити кнезомъ у кнежини назватой Омолѣ у нах. пожаревачкой. Особена пакъ ревность ваша показата у реченой кнежини Омолю у исполненію должпости вашей по моей заповѣсти, дало ми е садъ поводъ спрама оне ревности премѣстити васъ у кнежину млавску у истой нах. пожаревачкой, изключиваюћи изъ оне са свимъ бившего кнеза Милована Кукића, сбогъ неспособности нѣгове и съ налогомъ да вы како на новопримлѣну кнежину Млаву тако и на перву, Омолѣ, позоръ у свему имате и новопоставлѣному коцобаши Марку Цодићу свако наставленіе по заповѣсти моей да издаете и у свакомъ согласію да пребудете, а онъ, Марко Цодићъ, у свему вама да повинуе се.

Вы же у овомъ достоинству положени не сумнямъ да не ћете свимъ добродѣтелима како и прежде отликовати се, добримъ примѣромъ свакому претходити и по заповѣсти моей вашему обркнезу Іосифу Милосавлѣвићу у свему покоравати се и съ первомъ ревностію дѣла народня у кнежини вамъ врученой исполнявати, подаваюћи найскоріе извѣстіе оному своему обркнезу Іос. Мил. о свим приключеніамъ у кнежини вашой.

При томъ свимъ кметовомъ малимъ и великимъ

и свакому у кнежини вамъ врученой острѣйше налаже се у исполненію дѣла народни сваку рукопомощъ вамъ чинити, и свако почитаніе у име мое вамъ одавати.

Дано и потверждено у Крагоевцу 27. Февруаріа 1822 године.

№ 311

(М. П.)

М. О.

Полномощіе Марку Цодићу, коцобаши хомольскоме

Любовъ ваша вѣрность и преворженость къ прелюбезному отечеству нашему и проче добродѣтели ваше, любезни мой Марко Цодићу, обратиле су праведно вниманіе наше на васъ и побудиле наименовати васъ и потврдити симъ коцобашомъ кнежине Омоля у нахій пожаревачкой, у надежди да ћете вы и у семъ достоинствѣ положени свым добродѣтелима отликовати се, добримъ примѣромъ свакому предходити и по заповѣсти кнезу Милутину Петровићу датой и отъ онога вамъ приложеной дѣла народни у кнежини вамъ врученой съ отмѣномъ ревностію и усердіемъ безъ свакога пристрастіа отправляти и о свемъ у кнежини случившемуся скорѣише своегъ кнеза, Милутина Петровића, извѣщавати, а овай ће мене до свидѣнія доводити.

При томъ свимъ кметовомъ, малимъ и великимъ, и свакому у кнежини вамъ врученой острѣйше на-

Маія 1822 год. да бы га, призрѣвајући на отещаніе нѣгово и немогућность извршивати званіе кнезовско разрѣшіо званія истогъ. — И я сматрајући праведно ово прошеніе Јована Димитріевића, из Добраче, да, и уважујући чистосрдечну исповѣдъ нѣгову отещаній и немогућности, разрѣшуемъ нѣга, Јована Димитріевића изъ Добраче, досадашнѣга званія кнезовскога у Гружи, нахіе крагоевачке. Похвалюјући особиту ревность нѣгову и повинованіе у званію реченому досадашнѣмъ; при томъ любовъ нѣгову къ отечеству и мени, равно и вѣрность нѣгову; налажемъ свима кои ово буду читали, да бы имали свако почитаніе реченому Јовану Димитріевићу изъ Добраче и одсадъ као и до садъ одавати. Кромѣ тога налажемъ свакому кои му е што од пореза или други дација земальски дужанъ остао торжественѣйше, да бы му одма дугъ свой исплатіо, будући да е онъ касу земальску са свимъ и подпуно намиріо, и савъ дугъ оставши јошт у кнежини гружанской мени исплатіо своимъ готовимъ новцима. Зато и препоручуемъ властима кнежине гружанске, да бы были вешереченому Јовану Димитріевићу изъ Добраче, бившему кнезу гружанскому, у наплаћиваню дуга овога у помоћи.

При томъ ослобођавамъ га одъ свакога данка и кулука вѣчно.

№ 923

У Крагоевцу, 16. Маія 1822.

Верховни Сербій Князъ
Милошъ Обреновићъ

Благородна господо кнезови Митре и Міяило!

У Београду

Препоручуємъ вамъ, да, по пріятію овогъ писма, спремите се поћи кућама своимъ за нѣко време. Доста сте се ту насѣдили, треба и вы да видите своє домове. А пишемъ кнезу Николи Станковићу да онъ дође у Бѣоградъ и измѣни васъ, и посѣди, док' сѐ вы невратите.

У Крагоєвцу 5. Юнія 1823.

Оставмъ вашъ

Доброжелатель

Милошъ Обреновићъ

Князъ Србски

Господару Єфрему Обреновићу писано да къ установленію болѣгъ поредка и бржегъ пресуђенія распра и жалба шабачки и валѣвски и к нѣговомъ одохновенію опредѣлює Господаръ: *Да се установе судови у варошима Шабцу и Валѣву* кои ће не само съ мѣстнимъ распрама занимати се, но и нахійске пресуђивати. Зато да онъ, г. Єфремъ, постави те судове у Шабцу и Валѣву. У шабачки да постави єднoгъ чаршилію и єдногъ кнеза изъ нахіе шабачке за судіє и да имъ нађе и узме собу какву пристойну подъ кирію за судилище ньино. Кнезъ Слома остає коначкимъ кнезомъ. —

У суду валѣвскомъ да буду кнезъ Јовица Милутиновићъ и јоштъ єданъ кнезъ изъ посавске кне-

жине. Кнезу Јовици да закаже да се окане уобичаени своіи разни закиданя люди. —

Кнезови оба суда да буду люди и честни и поштени и некористолюбиви и безпристрастни, при томъ у судейскимъ дѣлима колико толико вешти. — Г. Єфремъ да ій настави како имъ се треба владати, особито да имъ закаже да по сокаци распре не суде и да сва дѣянія и пресуђенія у протоколе записую тачно и совѣстно. —

Судъ валѣвски да се послужи садашньимъ кнез — Јовичинимъ писаромъ, а суду шабачкомъ да нађе г. Єфремъ писара.

№ 1216

1. Юлія 1823.

Обявленіе

Писмомъ овимъ моимъ обявлюємъ свакому кому знати надлежи како я сву мукаду шабачке и валѣвске нахіє т. є. Мачву и къ овой принадлежећа села у Поцерини, Тамнави и Посавини, а у валѣвской Валѣво, къ Валѣву принадлежећу асовину и Палежъ са скеломъ и све къ мукадама речени нахія принадлежне приходе одъ касапница, кантара, ђумрука, вашара, скеле, десетка усѣвни и медарски, главница и жировница моєму брату Єфрему Обреновићу на три године одъ 1. Марта 1823 до 1. Марта 1826 године за 30.000 гроша на сваку годину тако про-

дима принадлежнимъ къ ньой, по свомъ произволенію и благоразсмотренію. По тому налажемъ и свему народу нахіе шабачке и валѣвске да признаю брата моегъ Єфрема за единога и правога притяжателя мукада своій и прихода мукадски и да се нико противіо небы издавати му точно све данке и надлежности одъ прихода вишеречени, за три вишепоменуте године.

Истогъ садржанія обявленіе дано кнезу Василію Поповићу нахіе пожешке у призрѣнію мукада исте нахіе такође на 3 године за 10.000 гроша за сваку годину.

№ 1753
14. Септемвра 1823.

М. О.

Кнезовима суда общенароднога

У Крагоевцу.

Сматраюћи важность определенія суда общенароднogъ сербскогъ занимати се извиђеніемъ и пресуђиванѣмъ дѣла и распра свега народа београдског пашалука, признаемъ и за найвећу дужность узвишаваюћи судъ общенародни надъ свимъ судовима по варошима и уподобити га благоустроенимъ судейскимъ заведеніяма по просвѣщенимъ царствама, и по обичаю ови поставити єдногъ одъ кнезова суда реченога председателѣмъ. И тако увѣренъ о довольному у судейским дѣлима искуству кнеза Јована Бобовца определюємъ и поставлямъ нѣга, кнеза Јована Бо-

бовца, таковимъ председателѣмъ суда общенародногъ. Кнезовима и члановима суда овогъ налажемъ, да у испитима и пресуђеніяма дѣла и распра народни у свакомъ споразумѣнію съ кнезом Јованомъ Бобовцемъ, новопоставлѣнимъ председателѣмъ своимъ буду. Кнезу Јовану Бобовцу пакъ налажемъ, да ми онъ сва дѣянія суда общенародногъ српскогъ, коя би се мени устмено предлагати имала, представля и рѣшенія моя сверху њи осталимъ членовима сообщава.

№ 1932

6. Октовра 1823. М. О.

Обявленіе

Писмомъ овимъ моимъ обявлѣуемъ свакому кому знати надлежи, како я села у пахій пожаревачкой малиђани принадлежеђа, варошъ Пожаревацъ, Ћириковацъ, Кленовникъ, Дубравицу и Брежане са свимъ къ овима надлежнимъ приходима, десѣтцима усевнимъ, медарскимъ, главницомъ и жировницомъ, такође вароши Пожаревцу принадлежећи приходи кантара, касапнице, ђумрука и свію моравски скела од Свилаинца до Дунава, такође и свимъ древно заведенимъ приходима моему брату Јовану Обреновићу на три године одъ 1. Марта 1823 до 1. Марта 1826. лѣта за 7000 гроша на сваку годину, тако продаемъ, да му свако и судейско право уступамъ располагати мукадомъ речене пахіе, тако и приходима принадлежвій къ њой по своиъ произволенію и благорасмотренію. По тому налажемъ и свему

народу речени малићански села, да признаю брата моегъ Јована за правога притяжателя мукаде и прихода свихъ, и да се нитко противіо неби издавати му точно све данке и надлежности одъ прихода вишеречени за три вишепоменуте године.

№ 2047

23. Октовра 1823.

М. О.

Кнезовомъ и кметовомъ нахіе београдске.

Колико самъ се годъ я трудіо за све време моего началства до садъ увести у нахіе добри у свачему поредакъ и у свимъ самъ протчимъ готово добро напредовао кромѣ нах. беградске, коя е на пет кнежина разделѣна. Едне кнежине ваше туже се да имъ е много веħи изметъ неко другимъ, а други туже се на порезъ. Я пакъ кадъ у канцеларій моей превидимъ колико труда имамъ у исправленію кнезова ваши и у собранію данка, чисто се такве неисправности гнушавам. Того ради да би и код васъ бољи поредакъ поставіо се, за добро судіо самъ, еднога главногъ кнеза у нахій вашой поставити, коему сви други мањи кнезови да се покораваю и преко коегъ я ћу заповѣсти мое мањимъ кнезовомъ и народу издавати. Изабраніе главногъ кнеза оставлямъ вамъ кнезовима и народу да изберете и мени на потврђденіе га представите. Тому да ми добри стоите, да ће онай кога ми за главногъ кнеза представите заповѣсти мое точно исполнявати, ето пошилѣмъ тамо мое посланике

кн. Јована Бобовца, председателя овдашнѣга суда общенародногъ и Алексу, азнадара, кои ћe бити свидѣтельи таквог изабраніа вашегъ. Изабраніе ово да ми писмено представите съ подписи ваши потврђено. Речени посланици мои расположиће овомъ приликомъ порезъ, припадши на нахію вашу по главама.

№ 2227

29. Ноемврій 1823.

Верховни Сербій Князъ
Милошъ Обреновићъ

Обявленіе
Кнезу Јовану Лазићу, изъ Сврачковаца, и кнезу Ђорђу Остоићу, изъ Обрва, оба нахіе рудничке.

Сматрајући на старость Н. Н. и на немогућность нѣгову сбогъ речене старости извршивати дѣла народна кнежескому чину вручена точно и безакоснѣно, за добро судіо самъ одпустити вишереченога кнеза Н. Н. одъ до садъ извршиване службе кнежеске и оставити га у спокойству свакому. Изявлюемъ при томъ и нѣму и свакому коему знати надлежи, да га не збогъ кривице какве нађене на нѣму одъ службе одпуштамъ, но единствено збогъ вишепоменуте старости нѣгове, и да е поведоніемъ своимъ досадашньимъ и точнимъ и совѣстнимъ отправленіемъ вручени му дѣла народни совершено задовольство мое заслужіо; къ коегъ освѣдоченію главу нѣгову одъ даваня пореза, а кућу нѣгову одъ свакога кулука ослобођавамъ

и свима коій се ово касало буде налажемъ, да честопоменутомъ кнезу Н. Н. ону исту честь и у напредакъ отдаю, кою су му и за времена кнезованя нѣгова отдавали.

№ 2231

30 Ноемврій 1823

Верховни Сербій Князъ
Милошъ Обреновићъ

ЦРКВА И ШКОЛА

СВЕШТЕНСТВО

Лични одношаји свештеника нису скоро ни у колико промењени од године 1821. Свештеници су и на даље стајали под управу врховног кнеза и владика. Кнез Милош није никако пропуштао водити строг надзор над свештенством и обраћати своју пажњу како оно живи и шта ради. Тако је 20. Марта 1822. године „припрећено калуђерима манастира Раче да ће бити лишени чина и бити протерани ако се боље не владају". Свештенике који би што погрешили судио је кнез Милош као са свим надлежни старешина, без обзира шта ће на то рећи владика и у колико се то тиче цркве и црквенских дужности.

Раздавање парохија такође не беше уређено. Парохије давао је обично сваки владика у својој јепархији, али и Милош је постављао свештенике у парохијама. Тако је свештеника Димитрија „којега је Господарева милост на тај чин произвела и на парохију села Петке, Дубровице, Кленовника, Ћириковца и Летниковца послала" препоручио кнезу нахије пожаревачке да га у дужност уведе и представи; сељанима нове парохије. Кад је манастир Каленић ос-

тао без старешине, Милош заповеди калуђерима да изберу између себе игумана и да му га пошљу у Крагујевац, „а он ће, вели, захтевати од владике да га за игумана потврди“ Другом приликом кад је манастир Трнава остао без старешине, расписао је кнез на све стране у пашалуку, да се нађе какво способно и скромно лице, које би могло бити игуман у Трнави. И кад је избор пао на јеромонаха Симеона, из Драче, Милош га својим писмом од 2 Септембра 1821 године потврђује за старешину манастира Трнаве и то објављује целој нахији пожешкој. За ово постављење није тражио Милош одобрење од владике. Као што се мешао у управу манастирску, тако се исто мешао кнез и у старешинство свештеничко. Проту шабачкога, који беше велики пријатељ ондашњега владике Герасима, а овај беше противник Милошев, збацио је с чина и на место његово поставио свештеника шабачког Симеона Илића. Преко Господара Јефрема позвао је кнез владику да свештеника Симеона произведе у чин протојереја. То исто учинио је с протом ваљевским, захтевајући од брата свог Јефрема, да му предложи друго лице за проту у Ваљеву.

Свештенике и калуђере кнез Милош сматрао је као остале грађане. Он је с њима располагао по свом нахођењу. Добре је к себи на договор призивао, рђаве је сам кажњивао, не разбирајући шта ће на то рећи владика или митрополит. Нарочито није водио рачуна о тадашњем владици шабачком Герасиму, и митрополиту Агатангелу за то што су обојица били Грци.

Према свештенству био је кнез строг али и пра-

ведан. Он је водио велику бригу о томе како свештеници живе, имају ли довољно дохотка или немају, па је сиротније ослобођавао свију дација. Тако је 18. Декембра 1823. године издао наредбу свима нахијским кнезовима у којој између осталога вели: „Опомињући се ја да не само по варошима, но и по селима самим свештеника налази се који ни мало баштине не имају, на које би се морао порез плаћати, за добро судио сам препоручити вам, да од онакови свештеника који баштине не имају, а по указу моме да порезу плаћају такову не узимате, но само имена такови свештеника без баштине потпишете и при кусурењу пореза такови покажите ми и примиће се вам у рачун."

Као што се кнез мешао у свештеничке односаје, тако се није престао мешати и у унутрашње црквене ствари. Он је разводио бракове и састављао. Тако је издао одобрење „Јани, супруги Атанацка из Крагујевца, да може узети другог мужа и по вољи својој удавати се." У договору с митрополитом развео је од жене Милована Гавриловића из Лучице. Распусно писмо које је Миловану дато, потписао је с десне стране врховни кнез а с леве митрополит.

Утицај врховног кнеза на свештенство и црквене послове у опште било је од одсуднога значаја. Што је желео то је било, ма да су се томе владике противили, а што су они хтели, то се могло извршити само с његовим пристанком.

ВЛАДИЧАНСКИ ПРИХОДИ

У прво доба по ослобођењу црквене дацније остале су онакве као што су биле под Турцима. Владике су сами купили од народа димницу, продавали су свештеницима парохије, по што су се с њима погодили, наплаћивали колико су хтели за благослове, пратње, наплаћивали су по свом нахођењу за троносање цркава, за свештеничке синђелије, за старешинство у манастиру и т. д. Реда није било никаквог.

Скупљање димнице беше једна од најтежих дација народних не с тога што би димница била велика но једино због начина купљења. Обичај је био да владика изашље своје људе у јепархију за димницу. Људи владичини ишли су од села до села, често по неколико дана пробавили су у једном месту докле су сву димницу наплатили. Међу тим народ је био дужан да храни скупљача димнице за све време његова бављења у јепархији. На тај начин народ је с две стране глобљен: морао је да плати димницу по нахођењу владичина изасланика и морао га је да храни и издржава. Ако се сетимо да су нарочити људи скупљали хараче царске, други опет порез, трећи мирију, па сад још и димничар ишао је по народу о трошку народа тада је лако увидети како је тешко падало народу издржавати све те терете.

Материјална тешкоћа била је само једна зла страна нарочитих димничара. Уз ту једну тешкоћу долазила је друга, која је исто тако тешко падала врховној државној управи. Владике су за купљење дим-

нице извашиљали своје најверније пријатеље. Ако би имали сроднике, то су они били одређивани за то. Но свакојако на ту дужност одређивани су обично Грци. Милош није могао равнодушно гледати како Грци иду из села у село, те разбирају шта се све у народу ради. Грци су били у опште већи пријатељи турцима но србима, и ако би ма што приметили, они су то одмах саопштавали турцима. У опште тешко је падало врховној управи ова мешавина странаца у чисто унутрашње ствари српске.

Да би једном ослободио народ од нарочитих димничара, кнез Милош споразумео се био с владикама, да им он купи димницу од народа по списковима харачким. С тога он изда 2. Фебруара 1822. године заповест свима нахијским кнезовима да они скупљају димницу — по 1 грош на кућу — и предају је народној каси, и ова ће је давати владикама. То беше тек први почетак за уређење владичанских прихода.

Одузети димницу од владика није била лака ствар, јер она је била један од знатних извора доходака владичанских. Још теже је било укинути све остале приходе, па место њих одредити владикама сталну плату.

Да би уређење ових ствари добило што већи значај, кнез Милош сазове велику скупштину од кнезова, архимандрита, игумана, протојереја, угледних свештеника и трговаца у Крагујевац на дан 13. и 14. Декембра 1822 године. Први посао те велике скупштине био је да уреди приходе владичанске, а међу

тим пословима опет на првом месту беше изнесено питање о купљењу димнице.

За два дана скупштина је решила не само све што се прихода владичанског тицаше, но и друге замашније ствари.

Кнез Милош извести владике 20. Јануара 1823. године о решењу скупштине од 13 и 14 Декембра 1822. Решење скупштинско образложио је Милош владикама тиме што је народ ставио и Порти као услов сталних односаја: да се све народне даџије скупе уједно, да народ даје само у једну касу, па одатле да се плаћа: харач цару, издржање везиру и владикама, трошкови кнезовски и све остало. Но кнез није пропустио пребацити владикама како су ускорили решење ове ствари саме злоупотребе архијереја, на које се туже и свештеници и мирски људи.

Из тих разлога, вели кнез, скупштина је решила да се приходи владичански сведу на ово:

1. Годишњу плату од 18.000 гроша.

2. Митрополит добија 2000 гроша додатка.

3. За рукополагање свештеника 50 гроша. Исто толико за синђелију.

4. За антимис 12 гр.

5. За освећење цркве 100 гроша.

6. За пратње и молитве по погодби.

То беху приходи владичански.

Према томе укинуто је давање парохија под аренду; а одузето од владика и дато протојерејима продавање печата онима који хоће да се жене.

Купљење димнице и мирије као и продавање парохија задржало је правитељство за свој рачун.

Исто тако примило је правитељство на се да плати дуг што су га владике дуговали великој цркви васеленској, по погодби коју оно с патријархом учини.

Извештавајући о свему томе владике, кнез Милош мољаше их да пристану на одлуку скупштинску од 13. и 14. Декембра и да га о томе писмено известе или у противном случају т. ј. ако не пристану на то „да се постарамо, вели кнез, познатим нам путем ово дјело окончати.“

Ово је била основа на којој је Милош даље радио. С те основе, за коју је било задобивено цело свештенство и сав народ, тешко га је било потиснути.

Владике у брзо одговорише Милошу да не могу пристати на одлуку скупштине од 13. и 14. Декембра 1822. године. После дуге преписке изјавише владике у Јулу 1823. да неће никако да знају за одлуке народне скупштине о њиховим приходима, нити желе о томе више да се објашњавају, но молише га за одобрење да се могу вратити у своју отаџбину. На ту молбу одговорено је владикама тиме што обојицу кнез Милош стави под строги надзор. Митрополита Агатангела пазио је баврђан-баша Марко Ђорђевић, а шабачкога владику Герасима[1] чувао је Господар Је-

[1] Владику Герасима није Милош никако трпео. Кад је Јефрем био једном у Београду, Милош се обрати њему с писмом „да призове Ђорђа баврђанбашу и да му каже најтајније да представи ч. везиру, да ми не можемо се слагати са шабачким владиком. Зато да би ч. везир писао од стране своје у Цариград куд надлежи да би се овај

фрем. Међу тим одлука се народна вршила. Владичански димничари нису пуштани у народ и владике нису смели излазити ни куда без одобрења кнежева.

Строгост коју је Милош употребио наспрам владика добро је дејствовала. Он их је тако стегао да се нису могли маћи. И после не пун месец дана свечано изјавише обојица „да пристају на предложенија народња." Кнез Милош о томе извести свога брата Јефрема писмом од 20. Јула, у коме му међу осталим вели „да престане сад од наређене предострожости, за што се Господар помирио с владикама, који су се совршено покајали за израженија незадовољства свог сверху уредбе Господареве од 20. Јануара т. г. спасителне и по њега и по народ, по којем помиренију дао је сваком од њи по 10.000 гроша на конту плаће њине." За овај мах беше тиме свршен спор између светске и црквене највише власти. Владике су најзад пристали да им се из државне касе плаћа и да своје захтеве ограниче према решењу скупштине.

Да не би плате владичанске пале са свим на терет народне касе, одлучено је на скупштини од 13. и 14. Декембра 1822 године: 1. Да се димница и у напредак купи од сваке куће по 1 грош; 2.

владика шабачки искључио из ове шабачке епархије, и да му се даде каква друга епархија ван пашалука нашег, а на мјесто његово у епархију шабачку да би се поставио г. Самуило, архимандрит каленићски, који је с нашим кнезовима у Цариграду. И ако би ч. везир изходатајствовао то даће му Господар 5000 гроша на дар, а Ђорђев труд неће бити забадава. Да не зна нитко за то кромје речени Ђорђе и ч. везир."

Од сваког венчања без разлике да се наплаћује за народну касу, а у име плата владичанских, по 3 гроша; 3. Кад нов свештеник дође на парохију има у државну касу положити за сваку кућу по 3 гроша. Скупштина је нашла да се из ових прихода може толико скупити да се могу издавати плате владикама. Ради олакшања свештеницима и манастирима, као и ради олакшице парохијанима укинуте су ове даџије:

1. Давање нурија под аренду (то смо и напред споменули);

2. Купљење мирије по 6 пара на кућу;

3. Од цркве мирске по 12½ гроша на годину;

4. Од манастира по 25 гроша на годину.

То су све олакшања која су од новога уређења осетили народ, свештеници, цркве и манастири.

На тај начин беше тачно обележен одношај владика наспрам народа и световне власти, што се тиче њиховог издржања. Владике беху одвојени од народа у погледу њиховог материјалног стања. Није више могао заћи у вилајет какав синовац владичин и на рачун скупљања димнице пробавити по 2—3 месеца у једној нахији, тамо се частити и гостити све на рачун општине. Одлука народне скупштине од 13. и 14. Декембра учинила је томе крај.

КОНЗИСТОРИЈА

Друга велика тешкоћа која је притискивала цркву и свештенство оба реда беше неуређеност одношаја њиховог наспрам више власти. Између свештеника

и владике не беше никаквог посредника. По некад се мешао врховни кнез у спорове црквене, али обично су владике са свим самостално расправљали све што се тиче цркве и свештеника. Па ни владике нису имали каквих сталних прописа за своје поступке, но су радили како су нашли за потребно или у право како им се свидело.

Овако неуређени односаји давали су често повода свештеницима да се жале на своје архијереје. Жалбе су долазиле до руку Милошевих, а из њих се видело како је свештенство изложено самовољи владика — страпаца, који су судили не по закону, но по томе каквог је који свештеник стања и шта може да плати. Глобе новчане биле су обичне казне на коју су владике осуђивали свештенство.

И ову махну изнео је врховни кнез на решење скупштини од 13. и 14. Декембра 1822. године. Скупштина прихвати свом збиљом ову ствар и донесе одлуку: *да се установи конзисторија или свештенички суд у Крагујевцу*. Новој конзисторији ставила је скупштина у дужност „да прегледа све заслуге свештеника како и преступленија њина и по кормчији, са согласијем г. митрополита, опредељавати свештенству награду или казн и пресуђеније своје у важним предметима представљати и верховној власти на виђеније и одобреније."

Одлука скупштинска била је јасна. Она је хтела да свештенство заштити од самовоље владичанске и да стави једну преграду између владика и свештенства. Од свега најважније је у тој одлуци одредба

по којој су се важније ствари имале достављати „на виђеније и одобреније“ врховноме кнезу. Конзисторија с митрополитом могла је расправљати коначно само мање спорове, а за веће спорове морало се тражити одобрење врховнога кнеза. Суђење свештеника доведено је под исте оне формалности као и суђење осталих грађана. За све преступе у земљи били су надлежни нахијски судови или Народна Канцеларија у Београду, но веће осуде нису се над ником могле извршити без одобрења врховнога кнеза. Конзисторија у овом случају није била ништа друго но суд за свештенике, у неку руку Народна Канцеларија за црквене послове.

Да би се првој конзисторији задржао тип суда, и да се она не би са свим ставила под црквену управу, кнез Милош одреди као прве чланове конзисторије, архимандрита враћевшничког Мелентија и кнеза ваљевског Раку Тешића. Њих двојица судили су свештеницима за све мање погрешке. За веће погрешке припитивали су и митрополита, а све крупне ствари по пресуђењу, слате су на одобрење врховноме кнезу.

Кнез Милош знао је у напред да оваква установа неће бити по вољи владикама, јер њоме се ограничава власт њихова. Да би владике ублажио, нареди кнез да свештенство и у напредак одаје поштовање својим архијерејима и протопресвитерима, да се у свему њима и конзисторији покорава што се тиче унутрашњег црквеног уређења „јер духовна

дела они ће (г. г. архијепископи с наведеним лицама) како и до сад рјешити.“

На скоро пошто је конзисторија основана, она је свој рад отпочела. Но она се није само ограничила на суђење свештеника, но је узела у своје руке и распоређивање парохија.

Чим је кнез Рака Тешић стигао у Крагујевац, одмах је објављено да је конзисторија састављена. Архимандрит Мелентије, по одлуци конзисторије, пође по нахији крагујевачкој и пожаревачкој, да види како су парохије распоређене. Он је ишао да види где свештенике највише боле.

Конзисторија је дакле утицала благотворно на личне свештеничке одношаје, она је у опште била почетак уређење стања свештеничког.

Кнез Милош измерио је важност оваке установе у оно доба. Он је знао да је најмања ствар у томе што ће конзисторија судити неколицини свештеника и што ће неколико парохија регулисати. Овде је било у питању једно врло велико начело, на име: има ли Србија права уређивати самостално своје црквене одношаје или нема? Да није имала формалног права знамо већ по томе што је међу захтеве српске од 1820. године стављено у тачци четвртој „да Срби могу зидати цркве, школе и манастире и све радити што је за народну просвету корисно.[1]“ Тај захтев српски Порта још није била одобрила. Према томе јасно је, да је народна скупштина од 13. и 14. Де-

[1] Види прву књигу ове „Грађе“ на страни 59.

вембра 1822. пошла корак у напред у народној самосталности, необзирући се шта ће на то рећи Порта.

Да би за овакав важан корак у црквеној управи Милош имао још већега ослонца, он сазове на дан 9. Марта 1823. велику скупштину од свију архимандрита, игумана, намесника, протојереја и многих угледних свештеника. Та се скупштина састала у Крагујевцу. Њен задатак био је да још једном прегледа решења народне скупштине од 13. и 14. Декембра 1822. Она је управо била позвата да дâ свој пристанак на оно што је народна скупштина била решила.

Разуме се да је и свештенички сабор потпунце одобрио оно што је народна скупштина решила, пошто је то било у интересу целога отачаственога свештенства.

После тог сабора објавио је кнез народу уређење конзисторије.

Но и то није била довољна гаранција за оно што је урађено за цркву и свештенство. Владике не хтедоше признати конзисторију. С тога кнез по други пут сазове нов црквени сабор у среду 9. Маја 1823. у Крагујевцу. На овај сабор беху позвати по један кнез из сваке нахије, сви протојереји, сви намесници, из сваке нахије по неколико угледни свештеника и по 3 до 5 кметова. И овај сабор потврдио је одлуке скупштине од 13. и 14. Декембра 1822. и сабора од 9. Марта 1823.

Конзисторија била је трима одлукама утврђена. То беше прва конзисторија ондашњега пашалука београдскога, а садашње Краљевине Србије.

ПАТРИЈАРШИЈА И СРПСКА ЦРКВА

Српску патријаршију наследила је патријаршија цариградска и она је са свим самостално располагала са српском црквом. Патријарси цариградски сматралисусе као главари цркве у Србији. У истини српска црква није као одвојена установа ни постојала, она се беше са свим изгубила у великој васеленској цркви. Било је само јепархије београдске, шабачке, тимочке, зворничке и т. д. али нико није водио рачуна о томе: јесу ли те јепархије саставни делови српске цркве или нису. Рачуни између васеленског патријарха, васеленске цркве и српске цркве не беху никакви други но као између осталих јепархија у Турској царевини. Владике су куповали јепархије од васеленског патријарха по цену по коју су се њиме погодили. Патријаршија пак гледала је да што више добије за поједине јепархије. Ње се није тицало је ли то Србин, Грк или Јерменин, који ће доћи на владичанску столицу у Београду и Шапцу, она је хтела само што већу цену. Услед тога и долазили су на владичанске столице у Србији већином сами Грци — људи који беху богатији од Срба онога доба.

У таковом стању била је српска црква и 1815 године. Такво стање није ни доцније престајало. Никоме није у први мах ни падало на ум да ремети тај рад. Није ни била мала ствар уздрмати одношаје с патријархом, који сеђаше у непосредној близини Порте и Султана.

Такви пак одношаји притискивали су врховну српску управу. Независне владике није било прија-

тно трпети у земљи, која је почела да живи својим животом. Докле се народ скупљао око својих старешина у земљи, дотле су владике нагињали Цариграду, где сеђаше патријарх — њихов врховни старешина. Српске владике у Србији, која полако али сигурно корачаше својој унутрашњој самосталности, постављао је патријарх цариградски, он им је судио, он их награђивао. Владике су имали потпуно изузетан положај у земљи.

Кад је народна скупштина 13. и 14. Декембра 1822. године приступила првом уређењу српске цркве на сталној основи, она је ушла и у одношаје између српске цркве и патријаршије, одлучивши у тачци 6. ово: „Дуг који имају архијереји Србије Светој Великој Цркви плаћати, прима владјеније наше да исплаћује онај из собствени прихода своји, по погодби коју опо (владјеније) с великом црквом учини.“ Нарона скупштина погодила је где лежи сва тежиште тадашњих одношаја између српске цркве и патријаршије. То беше материјална страна. Јепархије у Србији сматране су као врло богате и по скупе новце продавате су владикама-грцима. Ови пак дошав на столицу у Београд и Шабац не само што нису свој дуг одмах исплатили патријаршији, но нису давали ни оно што беху дужни годишње да плаћају. Милош је знао да ће само тако моћи уредити друге одношаје црквене ако најпре задовољи новчане захтеве патријаршије.

Сабор црквених старешина сазват 9. Марта 1823. и 10. Маја исте године, одобрио је одлуку народне

скупштине. У међувремену од решења народне скупштине па до црквених зборова, Милош се трудио утврдити погодбу с патријаршијом. По узајамном споразуму, управо по захтевању патријаршије, требало је измирити овај дуг: За јепархију београдску 80.000, а за шабачку 56.000 гроша, свега 136.000 гроша. Кад ову суму народ патријаршији преда „тада ће нам, вели Милош, она издати такову синђелију или темесућ да више никакав дуг овому подобан на народ овај навалити се не може, нити што више велика црква од целе Србије поискавати, и да ће за-то свагда благослов од свјатјешег патријарха и свете наше матере велике цркве на нама почивати". Изјаву патријархову узео је Милош врло озбиљно и он је одмах на исту пристао, ма да баш у оно доба беше тешко скупити толику суму, јер Порта беше побила цену аустријском новцу. Да неби та сума пала на терет целоме народу, Милош је расположи нарочитим својим наредбама на богатије људе, трговце, кнезове и веће општине, а што није достало разрезао је на поједине нахије. То не беше намет на вилајет, но милостиња, која се од народа за цркву захтевала. Београдска општина сама изјави да ће дати 10.000 гроша милостиње за отплату дуга Великој Цркви. На све нахије беше разрезано свега 90.000 гроша, а остала сума пала је од добровољних прилога. Захтевајући од народа ову милостињу Милош вели: „Ослањајући се ја на вашу истину љубав к слободи и отечеству, надам се да ће сваки брат драговољно принети ову жертву". То је доиста и била жртва за

народну слободу, за коју је Србија била већ толико жртвовала да је сума од 136.000 гроша била према ранијим жртвама са свим незнатна.

Докле је ова ствар расправљана у Крагујевцу на скупштини и црквеним зборовима, дотле је иста ствар у Цариграду беспрекидно стајала на дневном реду између српских депутата и патријарха и у Србији између Милоша и владика. Српски депутати израде да патријарх лично изјави да прима суму од 136.000 гроша и да је с тим измирен дуг што га београдски пашалук има давати великој цркви. У први мах беше много воље у патријаршије да се ова ствар лепо сврши.

Теже је ишло с владикама, јер они нису хтели ни објашњавати се с Милошем. Неколико пута позивао их је врховни кнез у Крагујевац на договор, но ни Агатангел, ни Герасим не хтедоше доћи. Тек после познате нам претње и притезања од стране врховнога кнеза, изјавише владике да пристају да се уреди дуг који има српска црква плаћати патријарху. Шабачки владика кад виде да нема куд, он хтеде још у последњем часу да свој лични дуг од 4.000 гроша, што је био остао дужан патријаршији, протури у дуг општенародни, но Милош му то не прими.

Чим је Милош добио општи пристанак на то све, одмах се обрати у Цариград за потребне менице. По препоруци српских депутата изиште он меницу на 150.000 гроша од Бидермана, трговца у Цариграду.

Менице из Беча упућене на Цариград стигле су у половини Августа 1823 год. а 19. истог месеца кренуо се Јованче Спасић, татарин Милошев, с њима у Цариград.

Дотле је све лепо ишло. Изгледало је као да ће се ствар одмах свршити. Но то не беше тако.

Кад је патријаршија видела да Србија драговољно даје 136.000 гроша за своју црквену самосталност, да их даје брже но што је мислила, она се покаје што је тако малу суму захтевала, па се предомисли и не хтеде примити новце које јој српски депутати понудише. Нема сумње да су против ове погодбе радили и владике из Србије. Цела ствар изгледала је као са свим покварена. Јованче се врати из Цариграда 4. Октобра 1823. и донесе натраг новце које су депутати дигли били код Бауера на име црквеног дуга.

Но Милош није малаксао. Он је имао обећање патријархово и погодбу с патријаршијом, пристанак владика и свега народа. С тога он не остаде на по пута, но да ствари други правац.

Пре но што је ствар из нова кренуо, известио је свога брата Јефрема да је Јованче „новце које смо ради црквенога дуга оправили били донео све натраг, будући да је се Синод раскајао и неће на наша условија исплате реченога дуга да пристане“. Одмах к томе Кнез додаје: „Сад ће се опет ови дана Јованче слати с другим полицама, а почеће се дјела друга преко Порте радити и нада се Гос-

подар да ће до свог намјеренија пређе доћи него с Грцима".

Милош је видео да с Грцима неће моћи послове свршити, с тога употреби „златне кључе," те да њима отвори врата на патријаршији. У ту цељ врати он одмах 11. Октобра 1823 године Јованчу у Цариград с другом, као што се види, већом сумом. С Јованчом оде овога пута и татарин Абдурахман-паше. Милош је хтео кроз Порту да уђе у патријаршију.

Докле се Јованче спремао за Цариград, Милош се обрати 6. Октобра 1823 тадашњем првоме трговцу у Београду Хаиму Давичу за меницу од 100.000 гроша за Цараград.[1] На скоро за тим заиште од Давича још једну меницу за Цариград опет од 100.000 гроша. Што се није могло извршити са 135.000 гроша код патријарха, Милош је покушао да изврши код Порте са 200.000 гроша. Прву суму однео је Јованче у Цариград у месецу Новембру 1823, а другу доцније, тек у идућој години (1824), јер односаји с патријаршијом не беху свршени у течају 1823 године, с тога ћемо и ми у идућој (трећој књизи) пропратити овс одношаје, који су од врло великог значаја по самосталност српске цркве.

МИТРОПОЛИТ АГАТАНГЕЛ У ЗАТОЧЕЊУ

Пре но што је на крагујевачкој скупштини кренута ствар о уређењу црквеном, кнез Милош беше

[1] Овйх 100.000 гроша послати су из Крагујевца Давичу све у самим аустријским талирима и то у 12.500 комада.

дозвао у Квагујевац митрополита Агатангела. Да ли је он с њиме водио какве год преговоре о ономе што се после десило на скупштини 13 и 14. Декембра 1822 год., 9. Марта и 10. Маја 1823. не знамо. Тек толико је извесно, да је Кнез врло желео да сам митрополит буде присутан на скупштини и на оба збора, с тога га је непрестано задржавао у Крагујевцу. Агатангелу није се седело у Крагујевцу. Он није имао друштва свога.. Као Грк врло се радо дружио само с грцима, а ови су у Београду становали. Агатангел се жалио да нема с киме да разговара.

Кад је Милош по народном послу отпутовао из Крагујевца, Агатангел улучи ту прилику и оде у Београд, не јавивши се пре тога ни врховноме кнезу, ни његовим заступницима. Милошу то не беше право, али против тога није ни протестовао. Милош је само писао Марку Георгијевићу, базрђанбаши, у Београду „да добро мотри на г. Митрополита Агатангела, који је отишао из Крагујевца у Београд и недочекавши повратка Господарева с пута, да не би или ствари какове своје у Цесарију претуривао или и сам у њу превезао се, а једно или друго одма писмом Господаревим да заустави“.

Агатангел је на зло отишао у Београд. Баш у то доба беше се разбуктао грчки устанак. Ни Грци београдски нису могли остати потпунце на миру, те да ништа не говоре о својој браћи, која су се далеко на југу јуначки борила за слободу Грчке. Грци једва дочекаше Агатангела, који у брзо постаде средиште за све београдске Грке.

За састанке грчке који се држаху у митрополији дозна везир Абдурахман и у једној прилици пребацио је то митрополиту. Строгост Абдурахманова беше у опште позната. Агатангел се уплаши да ће га везир обесити и обрати се с места кнезу Милошу за помоћ. Ма да митрополит није имао права очекивати заштите од Кнеза, кога он слушао није, опет Кнез преко базрђанбаше Марка поручи везиру „да се не би части и живота г. Агатангелова коснуо, а кесе како му је драго“.

Абдурахман није могао и није хтео оставити митрополита некажњена, но га позове и ухапси у граду, у конаку свога ћехаја-бега. Митрополит беше заточник везиров.

Сви Грци послаше Милошу молбу да им ослободи хапсе њихова прва човека. Но Милош је већ пре тога знао шта се у Београду десило. Њему у неколико није било неправо што је Агатангел допао такве беде. Он је задржавао митрополита у Крагујевцу, али он није хтео да остане, јер нема с ким да разговара. „Ко му је сад крив, вели Милош, што га због разговора с Грцима по Београду затвор постиже?“ На завршетку писма које је Милош писао свима трговцима — грцима преко Ичка, вели: „Будући да је он — г. Агатангел — због комисијонара београдски пострадао, то заповеда Господар њему, Ичку, и свим комисијонарима да они избаве господина од овог зла, друкчије ће сви на његово место доћи“.

У исто доба Милош се обратио самоме везиру с молбом, да не чини какво зло митрополиту и да не јавља о томе Порти, но да ствар сам расправи.

Агатангел био је у врло злом стању. Он се 25. Септембра обрати по други пут Милошу за помоћ, јер се бојао да ће изгубити главу. Писмом од 27. Септембра 1823. год. Милош покушао је да утеши митрополита и да га спреми бар на најмању казну, коју Турци нису ником никада опростили, а то је глобљење. Милош је уверавао митрополита да би га он могао ослободити глобе, али би тада везир целу ствар доставио Порти, а то би било много веће зло. „То би за вас, писао је Милош Агатангелу, много горе било кад би вам тамо (у Цариграду) судили, а ја власти неби имао вас задржати и не дати да вас воде. Зато изволите расудити ово сљедствије које би из отимања мог вас од честитог везира произићи могло, пак према томе и владајте се“.

Кад је Агатангел видео да нема друга излаза но пристати на глобљење од стране везирове, он се преко ћехаја-бега стаде упуштати у погађање. После дугих преговора утврде суму од 7.500 гроша. То је била цена митрополитове слободе. Ма да ова сума не беше велика, опет Грци нису пристајали да је од једном положе. За ово дочује Милош и преко базрђанбаше Марка поручи „да саветује митрополита и све Грке да се не погађају више ни он, ни г. Агатангел с ч. везиром, но да му даду колико захтева. Господар је мислио да ће он најмање 20.000 гроша запет, а кад је само 7.500 гроша заискао, то

да му даду и дјело окончају". Марку пак препоручи Кнез да се више у целу ствар не меша и чини јој се невешт.

Ово беше последња одлука кнежева и он није више хтео за ту ствар да зна. Кад то видеше Грци и митрополит, они се сагласише и порезаше између себе свих 7.500 гроша, те тако ослободише Агатангела, свога земљака, који је својом и њиховом кривицом хапсе допао био и у њој скоро 2 месеца провео.

Нема сумње да је овај догађај у многоме допринео, те су после владике били попустљивији и блажији наспрам врховнога кнеза и његових намера односно црквених уређења.

ШКОЛА

У прво доба по ослобођењу није нико у Србији мислио на школу. Ваљало је видати тешке ране од 1813. године с једне, а старати се за осигурање извојеваног мира с друге стране. Школа морала је чекати боље прилике.

Школе су постајале у гдекојим местима, али њихов живот не беше ни у колико осигуран. Оне су живеле по милости појединаца или општина. Обично су вароши имале своју школу и по једног учитеља свог. Учитеље налазимо у Београду, Крагујевцу, Смедереву, Пожаревцу, Јагодини, Ваљеву, Ћуприји, Великој Дренови, Рипњу и Сибници. У Смедереву

био је учитељ Михаило Старчевић,[1] у Ћуприји неки Ђорђе[2], а у Рипњу Михаило.

Колико је плата била поједином учитељу није забележено. Тек толико се зна, да је општина пожаревачка погодила свога учитеља за 100 гроша на по године. Општини беше то много, с тога на крају првог полгођа даде учитељу само 50 гроша. Због тога се учитељ тужио кнезу Милошу, а овај нареди да општина с места изда учитељу и оних 50 гроша, пошто налази да 200 гроша на по године није много.

Пошто су учитељи били већином врло сиротни и живели само од своје плате, то беху ослобођени од плаћања пореза. Но за сваког учитеља излазила је нарочита наредба да се од пореза ослобођава. Актом кнежевим од 17. Фебруара 1822. год. ослобођен је од пореза учитељ школе велико-дреновске, пошто „нема куће ни баштине своје."

Школу су обично издржавали или родитељи деце која су ишла у школу или црква или цела општина или најзад и родитељи и општина и црква у заједници. У Београду био је обичај да црква плаћа учитељу за сву децу. Но кнез Милош доцније нареди туторима црквеним „да он не налази за пристојно да црквена каса и за ону децу учитељу плаћа, који су у состојанију сами за своју дјецу

[1]) Овај учитељ премештен је актом кнежевим од 10. Јула 1823. године за учитеља школе пожаревачке.

[2] Учитељ Ђорђе у једној прилици украо је коња у Ћуприји па утекао к Палежу. Потера је одмах послата за њим. Но он у Палежу прода коња, па се искраде те преко шуме дође у Параћин у намери да се потурчи.

плаћати. Зато наложено им је, да у будуће каса црквена само за убогу дјецу учитељу плаћа, а прочи имући родитељи за своју дјецу сами да плаћају.“

Није било ретко да се и ванредни нахијски приходи даду школи. За то је вазда била потребна нарочита наредба врховнога кнеза. Тако је наредбом кнежевом од 23. Марта 1823. године заповеђено кневу смедеревске нахије Пери Вулићсвићу да прода неко сирово прошће, па приход да употреби на одело или књиге каквог сирочета ђака из школе смедеревске. Другом приликом заповеђено је било Господару Јефрему да неку казну од 200 гроша, на коју беше један трговац осуђен, уступи ваљевској школи.

Школе су грађене трошком општинским. Обично је давао сваки што је могао. Но и за то се очекивала наредба врховнога кнеза. За школу јагодинску беше упућено писмо на кнеза темнићског Милету Радојковића и кнеза левачког Живка Шокорца „да заповеде јагодинцима да се постарају што скорије школу у вароши начинити, да учитеља од свакога данка ослободе и најскорије плате му што је ко дужан за обученије дјеце своје. У призренију грађења школе богати да плате новцем, а сиромашни да донесу јапију, и то без разлике има ли који од њи дјете у школи или не.“ Кад је грађена школа у Пожаревцу, Милош заповеди своме брату Јовану, тадашњему кнезу нахије пожаревачке, „да се јапија за школу довуче из вилајета беглучког, а варошани

сви да плате мајсторима који ће школу правити, но школа да буде пространа.“

Као што се из овога види прво доба живота школиног беше са свим неодређено. Учитељ је био од данас до сутра. Школа је постајала с почетка по милости појединаца.

Но ма какво да беше прво доба, опет се види да је врховни кнез видио рачуна о свакој школи и сваком учитељу у Србији. Он је нагонио људе и општине да граде школе и издржавају учитеље. А да неби сувише велики терет пао на поједине општине, он је разрезивао школски терет на читаве нахије, као што је то случај са школом јагодинском.

БОГОСЛОВИЈА И ПОПЕЧИТЕЉИ ПРОСВЕТЕ

Ма да црква онога доба не беше никаквом нарочитом уредбом везана за школу, опет се није могла заборавити школа кад је дошло било време да се уређују црквене ствари. Скупштина од 13. и 14. Декембра 1822. године беше узела у разматрање поред црквеног питања и питање о просвети народној. Први сабор црквених људи од 9. Марта 1823. год. следовао је примеру Народне Скупштине.

Уређење црквеног стања у земљи беше стављено на првоме месту. О том пак није се могло ни говорити а да не дође на ред и питање о свештеницима у опште. Није се могло ћутке прећи тадашње зло стање у коме се налажаше свештенство са своје неспремности за свој велики и свети позив. Ово

стање требало је познати, па тек тада даље ићи. И врховни кнез у својој прокламацији од 10. Марта 1823. изјављује „да су науке и благоображеније међу народом нашим до тако ниског степена дошле, да не само у толиком народу нашем човека с науком способна за какав мирски или духовни чин наћи не могу, но ни онаковог који би што год мало написати могао да му се разуме.“ За тим помиње кнез како је то стидно за народ српски, који је некад био међу првима, за народ који је тако даровит „да би се лако са сваким другим народом сравнити могао или и претећи га.“ Разуме се да и Господар на првом месту истиче неспремност свештеника, па вели, да се решио изабрати из обе епархије младиће, који ће се спремати за свештенике „и то без изјатија били они свештенички или мирски синови.“

За спрему и васпитање свештеника беше намењено да се подигне у Крагујевцу нарочити дом, који ће се издржавати од доброво̂љни прилога свештеничких и других имућних људи. То беше први покушај за оснивање Богословије.[1] Да би и с друге стране осигурао опстанак новој Богословији, врховни кнез беше наредио да у фонд за одржање њено улазе новчане казне од свештеника и служитеља народни; даље, да се за Богословију наплаћује и од

[1] Оснивајући Богословију у Крагујевцу, вели Кнез, да ће се у скоро поставити и директор како Богословије тако и свију остали школа и заведења по нахијама. Ово постављење зависило је од уређења дуга патријарховог. Па како дуг тај не беше у 1823. години уређен, то те године није ни директор школски постављен.

других имућних људи у новцу казна место телесне казни. То беше први случај где се одобрава да се телесна казна замени новцем.

Старање за нову Богословију и за школе у опште беше поверено једном лицу од духовенства и то архимандриту Мелентију и једном мирском човеку, а то беше кнез ваљевски Рака Тешић. Њих двојица беху попечитељи просвете. „Ова два лица, вели кнез, дужна су согласно о свему што се просвјешченија, свештенства и народа касало буде старати се, и свако средство измишљавати, којим би скорије к пожељеном намјеренију дошли,“ Ово беше прва управа просвете. Њој беше поверено и све што се црквених послова и свештеничких кривица тиче. Архимандрит Мелентије и кнез Рака Тешић беху одређени једним актом и за попечитеље просвете и за чланове конзисторије. Они беху дужни старати се о школи и о цркви, о васпитању и спреми младића за свештенички позив и о настави свега народа у опште. То беше и прва веза која је службено везивала школу с црквом.

Школи не беше одређен никакав сигуран извор прихода. Добровољни прилози као и новчане казне не беху довољне да се њима постигне оно што је кнез Милош у свом акту од 10. Марта 1823. године замишљао. Он је с пуно воље приступио оснивању попечитељства просвете и конзисто-

рије, али у њега, ни у народу не беше довољно снаге за извршење онога што се желело.

На завршетку овог важнога акта вели Милош: „Надам се да ће сваки Србин ово моје предузето намјереније с оном добротом срца примити с којом га ја, трудећи се о свију нас благополучију, издајем.“

У колико су труди Милошеви у овом правцу, у колико су наде његове за школу и просвету, уродиле плодом, видећемо у продужењу ове „Грађе.“

ДОКУМЕНТА

Кнезу Михаилу Кујунџићу

У Јагодини

БЛАГОРОДНИ КНЕЖЕ МИХАИЛО!

Благодать вамь и миръ одъ Господа Бога вседержителя, одъ нашего смиренія молитва благословъ и опрощеніе.

Понеже да шилѣмо нашего сыновца Мирка по ради собранія, димнице, коего вамъ препоручуемо, да бисте му спомоществіе учинили, и селскимъ кметовомъ заповѣдили, да би ускорили у собранію димнице, да се по сиротины млоги трошкови не чине, имаюћи надежду да ћете за любовъ нашу то дѣло исполнити.

Молитва и благословъ нашего смиренія да пребываетъ съ вами.

Митрополіа београдска.

У Крагоевцу 23. Јуніа 1821.

Митрополитъ београдски
и во Христѣ молитвеникъ
Агатангелъ

Обявленіе
Господарима кнезовима народнимъ, поштенороднимъ селскимъ кметовомъ, терговцемъ и цѣлому народу нахіе пожешке.

Мое любезно поздравлѣ!

Будући да самъ я одавно намѣренъ быо еднога вреднога, искуснаго и са свимъ лепимъ свойствама украшеногъ човека, кое званіе монашеско изискуе, у манастиру свете обытельи Трнаве, у пожешкой нахій, поставити, и ему правителство реченаго манастира вручити; то вознамѣріо самъ и са свимъ рѣшіо самъ се сада, еромонаха Симеона, кои е до садъ у манастиру Драчи прибывао — у святу обытељь Трнаву за таковогъ поставити, и съ овимъ моимъ обявленіемъ полну власть дати му, да може съ движимимъ и недвижимимъ имѣніемъ реченаго манастира, по своему расположенію руководити, и на тай конецъ препоручуемъ иноцимъ кои су се до садъ у манастиру Трнави находили, да бы сему отцу Симеону све находеће се ствари манастирске вручили и внѣшнѣ и внутренѣ правителство таковому усту-

пили. Равно препоручуемъ свимъ выше реченимъ кнезовомъ и цѣлому народу, да овога оца Симеона за старѣшину реченога манастира признаду, и ему сваку почесть, повинованіе и послушность по досадашнѣму обичаю нашему, спрама таковы лица коя ньыова званія изискую, безъ изятія одаю, кое ће свимъ вама на честь и мени на утѣху служити.

№ 1188

2. Септемврія 1821. год.

М. О.

Распустное писмо

Вѣдомо творимо всякому суду како е предъ нама представіо Милованъ Гавриловићъ, изъ села Лучице нахіе пожарев. да е нѣгова супруга Станица отъ велике болести падала и обе ноге са свимъ погорела, и моліо насъ, да се отъ нѣ са свимъ распусти и да се съ другомъ ожени. Но будући да она веħ не може радити, нити надгледати оно трое дѣце што е съ ньымъ родила; мы дакле мирски и духовни судъ, сматрајући велику нужду обе стране, склонилисмо се и распуштамо ихъ съ овимъ начиномъ: т. е. мужевля мати Петрія обећава се предъ нами, да узме ову болестну снау Станку и нѣну старію кћеръ Раду кодъ себе на послуженіе, а вишеименовати Милованъ да се стара наранити и одевати ій. А кадъ приспѣ време удадбе ове кћери Раде, обѣщава се мужъ ону другу кћеръ Милойку на послуженіе матере дати. За кое да се ово писмо у руке болестной Станки дае, ако

не бы нѣнъ муж Миловань по више-назначеной погодби исполнити хотѣо, абіе да се обркнезу ніовом іави, а обркнезъ дужанъ є верховному суду представити.

Преписъ овога писма ставлѣнъ є и у протоколъ верховне канцеларіе.

№ 1483

21. Октомврія 1821 год.

(М. П.) **Милошъ Обреновићъ**

(М. П.) **Агатангелъ**

Заповѣсть
Свима кнезовима пашалука београдскогъ

Сматраюћи ја да по народу непрестано порезжіе, арачліе и протчи сабирителы царске миріе находе се, кое необходима нужда изискуе; и да съ тимъ народу кромѣ обичнѡг даваня у новцу и други трошкови причиняваю се, старао самъ се начинъ пронаћи како би се струка една обикновеногъ даваня народа преко сами существующи служителя — народни кнезова — собирати могла. И тако, съ споразуміемъ господина владике, за добро судіо самъ, собраніе тако зовоме димнице (по грошъ на кућу) вами вручити. Тога ради вамъ препоручути не пропущамъ, да по пріятію овога налога неизоставите одма свакому кмету изъ села строго заповедити, да они ову духовну мирію отъ селяна свои соберу и вами потпуно вруче, кое ћете по собранію такове къ мени отправити старати се. Протче обикновено-

сти оставляю се господину митрополиту одъ священства изтязавати.

№ 168

2. Февруарій 1822. год.

Верховни Сербій Князъ
Милошъ Обреновићъ

Владикама београдскогъ пашалука

ВИСОКОПРЕОСВЯЩЕНѢЙШИ ГОСПОДИНЕ!

АРХИПАСТИРЮ ВИСОКОПОЧИТАЕМИ!

Будући да народъ у предложеніяма своимъ на височайшу Порту измежду прочих и едну важну точку представіо, у коіои изявлюе желю всемилотивѣишему Султану, да бы данакъ кои е онъ (народъ) до садъ подъ разнимъ именима и у различита времена давао, у едну главну суму саставіо, и подъ еднимъ именомъ у хазну свою примао. Овимъ, велимъ, поводомъ, а особито зато, да бы истребити изъ давна заведена злоупотребленія архиерея, о коимъ довольно сведоче и тужбе священства нашегъ у канцеларій моіой находеће се, за необходно нужно судіо самъ и за вашъ архіерейски данакъ у собранію нашемъ 13. и 14. Декемврія прошасте године, посовѣтовати се съ кнезовима нахійскимъ, старѣшинама и посланимъ одъ народа цѣлога пашалука кметовима, у коемъ собранію сви согласно судисмо опредѣлити архиереима пашалука овога вмѣсто до сада куплѣне по народу димнице и прочихъ прихода:

1. Постояну годишню плату состоящу изъ 18.000 гроша од кое суме припада имъ месечно 1.500 гроша;

2. За рукоположеніе во священика 50 гроша и кад сингелію преда священику 50 гроша;

3. За антимисъ (плащаницу) 12 гроша, а за освященіе цркве 100 гроша;

4. Када коему священику или христіянину гроб посѣти, или га опѣва по закону, остае на погодби архиерея и сродника усопшегъ;

5. Продаванѣ нурія священикомъ, куплѣнѣ димнице и миріе задержава правителство наше на свое расположеніе; а даванѣ нурія подъ кесимъ или аренду уничтожава оно (владѣніе) са свимъ;

6. Дугъ кои имаю архиереи Србіе святой великой цркви плаћати, прима владѣніе наше да исплаћуе оной изъ собствени прихода свои, по погодби кою оно (владѣніе) съ великомъ црквомъ учини;

7. Приходъ одъ печата, архиереи издаваће протопопамъ, а ови онима кои се женили буду, служиће протопопама за награду труда ньиова;

8. Господину архиепископу бѣоградскомъ, находећемъ се при мени или у Бѣограду кодъ ч. везира, и имаюћемъ зато више трошка од епископа ужичког, опредѣлюе се на овакве трошкове како одъ мене, тако и одъ потомака моій ежегодишнѣ преко уречени у првой точки 18.000 гроша іоште 2000 гроша.

Ове приходе опредѣлююћи ми господи архиереима, неупуштамо се предписивати имъ одъ кога даръ у новцу или чему било за молитве боящимъ или

ношеніе вода и прочая узимати. Нити забранено, да што више препоручуемо и молимо господу архиепископе, намѣсто у епархію свою исходити, поради поученія священика и народа.

На оваково мое и народа предложеніе потврђено у реченомъ собранію нашемъ, надамъ се да ће се господа архиепископи наши драговольно сагласити съ тимъ више, што ће себи труда заштедити, а особито избѣгнути свакогъ угнѣтенія народа, кое е прежнимъ злоупотребленіама уведено было. На кое молимъ господу архиепископе, у име држанога собранія нашего, да се обясне писмено, или у противномъ случаю да се постарамо позна̄нимъ намъ путемъ ово дѣло окончати.

№ 97

20. Януара 1823.

Верховни Сербіе Князъ
Милошъ Обреновићъ

Обявленіе

Благородной господи кнезовима, пречестнѣйшимъ архимандритима и протопресвитерима, преподобнимъ јигуманима, честнѣйшимъ свештеницима, поштенороднимъ трговцима и кметовима и свему народу нашему

Мое любезно поздравлѣ!

Я, кои по милости Бога и великогъ цара нашегъ Султана, есам Князъ и правителъ прелюбезнога ми

народа сербскогъ, одъ оногъ часа, како самъ правленіе народомъ овим предузео, дању ноћу трудіо самъ се, да бы како презрителни и страшни зулум с народа скинуо, и неописанимъ моимъ трудовима презрѣніемъ самога живота, и често предложенимъ прошеніяма у превисокогъ престола нашегъ цара (кога Богъ да благослови вѣчно) испросилисмо данашньи миръ и рахатлукъ, коимъ доиста дошао е народъ нашъ, благодареніе Богу, до болѣга станя, него што е пређе біо, и я увѣрити могу да ћемо све у болѣ станѣ доходити овомъ нашомъ покорностію и послушаніемъ къ нашему Султану.

Видећи я да съ поправленіемъ и оживленіемъ народа нашегъ станѣ свештенства нашегъ ни мало непоправля се, сбогъ издавна заведени злоупотребленія (коя отъ части и самомъ свештенству приписати се могу), како што и тужбе онога свештенства, мени предложене довольно сведоче. То да бы свештенство наше, колико време и обстоятелства доносе оживило, за необходимо нужно судіо самъ, у у собранію нашемъ од 13. и 14. Декембра 1822 године одпредѣлити нашимъ г. г. владикама постояну плаћу и іоштъ неке приходе додати имъ, а проче све приходе, кое су они собирали у особену касу, изъ кое ћѐ се како ньина годишня плаћа издавати, тако и великой церкви обични данакъ плаћати.

По овой уредби нашой остае:

1. Собиранѣ димнице при досадашнѣмъ у своіой цѣлости по 1 грошъ одъ куће;

2. Вѣнчаниц одъ свію степена брака узимаће се по 4 гроша; одъ коихъ свештеникъ узима по 1 грошъ и што е обично од кума, старог свата и девера, а каси остаю 3 гроша;

3. Одъ продаваня нуріа узимаће правительство на сваку кућу од пароха оне нуріе 3 гроша.

А даванѣ нуріа подъ кесимъ, миріа по 6 пара на кућу и од свештеника на цркву по 12 гроша и 20 пара, а од манастира по 25 гроша уничтожава правителство са свимъ.

Приходомъ проистицающимъ изъ ови наведени точки нада се правителство наше по крайнѣей мѣри, да ће моћи како архиереима своимъ, тако и Великой Цркви уречени данакъ исплатити.

Изявивши вамъ, любезна браћо, мое до садъ положене труде у височайшегъ престола Султанова о благостоянію народа нашега, и показавши вамъ соборно уређеніе наше за владике, непропуштам примѣтити вамъ и ово: да су науке и благоображеніе међу народомъ нашимъ до тако нискогъ степена дошле, да не само у толикомъ народу нашемъ човека съ наукомъ способна за какавъ мирски или духовни чинъ наћи не могу, но ни онаквогъ ко бы штогодъ мало написати могао да му се разумѣ. Ово се доиста за едан нѣкадъ у великой слави бивши народъ непристои, и кои садъ по милости великога Султана опетъ къ оной тежи, и тако остри разумъ има, да бы лако са свакимъ другимъ народомъ наскоро сравнити се могао или и претећи га. И тако я на све мое труде и бриге усудіо самъ се о просвѣщенію

свештенства народа нашега, аки найнужніемъ предмету постарати се, и найпре изъ обе епархіе приуготовлявати младиће, кои ће у свое време способни свештеници бити, и то без изятія, были они свештенически или мирски синови.

Къ одржанію ови нови свештеника учинио самъ већъ наредбу, да се довольно пространи домъ начини у Крагоевцу. А како ће се ово число младића, были они од имућни или убоги фамилія, содржавати у реченой школи, учиниће правителство наше свое расположеніе. Да бы овай нашъ планъ у призрѣнію нужни къ тому трошкова у дѣйство привели, правителство наше, кое е више изявило нужду просвѣщенія, оснива се совершено на усердіе существуюћегъ свештенства къ заведеніяма овимъ и на добросердіе свега србскога народа, позива га на добровольна пожертвованія ова, коя доста служе къ прославленію имена нѣгова, и нада се правителство да ће народъ нашъ драговольно и безъ свакогъ затезанія оваква пожертвованія и милостинѣ принети на просвѣщеніе свогъ новогъ свештенства. Свештенство кое у овомъ делу ревность и усердіе свое съ особитимъ прилѣжаніемъ показало буде, знаће правителство уважавати и наградити. Имена пакъ дарователя биће на жертвенику благодѣтельи написана.

Къ тому на умноженіе речени прихода приносиће по опредѣленій нашега правителства и по величини преступлѣнія согрѣщающе свештенство, служительи народни, трговци и отмѣни люди, кои за преступленія своя не желе подвргнути тѣло свое казни

предъ народомъ, но волили буду погрѣшку свою новцима платити.

Да бы пакъ како школе тако и приносе народна пожертвованіа, милостинѣ и проче приходе овога рода у добри поредакъ поставили, умложили и све болѣ станѣ доводили, еднимъ словомъ, што се школа и просвѣщенія народногъ и тому потребни прихода касало буде, за нужно судилисмо оваково стараніе едномъ лицу од духовенства, и то г. Милентію, архимандриту манастира Враћевшнице и едномъ одъ миряна, и то г. кнезу Раки Тешићу, изъ валѣвске нахіе, предати. Надзиратель или директоръ како овдашнѣ богословске школе, тако и свію прочи училища и заведенія по нахіяма, избраће се и наименовати по совршеномъ урећенію како прихода къ заведенію наука, тако и определѣене плаће гг. владика наши и по прецененію данка, кои ће се имати Св. Великой Цркви давати.

Ова два лица, како самъ горе напоменуо, дужна су согласно о свему што се просвѣщенія свештенства и народа касало буде старати се, и свако средство измишлявати, коимъ бы скоріе къ пожелѣномъ намѣренію дошли. Ова сва измишлѣнія и предузете планове како и сва проча дѣянія, преће него ій у дѣйство поставе, дужни су они представляти нашой княжеской власти на провидѣніе и одобреніе и по томъ свимъ силама старати се да се оне испуне.

Ова иста лица, г. архимандритъ Мелентіе и г. кн. Рака Тешићъ, кромѣ што су попечительи просвѣщенія народногъ, саставляће у исто време консисто-

рію или свещенически судъ. Они ће прегледати све заслуге свештеника како и преступленія нѣина и по кормчій са согласіемъ г. митрополита опредѣливати свештенству награду или казнь и пресуђеніе свое у важним предметима представляти и верховной нашой власти на видѣніе и одобреніе

Да неби свештенство наше посумняло што оно садъ г. г. Архі-Ереима обычни до сад бывши данакъ издавати неће (ибо само правительство наше ту е дужность на себе узело) да е оно — свештенство — са свимъ одъ тогъ одрешено, дужно повинованіе и почитаніе архипастирима нашимъ одавати; то за сачувати свештенство наше, или паче неразсудне, од такве погрѣшке, за нужно судіо самъ и ову точку доставити, коіомъ острѣйше заповеда се како протопресвитерима тако и цѣлому свештенству у обадве епархіе г.г. Архи-Ереима нашимъ найвеће почитаніе одавати и у свему ньима и консисторій што се внутренѣгъ церкменог правленія касало буде, повиновати се, ибо духовна дѣла они ће (г.г. архиіепископи съ горенаведеним лицама) како и до садъ рѣшити. А и проче свештенство дужно е протопресвитерима своимъ не само пристойну честь одавати, но и повиновати се ньима у свачемъ безъ найманѣгъ противленія.

Г. г. пакъ кнезовима препоручуемъ свакимъ добримъ и лѣпимъ начиномъ у извршенію ови добри дѣла како консисторій тако и свештенству помагати.

Надамъ се да ће сваки Србинъ ово мое предузето намѣреніе съ ономъ добротомъ срца примити га,

съ коіомъ га я, трудећи се о свію насъ благополучію, издаемъ. При коемъ есамъ и остаемъ

№ 381
10. Марта 1823.

Милошъ Обреновићъ
Княвъ Сербіе.

Милостиня
на све нахіе у београдскомъ пашалуку за исплату народнѣгъ дуга Великој Церкви, опредѣлена по овоме:

		Гроша
Нахія	пожаревачка	11.000
„	валѣвска	12.000
„	шабачка	8.000
„	крагуевачка	16.000
„	пожешка	5.000
„	ужичка	3.000
„	соколска	1.000
„	ягодинска	9.000
„	ћупрійска	6.000
„	смедеревска	8.000
„	београдска	8.000
„	рудничка	6.000
Варошъ Београдъ		10.000
	Сва сума	103.000

Ове суме сваки кнезъ припадшу му на нахію да расположи по трговцима, кметовима и свим имућ-

ним людима, кромѣ священства и самъ къ тому да приложи по могућству, и да соберу и предаду Господару.

№ 806

10. Маія 1823.

М. О

Обявленіе

Благороднимъ господамъ кнезовомъ, пречестнѣйшимъ архимандритамъ и протопресвитеромъ, честнимь священиком, почтенороднимъ трговцима и кметовима и цѣлому нашему народу србскомъ (у нахій или кнежини коя буде).

Мое любезно поздравлѣ!

При свимъ старанія моіимъ, коя се благополучія и благостоянія народа нашего касаю, изоставіо нисамъ побринути се, да бы како съ народа уклоніо се овай данакъ, кои подъ именомъ миріе преко господе Археіпископа наши светой Великой церкви у Цариградъ даемо. Наложио самъ кнезовима нашимъ тамо, да се о овому дугу у Цариграду одъ святѣйшаго патріярха и синода добро извѣсте од куда е? и да представе небы ли Синод одобріо, да се овай дугъ исплати, и да га се народъ еданъ путъ ослободи. Кои Синодъ доказао е, да е ово стари и прадѣдни дугъ народа нашего, но да онъ, Синодъ, у ово време драговольно одобрава желанія народна, обящава испунити ихъ, и када платимо за београдску епархію 80.000 гроша, а за шабачку 56.000, у

суми 136.000 гроша, да ће намъ такову синђелію или темесућъ издати, да више никакавъ дугъ овому подобапъ на народъ овай навалити се не може, нити што више Велика Црква од цѣле Сербіе поискавати, и да ће за то свагда благословъ одъ святѣйшегъ патріярха и свете наше матере Велике Церкве на нама почивати. Оваково соборно одобреніе и обѣщаніе свете Велике Церкве узео самъ на расужденіе, представіо га старешинама и кнезовима нашимъ, свештенству и одъ васъ посланимъ кметовима, кои сви совокупно согласилисмо се у тому, да се овай стародревни и прадѣдни дугъ народни, состаящи у 136.000 гроша, Светой Великој Церкви ове године исплати, и то одъ имућни люди, и начиномъ милостинѣ.

Ово е доиста велика сума, но плаћаюћи ми као до садъ камату 10 на 100, у 10 година оволику суму у каматама даемо, а дугъ главни опетъ остае намъ у целости. И тако за исплатити како смо согласно заключили речени дугъ, расположіо самъ неку частъ на кнезове, свештенство, трговце съ буйрунтіяма, служителье народне, дућанџіе по касабама и проче имућне люде у пашалуку нашемъ, и надамъ се на усердіе и горећу любовъ ныну къ отечеству, у коему благодареніе Богу, сваке слободе наслаждаваю се, а надамъ се да смо и врло способно време къ тому нашли, када је трговина болѣ него други година показала се. Будући тако да свимъ овимъ моимъ натезанѣмъ и како самъ напоменуо пописаномъ милостиньомъ, іоштъ не можемо

до нашегъ намѣренія доћи, чему и побіени новци у Цариграду довольно узрокуе, то за нуждно судіо самъ сверхъ милостинѣ ударити по целомъ пашалуку нашемъ на сваку кућу за ову годину по два гроша димнице, да бы речена сума, 136.000 гроша, изишла, да се дугъ платити може.

Познаемъ и самъ да се ове годипе повише изискуе, но судилисмо да е болѣ еданъ путъ повише дати и ослободити се дуга, него сваке године дуг плаћати и неисплативши га на потомке наше оставляти, као што су наши дѣди и прадѣди нама оставляли. А у будуще обѣщавамъ се прелюбезномъ моему народу сербскому, да више од полъ гроша димнице никада давати неће.

Я ћу узети потверждені̂е одъ патріярха на ово, а вама утврдиће се моимъ писмомъ и остаће вамъ на вѣкъ при томъ и потомство наше благодариће намъ вѣчно.

Осланяюћи се я на вашу истину любовъ къ слободи и отечеству, надамъ се да ће сваки братъ драговольно принети ову жертву.

На послѣдокъ на волю вамъ оставляюћи димнице ове или съ порезомъ засебно и поособъ собирати оставмъ и есамъ

№ 809

11. Маія 1823.

Верховни Сербій Князъ
Милошъ Обреновићъ

При томъ издано и слѣдующе теченіе новаца:

Талири крсташи да се примаю по 8 гр. 20 пара.
Талири диреклiе и орлаши • • „ 8 „
Сви прочи новци као и до сад што су примани у порезу.

Два едногласна обявленiя дата Станиши Чолаковићу, изъ Крнѣва нах. смедеревске, и нѣговой супруги Станици, бившой пре почившегъ Маринка Краинца изъ Орашя, исте нахiе, съ Константиномъ синомъ нѣнимъ одъ првога мужа реченога Маринка, како се прво двое распуштаю причиномъ повратка изъ робства Јованке, прве жене Станишине, кою овай по закону мора опетъ узети за супругу. И како су Станиша и Станица, са синомъ своимъ Константиномъ подѣлили међу собомъ на полакъ све движимо имѣнiе свое и баштину приновлѣну по састанку своме до садашнѣгъ растанка. И тако Станиша прима прву жену, а Станици дае се властъ удати се за другога мужа. Будући да су се овомъ дѣлидбомъ совершено међу собомъ намирили и сви трое задовольили, то у напредакъ ништа едно одъ другогъ тражити не имаю; чимъ се уничтожава и тестаментъ данъ Станици и Константину одъ Станише.

№ 1108
У Смедереву, 16. Юнiя

Господину Агатангелу, владики београдскомъ, одговорено на два писма нѣгова отъ 26. т. м. да важность дѣла оногъ о комъ се Господаръ има дого-

ворити съ нымъ, изискуе неотложно састанакъ Господаревъ съ нымъ, а не дозволява да се ова преко другогъ раде; ибо Патріярхъ и Синодъ пишу Господару да имъ пошлѣ новце за дугъ нашъ великой церкви и то чрезъ вексле од бечки трговца, на кое имамо и писмо одъ ныни банкіера у Цариграду да то свршимо. Овимъ истимъ путемъ налаже патріярхъ и Синодъ владикама обоици, да и они свой дугъ пошалю. Того ради нужно е да се онъ съ Господаромъ договори, какове ћеду новце шиляти, ибо насъ кнезови извѣщавaю како се кои новци онамо примаю. Овимъ путемъ и да начине обоица едно писмо съ подписима своимъ и предаду бечкомъ трговцу, съ коимъ ћеду га осигурати, да ћеду му платити, пакъ да приме вексле од нѣга, и пошалю ихъ у Цариградъ, да се на ныхъ новце положе, а потомъ они овде да положе бечкомъ трговцу.

И будући да Господаръ намерава скоро шиляти Јованчу у Цариградъ съ реченимъ полицама, то не остае имъ доста времена къ договараню овомъ, и зато господинъ владика да се постара найдалѣ до 10 дана дођи у Крагоевацъ, еръ у противномъ случаю остаћеду новци нѣгови, да се самъ брине за пошилянѣ ныно и мораће давати ихъ по цѣни фермана. И тако оставлѣно му на волю: дођи у Крагоевацъ на то време или не. Явлѣно му и то да има едно писмо од патріярха и Синода на Господара съ подписима свію ныи, кое овди не зна нитко прочитати безъ нѣга.

№ 1164

У Баточини, 27. Юнія 1823.

Господару Єфрему Обреновићу у Валѣво одговорено на писмо нѣгово од 19. т. м. да Господаръ похвалює ревность нѣгову у извршенію налога Господареви у призренію осмотренія на г. Герасима, шабачкога владику. Међу тимъ да престане садъ од нарећене предостронности, зашто се Господаръ помиріо съ владикама, кои су се совершено покаяли за израженія незадовольства свогъ сверху уредбе Господареве одъ 20. Януара т. г. № 97 спасителне и по нѣга и по народъ; по коємъ помиренію дао є свакомъ одъ ньи по 10.000 гроша на конту плаће ньне. Препоручено му да пише г. Герасиму у Шабацъ и да му привѣствує повратакъ у милость Господареву и т. д. Зато да не опрема фамиліє своє у Шабацъ, да бы се тимъ поводомъ повише момака у Шабцу нашло, кои би мотрили на поступе г. Герасимове. А Господаръ ће по очишћенію воздуха крагоевачкогъ и по преселенію госпође Любице и деце своє съ Трмбаса у Крагоєвацъ, поћи у Дивичбаре къ стоци и до Валѣва, и онда ће му явити тамо, кадъ ће доћи у Валѣво гди ће се с ньима видити. —

Явлѣне му новине получене одъ єнишера како су турци пре 26 дана у 11 дневнимъ сраженіяма 25.000 войника противъ Грка у планини Аграфи изгубили и само 10.000 войника силни остали, кои немаю довольно ране и къ коима є скадарски паша, чувши за пропасть ньну, кадъ є біо у Битолю, у у помоћъ похитіо са 10.000 войника — на толико

войске таинъ прима. — Да флота турска само високогъ мора држи се, къ пристанищама неприкучуе се. —

№ 1363

20. Юлія 1823.

Г. Герасиму, епископу шабачком, одговорено на писмо нѣгово одъ 2. т. м. да е Господаръ прегледао и прочитао сва патріяршеска нѣму, епископу, писана писма и одъ нѣга Господару послана; изъ коій видіо ѐ Господаръ, да дугъ одъ 4000 гроша кое св. велика црква, или паче Терпхана царска прево везира Абдурахманъ паше од нѣга, епископа, зактева да плати, ніе дугъ дворски, епархіялній, или народны, као што епископъ у грчкомъ своме писму говори, но управъ нѣговъ лични дугъ. Болѣгъ доказателства ради да дугъ од 4000 гроша епископовъ лични дугъ бити мора, наводи му Господаръ ово: кнезови и депутати српски у Цариграду свршили су преговоре свое съ св. в. црквомъ и патріярхъ са синодомъ подписао е сингелію сверху исплаћенія епархіялна одъ народа на себе примлѣна дуга у почетку месеца Юнія ове годпне, а нѣму, епископу, писао е 18. Юлія, тако више одъ месеца дана позніе него Господару. А кадъ бы дугъ речени одъ 4000 гроша быо дугъ епархіялны и дворскій, то бы велика црква таковъ не одъ нѣга, епископа, истезала, но ставила бы га у рачунъ пароднogъ исплаћенія, за кое е Господаръ веѣ сву суму новаца послао патріяршій, нити ће св. в. црква еданъ и исти дугъ и одъ народа и од нѣга, епископа, наплаћивати. —

Господаръ суди найпосле за болѣ не упуштати се у истраживанѣ причина изъ коій св. в. црква одъ нѣга, епископа, 4000 гр. истезує, нити оће да се меша у послове епископове и везирове, нит' у плетке кое му нису познане.

А шта говори епископъ да ніе цѣлу годину патріяршій писао, боєћи се да не падне кодъ Господара у подозрѣніе, то е Господару са свимъ неповольно изражевіе, никада му ніе забраньивао да не пише патріярху, кому и самъ Господаръ кад е посла имао пише. Таку погрѣшку ону епископъ самъ себи да припише, а никому другому. — Јоштъ чудніе е израженіе епископово: „да е наемникъ, а не господствующи." Међутимъ кадъ о себи тако мисли, а оно пек' му тако и буде. —

Враћаю му се 5 комада различни писамя, коя е онъ послао Господару на видѣніе.

№ 1685
5. Септемвра 1823.

Абдурахманъ-паши везиру београдскомъ писато да е Господаръ немогавши дочекати татарина нѣгова, по кога му 'е писао 30. Августа а видивши жалость кнезова и народа сверху непосланія арачки бошчи за калемъ нишки, оправіо татарина свога Симића јошт 3. т. м. у Цариградъ съ писмомъ къ Реизъ-Ефендій и овога моліо, да не само не одвая нишки калемъ одъ остали нахія београд. пашалука, но да присовокупи къ овима и

босански (н. шабачку), да бы тако народъ єдногъ, а не три везира признавао, заповѣсти нѣгове болѣ испунявао и єдному бѣоградскоме покоравао се. Јавлѣно му да Господаръ ніє разаслао арачліє ни у нахіє, за коє су дошле бошче арачке, но само да є раздао тескере людима овога пашалука идуѣимъ у стране предѣле, да имъ небы узимали тамо веѣе араче. А ако нѣму, ч. везиру новаца арачки треба, Господаръ ѣе му послати нѣку суму такови. Да є владика шабачки писао Господару за дугъ кои ч. везиръ за рачун Терпхане царске одъ нѣга зактева, но да му є Господаръ одговоріо, да се онъ у ту стварь немѣша, коя самомъ ч. везиру принадлежи, кому є она одъ височайшегъ Девлета вручена.

№ 1691

6. Септемвра 1823

Марку Георгіевиѣу, бозрђанбаши у Бѣограду одговорено на два писма нѣгова од 8. и 10. т. м. да Господаръ и самъ зна, да Грцы у Бѣограду онакве разговоре воде, коій ради ударіо є ч. везиръ г. Агатангелу у очи и коє Господаръ са свимъ негодуе, аки разговоре противне цару и нѣгову намѣстнику, држеѣи за право само оно што є царству и народу нашемъ полезно. Тога ради установлява Господаръ полицію у Бѣограду, коя ѣе на политичке разговоре Грка мотрити, коє да сообщи ч. везиру. А г. Агатангелу, кои овако о Господару мисли, да яви, да се Господаръ ніє тому одъ нѣга надао и

да іоште стои на вѣри кою су еданъ другомъ у соби задавали, кое Агатангелъ своимъ израженіима не засвѣдочава. А што е самъ себи бѣду на вратъ навукао, то му ніе нико други кривъ. Што се пакъ поплашіо да ће га ч. везиръ обѣсити, Господаръ е увѣренъ да то учинити неће, но већ да даде за свое лакомисліе ч. везиру кою пару, пакъ ако оће нек' иде у Крагоевацъ, кое самъ Марко да му не споминѣ. А ч. везира да поздрави да се небы чести и живота г. Агатангелова коснуо, а кесе како му е драго. За саставак царева а и краля прайскогъ, знао е Господаръ іоштъ пре 15 дана.

№ 1740

13. Септемвра 1823

Науму Ичку у Београду одговорено на писмо нѣгово од 16. т. м. да Господаръ съ особитимъ удивленіемъ види како е везир бѣоградски г. Агатангела кодъ ћехая-бега затворіо за нѣке рѣчи кое су комисіонери бѣоградски о данашньой политици у Бѣограду говорили. И господинъ и сви они знаю, гди су и да е ч. везира дужность мотрити на све и свакога гди се каса благостоянія царства, другчіе небы біо верни слуга свога цара. А сви они упустили су се далеко у политическе ствари, кое кабинети царски на садашнѣ време презиру. Што опоминѣ Ичко у писму свомъ да е г. Агатангелъ Господару врло сгрѣшіо, то значи као да г. Агатангелъ поводомъ Господаревимъ страда, а неопо-

минѣ се рѣчи противни, кое су може бити у конаку владикину изговорили и кое су морале до знаня везирова доћи. Тимъ рѣчима увређенъ е Господаръ люто о чіемъ характеру зло суди.

Господаръ не зна како ће о затворенію Господинову да суди и нада се да се везиръ неће упустити дотле, да учини зло какво Господину, већ ако намѣрава глобити га. Кадъ е Господаръ г. Агатангела овде зауставляо, одговарао е да нема съ кимъ да разговара. Ко му е садъ кривъ што га сбогъ разговора съ Грцима по Београду затвор постиже? Будући да е он, г. Агатангелъ, сбогъ комисіонера бѣоградски пострадао, то заповѣда Господаръ нѣму, Ичку, и свим комисіонерима, да они избаве Господина одъ овога зла; другчіе ће сви на нѣгово мѣсто доћи.

№ 1772

17. Септембра 1823

Везиру београдскому ч. Абдурахманъ-паши

У Београду

Кнезови наши изъ Београда и базрђанбаша пишу ми да е свѣтлостъ ваша призвала ньихъ, владику нашегъ и нѣколико трговаца београдски за нѣке ныове рѣчи, кое су се далеко у дѣла политическа, данашнѣгъ положенія дворова и царства упустили, да сте трговце одпустили, а владику нашегъ Агатангела зауставили у апсу, будъ то би онъ глава такови разговора быо и говорилисте да ћете самому девлету

таково нѣгово преступленіе назначити. Свѣтли и високопочитаеми Девлетлія! Овай поступакъ вышеречени лица доиста нити може вама, ни мени-и ни єдному вѣрному служителю цара свога по вольи быти, и не велимъ да они согрѣшили нису предъ лицемъ вашимъ; но познаваюћи я да є дужность моя молити се свѣтлости вашей за ове кои погрѣше и познаваюћи ваше милостиво серце къ свакому грѣшнику кои се кае и свою погрѣшку познае и да єще никому, како сте по вольи великога Султана правленіє овимъ мирнимъ нашимъ пародомъ предузели, какова зла учинили нисте, за кое ће свѣтлости вашей славно име остати вѣчно написано у срцамъ овога благодарнога народа. Того ради и я доходимъ колѣнопреклоно молити се свѣтлому лицу вашему за опроштеніе ове прве погрѣшке нашему владики Агатангелу и да небы оно погрѣшеніе нѣгово височайшему Девлету явили. За оваково опрощеніе погрѣшенія владики нашему я ћу благодарити С. В., а владика знаће се болѣ чувати и признателанъ ће быти за указана нѣму благодѣянія. Повторително молимъ за владику, да га не бы девлету явили, ако ће онъ и што измета вашой хазни учинити.

Пошилѣмъ 60.000 гр. у име арача новы, на кое молимъ и тавиль, а за кусуръ пореза стараћу се до нѣколико дана да савъ издамъ.

№ 1787

19. Септемвра 1823

М. О.

ПРИВРЕДА И ФИНАНЦИЈА

ПРИВРЕДА

Године 1821. 1822. и 1823. биле су врло плодне у погледу на развитак трговине и заната у Србији. И ако је српска народна управа, одмах у почетку поклонила била много пажње унапређењу трговине[1] опет се тек од 1821. године почело смишљено и непрекидно радити на гајењу њеном. Бистар ум кнеза Милоша проникао је, да је трговина тако важна чињеница у државном животу Србије, да јој је поклонио много пажње и много збиљскога рада. Ма да је и сам био прилично упознат с природом трговине, опет није хтео да предузима у том погледу ништа, докле није саслушавао мишљење људи, којима је трговање био једини посао. Он није стварао ништа на неиспитаном темељу. С тога су му творевине и биле не само корисне него и трајне. Прекрасан доказ његове обазривости у овом погледу налазимо у распису његовом од 13. Октобра 1821. године, којим је позвао своју браћу, господаре Јефрема и Јована и ос-

---

[1] Види прву књигу ове „Грађе" стр. 305 п. н. д.

тале нахијске кнезове, да му упуте све оне трговце из целе земље, који желе трговати живом стоком са Аустро-угарском, да би се с њима договорио: „какве уредбе касателно трговине предузети треба". У недељу пред Митровдан 1821. године била је оваква скупштина сакупљена и што је она одлучила, то је кнез после оцењивао и по томе издавао даље наредбе у прилог трговине.

Имајући на уму да се без сталнога рада не могу да обављају велики народни послови, кнез Милош је опет у договору с трговцима, наименовао нарочите људе, „који ће тачно внутрењи поредак међу трговцима и занатлијама обдржавати." Ови овлашћени надзорници реда звали су се „опуномоћени кметови", а дужни су били, у споразуму с варошким кметом, „да строго пазе на вршење свију заповести кнежевих који се ползи свакога клониле буду." Онога који би се противио наредбама опуномоћених кметова, судио је, по тужби истих, кнезовски суд.

По што је кнез ускоро увидео, да овакве опште заповести и неодређене мере не помажу, прихватио је под јесен 1822. год. друга средства да помогне трговини и народу. Он је наредбом својом од 29. Октобра 1822. год. расчистио питање о праву трговања. Ово је оставио само онима, који су се обвезали да ће готовим парама куповати домаће производе а нарочито марву. Много је прост свет од несолидних трговаца варан био, па да би сигурно злу стао на пут, заповедио је да се марва плаћа готовим новцем, да само главни пословођ радње сме преко скела изво-

зити марву, а не и компањони његови или калаузи. Строго је забранио да трговац трговцу куди стоку, те да би своју муштерији боље препоручио. Који би од трговаца прекорачио ове наредбе био би ако ничим другим кажњен, а оно искључењем из трговачког реда. За дуг што га компањон или калауз учини, одговорна је била цела компанија. Ове наредбе, биле су исписане на челу сваке објаве, којим је неко задобијао право трговања са стоком. Сваки је морао да изјави пристанак на њих пре него што му је дато такво објављење.

Да би увео још бољи ред међу трговце и да би повисио цену марви у вилајету, издао је кнез, накнадио горњој својој наредби 3. Октобра 1822. још једну, којом је наредио, да се погодба између купца и продавца стоке мора да свршава пред нарочито за то одређеним лицима, које је назвао „консулима.“ Овакви консули имали су да мотре да се марва не продаје на вересију, да потврђују погодбену цену, да стају на пут оговарању робе, да не дозвољавају извоз оне стоке за коју није у напред плаћена уговорена продајна цена, да примају новце за продату марву од трговаца из Аустрије, по тарифи коју је српска власт издала била, да мотре да се јексик и фалични новци не уносе у земљу, да ниједан трговац са наше стране не сме, по правилу, имати ортака у Аустрији; ово је дозвољено било само трговцима из других пашалука, који су са Србијом радили. Тек по изузетку могло се нашем трговцу дати одобрење и на овакав ортаклук, да мотре, да нико без кнежевог

одобрења не тргује. Трговац који је изаслао калауза, одговоран је био за све што калауз његов сврши и није се могао одрећи оних обвеза које је калауз његов на себе примио. Консули су позвани били да мотре и на вршење ове наредбе, као и на све остале.

Консули ови нису имали сталне плате из државне касе. Њих су плаћали трговци и то тако да дају консулу за труд од пара говеди што прода по 20 пара, од пара свињ по 5 и од пара коза и оваца по 4 паре. Они су стајали под надзор самога кнеза и зло би прошао онај консул, који би ма у чему пропустио да врши своју дужност. Као прве консуле налазимо Милутина Радовановића, Хаџи Лазу и Косту Петровића.

Пре него што се кнез Милош одлучио на горње кораке, чинио је многе друге покушаје да створи ред у трговини, којим је желео да заштити српског произвођача од свију незгода и превара. Но увидев да све наредбе без извршних органа не помажу, створио је и ове у лицу консула.

Трговање са свињама било је од вајкада главно занимање нашег сељачког становништва. Оно је вазда дубоко засецало не само у интересе оних који су се одавали трговању него и у привредне интересе народне. Кнез Милош је ово не само за времена увидео, него је предузео и све мере, које су биле подесне да подигну ту грану народне производње. Мере његове, као што ћемо видети, нису биле „модерне“, али су биле прилагодне нашим домаћим приликама, па с тога су и доносиле повољне резултате. Видев с пролећа 1822.

год. да су се спекуланти договорили били да побију цену српским свињама, кнез Милош није се дуго устезао издати наредбу, којом је одредио најнижу цену за свиње, што се извозе у ћесарову земљу. Од 40 гроша мршаво бравче да се не сме ниже продати, а дебеле свиње према тој сразмери. Не хтедну ли трговци из ћесарије ову цену плаћати, то је сваки скелеџија био дужан да затвори скелу, те да на тај начин спречи извоз свиња. Трговцима нашим, који су већ били претерали свиње на другу обалу Саве или Дунава, препоручивао је кнез, кад би цена свињама јако пала, да не хитају с продавањем своје стоке донде докле цена не скочи. Ово је нарочито чинио онда када је приметио, да је падање цене изазвано лукавством или спекулацијом онострани̇х трговаца. Он је разложно доказивао: „да је боље нашим трговцима за неко време и не радити, него радећи сами себи и народу нашему штету проузроковати". Умно управљање овом граном народне трговине огледа се још већма у наредби кнежевој, којом је забранио извоз назимади. Нема економно оправданијег корака него што је овај. Назимад су у свињарској трговини оно што је сировина у другим гранама трговине и производње. Сировина та имала је за своју прераду све услове у самој земљи, с тога је било врло мудро задржати је где је да се ту усаврша, те да се извезе на страну као потпун продукат. Овакав продукат преставља далеко већу вредност, која је стварањем у земљи утрошила много које каквих чињеница, које би без тога пропапале и за појединце и за народ.

Није мање пажње поклањао српски кнез и ра-довини са страним предузећима. На првом месту до-лазе у обзир оне мере, које је он предузимао односно сеоских дућана. Сеоски дућани, од како је Србије, играју значајну улогу у привредно-политичкој борби нашег сеоског и варошког становништва. Сукоб интереса међу њима је и одржавао ту борбу. Ова борба давнашња је. У актима која јој трага на години 1819 да на њима. Вредно је забележити, да је она још у самом почетку нашега доба била оно што је и сада. Варошки трговци сматрали су сеоске дућанџије као узурпаторе, који им узурпирају прилику да зарађују на њихов рачун, а сеоско становништво борило се, на другом крају, за равноправност у погледу сво-јих дућана са варошким. Та борба и сада траје. Пра-вац, који је решењу тога питања дао кнез Милош, *наредбама својим од 6. и 29. септембра 1821. и сада се одржао у нашем законодавству о сеоским дућанима. Само села удаљена од вароши и варошица могу имати дућана. Сада, као што је познато, није ограничен број њихов, а у оно доба и то се ограничавало. Само се на основу повластице, коју је издавао кнез Ми-лош, могао да отвори дућан у каквом селу. Са да-вањем тих повластица био је врло штедљив.*

Велику улогу играле су, још у самом почетку нашег развитка, скеле, као саобраћајна средства. У књизи првој овога дела изнесена је историја постанка и развитка ове установе. Док су скеле у првим данима свога постанка служиле само као свеза између речних обала, сада, у 1821. години, улазе оне

у средства којима је врховни кнез умешно и успешно потпомагао домаћу трговину. Поред „опуномоћених кметова“ и „консула“, били су и скелеџије јавни органи за заштиту интереса домаћих трговаца. Они су водили главни надзор над вршењем наредаба, које је врховни кнез у интересу трговине издавао. То им је било дато услед њиховог служБеног положаја. Јер бавећи се на граници, где се стока и трговачки предмети продају од стране српских продаваца страним купцима, скелеџије су били позвани, да се и у том последњем тренутку обрта трговинског уверавају: да ли је трговац-купац заиста готовим новцем платио купљену марву, коју пријављује за извоз. Ако би се на скели ухватио неко да је преварио кмета и консула, и да је давао стоку неплативши продавцу све што је требао да плати, тај је нагнан био да изврши наредбу о плаћању готовим парама, а осем тога добио би и батине, у име казни. Ако се погодба о продаји и куповини стоке врши на обали или у близини скела, ту је скелеџија морао да присуствује погодби. Скелеџије на аустријској граници морали су нарочито да мотре, да се марва не даје на вересију трговцима из Аустро-Угарске. — За марву која се продавала аустријским трговцима, морали су скелеџије да примају паре, да би се наши трговци сачували од рђави новаца и да их не би купци принуђавали да новац примају скупље него што је новчаном тарифом у земљи одређено био[1]. Скеле-

1. Небушеном цванцику је била одређена цена од 52 паре, а бушеном цванцику 50 пара.

ција је одговарао и материјално и морално, ако не би ову своју дужност тачно и савесно вршио. Трговци, који су изашиљали калаузе, да за њих купују, морали су да јаве врховном кнезу име и презиме калауза, а овај је то достављао скелеџијама, да би ови над њима вршили све оно што су били дужни чинити на спрам трговаца.

За своју радњу имао је скелеџија награду, коју су му плаћали трговци. Награда била је одређена по чистој добити продате стоке. Тарифом је било утврђено, да трговац-купац, плати скелеџији по 5 пара од комада ситне стоке, а од крупне по 20 пара. За овце и козе одређено је било по 2 паре од комада. Ова награда различна је од оне таксе, која се плаћала за превоз стоке. Ова је била на пар свиња по 5 пара, на пар коза и оваца по 2 паре а на један комад крупне стоке по 10 пара.

Из онога што је речено о скелеџијама, јасно се види, да се под тим именом нису разумевали возари, који су служили као послуга при превозу. Скелеџије су били виши државни чиновници, који се често називљаху и „управитељи скела.“ Ово се види не само отуда, што су били само четири скелеџије у целој земљи, него и отуда што међу скелеџијама у 1822. и 1823. години налазимо и кнеза Јоксима Милосављевића, човека чије нам је уважено име познато из ранијих времена, Коџу Марковића а доцније Марка Нешића Карабибера, Анту Протића и т. д. Скелеџије су били управ закупници скела, којима су оне уступљене нарочито с гледишта њи-

хових заслуга по народну ствар. Они су, према саобраћају на скели, плаћали извесну аренду држави, па се за то накнађавали од превозних такса. Осим скеларине и награде скелеџији плаћали су трговци и царину за извежену марву. Ова је актом кнежевом од 30. Октобра 1822. године утврђена била. По тој тарифи плаћало се у име царине:

За коња и говече по 2 гр. за свињче по 20 пара, за овцу или козу по 16 пара, и т. д.

Да би се закупцима скела обезбедио приход морао је сваки, који би направио за своју потребу чун за превоз преко река на којима је било јавних скела, да плаћа скелеџији годишње по један дукат за право превожења на свом чуну. А ако би био принуђен да превози своје добро на јавној скели плаћао је и скеларину, као и сваки други.

Царина на прерађевине, што су се увозиле са стране, остала је и у овоме времену по тарифи, која је наштампана у првој књизи овога дела.[1] Само по изузетку мењао је врховни кнез меру царинских такса а нарочито код прерађевина. На еспап што се из Аустро-Угарске увозио наплаћивала се царина по 2 паре од гроша вредности еспапа, а то је 5°|₀; дакле 2°|₀ више него што је општом тарифом било одређено.

Упоредо са овим мерама предузео је врховни кнез кораке да се у земљи оснивају еснафи, држећи

[1] Види прву књигу ове „Грађе“ стр. 367 п. н. д.

да ће тим путем помоћи да се занатлијски ред у у земљи оснажи и учврсти. Занатлије су понајпре почели да се уређују у еснафе 1823. год. и то на основу начела да сваки занатлија сме радити само један занат.

И новчане тарифе трпеле су често измене не толико са воље и тежње српске државне управе, колико са уплива из Цариграда. Када је царска благајна долазила у оскудно стање, државници цариградски побијали су, у својим провинцијама, вредност монета, које су се у мирији примале, те су на тај начин долазили до што већих прохода за царску благајну. Српска управа схватала је свагда правилно значај измене новчане тарифе и борила се противу тога, у колико су јој прилике дозвољавале. Леп пример оваквог опарања налази се у писму што је врховни кнез писао јагодинском кнезу Михаилу Kујунџићу 21. Авг. 1822. године. Султан је у то доба послао Марашли Али-паши ферман, којим му је наредио да побије вредност новцу у пашалуку београдском. Везир је наредбом објавио тај ферман. Српска државна управа није налазила да је целисходно да устане са своје стране непосредно противу такве царске наредбе; али појимајући правилно штетност такве наредбе, учинила је што је било мудро, те је стала на пут извршењу њеном. Она је потпустила трговце и народ да изјави војводи, пред татарином везировим, да је то побијање новаца штетно по народ и да народ не ће моћи пристати на то. Доказе за ово своје тврђење нашли су у окол-

ности, што народ у Србији ни са које друге стране не добија новац него из Аусто-Угарске, а „наш цар неможе приморати цесаревце да нам дају новац по ону цене како он заповеда да иду у његовом царству. И тако би наступило да ми не би могли добити ни толико новаца, с којим би платили царску мирију, а камо ли да би што добили за уживљење.“ Ови разлози изнешени су војводи од стране народа тако, као да су у њему самоме и поникли. Да би српска управа подупрла ове народне разлоге, кнез Милош је одмах, чим му је горњи ферман саопштен, издао наредбу скелеџијама, да нареде свима трговцима да престану трговати с Аустријом, пошто су ферманом аустријски новаца побијени тако, да ће много изгубити. Па и они који су од аустријских трговаца узели само капару, и њу да врате. Очигледна је намера овакве кнежеве наредбе била та, да аустријску владу покрене да и она у Цариграду учини кораке противу овога фермана Султановог.

Све остале прилике у циркулацији новаца остале су истоветне, какве су биле у почетку стварања српске државне управе; а о овима је опширно говорено у првој књизи овога дела[1].

ФИНАНЦИЈА

ХАРАЧ

Ова дација није ни у колико променила ни свој облик ни своју садржину, с тога је, дакле у свему

[1] Види стр. 288 I. Књ.

истоветна, као што смо је насликали у првој књизи ове „Грађе“.[1] У 1822. години наступио је, због неродице, незгодан случај, да се харач није могао да покупи од свију глава, што су дужне биле да га плаћају. С тога је кнез Милош у 1823. години дошао био у неприлику, те је морао недостатак у харачкој суми да накнади приходом од пореза. Но видевши да се на такви начин не може изићи за дуже време на крај, обратио се још за времена, 7. Септ. 1823 године, нахијским кнезовима с представком стања ствари и с позивом да живо настану, да свака глава незадржано плати свој харач; а који би се томе успротивио, имали су га кнезови слати у Крагујевац кнезу Милошу. Тешкоћа наплаћивања харача изазвала је потребу, да се постави више људи који ће прибирати тај приход. Сад не беше довољно по неколико харачлија за целу земљу, већ је за сваку нахију ваљало изашиљати по два и више њих, који су се бавили прибирањем овога прихода. Народ је нерадо плаћао харач, који га је враћао у успомене на ропско стање под турцима. То је и био узрок што се он тешко прибирао и што је кнез Милош издавао строге наредбе о дужности плаћања харача. Од плаћања ове дације није био нико изузет који је носио српско име. Харачлије су у упутствима од кнеза Милоша добијали настроженије заповести да од плаћања харача неискључују никог „ни попа, ни калуђера, ни кнеза, ни момка“, — једном речи никог.

---

[1] Види Стр. 275 I. књ.

Ова строгост у прибирању харача налази свога оправдања у околности, што је нови везир Абдурахман хтео да представи Порти Србе као народ који не ће да јој плаћа оно што јој припада, а кнез Милош је хтео да докаже како ће тај извор прихода бити и сада исто онако издашан као што беше пређе. Лако је погодити који је однео мејдан у овоме утркивању. Кнез Милош је, само да би доскочио противнику, радије из других извора одуживао Порти харачке суме, но што би оставио не намирено ово потраживање суверене владе.

И *цигански харач* одржао се у свему по пређашњему. Деца од 7 до 15 година плаћала су по 4 гроша, а људи од 16 до 80 година по 11 гроша на пола године. Скупљање је и сад повeравано нарочитим кнежевим указом онима који су се показали заслужни за кнеза и за земљу.

ПОРЕЗ (ГЛАВНИЦА)

И у времену о коме је реч у овој књизи, остали су, у главном, они исти основи пореза, какви су били пређе, и сада је још непрестано скупштина народних кнезова у споразуму с везиром, распоређивала порески терет на народ свакога полгођа. И сада је врховни кнез уз сваку наредбу за скупљање пореза давао народу објашњења о предходном порезу, препоручивао је, као пређе, да се терет порески праведно према имућности на три класе дели, да се новац

прима по тарифи коју је издавао приликом сваког распоређивања пореза.

Потребе народне расле су са развијањем његове самосталности у унутрашњој управи. Те потребе изазвале су и већи порез, који је заиста и расао упоредо са развитком државних уређења. Од првобитних 806.000 гр., а доцнијих 918.000, порастао је предрачун државних прихода и расхода у 1823 години за друго полгође на 1,306.000 гроша.

Нема никакве сумње да би та сума још већа порасла, да кнез Милош није стао на браник народне касе противу самовлашћа везира Абдурахмана. Овај раскошан везир, који је као што знамо, био Србима врло неналон, није се задовољаво с оним приходима, што му је народ преко својих кнезова одређивао, него је хтео да се користи тековинама које је умрли везир Марашлија, својим уљудним понашањем, за се задобио био. Абдурахман је покушавао, да своје „Џепарче“ од 25000 гр. увелича на 100.000, као што је било за времена Марашлијна; но благодарећи одлучности кнежевој није могао да успе. Кнез је у писму свом од 2. Новембра 1821 године доказао везиру, да нема никаквог права на ту тражбину и да она зависи просто од воље народа. Народ ће је радо давати ако је везир заслужи, али од народног схватања зависи шта ће давати и колико везиру, у име „џепарчета.“

Но и поред тога успеха у одбрани српских пореских глава, није се могло избећи јаче трошење, што је изазвало и јаче оптерећење. Ово је нарочито био случај у 1821. години, када је дошао на везир-

ство Абдурахман. На путу из Адакала до Београда требало је и њега и његову пратњу сјајно дочекати. Пара не беше у каси, с тога је први пут у Србији 12 Септембра 1821. године учињен унутрашњи зајам од 102.000, гр. за који је после уз порез наплаћиван по један грош док није сав дуг враћен. Зајам је распоређен био на нахије. Распоред направио беше сам кнез Милош, а главни кнезови су га имали извршити у року од десет дана. Зајам су морали да даду само имућни људи, а нарочито трговци, кнезови и кметови. Они су и били кадри да за тако кратко време ставе на расположење суму која је тражена.

Распоред пореза за ђурђевско полгође 1823 године казује нам тачно не само целокупну суму прихода из овог извора, која је износила 1,295.360 гр. него и поделу пореског терета на поједине нахије и кнежине. Из ње видимо да је у тадањој Србији било 94.818 глава пореских и да је с главе на главу ударано по 20 гроша пореза на пола године. Ако узмемо у обзир, да је по течају новаца, утврђеном 16 Декембра 1823 године дукат ћесарски таксиран с 15 гроша и 10 пара, видећемо да је наш народ, сразмерно своме стању и државној организацији, јаче био оптерећен тада но сада. Јер докле је данас погодишњи порез утврђен с главе на главу по 15 динара, што чини један дукат и 3 динара, дотле је у 1823. плаћала пореска глава 20 гроша, што чини један дукат и 4 динара.

Осем пореза за рачун државни, налазимо у овоме времену (1823.) и неку врсту варошког пореза (ок-

троа), која је ударана на стоку и сточарску сировину: коње, говеда, коже зечије, лисичије, овчије и т. д. Порез овај звао се „ђумрук чаршијски“; а право наплаћивања давао је кнез Милош разним варошанима према своме нахођењу. Он је дајући право наплаћивања тог пореза, одређивао и тарифу по којој се наплата вршила. Ово право наплаћивања продавале су вароши што су га имале, јавном лицитацијом на годину дана. Закупник овог општинског прихода могао је да буде само грађанин из те вароши.

Интересантно је загледати у тарифу оваквог пореза. Ова што је пред нама издата је 26. Марта 1823 године и вредила је за варош Јагодину. По њој се плаћало:

	гр.	п.
Од једне рабе (воловских кола) што се прода у чаршији	1	—
На једно кљусе	—	20
На „ говече	—	10
На једну зечију кожу	—	1
На једну лисичију кожу	—	2
На једну овчију и козију кожу . . .	—	1
На две јагњеће или јареће коже . . .	—	1

И за варош Крагујевац постојао је овакав порез само са мало друкчијом тарифом.

Ма да је тарифа била доста велика, опет је приход од овог пореза био незнатан. Овако се бар мора предпоставити кад се види[1] да је варош Јагодина свој варошки порез продала у 1823 години за 663

[1] Акт државне архиве под Бр. 737 од 1823.

гроша Но при свем том мора се признати да је овај извор варошких прихода био куд и камо споведљивији него што беху многи доцнији пропаласци, који су истисли овај стари систем нашег варошког пореза.

ОСТАЛЕ ДАЦИЈЕ

Сем пореза, који се и сада плаћао по одредбама изложеним у првој књизи ове грађе, уређене су у овом времену још две нове дације: попаша са жиропаћом и кантарија.

Попашу су плаћали сви коју су своју стоку пасли на општинским и оптенародним земљама и шумама. Таксу за попашу плаћали су сви сем становника општине која је имала испашу. Њу су плаћали и странци, који су догонили своју стоку у пашалук београдски да је изхране на испустима општинским и народним. Такса је била различна, према пределу у коме је била испаша. У близини вароши била је већа — 12 пара од комада стоке — а у удаљенијим крајевима од вароши мања — по 2 до 4 паре.

Судећи по тим таксама и по цени меса, мора се предпоставити, да је сточарство у оно доба било јако развијено. Јер докле је такса за стоку, која је дотеривана на испашу, била врло знатна (12 пара), дотле је цена месу била врло ниска. За једну оку говеђег меса плаћало се по 7 до 9 пара, а за овче по 13 до 15 пара. Према овоме изгледа да је број рогате марве био сразмерно већи, него број оваца

или бар да се овца јаче ценила од говечета, дакле са свим је друго стање било но што је сада.

Сем попаше плаћала се и *жировина* на свиње. Таксу ову уживили су спахије. Она је била по 4 паре од свињчета.

Кантарија је уређена 18. Априла 1823. године. То је био неки облик посредног пореза, који је улазио у државну касу пашалука. Он се наплаћивао давањем под закуп. Закупник је полагао у напред народној благајни закупнину, па се после накнађавао наплаћивањем такса̂ по тарифи, коју је врховни кнез издавао. Из једне такве тарифе, која је издата 1823. године, види се да се наплаћивало у име кантарине на чекију по 4 паре; на 100 ока ракије по 20 пара; на 100 ока вина по 10 пара, на 1 коња или говече, које се прода у месту, по 1 грош; на товар[1] лука, купуса и соли по 1 грош; на једну оку лоја по 1 пару, на 100 ока меда по 2 гроша, на једну оку воска по 2 паре. Ова се такса наплаћивала само тада, ако се предмети, који су у тарифи побројани продаду у месту; а за оне који се само провозе, протерују или проносе кроз варош, није се наплаћивало ништа. Исто тако није се плаћала кантарина по селима и у опште ван вароши.

Колики је био цео приход од кантарине не зна се поуздано, али се зна да је најскупље продавана ова такса у Крагујевцу, где је закупник плаћао по 3000 гроша на годину. Јагодински кантар дават је

[1] Под називом „товар" разуме се товар једних воловских кола.

под закуп за 1500 гроша; а у осталим варошима добијало се много мање; јер Крајевац и Јагодина беху тада вароши, у којима је промет на пијацама био најживљи.

Од финансијских установа овога доба има још да поменемо *царински* поступак, који је 30. Септембра 1823. године врховни кнез издао. По тој наредби, имала се царинска такса и сада наплаћивати по царинској тарифи од 1. Марта 1819. године.[1] Мора бити да су разни царински чиновници или закупници различно схватали па и друкчије вршили одредбе тарифске. С тога је врховни кнез нашао за нужно наредбом, коју мало час споменусмо, упутити све царинаре, да сви без разлике по постојећој тарифи наплаћују царину без обзира одакле роба долази и куда се шиље. Овом приликом наређено је, да се и на робу што из Босне долази, наплаћује царина, па и онда ако се она само провозно кроз Србију шиље; „јер су, вели кнез, ово ђумруци одакле еспап (на страну) полази.“

Остали посредни порези, као што су чибук, димница (која је укинута 20. Јануара 1823. године) мадем, скеларина и т. п. остали су у свему онакви какви су и до овог времена били. А њих смо, за раније доба, изложили у првој књизи ове „Грађе.“

---

[1] Види прву књигу ове „Грађе“ стр. 367—381.

ДОКУМЕНТА

Господару Јовану Обреновићу

Познато е вама да е нашъ честити везыръ Марашли Али-паша преставіо се, и да е сада адакалски Абдурахманъ-паша за београдскогъ муафиза отъ височайшег Девлета опредѣленъ, кои преко 15 дана свое путешествіе на опредѣлено мѣсто предузети намѣрава. Изъ коегъ сваки видити може да овакова промѣна и путешествіе имущаго доћи везира, безъ великогъ нашегъ трошка размимоићи се не може, и нашъ садашњи приправакъ новаца народнѣ касе далеко превозићи мора. Да бы дакле такови недостатакъ, ако и не са свимъ, подпунили то баремъ одъ части олакшали га; нуждно судіо самъ по нахіама едну приличну суму новаца расположити. И тако за право нашао самъ да ви, брате Јоване, одъ имући люди за ово нуждно време, како ти отъ трговаца, кнезова и кметова 10.000 одъ рудничке и 6.000 гроша отъ ужичке нахіе (а соколску сбогъ нѣногъ убожества изоставлямъ отъ овога займа) на народню помоћ поиштете, кои мислимъ да се одрећи нећеду драговольно положити сваки по могућству своемъ, съ коимъ ћеду сиротины велико добро учинити и мене съ тимъ весма обвезати. Я се пакъ обѣщавамъ свима онима, кои у томъ помогли буду, таки по расположенію новаго митровскаго пореза уложеное съ благодарностію возвратити.

При томъ вами, брате Јоване, особито препоручуемъ назначену суму новаца найдалѣ до десетъ дана да покупите и овамо къ мени да пошлѣте. Из коего ћу я ваше усердіе общей пользи и служби познати више, кое отъ васъ и изискиваюћи, остаемъ

№ 1252
12. Септемврій 1821.

Вашъ

Доброжелатель
Верховни Сербій Князъ
Милошъ Обреновићъ

*

За исту цель разрезано е:

На	нахію	шабачку	12.000	гр.
„	„	вальевску	12.000	„
„	„	пожешку	7.000	„
„	„	крагоевачку	12.000	„
„	„	београдску	8.000	„
„	„	ягодинску	8.000	„
„	„	ћупрійску	5.000	„
„	„	пажаревачку	15.000	„
„	„	смедеревску	7.000	„
„	„	ужичку	6.000	„
„	„	рудничку	10.000	„
		Свега	102.000	гр.

Обявленіе
Арачліама свію нахія пашалука београдскога

Будуђи да е време приспѣло и ове године араче царске по милостиво отъ него послатим царскимъ тескерама собрати и тескере ове по народу раздати; оне су знак нашег вѣрног поданства нашему цару и нѣгове милости на овай народъ; того ради и не сумнямъ да сваки вѣрни Србин неђе драговольно овай царски данак дати. За собрати по народу овай данакъ опредѣліо сам я у нахію соколску кнеза Петра Обрадиновиђа, коему дао самъ налогъ, да може узети овога имена данак по 3 гр. и 2 паре отъ дѣтета одъ 7 година до старца одъ 80 година, изключаваюђи отъ овога дѣте отъ 7 година ниже, слѣпа и бѣсомучна, на кое ни пару узети строго заповѣдамъ.

Ако би се измежду народа нашего и онакови кой нашао, кой бы противъ волѣ и желѣ мое усудіо се сакрити кой арачъ, то реченій моій посланици могу ударити онякововому 25 батина.

Препоручуе се при томъ кнезовомъ и кметовомъ не саму сваку почесть отдавати горе именовитимъ арачліама, но и у свакомъ случаю касающему се до дѣла овога сваку рукопомођъ чинити.

Приключавамъ овди и указъ теченіа новаца по коему примати се и издавати имаю.

Дукати цесарски и сви полновесни кои су до данасъ примати у 16 гроша иду 17 гр. а ексик дукати никако у мирію примати се неђе.

Дукати турски, стамболи и мисири, талири зовоми ѳђилуци остаю по старой цѣни.

Турски талири пак зовоми бешлуци иду		5 гр.	10 п.	
Турски дукатъ махмудіа отъ 25 гр. иде		27 „	—	„
Рубіе	„	3 „	—	„
Талири крсташи	„	8 „	—	„
„ Орлаши и диреклије .	„	7 „	20	„
Слѣпаци	„	7 „	—	„
Цванцикъ небушенъ	„	1 „	10	„
„ бушенъ	„	1 „	8	„
Московска рубля	„	6 „	—	„
Каурски маряши и други маряши названи како и до садъ.				
Грошићи	„	—	6	„

Отъ овогъ теченіа новаца препоручуемъ не само кнезовомъ и арачліама, но и трговцима ни найманѣ не отступити. Особито никаковъ трговацъ да се усудіо неби подъ наказаніемъ овди назначено теченіе новаца повисити, еръ му се више признати нећe, а сву щету и казнъ самъ себи приписати има.

№ 1436

11. Октомврій 1821.

Верховни Сербіи Князъ
Милошъ Обреновићъ

Одређени као Арачліе за 1821. годину:

За нахію соколску кнезъ Петаръ Обрадиновићъ.
„ „ ужичку Степанъ Јовановићъ.
„ „ рудничку Илія Поповићъ, писаръ.

За нахію пожешгу Алекса Симић, писар.
„ „ крагоевачку Арсеніе, писар Добрачинъ и Михаилъ Жилонић.
„ „ смедеревску кнезъ Милосавъ Лаповацъ и Михаило Старчевићъ, писаръ.
„ „ ягодинску Илія Божурацъ и Живко, бывши писаръ кнеза Милете.
„ „ ћупріиску кнез Ресавацъ.
„ „ београдску кнезъ Никола Катићъ и Васа Симић, писар из Саранова.
„ „ пожаревачку Анта Протићъ, писаръ и Пећанинъ.[1]
„ „ валѣвску кнез Јовица Милутиновићъ с писаромъ кога Господаръ Єфремъ избере.

Господару Єфрему Обреновићу и Јовану Обреновићу; кнезовима: Милосаву Здравковићу, Пери Вулићевићу, Николи Станковићу, Јовану Демиру, Милети Радойковићу и Јовану Добрачи.

Будући да се време приближило къ разрезиванію и расположенію пореза, то и я не изоставлямъ васъ увѣдомити, да вы кнеже Н. Н. у Фторникъ у вече продъ Митровъ данъ, то есть 25. Октомвріа, реченаго дѣла ради у Веограду будете, гдѣ ћете протче кнезове застати. При томъ не изоставлямъ вамъ пре-

[1] Доцније за нахију пожаревачку одређен је да новце прима Карабибер, а списак да води Нета, писар.

поручити, будући да е Митрв-данъ време у кое расположеніе скела и проче уредбе касателно трговине предузети треба, то непропустите свимъ трговцима Н. нахіе на знанѣ дати, да сваки кой на скели съ цесаріомъ живомъ стокомъ тргуе къ мени у Крагоевацъ безъ далшегъ препятствіа у неделю предъ митровъ данъ дође.

№ 1447

13. Октомврій 1821.

Верховни Сербій Князъ
Милошъ Обреновићъ

Обявленіе
Трговцемъ за скеле

По дужности моей промишляти свагда о благополучію и благостоянію народа нашего, непрестано трудіо самъ се дознати начинъ коимъ бы у ово оскудно време у продаваню марве, аки единаго продукта нашего кои се у иностране землѣ извози, цѣна повисити се могла. Овакову мисль мою ја самъ сообщіо и вама трговцима нашега прдѣла, радъ будући и ваше о томъ мнѣніе чути, кои показуете ми едини способъ быти онай кои сте ми съ подписи ваши написан вручили. Оному вашему предложенію ја согласанъ будући, потверђуемъ отъ васъ трговаца изъ круга вашега избратаго компагніона на скели шабачкой и митровачкой Павла Радомировића; остружничкой и грочанской Милоя Радоевића; дубравичкой и рамской Коцу Марковића, а Винце са свимъ

исключуюћи да є не буде конечно; а смедеревачку Стояну Ћирковићу. Тако да они на реченимъ скеламъ съ договоромъ вашимъ све касателно трговине и оваго нашего предмѣта таки уредити могу, да къ предпріятію нашему общему намѣренію у поболшенію трговине достигнути можемо, нити итко отъ служителя народни, мали или велики, у овомъ дѣлу никаково предпріятствіе положити вамъ може.

Не за излишно судіо самъ также напоменути овди, аки бы изабрати кумпагніонъ старајући се само за собствени свой интересъ общи народни или повдинаго трговца пренебрегао, под жесточайши отговоръ и наказаніе доћиће.

Заповѣдамъ такожде свымъ назначенимъ компагніонима на свымъ скелама быти свагда касателно трговине међу собом у споразумѣнію.

№ 1498

25. Октоберъ 1821.

Верховни Сербій Князъ
Милошъ Обреновићъ

Господару Єфрему Обреновићу, кнезу Милутину Гарашанину, кнезу Пери Вулићевићу и Јокси Милосављевићу.

Будући да су трговци мени писмено предложили, да трговина у марви, коя є єдини подуктъ нашего предѣла кои се у ину страну извози, и отъ кудъ народъ нашъ сва потребна себи и данакъ набавля, поправити не може, ако скеле ньима у руке не дођу,

и на онимъ по своей вольи люде и управу поставе. За учинити пробу дао самъ скелу шабачку и митровачку Павлу Радомировићу, остружничку и грочанску Милою Радивоевићу, смедеревску Стояну Ћирковићу, а дубравичку и рамску Коци Марковићу, (на Винци пакъ скелу конечно дѣствовати кратимъ), и управу на онимъ на ніово расположеніе.

Того ради препоручуемъ, да вы такове први данъ по Митрову дну уступите имъ са свымъ принадлежностима къ оной.

№ 1499

25. Октомбер 1821.

Верховни Сербій Князъ
Милошъ Обреновићъ

Ћехая-бегу ч. везира Абдурахманъ-паше

У Београду

Съ особитимъ удивленіемъ видіо самъ изъ показанія мои кнезова да високопочитаеми нашъ Ефендумусъ Абдурахманъ-паша преко царскога канона и обичая овогъ народа, преморао е наше кнезове примити се нѣки велики икраміа. Ја добро дознаемъ колико е народъ овай дужанъ своему премилостивому цару давати, и оно безъ свакогъ затезаня и изговора давао е до садъ и отъ садъ даваће. Икраміе пакъ ч. везирима и ньиовой тевабій даю се по могућству и по добромъ состоянію народа и плодородію землѣ и по показанію благонаклоности къ народу честитихъ везира по величини кое доброте и

народъ умножава или умалюе икраміе. То е у насъ до сада обичай бывао, кой обѣщао се ч. нашъ везырь Абдурахманъ-паша еще изъ Аде све то наблюдавати. Да е икраміа и рахаметлій ч. Али-паши нѣкад повисивина а нѣкад умальивана, видити се може изъ протокола нѣгови до Ђурђева дана ове године, када непріятельи поставише несогласіе међу насъ двойцу и онъ насилно повиси икраміе. Того ради молимъ васъ, мой добри пріятелю, представите вы ч. везиру, да онъ као отацъ милостивимъ окомъ погледа на народъ овай, коему е ове године на много места градъ и вода жито и сѣно са свимъ отнело, отъ куда е народъ и свою мирію давао, и ово оскудно време трговине, да е већъ народъ започео гладнити, да бы се онъ по овдашнѣму обичаю милостиво склоніо примити за ову митровску полгодину мирію царску у цѣлости, а икраміе по овди приложеной ноти, и тако:

Миріе царске	150.000	гроша
Азаріе	11.500	„
За мутвак ч. везиру	100.000	„
Мадемъ пожаревачки . . .	1.750	„
Икраміе ч. везиру	25.000	„
Свега	288.250	„

Овди на вольи стои ч. везиру опоменуту суму икраміе или рачунати већъ послату му суму у путу 25.000 и другу у порезъ не ударати, или другихъ 25.000 гроша ударити, а перву суму у мирію царску рачунати.

Ћехая бегу	. . . .	10.000 гроша
Ћатипима ч. везира	. . . .	1.500 „
Силихтару	. . . .	1.000 „
	Главна сума	3000.750 гроша

Кадійски ресумъ по величини порезате суме да се назначи. —

По овди назначеной суми молимъ и високе буйрунтіе своє да би ч. везиръ нашъ издао. Я пак у име народа и кнезова неотричемъ, за знакъ нашего къ нѣму почитанія и привржености, како што самъ мало више напоменуо, када народъ у болѣмъ состоянію буде, ч. нашему везиру и тевабій соразмѣрно доброти нѣиовой икраміє повисити.

№ 1541

2. Ноемврій 1821.

Верховни Сербіи Князъ
Милошъ Обреновићъ

Наставленія скелеціяма

Позивајући се на ваше и протчи трговаца и имени ваши потвержденоє обвязателство отъ 25. Октобрія сего лѣта за моћи поставити больи поредак међу трговцыма и повисити цѣну марви у вилаєту, додаємъ єще и ово къ моєму обявленію отъ истога горнѣга датума издатому:

1. Ни єданъ трговацъ да се усудіо неби марву у вилаєту на вересію узимати, за коє биће жестоко наказанъ у новцу и на тѣлу и за коє већъ издао самъ заповѣсть на кнезове да добро мотре;

2. Да ни єданъ трговацъ, развѣ у присуствію опредѣленаго скелеціе марву свою съ мущеріомъ годити не може;

3. Да се ни єданъ трговацъ неби усудіо мущерію другога трговца отвратити, понудивши марву или наишавши на мущерію, да би оному свою марву продати могао;

4. Ни єданъ трговацъ свою марву у Цесарію на вересію да не да;

5. Опредѣлени скелеціа да прима новце свакога трговца из Цесаріє за продату марву, по овдашнѣмъ обнародованомъ теченію новаца, при коємъ и новци да не буду фалишни и єксикъ, ибо онъ ће, опредѣлени скелеціа, зато одговарати;

6. Ни єданъ трговацъ из наше стране не може имати у Цесарій ортака у марви, нити марву иностраному трговцу под калаущину давати;

7. Отъ овогъ урежденія не изузимаю се ни трговци изъ други пашалука, кои на скелама нашим тргую;

8. Управительи скеле да обяве свимъ трговцима кои калаузе потребую, да оне мени по имену представе, коихъ калаузе имена ја ћу подъ моимъ печатомъ управателю скеле послати, на коємъ печату съ друге стране трговац да напише, да онъ добаръ стои за именоватог калауза платити, что узме за нѣгову трговину;

9. Када калаузъ марву погоди, трговацъ да не може побіяти, нити сиротиньи натрагъ враћати;

10. За точное наблюдаваніе овога урежденія обвезали су се сви трговци опредѣленому управителю за трудъ нѣговъ платити отъ ћара ситне марве 5 пара; отъ пара говеди и коня по 20 пара; отъ комада оваца и коза по 2 паре.

Више написано заповѣдамъ управителю скеле и трговцима у свему содержанію точно наблюдавати, кои пак наблюдавао не буде, подъ отговоръ къ мени доћи ће.

Нико безъ моегъ наставленія и дозволенія трговати да се ніе усудіо.

№ 1569

7. Ноемврія 1821.

Верховни Сербій Князъ
Милошъ Обреновићъ

Расположеніе митровског пореза за 1821. годину

На нахію			гр.	пр.
„	„	пожаревачку	152.699	20
„	„	смедеревску	55.477	
„	„	ћупрійску	43.746	—
„	„	ягодинску	83.433	—
„	„	крагоевачку	98.020	—
„	„	пожешку	65.250	—
„	„	рудничку	61.088	20
„	„	ужичку	60.871	—
„	„	соколску	24.535	20
„	„	вальевску	114.564	20

На нахію београдску . .	80.982	20
„ „ шабачку . . .	78.082	20
Свега . . .	918.760	00

Узъ овай распоредъ пореза, послатъ є

Распис
свима кнезовима, свештеницима и поштенороднимъ кметовима и целоме народу нахіе (коя буде).

Мое любезно поздравлѣ!

По обичному урежденію сваке по године данакъ цару уречени на нахіе располагати и сада соборно сви кнезови, са согласіемъ нашего веститога везыра, Абдурахман паше, наименовали смо и расположили на нахіе, како царску мирію, тако нашему веститому везыру и нѣговой придворной господи икрамію, за царске и нахійске мезулане, трошкове друмске, кнезова, войвода и прочи служителя у нахій плату, за сено и дрва, што се обично дае на капію ч. везира.

Трудили смо се сви ово полъ године умалити ову порезу, но сматраюћи продуженіе наши дѣла у Стамболу кодъ пресветле Порте, учинѣне велике трошкове о пришествію ч. везира нашегъ Абдурахманъ паше како у Београду, не само што се ово полъ године зимушнѣ порезе умалити ніе могло, већ и млого више изискивало; то я сматраюћи недостатакъ народньи у свакомъ призренію рѣшио самъ се ни умалити, нити пак што повисити, но при овимъ оставити као што є ђурђевска пореза была. И тако на вашу нахію припало є. . . .

У овой суми садержава се еднимъ словомъ све што се има давати од нахіе за ово полъ године. Запрещава се свакому кнезу и кмету селскому ни едну пару ни за какавъ рачунъ къ овой суми непридати, ни умалити ову суму. Ову назначену суму како кнезовомъ тако и кметовомъ селскимъ заповѣдамъ, а и найстрожіе налажемъ, да би найправедніймъ начиномъ у три класе по имуђству серміе по главама расположили.

Ја нисамъ у петогодишнѣмъ располаганю пореза пропустіо никада васъ опоминяти и заповѣдати строго о томъ. Но къ великому моему негодованію слабо се мой овай налогъ исполнявао на нѣким местима — но противно случавало се, да сте ударали равну порезу на оженѣна човека кой одъ живе стоке ни кокоши предъ куђомъ нема и тако и землѣ ради усева и равнилисте ихъ съ онима кои има землѣ за оранѣ и кошенѣ (кромъ винограда, воденица, вођняка и прочи полезни милькова, гдѣ е могло и по 5 брађа уживати се). По праведному расужденію у располаганю порезе по главама совѣстно и весма праведно да поступате острѣйше заповѣдамъ, како ти у случаю гдѣ су у дому два и три сина оженѣна находе, а отац у снаги или у старости еще међу ньима налази се, такови родитель не само порезе веђъ и свакогъ кулука освобођенъ быти заслужива, а припадшу порезу на синове равномѣрно расположити надлежи. И будуђи да се у нѣкимъ местима у едногъ човека тако по млого землѣ находи, да е самъ обработати не може но зарастла у трнѣ, а другому не дае или под ки-

рію дае; то заповедамъ свакому кнезу и кмету, да бы одъ онаквихъ неправедника или неређина празну землю отузимали и неимущему давали и пришелце населявали, где се онаково излишество землѣ налази на онога порезу ударали. Одъ ове определѣне порезе да не буде ни еданъ слободанъ кромъ священика, други кои би показао мое слободно писмо за услуге отечеству какове нибудъ или за недостатакъ здравія, телеснoгъ и старости бѣдне.

Непропущамъ такожде кнезовомъ и кметовомъ сви нахіа препоручити, да сваки одъ васъ на она села, коя су овога лѣта гнѣву божію подвргнута была и полѣскогъ плода тако лишена да ни дѣчицу свою сада съ чимъ ранити немаю, призрѣніе имати. То е една уредба божія, коя све насъ постиђи може и за то дужнисмо призрѣніе имати. Того ради и препоручуе се кнезовомъ, да они на такова отъ града побіена села припадшу порезу само оних отнюдъ немогущихъ свою порезу платити, на проча у нахій или кнежине села расположе.

Прочи сваки безъ роптанія, съ покорностію и послушаніемъ сваке заповѣсти западшу порезу да има давати, ибо то е едино средство найважніе за одержати овай даровани намъ отъ премилостиваго цара нашего миръ и тишину и овим средствомъ или начиномъ повинуюђи се нашему великоможному цару, не можемо се никако бояти какове опасности нашему благостоянію

Свимъ кнезовомъ и кметовомъ во обще налаже се что би овай порезъ что скоріе совокупили.

Напослѣдокъ препоручити не изоставлямъ, да отацъ кои два или три сина ожењѣна у кући имаде, био онъ старъ или у снаги, исключава се одъ сваке порезе и кулука.

№ 1656

23. Новемберъ 1821.

Верховни Сербій Князъ
Милошъ Обреновићъ

Заповесть на Народъ

ИЗДАТА УЗЪ ПОРЕЗУ И ТАРИФУ

1. Коіомъ налаже се свимъ кнезовомъ, кметовомъ и цѣломy народу да свако село по садашнѣмъ обичаю без свакогъ изговора постара се убити по єдногъ куряка, а кожу нѣгову къ мени на видѣніе послати. На тай начин да неби никакво село усудило се изъ общества каковог куряка купити, већ свако село по себи и за себе по єднога да убіе куряка. —

2. Видећи я колико се шуме бадява троши и безъ икакове ползе обара на прошће и проче маловажне ситнице, кое се одъ лежећи и вѣтромъ оборени клада добити може; и предвидећи ако би у будуще на овай начинъ шума обарати се непрестала, да ћемо са свимъ не само жировшића лишени бити, отъ кое найвећу файду имамо, већъ недостатакъ и у самой потреби гореня скоро осетићемо. Того ради налаже се кнезовомъ и кметовомъ, да на то добро позорствую и то недопуштаю, бодро око на шуму да имаю и да ю никому на какове ситнице обарати не допуштаю,

кромѣ какове важне япіє, и то знанѣмъ кметова од села. Из овога сваки разумни и добромислени кметъ лако видити може колико є нужно да се съ бодростію на то пази и да сваки кметъ често свою шуму обилази, да се такова на прошће и у зиму за говеда не обара и скресава; кога пакъ да такова что чини ухватіо буде, таковогъ безъ свакогъ изговора своєму главному кнезу да пошлѣ, кои ће тамо за примѣръ прочимъ нѣму подобнимъ остру каштигу примити.

3. Съ великимъ сожаленіемъ и негодованіемъ слушамъ и видимъ како се чрезъ небреженіа нѣки лењиваца и лупежа найлепше ливаде отъ свиня подкопавају и неупотребляеме постају. За положити дакле овой своєволной щети предѣлъ, съ споразуміемъ мои главни кнезова, за добро судіо самъ, да сваки онай кои свинче у своєй ливади до три путъ ріюћи затече, слободно такова убити може, ако не бы сайбія свинмама пастира нашао.

№ 1657

2 Ноємврій 1821.

М. О.

Тарифа
о теченію новаца узъ порезу

	гр.	пр.
Дукати цесарски, холандски и рушпе по · ·	18	20
Дукати у суферинима и француски по · · ·	18	—
Крсташъ талиръ по · · · · · · · · · · · ·	8	20

Орлашъ талиръ по . . . . 8 —
Слѣпакъ талиръ по 7 20

Протчи сви новцы цесарски и турски остаю при досадашнѣой цѣни, слѣдователно по оной и да се примати и издавати имаю, а не другоячіе.

№ 1665
25. Ноемврій 1821.

М. О.

Дозволеніе

Дае се дозволеніе Н. Н. (изъ мѣста ове или оне нахіе) да може као калаузъ за свог газду трговца Н. Н. изъ Н. Н., ове или оне нахіе, куповати по вилаету сваку живу стоку по изданой моіой заповѣсти у трговачкимъ обявленіяма.

№ 22
4. Јануаріа 1822.

(М. П.) **Милошъ Обреновићъ**

Свима скелеџіама: Коци Марковићу, Стояну Ћирковићу, Милою Радоевићу и Павлу Радомировићу.

Дошло е до зная моего, да се цесарци стараю преко наши трговаца мале свинѣ (фришлинге) наручивати, да бы томъ хитростію мало по мало и матори свиня цѣну оборили, и у име фришлинга куповали. За предупредити таковомъ непоредку, изъ коегъ бы временомъ штета трговини родила се, за

добро судіо самъ вама (Н. Н.) и свимъ прочимъ скелеџіама наложити, да свакомъ трговцу во особъ, кои на вами врученимъ скелама тргую, мою заповѣстъ появите, да се у будуще никаковъ одъ ныхъ усудіо не бы са своіимъ мущеріамъ фришлинге погађати, веħъ свагда маторе свинѣ да погоди съ трговцемъ. Ако би по томъ у чопору своемъ и младе свинѣ мешао, подъ именомъ маторихъ да ихъ продае. Єръ ако бы смо се съ цесарцима у фришлинге упустили, даħемо имъ сами поводъ, да у будуще и маторе свинѣ подъ именомъ фришлинга погађаю, и купую, као што су и до садъ радили. Кое вамъ скелеџіяма точно наблюдавати строжайше заповѣдамъ

№ 243
14. Фебруарій 1822.

Остаемъ и есамъ

Милошъ Обреновиħъ
Князъ Сербски.

Свимъ четворици скелеџіа: Павлу Радомировиħу, Милою Радоевиħу, Стояну Ћирковиħу и Коци Марковиħу писато да одъ 40 гроша мршаве и спрама тога дебеле свинѣ како су до сада продавате, да не допуштаю нижомъ цѣномъ у Цесарію продавати, а назимадъ, зовома фришлинге, ни коимъ начиномъ и никаковомъ ценомъ на ону страну да се не претурају. Нехтену ли трговци изъ Цесаріе овомъ цѣномъ плаħати, то сваки скелеџіа да затвори скелу и ничіе свинѣ на ону страну да не претура.

А нашимъ трговцима, кои су већ онамо марву отерали и немогавши е ономъ цѣномъ продати имаюћи е у рукама, да сваки каже нека марву одъ воде измакну и неко време причуваю, докъ опетъ цесарски трговци овомъ досадашньомъ цѣномъ свинѣ потребовали буду. Ербо ово умаленіе цѣне свинама, есть само едно лукавство и договоръ оностранп трговаца, да бы сотимъ учинили да могу што маньомъ цѣномъ одъ наши трговаца свинѣ узимати. А нашимъ трговцима болѣ е за неко време и не радити, него радећи сами себи и народу нашему штету проузроковати. Ово исто урежденіе Господарево да изяве скелеџіе и нашимъ трговцима, но съ препорукомъ одъ стране Господареве да у тайности обдерже.

№ 581
29. Марта 1822.

Благороднимъ господамъ кнезовомъ, почтенороднимъ кметовомъ и терговцемъ и цѣлому народу нахіе или кнежине Н. Н.

Мое любезно поздравлѣ!

По обичному урежденію сваке полъ године дадакъ цару уречени на нахіе располагати, и сада соборно сви кнезови са согласіемъ нашего честитога везира Абдурахманъ паше располажемо на нахіе како царску мирію, тако честитому везиру и нѣговой придворной господи икрамію, за џарске и нахійске мевулане, трошкове друмске, айлуке войводама, кнезо-

вима и прочимъ служительима народнимъ. Такоћеръ за сено и дрва, коя се обично даю на капію честитога везира. О прошлой митровской порези трудилисмо се са согласіемъ нашего честитога везира умалити полгодишню порезу; но трошкови кнезова наши у Цариграду, равно и учинѣни знатни трошкови о пришествію овогъ честитогъ везира у Београдъ, не само нису нама допустили умалити порез, да што више, неударивши речене трошкове у митровски порез, збогъ градомъ побіенихъ села и слабе трговине, у доволѣно знатни дугъ поставилису насъ. — Сада пакъ сматрајући, да є всеблаги Богъ овога лѣта народъ нашъ обдаріо свакимъ беріћетомъ, притомъ да є и трговина болѣ него прошле године появила се, то да би одужити народъ, баремъ нѣколико овога дуга за добро судіо самъ, ударити сада ове ђурђевске порезе, на сваку порезску главу по єданъ грошъ више него што є прошле митровске порезе было, и тако на (нахію или кнежину) вашу припада сума (колико буде).

У овой суми содержава се сва миріа царска, везирска, нѣгови и наши служителя айлуци, содержава се такођеръ и по онай єданъ грошъ што є више ударедно; єднимъ словомъ у овой суми содержава се све што (нахіа или кнежина) ваша за ово полъ године давати има. Одъ овогъ даваня порезе не изузима се ни кнезъ, ни кметъ и ни єданъ служитель народни кои годъ онъ био кромѣ свяшеника. Запрещава се острѣйше кнезовомъ и кметовомъ къ овой горе назначеной суми ни єдну пару више одъ

народа захтевати, нити пак умалити. Отъ ове именоване главне суме колико припадне на село по главама, заповедамъ кнезовомъ и кметовомъ сеоскимъ, да найправеднiймъ начиномъ у три класе по имућству серміе расположе по главама. Я самъ ово исто о расположенію сваке порезе заповедао, но къ довольномъ негодованію моємъ разумѣо самъ, да се овакова моя заповѣсть на нѣкимъ мѣстима послушала ніе, но вмѣсто што бы порезу по имѣнію свакога расположили, наложили су єднако бреме на найсиромашніегъ како и на найимућніегъ. На ово биће сада моє особито смотрѣніе и где се такови поступакъ кнезова и кметова сеоски нађе, быће найжесточіе и безъ сваке милости наказани.

Одъ порезе и кулука оставляю се само они родительи, и то само за свою главу, кои по два и по три сина оженѣна имаю, а синови на себе даю подпуни порезъ. Оставляю се такође и они кои или за показане нѣке своє важне заслуге къ отечеству или сбогъ убожества своєго писмомъ моимъ од пореза исключени єсу.

Даємъ власт кнезовима да могу населявати стране люде свуда по селима где прилично нађу и ньима землѣ или за крчевину определити или одъ собствени нѣкога нерадина, или коя више има него што обработати може, одвоити и оному новонаселцу или болѣмъ радину предати.

Ова сва праведна предложенія представляюћи кнезовомъ главнимъ, кметовомъ, трговцемъ и цѣломy народу, увѣренъ сам да ће сваки благородни Ср-

бинъ са свакомъ покорностію и послушаніемъ свимъ моимъ овде обявлѣннимъ заповѣстима покоравати се и ову мирію драговолѣно безъ роптанія и принужденія одма дати, и то съ већимъ усердіемъ када сравни нашъ данашньи миръ и рахатлукъ кои по милости великога Султана богато уживамо, съ прећашньимъ опасностима, и када промотри да само овимъ даванѣмъ и овомъ покорностію нашему цару, ово велико добро кое сада имамо вѣчито одржати можемо, коего мира и благополучіа да се вѣчито наслаждавате, желим и пребивамъ свимъ вамъ доброжелатели

№ 880
10. Маія 1822.
У Крагоевцу.

Верховни Сербій Князъ
(М. П.) **Милошъ Обреновићъ**

Расположеніе ђурђевскогъ пореза за 1822. год.

		гр.
На нахію пожаревачку		175.664
„ „ ћупрійску		47.632
„ „ ягодинску и то:		
На кнежину Темнић	43.920	
„ „ Левачъ	45.320	
Свега		89.240
На нахію крагоевачку и то:		
На кнежину лепеничку	34.496	
„ „ ясеничку	21.728	

На кнежину гружу . . . 46.272		
	Свега . .	102.496
На нахію рудничку		65.056
„ „ пожешку		84.064
„ „ ужичку		69.584
„ „ соколску		29.136
„ „ валѣвску		129.200
„ „ београдску и то:		
На кнежину Станковића . 21.696		
„ „ Становвића . 15.040		
„ „ Катића . . . 14.192		
„ „ Виђентіевића 12.576		
„ „ Михайловића 25.840		
	Свега . .	89.344
На нахію смедеревску		59.008
„ „ шабачку		88.144
	Сума . .	1.028.576

№ 882
10. Маія 1822.

М. О.

Почтенародникъ трговцемъ и свимъ еснафомъ общества београдскогъ

Мое поздравлѣ!

Изъ вашегъ предложенія учинѣногъ ми подъ числомъ 13. овога месеца Юнія съ удовольствіемъ видіо самъ похвале достойно захтеванѣ ваше, да болѣгъ и точніегъ внутренѣгъ поредка ради вашегъ

како и исполненія мои заповѣсти потребуете: Желите имати отмѣна съ моимъ полномощіемъ снабдѣна 4 човека, *кои ће точно внутрени поредакъ међу трговцима и занатліяма свакогъ реда обдержавати*, и къ исполненію мое сваке заповѣсти свакогъ вообще и поединогъ ободравати.

Овому праведному жаланію вашемъ, изъ когъ любовъ и приврженость ваша къ любезномъ отечеству нашемъ види се — я изъ дужности мое коя се къ устроенію благополучія и къ удоволствію свакогъ клони — радостно соглашавајући се на овай конацъ, Милутина Радовановића, Хаџи Лазу и Насту Петровића наименовати и съ овимъ моимъ обявленіемъ уполномоћити за добро судіо самъ, съ тим условіемъ: да ови предречени уполномоћени кметови у согласію существующегъ кнеза варошкогъ на свакиі внутрени поредакъ како и у исполненію сваке мое заповѣсти остро позорствую, кои и совершену властъ имаю свакогъ, внутренѣму поредку и общему уговору кои се къ ползи свакогъ клоніо буде како и исполненію мое заповѣсти противостоећегъ и упорногъ силою даногъ имъ моегъ полномощія къ общему поредку принудити. При томъ ако би се и онакви нашли (о коемъ я сумнямъ) кои ово мое полномощіе презирајући никоимъ начиномъ у поредакъ довести се неби могли, да могу предречени и наименовани кметови, власть существующегъ тамошнѣгъ суда кнезовскогъ у помоћъ призвати, кои ће по налогу моемъ онигъ упорногъ строгимъ начиномъ къ дужности своіой напоменути знати.

У надежди да ће сваки овомъ уређенію моемъ, кое се къ добру свакогъ клони, охотно и драговольно повиновати се, пребиваю и есамъ

№ 1217
21. Юнія 1822.

Верховни Сербій Князъ
Милошъ Обреновићъ

Кнезу ягодинскомъ Михаилу Куюнџићу

Благородны кнеже Міяило!

Здравствуйте!

Ето долази тамо татаринъ нашегъ честитогъ везира, съ буйрунтіомъ нѣговомъ, и са суретомъ фермана царскогъ, да изяви тамошньимъ жительима, у име целе нахіе ягодинске, побіеніе цѣне новцыма, по заповести високогъ дивана царскогъ, съ налогомъ, да сваки у будуще по оной цѣни прима и дае новце, а не другоячіе. Но будућу да е ово побіеніе новаца врло убитачно за нашъ народъ, то нужно намъ е старати се каквимъ год начиномъ, да бы могли учинити, да остану новцы у садашньой цѣни, како што су и до садъ ишли. И на тай конацъ препоручуемъ вама, како примите ово мое писмо, одма да призовете къ себи неколико кметова, и отмѣній трговаца тамошньи, и да имъ явите, чега ради долази тамо тай татаринъ и научите ій кадъ се предъ свима ньима кодъ войводе прочита такова буйрунтія и суретферманъ, и оны разумеду шта се у ньима пише, тада сви нека викну единогласно, онди кодъ вой-

воде, и предъ овимъ татариномъ, да е то побіеніе новаца тешко за народъ, и да народъ неће моћи пристати на то. Будући да ми ни одъ кое стране недобивамо новаца кромѣ изъ Цесаріе, кое неможе преморати нашъ царъ, да намъ даю новце, по ону цену, како онъ заповеда да иду у нѣговомъ царству, и тако мы найпосле, неђемо моћи добити ни толико новаца, съ коимъ би платили царску мирію, а комо ли да би што добили и за уживлѣнѣ. Но све ово нека говоре кметови и трговцы онако, као да би оны сами изъ свое главе то говорили, а не по чіемъ наговору и ви да се чините, као и да немате никакавъ аберъ одъ тога што народ говори, а добро чувайте, да се то не дозна, да самъ я вама за то писао, или да сте вы то кметове наговорили. А вы то можете казати кметовима и трговцыма, и да имъ неявляте, да сте одъ мене писмо добили за то. Съ тимъ остаемъ.[1]

№ 1615

21. Августа 1820.

У Крагоевцу

Вашъ Доброжелателни

Верховной Сербій Князъ

Милошъ Обреновићъ

[1] Исто овакво писмо испраћено је и кнезовима нахије смедеревске и пожаревачке.

Арачліе за 1822. годину

У нахиій пожаревачкой Антоніе Пећанинъ, момакъ господаревъ и Васа, писаръ кнеза Јоксима.

„ „ смедеревской Марко Ягньилацъ и Таса Симићъ, писаръ.

„ „ београдской Узун-Мирко и Максимъ Ранковићъ, писаръ и Михаило Жиловићъ, момакъ Господаревъ.

„ „ валѣвской Матеяшъ, момакъ Господаревъ и писаръ когъ определи Господаръ Єфремъ.

„ „ соколской Новица, момакъ Господаревъ и писаръ Янаћко.

„ „ ужичкой Павле Штуле и Гая Хаџићъ с писаромъ когъ одреди Господаръ Јованъ.

„ „ пожешкой Радоє изъ Мойсиня и Никола Паштрмчевъ съ Нешомъ писаромъ изъ Шума крагуєвачке нахіе.

„ „ рудничкой оставлѣно на произволѣнѣ Господару Јовану да одреди когъ хоће.

„ „ крагуєвачкой Благоє, момакъ Господаревъ и Гашпаровић, писаръ Гарашаниновъ.

„ „ ягодинской Илія Божурацъ, съ ньимъ Илія писаръ изъ Деонице јагодинске нахіе.

У нахиій Ћупрійской кнезъ Ресавацъ са своимъ писаромъ и момцима.

№ 1801

18. Септемвра 1822.

Теченіе новаца

КАКО ЋЕ СЕ У АРАЧУ ЦАРСКОМЕ ПРИМАТИ:

	гр.	пр.
Махмудія	28	—
Цесарски дукатъ, рушпа, холандски и папини по	18	—
Дукати у Суферинима, француски и они съ иконицама по	17	20
Фундукъ и цезаеръ или тунусъ по . . .	12	—
Рубіе по	3	—
Талиръ крсташъ по	8	30
„ крилашъ или карловац	8	—
Диреклія	8	10
Слепаци по	7	20
Московска рубля и француски талиръ . .	6	—
Цванцикъ небушенъ по	1	10
„ бушенъ по	1	8

№ 1801

18. Септемвра 1822.

М. О.

Обявленіе
за трговце коима дозволява се трговати са живомъ марвомъ

Коимъ извѣстно творимъ свакому како я сматраюћи велики непоредакъ међу трговцима коимъ

штета трговини причинява се, збогъ кое и сиротиня велику штету трпи; то за привести колико е можно трговце и трговину у поредакъ, за добро судіо самъ отмѣне и имуће трговце изабрати у овомъ пашалуку, кои се обвежу тврдо да могу и хоће одъ сиротинѣ марву за готове новце и не на вересію куповати, и да никадъ дотле упустити се неће да сиротиня сбогъ неплатежа трговачкогъ у будуще съ тужбама своима мени досађуе.

Сверхъ тога заповедамъ да само трговци главни одъ кумпаніе могу долазити на скелу и погодбу чинити съ оностранимъ трговцима, а ни еданъ други одъ кумпаніе. Строжайше запрещавамъ, да не бы ови главни трговци еданъ другомъ стоке покудіо, нити муштерію другогъ отвратіо одъ пазара, да бы истомъ купцу свою стоку болѣ продао. Ако бы се кое одъ горе назначени преступленія при коемъ трговцу нашло доћиће подъ строжайшу казнъ и за свагда изъ реда трговачкогъ исключиће се.

Обзнанюемъ къ тому: ако бы се кой ортакъ одъ кумпаніе овди назначенихъ главнихъ трговаца у трговини овой кумпанійской задужіо, то кумпанія дужна е, безъ свакогъ изговора, платити дугъ за свогъ кумпаніона или калауза оних.

По прочитанію и добромъ истолкованію овогъ обявленія согласи се по свему содержанію нѣгову на ови уговоръ драговольно (како буде име трговца) съ обѣщаніемъ да ће га драговольно и точно испольнявати и за свое ортаке свагда одговарати. По чему я признаіемъ нѣга (Н. Н.) за трговца и дозволявамъ

ему трговину са свакомъ марвомъ водити и изъ Србіе у Цесарію на свакой скели предавати гдѣ за себе приличніе нађе безъ свакогъ препятствія.

Дано и прочая

№ 2097

29. Октобрій 1822.

Верховни Сербій Князъ
Милошъ Обреновићъ

Наставленіе
Консулима свію скела

Позивајући се на ланьска ваша и прочи трговаца писмена обвезателства имени ваши потврђена, да бы моћи поставити больи поредакъ међу трговцима и повисити цѣну марве у вилаету, додаемъ іоштъ и ово къ моему обявленію одъ 29. т. м. подъ № 2097 т. г. — 1. Ни еданъ трговацъ да се усудіо небы марву у вилаету на вересію узимати, за кое биће жестоко наказанъ у новцу и на тѣлу; и за кое издао самъ већъ заповѣсть кнезовима да добро мотре. — 2. Да ни еданъ трговацъ развѣ у присуству опредѣленогъ консула марву свою съ муштеріомъ годити не може. — 3. Да се ни еданъ трговацъ не бы усудіо муштерію другога трговца одвратити одъ пазара, покудивши марву онога или наишавши на муштерію нѣгову, да бы ономъ трговцу свою марву болѣ продати могао. — 4. Ни еданъ трговацъ марву свою у Цесарію нити на срећу да дае, нити кои одъ наши трговаца може прећи у

Цесарію и марву свою на вашари цесарски продавати, нити ортака у оной страни имати може, нити пакъ стоку иностранимъ трговцима подъ калауштину давати. 5. Опредѣлени консулъ да прима новце свакога трговца за продату марву изъ Цесаріє по овдашнѣмъ обнародованомъ теченію новаца, при коємъ и новци да не буду фалични и єксикъ, ибо онъ ѣе, опредѣлени консулъ, за то одговарати. — 6. Ни єданъ трговацъ изъ наше стране не може имати у Цесарій ортака у марви. — 7. Одъ овога уреѣенія не изузимаю се ни трговци изъ други пашалука; но овде сматрати є и на обстоятельства. — 8. Назначени консулъ да обяви свимъ трговцима кои су до садъ трговали и садъ тргую, да све преѣашнѣ изуне, коє године они били, ныма у руке предаду, а они да їй мени пошлю; къ тому да попишу имена свію они кои су трговци главни или ортаци ныни за калаузе своє примили, на коє воспослѣдоваѣе, по ланьскоме моє потврѣеніє. Оне пакъ коє дознаю да безъ могъ изуна или као калаузи тргую, безъ свакогъ изговора имена ньина да назначе, кои ѣе доиста жестоку казнъ претрпити. — 9. Када калаузъ марву погоди, трговацъ да не може погодбе побіяти, нити пакъ марве сиротины враѣати. — 10. Одъ платежа превоза по 16 пара изузимаю се главни трговци, кои изуне на своє име изваѣене имаю и съ Цесаріомъ погодбу чинити могу. — 11. Само главни треовци могу погодбу чинити съ оностранима, а ньипимъ ортацима не допушта се. — За награду точногъ наблюдаваня овогъ поредка дужни су сви трговци

определѣному консулу Н. Н. за трудъ нѣговъ плаћати одъ пара говеда по 20 пара, одъ пара свиня 5 пара и одъ пара оваца и коза по 4 паре.

Више писано заповѣдамъ консулу и прочимъ трговцима у свему наблюдавати, а сверху тога и мое издане нове тарифе точно придржавати се. Кои ово наблюдавао небы, доћи ће къ мени подъ одговоръ.

№ 2110

30. Октовра 1822.

Верховни Сербій Князъ

М. О.

Тарифа

О наплаћиваню ђумрука на скелама шабачкой, митровачкой, остружничкой, ритопечкой, смедеревской, дубравичкой, рамской и мудавской.

	гр.	пр.
Од едногa коня	2	—
„ „ говечета	2	—
„ „ свинчета	—	20
„ едне овце или козе	—	10
„ „ коже говеђе	—	20
„ „ „ овче маторе	—	2
„ „ „ козіе „	—	3
„ две „ „ мале	—	3
„ „ „ овче „	—	2
„ едне коже лисичіе	—	5
„ „ „ зечіе	—	2
„ „ оке воска	—	6

Од єдне оке лоя	—	2
„ „ „ меда	—	2
„ „ „ масла или масти	—	2
„ „ осовине	—	1
„ 100 дикмиħа	—	20
„ „ проштаца	1	—
„ „ наплатака	—	24
„ „ обруча мали	—	12
„ „ „ велики ясенови	—	20
„ „ мертека растови	1	20
„ „ „ од другòг дрвета . . .	1	—
„ „ баскія	—	24
„ єдне греде растове	—	5
„ „ „ од другог дрвета	—	2
„ єдног фата дупли дрва	—	20
„ „ „ полдупли дрва	—	10
„ „ „ мали „	—	5
„ превоза єдногъ човека на беглучком чамцу	—	16

А на собственомъ чамцу зобранює се свакомъ превозъ на ону страну.

Од странске робе коя у земљу доходи:

	гр.	пр.
Од єдногъ акова ракіє	1	—
„ „ „ вина	—	20

Одъ сваке проче робе буди когъ имена да се узима одъ свакогъ гроша (колико она коштовала буде) по . . . . — 2 пр. у коіой роби разумева се и бакаръ, калай и гвожђе.

№ 2109

30. Октомврія 1822. М. О.

Расположеніе митровскогъ пореза за 1822. год.

На нахію соколску . . .	34.020	гр.
„ „ ужичку . . .	86.600	„
„ „ рудничку . . .	80.460	„
„ „ пожешку . . .	108.360	„
„ „ крагоевачку:		
„ кнежину лепеничку .	46.480	„
„ „ ясеничку .	29.460	„
„ „ гружанску .	55.780	„
„ нахію ягодинску:		
„ кнежину темнићску .	58.140	„
„ „ левачку . .	57.540	„
„ нахію ћупрійску . .	60.980	„
„ „ пожаревачку . .	223.340	„
„ „ смедеревску . .	76.000	„
„ „ београдску:		
„ кнежину Станковића .	27.300	„
„ „ Становвића .	18.620	„
„ „ Катића . .	17.260	«
„ „ Вићентіевића	15.780	„
„ „ Живкову .	31.140	„
„ нахію валѣвску . . .	158.920	„
„ „ шабачку . . .	110.180	„
Сума . .	1.296.360	гр.

№ 2343

15. Декемвріа 1822.

М. О.

*

На сваку порезску ѓлаву ударено е по 20 гроша пореза.

Цена новаца по ферману

	гр.	пр.
Махмудіа	25	—
Дукатъ стамболски	8	—
„ мисирски	7	—
Рубія	3	—
Доксанлукъ	2	20
Етлишлукъ	2	—
Бешлукъ талиръ	5	—
Юзлук	2	20
Иħилукъ	2	—
Рушпа дукатъ	15	10
Баджаклія (холандски)	15	—
Дукатъ цесарски и папинъ	14	30
Талири крсташи, дирекліе и орлаши . .	6	20
„ слепци	6	—
Цванцикъ сваки	1	3
Фундукъ	11	—
Тунусъ	12	—
Каурски маряшъ	—	30
Петаци и мали маряши	—	10
Грошиħи	—	5

№ 365

7. Марта 1823. М. О

Арачліе за 1823. годину

У нахій соколской Новица и Василько.

„ „ ужичкой Марко Ягньилацъ, Николче Мецовлянинъ и Стѣпанъ, писаръ.

У нахій пожешкой Радое изъ Мойсиня и Андріа, писаръ кнеза Вучића.
„ „ рудничкой Коста Кутловацъ и Бешлія с Денчомъ, писаромъ.
„ „ ягодинской Илія Божурацъ и Атанаско Бећаръ съ Иліомъ, писаромъ изъ Деонице.
„ „ ћупрійской кнезъ Ресавацъ.
„ „ пожаревачкой Матеяшъ, Обрадъ и Арса, писаръ.
„ „ смедеревской Аксентіе изъ Рамаће, Инџе и Васа Симићъ, писаръ.
„ „ београдской Жиловићъ, Добривой и Макса, писаръ.
„ „ валѣвской Господаръ Єфремъ.
„ „ крагуевачкой Андрія писар, Јованче и и Дели-Стоянъ, момци господареви.
У Београду Марко Богдановићъ, булюкбаша.

№ 1695

7. Септембра 1823.

М. О.

Свимъ кнезовомъ београдскога пашалука

Благородни кнезови нахіе (коя буде)

Ето я пошилѣмъ арачліе съ тескерама царски арача у нахію вашу. При томъ являмъ вамъ, да е ово особита мирія царска, кою царъ безъ свакогъ изговора захтева да му се по ферману нѣговомъ даде. Я самъ прошле године старао се онай недо-

статакъ у арачима порезомъ накнадити, но видіо самъ да се съ овимъ на край изићи не може, то за нуждно судіо самъ ове године узимати новце у араче по гласу фермана. Тога ради препоручуемъ вама да соберете народъ нахіе ваше и да му именомъ моимъ заповедите, да се небы ни еданъ овой уредби противіо, но да бы сваки безъ роптанія дао новце по ферману коихъ теченіе свакому арачлій назначіо самъ, противеће се пошлѣите къ мени. Новци ће међу нама и у порезъ и у будуще по старому теченію примати се и давати, еръ да новце у свему оборимо, имали би велику штету и недостатакъ у новцима и трговина би са свимъ престала међу нама.

Ову мою уредбу када народу обявите отпишите ми мнѣніе народа.

Остаемъ и есамъ

№ 1696

17. Септемвра 1823.

М. О.

Примѣчаніе: Господару Ефрему и кнезу Ресавцу съ тимъ само измѣнена су ова писма, што се у нѣине нахіе не пошилю арачліе, но оставля се ово расположеніе да они учине.

Расположен ђурђевски порез за 1823. годину

	гроша
На нахію пожаревачку . .	221.200
„ „ смедеревску . .	76.000

На	нахію	београдску . .	110.100
„	„	ваљевску . . .	158.000
„	„	шабачку . . .	110.180
„	„	соколску . . .	34.020
„	„	ужичку . . .	86.600
„	„	пожешку . . .	111.920
„	„	рудничку . . .	84.060
„	„	крагоевачку . .	134.540
„	„	ягодинску . .	117.680
„	„	ћупрійску . . .	60.980
		Сума . .	1.306.200

Расположеніе пореза

По обичному уређенію сваке половине године порезъ разполагати и садъ соборно сви кнезови у гласію съ ч. везиромъ нашимъ Абдурахманъ пашомъ расположіо такови на нахіе ваше (или кнежину) Н. Н. суму одъ . . . у коіой содержава се сва миріа царска и везирска, айлуци придворни служителя ч. везира и прочи народни служителя и трошкова на царске и нахійске мезулане и на друмове. Одъ даваня пореза не изузимаю се ни кнезови, ни кметови, нитъ икоій народни служитель, ни свештеници кой немаю никакве порезке главе у кући своіой, кромѣ родителя имаюћи два сина ожењена и кромѣ они кои су за заслуге указане отечеству писмомъ моимъ одъ пореза ослобођени.

Позивамъ се и на све мое старе уредбе у досадашньимъ тарифама издане и касаюће се :

1. Непререзиваня ни едне паре више къ горереченой суми;

2. Насе得ваня страни люди свуда по селима;

3. Тераня лопова и айдука;

4. Наплаћиваня двогубогъ одъ рсуза;

5. Точногъ издаваня миріе свештеницима припадаюће;

6. Заграђиваня ливада и чуваня свиня и говада одъ такови; и

7. Біеня вукова стоцы вредоносни.

Надаюћи се да ће сваки Србинъ и овой и свакой моіой заповѣсти са свакимъ послушаніемъ драговольно покоравати се и сву мирію царску безъ роптаніа и принуђиваня одма издати, и желећи да се савъ народъ србски садашнѣга мира и спокойства вѣчито наслади.

Теченіе по комъ ће се новци у овай порезъ одъ народа примати:

Махмудіа по	25 гроша	—	пр.
Турски новъ дукатъ одъ 12 гр.	12 „	—	„
Дукатићъ зовоми черекъ одъ новогъ дуката турскогъ .	2 „	20	„
Дукатићъ стопарацъ . . .	2 „	20	„
Двогрошацъ сребрнъ и новъ наликъ стопарцу . . .	2 „	—	„

Примѣчаніе: Махмудіе обараю се зато одъ 28 на 25 гроша што не долазе само изъ Цариграда, но изъ други земаля, зато могу многе калпъ изићи.

Остали новци овде не назначени, турски и цесарски, остаю при старой цѣни. Кой би вишеречене новце скуплѣ примао или давао биће строго казнѣнъ.

№ 2188
6. Ноемвра 1823.

Верховни Сербіе Князъ
Милошъ Обреновићъ

РЕГИСТАР

[1]) На стр. 10 стоји погрешно Милоје.

РЕЧНИК

турских речи које се налазе у овој књизи

А

Абдурахман, правилније Абдел-рахман значи *„Роб Бога милостивога."*

Ага, господар, а значи и обичан грађанин. У турака има три степена господства: 1. ага, 2. бег или беј, а 3. ефендија. Ага је обичан човек, беј већ је неки господин-човек, а ефендија то је већ писмен човек. Овде *ага* значи и притежалац каквог имања.

Агалари, пашини момци у истом оном смислу као што су били момци кнеза Милоша.

Ајан, полицијски чиновник, као у нас срески начелник.

Ајахтерија, такса за труд службеним органима. Преведено по значају речи: „зној ноге."

Ајлук, месечна плата.

Ајлукџија, они што примају плату. Овај израз не употребљава се више у турака у овом смислу.

Алај-бег, војни старешина.

Аман, за Бога.

Аскер, војска.

Арч, правије *харч* трошак.

В

Вазрђан-баша, чиновник кн. Милоша и посредник између њега и везира.

Берат, диплома, декрет који издаје Султан.

Вешлук, новац од вредности 5 гроша.

Виват, правилније *бихат* нови обичај.

Винаемини, надзорник грађевина.

Вошче харачке, нарочите кесе за новац.

Бујрунтија, (бујрулду) отворено писмо везирско.

Буљук-баша, старешина над пандурима.

В

Валија, управитељ једне покрајине (гувернер).

Везир, велики чин, могу га имати војни и цивилни чиновници.

Везир-мухурдар, чувар печата великог везира.

Већил, наместник, заступник.

Г

Гаваназоглу, друго име Хусеин-паше, преведено значи лончарев син (Грнчаревић).

Ганилук, изобиље.

Д

Дава, тужба.

Дахија, насилник.

Дахијски зулум, тиранија насилника.

Девлет, царевина или краљевина, овде влада турске царевине, исто оно што и Порта

Девлетлија, титула, као на пример екцеленција.

Девлет-татарин, царски татарин.

Делија, јунак, а такви су били и у војсци. Делија управо значи, луд, но не суманут, но луд-јунак.

Диван, влада турска.

Доксанлук, новац сребрн. Сад више не постоји.

Дост, пријатељ.

Драгоман, тумач.

Ђ

Ђумрук, царинара.

Е

Едија, правилније *хедије* (реч персијска) поклон.

Емини, врста државних чиновника (бинаемини, ђумрукемини и т. д.)

Есап, правилније *хисап* рачун.

Еснаф, задруга занатлијска.

Етишлук, правилније *јетмишлук* новац сребрн.

Ефендија, господин, научен човек.

Ефендумус, каже се обично само султану, а значи као у нас што се каже владаоцу „Господару.“

З

Забит, старешина.

Захира, (захире) храна.

Зафтисати, (запт) узаптити.

Зулум, насиље, тиранија.

Зулумћар, насилник, тиранин.

И

Изирија, трошак који се даје везиру за зелен.

Измет, послуга.

Изун, допуштење.

Илам, решење, пресуда.

Интат, правилније *индад* помоћ.

Имраор, велики коњушар.

Ићилук, новац сребрн. Не постоји више.

Ићиндија, време око 4 сахата по подне.

Ј

Јазија, писање, писменост.

Јенишер, варош у Тесалији, а и саму Тесалију зову Турци Јенишер.

Јолџија, путник.

Јузлук, новац сребрн.

К

Кабает, кривица.

Кадија, судија.

Кадилук, један судски округ.

Каил, задовољан.

Кајмакам, заступник а значи и старешина једног округа; у војсци потпуковник.

Калабалук, множина људи.

Калауз, изасланик трговачки.

Калем нишки. Калем значи канцеларија.

Калимегдан, градско поље.

Канисузи, крвници.

Капија, врата, овде Порта.

Капиџибаша, чин чиновнички.

Капућехаја, заступник, агенат политички.

Касаблије, варошани.

Каурин, правилније *ђаурин* неверник који не верује у ислам.

Кахар, срдња.

Китап, књига.

Кромет, право *ксемет* срећа, судбина.

Крџалије, врста војника.

Кусур, остатак.

М

Махсуз, нарочито.

Малићанс, земље које су давале нарочите дације Султану.

Марашлија, назван од места рођења Мараш-а (у Азији).

Маслате, послови.

Махмудија, новац златан установио га султан Махмуд.

Мезул, правилније *мензил* нарочита пошта.

Мезулана, правилније *мензил-хане*, штала за поштанске коње.

Мемлећет, постојбина, отаџбина, предео.

Мирија, дација коју су немусломани плаћали цару. Данас под миријом разуме се државни доходак и државно имање.

Мубашири, изасланици власти.

Мубаширија, такса за изасланика.

Мукада, извесан предео који мора да плаћа неку одређену дацију.

Мулалук, округ већега судије који се зове мола

Мунафик, шпијун, рђав човек, завидљивац.

Мур, правилније *мухур* печат.

Муртати, отпадник.

Муртатлук, отпадништво.

Муселими, (војводе) врста полицијски старешина. Сад више не постоје.

Мухасил, полицијски чиновници старији од муселима. Нема их више.

Мухафис, командант града.

Н

Низам чинити, у ред довести.

О

Османлија, пореклом Турчин.

Оџа, учитељ школе, а и свештеник.

Оџаћан, чин султанових чиновника.

П

Паша, највиши чин у Турака.

Пашалук, округ у коме један паша заповеда.

Покавџити се, завадити се.

Р

Рај, опроштај.

Раја, поданик-хришћанин.

Рамазан, пост, траје месец дана.

Рахаметлији, покојни.

Рахатлук, безбрижност, мир.

Ресум, такса исто оно што и ресим.

Рз, част.

Риџали, великодостојници.

Руфет, исто оно што и еснаф.

С

Садразам, велики везир, сада председник министарског савета.

Салдумити, пребродити.

Санџак, предео већи од округа, а мањи од провинције.

Севап, доброчинство.

Серајин, велики издајица.

Сербез, слободан.

Сербезлук, слобода.

Сеџаде, мали простирач на коме се седи.

Силихтар, чувар оружја.

Спахија, коњаник, који је имао извесне привилегије.

Собет, веће, договор.

Стамбол, Цариград.

Сургун, прогонство.

Т

Табијет, нарав, ћуд.

Тахких, (арапска реч) учинити извиђај.

Тевабија, свита.

Телал, викач који објављује наредбе.

Терихана, ковница царска.

Теслимити, предати.

Терџуман-бег, тумач на Порти. Велики чиновник.

Ћ

Ћатип, писар.

Ћехаја-бег, сваки везир имао је свога ћехају, који га је према потреби замењивао, а редовно водио бригу о свему послу везирову. Ко је хтео изаћи пред везира морао се најпре јавити код ћехаје.

Ћечит, правилније ђечит прелаз.

Ћитап, књига.

Ћурчибаша, овај што се брине о хаљинама (ћурковима) везировим. Он је надзорник, а не радник. Према томе у неку руку везиров чиновник.

У

Улема, више свештенство.

Ф

Фајда, корист.

Факир-Фукара, сиротиња и голотиња.

Ферман, писмена царска заповест.

Ферман-итлах, амнестија, опроштајна наредба.

Ферман-сурет, препис фермана.

Фукара, сиротиња.

Фундук, златан новац.

Х

Хазна, каса.

Хазнадар, чувар касе.

Хаир, корист.